RESPUBLICA POLONICA, DUOBUS LIBRIS ILLUSTRATA; QUORUM...

Christoph Hartknoch, Hans Jakob Schollenberger

Digitized by Google

7
16-E
33

9
18 A
49

XXI.p.15
CC.2.
~~7-16E-33.~~
Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

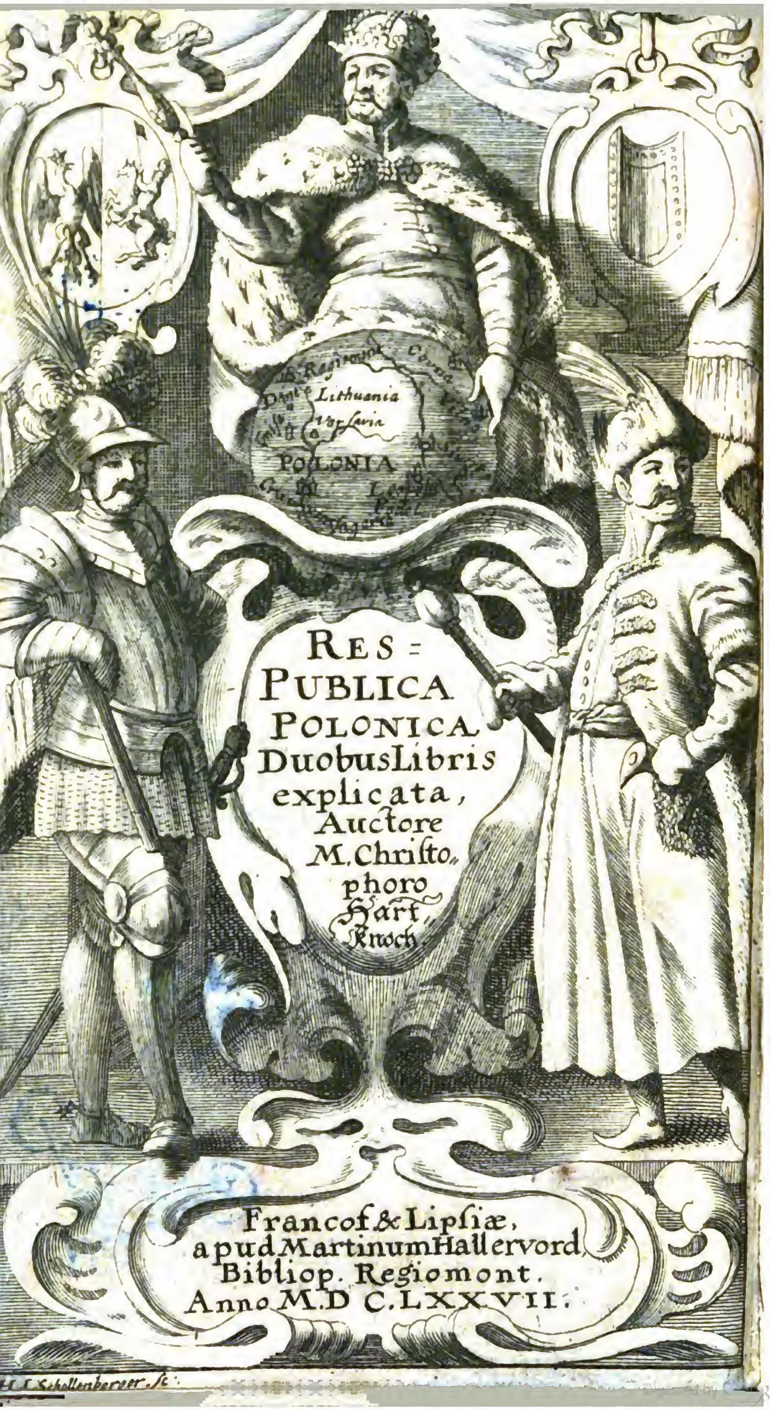
Digitized by Google

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

EMANUELE
VITTORIO
BIBLIOTECA N. ROMA

Digitized by Google

Digitized by Google

RESPUBLICA POLONICA,

DUOBUS LIBRIS
illuſtrata;
QUORUM PRIOR,
Hiſtoriæ Polonicæ memorabiliora, ex diligenti Sarmaticorum pariter atqve Germanicorum tàm Veterum, qvàm recentiorum Scriptorum collatione, eruta, variasqve Provinciarum eò pertinentium mutationes complectitur.

POSTERIOR VERO,
Jus Publicum Reipublicæ Polonicæ Lithvanicæ, Provinciarumqve annexarum, ex Statutis, Conſtitutionibus, Juribus, Privilegiis, probatiſſimisq; Scriptoribus Polonicis, depromptum, comprehendit.

HIS ADJECTA EST
DISSERTATIO HISTORICA
DE
ORIGINIBUS POMERANICIS.

Operâ & ſtudiò
M. CHRISTOPHORI Hartknoch,
Paſſenheimenſis Pruſſi.

FRANCOFURTI & LIPSIÆ
Impenſis MARTINI HALLERVORDII
Bibliopol. Königsbergenſ.
JENÆ, Typis JOHANNIS NISI. 1678.

Digitized by Google

Digitized by Google

PRÆFATIO AD LECTOREM.

QVinqvennium jam eſt, & qvod excurrit, L. B. cùm in Academia Regiomontana, ea, qvæ de Statu Regni Poloniæ, artim ex lectione Conſtitutionum, ırtim ex propria obſervatione, collgeram, in certum ordinem digeſſi. ud verò ſcriptionis argumentum avidius illuſtrandum arripui, qvò opius ad uſum juventutis Pruſſicæ cedere videbatur. Execror enim rum perverſitatem, qvi, domeſticis ıne neglectis, ea tantum ſtudio ſuo na æſtimant, qvæ à ſe longis locon intervallis ſunt remota; unde

qvoqve fit, ut, dum foris Argo ſe putant oculatiores, domi ſint Tireſiâ cœciores. Non tamen tunc temporis juſto aliqvo Tractatu jus publicum Regni Poloniæ explicare, ſed ſchediaſmata tantum aliqvot, inter ſe non adeò cohærentia, conſcribere, animus erat; idqve eo fine, ut Hiſtoriarum & Politicæ Studioſi Academico more ſe exercere volentes, pro lubitu aliqvod ex his eligere, & publico eruditorum examini, me Præſide, ſubjicere poſſent. Reperti qvoqve ſunt tres lectiſſimi, ſummæqve ſpei juvenes Regiomontani, qvi initium hujus rei fecerunt, nimirum *Reinholdus* Suter / *Paulus* Freyling / & *Chriſtophorus* Schulz / qvorum tamen medius, inter media hæc molimina, ſummo, non tantum ſuorum, ſed & omnium literatorum, dolore, fatis eſt præreptus. Nec defuere Patroni, qvi

illos

illos ingenii fœtus, qvamvis, ut verum fatear, ſatis adhuc immaturos, obviis exceperunt ulnis, illud exoptantes, ut & reliqvos, qvos parturiebam, in lucē ederem ipſis exoſculandos. Verùm cum Lucina minus favente hoc in plures annos traheretur, alius qvispiam Jupiter τέλειος nihi fuit invocandus. Aliud itaqve onſilium amplexus, evolvi iterum erumqve omnes inclyti hujus Regni Conſtitutiones; exploravi ſedu‑ Polonorum de editis jam Diſſertaonibus judicia; conſului de multis ubiis caſibus viros Juris Publici Poonici peritos. Multa deniqve ipſe, væ antea mihi non fuerant cognita, ſervavi. His factis, cœpi dicta ſcheaſmata in unum faſciculum collire, in meliorem ordinem digerere, vas obſervationes interſerere, & , qvæ antehac minus accuratè fue‑

 rant

rant poſita, emendare. Ex hoc molimine hoc tandem, qvod jam L. B. ante oculos habes, natum eſt opuſculum. Ut autem in eo percurrendo, inoffenſo progrediaris pede, de qvibusdam adhuc eris præmonendus. Diſpeſco Tractatum hunc in duos libellos. In primo ea nudè propono, qvæ ad Hiſtoriam Polonicam, Provinciarumqve eidem annexarum illuſtrandam facere videbantur. Cùm verò hic neqve Germani cum Polonis, neqve Poloni inter ſe invicem ubiqve conveniant, controverſias aliqvot diſcutio, & expenſis ab utraqve parte rationum momentis, nunc hujus, nunc illius ſententiæ calculum adjicio. Neqve hoc mihi vitio vertent Poloni, qvi optimè norunt, habere gentem Germanicam Hiſtoricos antiqvos, & qvidem non paucos, qvi non raro ea, qvæ memo-

riæ

Digitized by Google

riæ prodiderunt, oculis ſuis ſpectarunt. Neqve idem Germanos, qvod non ſemper ipſorum Scriptoribus fidem habeam, malè habebit, cum neqve Polonis antiqvi Hiſtoriarum Scriptores, aliaqve antiqvitatum veſtigia, prorſus deſint; imò etiam, cùm notum ſit, antiqvos Germanorum Scriptores in qvibusdam plus, qvam par erat, amori Patriæ Principumqve ſuorum indulſiſſe. Id verò temperamentum ubiqve adhibui, ut ab intempeſtivis judiciis abſtinerem, mihiqve ſufficere exiſtimavi, ſi id potius ediſſererem, qvid alii de Controverſiis illis ſentiant, qvàm qvid ego de illis eſſe ſentiendum, exiſtimem. Et licet aliqvando nonnulla pro certo asſerere videar, ea tamen præfracto animo defendere non decrevi, ſed ſemper meliora docentibus cedere, imò hæc omnia, qvæ aſſerui, unâ liturâ induce-

ducere, ſum paratus. Secundus liber exhibet Jus Publicum Polonicum. Fontes ex hoc illud hauſtum, publicæ ſunt Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ annexarumqve Provinciarum Conſtitutiones, ut & alia Polonorum ſcripta. Ab exteris Scriptoribus hîc abſtinui, qvia illi hac in materia freqventer errant, & hoc potiſſimum ob ignorantiam lingvæ Polonicæ, qvâ hodiè omnes in Polonia ſcribuntur Conſtitutiones. Aliqvando tamen Diarium Europæum adduco, qvandoqvidem ei inſerta ſunt multa Acta Publica, ut Pacta, Literæ &c. qvibus tutò fidem habeas. In aliis parciſſimè teſtimonia ex Diario Europæo depromo, nec niſi in iis, qvæ in facto conſiſtunt, & ubi Diaria Comitiorum Polonicorum defuerunt. Idem & de qvibusdam aliis Germanicis ſcriptis intellectum velim.

Digitized by Google

lim. In ipſis Conſtitutionibus legendis hunc Ordinem obſervavi. Antiqva Statuta à Caſimiro Magno ſucceſſoribusqve ipſius usqve ad tempora Sigismundi Auguſti lata ex Joanne Januszovio, qvi mihi tunc ſolus ad manus erat, deprompſi. Qvamvis non ignorem, Statuta à Joanne Herburto collecta, & ipſius Reipublicæ juſſu in Polonicum ſermonem converſa magis eſſe in uſu. Non pauca tamen poſtea, cùm mihi Conſtitutionum ab Herburto collectarum copia eſſet facta, cum illis, qvas ex Januszovio hauſeram, contuli, ut ex ipſis allegationibus apparebit. Neqve prorſus Conſtitutiones à Joanne Laſco, Jacobo Priluſio, Paulo Szerbic, Theodoro Zavvacki collecta prætermiſi, ſed ex illis qvoqve nonnulla, qvæ rariora videbantur, deprompta eſſe diligens Lector hinc inde

denotabis. A Sigismundi Auguſti temporibus i.e. ab An.1550. usqve ad An.1625. extat Volumen Conſtitutionum ab Andrea Petricovio J.U.D. & Typographo Regio Cracoviæ cum Privilegio Sigismundi III. Regis Polonicè editum; qvod Volumen allegatum eſſe putabis, ubicunqve Conſtitutiones intra An. 1550. & 1625. latas, ſine ulla auctoris mentione à nobis eſſe citatas deprehendes. Ab Anno 1625. Conſtitutiones ſingulorum Comitiorum usqve ad præſentem Annum 1677. ſeorſim editæ ſunt, qvarum etiam paginas, aut ſi illæ non ſunt numeratæ, paragraphos ubiqve allegavimus. In Conſtitutionibus Lithvanicis uſi ſumus Statuto Lithvanico noviſſimæ Editionis, qvæ conſenſu Uladislai IV. totiusq; Reipublic. Varſaviæ An. 1648. prodiit. Conſtitutiones & Privilegia Pruſſica haben-

Digitized by Google

habentur in Juribus Municipalibus Pruſſiæ, ut & in Jure Terreſtri Pruſſico, Jure Culmenſi aliisqve Scriptis. Reliqva ex ſubjecto Scriptorum Polonicorum Catalogo cognoſces. De cætero, ſi alicubi erravi, eò faciliorem mihi B. L. à te veniam promitto, qvò pauciores ſunt, qvi mihi hac in re præiverunt. Fruere itaqve hoc opuſculo, & ſi qvæ tibi meliora ſuppetunt, me de iis, amice, mone.

Regiomonti Pruſſorum
d. 22. Martii An. 1677.

Cata-

Digitized by Google

Catalogus qvorundam Scriptorum Polonicorum.

BAsko antiqviſſimus Hiſtoriæ Polonicæ Scriptor MS. qvi ex aliorum citationibus aliqvando allegatur.

Vincentius Kadlubko Epiſc. Cracovienſis Sec. XII. Editus cum Commentatore ſuo Dobromili An. 1612. in 8.

Joannes Dlugoſſus Seculi XV. Scriptor, cujus Tom. I. Annalium Polonicorum prodiit Dobromili An. 1615. in Fol. Reliqvi duo Tomi adhuc MSS. in variis locis aſſervantur.

Matthias à Michovia Canonicus Cracovienſis. Hujus Chronicon Poloniæ habetur in Corpore Hiſtoriæ Polonicæ Tomo II.

Martinus Cromerus, Epiſcopus Varmienſis de Ortu & Rebus geſtis Polonorum. Habetur in Corpore Hiſtoriæ Polonicæ à Piſtorio edito Tom. II. Ejusdem Deſcriptio Poloniæ, inter Respublicas Lugduni Batavorum editas. An. 1627.

Alexander Gvagvinus Veronenſis Italus ſcripſiſſe dicitur librum de Sarmatia Europæa, qvem tamen librum ſibi vendicat Matthias Strykovvski Oſſoſtevicius in Hiſtoria Lithv. non uno in loco. Habetur ejusdem Gvagvini Chronicon Regum Poloniæ, qvod reperitur in Corpore Hiſtoriæ Polonicæ Tomo II.

Salomon Neugebauerus ſcripſit Hiſtoriam Polonicam X. libris comprehenſam. Hanov. in 4. An. 1618.

Matthi-

Digitized by Google

Matthias Strykovvski Oſſoſtevicius ſcripſit Hiſtoriam Lithvanicam, qvæ Polonicæ An. 1582. Regiomonti prodiit in Fol.

Albertus Wijuk Kojalovvicz exhibet nobis in Hiſtoria ſua Lithvanica Epitomen Strykovii. Prima pars impreſſa eſt Dantiſci An. 1650. altera Antvverpiæ An. 1669. in 4.

Joannes Herburtus à Fulſtin, Caſtellanus Sanocenſis ſcripſit Compendium Hiſtoriæ Polonicæ. in 4.

Joan. Paſtorii ab Hirtenberg Florus Polonic. in 12.

Joannis Demetrii Sulikovii Commentarii rerum ab exceſſu Sigismundi Auguſti geſtarum. Dantiſci in 4.

Andreæ Maximiliani Fredro Caſtellani Leopolienſis, nunc Palatini Podoliæ Hiſtoria Henrici I. Regis Poloniæ, & Fragmenta Politica. Dantiſci in 12. An. 1660.

Stanislai Lubienſcii Epiſcopi Plocenſis Opera Antverpiæ edita An. 1643. in Fol.

Reinholdi Heidenſtein Secretarii Regii Rerum ab exceſſu Sigismundi Auguſti lib. XII. Francofurti An. 1672.

Stanislai Orichovii Annales Gedani An. 1643. in qva tamen editione plurima ſunt omiſſa ex iis, qvæ in Editione Dobromilenſi reperiuntur.

Pauli Piaſecii Epiſcopi Præmislienſis Chronica geſtorum in Europa ſingularium. Cracov. An. 1645. in Fol. adjecti ſunt nonnunqvam foliorum numeri lunulis incluſi ex Editione Dantiſcana.

Jacobus Sobieski Caſtellanus Cracovienſis de Bello Chotinienſi. Gedani in 4.

Sta-

Digitized by Google

Stanislai Kobierzicki à Kobierzicko Caſtellani Gedanenſis, poſtea Palatini Pomeraniæ, Hiſtoria Uladislai Poloniæ & Sveciæ Principis. Dantiſci An. 1655. in 4.

Joachimi Paſtorii Bellum Coſacicum. Dantiſci An. 1652. in 4.

Everhardus Waſſenbergius Embricenſis de geſtis Uladislai IV. Gedani An. 1643. in 4.

Alios Scriptores Polonicos, Pruſſicos, Sileſiacos, Pomeranicos, Bohemicos &c. paſſim allegatos invenies.

Catalogus Conſtitutionum Polonicarum.

Joannes Laski Cancellarii Regni & poſtea Archiepiſcopi Gnesnenſis Statutum Latinum. An. 1506. in Fol.

Jacobi Priluſii Statutum Latinum. in Fol.

Joannis Herburti Statutum Latinum. Samoſcii in Fol.

Joannis Herburti Statutum Polon. Cracov. An. 1570. in Fol.

Joannis Januszovii Conſtitutiones & Statuta Latino-Polonica. Cracov. An. 1600.

Andreæ Petricovii Conſtitutiones ab An. 1550. usqve ad An. 1625. Polonico idiomate editæ, Cracoviæ in Fol.

Pauli Szerbic Secretarii Regii Promptuarium Statutorum omnium & Conſtitutionum. Latinè An. 1604. Brunsbergæ. in Fol.

Theodori Zavvacki Compendium Conſtitutionum usqve ad An. 1613. Polonicè. in Fol.

ejusdem Floſculi Legum, Floſculi Practici, Speculum Senatorum & alii Tractatus. in 12. Cracoviæ.

Conſtitutiones recentiores ſeorſum ſemper finitis Comitiis eduntur.

Alberti Madalinski Inventarium Conſtitutionum Regni Polonicum. Varſav. An. 1632. in Fol.

CUM

i Ge-
oria,
ntiſci

i An.

geſtis

acos,
gatos

o-

piſcopi

. in Fol.
.-Polo-

ad An.

utorum
nsber-

sqve ad

n, Sena-

Comitiis

egniPo-

UM

Digitized by Google

Digitized by Google

CUM DEO.

LIBRI I.

CAP. I.

De *Populis antiquis Poloniam hodiernam & finitimas regiones inhabitantibus.*

I.

HIſtoriam gentis Polonicæ, pro ratione inſtituti noſtri, breviter pertractaturi, operæ precium faciemus, ſi populos, qvi illum terrarum tractum, in qvem & olim SARMATICA GENS fuit diffuſa, & hodiè adhuc diffunditur, finitimasqve Germanorum regiones cognoſcere annitemur. Et primò qvidem de Sarmatia nobis qvædam dicenda ſunt. Pomponius Mela, qvi ſub Auguſtô & Tiberiô Impp. vixit, *Lib. 1. de Situ orb. c. 3. & lib.*

Digitized by Google

III. c.4. *Sarmatia,* inqvit, *intus, qvam ad mare* (Balthicum) *latior, ab iis qvi ſeqvuntur Viſulâ amne diſcreta, qva retrò abit, ad Iſtrum flumen immittitur.* Ptolemæus, qvi ſub Antonio Pio Imp. floruit, dilucidius omnes gentes Sarmaticas enumerat, licet qvosdam Germaniæ populos malè immiſceat: *Tenent,* inqvit, ille, *Sarmatiam gentes maximæ,* VENEDÆ, *per totum Venedicum ſinum. Et ſuper Daciam Peucini & Baſtarnæ, & qvi totum Mæotidis latus Jazyges ac Roxolani, & qvi interiores ſunt iis Hamaxobij & Alauni Scythæ: Minores autem gentes tenent Sarmatiam penes Viſtulam qvidem fluvium, ſub Venedis Gythones & Phinni, poſt Bulanes, ſub qvibus Phrungundiones, poſt Avarini juxta caput Viſtulæ amnis. Sub his Ombrones, poſt Anatrophracti, poſt Burgiones, poſt Arſyetæ, poſt Sabori, poſt Piengitæ & Bieſſi penes Carpatum montem. Jus omnibus orientaliores ſunt ſub Venedis qvidem iterum Galindæ & Sudeni & Stavani uſqve ad Alaunos. Sub qvibus Igilliones & Ceſtoboci.* Hæc ille *lib. III. Geogr. cap. 5. fol. 51. ſeq. Edit. Græco-Latinæ Sanſonii.* Conf. & Plin. *lib. IV. Hiſt. Nat. c.13.* Contingebant itaqve Sarmatæ (qvi Græcis Sauromatæ dicuntur) antiqviſſimis temporibus aliqvo in loco mare Balticum, ut ex datis deſcriptionibus cognoſcimus, & hoc in Pruſſiæ parte Septentrionali, verſus Samogitiam; item in ipſa Samogitia, Curlandia, & Livonia. Indè maris Balthici pars orientalior dicta eſt

olim

olim ſinus Venedicus, à Venedis Sarmatiæ populis. Nec aliundè forſan in Livonia, Wenden, Windau/Wſchewende nomen habent, qvam à Venedis illis ibi locorum olim habitantibus. Has Regiones antiqva Sarmatia complexa, extendebat ſe ulterius verſus meridiem & orientem ad Tanaim fluvium. In Sarmatarum itaqve ſedibus hobiè Pars Pruſſiæ, Samogitia, Curlandia, Livonia, Maſovia, Ruſſia, Walachia, Moldavia, & aliæ gentes reperiuntur. Aliàs poſt Ptolemæi tempora in locum Venedorum ſucceſſiſſe alios populos, ſive illi fuerint Alani, ſive Finni, & ad mare Balthicum in Pruſſia, Samogitia, Curlandia, Livonia conſediſſe probavimus alibi ex lingvâ, qvæ à Slavonica diverſa eſt. *Vid. Origines Pruſſicæ, ut & Origines Pomeranicæ num. XI.*

II. Germanicas gentes deſcribit nobis Plinius *lib. IV. cap. 14.* ubi Germanorum qvinqve facit genera. VINDELICOS, ſ. ut alii legunt VINDALOS, INGÆVONES, ISTÆVONES, HERMIONES, & tandem PEUCINOS & BASTARNAS. Inter VINDELICOS ſive VINDALOS & VANDALOS numerat BURGUNDIONES (ubi hodiè Polonia major) VARINOS (ubi hodiè Mecklenburgenſis Ducatus) CARINOS (ubi Pomerania) GUTTONES. (ubi Pomerellia & pars Pruſſiæ noſtræ.) Inter INGÆVONES numerat CIMBROS & TEUTONES. (ubi Holſatia & Julia)

ISTÆVONES Rheni accolas facit. HERMIONES in mediô collocat (ubi hodiè Bohemi, Svevi, Francones &c.) PEUCINOS & BASTARNAS Dacis (qvi hodiè Tranſylvani) conterminos fuiſſe refert. Plenius hæc intelligentur, ſi addamus ea, qvæ proponit Corn. Tacitus *lib. de morib. Germ.* Nam cap. II. *Celebrant*, inqvit, *carminibus antiqvis (qvod unum apud illos memoriæ & annalium genus eſt) Tviſtonem Deum terrâ editum, & filium Mannum originem gentis conditoresqve Mannio tres filios aſſignant, è qvorum nominibus proximi Oceano INGÆVONES, medii HERMIONES, cæteri ISTÆVONES vocentur. Qvidam autem licentiâ vetuſtatis plures Deo ortos, pluresqve gentis appellationes, Marſos, Gambrivios, Svevos, Vandalios, affirmant.* Et *à cap. XLII. usqve ad finem libelli*, HERMUNDUROS collocat in iis locis, ubi oritur Albis, (ubi hodiè Bohemia) juxta hos NARISCOS, ac deindè MARCOMANNOS ponit. (ubi Bohemi & Moravi) Inde QVADOS (ubi Moravi & pars Sileſiæ) Hinc verſus ſeptentrionem LYGIOS. (ubi Sileſia ſeptentrionalis, & pars Poloniæ.) Trans Lygios GOTHONES regnari dicit. (ubi Pomerellia & Pruſſiæ pars.) Protenus deinde ab Oceanô RUGIOS & LEMOVIOS (ubi Pomerania & Lawenburg præfectura.) Hinc SVIONUM Civitates ab ipſo Oceanô. (mari Balthico) In dextrum Svevici (Baltici) maris littus ÆSTIORUM

RUM gentes conjicit (hi ſunt noſtri Pruſſi & Livoni. Ætii enim jam antè Jul. Cæſarem ſucceſſerunt in locum Venedorum, qvod non obſervans Ptolemæus Venedos adhuc ſuô tempore malè ad mare Balticum & ſinum Finnicum collocat) apud qvos *Gleſſum* (Glaß) ſive Electrum, ſive ſuccinum reperiri dicit. PEUCINORUM (qvi ad viſtulam in finibus Sarmatiæ habitabant) VENEDORUM & FENNORUM nationes Germanis, an Sarmatis adſcribere debeat, dubitat. Verba ipſius hæc ſunt cap. XLVI. *Peucinorum Venedorumqve & Fennorum nationes Germanis an Sarmatis adſcribam dubito, qvanqvam Peucini, qvos qvidam Baſtarnas vocant, ſermone, cultu, ſede ac domiciliis ut Germani agunt. Sordes omnium ac torpor. Procerum connubiis mixtis nonnihil in Sarmatarum habitum fœdantur. Venedi multum â moribus traxerunt. Nam qvicqvid inter Peucinos Fennosqve Sylvarum ac montium erigitur, latrociniis pererrant. Hi tamen inter Germanos potius referuntur, qvia & domos figunt & ſcuta geſtant & pedum uſu ac pernicitate gaudent, qvæ omnia diverſa Sarmatis ſunt in plauſtro eqvoqve viventibus. Fennis mira feritas.* &c. Hæc ille Conf. Strabo *lib. 7. Geogr. à pr.* Phil. Cluver. *in German. Antiq. lib. III. c. 24. & ſeqq.* Joh. Micræl. *in Chron. Pomeran. lib. I. per tot.*

III. Anteqvam ulterius progrediamur, notandum hic eſt, qvòd multi Vandalos ſ. Vindalos

los ſ. Vindelicos cum Venedis confundant ob vicinitatem vocum. Et Saxo Grammaticus, Danicarum rerum ſcriptor antiqvus ſemper confundit Slavos cum Vandalis, & qvicqvid tribuendum erat Vandalis, illud ipſe tribuit Slavis, ut notat Albertus Crantzius *lib. I. Wandal. c. 6.* Sed & Cranzius ipſe, ut & Continuator ejus Chytræus, aliiqve qvamplurimi, inter qvos præcipuè nominandus eſt Stanislaus Sarnitius *in Annal. Polonorum*, repræhenſionem incurrunt, qvando Vandalos & Venedos pro unô eodemqve populô habent. Diverſiſſimas autem illas fuiſſe gentes, facilè probari poteſt. Nam primò expreſſè audivimus Plinium *lib. IV. c. 14.* & Tacitum *lib. de morib. German. c. 2.* Vandalos numerare inter Germanos, qvorum populi fuerunt Burgundiones, Varini, Carini, Guttones, populi ad maris Baltici partem occidentalem. Methodius Martyr epiſtolam qvandam produxit à Vandalis ad Conſtantinum Imperatorem ſcriptam, qva ſe illi Germanos eſſe publicè profeſſi ſunt. *Vid.* Fr. Irenicus *Exeg. Germ. lib. I. cap. 33.* Paulus etiam Diaconus *lib. I. de Geſt. Longob. c. 1. Gothi ſiqvidem*, inqvit, *Wandaliqve, Rugi, Heroli atqve Turcilingi, nec non etiam aliæ feroces & barbaræ nationes è Germania prodierant.* Hæc ille. Deindè patet hoc etiam ex lingvâ Wandalorum, qvæ Germanica fuit: *Eodem*, inqvit Paulus Diaconus, *tempore* (Theodoſii II.) *erant Gothi & aliæ gentes multæ ac maximæ Trans Danu-*

Danubium in Hyperboreis locis habitantes, ex qvibus rationabiliores qvatuor ſunt, Gothi ſcilicet, Hypogothi (Huiſigothi) *Gepides, & Wandali, nomen tantùm & nihil aliud mutantes, unâqve lingvâ utentes.* lib. 14. *Hiſt. Miſcellæ ante med. pag. 429. Edit. Baſil. in 8. An. 1569.* Idem de lingva Wandalorum Germanica ex multis nominibus tum propriis tum appellativis probat Hugo Grotius *in Hiſt. Goth. & Wandal. p. 574. & ſeqq.* Verùm Venedi ad littus maris Baltici orientale olim habitantes, non ad Germaniam, ſed ad Sarmatiam referuntur, ut ſupra Ptolemæum audivimus aſſerentem. Hi deinde ad viſtulæ amnis ortum ſucceſſu temporis progreſſi ſunt, teſte Jornande Sec. VI. ſcriptore *lib. de Reb. Geticis cap. 2. pag. 1058.* Qvi cùm dixiſſet Gothos è Scantiâ in Ulmirugiam progreſſos, ſubjugaſſe vicinos ſuos Vandalos, poſtea ad Sarmatiam deſcribendam accedit, in qvâ recenſet Venedos: *Introrſus,* inqviens, *Scythiæ Datia eſt ad coronæ ſpeciem arduis alpibus emunita, juxta qvorum ſiniſtrum latus, qvod in Aqvilonem vergit, & ab ortu Viſtulæ fluminis per immenſa ſpatia venit. Vinidarum natio populoſa conſedit. Qvorum nomina licet nunc per varias familias & loca mutentur, principaliter tamen Slavini & Antes nominantur. Sclavini à Civitate novâ & clavinô Rumenenſe, & Lacu qvi appellatur Muanus usqve ad Danaſtrum & in boream Viſtulanus commorantur. Antes verò qvi ſunt eorum*

fortiſſimi, qvi ad Ponticum mare curvantur à Danaſtrô extendantur usqve ad Danubium. Deindè expreſsè etiam Venedos Sarmatis accenſet tabula *ex Bibliotheca Peutingerorum edita à Marcô Welſerô*, Vid. Hug. Grotiô *in Prolegom. ad Hiſt. Goth. & Longob. pag. 78.* Lingvam qvoqve Venedorum ſ. Slavorum toto cœlo à Germanicâ differre nemo negare poterit. Inde etiam hodiè Vendorum lingva (die Wendiſche Sprache) ab omnibus illa dicitur, qvæ eſt Slavonica. Illud verò turbare nos poſſet, qvod habet Procopius, de ſedibus Vandalorum: *Wandali*, inqvit, *intereà circa Mæotidem conſidentes, ubi fame preſſi ſunt in Germanos irruunt, qvi nunc Franci dicuntur, ſimulqve Rhenum fluvium trajecerunt, in ſocietatem Alanos, Gothicum, & ipſum genus adſciſcentes, inde poſtea duce Gogidiſco in Hiſpaniam penitravere.* Hæc Procopius *lib. I. de Bel. Wandal. cap. 3. pag. 153.* Cum qvibus ferè coincidunt, qvæ ex Jornande paulò ante adduximus. Ex qvibus conficere qvispiam poſſet, hos Wandalos prorſus alios eſſe ab illis Wandalis ad maris Baltici litus occidentale in Germania habitantibus, propiusqve illos accedere ad Venedos, qvos Sarmaticam eſſe Gentem jamjam probavimus. Verùm reſpondemus Vandalorum partem cum Gothis à mari Balthicô progreſſam ad Pontum Euxinum & Paludem Mæotim conſediſſe, teſte Procop. *lib. 4. Hiſt. Goth. Non ita long. à pr.* Inde transmiſſo Danu-

Danubio per Pannoniam & Germaniam tandem intraſſe Galliam. Hinc tamen non ſeqvitur Vandalos qvi ad Paludem Mæotim & Venedos, gentem Sarmaticam, unam eandemqve fuiſſe.

IV. Cognitis jam populis Germanicis,& qvi eos olim contingebant populis Sarmaticis ſive Slavicis, operæ pretium erit inveſtigare, qvô tempore Slavi ſ. Sarmatæ ſ. Venedi Germaniam ingreſſi ſint. Fabuloſa ſunt, qvæ Vincentius Kadlubko Epiſc. Cracov. in princ. Sec. XIII. (vel potius Joannes Archiep. Gnesn. & Matthæus Epiſc. Cracov. Sec. XII. qvorum Epiſtolæ, tres priores libros apud Kadlubkonem conficiunt) de Sclavis & Polonis ſcribit, has gentes jam ante Alexandri M. illas oras obtinuiſſe, *lib. I. Chron. Polon.* Nec majorem merentur fidem, qvæ refert Saxo Grammat. de bellis Slavorum ante & poſt Chriſtum Natum cum Danorum gente geſtis; cui adſtipulatur etiam Stan. Sarnicius *in Annal. Polon.* Hæc enim omnia Vandalis Germanicæ genti, adſcribenda erant. Audivimus enim Sec. I. & II. poſt Nativit. Chriſti Germaniam à Sarmatia ſive Venedorum gente qvæ Slavica deinde dicta eſt, diſterminaſſe Viſtulam amnem. Imò Sec. adhuc poſt Chriſt. Nat. VI. tempore Juſtiniani I. Imp. Slavi nondum erant Viſtulam transgreſſi, ut ex Jornandis teſtimonio num. III. allegato apparet. Primæ tamen Venedorum ſive Slavorum excurſiones Iſtro trans-

miſſo in Thraciam & Illyricum contigerunt, tempore ejusdem Juſtiniani I. ut ex Procopii *lib. 3. de bello Goth. cap. 6. fin. p. 539. c. 7. pag. 537. ſeq. cap. 21. pag. 614. 620. 622.* & ex Jornandis *lib. de ſucceſ. Regnor. & temporum in fin. prorſus pag. 1048.* apparet. Cùm itaqve in Thracia Illirico &c. ipſis res ſucceſſiſſet, videntur circa fin. Sec. VI. aut pr. Sec. VII. Germanorum Provincias ad mare Balticum & ad Viſtulam, Oderam, Albim, Salam, amnes occupaſſe. Cùm enim Sec. V. poſt Chriſt. Nat. Gothi ſive Guthones, Vandali, Longobardi, Rugii, Angli, Burgundiones, ſedibus ſuis exciti, Galliam, Hiſpaniam, Brittanniam, Italiam, Africam inundaſſent, totumqve hunc tractum ad mare Balthicum Vacuum ferè reliqviſſent, hinc Venedi, qvi & Sarmatæ dicti ſunt, vacuas Germanorum ſedes facilè potuerunt occupare. Ne verò qvid ad famam nominis ſui deeſſet, videntur ſibi ſeculo VI. cùm vicinos populos ultra Danubium ſibi ſubjeciſſent, nomen Slavorum impoſuiſſe, à *Slawa* i. e. fama, gloria. Hinc Slavi, qvos alii Slavinos vocant, iidem ſunt qvi glorioſi, laudabiles, ut ex aliis nominibus Slavonicis qvamplurimis apparet. Sic enim, ut qvædam addamus, *Wladislaus* dicitur, i. e. gloriam habens à potentiâ *Wenceslaus* i. e. major gloria. *Boguslaus* i. e. Dei gloria. *Miecislaus* i. e. gloriam gladio qværens. *Vid.* Cramer. *lib. I. de ortu & Reb. geſt. Polon. cap. 8.* Approbat has Derivationes & Dithmarus

Digitized by Google

rus Merſburgenſis Seculi XI. ſcriptor Germanicus, qvi de Boleſlao Chrobri loqvens: *Boliſlaus*, inqvit, *qvi major laus non merito ſed more antiqvo interpretatur* lib. IV. p. 83. Petrus Albinus, diligens harum rerum indagator Slavos in Germaniam veniſſe putat Sec. VII. ſub Heraclio Imp. In der Mäyßniſchen Land-Chronick *Tit. 6. fol. 70. ſeqq.* qvæ conciliari poſſunt, ſi dicamus, adventum Slavorum in Germaniam non unô tempore contigiſſe, ſed ſenſim, vix hoc obſervantibus ſeqventium Seculorum Hiſtoricis. Qvod verò circa ea tempora illæ migrationes contigerint cognoſcere poſſumus ex primis bellis Slavorum & Francorum ſub Rege Clotario II. qvi cùm audiret ſuô tempore Thuringos premi à Slavis Sorbis, bellum ipſis intuliſſe ſcribitur, An. 618. eosqve jam tum ſub jugum miſiſſe memoratur. Albin. *Tit. 8. fol. 84.* Eousqve jam progreſſi fuerunt ſub Heraclio poſt princ. Sec. VII. Nam Aimonius *lib. IV. de geſt. Francor. cap. 9. in corp. Hiſt. Francicæ fol. 360. &c.* de Slavis etiam ſcribit: *Anno 40. principatus Clotarii Samo Francus de pago Senonico Mercator Slavos, qvi etiam (Vinidæ dicuntur) duxit contra Hunnos, qvibus illi ſerviebant, eosqve fudit. Hinc ob merita à Slavis factus Rex de negotiatore, per triginta ſex annos ſtrenuè regnum gubernavit.* Hujus Clotarii filius Dagobertus Rex Francorum geſſit itidem bellum cum Slavis. Imò Saxones liberavit à tributo, eâ conditione, ut Slavos ſubjuga-

jugarent. Aymon. *lib. IV. de geſt. Franc. fol. 369.* conf. Petr. Albin. *Tit. 8. fol. 84. & ſeqq.*

V. Cum Slavi ſive Venedi Germaniam intraſſent, longè latèqve imperium ſuum protulerunt. Et cum etiam in locum Vandalorum ſucceſſiſſent, confundi cœperunt nomina Vandalorum & Venedorum (der Wandalier und Wenden) Ita ut poſt ea tempora pro uno eodemqve populo haberentur. Qvasnam autem provincias in ſpecie Venedi ſeu Slavi Germanis ademerint optimè nos docet Adamus Bremenſis Sec. XI. Scriptor *lib. I. Hiſt. Eccl. c. 10. (63. & ſeqq.)* & centum annis ipſo recentior Helmoldus Presb. Boſovienſ. (obiit hic an. 1170.) *lib. I. Chron. Slav. cap. 2.* Qvi præter Polonos, Moravos, Bohemos, aliasqve Slavonicas gentes numerant in Germania I. *Pomeranos.* II. *Lebuſios, Stodemnos & Wilinos* (Berlinenſes, Brandenburgenſes) III. *Brizanos* (Prignicenſes, Perlebergenſes.) IV. *Havellanos. Helveldos & Hevellos.* (Havelbergenſes) V. *Sidinos* (Stetinenſes) Deindè *Wilzos* numerant, qvi & *Luticii* & *Velatabi* dicuntur, & qvatuor ſunt generum, ut ſunt VI. *Circipani.* (Wolgaſtenſes, Sundenſes, Demminenſes, Wilsnacenſes) VII. *Kiſſini.* (Guzkovienſes, Grypsvvaldenſes) VIII. *Redarii, Ridarii, Riaduri* (Stolpenſes, Anclamenſes) IX. *Tollenzi.* (Neubrandeburgenſes) Hactenus Wilzi. Seqvuntur X. *Warnavi, Warini, Heruli, Werli,* & κατ᾽ ἐξοχὴν *Wendi* (Roſtochienſes, Buzovi-

zovienſes, Guſtrovienſes) XI. *Obotriti* (Mechlenburgenſes, Sverinenſes) XII. *Polabi, Polavi.* (Raceburgenſes) XIII. *Wagrii* (Lubecenſes, Aldeburgenſes) XIV. *Rani*, qvi & *Rugiani.* XV. *Lingones, Lini.* (Luneburgenſes) XVI. *Sorabi, Serbi.* (Serveſtani, Luſati, Miſnenſes) His populis Slavicis ab aliis accenſentur & XVII. *Ulchri ſ. Ucri.* (incolæ Ukranæ Marchiæ) XVIII. *Dalemincii* (pars Miſnenſium) Leguntur etiam XIX. *Licikavi.* (forſan in Luſatia) & XX. *Suſi ſ. Sliuſi* (qvi ſunt hodierni Sileſii) *Vid.* Henr. Bangertus *in Notis ad Helmoldi lib. I. Chron. Slav. cap. 2. pag. 9. & ſeqq.* Ex his facilè apparet, qvanta tum temporis fuerit Slavicarum gentium multitudo. Venedicis autem illis gentibus dubio procul fuerunt aliæ qvoqve gentes immixtæ, ut in Originibus Pomeranicis probavimus. Conſulantur de his Cromerus *lib. I. de ort. & reb. geſt. Pol. per tot.* Ph. Cluverus *in Germ. Antiq. lib. III. cap. 46.* Melch. Goldaſt. *lib. I. de Regno Bohem. cap. 9.* Hug. Grotius *in Prolegom. ad Hiſtoriam Goth. Wandal. & Longob.* Bangertus *l. c.* & alii. Stanislaus Sarnitius verò *qui tribus prioribus libris Annal. Polon. hunc ſibi laborem ſumpſit,* cautè eſt legendus.

CAP.

CAP. II.

De

Polonis eorumqve rebus geſtis.

I.

INter Slavicas gentes, qvæ longè lateqve per Europam Imperium ſuum extenderunt, non minima & olim jam à Seculo VII. fuit Polonia. Poloniæ nomen variè varii derivant. Commentator Vincentii Kadlubkonis (qvi in princ. Sec. XV. ſub Wladislao Jagellone vixit antè Joan Dlugoſſum, ut ex fine Commentariorum patet) derivat nomen hoc *à polo Arctico*, citatqve in hanc ſententiam hymnum de S. Stanislao, qvi ſic inter alia habet: *Ut res geſta proteſtatur, vemx nomine eloqvatur, à polo Polonia.* Vel etiam à *Pole* Caſtro, qvod in finibus Pomeraniæ ſitum fuerat antiqvitus, *in Præfat. ad lib. I. Kadlubkonis pag. 6.* Alii, ut Sarnitius *lib. I. Annal. Polon. fol. 22.* à *Pola* urbe Colchica, unde Lechus progreſſus nomen ſuis dediſſe fertur. Alii iterum *Polachos* à *Lecho* primo Polonorum Principe dictos eſſe volunt. *Vid.* Martin. Cromer. *lib. I. de Ortu & Reb. geſt. Polon. cap. XIII. & XV.* Pleriqve nomen illud derivant à *Pole*

qvod

qvod campum ſignificat, qvoniam Polonia campeſtris eſt Regio, nec facilè in excelſos aſſurgit montes. Sed utut hæc probabilia videri poſſunt, nos tamen putamus, hoc nomen cujusdam Sarmaticæ gentis antiqviſſimum eſſe, qvod jam Ptolemæi tempore habuit, anteqvam campeſtrem hanc regionem ingrederetur. Audivimus enim *cap. 1. num. 1.* ex Ptolemæo ad viſtulam amnem collocari BULANOS, Sarmaticam gentem, qvod idem eſſe nomen cum Polonis facilè concedet, qvi apud antiqvos Germanicos ſcriptores legerit, noſtros Polonos appellari Bolanos vel Bolanios, ut apud Wipponem aliosqꝫ. Ex qvibus iterum patet, non poſſe ſimpliciter approbari ſententiam Cromeri, qvi nomen hoc ante Juſtiniani tempora non inveniri putat, cum primum apud Procopium *lib. I. Hiſt. Goth. ut &* *l. III. & IV.*) & Jornandem (*lib. de Reb. Geticis*) ſeculi VI. ſcriptores, extet *Vid.* Cromer. *cap. 8.* Poloniam, ut communiter habent ſcriptores Polonici, primò habuere duces; deinde Reges; hinc iterum duces, donec tandem rurum ad Reges Imperium devolveretur. Hos Polonorum Principum ſeriem præſente capite certas claſſes diſpeſcemus, in ſingulis notabilia, de qvibus in ſeqventibus non dabitur dicendi occaſio, breviter memoraturi. Commodè verò Polonorum Principes dividemus in qvatuor claſſes. *Prima* erit à Lecho I. Sec. VI. uſqve ad Popielum II. Sec. IX. *Secunda* Familia

lia eſt Piaſtidarum, à Piaſto cive Cruſvicenſi, usqve ad Caſimirum M., qvem ſecutus eſt unus extraneus, nempè Ludovicus Hung. Rex ſub fin. Sec. XIV. *Tertia* eſt Jagellonidarum, ubi familia Magnorum Ducum Lithvaniæ rerum potiebatur in Polonia, à Uladislao Jagëllone usqve ad exitum Sigiſmundi Auguſti. *Qvarta* claſſis continet diverſas familias usqve ad hodiernum Regem Sereniſſ. Joannem III.

II. Qvod ad primam attinet claſſem, notanda eſt primò ſeries Ducum Poloniæ. Ea verò hæc eſt.

Lechus I.
Duodecim Palatini
700. *Cracus.*
Lechus II.
750. *Wenda.*
Duodecim Palatini.
760. *Præmislus ſive Leſcus I.*
804. *Leſcus II.*
810. *Leſcus III.*
815. *Popielus I.*
830. *Popielus II.*

Qvæ de hujus claſſis Ducibus memorantur, ea non adeò ſunt certa, idqve ob defectum Veterum Hiſtoricorum. Polona enim Gens in præclaris rebus gerendis, qvàm in iis qvæ geſſiſſet memoriæ prodendis occupatior olim fuit, adeò Joh. Dlugoſſus, (qvi Sec. XV. ſub Caſimiro Jagellonide Annales ſuos condidit, qvorum Tomus

s 1. prodiit Dobromili An. 1615.) in Epiſtola
d.catoria ad Zbigneum Oleſnicium Epiſc.
acovienſem ſcribat: *Pauciſſimi Principes &
ges cæteriqve Polonorum Heroës, ſuorum faci-
rum meruerunt ſcriptores, nonnullorum verò
ma cum ipſis ſepulta & extincta eſt.* Et po-
a. *Nonnulla*, inqvit, *Hiſtoriis & Annalibus Po-
norum parum concinnè parumqve pudicè, &
uæ faſtidium exagitant inſerta, fabularum in-
ptias redolentia, prorſus Poëticis magis figmentis
ecora, qvam ſinceræ Hiſtoriarum traditioni con-
entanea præcidi repudiaviqve, ne vas purum &
fidele juxta qvoq; vetus proverbium: oleum ſimul
& operam perditurus infectum incruſtatumqve
ex modico fermento ire contingat. Qvoniam
neqve vetuſtiori tempore nec avorum authoritate
ab evidenti figmento apud rerum & Hiſtoriarum
peritos poterant licitè defendi. Cætera verò etſi
vera aut veris ſimilia putentur; non tamen ea
ſic affirmari auſim, ut veri periculum mihi & in
meum caput aſſumam, & editionis hujus aſſertio
ex fide liberetur mea, tum qvod res vetuſtæ & ab-
olitæ conjecturis illuſtrare & opinionibus neqvi-
rent, tum qvia nimia vetuſtate res ſcribendæ ob-
ſcuratæ ſunt, & longioris ævi ſpacio repellinė an
acceptari debeant, dignoſci ad liqvidum non poſ-
ſunt; tamen qvod raræ ſub iisdem temporibus
apud Polonos ac penè nullæ fuere literæ, una
omnium operum atqve eventuum humanorum fi-
des induſtria, & ſi qvæ in privatis aut publicis*

B *fuere*

fuere monumentis, ea crebris, Polonis ea tempeſtate ferè omnes ædes & arces ſuas ex ligno fabricantibus, periere incendiis. Qvæ verò diligentiori fuêre in noſtram ætatem traducta cuſtodiâ, pauca fuere, & hæc ipſa nodoſa & truncata, ex qvibus per nos propagari ad liqvidum vetuſtatis memoria non poterat. Antea etiam Dlugoſſus dixerat, ſe *qvædam tantùm ex fama, qvæ ſola durabat, ſcrupuloſius, ſinceriusqve, qvàm poterat, deſcripſiſſe.* Qvæ omnia hic prolixius fuerunt exſcribenda, ut cognoſcamus, qvantam fidem mereantur antiqvi ſcriptores Polonici, in vetuſtis Hiſtoriis enarrandis.

III. Præſertim verò nemo Polonorum defendet ea, qvæ Vincentius Kadlubko, (Sec. XII. Scriptor, qvi juſſu Caſimiri Juſti Principis Poloniæ, qvatuor libros Hiſtoriæ Polonicæ condidit) vel etiam antè eum Johannes Archiepiſcopus Gneſnenſis, & Matthæus Epiſcopus Cracovienſis, ex qvorum epiſtolis Kadlubko tres priores libros Hiſtoriæ ſuæ contexuit, de primis Poloniæ Principibus tradit. Lechum videlicet vixiſſe longè ante Alexandrum Magnum. Gracum etiam è Carinthia reverſum, antè Alexandri Magni tempora, his in oris Regem & Legumlatorem fuiſſe. *lib I. epiſt. IV. pag. 32.* Poſt Wendam Reginam Polonos de Alexandro Magno triumphâſſe. *lib. I. Epiſt. VIII. p. 48. ſeqq.* Leſcum Aurifabrum ob devictum Alexandrum in Principem electum. *lib. I. Epiſt. X.* Leſcum III. Ge-

;, Parthis, Tranparthanis Regionibus im-
:; de Julio Cæſare ter victoriam repor-
Craſſum etiam apud Parthos cum omni-
piis deleviſſe, ipſiusqve ori aurum infun-
dixiſſe: Aurum ſitiſti, aurum bibe. Le-
undem Julii Cæſaris ſororem uxorem du-
: eaqve ut & aliis concubinis 20. filios ſu-
:. *lib. I. Epiſt. XVI. p. 77. ſeqq.* Alias nu-
n non tango. Ex his enim jam manife-
ſt, qvid ſit de eorum temporum Hiſtoria
ica ſentiendum. Plura forſan talia oc-
it in Baskone & Gallo primis Polonorum
icis. Qvamvis multa qvoqve bona ſine
in illis reperiantur. Optandum itaqve
it ipſos Poloni typis impreſſos publici ju-
erent, qvod jam promiſerat Kadlubkonis
r, ſed non ſtetit promiſſis.

. Deindè neqve hoc fidem meretur, qvod
m aſſerunt, olim Polonicis Principibus
ſtam fuiſſe non tantùm hodiernam Poloni-
Sileſiam; ſed & Luſatiam, Pomeraniam,
:burgicum & Luneburgicum Ducatus,
niam Brandeburgicam, Miſniam & partem
iæ. Aſſerunt etiam LESCUM III. has
ncias ita diviſiſſe, ut *Popielo* I. filio legiti-
elinqveret Principatum Poloniæ, reliqvis
illegitimis attribueret modò dictas provin-
n Germania hodierna. Et qvidem ſecun-
hanc relationem *Boleslao, Barvino* atqve
alo obtigit Pomerania. *Caſimiro* & *Wla-*

Google

diſlao Caſſubia. *Jaxæ* & *Semiano* Serbia ſive Sorabia. *Uratiſlao* Roma ſ. Rugia. *Pribiſlao, Caſimiro* & *Othæ* Ditivonia qvæ nunc Luſatia. *Præmiſlao, Zemovito & Ziemomiſlo* ea qvæ Marchia nunc dicitur Brandeburgenſis. *Viſlao* Miedziborum arcem (nunc Magdeburgum dicitur) *Sobeſlao* Daleburgum, *Viſſimiro* in littore Oceani Wiſſimiria qvæ hodiè Wiſmaria. Ab his conditas eſſe illas urbes aſſerunt: Bremam, Luneburgum, Bucoviciam (hodiè Lubeca dicitur) Bacchiborum, Zverinum, Meckleburgum, Roſtocum, Werlam, Svanovum &c. *Vid.* Kadlubko *lib. I. Epiſt. XVI. p. 77. ſeqq.* J. Dlugoſſ. *Tom. I. lib. I. fol. 64. & ſeq.* Cromer. *lib. II. in Leſco III. fol. 425. ſeqq.* & alii plures, inter qvos Illuſtriſſ. Andreas de Pilca Coricinius Caſtellan. Viſlicenſ. de primis Polonorum Principibus verba faciens, longitudinem Poloniæ à gr. 32. ad gr. 60. verſus Tanaim amnem extendit: latitudinem verò à montibus Sarmaticis usqve ad mare Balticum à gr. 49. usqve ad gr. 57. *In Perſpect. Polit. cap. 2. pag. 16.* Nos dictis aſſenſum dare noſtrum non poſſumus. Certum enim eſt, primò Slavonicas gentes olim fuiſſe varias, nec ab uno aliqvo Principe regnatas. Plurimæ videlicet ipſorum fuerunt, Respubl. liberrimæ, ſine Regibus viventes, & ante ingreſſum in Germanicas oras; niſi qvod belli temporibus Principes ſibi i. e. belli Duces eligerent, qvi tandem ſucceſſu temporis Imperium ſibi apud eas gentes

ʒiſiverunt hæreditarium. Teſtatur illud
rimo loco diximus Procopius Sec. VI.
r, de ſuo, & antiqviori tempore: Anta-
qviens, Sclavinorumqve nationes non ab
aliqvo uno reguntur: ſed ab antiqvo
communiqve libertate vivunt, & idcir-
omnes, qvæ vel utiles ſint, vel fortè diffi-
commune conſilium deducuntur. *lib. III.*
Goth. cap. 7. p. 542. Poſt ingreſſum in
niam Slavos non habuiſſe unum Princi-
ognoſcimus ex Dithmaro Epiſc. Merſ-
ec. XI. qvi de Slavis Luticiis: *Illis*, ait, *Do-*
ſpecialiter non præſidet ullus. Unanimi
ad placitum ſuimet neceſſaria diſcutien-
n rebus efficiendis omnes concordant. lib.
iſt. pag. 136. Et Helmoldus cùm po-
Slavorum enarrâſſet, ſubjicit: *Rani qvi &*
ni gens fortiſſima Slavorum (in hodierna
ania degentium. De Polonis enim & Bo-
&c. ibi non agit) *qvi ſoli habent Regem*
qvorum ſententiam nihil agi de publicis re-
s eſt, adeò metuuntur propter familiarita-
eorum, vel potius Dæmonum. Hæc Hel-
us. *lib. I. Chron. Slav. cap. 2.* Has liber-
gentes veriſimile non eſt jugum fuiſſe ſub-
s ſpuriorum Leſci II. filiorum. Præterea
, Wilzi & alii Slavi plurima atqve graviſſi-
ella geſſiſſe leguntur pro ſe, ſuisqve auſpici-
vibus tamen Poloni non fuerunt implicati.
vibus omnibus ſatis ſuperqve apparet, illas

 gentes

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

gentes non agnoviſſe Polonorum Imperium. Ex parte orientali qvoqve non videtur veroſimile, Polonos usqve ad Pontum Euxinum & Tanaim imperâſſe. Præterqvam enim qvod seqvens Hiſtoria abundè demonſtret, qvando Lithvania, Pruſſia, Ruſſia, Poloniæ acceſſerint, hoc etiam teſtantur Hiſtorici eorum temporum, Poloniam verſus orientem usqve ad Ruſſiam tantùm fuiſſe extenſam. Vid. Adamus Bremenſ. *lib. de Situ Daniæ & reliqvorum Septentr. Regnorum pag. 145.* & Helmoldus *lib. I. Chron. Slav. cap. 1. n. 9.* Ruſſia verò Poloniam contingebat ad viſtulam amnem, ut infra patebit. Rectè itaqve fines veteris Poloniæ definiemus, ſi dixerimus, ad eam pertinuiſſe hodiernam majorem minoremqve Poloniam, item Maſoviam, Sileſiam, Marchiæqve novæ partem.

V. Memorabiliora qvæ de hac communiter traduntur periodo, paucis jam percurremus. LECHUS primus Polonorum Princeps Annonis filius, & Czechi Ruſſiqve frater *(ut habet Commentator Kadlubkonis in Præfat. pag. 8.)* conditurus urbem, invenit in eo loco, ubi primæ urbis fundamenta jecerat, nidum aqvilinum. Hinc urbem recens conditam à nido, qvi Polonis *Gniazdo* dicitur, appellavit Gneſnam; Aqvilam verò inſignia Regni Poloniæ eſſe voluit. Poſt Lechum, (vel poſt Lechi ſtirpem, ut Vapovius vult) extinctum, præfecerunt ſibi Poloni DUODECIM PALATINOS i. e. Belli Duces

(à *Woina*

ina bellum, & *Wodz* Dux) penes qvos
ntum belli, ſed & pacis eſſet arbitrium,
Iugoſſo *Tom. I. lib. I. fol. 57.* Horum po-
potenti dominio offenſi, imperium GRA-
GRACCHO, ſive etiam CRACO detu-
,(Bohemici verò Scriptores Cracum hunc
niæ Principem fuiſſe aſſerunt) qvi imperio
è præfuit, adeò ut in ipſius honorem po-
rbem Cracoviam condiderint, ab ejus
ne ita appellatam; filiæ qvoqve ejus poſt
II. (filii Craci) fata imperium tradiderint,
omen WENDA. Hæc maluit ipſa eſſe
qvam Regis uxor, inde Ridigeri cujusdam
anici Principis (qvem Micrælius *lib. II.*
n. Pomeran. num. 22. pag. 161. putat fuiſſe
ipem Rugianum) nuptiis ſpretis, cum
juſto profligaſſet bello, ſeipſam præcipi-
ledit in Viſtulam amnem, ut illibatam us-
ad mortem ſervaret virginitatem. Com-
ator Kadlubkonis, qvamvis malè, inde Flu-
viſtulam dictum eſſe Wandalum & Polo-
Wandaliam, aſſerit *in præfat. pag. 8.* Poſt
ndam iterum DUODECIM PALATINI
ti ſunt. Poſt hos creatus eſt Princeps PRÆ-
LUS ſive LESCUS I. Aurifaber, qvoniam
ulari ſtratagemate non Alexandrum M. ut
a audivimus Kadlubkonem referentem,
Hungaros & Moravos, ut alii referunt, profli-
erat. Hôc extincto, curſus eqvorum inſti-
ur, ut qvi primus ad metam perveniſſet, ejus

 Domi-

Dominus, Princeps eſſet Poloniæ. Tum Leſcus qvidam ſtratis in arena acutis ſtylis, qvibus currentium eqvorum pedes læderentur, ſtadium aliis impedivit, ipſe verò primus metam attigit. Munierat enim pedes eqvorum ferreis ſoleis, qvod tum inuſitatum erat. Hinc Rex ſalutatur. Sed patefactâ fraude Leſcus ille concerpitur, ſuffecto alio infimæ ſortis homine, qvi fraudem iterato curſu ludicro patefecerat. Hic itidem LESCI II. nomen adeptus eſt. Si qvis fabulas fabulis cumulare voluerit, poterit dicere, hinc originem traxiſſe morem illum, qvod Poloni ſoleant ocreas ſuas ferreis laminis munire. Leſcus II. reliqvit filium LESCUM III. qvi, Principatu Poloniæ Popielo ſeniori filio legitimo tradito, provincias reliqvas Slavonicas inter viginti filios illegitimos diviſiſſe falsò memoratur. Hic porrò Principatum transmiſit in filium POPIELUM, ſive, ut eum vocat Dlugoſſus, POMPILIUM II. Hic morbum ſimulans inſtinctu uxoris, patruis illis viginti convocatis venenum propinavit, ipſis qvaſi jam ultimum valdè dicturus; idqve eô fine, ut provincias Slavicas iterum ſub ſuam unius redigeret poteſtatem. Sed ſecuta eſt ſtatim à tergo divina Nemeſis. A muribus enim corroſus eſſe dicitur cum omni familia, manifeſtum Divinæ in parricidas Vindictæ ad ſeram poſteritatem exemplum futurus. Et hic finis eſt periodi primæ.

VI. In ſecunda claſſe Principum Poloniæ.

iaſto genus ducunt, â Sec. IX. uſque ad c. XIV. hi numerantur Duces.

42.	*Piaſtus Ruſticus ſive Civis Cruſvicenſis regn. an.*	19
361,	*Ziemovitus*	31
392.	*Leſcus IV.*	21
913.	*Ziemomyslus*	51
64.	*Miecislaus. Primus Princeps Chriſtianus*	35
999.	*Boleslaus I. Rex Polon.*	25
1025.	*Miecislaus II.*	9
1041.	*Caſimirus I.*	17
1059.	*Boleslaus II. Audax ultimus Rex*	22
1082.	*Wladislaus I. Hermannus*	20
1103.	*Boleslaus Krzgwouſti*	36
1140.	*Wladislaus II.*	6
1146.	*Boleslaus IV. Criſpus*	27
1174.	*Miecislaus Senex*	4
1178.	*Caſimirus II,*	16
1195.	*Leſcus Albus*	4
1199.	*Miecislaus Senex iterum.*	
	Leſcus Albus iterum.	
1202.	*Miecislaus Senex Tertiùm.*	
1203.	*Wladislaus Laſconogus*	3
1206.	*Leſcus Albus Tertium*	20
1226.	*Boleslaus IV. Pudicus*	53
1279.	*Leſcus Niger*	10
1295.	*Pramislus Rex menſes 7.*	
1296.	*Vladislaus Locticus*	4
1300.	*Wenceslaus Bohemus*	5

Digitized by Google

1305. *Wladiſlaus Locticus iterum* 28
1333. *Caſimirus II. Magnus ultimus Piaſtidarum* 37
1370. *Ludovicus Ungariæ Rex* 12

In hâc Periodo veriorem jam habemus Hiſtoriam. Poſtqvam enim Polonia ſub Miecislao religionem Chriſtianam ſuſcepiſſet, cœperunt etiam exteræ nationes has oras freqventare, eorumqve hiſtorias Scriptis ſuis hinc inde inſerere. Reperiuntur tamen & hic variæ controverſiæ, qvas nobis peperit tum defectus Hiſtoricorum in Polonia, tum etiam nimium utriusqve nationis & Germanicæ & Polonicæ in gentem ſuam ſtudium.

VII. Et primò qvidem de titulo Regio varia traduntur. Conſtans eſt Hiſtoriæ Polonicæ Scriptorum poſt Dlugoſſum aſſertio, Miecislaum primum Chriſtianum Principem coronam & titulum Regium petiiſſe â Pontifice Rom. qvam etiam Pontifex ipſi non denegâſſe fertur. Sed cum interea Miecislaus fatis conceſſiſſet, intermiſſum & hoc negotium. Poſtea cum Boleslaus I. filius Miecislai, rerum in Polonia potiretur, venit Otto III. Imp. in Poloniam ſepulchrum S. Adalberti Martyris, in Pruſſia noſtra propè oppidum Fiſchhauſen cæſi, & deindè â Boleslao I. redempti, inviſurus. Et cum Gneſnæ magnificè â Boleslao eſſet exceptus, in gratitudinis ſignum ipſum creavit Regem. Hæc præter Scriptores Polonicos qvamplurimos referunt etiam

Dubra-

ravius *lib. VI. Hiſt. Boh. fol. 49.* Albert. tzius *lib. 11. Wandal. cap. 36.* Probant etiam Poloni ex antiqviſſimo Epitaphio, qvod aniæ in Eccleſia Cathedrali viſitur, vetuſtis- literis & jam vetuſtate detritis Anno verò .. renovatis, ſcriptum, & habetur apud Sta- Lubienſcium *in vita Martialis Epiſcopi Plo- fol. 315. Operum.* Ubi inter alia de Boleslao dicitur:

u poſſediſti, velut Athleta Chriſti
egnum Slavorum, Gothorum ſeu Polonorum
æſar præcellens â te Ducalia pellens
& poſt:
b famam bonam tibi contulit Otto coronam
ropter luctamen, ſit tibi ſalus Amen.

verò titulus Regi9 non ultra qvartũ Regem ogatus eſt: Cùm enim Boleslaus II. Audax islaum Screpanov. interfeciſſet coram altari io exceſſit. Wladislaus deinde cognomento mann9 frater Boleslai II. aut ob interdictum tificis, aut qvod exiſtimaret fratrẽ adhuc re- rum, abſtinuit titulo regio, hæredis & Princi- regni Poloniæ titulo contentus. A Wladislao manno Duces ſeqvuntur, uſque ad Leſcum grum: Huic in imperio ſuccedens Primislaus regem ſe iterum appellavit, â qvô uſqve ad tra tempora Poloni Reges habuere. Verum centius Kadlubko alia prorſus ab his tradit. adventu Ottonis III. in Poloniam ſic ait: *o Ruffus Imp. deſiderio experiendi ea, qvæ fa- ma de*

ma de Boleslao diffuderat, Poloniam ingreditur, qvaſi Beato Martyri Adalberto votivam exhibiturus reverentiam. Imperiale itaque Diadema detrahens, capiti Boleslai non ſine reverentia imponit. Suo ergò Diademate caput illius convenuſtat. Hæc Kadlubko *lib. II. Epiſt. XI. pag. 130.* Commendator Kadlubkonis hæc habet: *Otto Imp. III. Rufus Boleslaum conſortem Imperii ordinavit, ſibiqve cum magnâ renerentiâ Diadema impoſuit.* pag. 133. Hi de regio titulo ab Imperatore collato Poloniæ Principi Boleslao nihil habent; ſed & Anteceſſores hujus Boleslai appellant Reges, ut & Succeſſores Boleslai II. Audacis uſque ad Boleslaum III. Krzyvvouſci. Cùm verò poſt Boleslai III. mortem Regnum illud fuiſſet in qvatuor partes diſcerptum, tum demum eos Duces regni Poloniæ appellare incipiunt. Imò poſt exceſſum Bolcslai II. tantum abeſt ut Kadlubkus memoret Wladislaum Hermannum abſtinuiſſe regio titulo, ut etiam producat literas ejusdem ad Patres cœnobii S. Ægidii in Provincia Galliæ, in quibus Wladislaus Regem ſe appellat. *lib. II. Epiſt. XXIII. pag. 188.* Secundum horum itaque ſententiam Poloni habuere Reges uſque ad exceſſum Boleslai III. Crivouſti, nec Otto III. Boleslaum creavit Regem, ſed honoris tantum gratia, ut tantum Principem ſibi conciliaret, ipſi ſuum Imperiale diadema impoſuit. Non multum abit ab hac ſententia Illuſtriſſimus Andr. Maximilianus Fredro

Caſtel-

ellanus Leopolienſis, nunc verò Palatinus
liæ, qvi itidem negat Ottonem III, Boleſ-
feciſſe Regem, ſed per humanitatem tan-
Boleslaum more occidentalium Domino-
appellaſſe Regem, qvo titulo poſtmodum
epiſſe Boleslaum, non qvod eo ad Princi-
s majeſtatem opus haberet; ſed qvod
nqveChriſtanum Principem Regem vocari
re crederet. *in Fragm. Polit. pag. 151.* Ger-
Scriptores eorum temporum Boleslaum
bri ſibi ipſi hunc titulum adaptaſſe refe-
cum antea tantùm Principis titulo gaude-
Wippo refert hoc ad an. 1024. i. e. ad pri-
n Conradi Imperatoris annum Gotfridus
rbienſis *part. XVII. Chron. ad An. Dn. 1020.*
ides potius Wipponi habenda eſt ut Scri-
i συγχρόνῳ. Cujus verba *inter Scriptores â*
rio editos fol. 431. hæc ſunt: *Eodem anno,*
n ſupra notavimus, Boleslaus Slavigena Dux
norum inſignia regalia & regium nomen in
riam Regis Conradi ſibi aptavit, cujus teme-
tem cita mors exinanivit. H. I Porrò ſe-
dum eosdem Scriptores Germanicos vi-
tur Boleslai I. Succeſſores non uſi eſſe hoc
o, cum ipſis Imperatores propterea ſe op-
erent, donec rurſus Boleslaus II. Audax ſibi
n titulum ſumeret. Sic enim Lambertus
afnabr. ad an. 1077. *Boleslaus regiam digni-*
m ſibi ſumpſit, contra leges & jura majorum.
r recentiores *vid.* Joachim. Vadianus *Tom.*
III. Ale-

Digitized by Google

III. Alemannicorum Scriptorum à Goldaſto editorum fol. 91. Sed mirum eſt Dithmarum Merſburgenſ. qvi plurima ex iis, qvæ ſcripſit, ipſe vidit, nullam prorſus facere mentionem tituli Regii, qvando de Polonis Principibus loqvitur: Semper enim eos appellat Duces. Et licet deſcribat iter illud Ottonis III. in Poloniam ad viſendum corpus Adalberti Martyris, ne verbo tamen indicat vel Imperatorem Boleslao dignitatem regiam contuliſſe, vel poſtea Boleslaum hunc ſibi honorem ſumpſiſſe. *Vid. lib. IV. Hiſt. pag. 83.* Ex hâc ſententiarum diverſitate vix apparet, cuinam debeamus adſtipulari. Hoc tamen in dubium vocari non poterit, fuiſſe olim Reges in Polonia. Nam & Helmoldus *lib. I. Chron. Slav. c. 15.* Boleslaum I. Chrobri appellat Regem Chriſtianiſſimum. Neque Helmoldus abutitur ſignificatione ejus vocabuli, ut exiſtimat nonnemo, ſed exqviſitâ notione Regis hic utitur: Sic enim etiam *lib. I. c. 1.* de Polonia dicit: *Qvondam habuit Regem, nunc autem Ducibus gubernatur.*

VIII. Secundò illud quoque magna animorum contentione inter Polonos & Germanos agitatur, utrum Polonia unqvam fuerit Romanis Imperatoribus ſubjecta & vectigalis ab iisdem facta. Germani id conſtanter affirmant; Poloni verò conſtantius negant: Germanorum ſententiam animosè propugnat Dn. Conringius *in lib. de Fin. Germ. Imp. cap. 18.* Contrà

perſo-

natus qvidam Franc. Marinius de hac
riâ non ita pridem ſcripturum ſe contra
ngium promiſit, *in lib. de Scopo Reipubl.*
v. Scripſiſſe etiam dicitur tractatum hac de
is prolixum, ſed ille nondum impreſſus eſt
. Nos ea de re paucis. In hoc ſtatim abs-
dubio nonnulli Germanorum Polonis in-
m faciunt, qvod Poloniam in prima jam
do â Caralo M. domitam, Imperioqve
nanico ſubjectam fuiſſe tradunt. Eginhar-
videm Hiſtoriæ Carolinæ Scriptor hæc ha-
e Carolo M: *Omnes*, inqvit, *barbaras ac
nationes, qvæ inter Rhenum & viſtulam
s, Oceanumqve & Danubium poſitæ, lingva
em penè ſimiles, moribus verò ac habitu valde
iles Germaniam incolunt ita perdomuit,
s tributarias effecerit, inter qvas præcipui
Velatabi, Sorabi, Abotriti, Boëmani.* Abbas
enſis *ad an. 768. pag. 72. a.* nominat Wil-
& Velatabos. *ad an. 782. pag. 80. a.* Sorabos.
n. 805. p. 856. Boëmanos, qvorum Ducem
ium occidiſſe dicitur Carolus Caroli M.
. Teſtatur inſuper Sigibertus, Gemblacen-
d An. 789. fol. 556. & ad an. 806. fol. 559.
aroli Magni filio Slavos (in genere ita lo-
ur) ſubjugatos eſſe. Idem habet Regino
nienſ. *in Chron. fol. 31.* qvod Carolus Al-
transgreſſus, Slavorum fines intraverit,
osqve nomine Wilzos ſuo dominio ſubje-
, qvorum Princeps fuit Wizar. Sabellicus
tandem

Digitized by Google

tandem *Ennead. 8. l. 9.* Slavorum Polonorum & Bohemorum legatos Aqviſgranum cum Ampliſſimis muneribus ad Carolum M. veniſſe refert, ut pax ſibi cum Gallis incolumis maneret, Ex his tamen probari non poteſt, Polonos fuiſſe â Carolo M. ſubjugatos. Nam primò qvando â Germanicis Scriptoribus de Slavis aliqvid ſimpliciter dicitur, intelligendi ſunt Slavi in hodierna Germania tùm temporis habitantes, ut ex Alexandro Bremenſi, Helmodo aliisqve patet. Secundò expreſsè etiam â dictis ſcriptoribus nominantur illi Slavi, qvi debellati ſunt â Carolo M. Polonorum autem nulla ibi fit mentio. Polonorum verò gens tum temporis non fuit adeò obſcura, ut illam Eginhardus aliiqve omittere poſſent, absqve magno laudum Carolinarum detrimento. Imò tertiò cum Blondus *Dec. II. lib. I. in fin. fol. 165.* & Bonfin. *Dec. I. lib. IX. Hiſt. Hung. fol. 175.* tempore Caroli M. Salæ & Albi fluviis præſidia contra Sorbienſes Slavos impoſita eſſe velint, indè concludi poſſe manifeſtum eſt, Carolum M. tunc Polonos non domuiſſe. Imò neque Sorabos omnes Carolus ſubegit, ſed eos tantum ultra Albim compulit. *Vid.* Petr. Albinus in der Meyßniſchen Land-Chronick *tit. VIII. fol. 56. & ſeqq.* Qvartò manifeſtum id pro noſtra ſententia argumentum eſt, qvod Author Chronici magni Belgici intra fines Imperii Carolini non recenſeat Poloniam, qvando ait: *Regni Caroli* (M.) *terminus fuit à*

Bulga-

aris uſqve ad Hiſpanos & â Danis uſqve ad bros , exceptis adjacentibus qvibusdam re-ibus Poloniâ, Bohemiâ, Dalmatiâ, Hiſtriâ, tiis & Britanniâ. Et qvicqvid tenuit Ca-adhuc duo regna ſunt Romanorum & Fran-m ſolâ Pannoniâ exceptâ. Hæc Author nici Magni Belgici *ex Alberico. fol. 44. Edit. rii.* Ex legatione verò Polonorum ad Caro-M. ut & ex muneribus oblatis, de qvibus i Sabellicus Scriptor non adeò antiqvus, contra nos concludi poteſt, cùm illud & è ſæpè â multis fiat, absqve ullo ſubjectio-idicio. Hoc tamen concedi poſſe videtur, am aut â Carolo M. aut ab ejus ſucceſſori-am fuiſſe tentatam, ut infra cap. de Sileſia abimus. Et hoc etiam forſan probari po-ex adducto Eginhardi loco, qvo dixerat lum M. omnes nationes inter Rhenum & lam perdomuiſſe. Imò dici poteſt, Egin-um in laudes Carolinas effuſum, hic nimis m fuiſſe. *Conf.* Coring. *lib. de Fin. Germ. c. II. & c. IV. pag. 21. Edit. nova in 8.*

.. Et hactenus qvidem Polonos â Germa-m Imperio vindicari. An verò & porrò ieri poſſit, videamus Sec. X. ſub Ottone I. CONEM Imperio Germanico fuiſſe ſub-m & tributarium factum ab Vdone Mar-ie, dicit Dithmarus Mersburg. *lib. II. p. 25.* Per Miſiconem intelligit Mieſconem ſive islaum, ut ab aliis appellatur, primum Chri-

C ſtianum

ſtianum Principem, de qvo, illiusqve filio Boleslao Chrobri in ſeqventibus multa narrat. BOLESLAUS Chrobri, qvam plurima bella pro libertate geſſit cum Henrico II. Imperatore, ſæpius tamen ab hoc victus pacem petiit, *fide cum Sacramento firmatâ per filium Miſiconem*, ait Dithmarus *lib. VI. pag. 174. ſeqq.* De eodem Boleslao Dithmarus, cùm dixiſſet ipſum omnia uſqve ad Elſtram ſibi ſubjeciſſe, hæc addit: *Qvàm iniqvè comparandi ſunt anteceſſores noſtri & contemporales. Vivente egregio Vdone pater iſtius Miſeco, domum in qvâ eum eſſe ſciebat cruſinatus intrare, vel eo aſſurgente nunqvam præſumpſit ſedere. Dominus indulgeat Imperatori, qvod tributarium faciens Dominum ad hoc unqvam elevavit, ut oblita ſui genitoris regula, ſemper ſibi præpoſitis auderet in ſubjectione paulatim detrahere, viliſſimoqve pecuniæ transeundis ineſcato hamo, in ſervitutis libertatisqve detrimentum capere.* Hæc ille lib. V. *p. 109. ſeq.* Poloni qvoqve ipſi hoc non diſſimulant, qvando referunt de Ottone III. qvod omni tributo & omni jurisdictione liberaverit Boleslaum Chrobri principem Polonorum. Cromer. *lib. III. fol. 437.* Neugeb. *l. III. Hiſt. Pol. p. 53.* Boleslao Chrobri defuncto MIECISLAUM II. rebellantem Conradus II. Imp. ad officium redire coëgit tributumqve impoſuit. Wippo *ad An. 1032. fol. 436.* Albert. Stadenſ. *ad An. 1027. p. 116. a.* Otto Friſing. *lib. VI. Chron. cap. 28.* CASIMI-

RUM,

Digitized by Google

ı, Succeſſorem Miecislai, Imperatori fide-
ſerviſſe, ſcribit Wippo *ad An. 1032. fol. 438.*
. Hermann. Contract. *ad an. 1051.* Aliud
ıc teſtimonium allegat Dn. Conringius,
probare vult Polonos fuiſſe tributarios Im-
ores. Deſumptum id eſt ex Bonfin. *lib. II.*
II. fol. 221. Ubi hæc reperiuntur: *Henri-*
I. graviter indignatus, qvod Poloniam in-
ſuo devaſtavit, Odolvico Boëmo filioqve bel-
indixit: Qvia Romano Imperio Ducatus
bjectus erat qvotannisqve boves centum &
ti, item argenti poſtulati qvinqvaginta pon-
ndere cogebatur. Sed Bonfinius per Du-
n illum non intelligere videtur Poloniam,
ohemiam, uti expreſsè hoc de Bohemis,
ı ejusmodi tributum pendere ſoliti fuerint,
ınt & Æneas Sylvius *in Hiſt. Bohem. cap.*
fol. 19. & Cranzius *lib. II. Wandal. cap. 45.*
eandem, qvam Bonfinius recenſent hiſto-
. BOLESLAUS II. Audax, qvod in fide
ıan. Imp. fuerit, tradit Lambert. Schafnabr.
n. 1011. fol. 186. qvando ſcribit, *Henricum*
np. Ducem Polonorum & Ducem Bohemo-
ad ſe evocatos durius corripuiſſe, qvod ſe in-
ı excurſionibus laceſſerent. Et ad An. 1077.
ıabet: *Dux Polonorum, qvi per multos jam*
s Regibus Teutonicis tributarius fuerat, cu-
ıe regnum jam olim Teutonicorum virtute
ctum atqve in provinciam redactum fuerat,
ıtè ad ſuperbiam elatus, propterea qvod

 Prin-

Digitized by Google

Principes Teutonicos cerneret domeſticis ſeditionibus occupatos, neqvaqvam ad inferenda exteris gentibus arma vacare, regiam dignitatem, regiumqve nomen ſibi uſurpavit, diadema impoſuit. Hæc ille. Circa an. 1109. Henricus V. Imp. cum BOLESLAO III. Crivouſto bellum geſſit, tributumqve ab eo poſtulavit. Vincent. Kadlubko *lib. III. Chron. Polon. epiſt. 19. p. 304. ſeqq.* Qvod etiam Cromerus recenſet, verum ita, acſi tum demum Cæſar tributum á Polonis exigere cœperit, *lib. V. pag. 476.* Germani contra, diu tantum negatum ab ipſo exactum eſſe tributum ſcribunt, per Henricum V. & Lotharium II. Cæſares. *Vid.* Abbas Urſperg. *ad an. 1109.* Otto Friſing. *lib. VII. cap. 19.* Chronicon Montis Sereni (*editum à Joach. Johan. Madero. An 1665. Helmſtad.*) ad An. 1135. pag. 14. *Imperator*, ait, *Aſſumptionem S. Mariæ in Merſburg. celebrat, ubi Bolislaus Dux Poloniæ & Othilricus Dux Bohemiæ cum cæteris Principibus adfuerunt, ubi etiam Bolislaus gladium Imperatori reportavit.* Conf. & M. Theodoricus Engelhuſius à laudato Madero editus *in Chron. ad An. 1124. pag. 221.* Mortuo Boleslao Crivouſto Vladislaum II. Poloniæ Principem, qvem fratres ob multas injurias ſibi illatas regno expulerant, Conradus III. Imp. reducere conatus eſt; ſed Boleslai Criſpi Principis Pol. muneribus placatus in Germaniam rediit, ut referunt Cromer. *lib. VI. fol. 497. ſeq.* Johan. Dubrav.

lib.

XII. Hiſt. Boh. fol. 109. Chronicon Montis
ni hac de re ita loqvitur: *Fratres* (Wla-
i II. exulis) *ad reſiſtendum parati, ſemitas*
vantes, Regem (Conradum III.) *ingredi*
ibebant. Tandem conſilio Adelberti &
adi Marchionis obſidibus viciſſim datis Re-
adeunt, & promiſsâ pecuniâ patriam ab ipſo
piunt, juniore fratre obſide dato. ad An.
pag. 19. De alia qvadam rebellione Ducis
niæ contra Conradum III. Imp. agit M.
od. Engelhuſ. *in Chron. p. 226.* Conradi III.
eſſor Fridericus Barbaroſſa & ipſe Vladis-
ı II. reducere conatus eſt, bello Polonis
). Belli cauſam prætendebat hanc, *qvod Po-*
e Duces ejus imperio recalcitrabant: Impe-
ri autem ſacramentum fidelitatis præſtare,
ributum qvingentarum marcarum argenti
s ſingulis publico ærario Imperii inferre ab
igenti negabant, ſatius ducentes mori, qvàm
niæ regnum ſubjici tributis &c. ait Joan.
goſſ. *Tom. I. lib. V. ad An. 1157. fol. 443.*
Imperator, (ut Polonici ſcriptores referunt)
exercitu ad fines Poloniæ progreſſus, cum
nis difficultatibus premeretur, ſubordina-
ohemos, ut authores eſſent Polonis à Cæ-
pacis petendæ, utque Cæſarem jam placa-
rem factum Polonis aſſererent. Qvod cùm
ſent Poloni, pax his conditionibus facta eſt,
leſia Wladislao exuli attribueretur, & Bo-
us Criſpus Cæſari ſuppetias ferret ad bel-

 lum

um Italicum. Kadlubko *lib. III. Epiſt. 31. p. 371. ſeq.* Cromer. *lib. VI. fol. 499.* Aliter verò rem enarrat Radevicus (qvod etiam Cromerus non diſſimulat) *lib. I. de geſt. Friderici I. cap. 4. & 5.* Refert enim ille Boleslaum tum per ſe, tum per ſuos ſupplicem â Cæſare petiiſſe, ut in gratiam reciperetur, qvod etiam impetravit, hac inter alias conditione: *ut daret duo millia marcarum Imperatori, & Principibus mille, Imperatrici 20. marcas auri. Curiæ 20. marcas argenti, ob eam negligentiam qvod ad curiam non venerat, nec de terra debitam fecerat fidelitatem.* &c. Antea qvoqve nempe *lib. I. cap. 2.* expreſsè inter cauſas ſuſcepti â Friderico Imp. belli, numerat & hanc, *qvod Poloni vel debitum fidelitatis ſacramentum offerre, vel ſolitum ſingulis tributum qvingentarum marcarum publico ærario inferre jam deſveverant.* Circa eadem tempora ſcripſit Chronicon ſuum Slavicum Helmoldus. Is autem *lib. I. cap. 1. n. 9.* dicit: *Servit & ipſa* (Polonia) *ſicut Bohemia ſub tributo Imperatoriæ majeſtati.* Auctor Chronici Stederburgenſis ab Heinrico Meibomio editi hæc habet ad An. MCLVII. *Fridericus Imperator in Poloniam profectus provinciam cum Duce ſuo in deditionem honorificè ſuſcepit.* Inter Opuſcula Meibomii *pag. 278.* Qvomodo poſteà Poloni jugum Imperii German. excuſſerint, non ſatis ſibi liqvere dicunt Germani. Hoc tamen aſſeri poſſe putant, in magno illo Interregno Germanico

o 18. vel 23. annorum Sec. XIII. Polonos
:rius agere cœpiſſe, bellis inteſtinis ſe ipſos
:rentibus Germanis. His tamen non ob-
ıtibus, forſan pro Polonis dici poſſet, penſio-
qvam alter tributi nomine accipit & exigit,
ı ſtatim eſſe ſignum ſubjectionis. Sic enim
oni Tartaris qvotannis donativum dabant,
)d illi *baracz*, i. e. tributum appellabant. An-
etiam Danis Angliam vaſtantibus olim da-
ıt tributum. *Vid.* Rogerius de Hoveden *ad*
991. fol. 196. & ad an. 1007. fol. 430. Angli
iſſim accipiebant Sec. XV. â Ludovico XI.
ll. Rege penſionem, qvam ſub nomine tributi
gebant, teſte Cominæo *lib. VI. Comment.*
70. ſeq. & lib. VIII. p. 431. Imò ipſi Impera-
es Romani olim non rarò â Marcomannis,
sqve barbaris pacem redimebant, qvorum
ıen ſubditos illos vocare non poſſumus.
l. Spartian. *in vitâ Ælii Adriani.* Dio *in*
gment. Fulvianis de Domitiano.

X. Tertiò qværi etiam poteſt, utrum Regnum
onicum in ſecunda hac periodo fuerit ſuc-
ſivum; an verò electivum, Pro poſteriore
tentia pugnant hodiè Poloni communiter
ınes. Nos in contrarium non dubitamus
:rere, in hac, ut & in prima periodo Regnum
loni cum fuiſſe ſucceſſivum, nec unqvam va-
ſſe Electionem, niſi eo caſu, ubi Regia vel Du-
is ſtirps planè extincta erat. Qvod ad pri-
ım attinet periodum, huc forſan, collimant
illa

illa verba Vincentii Kadlubkonis: *Non plebei*, inqvit ille, *aborigines, non vendicariè illus principatæ ſunt poteſtates; ſed* PRINCIPES SUCCEDANEI, *qvorum ſtrenuitas licet nube ignorantiæ obducta videatur, mirâ tamen rutilantiâ tot ſeculorum tempeſtatibus extingvi non poterit.* lib. I. *Chron. Pol. Epiſt. 1. pag. 24.* Conſtat etiam in hâc periodo moris fuiſſe, ut pater vivus ſibi filium ſucceſſorem ſubſtitueret, ut fecit Leſcus III. qvi Popielum in ſpem Principatus educatum, ſucceſſorem ſibi vivens deſignavit. Cromer. *lib. II. f. 425.* Neugeb. *lib. II. p. 46.* De ſecunda periodo res jam eſt manifeſtior. Nam & hic primò notum eſt, aliqvando in Polonia, Patrem adhuc vivum, ſibi filium ſucceſſorem, deſignâſſe. De Boleslao Pudico, & Leſco Nigro. Vid. *Chron. lib. X. in pr.* Deindè ſæpè Duces Poloniæ inter filios diviſerunt Regnum, qvod in Regnis electivis locum non habet. Sic Boleslaus Crivouſtus morti vicinus, tradidit Vladislao natu maximo filio tractum Cracovienſem, Siradicenſem, Lencitienſem & Sileſiam, cum ipsâ regni adminiſtratione. Boleslao Maſoviam, Cujaviam, Culmenſem & Dobrinenſem Provincias, Mięcislao Gneſnenſem & Poſnanienſem cum Caliſſienſi tractu & Pomerania Orientali. Henrico Sendomiriam & Lublinum. Caſimiro alimenta â Wladislao ſubminiſtranda. Cùm verò Caſimiro nullam terræ portionem aſſignâſſet, id eum proceres, oblivione

fecisse rati,admonent,ut ne illum exortem
nonii relinqvat. Respondit Boleslaus.
illi qvoqve portionem suam esse designa-
Admirantibus cunctis: *non advertitis,*
t,in curru inter qvatuor rotas qvintam eam
rtem cui homines insident. Eum locum
qvatuor fratres qvintus obtinebit, illisqve
mpore succedet. J.Dlugossus *T. I. lib. IV.*
i. 1139. fol. 405. seq. Cromer. *lib.VII. in pr.*
91. De hac divisione notabilia etiam sunt
a Kadlubkonis: *Boleslaus*, ait ille, *cùm fa-*
iunus jam à se exigi sentiret, testamentales
lat conscribi codicillos, in qvibus & avita-
ices virtutum, & regni successionem qvatuor
egat, certos tetrarchiarum limites distermi-
eatenus ut penes majorem natu & Cracovi-
provinciæ Principatus & authoritas reside-
rincipandi. De qvo si qvid humanitus obti-
, semper ætatis majoritas & primogenituræ
litē successionis decideret lib.III.*ep.27.p.347.*
ò expresse etiam in Historia Polonica dici-
egnum illud fuisse successivum. *Cum* (Bo-
us Crispus) *morbum in se grassari sensim*
rteret Casimirum Sendomiriensem Principem
em natu majorem, Prælatosqve & Barones
i ad se mandavit accersi; sub eorumqve præ-
a tam de Principatibus & terris cum jure
essionis contingentibus qvam de thesauris &
odiis ordinavit, ait Joan. Dlugossus *ad An.*
lib.V.fol. Post subitaneâ morte extin-

ctum Caſimirum Boleslai Criſpi fratrem & Boleslai Krzivvouſti filium, Fulco Archiepiſcopo Gneſnenſis congregato Senatu ex ſuperſtitibus duobus filiis adhuc pueris, Leſconem natu majorem inſigniri paternâ dignitate voluit. Cui reſpondit qvidam Procerum, referente Kadlubkone: *Puerile eſſe, ut prudentibus pueri præſit imprudentia, cum verbum ſit ſapientis: Væ terræ, cujus Rex puer eſt, præſertim cum Principem diſcretum, ſerenum, cautum, & induſtrium eſſe in omnibus & ad omnia conveniat &c.* Hæc autem aſtruebat, ut Mieszko ſenex vel nepos ejus Mieszko juvenis Princeps ſubſtitueretur. Sed reſpondit Archiepiſcopus, *illa hic locum non habere, ut qvæ tum demum vera ſunt, cum de eligendo agitur, non de jure ſucceſſionis diſceptatur. Prorſus enim aliud habet juris electio, aliud jus ſucceſſionis. In illa enim eſt liberrima deliberationis libertas, ac in iſta urgentiſſima juris neceſſitas: ab illa omnes citra legitimam ætatem relegantur: ab iſta verò nec infantuli, nec poſthumi excluduntur.* Hæc & alia tum diſſerebat Archiepiſcopus, ut puerũ, ad qvem jure ſucceſſionis principatus pertinebat, non excluderent Proceres, qvæ ſententia etiam prævaluit. Vincent. Kadlubko *lib. IV. Chron. Polon. cap. 21. pag. 529. ſeqq.* Agnoſcit idem jus ſucceſſionis & Commentator Kadlubkonis *pag. 535.* qvamvis qvædam incommodè admiſceat, qvod Regnum ſibi liberè eligat Regem: Ducatus verò (qva-

alis tum fuit Polonia) teneatur filios ſui Prin-
s in Principes & Dominos ſuſcipere. *pag.535.*
c tamen aliter referunt recentiores Polono-
Hiſtorici. Dicunt enim illum ex magnati-
verba feciſſe pro Mieszkone ſene, ex eâ ra-
e, qvòd Poloni haberent Principatum Ele-
um. Fulconis verò ſententiam obtinuiſſe
um qvaſi per factionem aliqvam. Con-
um verò apparet ex Kadlubkone, cui hîc fi-
habenda eſt, qvoniam de iis, illo in loco, ſcri-
qvæ ſuo tempore contigerunt. Poſtea qvo-
Cùm Leſcus Albus reſpuiſſet Cracovienſem
cipatum, Cracovienſes ad Mieszkonidem
liſlaum transmittunt. Aſſerunt fidelitatem
i promiſſam filio ſuo debere ac dependere: nec
um diſtare, qvod ad hunc articulum attinge-
rſonam filii à perſona Patris. Ideoqve in
locum electioni non eſſe, qvem ad paternam
t ſucceſſionem juris ratio & exigit, ait iterum
lubko *lib.IV. c.26. & ult. pag. 567. Et com-*
tator ejus pag.572. Præterea ex Actis Mie-
ni ſenis cum Helenâ Duciſsâ Caſimiri II. re-
viduâ ſatis ſuperqve apparet, Duces pro lu-
Ducatu Poloniæ ſibi ceſſiſſe, qvod facere
potuiſſent, ſi regnum illud Electivum fuiſſet.
Dlugoſſ. *ad An. 1200. fol. 520. ſeq. ad an.*
fol.522. ſeq. ad an. 1202. f.525. ſeqq. Et
etiam tandem eſt, qvod multi Principes Po-
æ ſe HÆREDES regni Poloniæ ſcripſerint.
diſlaus certè Hermannus poſt exactum Bo-

leſlaum

leſlaum Audacem Regem Polon. Principis & hæredis regni Poloniæ nomen ſibi ſumpſit, ut tradunt J. Dlugoſſ. *Tom. I. lib. IV. ad an. 1082. f. 274.* Cromer. *lib. V. in pr.* Idem de Uladislao Loctico refert Cromerus *lib. XI. fol. 576. Circa fin.* Boleslaus qvoqve vocatur à Dlogoſſo hæres, Dux & Monarcha Regni Polon. *in Tract. de Epiſc. Poſnanienſib. in Vita Dionyſii.* Sic etiam loqvitur Wladislaus Jagello: *Promittimus*, inqvit, *ſingulos articulos & clauſulas in privilegiis, nullo vitio falſitatis depravatas Sereniſſimorum Principum Dominorum Caſimiri & Ludovici ac omnium aliorum Regum, Ducum, EX VERA SUCCESSIONE HÆREDUM antiqvorum Regni Poloniæ firmiter & inviolabiliter ſervare.* apud Joan. Januſrov. *lib. I. Conſtit. Regn. Polon. Part. I. tit. 5. fol. 15.* Sic igitur ſatis ſuperqve probatum eſt, Regnum Poloniæ in prima & ſecunda hac periodo fuiſſe ſucceſſivum. In fine tamen Periodi ſecundæ videtur jam in Electivum regnum tranſiiſſe, cum Primislaus II. eſſet Rex electus. Et huc etiam videtur collineâſſe Auctor Commentariorum in Kadlubkonem, loco ſupra citato, qvando dicit, *Regnum ſibi liberè eligere Reges.* Confirmatum eſt etiam illud jus Electionis, cum Caſimirus Magnus ſine prole maſcula moriturus, Ludovicum Ung. Regem certis legibus ad regnum promoviſſet.

XI. Memorabiliora in hâc periodô, de qvibus in ſeqventibus non dabitur dicendi occaſio,

c breviter indicabimus. PIASTUS Coſ-
iis filius Repichæ maritus, & oppidanus
ricenſis, cum Proceres Regni ad Electio-
Novi Principis confluxiſſent, excepit eos
ter, accreſcente ſingulari miraculo carne &
; qvod etiam jam antea contigerat in ſe-
lenni, ubi filio ipſius crinis more Ethnico
idebatur, ob duos viros exceptos hoſpitio,
fuiſſe Sanctos qvidam autumant. ZIE-
RTUS fortitudine clarus fuit; LESCUS
1 IV. otio deditus nihil memoriâ dignum.
. ZIEMOMISLUS itidem nullâ re, niſi fi-
IECISLAO, memorandus, de qvô commu-
hæc feruntur. Natus eſt cœcus: cùm
ſeptimo ætatis anno coma ipſi eſſet ritu
co tondenda, ſubitò viſum recepit. Con-
iarioli, reſponderunt Poloniam ſub ipſo il-
tum iri. Parentes nullâ hoc ratione fieri
credentes, niſi gladio, indiderunt ipſi no-
Miecislai, à *miecz* i. gladius, & *ſlawa* i. glo-
Is poſtea ab aliis blandius, ut fit, *Mieszko*
tus eſt. Sed aliâ ratione Miecislaus illu-
it Poloniam, videlicet clariſſimâ Evangelii
in Poloniam intromiſsâ. Kadlubko nul-
unqvam facit mentionem nominis Mie-
, ſed ipſum ſemper appellat Mieſconem, ut
os Reges & Duces ejusdem nominis. Ra-
em etiam hujus nominis addit hanc: qvo-
hic filius cœcus natus eſt, dictus eſt *Mieſzko*
erturbator ſive conturbator, à *mieſzam* i.e.
miſceo,

Digitized by Google

miſceo, conturbo, qvia conturbati ſunt parentes ipſo cœco nato. Kadlubko *lib. II. epiſt. 10.* Et hoc etiam tum notum fuit apud exteros. Germani enim eum appellant Miſiconem, qvod propius ad nomen Mieſzkonis qvàm Miecislai accedit. Sub hoc Principe moris erat apud Polonos, ut homines eqveſtris ordinis in templis, dum Sacerdos apud altare pronunciat, unde recitaturus ſit Evangelium, gladios mediotenus ſtringerent, qvaſi profitentes, mortem prius ſibi oppetendam, qvam à ſuſcepto Evangelio diſcedendum: choro autem reſpondente: Gloria tibi Domine, rurſus reconderent. Hoc dicunt Polonos propterea feciſſe, ut ſe promptiſſimos Evangelii defenſores oſtenderent. BOLESLAUS I. Chrobri præter virtutem bellicam, de qvâ in ſeqventibus, raræ modeſtiæ, comitatis & ſvavitatis morum fuiſſe, memoratur à Polonis. Dithmarus Mersburg. non ſemel eum degenerem à patre & perfidum appellat *Vid. lib. IV. p. 89. ſeq. & lib. VII. p. 189.* ubi illum *mille artium ſolertiâ plenum* fuiſſe dicit. Sub MIECISLAO II. omnia peſſum ire cœperunt, imò ipſo mortuo res Polona ferè tota collapſa eſt. Cùm enim Rixa Regina, tutrix filii Caſimiri adhuc minorennis, crudeliter regnum adminiſtraret, expulſa eſt ſimul cum CASIMIRO; qvi in Gallia monaſterium ingreſſus, & jam Diaconus factus, ægrè inde extractus eſt à Polonis, concedente id Pontifice his conditionibus: *ut qvotannis Poloni*

bolum unum in lucernam Divi Petri Romæ ar-
m penderent; ut capita more monachorum
ierent; & ut feſtis ſolemnibus dum ſacra per-
ntur ſinguli eqvites faſciam lineam candidam
odum ſtolæ, qva in ſacris utuntur Sacerdotes
Diaconi, è collo ſuſpenſam ferrent. Qvod ad
iam conditionem attinet, contradicentem
emus Dithmarum, qvi jam antea cenſum
tifici Romano ſolutum eſſe à Polonis refert,
ioc de alio qvodam cenſu intelligendum,
e qvo tamen nihil occurrit apud Polonicos
tores. Dithmari verba hæc ſunt: *Boleslaus*
robri) *Domino Papæ qveſtus eſt per epiſtolæ*
itorem, ut non liceret ſibi propter latentes Re-
Henrici II. Imp.) *inſidias promiſſum Princi-*
poſtolorum Petro perſolvere cenſum. Lib. VI.
6, fin. de ſecundâ conditione memorabilia
qvæ, neſcio ex qvo vetuſtiori Scriptore, ha-
Stanislaus Sarnitius lib. II. Annal. Polon. fol.
Benedictus I. ait ille, *cùm Caſimiro I. Monacho*
râſſet votum, ut regiam dignitatem liceret ei
e, hanc legem genti Polonæ impoſuit, ut mo-
prolixos capillos gerendi tanqvam gentilem
eret. Sed tamen mos gerendi capillos Sar-
cus non prius fuit abrogatus, qvàm poſt qvan-
cladem, Bucovienſem dictam, ubi complures
olonis inventi erant capillis ex arboribus ſu-
i. Et tunc primum nauſeæ cœpit eſſe illa co-
o Polonis, qvæ olim decori & elegantiæ ſervi-
tabatur. Tertia conditio jam pridem
apud

apud Polonos exolevit. BOLESLAUS II. initiô bonus & fortis Princeps, indè cognomen Largi & Audacis adeptus eſt, apud Kadlubkonem *lib. II. epiſt. 19. p. 166.* Tandem verò rebus proſperis elatus, in omne ruit libidinum genus. Monitus à Stanislao Szczepanovio Epiſc. Cracov. non prius deſtitit, qvàm ipſum crudeliter coram altari interficeret propria manu. Hinc profugus in qvodam monaſterio, in Carinthia, conſenuit; tandem, moriturus agnitus eſt, & meruit illud Epitaphium: *Hîc jacet Boleslaus Rex Polon. occiſor S. Stanislai Epiſcopi Cracovienſis.* Commentator Kadlubkonis *lib. III. ep. 22. p. 184.* Alii alia de ipſo prodiderunt. WLADISLAUS HERMANNUS præcipuè filio Boleslao Krzyvvouſti à diſtorto ore ita dicto, memorandus eſt. Hunc enim BOLESLAUM qvadragies ſepties prælio decertaſſe ſemper victorem, referunt Poloni, niſi qvod ultimo in prælio à Ruſſis deceptus fugere coactus ſit ex prælio Halicienſi, inde etiam ex mœrore, ob acceptam cladem, mortuus eſſe dicitur. Poſt ipſius obitum diſcerpta in qvatuor partes Polonia bellis civilibus concutiebatur. WLADISLAUS II. à fratribus ob impotens dominium expulſus, tandem interponentibus ſe Imperatoribus Romanis, ut ſuprà dictum eſt, Sileſiâ cum poſteris ſuis potitus eſt. Ab hoc Wladislao Duces Lignicenſes & Brigenſes in Sileſia deſcendunt qvorum ultimus An. 1676. obiit, ſicqve cum ipſo

Digitized by Google

o familia Piaſtea extincta eſt. Seqventes incipes variis artibus inter ſe decertarunt, in- qvos præcipuè memorandus eſt CASIMI-JS II. raræ moderationis Princeps, qvi poſt tres ſuos WLADISLAUM II. BOLESLAUM ISPUM, & MIECISLAUM ſenem, rerum in lonia potitus eſt. De hôc Caſimiro unum ximè moderationis ſpecimen refertur. Qvi-n ex aulæ aſſeclis Joannes Conarius ab ipſo aleæ ludum invitatus victusqve, extremo im jactu, cui tota ſors, producti in ſeram no-m ludi, committebatur, ita efferbuerat, ut centi Caſimiro colaphum impingeret. Com-henſum, etſi omnium ſententiæ capitis reum nunciarent, Caſimirus à culpa abſolvit: *Il-*, inqviens. *impatientiâ jacturæ abreptum eſſe, erò proſtitutæ dignitatis ſuæ juſtam pœnam ſe.* Hujus Caſimiri juſſu Hiſtoriam ſuam ıdidit Vincentius Kadlubko, ut ipſe teſtatur *Præfat. ad lib. IV.* MIECISLAUS ille, r adhuc, ob prudentiam Senis cognomen ptus eſt: poſtea verò conſultore Henrico icio multos offendit, hinc Principatu deje-, variis dolis eundem à credula Leſci Albi re bis recuperavit. Poſt MIECISLAI III. is obitum, diſſentiebant inter ſe Proceres, mnam eligerent, num ULADISLAUM acilitate pedum Laſconogum dictum, num LESCUM ALBUM toties à Miecislao de-um. Conſenſus tandem omnium ſtetit,

 ut

Digitized by Google

ut Leſcus Principatum obtineret, eâ tamen lege, ut Govoritium Palatinum Sendomirienſem fidum ſibi Conſiliarium in exilium mitteret. Leſcus Principatu maluit carere, qvàm inſontem amicum injuriâ afficere, etiamſi ipſum Govoritius hortaretur, ne propter ſe Senem conditiones illas recuſaret. Factus igitur Princeps ULADISLAUS LASCONOGUS, contra qvem tamen tandem electus eſt Leſcus Albus. Indè BOLESLAUS IV. PUDICUS regno potitus eſt. Dictus autem eſt Pudicus, qvia Cunigundam uxorem toto conjugii tempore non attigit. Sub hoc Principe Tartari totâ Poloniâ ferrô & igni vaſtatâ, usqve in Sileſiam penetrarunt. Ibi ad Ligniciam commiſſum eſt cum ipſis prælium infeliciter. Cæſi ſunt Henricus Pius Wratislavienſis Dux, Boleslaus Moravorum Ducis filius, Poppo (qvod tamen Caſpar Schuz *lib.I. Chron. Pruſſ. fol. 29. b.* negat) Cruciferorum in Pruſſiâ Magiſter. Cæterorum militum tanta vis cæſa eſt, ut à Tartaris præciſæ cæſorum ſingulis ſingulæ aures novem capaciſſimos ſaccos implerent. LESCUS NIGER Princeps Poloniæ, à Conrado Maſoviæ Duce ferè toto regno exutus, fidelitate Cracovienſium ſervatus eſt. Cracovienſes enim cum omnia ad Conradum defeciſſent, tantisper in fide Leſci permanſerunt, donec ex Hungariâ, exercitu contracto reverſus, Conradum profligaret. Tum Leſcus Cracovienſibus gratiam relaturus, regimen ſolis Germanis, qvi fidem

m ipſi præclarè ſervâſſent, proprium dein-
s attribuit. Leſco nigro mortuo, regnum
olutum eſt ad Primislaum II. qvi ſibi Regi-
aſſumſit titulum. Sed eo inſidiis Marchio-
ı Brandenburgenſium ſublato, ULADIS-
JS LOCTICUS ob brevem corporis ſta-
m à *Lokiec* i. e. ulna, ita dictus, regium titu-
à Pontifice Rom. petiit; qva de re ita Alber-
Cranzius: *Poloni ſicut & Bohemi Reges ha-
re per intervalla creatos à Romanis Impp. ſed
n illos tæderet geminæ ſubjectionis; omiſſis
bus Duces creavere. Lakoldus* (ſic appellat
dislaum Locticum) *hâc tempeſtate Dux erat
oviæ, & qvi per omnem Poloniam facilè prin-
retur. Hic à Joanne Pontifice Rom. ſuſcepit
nam, qvod Ludovicum, qvem execrabatur
a non duceret legitimum Imperatorem, evitans
m, ne per eam occaſionem ſubjectus Romano
erio cenſeretur.* Hæc Cranzius *lib. VIII.
ndal. cap. 2.* Hic Uladislaus Locticus pul-
qvidem eſt regno per aliqvod tempus à
NCESLAO *Bohem.* Rege, ſed illud poſtea
pit. Uladislai filius fuit CASIMIRUS
GNUS, cui Polonia omnem debet cultum.
enim accitis vel etiam ultrò venientibus
manis agros attribuit, qvorum curâ & operâ
onia freqventari & cultior eſſe pagis & oppi-
cœpit. Arces & oppida in Polonia plera-
omnia, munitiones etiam ac templa lateri-
& monaſteria multa, ejus ſunt opera, ut jam

de Legibus aliisqve rebus, de qvibus in ſeqventibus dicendi dabitur occaſio, nihil dicam. *Vid.* Cromer. *lib. XII. fol. 606. ſeqq.* Neugeb. *lib. III. in fin. pag. 210.* Caſimirus M. cum ſibi nulla ſpes prolis ſupereſſet, multa Privilegia Polonis conceſſit, ut LUDOVICUM UNG. Regem ad Regnum Polonicum promoveret, qvod etiam obtinuit. Fines Poloniæ qvinam ſub hæc tempora fuerint, cognoſcimus ex Roderico Sec. XII. Scriptore, qvi teſtatur ſuo tempore *Poloniam habuiſſe ab occidente oderam, ab oriente Iſtulam, à Septentrione Ruthenos* (i.e. Rugios, ut etiam appellantur in vita Ottonis Bambergenſis qvam edidit Valerius Jaſchius) *& mare Scythicum* (i.e. Balticum) *à meridie Sylvas Boëmorum* lib. I. c. 1.

XII. Tertia Claſſis Regum Poloniæ, ex Magnis Ducibus Lithvvaniæ & JAGELLONIDARUM, qvi ſeqvuntur hoc ordine,

An. 1386.	*Wladislaus Jagello*	48
1434.	*Wladislaus Jagellonides*	10
1447.	*Caſimirus IV. Jagellonides.*	45
1492.	*Joannes Albertus*	9
1501.	*Alexander*	5
1507.	*Sigiſmundus I.*	41
1548.	*Sigiſmundus Auguſtus*	25

In hâc periodô Regnum Polonicum fuit Electivum, ſecus ac ſtatuit Melch. Goldaſtus *lib. IV. de Regn. Bohem. cap. 10.* Imò ne Uladislaus Jagello videretur ſucceſſiſſe in Regno Polon. cum Hedvige filiâ Ludovici Ung. Regis, coactus eſt jura-

rare, qvòd Regno præeſſe velit non ſucceſſivo
d Electivo. Omnes etiam ejus ſucceſſores
ſertis verbis teſtantur, ſe Reges Electos non
atos eſſe. *Vid.* Theod. Zavvacki *Part. I. Con-
t. & jur. Regn. Pol. tit. 3. fol. 19.* Joan. Janus-
vius *lib. I. Conſtit. R. P. Part. I. tit. 2. fol. 4. &
q. & alii.* Sed objiciat nobis qviſpiam, Ja-
llonem, ut & ejus ſucceſſores, titulum hæredis
rpâſſe, donec Sigiſmundus Auguſtus. An.
4. in Comitiis Varſavienſibus titulum hunc
ierit, *teſte* Alberto Wijuk Kojalovicio *Part.
hiſt. Lithu. Lib. VIII. pag. 458.* Sed Reſpon-
mus, hoc factum ab illis Regibus eſſe vel ob
huaniam & Pruſſiam, qvarum Provinciarum
nt legitimi hæredes, (*Vid. infra lib. I. cap. VII.
n. IX.*) vel etiam ob longam conſvetudinem,
antecessoribus accepto hoc titulo. Hòc
m non raró accidit, ut Reges ac Principes,
iſſa ſæpè re, ſolo tamen nomine vel titulo ſe
is rei ſolentur. Exteri Scriptores qvando
gellonidas hæredes Regni Poloniæ nominant,
iunt hoc aut ob ignorantiam rerum Poloni-
um, aut vocem hæredis latè accipiunt, qvate-
qvemvis ſucceſſorem ſignificat, ſive ille ſit
pulô electus, ſive jure hæreditario ad Re-
m pervenerit. Et huc pertinent ea, qvæ ha-
Æn. Sylvius *in Comment. de Europæ ſtatu ſub
derico III. Imp. cap. 19.* Sed neqve is qvic-
m contra nos obtinuerit, qvi ſecundo loco
iceret, Reges Poloniæ & in hâc periodo ſibi

 ſuc-

ſucceſſores deſignâſſe, qvod ſucceſſionis eſſe ſignum ſupra notavimus. Nam hoc factum eſt, non niſi totius Senatus conceſſione & indultu. Hoc modo Caſimirus M. Ludovicum Hung. Regem ſibi ſucceſſorem conſtituit. Cromer. *lib.* XII. *fol.* 598. Eadem ratione Ludovicus Rex filiam ſuam natu Majorem Mariam cum ſponſo Sigiſmundo Caroli Imperatoris filio ſibi ſuccedere voluit, qvod tamen poſtea, Mariâ illius matre conſentiente, mutatum eſt. Cromer. *lib.* XIII. *fol.* 623. Et hinc etiam eſt, qvòd aliqvando Senatus Regi filium ſibi ſucceſſorem deſignare volenti ſummis viribus reſtiterit. Exemplum hujus rei præbet nobis Uladislaus Jagello, qvi cùm Polonis multa promiſiſſet, ut tantùm filium ſuum ſe vivo ſucceſſorem Regni deſignarent: poſteà verò conſilio mutato ea ſe facturum negaret, conſurgens omnis Senatus, diploma ſuum, qvo Regi de filio promittebat, à Sbigneo Epiſc. Cracov. Viro magni animi, cujus fidei concreditum erat, receptum, magno cum fremitu ac tumultu Rege inſpectante concerpſit. Sic re infectâ diſceſſum eſt; Aliâ tamen viâ, ait Cromerus, Rex id, qvod cupiebat, poſteà perfecit, cùm ſenatores ſingulos privatim prenſâſſet, & à ſingulis chirographa exegiſſet; itemqve à civitatibus & pleriſqve conventibus Nobilitatis. *lib.* XIX. *fol.* 680. Sic qvoqve Sigiſmundus I. obtinuit à Senatu, ut filius Sigiſmundus Auguſtus ſibi ſucceſſor deſignaretur,

ſe

adhuc vivo, idqve tandem, non ſine magnâ
nen difficultate, obtinuit. Neugeb. *lib.* VII.
An. 1529. *p.* 525. *& ſeq.* Hinc apparet, qvàm
rè Franciſcus Marinius ſcripſerit, non temerè
Polonorum hiſtoriâ reperiri poſſe, Regem ali-
em obtinuiſſe, ut ſibi vivo adhuc ſucceſſor
ſignaretur, niſi excipias Uladislaum Jagello-
m, cui hâc in parte indultum eſt qvidpiam
eter mores Regni. *lib. de ſcopo Reipubl. Germ.*
. *IV.* *p.* 64. Tandem verò lex lata eſt, ne un-
am Regi liceret ſurrogare ſibi ullo modo ſuc-
ſorem, qvæ renovata eſt non ſolùm in Inter-
gno poſt obitum Sigiſmundi Auguſti; ſed &
pè aliàs, ut & poſtea videbimus. *lib.* II. *cap.* 1.
XIII. Qvò plura nobis de Regibus hujus, ut
ſeqventis claſſis, in ſeqventibus ſunt dicenda,
pauciora hic commemorabimus. JAGEL-
O Mag. Dux Lithu: Olgerdi filius rerum po-
batur in Lithuaniâ, cùm Ludovicus Ung. Rex
ortuus duas relinqveret filias, Mariam & Hed-
gen. Poloni ex pacto, qvod cum Ludovico
erant, Mariam, & poſtea qvibusdam interve-
entibus Hedvigem ſibi in Reginam elegerunt.
ùm deindè Hedrigi maritum qværerent, ma-
iam ſpem concepit Jagello regni adipiſcendi,
Hedvigem duxiſſet uxorem. Legatis igitur
Poloniam miſſis Regnum illud nuptiasqve
edvigis ambivit, promittens inter alia, Chri-
ianam ſe religionem cum omni ſuâ Lithuaniâ
Samogitiâ ſuſcepturum, ſi in Regem eligere-

 tur.

Digitized by Google

tur. Et licet Hedvigem Ludovicus jam Wilhelmo Auſtriæ Duci deſtinaverat, jamqve pacta qvædam inter eos interceſſerant de matrimonio, adjectâ ducentorum millium florenorum pactione, in pactis conventis alterutra pars ſtaret, ipſe qvoqve Wilhelmus, ne ſibi deeſſet, Cracoviam jam venerat: prælatus tamen ipſi eſt Jagello, qvi religione ethnicâ abjectâ, ſacro Baptiſmatis fonte expiatus, nomen ULADISLAI accepit. Patruelis Uladislai fuit Alexander Witoldus, M. D. Lithu: magni animi Princeps, qvi Lithuaniæ ſe Regem creari deſideravit; poſtea etiam Bohemicam coronam ſibi oblatam accepiſſet, niſi Uladislaus Bohemis Huſſitis infenſus reſtitiſſet. Uladislaus tantæ fuit pietatis, ut ipſe qvoqve cum Vitoldo rudem plebeculam, cùm neceſſitas poſtulabat, in religione Chriſtianâ erudiret. Nec minus illud pietatis indicium eſt, qvod referunt de ipſo Scriptores Polonici. Cùm antè pugnam inter Grünwald & Tanneberg in Pruſſiâ, diutius ſacris matutinis immoraretur, miſit Cruciferorum Magiſter ad eum duos caduceatores, qvi ipſum hortarentur Magiſtri ſui nomine, ne tam cunctanter & meticulosè pugnam iniret: & qvò citiùs id faceret, duos gladios ſtrictos & cruentos Regi & Vitoldo caduceatores obtulêre, ut vel iis contra Cruciferos uteretur. Hîc piiſſimus Rex caduceatoribus reſpondit: Qvamvis armorum ſatis habeat in exercitu, accipere ſe tamen in Dei nomine

gladi-

ios ab hoſte contumeliæ causâ miſſos: atta accipere, ut omen victoriæ, qvam ſibi orum traditio portendat. *Vid. Cromer. eb. Schuz. & alii.* Aliter tamen rem enar-n. Sylvius *in deſcript. Europ. cap.29.* Vide-Magiſtrum Regi duos enſes miſiſſe refert, poteſtate, ut qvem vellet hoſtis eligeret, um ſibi remitteret, Rex igitur uno retento ſit alterum. Sed qvilibet animadvertit, rem eſſe relationem priorem. Porrò Vla-us Academiam Cracovienſem ex teſta-to Hedvigis erexit, accitis ex Academiâ enſi Doctoribus. Abſtemius fuit, & omni ſuæ tempore non niſi aqvæ potu uſus eſt. fuit tamen ſine labe. Notantur enim in præter Zelotypiam, qva laborabat, ſuper-nes qvædam ethnicæ, qvas ad extremum e retinuit, teſte Cromero Neugebavero, &

Autor Chronici *Ordinis Teutonici, cujus umfeciſſe dicitur, Epiſcopus qvidam Pader-enſis,* Ordini Teutonico nimium addictus, : Wladislaum non rarò ut gentilem acerbè itat. Sed immeritò. Wladislai filius itidem DISLAUS dictus, ſimul fuit in Regem garìæ electus; ubi rupto fœdere, cum Tur-ntea inito; (idqve juſſu Pontificis per Car-lem Julianum) commiſſoqve ad Varnam io, cæſus eſt. An. 1444. Hinc illud ipſi po-n eſt Epitaphium:

Romulidæ Cannas, ego Varnam clade notavi,
Diſcite mortales non temerare fidem.
Me niſi Pontifices juſſiſſent rumpere fœdus,
Non ferret Scythicum Pannonis ora jugum.

De CASIMIRO III. (qvi reverà eſt IV.) Jagellonide illud notandum eſt, qvod aliàs apud Hiſtoricos Polonicos non legi. Cùm Carolus Canuti Rex Sveciæ Gedani in Cœnobio Olivenſi cum Rege Polonorum latinè locutus eſſet, qvia Polonicè neſciebat, nec ipſe Rex per ſe vel aulicorum qvenqvam, niſi per monachum, reſpondere poſſet, effecit Carolus, ut Caſimirus pudore ex imperitiâ iſtius lingvæ non tam ſui qvam miniſtrorum cauſa victus, latinarum & humaniorum literarum ſtudium, ſuis, ſi provehi ad honores vellent, publico edicto mandaret. Ex quo tempore magis qvàm antea non ſolùm Nobiles ſed etiam plurimi ex vulgo literas latinas didicerunt, imò ea de cauſa latina lingva hodiè freqventior eſt in Poloniâ, qvàm in ullo alio regno. Joann Loccenius *lib. V. Hiſt. Svec. pag. 158.* JOANNES ALBERTUS Rex infeliciter regnum adminiſtravit. Tum enim Tartari & Turcæ Ruſſiam, Podoliam, aliasqve regni Poloniæ provincias vaſtarunt miſerrimè. ALEXANDRI Regis breve fuit imperium. Conjugi illius Helenæ diadema negatum eſt, qvod, Græcanicis addicta ſacris, Romanæ Eccleſiæ inſtituta nollet ſeqvi. Rex ipſe fuit nimis prodigus, adeò ut ſi diutius vixiſſet, totum regnum potuiſſet

ſſet prodigere. SIGISMUNDUS I. deindè utus eſt, Princeps immortalitate digniſſimus, qve virtutibus ſuis, à Paulo Jovio, nobili ſtorico, poni meruit inter tres illos heroas, fuerunt Carolus V. Imp. Franciſcus I. Gall. x, & noſter Sigismundus I. Rex Polon.) qvi ſimul imperâſſent, ſinguli digni fuerunt, qvi i orbi imperarent. Fuit, præter magnas ani- dotes, etiam magno corporis robore prædi- : ætate enim florenti ſoleas ferreas, qvales vis ſuppingi ſolent, frangere, funesqve can- binos rumpere ſolidum ferunt. Excepit Si- mundum I. in imperio SIGISMUNDUS IGUSTUS filius, ſub qvo Lutherana, ut vo- nt, & Reformata religio mirè propagata eſt in loniâ. Cauſam ferunt eſſe hanc: Ducebatur ædam meretrix ad miniſtros Andreæ Karn- vii, qvæ cùm in Studioſos vel Academicos idiſſet, habita eſt contumelioſiùs. Aulici, ad os tendebat, in Studioſos irruunt, & qvos- n eorum trucidant. Studioſi vindictam plorant: qvæ cùm neglectius exerceretur, agmine facto omnes urbem relinqvunt, ſa- im illud: Ite in univerſum mundum, inge- nantes. Hinc ſecuta eſt non tantùm ingens ademiæ vaſtitas; ſed etiam illi Studioſi per- rinam religionem edocti, eam tandem in Po- niam intulerunt. Rex ſpoſtea Sigismundus guſtus Polonis ſuis à Romanâ Eccleſiâ defi- ntibus ea in re moleſtus non fuit, & non

modò

modò confeſſionem fidei ab eis exhibitam, amanter manibus ſuis ſuſcepit; ſed etiam concionatores eorum interdum audivit, & in aula ſua fovit, ex qvibus fuere Joannes qvidam Coſminius, & Laurentius Praſnicius, referente Sarnitio *lib. VIII. Annal. Polon. ad an. 1552. fol. 394.* Parum tunc abfuit, qvò minus tota ferè Polonia religionem præcipuè Reformatam reciperet, multis Epiſcopis aliisqve ſacerdotibus mutantibus. *Vid.* Neugeb. *lib. VIII. Hiſt. Polon.* & Paul. Piaſec. *in Chron:* Non prætereundum hic eſt periculum, qvod adiit Sigismundus Auguſtus Rex Regiomonti in Pruſſia. Cùm enim, ab Alberto Marchione & Duce Pruſſiæ demiſsè invitatus, Regiomontum intraret, & ingenti tormentorum reboatu ſalutaretur, ignorantiâ tormentarii Magiſtri, pila ignita è tubo mortarii emiſſa ipſum Regem propè tetigiſſet, niſi, Deo ſic providente, eqvus Regius loco opportunò ceſſiſſet; Armigero tamen ejus Viſniovviecio, qvi eum ponè ſeqvebatur, caput pila volans abſtulit, ut Regem cerebro reſpergeret. Prædixerat hoc periculum Foxius Aſtrologus Regi eo die ſubeundum. *Vid.* Neugeb. *lib. VIII. Hiſt. Polon. pag. 585. ſeq.* Anteqvam hanc periodum finiam9, notanda ſunt verba Alberti Cranzii, in fine Sec. XV. ſcribentis, qvibus magnam domus Jagellonicæ potentiam extollit, & eam omnibus Chriſtiani orbis Principibus præfert. *Magna*, inqviens, *hodiè domus Poloniæ, originem*

ducens

ens ex Lithuanis. Incomparabilis eſt hodiè magnitudine cunctis Principum per orbem iſtianum familiis. Qvam enim gentem dabis latè imperitantem. Teneat Hiſpaniarum hodiè propitio Deo omnem Hiſpaniam qvin- regnis diſtributam: adjecerit Bæticæ Regnum d Granadæ vocant. Pace ejus dixerim, Po- æ domui par eſſe non poteſt: tria enim latiſ- regna hodie complectitur. Tenet Vladis- ſenior inter fratres regna Vngariam cum emiâ. Tenet Joannes Albertus ipſam Polo- n: Alexander frater magnum Lithuaniæ ncipatum, fratre Rege Poloniæ nulla parte or. &c. lib. VI. Wandal. cap. 8.

XIV. Qvarta & ultima Claſſis Regum Po- iæ ex diverſis familiis conſtat. Seqvuntur ò ſeſe Reges hoc ordine:

An. Ch. 1574.	*Henricus Valeſius Dux Andegavenſis*	5. menſ.
1576.	*Stephanus Battori Palat. Tranſylv.*	10. an.
1587.	*Sigismundus III. Princeps Sveciæ*	46.
1632.	*Vladislaus IV.*	17.
1648.	*Joannes Caſimirus*	21.
1669.	*Michael Koributh. Dux in Wiſniowiec*	4. ann. 4. menſ.
1674.	*Joannes III.*	

c Periodus crebris diſtingvitur Interregnis, diverſas familias, ex qvibus Reges illi fue- runt

runt electi. Sublato enim Sigismundo Auguſto, ultimo ſtirpis Jagellonicæ, electus eſt HENRICUS Valeſius, Dux Antegavenſis, Caroli IX. Regis Galliæ frater, qvi non niſi aliqvot menſibus à coronatione ſuâ Poloniæ præfuit. Auditâ enim morte Caroli IX. Regis Galliæ fratris ſui, præſentiâ ſuâ opus eſſe ratus; de dimiſſione verò è Poloniâ dubius, clam noctu parvo cum comitatu Cracoviâ diſceſſit, & in Galliam ſuam perrexit, fruſtra ipſum revocantibus Polonis. Cùm Henricus Galliæ regnum turbis variis implicatum occupâſſet, Poloni verò præſente Rege opus haberent, Interregnum publicarunt. Sciſſa in duas partes Polona Nobilitas duos elegit Reges. Altera pars Maximilianum Imperatorem, cui favebat Jacobus Vchanski Archiep. Gneſn. & Primas Regni, Altera STEPHANUM Battor de Somlio (Fuerunt enim alii Battorei de Battor) Palatinum Tranſylvaniæ, cui favebat Samuel Zborevvski, tum temporis apud illum exul. Cum hîc Imperator cunctaretur, Stephanus Poloniam ingreſſus, facilè illam in ſuas partes traxit omnem. Dantiſcanam etiam urbem reſiſtere auſam obſidione cinxit, & ad pacem petendam compulit. Fuit hic Rex in pœnis irrogandis ſeverior, qvam leges Polonicæ patiebantur. Religionem vi propagare noluit, Deum tria illa ſibi ſoli reſervâſſe dictitans. Ex nihilo aliqvid facere; futura præſcire; & conſcientiis dominari. Poſt illius fata iterum duæ factiones

nes in Poloniâ extiterunt. Ab unâ electus Maximilianus Dux Auſtriæ, ab alterâ SIGIS-NDUS Princeps Sveciæ, ex ſtirpe materna is ducens à Jagellonidis. Nam Catharina smundi Auguſti Regis Pol. ſoror nupſerat nni III. Principi Finlandiæ (qvi poſtea Rex ciæ fuit) ex qvo conjugio natus eſt Sigis-ndus III. Hic à matre Catharina in reli-ne Pontificia educatus eſt, permittente id nne III. Rege, qvi & ipſe ad religionem tificiam inclinabat. Hinc cùm Sigismundi ceptor Arnoldus Grothuſius conaretur smundum à Pontificiâ religione abducere, Joannes excandeſcens, ſtricto in Præce-rem gladio, hæc addidit verba: *Educabis m meum in ſpem utriusqve regni* (nempe cici & Polonici) *Vid.* Joan. Loccen. *lib.* VII. *Svec. pag.* 441. Sigismundus Rex Polo-electus, tandem etiam poſt mortem Joan-III. Regno Sveciæ potitus eſt. Sed cùm itas eò vellet introducere, aliæqve cauſæ rcederent, regno illo Sveciæ privatus eſt à olo IX. Duce Sudermanniæ, cum qvo po-varia geſſit bella per Joannem Zamoi-m, Magnum Regni Poloniæ Cancellarium, xercituum Ducem ſupremum. Illud etiam prætereundum non eſt, Sigiſmundum III. uiſſe priùs in matrimonio Annam Caroli hiducis Auſtriæ filiam, qvâ defunctâ, duxiſſe n alteram Caroli Archiducis filiam Con-

ſtanti-

ſtantinam Annæ ſororem. Ex priore natus eſt Vladislaus, ex poſteriore Joannes Caſimirus. *Vid.* Stanisl. Lubienski *lib.* I. & II. *de motu Civili in Poloniâ.* Sigismundum III. in regimine excepit filius primogenitus VLADISLAUS, felici in Poloniam ſtatu introducto, de victis Turcis, & Magno Ducatu Moſcoviæ (cujus etiam *Tzar* electus erat) ſibi ſubjugato, ad omnem poſteritatem memorandus. Hoc mortuo, & ipſa Regni Poloniæ felicitas mortua fuiſſe videbatur. JOANNES CASIMIRUS enim, qvi jam vitam Monaſticam in Religione ſocietatis Jeſu elegerat, & biennio probationis finito, anteqvam perſeverantiam in eô ſtatu profeſſus eſſet, ab Innocentio X. Papâ in numerum Cardinalium cooptatus erat, teſte Piaſec. *An. 1638. fol. 599. (503)*, Vladislao à Polonis ſuffectus, ductâ fratris ſui Vladislai uxore Mariâ Loysâ Ducisſâ Nivernenſi, ex familiâ Gonzagarum, infinitis bellis cum Coſacis, Moſco, Tartaro, Sveco, &c. geſtis, vix eluctatus, tandem tot laboribus feſſus imperio abdicato in Galliam conceſſit, ubi etiam ſpiritum exhalavit. Caſimiro Regno ſe abdicante, electus eſt ſummis omnium ſtudiis *Piaſtus*, i. e. Rex Incola, MICHAEL KORIBUTHUS Dux in Viſniowiec, ex antiqviſſima Olgierdi, Magni Ducis Lithuaniæ & patris Vladislai Jagellonis familiâ oriundus. Fuit enim Koributhus, à qvo Viſniowiecii Duces deſcendunt, Vladislai Jagellonis frater.

ater. *Vid.* Albert. Wijuk Cojalovvicz *part. 1.*
iſt. Lithu. lib. VIII. *pag. 354.* Verùm Rex hic
rùm felix fuit. Bellis enim inteſtinis exagi-
tus, Camenecià Podoliæ, fortiſſimo totius
oloniæ propugnaculo, à Turcis expugnatâ.
n. 1673. è vitâ exceſſit. Geſtum deinde eſt
ellum cum Turcis ſub auſpiciis Illuſtriſſ. Dn.
annis Sobieſcii, qvi etiam ob ingentia in
empubl. merita ad Regale ſolium evectus eſt
OANNIS III. nomen adeptus.

XV. Anteqvam hoc caput concludamus lu-
t jam omnia illa Interregna in qvatuor perio-
commemoratis occurrentia in unum colli-
re. Et qvamvis in Regnis Electivis poſt ſin-
los Reges ſeqvatur Interregnum, niſi pater ſe
huc vivo filium, indultu Procerum ad Re-
um promoveat, non omnia tamen hîc nobis
int commemoranda. Duplicia enim nos hic
imus Interregna. Alia minora, qvando pa-
te mortuo, ex filiis, aut his deficientibus, ex
tribus unus in ejus locum eligitur. Minus ve-
vocatur Interregnum propterea, qvia certus
è eſt Regni ſucceſſor, minoreqve tumultu res
ſolet. Alia verò Interregna appellare pos-
aus majora, qvando unâ ſtirpe regiâ prorſus
inctâ in alium regnum transferendum eſt,
etiam ſi aliis intervenientibus, etiam filio
cedente, magnis motibus concutitur re-
um. Tum enim majoribus ſtudiis res agita-
majora etiam pericula imminent Reipubl.

Et ejusmodi Interregna majora numeramus præter propter duodecim. *Primum* eſt poſt Lechi mortem, qvod interregnum incidit in ann. Chr. 700. *Secundum* eſt, poſtqvam Wenda Regina filia Craci ſeipſam in Viſtulam amnem præcipitem dediſſet, circa An. 750. *Tertium* à Præmisli ſive Leſci I. morte, ubi curſu eqvorum inſtituto Leſcus II. in Regem electus eſt. *Qvartum* poſt Popielum II. à muribus corroſum, in cujus locum ſuffectus eſt Piaſtus. *Qvintum* eſt à Miecislai Regis Polonorum ſecundi morte, ubi Caſimirus ex monaſterio extractus gubernaculis Reipubl. admotus eſt. *Sextum* poſtqvam Caſimirus Magnus mortuus eſſet, ubi Ludovicus Ungariæ Rex electus eſt. *Septimum* poſt Ludovici Vngari fata, ubi ad Magnum Ducem Lithuaniæ regnum fuit delatum. *Octavum* cum Sigismundo Auguſto è vivis ſublato, regnum Poloniæ Henrico Valeſio ceſſit. *Nonum*, poſt exceſſum hujus in Galliam, ubi Stephano Tranſylvan. Palatino ſceptrum fuit traditum. *Decimum*, poſt ejusdem Stephani mortem, ubi Sigismundus III. fuit ex Sveciâ accitus. *Vndecimum* eſt poſt abdicationem Joannis Caſimiri, ubi Michaël Koributh Dux Viſniovvecius electus eſt. Et tandem *Duodecimum* Interregnum eſt poſt fata Koributhi Regis.

CAPUT III.

De

Sileſia.

I.

DMiſſis jam Rugianis, Mekleburgico & Luneburgico Ducatibus, Wagriâ & Miſniâ, ut & Regno Bohemiæ & Moraviâ
vas, licet Slavorum fuerint provinciæ, primis
s Ducatus Polonici temporibus Polonis non
uiſſe jam ſupra probavimus, & licet poſtea
ædam earum præſertim ſub Boleslao Chro-
Regno Poloniæ fuerint adjunctæ, non diu
ien imperium Polonorum agnoverunt) pro-
dimur jam ad Sileſiam, qvam Vincentius
llubko ſemper appellat SILEUCIAM. Po-
os ipſos alii veterum SILESIOS, SLESIOS,
SLIUSIOS, alii SVSOS vocant. Deri-
o qvoqve hujus nominis varia eſt. Alii enim
nomen deducunt à *Sleſa* vel *Elſa* flumine,
à Schleuß/alii aliunde. *Vid.* Melch. Gol-
. *lib. I. de Regn. Bohem. cap. 14.* Cureus *in*
al. Sileſ. putat antiqva nomina LYGIO-
M & ELYSIORUM in uſum revocata,
qvod eſt probabilius. Hanc provinciam
Poloniam tempore Lechi ſucceſſorumqve
pertinuiſſe, aut ſaltem magnam ejus partem

ad Oderæ ripam Orientalem, fidem nobis facit illud, qvod neqve Adamus Bremenſis, neqve Helmoldus, Sileſios ponant inter Slavos Germaniam incolentes hodiernam. Imò expreſsè Adamus Brem. *lib. II. cap. 10.* (63) Polonos ſtatim trans Oderam collocat. Helmoldus etiam *lib. I. Chron. Slav. cap. 2.* terminum Slavorum ſuorum ab Oriente ponit Oddoram. Ex qvibus illud concludi poteſt, ſaltem illa, qvæ nobis cis Oderam ſunt, & Poloniæ hodiernæ terminum orientalem contingunt, Polonis fuiſſe ſubjecta. Non minus autem certum eſt & hoc, Sileſiam ſæpius à Germanicis Imperatoribus jam olim fuiſſe infeſtatam, & forſan etiam aliqvoties vectigalem factam. Carolus M. qvod & Sileſios domuerit, tradit Joach. Cureus *in Annal. Sileſ. fol. 28.* poterit etiam illa Curei ſententia probari ex Eginhardi loco ſupra allegato (*cap. 11. n. 8.*) ubi dixerat Carolum M. gentes inter Rhenum & Viſtulam perdomuiſſe. Intelligit autem ſine dubio eos tantum populos, qvi ſunt inter Rhenum, & ea loca, ubi Viſtula oritur. Poſt Caroli M. tempora clariora jam habemus de ſubactis Sileſiis Hiſtoricorum teſtimonia. De Ludovico Pio ſic loqvitur Adamus Brem. *Ipſe Boëmanos, Sorabos, Suſos, & cæteros Slavorum populos ita perdomuit, ut tributarios efficeret. lib. I. Hiſt. Eccl. cap. 34. p. 29.* Hoc contigiſſe An. 830. refert Cureus. Ex qvibus patet, Carolum Magnum tentâſſe, imò domuiſſe Sileſiam, qvæ ta-

men

ıen poſtea ſtatim ſe in libertatem aſſeruit. Hinc
:arolo Magno ſatis fuit (ſi Blondo & Bonfinio
ıpra allegatis credimus) Albi præſidia impo-
ıiſſe. Ludovicus verò Pius eos iterum ſibi ſub-
:cit, teſte Adamo Bremenſi. Sed neqve tum
leſii Imperio manſerunt fideles: *Poſt mortem*
ıim Ludovici Regis, ait Helmoldus, *Bohemi,*
ırabi, SUSI & Slavi, qvos ipſe tributis ſubje-
rat, tunc ſervitutis jugum excuſſerunt. lib. I.
hron. Slav. *cap. 7. n. 3. p. 23.* Poſtea qvoqve
:mpè Anno 869. Sorabi & Sliuſi ſub Ludo-
co II. junctis ſibi Bohemis & cæteris circum-
:ca vicinis, antiqvos terminos Thuringorum
ınsgredientes, plurima loca devaſtarunt, ut
ıtant Annales Fuldenſes *ad dict. ann.* Sed
ın. 874. Luitpertus Archiepiſc. & Ratolphus
ıaculphi ſucceſſor eos iterum ſub jugum mi-
:unt. Sic enim iterum dicti Annales: *Sorabi*
Sliuſi eorumqve vicini Thaculpho defuncto de-
·erunt, qvorum audaciam Luitpertus Archie-
copus & Ratholphus Thaculphi ſucceſſor ultra
lam fluvii profecti prædis & incendiis ſine bello
npreſſerunt & eos ſub priſtinum ſervitium re-
gerunt. ad An. 874. Et alibi: *Slavi qvi vo-*
ntur Linones & Sliuſi eorumqve vicini defe-
onem molientes ſolitum dare cenſum renuunt.
vos Hludovicus Rex miſſis qvibusdam fidelibus
ıs ſine bello compreſſit, acceptisqve obſidibus
nnullis & muneribus non paucis eos ſub priſti-

E 3 *num*

Digitized by Google

num redegit ſervitium. Hæc Annal. Fuldenſ. *ad Ann. 877.*

II. Hæc ex Germanicis Scriptoribus produximus, apud Polonos verò hodiernos hac de re nec vola nec veſtigium. Conſtans enim eorum eſt ſententia, Sileſiam totam olim à Principio fuiſſe ditionis Polonicæ. Verum Germanorum relationes approbare etiam videtur Vincentius Kadlubko, qvi Boleslaum I. Chrobri ſibi Seleuciam (i. e. Sileſiam) Pomeraniam, Pruſſiam, Ruſſiam, Moraviam, Bohemiam ſuæ ſubjeciſſe dictioni ſuisqve poſteris vectigales reliqviſſe refert, *lib. II. Chron. Polon. Epiſt. 13. pag. 138.* Si itaqve Boleslaus Sileſiam ſuo adjecit imperio, ergò illa non ſemper Regno Poloniæ antea adhæſit. Poſt Boleslai Chrobri tempora ſub Miecislao I. de Sileſia nihil, qvod ad noſtrum faciat inſtitutum, occurrit notandum. Caſimiro I. rerum in Polonia potiente circa Ann. 1042. Henricus III. Imp. Bretislao Duci Bohemiæ Sileſiam conceſſit, eam poſtea Bretislaus Polonis reddidit eâ lege, ut Poloni ex Sileſia qvotannis Bohemiæ Principibus penderent tributum, uti referunt Scriptores Bohemici Coſmas Pragenſis *lib. II. Chron. Bohem. ad ann. 1054.* Borek *in Chron. Bohem. Part. 1. ann. 1040. f. 83.* Cureus *in Annal. Sileſ. fol. 39.* Circa Ann. 1058. Caſimirus I. Rex Polon. Epiſcopatum, qvem ante ipſum Mieſzko I. Smogoroviæ fundaverat, qviqve poſtea Bicinam translatus

atus fuerat, tandem Vratislaviam tranſtulit, x qvo dominium ipſius in Sileſiam cognoſci-nus. Deindè Henricus IV. Imp. in Comitiis Moguntinis Ann. 1086. Vratislao Bohemiæ Re-i dicitur feciſſe poteſtatem, ut Sileſiam, Luſa-am & totam Poloniam ad ſe traduceret, teſte, Coſmâ Pragenſi, qvi ipſe cum Duce ſuo inter-uit Comitiis. *lib. II. Hiſt. Bohem. ann. 1086. f. 42.* Habent hoc & alii plurimi ScriptoresBohemici. Nec diſſimulat hoc ipſum Mart. Cromerus; dicit tamen, utrumqve & Vratislaum Regem & Henricum IV. Imp. ne tantillum ibidem habu-ſe, qvantum pedis veſtigio calcare poſſet, *lib. V. ad Ann. 1087. fol. 465.* Acta hæc ſunt Vla-dislao Hermanno PrincipatumPoloniæ tenente. Cum verò Poloni Bohemis reſiſterent, nec im-perium ipſorum agnoſcere vellent, geſta ſunt, inter eos varia bella. Borek. *part. 1. fol. 107. in-r. & fol. 122.* Cureus *l. c.* Conferatur etiam, de his Melch. Goldaſtus *lib. II. de Regn. Bohem. cap. 12.* & *lib. III. cap. 10. num. 8.*

III. Prævaluiſſe in Bellis illis Polonos cogno-ſci poteſt indè, qvod Sileſia ſub Imperio Polo-nico & Boleslao III. Crivouſto regnante man-ſerit. Hujus filius Wladislaus II. cùm fratribus cohæredibus Regni Poloniæ impotenti Imperio gravis eſſet, expulſus ab illis, confugit ad Con-radum III. & deindè ad Fridericum I. Impp. qvorum ultimus Boleslaum Criſpum Ducem Polon. & fratrem Vladislai exulis, eò adegit, ut

Sileſia univerſa Vladislalo & poſteris ejus traderetur, cujus poſſeſſionem filii demum Vladislai, eo vitâ functo, adierunt. Horum fuêre tres Boleslaus, Mieczislaus, Conradus, qvi ita inter ſe videntur Sileſiam partiti, ut tamen Monarcharum Poloniæ fiduciarios ſe profiterentur. Indè ut ejusdem ſangvinis Principes, qvotiescunqve de ſalute communis Patriæ conſilium capiendum erat, ſimul conveniebant, & Comitia obibant. Ut cum Ann. 1180. Caſimirus Comitia Lencitiæ indixiſſet, aderant inter alios Boleslaus Procerus Wratislavienſis Dux, & Ziroslaus Wratislavienſis Epiſcopus. Et Ann. 1222. Maſoviæ Duci contra Pruſſos bellum gerenti adfuere, fundationemqve Epiſcopatus Culmenſis ratam habuêre Dux & Epiſcopus, item Dersko Palatinus, & Sobeslaus Caſtellanus Wratislavienſes. Item Ann. 1226. in Comitiis Ganſavienſibus adfuit Henricus Barbatus Wratislav. Dux, & ejusdem Urbis Epiſcopus. *Vid. de his* Stanisl. Lubienski *in Reſponſ. ad LXX. rationes fol. 166. Operum.*

IV. Attamen poſtqvam Sileſia Uladislai II. poſteris eſſet attributa, abalienari ſtatim cœperunt Polonorum à Sileſiis animi, tùm ob memoriam Uladislai, filiorumqve ejus, qvibus Poloni hanc Provinciam tradiderant inviti, tùm etiam qvod ægrè ferebant conjunctionem Principum Sileſiæ cum Germanis, qvi è Germania eò ſe conferentes paſſim Sileſiam complebant. Undè

ıam fiebat, ut Principes paulatim moribus
nanicis aſveſcerent: Imò propterea Polo-
eſiæ Principes ſæpius non accerſebant ad
ilia. Præteribant inſuper eosdem, qvan-
ſis ſucceſſio in Regno Poloniæ deberi vi-
tur. Exaſperatis utrinqve animis, ſuper-
Joannes Bohem. Rex Henrici VII. Impe-
is filius, qvi odia inter has gentes Poloni-
& Sileſiacam auxit, donec tandem Sileſiam
ubjeciſſet. Præſertim verò inter Ligni-
m & Bregenſem Duces odia ſerebat, adeò
ſeſe, veluti Cadmæi fratres, invicem attere-
x qvo etiam eò inopiæ redacti ſunt, ut Bo-
s Lignicenſium Dux filios ſuos Wratisla-
ibus mercatoribus oppignoraret. Facilè
e fuit Joanni Duces Sileſiæ tum prece tum
o ad ſe pertrahere, qvod etiam factum eſt
XIV. ſub Uladislao Loctico Rege Polon.
verò & antea Wenceslaus Bohem. Rex iis-
artibus nonnullas in Sileſia ditiones inter-
rat, ſuiqve juris fecerat. *Vid.* Cromer. *lib.*
ol. 586. ſeqq. Neugeb. *lib.* III. *pag. 187.*
slaus Lubienski *in Reſponſ. ad 70. rationes*
. Præſertim verò Joachimus Cureus *in*
l. Sileſ. fol. 95.

. Sub eadem tempora, cum Duces Sileſiæ
bellis eſſent implicati, & DUCATUS
SNENSIS cœpit à reliqvo corpore Sileſiæ
niæqve avelli. Nam Anno 1272. urbs
na Archiepiſcopo Magdeburg. oppignora-

 ta

ta eſt, qvam tamen biennio poſt Henricus Probus Dux Wratislav. redemit. Cureus *in Annal. Sileſ. fol. 306.* Andr. Angelus *lib.* II. *Annal. March. fol. 108.* Deindè Anno Chr. 1276. Wratislavienſes Marchioni Brandeburgico Joanni urbem Croſnam iterum oppignorarunt pro 4000. fl. ut captum Principem, ſuum Henricum liberarent, eâ conditione additâ, ne Marchio ſuppetias ferret Boleslao Lignicenſi. Miechov *lib. III. Chron. Polon. cap. 57.* Angelus *lib. II. Annal. March. fol. 110.* Cum verò poſtea Croſna ad Duces Sileſiæ rediiſſet, accepit illum Ducatum Joannes Magnus Marchio Brandeb. cognomento Cicero Germanicus, hypothecæ loco pro qvinqvaginta mille aureis, qvi ipſi dotis nomine debebantur. Angelus *in Annal. March. lib. III. fol. 247. fin.* Deindè Ann. 1491. Ducatum Croſnenſem Joanni III. Elect. Brandeb. Joannes Dux Saganenſis ceſſit, cum conſenſu Uladislai Regis Hung. & Bohem. Angel. *lib. III. fol. 256.* Sed Joachimus II. Ann. 1528. ejusqve frater Joannes March. Brandeb. acceperunt Croſnam à Ferdinando I. Rege Rom. & Bohem. primiqve ſe ſcripſerunt Duces Croſnæ in Sileſia. Angel. *lib.* III. *fol. 329.*

VI. Caſimirus tandem Magnus Rex Poloniæ Sec. XIV. cum Joanne Rege Bohem. transegit & jure omni qvod habebat in Sileſiam ſe abdicavit, ut tradit qvidam, apud Lubienſcium, *tractatu ſupra citato fol. 169.* Nec Lubienſcius id nega-

re audet, reſpondet tamen Caſimirum id ſi-
nſenſu Procerum facere non potuiſſe. Non
s tamen Sileſia tùm in ditionem Bohemo-
ranſiit. Nam Bernhardus Svidnicenſium
manſit in fide, qva regno Poloniæ obſtri-
erat. Lubienski *l. c. f. 169.* Caſimirus
Magnus deindè WSCHOVIENSE ſive
USTATENSE TERRITORIUM cum ci-
ejusdem nominis armis recuperavit Ann.
idqve contra Pacta, ut tradit Cureus *in An-*
Sileſ. ad dict. an. fol. 103. Et hoc territori-
dhuc eſt in ditione Regni Poloniæ. Caſi-
IV. Jagellonide Polonis imperante Joan-
Oſvviecimenſium Dux Poloniam infeſtare
eſt, qvam injuriam ulturi Poloni, in ditio-
ipſius irrumpentes, arcem Oſvviecimenſem
lione cinxerunt: qvibus malis perculſus
nes Dux pacem petiit, qvæ ipſi conceſſa eſt
nditione, ut accepto certo precio omni
ius ditione Oſvviecimenſi Regi Polonisqve
ret. Et ſic tandem OSWIECIMENSIS
CATUS, poſtqvam cum reliqva Sileſia in
nem Bohemorum venerat, poſtliminio in-
nem Polonorum rediit Ann. 1454. Nec
icatus eſt hic Ducatus à Bohemis ob bella,
itica ſub Georgio Rege Bohem. geſta. *Vid.*
ner. *lib.* XXII. *fol. 728. & 731.* Neugeb. *lib.*
pag. 334. SEVERIENSIS DUCATUS in
ia per eadem tempora Sbigneo Oleſnicio
dinali & Epiſc. Cracov. reditus eſt à Ratibo-
rien-

rienſium & Ceſſinenſium Ducibus. Cromer. *lib.* XXII. *fol.* 720. cujus Ducatus Domini adhuc ſunt Epiſcopi Cracovienſes. Tandem Ann. 1513. Sub Sigiſmundo Seniore DUCATUS ZATORIENSIS in Sileſia, qvem feudi jure à Rege Poloniæ obtinebat Januſſius Dux, Regno Poloniæ ex pacto deficientibus hæredibus adjunctus eſt, ſicqve poſt qvadringenteſimum ferè annum ad corpus Reipubl. rediit, Duce ipſo per Laurentium Myſzkovium, qvem variis injuriis affecerat, in venatione occiſo. Neugeb. *lib.* VII. *Hiſt. Pol. pag.* 466. Juramentum qvo ſe obſtringere ſolebat Regi Poloniæ Dux Satorienſis. *Vid.* apud Janum Januszov. *lib.* VII. *Conſtit. Regni Polon. Part.* VII. *tit.* 1. *fol.* 1013. In reliqvis etiam Ducatibus, qvos poſſidebant Reges Bohemiæ poſt Joannem, habuiſſe jus qvoddam Polonicos Reges, probat Lubienſcius ex eo, qvod Uladislaus Jagello Pol. Rex non aliter fœdus cum Wenceslao Imperatore pepigerit, niſi ut Wenceslaus, ut Bohem. Rex, nomine Ducum Sileſiæ cum ſexcentis lanceis & totidem baliſtariis ſe contra qvemvis hoſtem auxilio futurum polliceretur; cujus rei extare diploma in Archivo Cracovienſi. Ann. 1414. conſcriptum, teſtatur *fol.* 170. ex qvo etiam pacto Wladislao contra Cruciferos bellum gerenti qvosdam Sileſiorum Principes adfuiſſe memorat. Hæc & alia plura *Vid.* apud Lubienſcium. Ut jam taceam qvorundam Epiſcoporum & Abbatum Poloniæ terri-

Digitized by Google

toria ampliſſima, qvæ adhuc poſſidere di-
tur in ditionibus Sileſiæ, qvæ hodiè ſubeſt
ibus Bohemiæ, de qvibus *Vid.* Lubienski *in
urſu de Reb. Sileſiacis. fol. 160. Operum.*

CAP. IV.

De
Luſatia.

I.

N primo ingreſſu Slavorum in Germanicas oras Luſatiam Polonis non fuiſſe ſubjectam, indè cognoſcimus, qvod Adamus Bremenſ. . II. *cap. 10.* & Helmoldus Boſov. Presb. *lib. Chron. Slav. cap. 2.* enumerantes populos Sla-cos extra Poloniam, numerent & Slavos Luti-os, inter qvos etiam ſunt Luſati, præſertim In-riores. Sorbos enim Luſatiam Superiorem enuiſſe, probat Petrus Albinus *in Chron. Miſn.* it. *VII. fol. 75. fin.* Jam verò *cap. II. num. IV.* robavimus Slavos illos in Germania fuiſſe li-berrimas gentes, nulliqve Domino ſubjectas, qvod præcipuè de Lutitiis aſſerentem audivi-mus Dithmarum Mersburg. *lib. VI. Chron. cap. 136.*

II. Luſatiam primus dicitur fregiſſe Carolus M. ut ex Eginhardi loco, ſupra *cap. II. num. VIII.* citato apparet. Hujus filius Ludovicus I. in-
teſta-

Digitized by Google

teſtamento ſuo Lothario filio inter alias Provincias tradidit & Luſatiam, ut ex Abrah. Hoſmanno habet Goldaſtus *lib. II. de Regn. Bohem. cap. 13. n. 3.* In reliqvorum Seculi IX. Imperatorum diviſionibus non dicitur expreſsè, an Luſatia alicui filiorum fuerit attributa, uti ex locis à Goldaſto citatis videre eſt. Hoc ex illorum temporum hiſtoria colligere licet, fuiſſe qvidem tum Slavos ab Impp. Germanicis ſubactos, ſemper tamen eosdem illis rebellaſſe. Non minus tamen & hoc certum eſt, Luſatiam tum imperio Polonico non fuiſſe ſubjectam.

III. Sec. X. Cum Slavi hinc indè infeſtarent Germanicas provincias, Henricus I. Imp. Slavos aggreſſus Miſnenſem Marchionatum ibi Ann. 929. & poſtea qvoqve Marchionatum Budiſſinenſem in Luſatia inſtituit, eundemqve tradidit Geroni Comiti ab Aldenburg, qvi poſtea factus eſt Marchio Brandeburgicus. P. Albin. *tit. VIII. fol. 96. ſeqq.* Ergò ne tunc qvidem Poloni Luſatiam habuere. Dicitur qvidem paulò poſt Miſico Primus Princeps Chriſtianorum tempore Ottonis II. Imp. imperâſſe Slavis Licikavicis. Sed hi non fuere Luſici ſive Luſati, ut vult Cromerus, ne cogatur concedere Miecislaum fuiſſe ſubjectum Ottoni I. Magno. Nam Wittikindus Corbejenſis Licicavicos Slavos, ut diverſos numerat à Slavis Luticiis, qvando ait: *Otto M. Miſcam Regem, cujus poteſtatis erant Slavi, qvi dicuntur Licikavici, duabus vicibus*

ſuperavit. Eo qvoqve tempore Gero Præſes *s qvi dicuntur Luſiki potentiſſimè vicit, &* *timam redegit ſervitutem.* Hæc ille *lib. III.* *Sax.* Conf. Cromer. *lib. III. in Miecislao* *136.*

V. Primus igitur Polonorum Regum qvi tos ſub jugum miſiſſe dicitur, eſt Boleslaus hrobri. Hoc enim non tantum Kadlubko II. *Chron. Ep. 13. pag. 138.* teſtatur, ubi Boleſn hunc usqve ad Salam progreſſum eſſe, ibi columnam victoriarum ſuarum monumenſtatuiſſe refert. Sed etiam Dithmarus rsburg. qvi de Boleslao verba faciens: *Inm*, ait, *Boleslaus Miſeconis filius de morte læur Comitis Ekkehardi, moxqve electo excercitu nem Geronis Comitis Marcham citra Albim entem, deniqve præmiſſis obſidibus Budiſſinam itatem, cum omnibus adpertinentiis, compreendens, ſtatim Strelam urbem invaſit. Miſnenetiam ſe Boleslao dedunt. Inde Boleslaus nes regionis illius terminos usqve ad Elſtram vium præoccupavit, præſidiisqve munivit.* lib. *Chron. pag. 108. ſeq.* Conf. & Cureus *fol. 35.*

V. Verum non diu ſub Polonorum poteſtate anſiſſe videtur Luſatia, niſi fortè excipias loca leſiæ proxima. Hanc enim Marchiones iſniæ & Luſatiæ poſtmodum adepti ſunt, qvi am jure feudi tenebant ab Imperio, uti hoc ex onſtitut. Cæſareis probat Melch. Goldaſtus *b.* III. *de Regn. Bohem. cap. 16. num. 34.* Penes hos

hos etiam Luſatia manſit usqve ad An. 1086. qvo anno Henricus IV. Imp. Luſatiam Uratislao I. Regi Bohem. ſimul cum Sileſia tradidit, teſte Coſma Pragenſi *lib.* II. *Hiſt. Bohem. Ann. 1086. fol. 42. Edit. Hanov. Ann. 1607.* In ſpecie autem & Luſatiam traditam Uratislao ſcribunt Æn. Sylv. *in Hiſt. Bohem. cap.* XXII. Paulus Langius *in Chron. Cizicenſi ad An. 1086.* Cranz. *lib.* III. *Wandal. cap.* II. & *lib.* VI. *cap. 6.* Cureus *fol. 43.* Bonfin. *Dec.* II. *lib.* III. *f. 212. & lib.* V. *fol. 247. & alii.*

VI. In poteſtate Regum Bohemiæ manſit Luſatia usqve ad Ann. 1254. qvo tempore Ottocarus II. Rex Bohem. Luſatiam tradidiſſe dicitur Marchioni & Electori Brandeburgenſi, ut ſibi ſuffragium ipſius emeret in Electione Regis Rom. Petr. Albin. *tit. 20. fol. 253.* Goldaſtus tamen nihil hâc de re habet, ſed probat Ottocaro huic Rudolphum I. Imp. Luſatiam contuliſſe Viennæ, ut & Wenceslao filio hujus Ottocari Erfordiæ confirmâſſe, licet non alleget Veteres Authores, qvi hoc affirment; ſed citat tantum pro ſua ſententia Th. Lanſium & Reuſnerum.

VII. Hoc tamen etiam certum eſt, qvod ſupra etiam innuimus, partem Luſatiæ Superioris ſubjectam fuiſſe Ducibus Sileſiæ, Hinc circa Ann. 1344. Urbs Lauben ipſis fidelis manſit contra Pſeudo-Waldemarum, qvi Marchionem ſe Brandeburgenſem ferebat. *Vid.* Albin. *Tit. XX. fol. 254.* Tandem verò cum Sileſiam Joannes Rex

Bohemiæ ſibi ſubjiceret, ceſſit & illa pars
ıtiæ Bohemis ſimul cum Sileſia. *Vid.* Joachi-
; Cureus *in Annalib. Sileſ. fol.* 55. Dubrav.
XXI. *Hiſt. Bohem. fol.* 205. *ſeq.* Conf. &
ımer. *lib.* VII. *in Leſco Albo. fol.* 526. Sam.
ırzfleiſch *in diſſert. de Luſatia, ut & de Mar-
ı Miſnenſi.*

CAP. V.

De

Marchia Brande-burgica.

I.

MARCHIAM alii dictam volunt à MARCOMIRO Duce Francorum, qvi circa Ann. Chr. 140. Marchiam occupâſſe tur; alii à MARCOMANNIS populis, qvos Moravia hodierna qvondam habitâſſe com-imus; alii Marchiam dictam putant, qvaſi μαρχίαν. i.e. Provinciam recens occupatam, l melius ſentiunt, qvi, miſſis his fabuloſis, ırchiam derivant à Germanica voce Marck/ æ limitem notat, qvoniam limitanea provin-conſtituta erat ab Imperatore Henrico Au-ɔe contra Slavicas gentes. In primo autem vorum in Germaniam ingreſſu, varii eam

F Pro-

Provinciam occupavere populi, qvos omnes Polonis paruiſſe aſſerunt Polonici Scriptores. Nos pleroſqve dictorum populorum inter liberas gentes numeramus, ut ex *cap.* II. *n.4.* manifeſtum eſſe poteſt.

II. Cum autem Slavi ex his oris interiora Germaniæ crebris excurſionibus infeſtarent, primus eos aggreſſus eſt Carolus M. Imp. Germ. Hic enim omnes gentes inter Oceanum & Danubium domuiſſe fertur, ut ſupra teſtabatur Eginhardus, & Chronici Belgici Magni Auctor. Dicitur idem Carolus M. Harlungos ex Alſatia in hodiernam Marchiam Brandeburgicam à ſe devictam induxiſſe. *Vid.* Andr. Angelus *lib.* I. *Annal. Marchiæ fol. 25.* Deindè circa Ann. 898. Bilungus Vendorum Rex Viſislai filius Marchiâ Brandeburgicâ occupatâ, Harlungos, à Carolo M. inductos expulit. *Vid.* Angelus *lib.* I. *fol. 36.* Hunc Bilungum longè lateqve regnâſſe, dicit Helmoldus, nempè à Veſera ad Viſtulam (in oris videlicet maritimis) & à Pomerania ad Holſatiam, & reſediſſe in Meklenburg. *Vid.* Henr. Bangertus *ad Helmoldi lib.* I. *cap.* XII. *pag. 39. b. Conf.* Angelus *lib.* I. *fol. 36. ſeq.*

III. Circa Ann. Chr. 926. Slavi muniverunt Brandeburgum urbem, qvam qvidam à Brenno Duce Gallorum Semnonum dictam putant. Alii cum videant, Brennum illum nunqvam ad hæc loca perveniſſe, originem vocis deducunt ab antiqvo vocabulo Germanico Brenn/qvod

gale-

eam notat, undè Heltbrand ſive Hilbrand heros galeatus. Sed qvid obſtat, qvo mi-s dicere poſſimus, urbem hanc à Slavis con-am dictam eſſe *Zgor Zelec*, deindè verò à ermanis occupatam Germanico vocabulo randenburg / qvod idem eſt atqve Slavoni-um illud Zgorzelec. Sic Poloni Scriptores, Angelus *lib. I. fol. 38*. Deindè Henricus I. np. urbe Brandeburgo occupatâ Marchiona-um ibi inſtituit circa Ann. 930. (927.) Ex qvo empore Marchia Brandeb. ſuos habuit Mar-hiones. *Vid.* Sigebert. Gemblac. *ad Ann. 925. ol. 578.* Alb. Cranzius *lib. III. Wand. cap. XV. XVI.*

IV. Hoc tamen negari non poteſt, illam pro-inciam qvæ hodiè dicitur Nova Marchia, aut altem aliqvam ejus partem Polonis fuiſſe ſub-jectam. Nam Sec. X. cum Miſico ſive Mie-cislaus Dux Polon. Chriſtianus eſſet factus, etiam in Nova Marchia inſtituiſſe fertur Epiſco-patum Lubuſſenſem. Joan. Dlugoſſ. Tom. I. Hiſt. Polon. lib. II. fol. 92. Andr. Angelus *lib. 2. Annal. March. fol. 54.* Cromer. Neugeb. & alii.

V. Jam igitur audire placet, qvâ occaſione illa regio, qvæ hodiè dicitur Nova Marchia in pote-ſtatem Marchionum Brandeburg. venerit. Lub9 urbem & territorium ejus ab Henrico II. Imp. fuiſſe infeſtata, urbẽ etiam fuiſſe captã & à Bole-slao I. Rege Polon. receptã, legim9 apud Dith-marum Mersburg. *lib. VI. p. 156. & 168.* Manſit

Digitized by Google

indè territorium illud in poteſtate Polonorum uſqve ad Ann. 1109. ubi Lubus oppidum ab Henrico V. Imp. captum & Adelgoto Archiep. Magdeb. donatum eſt. Andr. Angelus *lib. II. Annal. March. fol. 76.* Sed & tum Poloni Lebuſiam ſuam recuperâſſe videntur. Novam Marchiam etiam (qvod ego de parte ejus Pomeraniæ finitima interpretor) tum tenuiſſe dicuntur Wartiſlaus I. & Ratiborus Duces Pomeraniæ. Albin. *lib. II. Annal. March. fol. 78. circa finem.*

VI. Cum Sileſia traderetur poſteris Uladiſlai II. ut ſupra dictum, ceſſit & territorium Lubuſſenſe Ducibus Sileſiæ. Indè ſub Boleslao Pudico circa fin. Sec. XII. Boleslaus Henrici Ducis Uratiſlavienſis filius Ducatum Lubuſſenſem, cum ejus territorio Marchionibus Brandeburgenſibus in perpetuum vendidit, ex qvo tempore Ducatus ille & Epiſcopatus ejus Lubuſſenſis à Poloniæ Regno abſtractus, non ſine regni Poloniæ notabili mutilatione usqve in noſtra tempora durante, ait Dlugoſſus *ad Ann. 1198. fol. 517. Tom. I. lib. VI.* Cromerus verò *lib. VIII. fol. 547.* & Neugeb. *lib. III. pag. 148.* dicunt, hoc territorium Lubuſſenſe à Boleslao Calvo, contra Henricum Lignicenſem fratrem bellum gerente, oppignoratum tantum ſub Boleslao Pudico, ex eo tamen tempore in poteſtatem Marchionum Brandeb. redactum eſſe.

VII. Cum Marchiones Brandeburgici territo-

:ium Lubuſſenſe jam poſſiderent, Otto Lon-s Marchio, per inſidias interfecto Premislao ege Poloniæ, occupavit Præpoſituram Sancen-m, peramplum Sacerdotium, cujus erat ordi-aria juriſdictio intra Odram, Dravam, Vartam Noteſſum amnes. Hanc præpoſituram, cu-us conferendæ poteſtas penes Epiſcopum Poſnanienſem erat, Marchiones Soldinenſi Eccleſiæ adjunxere. Controverſia diu agitata à duobus Epiſcopis tandem à tertio Joanne cognomento Lozia neglecta eſt. Albertus Cranzius etiam alia complura oppida tum Polonis à Marchionibus Brandeb. adempta eſſe, & inde Novam Marchiam vult eſſe conſtitutam, teſte Cromer. *lib. XI. fol. 576.* Acceſſerunt etiam Novæ Marchiæ circa Ann. 1244. ea loca, qvæ tenebant Duces Pomeraniæ in Nova Marchia. Hæc primò Marchio Joannes I. bello Pomeraniæ Ducibus illato occupavit; deindè verò nomine dotis accepit. Micræl. *lib. III. Chron. Pom. Part. I. num. 13. p. 314. ſeqq.* Qvamvis verò poſtea Uladislaus Jagello Rex Polon. Novam Marchiam in ſua verba adegerit Cromer. *lib. XX. fol. 695.* reddidit tamen eandem Marchionibus filius ejus. *Vid.* Schüz. *lib.* III. *Chron. Pruſſ. fol. 127. b.* Cætera *Vid.* ap. Cromer. *lib.* XXII. *pag. 733. & lib.* XXVII. *fol. 782.*

VIII. Præter hæc cum Sereniſſ. Elector Brandeb. Fridericus Wilhelmus Ann. 1657. cum Rege Polon. in gratiam rediiſſet, promiſit Rex Jo-

annes Caſimirus in certo termino C. & XX. millia talerorum ſe numeraturum, aut arcem & oppidum Drahimum in finibus Marchiæ Novæ loco hypothecæ traditurum cum omnibus Capitaneatus illius Vaſallis, ſubditis, fructibus, libertatibus, pertinentiis, &c. Hæc Pacta Bydgoſtiæ inita, confirmata ſunt poſtea in Comitiis Regni Poloniæ Anno 1658. 11. Januar. *Vid.* Diarium Europ. *Continuat.* II. *ad dictum An. pag.* 167. *ſeqq.* Conf. & Conſtitutiones *dicti anni, juſſu omnium Ordinum, bis recuſæ. fol.* 3.

CAP. VI.

De
Pomerania.

I.

POmeraniæ nomen Slavonicum eſſe non dubitamus aſſerere, qvicqvid etiam dicat Cl. Micrælius *in Præfat. in Part.* II. *Chron. Pomer.* Nam *Pomorska*, ſubintellige, *Ziemia*, eſt idem qvod litoralis, ſive maritima terra. Dicitur etiam ſimpliciter *Pomorska* Polonicè, & Pomerania Latinè. Hinc etiam Vincentius Kadlubko antiqvus Scriptor Polonicæ Hiſtoriæ ſemper ferè Pomeraniam appellat MARITIMAM, & freqventer apud ipſum occurrunt: *Ma-*

Digitized by Google

itimæ Præſes: Maritimæ Dux: Ingreſſus *Maritimam.* & aliæ formulæ. Qvi Cl. Mi- ıum de ſignificatione particularum Poloni- ım, *u, po, przy,* edocuerunt, ignari ipſi fue- lingvæ Polonicæ. Nec mirum eſt Slavo- ım Regioni inditum eſſe nomen, cum & op- ı Pomeraniæ multa Slavonica ſint, ut *Bel- l* ſivè *Bialygrod* i.e, Alba civitas, ſive Album rum. *Stargard* ſive *Starigrod* i. e. vetus Ca- n. Qvædam reperiri etiam nomina Ger- ıica non erit nobis præfractè negandum, ı non ſolum antè ingreſſum Slavorum ſed & ea tempora Germani incoluerint Pome- am.

I. An verò ſtatim ab ingreſſu Slavorum in maniam Pomerania fuerit Polonis ſubjecta, ne, dubitari à multis videmus. Affirmant Poloni, negant Pomerani. Cui ſententiæ ulum noſtrum addere debeamus, in defectu rum monumentorum, vix apparet. Pro ıeranorum autem ſententia militat illud, d Helmoldus Pomeraniam numerat inter ras illas Slavorum Provincias extra Polo- n. *Ubi ergò,* inqvit Helmoldus, *Polonia fi- facit, pervenitur ad ampliſſimam Slavorum vinciam eorumqve qvi antiqvitus Vandali, c autem Winithi ſive Winuli appellantur. um primi ſunt Pomerani, qvorum ſedes pro- luntur usqve ad Odderam.* Et poſt: *Odde- ergens in Boream tranſit per medios Winulo-*

 rum

rum populos, dividens Pomeranos à Wilzis. Hæc Helmoldus *lib.* I. *Chron. Slav. cap.* 2. Antè Helmoldum Adamus Bremenſis his de rebus ita ſcribit: *Undè incipiunt fines Hammaburgenſis Parochiæ, qui per maritimos Slavorum populos longo tractu porriguntur usqve ad Panim fluvium, ibi limes eſt noſtræ diæceſis. Indè Wilzi & Leuticii ſedes habent usqve ad Odderam fluvium: trans Odderam autem comperimus degere Pomeranos. Deindè latiſſima Polonorum terra, cujus terminum dicunt in Ruzziæ regnum connecti. Hæc eſt ultima & maxima Winulorum Provincia qvæ & finem facit illius ſinus*; Hæc ille *lib. de Situ Daniæ & reliqvarum Septentrional. regionum. pag.* 145. Ex qvibus cognoſcimus, non tantum Pomeraniam tunc fuiſſe dictam eam regionem, qvæ in parte orientali amnis Odderæ ſita eſt: ſed etiam Pomeraniam tum temporis extra Poloniam fuiſſe. Poloniam qvoqve in hodierna Pomerellia & Caſſubia mare Balticum attigiſſe. An autem à primo ingreſſu Slavorum in Germaniam ita ſe res habuerit, difficile dictu eſt. Nos ea qvæ apud Hiſtoricos reperiuntur hic proferemus.

III. Qvæ de Leſci III. Ducis Polon. regnorum diviſione inter viginti filios naturales, vulgò apud Hiſtoricos Polonicos referuntur, ea fabuloſa eſſe jam ſupra probavimus. Conferatur etiam Micræl. *lib.* II. *Chron. Pomeran. num.* 29. *pag.* 68. *ſeqq.* Seqventibus autem temporibus

s Pomeraniam à Polonis fuiſſe tentatam, itari non poteſt. Nam Ziemovitus Piaſti s Pomeranis & Caſſubiis bellum intuliſſe noratur; ſed illis nondum domitis rebus ıanis exemptus eſſe dicitur. Cromer. *lib. II.* *430.* Bellum hunc Pomeranicum Ziemoviti eſſor Leſcus IV. non eſt perſecutus, itaqve ıerania ſui juris manſit. Cromer. *in Leſco IV.* *430.* Alii tamen; ut Wenceslaus Hagecus *Iiſt. Bohem.* dicunt Leſcum IV. Pomera- ı occupâſſe.

/. Sec. X. Otto III. Imp. conceſſiſſe dici- 3oleslao I. Chrobri Regi Polon. ut Pome- s, Wendos, Pruſſos & Ruſſos ſibi ſubjiceret. noldus: *Eodem*, inqvit, *tempore Boleslaus norum Chriſtianiſſimus Rex confœderatus Ottone III. omnem Slaviam qvæ eſt ultra Od- m tributis ſubjecit.* lib. I. *Chron. Slav. c. 15.* Slaviam trans Odderam intelligit Pomera- ı & Caſſubiam. Et hoc primum jus eſſe, Micræl. qvod Poloni acceperunt in Pome- s Orientales. *lib. II. Chron. Pomer. num. 46.* *191.* Subjeciſſe tum ſibi Boleslaum inter gentes & Pomeraniam teſtatur Kadlubko *I. epiſt. 13. p. 138.* Cromer. *lib. III. fol. 438.* er hæc Otto III. cum Boleslaum I. Regem Gneſnæ inviſeret, Gneſnenſi Archiepiſco- ıbjecit Reinbertum Sanctæ Cholbergenſis eſiæ Epiſcopum Dithmarus Mersburg. *V. pag. 83.* Qvod autem tum Cholber-

 genſis

genſis Epiſcopus fuerit ſubjectus Regi Poloniæ, cognoſcimus ex eo, qvod eum in negotiis ſuis ſolitus ſit in alia regna ablegare. Etenim idem Dithmarus refert Boleslaum I. Reinbertum Præſulem ſalſæ Cholbergenſis miſiſſe cum filia ſua in Ruſſiam, qvam Regis Wolodimiri filius duxit uxorem *lib. VII. pag. 228.* De hoc Epiſcopatu Cholbergenſi *Vid.* etiam Micræl. *lib. VI. Chron. Pomer. pag. 574.*

V. Sec. XI. Miecislaus II. Rex Polon. Boleslai I. filius Caſſubios & Pomeranos Orientales ſubegit, omnibus caſtris occupatis inter fluvios Perſante, Bra & Viſtulam, easqve tradidit Belæ Hungariæ Regis fratri. Bonfin. *lib. II. Dec. 2. fol. 222.* Joan. Nadaniji *in Flor. Hungar. lib. II. cap. 6.* Imò Belam hunc beneficio Regis Poloniæ obtinuiſſe & Pomeraniam Occidentalem inde colligi poteſt, qvod ibidem reperta ſint veſtigia Hunnorum, nempe corpora inuſitatæ magnitudinis, qvalia & in Pomerania Orientali reperiebantur, *teſte* Micrælio *lib. II. Chron. Pomer. n. 52. p. 200.* Recedente Bela in Hungariam Pomerani jugum Polonicum excuſſere, qvod ipſis iterum imponere conatus eſt Vladislaus Hermannus Micræl. *lib. II. num. 61. p. 218.*

VI. Circa tempora Henrici IV. Imp. & Vladislai Hermanni, ut & Boleslai Crivouſti Ducum Poloniæ, vixit SVANTIBORUS Dux Pomeraniæ, à qvo continuâ ſerie ſeqventes Pomeraniæ Duces deſcendunt. Undè autem ille fue-

rit

Digitized by Google

oriundus, diſſentiunt Authores. Poloni Scri-
ores eum à ſpuriis Leſci III. filiis, alii à Gry-
onibus nobili familia Polonica oriundos ex-
imant. Alii tamen illos à Polonis deſcendere
gant. Micræl. *lib. II. n. 57. pag. 207. ſeqq.* Hic
antiborus in Pomerania à ſuis captus, Duca-
m Pomeraniæ Boleslao III. Crivouſto Duci
oloniæ ſubjecit, eâ lege, ut ſe in libertatem aſ-
reret, qvod etiam factum eſt. D. Cramerus
b. I. Chron. Eccleſ. cap. 9. malè tamen ibidem
ldit Cramerus, ante hæc tempora Duces
om. meminem agnoviſſe ſuperiorem.

VII. Sec. XII. Mortuo Svantiboro Duce
omeraniæ, prima diviſio Pomeraniæ facta eſt
iter filios ejus qvatuor. Vratislaus & Ratibo-
us Occidentalem Pomeraniam à Cuſtino &
Cholenbergæ radicibus ad Marchiam uſqve &
Meklenburgum excurrentem occupaverunt.
Boguslaus & Sventipolcus Orientalem, qvæ
uſqve ad Viſtulam protenditur, ſortiti ſunt. Illa
diviſio occaſionē præbuit Polonis, Orientalem
Pomeraniam ſibi ſubjiciendi. Nam illi, nempè
Occidentalis Pomeraniæ Duces, lingvâ & mo-
ribus Saxonum aſſumptis, pedetentim Imperii
Germanici legibus aſveſcebant, filiiqve War-
tislai Boguslaus & Caſimirus Ann. 1182. in Se-
natum Imperii Germanici adſciti ſunt à Fride-
rico I. Barbaroſſa Imp. German. Hi verò Bo-
leslaus & Svantipolcus in Orientali Pomerania
tamdiu vexati ſunt à Polonis, donec tandem ju-
gum

gum Polonicum planè ſuſciperent. Hic tamen diſſentiunt qvidam Poloni, Svantipolcum hunc non Svantibori filium, ſed Polonum ex gente Gryffonum fuiſſe aſſerentes, ut notat Micræl. *lib. II. Chron. num. 67. pag. 227.* Qvisqvis verò ille tandem fuerit, traditum ipſi fuit à Polonis Naclum cum aliis ſex civitatibus gubernandum, idqve ſub certis conditionibus.

VIII. Cum verò neſcio qvid contra Polonos Sventopelcus iſle moliretur, captus à Boleslao III. Crivouſto ad perpetuum carcerem condemnatur. Joh. Dlugoſſ. *lib. IV. Hiſt. Polon. ad Ann. 1120. fol. 373. ſeq.* Ditio verò ipſius in Pomerania Orientali Poloniæ adjungitur. Micræl. *lib. II. Chron. Pom. pag. 227.* Idem ille Boleslaus III. Crivouſtus etiam Pomeraniam Occidentalem aut ejus partem ſubegit. Stetino etiam capto, Ratiborum etiam Ducem ſecum in Poloniam duxit, eiqve poſtea filiam ſuam uxorem dedit. Poſtea cum ipſo operam dedit, ut Pomerani converterentur ad Religionem Chriſtianam. Accedente enim in Pomeraniam Ottone Bambergenſi Epiſcopo, Boleslaus Stetinenſibus tributum 300. marcarum argenti remiſit, qvò faciliores eſſent ad Chriſtianiſmum ſuſcipiendum. Micræl. *lib. II. Chron. Pomer. num. 66. pag. 233.*

IX. Extincto Sventopelco in carcere, & ipſe Boguslaus frater Sventopelci Polonis videtur factus eſſe fiduciarius, acceptis qvibusdam

locis

locis Sventopelci. Boguslai filius fuit Subislaus I. qvi Dantiſcum etiam tenuit, & monaſterium Olivenſe condidit. Filii verò Subislaì, Samborius & Meſtvinus largè monaſterium illud ditarunt. Qvod hi omnes Ducibus Poloniæ fuerint obnoxii aſſerunt Poloni, qvod etiam improbabile non eſt. Nam An. 1186. cum Duces Pomeraniæ Occidentalis, facti jam Principes Imperii Germanici, adeoqve ab Imperio Polonico prorſus exempti, ditionem Sventopelci in carcere mortui ſibi vindicare vellent, ſuppetias tulerunt Samborio & Meſtvino Duces Poloniæ. *Vid.* Micræl. *lib. II. Chron. Pomeran. num. 90. ſeqq. pag. 268. ſeqq.* Caſp. Schüz *lib. I. Chron. Pruſs. fol. 13.*

X. Circa principium Sec. XIII. Leſcus Albus Dux Polon. ut volunt Scriptores Polonici, præfecit Orientalibus Pomeranis Sventopelcum (qvem Micrælius facit Sventopelcum II. cognomento Magnum, Meſtvini filium & Subislai nepotem) eiqve in ipſos etiam Palatinos, qvorum tunc duo fuere, Gedanenſis & Svecenſis, ampliſſimam poteſtatem & jurisdictionem dedit, eâ tamen lege, ut Sventopelcus fiſco Regio mille pondo marcas argenti qvotannis penderet. Hic Sventopelcus, dum Vladislaus Sputator multa in Polonia miſcet, poſtulat à Leſco Albo ut ſe ſupremum in Pomerania Principem renunciet. Qvod cum ipſi negaretur, apertè defecit, interfectoqve per inſidias Leſco

Albo

Albo Principe Polon. Ducem Pomeraniæ ſeſe geſſit. Hæc acta ſunt Ann. 1227. Cromer. *lib. VII. fol. 530.* Schütz *in Chron. Pruſſ. lib. I. fol. 18.* Micrælius verò, qvi Sventopelcum hunc non nobilem Polonum, ut Cromerus & alii, ſed Ducem Pomeraniæ, ex antiqvis Pomeraniæ Ducibus oriundum fuiſſe dicit, aliam hujus rei cauſam aſſignat. Videlicet Sventopelcum hunc Proavi ſui Sventopelci mortem ulturum hanc cædem patrâſſe refert. *in Syntagm. Hiſt. Polit. pag. 1112.* Sed *in Chron. Pomer. lib. II. circa fin.* hanc cauſam reddit: Nempè dicit, Leſcum Album auſum eſſe tributum poſtulare & juramentum fidelitatis à Sventopelco Duce Pomeraniæ Orientalis; Nolentem, citâſſe ad Comitia Ganſavienſia; Veniſſe Sventopelcum armatum, ipſumqve Leſcum obtruncâſſe. Qvicqvid tamen hujus rei ſit, in hoc conveniunt omnes, cæſo Leſco Albo Pomeraniam Orientalem ad Sventopelcum defeciſſe. *Conf.* Dlugoſſ. *Tom. I. Hiſt. Pol. lib. VI. fol. 571. ſeq. ad Ann. 1227.* Deindè tres Sventopelci M. fratres, Wartislaus, Samborius, Ratiborius, Ordinem Cruciferorum in Pruſſia intrantes, ſuas partes Ordini legarunt. Et hinc prima Cruciferorum in Pomeraniam prætenſio fluxit.

XI. Sventopelcus ille qvatuor habuit filios, Meſtvinum, Wartislaum, Samborium & Ratiborium. Ex his Samborius & Ratiborius Ordinem Teutonicum ingreſſi, ſuas itidem partes Ordini

ini donarunt. Hinc etiam fratres Ordinis
tonici in Pruſſia in precationibus ſuis qvoti-
is inter benefactores ſuos, commemora-
etiam Conradum Maſoviæ, & Samborium
eraniæ Duces, ut habetur in antiqvis Or-
Teutonici libris mss.) Et hæc eſt ſecunda
enſio Cruciferorum in Pomeraniam. Meſt-
s autem & Wartislaus poſt varia bella tan-
Pomeraniam Orientalem inter ſe diviſe-
, in qva diviſione Wartislao Dantiſcum
. Vartislaus tamen injurias à fratre acce-
ulturus, vocat in auxilium Marchionem
deburgicum, eiqve tradit urbem cum arce
iſcana. Cum verò Marchio urgeretur à
vino, diſceſſit tandem. Vartislaus à Mar-
ne deſtitutus, ad Cruciferos confugiens,
t ipſis ditionem ſuam, qvæ eſt tertia Præ-
o Cruciferorum in Pomeraniam Orienta-
& urbem Dantiſcum. Interea Wartislaus
tur. Dantiſcum verò à Meſtvino occupa-
Poloniæ Duci Boleslao loco hypothecæ
tur. Poſt mortem Boleslai Poloni Meſtvi-
erum Dantiſcum recuperat. Et cum libe-
ſet deſtitutus, volebat Pomeraniam trans-
in Duces Pomeraniæ Occidentalis, tum
gnationem, tum ob beneficia ſibi à Barni-
uce præſtita. Verùm ſubditi Pomeranos
dentales ut Germanos averſati, Polono-
Regi Primislao II. ſe ſubdiderunt, qvi Pri-
us etiam titulum Pomeraniæ aſſumpſit, &
inſignia

Digitized by Google

inſignia Gryphis. Cromer. *lib. IX. fol. 559. lib. X. fol. 566.* Schüz *lib. I. Chron. Pruſſ. fol. 24. & lib. II. fol. 54.* Et ſic Pomerania Orientalis, qvam antea Duces, ut feudum à Polonis obtinebant, ut paſſim referunt Scriptores Polonici, prorſus ad Poloniam recidit. Qvomodo verò Cruciferi Dantiſcum & partem Pomeraniæ ſibi acqviſiverint ſeqventi capite dicetur.

XII. Sec. XV. Cum Caſimirus IV. Jagellonides bellis Pruſſicis eſſet implicatus, commiſit urbes & arces Lauenburg & Butau fidei Erici II. Pomeraniæ Ducis, An. 1460. qvi ipſas poſtea Cruciferis tradidit, ne qvicqvam deprecantibus Lauenburgenſibus & precium pro redimendis tredecim captivis (qvam cauſam traditionis Ericus prætendebat) offerentibus. Poſtea verò cum Choinicia Caſimiro Regi dedictâ Cruciferi Lauenburgum confugiſſent, poſt octavum diem illud qvoqve oppidum, ut & Butoviam Erico Pomer. Duci reddiderunt, acceptis ab ipſo octo millibus florentorum captivisqve redditis. Neugeb. *lib. VI. Hiſt. Pol. pag. 381. & ſeqq.* Sed Micræl. *lib. III. Chron. num. 81. pag. 428. ſeq.* dicit armatâ manu Bohemos, Cruciferis militantes, arces illas ab Erico II. recepiſſe, qvas iterum Ericus II. armatâ manu ab ipſis recuperavit. Ab illo itaqve tempore Duces Pomeraniæ Occidentalis has provincias Lauenburg & Butau beneficio Regum Poloniæ obtinuerunt. *Conf.* Schüz *lib. IX. Chron. Pruſs. fol. 413.*

XIII.

.III. Sec. XVI. Cum Duces Pomeraniæ
enburgum & Bütoviam dubio jure tene-
, conceſſit eas provincias Georgio Duci
ieraniæ Sigismundus I. Rex Pol. (cujus ex
re nepos erat Georgius ille,) idqve his con-
onibus: ut partem pecuniæ, qvæ loco dotis
ri Ducis à Polon. promiſſa fuit, remitteret, ut
oronatione Regis, aut paulò poſt provincias
Duces Pomeran. per ſe, aut per Legatos re-
oſcerent, literasq; hoc de negotio renova-
; præterea verò nullis ſervitiis horum Du-
m reſpectu Polonis tenerentur; nulla etiam
ellatio in Poloniam daretur. Poſtea cum ad
mundum Auguſtum, ad renovanda pacta,
is eſſet Balthaſar à Wolde/ omiſſa ſunt illa
a: *liberè & à ſervitio & à juramento.* Sub
hano volebant Poloni Henrico Rameln
ito Pomeranico perſvadere, ut juramentum
taret, illud enim honori Ducis futurum aſſe-
nt. Sed negante hoc Legato, veteri more
a ſunt renovata. Neugeb. *lib. VII. Hiſt.*
n. pag. 511. Micræl. *in Chron. Pomer. lib. III.*
2. num. 3. pag. 523. & *lib. VI. num. 30. p. 424.*
hæc An. 1637. poſt obitum Boguslai XIV.
ni Ducis Pomeraniæ hæ Provinciæ ad Polo-
redierunt, & Palatinatui Pomeranico ad-
tæ ſunt. *Vid. Conſtit. An. 1637. tit. Reincor-*
tio. & An. 1641. fol. 15. Tandem Ann. 1658.
niſs. Electori Brandenburgico Friderico
ielmo conceſſæ ſunt, ita ut eodem jure, qvo

Digitized by Google

illas provincias antea tenebant Duces Pomeraniæ, illas & ipſe poſſideret. *Vid. Conſt. Ann. 1658. fol. 3. & Ann. 1659. fol. 31.* Hoc jus etiam Sereniſſimus Elector Ann. M. DC. LXX. d. 5. Junii recognovit per Illuſtr. Dominum Joannem Liberum Baronem ab Hoverbecke Conſiliarium ſuum intimum ſine juramenti ſolennitate. Copiam Infeudationis olim Pomeraniæ Ducibus factam habemus apud Jacobum Priluſium. *lib. V. Conſt. Regni Polon. cap. 4.*

CAP. VII.

De *Pruſſia.*

I.

Boruſſi, & contractè Pruſſi, olim etiam variante Dialecto Pruzzi dicti, vel Pruteni, nomen illud habent vel à Boruſcis, gente Sarmatica, vel etiam à Ruſſis olim Pruſſiæ finitimis. Alii nomen Pruſſorum deducunt à Pruſia Rege Bithyniæ; Pruthenorum verò à Bruteno ſive Pruteno Rege Pruſſiæ, Widevvuti fratre. Nam circa Sec. V. vel VI. Widevvutum, gente Alanum ſive Lithvanum cum fratre Pruteno, & poſt hos duodecim Widevvuti filios, in Pruſſia & Lithvania rerum potitos eſſe, tradunt qvidam Pruſſici Scriptores. Sed omnia hæc conficta eſſe,

,alibi docuimus. Antiqviſſimis temporibus
ſſi liberrimè vivebant nullius imperio ob-
ii. Sic enim de illis Helmoldus: *Pruſſi,*
ait, nullum inter ſe Dominum pati volunt.
I. Chron. Slavorum cap. 1. num. 5. Sed de his
i fuſius egimus.

[. Primus Polonorum Principum, qvi Pruſ-
ſubegit, tributo ipſis impoſito, memoratur
ſlaus I. Chrobri Rex Pol. Sec. XI. qvod
tantum Poloni teſtantur Scriptores, ut Vin-
ius Kadlubko *lib. II. epiſt. 13. pag. 138.* Dlu-
Cromer. Neugeb. & alii: Sed etiam ex-
ut Helmoldus *lib. I. Chron. Slav. cap. 15.*
ſio belli in Pruſſos ſuſcepti fuit illa: Woi-
s ſive Adalbertus, primò Archiepiſcopus
enſis in Bohem. deindè Gneſnenſis in Po-
aut ſuâ ſpontè, aut oraculo DEI monitus
ſſiam conceſſit, eam ad fidem Chriſtia-
converſurus, ſed Bruſſi Diis ſuis gentilibus
m addicti ipſum trucidarunt propè oppi-
Fiſchhauſen. Boleslaus I. Pol. Rex vindi-
s illud facinus, primò qvidem bellis mo-
s Ruſſicisqve diſtentus ultionem diſtulit.
verò factâ totâ vi belli Pruſſis incubuit,
qve tributum impoſuit circa Ann. 1015.
Dlugoſs. *Tom. I. Hiſt. Pol. lib. II. ad Ann.*
ol. 152. ſeq. Cromer. *lib. III. fol. 442. ſeq.*
in Chron. Pruſs. lib. I. fol. 8. b.

Sub Miecislao II. Rege Pruſſi iterum
ta facere detrectarunt. Schuz. *lib. I.*

G 2 *Chron.*

Chron. Pruſs. fol. 8. nec ad officium revocati ſunt, anteqvam Boleslaus II. Audax ad Imperium eſſet admotus. Sub hoc Pruſſi Pomeraniam & Caſſubiam ferro & igni devaſtatas metu majorum periculorum ſibi ſubjicere. Hinc Boleslaus II. contra ipſos movit, & licet obſidionem Grodeci caſtri ſolvere coactus fuerit, tandem tamen reverſus Pruſſos coëgit, ut Pomeraniâ excederent, & ſoluta tributa Regi penderent. Dlugoſs. *lib. III. ad Ann. 1064. fol. 234. ſeq.* Schuz. *in Chron lib. I. pag. 9. b.* Sed neqve tum Pruſſi qvievere. Indè Wladislaus Hermannus contra Pruſſos Pomeranosqve varia bella geſſit, donec ipſos ſibi ſubjiceret. *Vid.* Dlugoſs. *lib. IV. ad Ann. 1092. fol. 291. ſeqq.* & *ad Ann. 1093. fol. 294.* Neugeb. *lib. III. Hiſt. Pol. pag. 71. ſeqq.*

V. Sec. XII. Boleslaus III. Crivouſtus cum Pruſſi Maſſoviam infeſtare cœpiſſent, Pruſſorum agris ſæpè vaſtatis, ipſis denuo jugum impoſuit, imperatâ ſimul ipſis religione Chriſtianâ. Sed Boleslao è vivis ſublato ſuſtulerunt & ipſi religionem. Dlugoſs. *lib. IV. paſſim.* Non major tamen unqvam religionis Chriſtianæ in Pruſſiam introducendæ ſpes apparuit, qvàm ſub Boleslao IV. Criſpo, Boleslai III. filio. Tum enim illi fana DEorum deſtruere, certatim nomina Chriſto dare, liberos ſuos Chriſtianis ritibus initiare cœperunt metu adacti. Sed metu poſtea ſublato ad ingenium redierunt, imò exercitum

Polo-

Digitized by Google

Polonicum in loca uliginoſa aſtu pertractum, planè deleverunt, ubi etiam Henricus IV. Criſpi frater, & Boleslai Crivouſti filius fortiter pugnans occubuit. Kadlubko. *lib. III. epiſt. 31. p. 374. ſeqq.* Neugeb. *lib. III. p. 107. ſeqq.*

VI. Sec. XIII. Cum fortuna crevit & animus Pruſſorum. Patebat verò injuriis ipſorum Polonia, qvæ tum in tot partes ſciſſa, bellis inteſtinis conflictabatur. Conceſſerat Ann. 1220. Leſcus Albus Conrado fratri ſuo, Maſoviam, Cujaviam & Dobriniam in Comitiis Sendomirienſibus. Has oras Pruſſi maximè infeſtabant. Cumqve Conradus Dux de Polonorum auxiliis deſperaret, neceſſitate adactus, accerſivit Ordinem Teutonicum in Pruſſiam. Ordinis Magiſter tum fuerat Hermannus de Salza, ſub qvo Ordinis hujus Præſides cœperunt nominari Hohemeiſter. i. e. Magni Ordinis Teutonici Magiſtri. Huic Ordini Cruciferorum tradidit Conradus Culmenſem tractum & qvicqvid terræ eſt inter Viſtulam, Mocram, & Drevantiam flumina, his legibus, *ut contra Pruſſos ſedulò bellum gererent, ubi verò eos domuiſſent, ut meniem ditionem redderent; cætera verò qvæ de barbaris cœpiſſent, arbitrio bonorum virorum, & æqvo ſecum, ſive cum poſteris ſuis partirentur, contra Polonos nihil hoſtile tentarent, & hæc omnia pacta ſunt ſub pœna amiſſionis bonorum.* Hæc ex antiqvo ſcripto Germanico à Stanislao Hoſio ſibi ſuppeditato recenſet Cromerus *lib.*

VII. circa fin. fol. 530. Caſpar Schüzius tamen illud de reſtitutione Culmenſis tractus, & de diviſione Pruſſiæ devincendæ in dubium vocat, incredibile eſſe exiſtimans, Cruciferos ſine debitâ & juſtâ laborum ſuorum remuneratione tanta fuiſſe pericula ſubituros. *Vid.* Schüz. *lib. I. Chron. fol. 17.* Cruciferi Diploma Friderici II. Imperatores urgebant, in qvo ille confirmavit ipſis poſſeſſionem terræ Culmenſis, & qvicqvid ii de Pruſſis poſtea cœperint, itemqve ditionem qvam eis Conradus Dux Maſoviæ deinceps adhuc donaturus eſſet inter Pruſſiam & Novam Marchiam. *Vid.* Crom. *lib. VII. in fin.*

VII. Cum Cruciferi Pruſſiam diuturnis bellis ſub jugum miſiſſent, excîſis ferè veteribus incolis-novas ſubinde è Germania illuc deduxere colonias. Sed & hi rebus ſibi ex voto ſuccedentibus elati, inſolentius ſe gerere ſociorumqve terras appetere cœperunt. Et qvidem initio Sec. XIV. Petrus Szvvenze Cancellarius Pomeraniæ (Micrælius eum appellat Cancellarium hæreditarium Poloniæ & gubernatorem Pomerelliæ *lib. II. Chron. Pomer. n. 106. p. 290.*) ſemper plura habendi cupiditate flagrans occaſionem Cruciferis Polonicas Provincias invadendi præbuit. Cum enim à Vladislao Rege Pol. in qvadam re paſſus eſſet repulſam, conſilium cœpit Gdanum & totam Pomerelliam Marchionibus Brandenburgenſibus prodendi; ſed ipſe proditis conſiliis à Wladislao Loctico Rege

captus

captus eſt. Verùm Wladislaus à fratribus Petri exoratus, qvi ſe pro fratre obſides fore promittebant, Petrum captivum dimiſit. Obſides etiam cum negligentius haberentur, è cuſtodia evaſerunt. Ab his acciti Joannes & Voldemarus Marchiones (qvorum Anteceſſores jam antea Dantiſcum obtinuerant) Pomeraniam cum exercitu ingreſſi ſunt, & omnia, præter arcem Gedanenſem, qvam Boguſſus judex Pomeraniæ tenebat pro Rege Poloniæ, ſibi ſubjecerunt. Boguſſus in tantas anguſtias redactus, opem Regis Vladislai imploravit. Hæc cùm tardior viſa eſſet, author fuit Vladislao, ut Cruciferorum uteretur operâ in defendendâ arce & Marchionibus depellendis; ſed ſatis imprudenter; cum ſciret jam Cruciferos his oris, ob prætenſiones ſuas, de qvibus *cap. 6. num. 10. & 11.* egimus, inhiare. Acciti Cruciferi (qvorum tunc Magiſter erat Sigfridus von Feichtwangen) iis conditionibus, ut dimidiam arcem ipſi tenerent, & annum unum ſuis ſumptibus defenderent: deindè verò qvæcunqve impendia facerent, ut ea Wladislao expenſa ferrent. Grata fuit hæc occaſio Cruciferis, qvi jam ante jus ſuum in Pomerelliam prætendebant, ut ſupra audivimus. His ita conſtitutis Cruciferi arcem defendunt, imò ipſam urbem Gedanenſem expulſis Marchionibus recipiunt. Tandem cum jam nullum periculum reſtaret, totam arcem dimiſſo Boguſſa cum Pomeranis ſibi vendicant. Ita

Cromer. *lib. XI. fol. 581.* Sed Schuzius noſter tradit hac conditione Cruciferos fuiſſe accitos, ut non propriis ſed regiis ſumptibus arcem defenderent, qvod etiam veriſimilius eſt. Cum verò Cruciferi expenſos ſumptus (fuerunt autem centum millia marcarum groſſorum Bohemicorum) repoſcerent, nec Boguſſæ pecunia illa ſuppeteret, Cruciferi, arce totâ occupatâ, Boguſſam in vincula conjiciunt, poſtea verò certis conditionibus dimittunt. Wladislaus Rex, his auditis cum Cruciferis expoſtulat, ingratitudinis eos accuſans, qvibus illi offenſi cum Marchionibus ſic tranſigunt, ut acceptâ certâ pecuniæ ſummâ centum millium marcarum groſſorum latorum, omnia loca Pomerelliæ, qvæ illi poſſidebant, Cruciferis traderent. Contractus hic initus eſt Ann. 1311. Literas ipſas hac ſuper re vidiſſe ſe teſtatur Schüzius. Imò ea etiam loca, qvæ tum temporis adhuc à præſidiis Regiis in Pomerellia tenebantur, ut Dirſchoviam Schvveze, Cruciferos à Marchionibus emiſſe, refert idem *lib. II. Chron. Pruſſ. fol. 55. ſeqq.* Hanc etiam emptionem Magiſter Cruciferorum Ordini ſuo ab Henrico Cæſare confirmari curavit. Cromer. *loc. cit.* MICHALOVIENSEM qvoqve ditionem Cruciferi adepti ſunt hoc modo: Acceperant eam hypothecæ loco à Leſco Duce Cujaviæ, datis ei mutuo trecentis marcis Torunienſibus, qvibus ille ſe in bello Vngarico à Venceslao Bohem. Rege captum

ptum redemit. Convenerat autem Cruciferis cum Leſco, ut ſi is intra triennium pecuniam illam non redderet, ut jure ſempiterno Cruciferis illa regio cederet. Et offerebat qvidem eis Leſcus cum fratribus pecuniam intra conſtitutum tempus; non acceptarunt tamen eam Cruciferi, jam hoc jam illud cauſati, donec aliqvando poſt Leſcus neceſſitate compulſus, acceptis inſuper ab eis ducentis ſexaginta duabus marcis dominatu illo & jure ſuo omni ſeſe abdicavit. Cromer. *l. c.* Neugebaur *lib. III. Hiſt. Pol. pag. 177.*

VIII. Sed neqve hic qvieverunt Cruciferi. Pruſſiâ enim jam ſubactâ, ſub hoc prætextu, qvod ad gentiles populos oppugnandos ſint invitati, Lithvaniam qvoqve & Samogitiam infeſtis agminibus ſæpè pervagati, ferrò & igni omnia devaſtabant. Has excurſiones, etiam cum Jagello Magn. Dux Lithv. in Regem Polon. eſſet electus, nihilominus continuabant, concitante eos præſertim Svidrigellone fratre Regis. His malis adactus Rex Wladislaus Jagello Svidrigellonem, conceſſis ipſi qvibusdam in Ruſſia locis, revocavit ex Pruſſia. Cum Cruciferis qvoqve egit conventum. An. 1404. apud Razianzum Epiſcopi Vladislavienſis oppidum, ubi ſic de pace inter eos convenit: ut Rex qvinqvaginta millia florenorum Cruciferis exſolveret, Dobrinumqve & Zlatoriam reciperet. Deindè ut Dominatus Novvogrodi Magni

(qvem Livonienſes Cruciferi cum Svidrigellone interceperant,) Regi Poloniæ, Samogitia verò Cruciferis cederet, ipſi verò ut omni jure qvod habebant in Lithvania ſeſe abdicarent. Cromer. *lib. XVI. fol.649.* Kojalovvicz. *Part. II. Hiſt. Lithv. lib. II. pag.70. ſeq.* Sub hæc Samogitæ, crudele Cruciferorum Dominium perosi, cæsis ipſorum præſidiis in libertatem ſe asſuerunt. Cruciferi ſuſpicantes id, qvod res erat, juſſu Alexandri Witoudi ſive Witoldi hoc à Samogitis factum eſſe, Lithvaniam infeſtare cœperunt. Qvod autem juſſu Vitoldi hoc factum ſit, teſtatur Kojalovvicz *l. c. pag.79.* Conf. Schüz *lib. III. Chron. Pruſſ. f. 99. ſeqq.* Intervenientibus deindè aliis cauſis, in apertum bellum tandem res erupit, qvod cruento illo prælio. An. 1410. ad Dannebergam in Pruſſia commiſſo nobile eſt, ubi 50. millia Cruciferorum cum ipſo Magiſtro Ordinis Ulrico von Jungingen cæſa, & qvatuordecim millia capta ſunt, ut tradit Cromerus *lib. XVI. circa fin.* Neugeb. *lib. V. Hiſt. Pol. pag.152.* De numero cæſorum dubitat Schüzius, qvem Vide *lib. III. Chron. fol. 102.* Conf. Alex. Gvagin. *ad An. 1410.* Hoc bellum continuatum eſt usqve ad An. 1436. qvo Breſtæ inter Regem Vladislaum Jagellonidem & Magiſtrum Cruciferorum Paulum de Rusdorff pax coiit. Pacta ipſa *Vid. inter Privilegia Ducalis Pruſſiæ fol. 6. ſeqq. & inter Jura municipalia Pruſſiæ. Item* apud Joan. Januszov.

lib.

lib. VII. Conſtit. Regni Polon. Part. III. *tit.*1. *fol.* 842. Conf. Schüz *lib.* III. *Chron. Pruſſ. fol.* 127. *b.* Sic igitur Wladislaus Jagello, attritis Cruciferorum viribus, prima jecit Pruſſiæ ſubigendæ fundamenta. *Vid.* Matth. Strykovvski Oſſoſtevicius *lib.* XIII. *Hiſt. Lith. cap.* IV. VIII.

IX. Sec. XV. ſub Caſimiro IV. Jagellonide, cum Cruciferis deeſſent hoſtes, qvos vincerent, Pruſſiæ impotenti dominio eſſe cœperunt intolerabiles. Haud facilè dictu eſt, qvibus oneribus illi ſuos preſſerint ſubditos, qvibus etiam injuriis vexarint urbes præcipuas. *Vid.* Schüz. *lib. IV. Chron. Pruſſ. fol.* 136. *ſeqq.* Conſpiratione igitur factâ Pruſſi Anno 1454. ad Regem Poloniæ tranſierunt, eiqve ſe ut legitimo, juſto & vero Domino & hæredi Terrarum Pruſſiæ ſubjecerunt, *ut habetur in Privilegio Incorporationis An.* 1454. *feria qvarta Cinerum à Caſimiro Jagellonide datum inter Jura Municipalia Terrarum Pruſſiæ.* Qvoniam verò Cruciferi in memoriam Regi revocabant pacem perpetuam An. 1436. ſub Uladislao Jagellonide initam, igitur Pruſſorum Legati oſtenderunt multis modis pacem illam à Cruciferis eſſe violatam, dum in Concilio Baſileenſi contra eandem varia moliti ſint, loca in pactis denominata non reſtituerint &c. Schüz. *lib. V. Chron. fol.* 166. *b.* Geſtumindè bellum eſt vario Marte, immenſis utrobiqve ſumptibus usqve ad An. 1466. Tandem Cruciferi, multis cladibus attriti, pacem

his

his demum conditionibus impetrarunt: ut Polonis Culmenſem & Michàlovienſem terras, & Pomeraniam omnem, ad hæc Mariæburgum, Stumam & Chriſtburgum arces & oppida. Elbingam & Tolkemitam oppida cum ſuis territoriis & munere ſylvatico, qvod WaldAmpt Teutonicè vocatur, & ſex pagis, qvi ad arcem Hollandicam pertinebant, jure ſempiterno concederent; reliqvam Pruſſiam ſibi retinerent, eâ lege, ut ſemper eſſent in fide & clientela Polonorum. Cromer. *lib. XXVI. fol. 773. ſeq.* Schüz *lib. 7. Chron. Pruſſ.* Pacta inter Regem Caſimirum & Ludovicum ab Erlichshauſen, *Vid.* apud Joan. Januszov. *lib. VII. Conſtit. Part. III. tit. 1. fol. 863. ſeqq. & inter Privilegia Pruſſiæ Ducalis. fol. 20. ſeqq.* Sic itaqve ſub Caſimiro IV. dimidia pars Pruſſiæ ceſſit Regno Poloniæ abſoluto jure & dicitur hodiè adhuc Pruſſia Regia, Reliqva pars lege Clientelari Cruciferis à Rege Poloniæ conceſſa eſt.

X. Verum grave Cruciferis libertati aſvetis Polonorum viſum eſt jugum, hinc ut illud excutere poſſent, potentiores ſibi Magiſtros creare cœperunt. Eo fine etiam crearunt Fridericum Ducem Saxoniæ, deinde An. 1511. Albertum Marchionem Brandeburgicum, qvi poſtremus ſervitutis illius impatiens bellum Polonis intulit, ſed ſperatis fruſtratus auxiliis, his conditionibus cum Rege Poloniæ Sigismundo I. pacem fecit An. 1525. *ut ordo Cruciferorum in Pruſſia peni-*

penitus extingveretur; Albertus Pruſſiæ portionem, qvam nunc Ducalem communiter vocamus, titulo Ducis obtineret; ſed regio imperio ſimul cum Provincia ſubeſſet; eosdem cum Polonia hoſtes amicosqve deinceps haberet; ipſe Dux primum locum in Senatu regio teneret. &c. Albert. Wiiuk Cojatovvicz *Part. II. Hiſt. Lithv. lib. VII. pag. 382.* Neugeb. *lib. VII. Hiſt. Pol. pag. 507. ſeqq.* Schüz. *lib. X. Chron. Pruſſ. fol. 494. ſeq.* Pacta ipſa *Vid.* inter Privilegia Ducatus Pruſſiæ, *fol. 34. ſeqq.* & apud Joan. Januszov. *lib. VII. Conſtit. Regn. Polon. Part. III. tit. 1. fol. 913. & ſeqq.* Sic itaqve Sigiſmundus I. Rex Pol. Pruſſiam Polonis à Caſimiro III. (reverà IV.) acqviſitam defendit.

XI. Primo Duci Pruſſiæ Alberto An. 1568. 10. Martii anno æt. 78. mortuo, ſucceſſit filius Albertus Fridericus. Huic, cum animo æger eſſet, datus eſt à Rege Poloniæ Curator Georgius Fridericus Marchio Brandeburg. in Onoldsbach; qvo decedente, cum nemo ſupereſſet ex Marchionibus Brandeburgenſibus lineæ Onoldsbacenſis, (qvæ ſtatim cum Alberto Seniore ad ſimultaneam inveſtituram fuit admiſſa) id egerunt Electores Brandeburgici, ut deficiente hac linea Marchionum, ipſi in Ducatu Pruſſiæ ſuccedere poſſent, cum jam antea ipſis ſimultanea Inveſtitura non tantum promiſſa, ſed & An. 1603. in ſcriptis conceſſa eſſet. Factus igitur eſt Curator ægri Principis. An. 1605. Joachimus Fride-

Fridericus Elector Brandeb. concedente id Sigiſmundo III. R. Pol. Joachimo Friderico Electore defuncto, An. 1608. filius ipſius Johannes Sigiſmundus Elector Brandeb. factus eſt Curator ægri Principis. Qvi deindè Anno videlicet 1611. cum tribus fratribus de Pruſſia inveſtitus à Sigiſmundo III. Reg. Polon. & an. 1612. immiſſus eſt in realem poſſeſſionē Pruſſiæ à Commiſſariis ad hoc è Polonia miſſis, ut hoc ex Privilegiis Statuum Pruſſiæ Brunsbergæ An. 1616. impreſſis manifeſtum eſt. An. 1618. 28. Auguſt. mortuus eſt Albertus Fridericus an. æt. 65. poſtqvam Ducatum hunc per ſe & Illuſtriſſimos Curatores per 49. annos adminiſtrâſſet. Anno 1619. die 23. Decembr. mortuus Joannes Sigiſmundus Pruſſiam ſucceſſori Georgio Wilhelmo Electori Brandeburgico reliqvit.

XII. Georgio Wilhelmo ſucceſſit filius Fridericus Wilhelmus An. 1640. Huic, cum antea Pruſſiam Ducalem haberet jure feudatorio, Joannes Caſimirus Rex Polon. conceſſit ſupremum in Pruſſia Dominium, per Pacta Welavienſia & Bydgoſtienſia An. 1657. ea tamen lege, ut deficientibus maſculis jure Caducitatis iterum ad Regnum Poloniæ redeat, & Ducibus Onoldsbacenſibus & Culmbacenſibus jure feudi conferatur. Promiſſa etiam eſt Sereniſſ. Electori urbs Elbinga, ſimul ac à Svecis eam tum tenentibus, reciperetur, idqve hypothecæ loco, pro qvadringentis millibus talerorum.

Con-

Confirmata ſunt hæc pacta in Comitiis Regni Polon. An. 1658. *Vid. Conſtit. ejus anni* qvæ conſenſu omnium Ordinum de novo ſunt editæ fol. 3. Deindè compoſitâ cum Svecis pace Anno 1660. cum Commiſſarii ab utraqve eſſent miſſi in negotio Elbingenſi Illuſtriſſ. Wladislaus Rex à Naglovvice Theſaurarius Regni varia prætendebat à Legatis Brandeburgicis, tandem re infectâ diſceſſit, omnem in Commiſſarios Brandeburgicos rejiciens culpam, acſi noluerint in amotione poſtarum è civitate Gedanenſi, in reſtitutione Brunsbergæ; in defalcatione eorum, qvæ civitas illa in Præſidium erogavit; in confirmatione jurium Civitatis Elbingenſis, ſatisfacere Polonis. *Vid.* Epiſtola Joannis Caſimiri Regis *An. 1660. die 18. Octobr. exarata in Append. Contin. VII. Diar. Europ. claſſ. ult. pag. 232.* Supremi Dominii in Pruſſiam traditio rejecta fuit usqve in An. 1663 qvo anno Illuſtriſſ. atqve Reverendiſſ. Stephanus Wydzga Epiſcopus Warmienſis, & Illuſtriſſ. Joannes Comes de Leſzno Leſzczynski tum Vice-CancellariusRegni Pol. è Polonia miſſi Regiomontum venerunt. Celebratus eſt hic Actus ſolenni more. An. 1663. die 8. Octobr.

CAP VIII.

De

Livonia.

I.

LIvonia duas olim continebat Provincias, Eſtiam & Lettiam, deindè Ordo Enſiferorum, in Livonia rerum potitus adjunxit Curoniam, ad qvam pertinet Semgallia. Citra An. 1158. hæc regio freqventari cœpit à mercatoribus præſertim Lubecenſibus, qvi etiam gentem illam ad Religionem Chriſtianam converterunt. Primus Livonorum Epiſcopus conſtitutus eſt Menardus monachus Segebergenſis, ab Archiep. Bremenſi inauguratus. Sedes ejus erat Vxekelæ. Indè Epiſcopi fuere Bertholdus Rigæ conditor, & Albertus qvi Rigam munivit, Ordinem etiam Enſiferorum ab Innocentio III. An. 1204. confirmatum, in ſocietatem adſcivit. Primus Enſiferorum Eqvitum Magiſter fuit Vinno. Poſthæc cum Ordo Enſiferorum in Ordinem Teutonicum eſſet converſus, ſubjectus etiam eſt Ordo ille cum tota Livonia Ordini Eqvitum Teutonicorum in Pruſſia, ita ut à Magiſtris Pruſſiæ conſtituerentur Magiſtri Provinciales in Livonia; contra verò (non eodem illo tempore, ut qvidam volunt; ſed ſuc-

ıcceſſu temporis) Epiſcopi Pruſſici nempè
ulmenſis,Pomeſanienſis & Sambienſis ut ſuf-
aganei Archiepiſcopo Rigenſi in Livonia ſub-
cti ſunt. Varmienſis verò Epiſcopus, qvia
unqvam Ordinis Teutonici Imperium agno-
it, neqve in Archiepiſcopi Rigenſis Diœceſi
nqvam cenſeri voluit. Poſtea tamen Wilhel-
ıus Plettenbergius XLI. Livoniæ Magiſter An.
13. ex ſolutâ certâ pecuniæ ſummâ ordini Teu-
onico ſe ſuosqve ſubtraxit, Imperii Princeps fa-
tus. Sed videamus qvomodo Livonia Polo-
iæ acceſſerit, rurſumqve à Polonia ferè tota
vulſa fuerit.

II. Qvod Sigiſmundus Auguſtus Livoniam
egno Poloniæ adjunxerit, apud omnes in con-
eſſo eſt. Occaſionem verò hujus rei variè re-
enſent Scriptores. Albertus Wiiuk Kojalo-
vicz rem ſic exſeqvitur. Gvilhelmus Für-
enbergius Livonienſium eqvitum Magiſter
utheranam Religionem ſuſcepit, mox templa
æreticis tradere conatus eſt; cui cum ſe oppo-
eret Gvilhelmus Archiep. Rigenſis, ideò Für-
enbergius ipſum, indictis Vendam Comitiis,
eum agit initæ cum Sigiſmundo Auguſto Re-
e conſobrino ſuo & Alberto Duce Pruſſiæ
onſpirationis, falſisqve indiciis probat, Curlan-
iam Alberto, Livoniam Auguſto promiſſam es-
e ac propè perditam. Comitiis finitis aperto
ello Archiepiſcopi ditiones aggreditur, Ar-
hiepiſcopum in arcem Kokenhauſen captum

 in

in carcerem conjicit. Accepto ejus rei nuncio Auguſtus An. 1557. bellum Livoniæ intulit ſibiqve eam ſubjecit. Kojalovvicz *lib. VIII. Hiſt. Lithv. pag. 433.* Nos utut non negaverimus, ob mutatam religionem magnas inter Archiepiſcopum Rigenſem & Magiſtrum Ordinis extitiſſe ſimultates: hanc tamen ſolam cauſam hujus belli fuiſſe non exiſtimamus, cum qvidam etiam Livoniæ Epiſcopi contra Archiepiſcopum inſurrexerint, referente Anonymo qvodam *inter Deſcriptiones Poloniæ pag. 397. ſeqq.* Altius igitur cauſa hujus rei eſt arceſſenda. Videlicet An. 1546. conſtitutum eſt ab Ordinibus Livoniæ omnium Conſenſu, ne ſine ordinum indultu, ſive ab Archiepiſcopo, ſive à Magiſtro, ſive etiam ab aliis Epiſcopis extraneus aliqvis homo in Coadjutorem aſſumeretur. His tamen poſtea neglectis Archiepiſcopus Rigenſis contra promiſſa ſua inſcio Capitulo Chriſtophorum Mechleburgicum Ducem in Coadjutorem elegit. Huic ſe Henricus à Galen Magiſter Ordinis & Gvilhelmus Fürſtenbergius aliiqve Epiſcopi (de qvibus etiam *Vid.* Gvagvin. *de Situ Sarmat. Europ. Tom. I. in Corp. Hiſt. Polon. fol. 71.*) oppoſuerunt. Archiepiſcopus turbatur ſe authoritate Sigiſmundi Auguſti, ut Patroni Archiepiſcopatus illius. Ordines ab Archiepiſcopi obedientia ſubditos abſtrahunt, prout pacta An. 1546. inita poſtulabant. Interea in Electione Coadjutoris Caſparo Monaſterienſi Marſchal-

halco ordinis prælatus eſt Gvilhelmus Für-
enbergius, qvod Caſparus ægrè ferens, ad Re-
em Poloniæ confugit. Hujus etiam patroci-
ium ſuſcepit Archiepiſcopus. Hinc bellum
ontra Archiepiſcopum ortum eſt. Fürſten-
ergius Coadjutor Magiſtri Archiepiſcopum
n arce Kokenhauſen cepit, ſicqve Regem Polo-
iæ contra Livoniam excivit. Cum verò in-
erea Jvanus Moſcoviæ Dux per Livoniam lon-
gè lateqve victricia circumferret arma, Augu-
ſtus GOTTHARDO KETTLERO, novo poſt
ürſtenbergium Livoniæ Magiſtro opem tulit,
undemqve Gotthardum Ketlerum, conceſſâ
pſi Curlandiâ & Semgalliâ in feudum, primum
Ducem Curlandiæ creavit. Reliqvam verò
Livoniam Regno Poloniæ adjunxit An. 1561.
Vid. Kojatovvicz *lib. VIII. Hiſt. Lithv. pag.*
147. ſeqq.

III. Vix autem Rex Pol. Livoniam in fidem
ſuam receperat, & jam nova ejus perdendæ
ſpargebantur ſemina. Infeſtabat continuis
bellis Livoniam Moſcus. Contra hujus poten-
tiam cum ſe tutari non poſſent Revalienſes, Re-
gis Sveciæ Erici patrocinio ſeſe commiſerunt.
Cumqve poſtea Gotthardus Ketlerus ſeſe Re-
gis Poloniæ tutelæ adverſus Ruſſos ſive Moſcos
commiſiſſet, non minus ſibi juris in Livoniam
putabat eſſe Ericus Sveciæ Rex, qvam Polonis,
præſertim cum ab Imperatore Ferdinando ſibi
commiſſam eſſe Livoniæ tutelam affirmaret, in-

dè igitur Habſalam,Lehalam,Parnoviam & alia loca Polonis ejectis recepit. Acceſſit & hoc: Joannes Dux Finlandiæ eodem tempore duxit Catharinam Regis Poloniæ Sigiſmundi Auguſti Sororem in conjugem, mutuoqve dedit Sigismundo LXXX. Millia talerorum (alii CXXIV. millia ponunt) & viciſſim Joanni traditæ ſunt arces in Livonia Wittenſteinum, Karchiſa, Frichatum,Helmultum,Ermiſium,Ruja & Bortvicum, hypothecæ loco,pro mutuò data pecunia. Revertentem in Sveciam Joannem Ericus Rex Joannis frater initi contra ſe cum Rege Poloniæ fœderis accuſat, & accepta à Sigiſmundo Auguſto caſtella ſub ſpecie defenſionis contra vim Moſcorum ſibi tradere compellit. Receperunt poſthæc Poloni Pernaviam. Interea defunctis jam Erico Sveciæ, & Sigiſmundo Auguſto Poloniæ Regibus, Moſcoviæ Dux MAGNUM Holſatiæ Ducem in Regem Livoniæ creavit,eundemqve magna vi, malâ tamen fide, Livoniæ imponere voluit. Tantis periculis imminentibus Joannes Sveciæ, & Stephanus Poloniæ Reges inter ſe ſocietatem iniverunt, ut communibus viribus Moſco reſiſtere posſent. Et Svecis qvidem An. 1580. fortuna magnopere adſpirabat. Receperunt enim plurima loca à Moſcis in Livonia jam occupata, ut Lodam,Lehalam, Habſalam, Narvam. Provinciam Vicchiam, Wittenſteinum, Carelogorodam & alia loca. Stephanus Pol. Rex veritus,

ıs,id qvod res erat, ne Sveci hoc modo totam bi Livoniam ſubjicerent, pacem cum Moſcis xcluſis Svecis fecit his conditionibus: *ut Moſcus omnia reſtitueret loca, qvæ in Lithvania ocupaverat; item ut totam Polono Livoniam traderet; Stephanus verò Vielikolukam & alias onnullas arces qvas hoc bello occupaverat Moſco edderet.* Poſtea cum Sigiſmundus Joannis II. Sveciæ Regis filius in Regem Poloniæ, deuncto Stephano, eſſet electus, hanc conditioiem ipſi Poloni præſcripſerunt, *ut eam Livoniæ artem, qvam occupaverat, Regno Poloniæ adjuneret.* Sed Sigiſmundus III. nullâ ratione adluci potuit, ut ipſorum poſtulatis ſubſcriberet, & tantam ipſis Provinciam concederet, qvam 40. fermè milliarium longitudine à Narvæ fluminis oſtio per Tolsburgum, Veſenbergum, Revaliam, Padiſam, Wittenſteinum & Habſaſam ad vicinas Parnaviæ oras ſe porrigentem poſſidebat. Hæc fusè enarrat Joan. Loccenius *lib. VII. Hiſt. Svec. per tot.* Conf. Neugeb. *lib. IX.* David Chytræus *lib. XX. Saxon. fol. 528. ſeqq.* Poſt hæc cum Sigiſmundus III. Regno Sveciæ excidiſſet, multa bella geſta ſunt inter eum & Carolum IX. qvi in Sigiſmundi locum à Svecis ſubſtitutus erat. Continuavit illa bella Guſtavus Adolphus. Hic totam ferè Livoniam in ſuam redegit poteſtatem, donec tandem An. 1629. induciæ pactæ ſint in 6. annos, iis conditionibus, *ut interea Rex Sveciæ omnia Livoniæ*

 loca,

Digitized by Google

loca, qvæ poſſidebat, retineret. Finitis deindè induciis An. 1635. aliæ induciæ factæ ſunt in 26. annos, mediatoribus Galliæ & Angliæ Regum, & Ordinum Belgii, Legatis. Theatr. Europ. *ad dict. ann.* Everhard. Waſſenberg. *Part. II. geſtorum Wladislai lib. II. pag. 171. ſeqq. & 191. ſeqq.*

IV. An. 1654. cum ſub Joanne Caſimiro Rege Polon. Moſci longè latèqve popularentur Lithvaniam, Sveciæ Rex Carolus Guſtavus nondum finitis 26. annorum induciis bellum Poloniæ intulit, tum ob alias cauſas, tum qvod Regis Poloniæ Delegatus contra ſucceſſionem Caroli Guſtavi Regis Stokholmiæ proteſtatus eſſet, inducias à Polonis violatas eſſe cauſatus. Ubi initio felices habuit progreſſus; ſed poſtea Danis Svecicas provincias invadentibus Poloniam deſeruit. Tandem An. 1660. extincto jam Rege Sveciæ Carolo Guſtavo, diu deſiderata pax ſancita eſt in monaſterio Olivenſi propè Dantiſcum, ubi inter alias hæ fuerunt conditiones. *Ut Joannes Caſimirus Rex Poloniæ renunciaret in perpetuum omnibus prætenſionibus in regnum Sveciæ, & in Principatum Finlandiæ; Rex tantum Joannes Caſimirus titulo Regis Sveciæ uteretur ad dies vitæ, qvem tamen non uſurparet ad Regem Sveciæ ſcribens, tribus tantum & cæteratioribus adjectis. Omnes Provincias Livonicas TransDunanas Sveco concederet, prætenſionesqve omnes in Eſthoniam & Oſilam dimitteret.*

et, traderet etiam ea loca Livoniæ CisDunana *æ Svecus tenuit tempore induciarum; Livo-* *am Auſtralem Rex Poloniæ retineret, in qva* *ineburgum, Koſiten, Luzen, Marienhuſen* &c. *id.* Pacta illa *in Continuat. III. Diar. Europ. ad* *. 1660.* Inſerta ſunt hæc Pacta etiam Conſti-tionibus Regni Poloniæ de *An. 1661. fol. 4.* *ſeqq.*

CAP. IX.

De
Ruſſia, Moſcovia & Lithvania.

I.

RUſſia (à Ruſſo Lechi fratre, ut qvidam volunt, ita dicta) olim complectebatur magnam hodiernæ Lithvaniæ partem, Podlachiam, Ruſſiam Rubram, Podoliam Volyniam citeriorem & ulteriorem, Severienſem & Czernichovienſem Ducatus, & ea ferè omnia qvæ inter Viliam & Pripetium amnes continentur. Item Smolenſcenſem, Polocenſem, Vitepſconſem Novogrodenſem, Tvverienſem Ducatus. Moſcoviam inſuper, qvæ antiqvitus obſcura fuit regio, ut poſtea audiemus. Hæc Ruſſia ſæpius fuit in multas partes diſtracta, ita tamen,

ut is cum ſupremâ poteſtate præeſſet, qvi Kioviæ rerum potiebatur. Lithvania verò à Littalano, ſive Lituo II. Rege ita dicta, olim fuit gens obſcura, & arctis finibus circumſcripta. Complectebatur ſub ſe hodiernam Samogitiam, Curlandiam, & partem hodiernæ Lithvaniæ, conterminam Samogitiæ inter Dunam & Viliam, aliosqve fluvios Viliam influentes, Dubiſſam, Nievviazam, Svviætam aliosqve amnes; in qvibus locis hodiè adhuc Lithvanicæ lingvæ uſus eſt.

II. Ruſſiæ Ducum antiqvitus magna fuit potentia, qvippe qvi etiam Lithvanos ſub jugum actos, ſibi tributarios fecerint. Antiqvis enim temporibus Lithvani, gens obſcura & agreſtis, ſubera, reſtes, & faſces frondeos, qvibus ſudorem gens ea ſibi in balneis provocare ſolet, tributi nomine Rusſis pendere cogebantur uſqve ad Seculum XIII. Joan. Dlugoſs. *Tom. I. Hiſt. Polon. lib. VI. fol. 536.* Neugeb. *lib. III. pag. 127.* Poſtea verò mirâ fortunæ vicisſitudine Lithvani eluctati, totam Rusſiam ſibi ſubjecerunt, niſi ea excipere velimus, qvæ Poloni armata manu, in partibus Rusſiæ Auſtralibus Rusſis extorſerunt. Qvomodo igitur Rusſiæ alienum ſubierit jugum, jam nobis dicendum erit. Videlicet ex Polonis Boleslai I. II. III. IV. Rusſiam meridionalem domuerunt. A Sec. XIII. verò Lithvani orientalem Rusſiam aliasqve ejusdem oras aggresſi imperio ſuo ſubjecerunt, ut deindè audiemus.

III.

I. Sec. X. Circa Ann. 971. Volodimirus
Ruſſiæ,Bulgaros,Croatos,Dulopios,Jazy-
lomuit. Corſonum etiam Conſtantino-
ano Imperatori ademit: poſtea verò cum
ım Baſilii & Conſtantini Imperatorum ſo-
n duxiſſet uxorem, Chriſtianam inſuper
piſſet religionem, ea omnia reddidit. Præ-
am deindè, Czervenumqve Miecislao Du-
loniæ ademit. Indè vivus adhuc Regnum
duodecim filios partitus eſt. Fuerunt au-
populi & urbes qvæ in diviſionem ceſſe-
Kiovia, Novogrodum, Poloſcum, Turovia,
ovia, Maromum, Derevi, Vladimiria, Toro-
ım, Smolenſcum, Pleſcovia, Volynia. Cæte-
inter fratres orto bello, Sventopelcus Kio-
ı, Glebo & Boriſſo fratribus cæſis, occupat.
& ipſe à Jaroslao fratre ſuperatus & Princi-
ejectus, ad Boleslaum Chrobri Regem
n. confugit: Is Sventopel. cum reduxit
. 1008. Jaroslao victo. Jaroslaus tamen
qvievit: Sed ejecto rurſus Sventopelco,
iâqve occupatâ bellum Boleslao intulit.
ingenti prælio ſuperatus, tributum Boles-
romiſit An. 1018. Cromer. *lib. III. fol. 440.*
isl. Lubienski *tractatu de jure Regni Polon.*
ſſicas Moſchoviticasqve Provincias fol. 178.
um. Poſt mortem Boleslai Chrobri in
tatem ſe aſſeruere Ruſſi. Suſcepit qvidem
ontra Jaroslaum Miecislaus expeditionem,
tamen in ordinẽ cogere non potuit. Qvin-

imò Jaroslaus Monarchæ (*Jedinowladec*) titulum ſibi aſſumpſit primus. Et Caſimirus I. Rex Pol. ductæ Jaroslai ſorore in uxorem omne jus, qvod Pater & avus in Ruſſiam habebant, remiſit. Cromer. *lib. IV. fol. 451.*

IV. Sec. XI. Sub Boleslao II. Audace qvinqve filii Jaroslai inter ſe de Imperio concertabant. Jeſaslaus natu maximus Kioviæ Dux pulſus à fratribus Ann. 1069. ad Boleslaum II. Regem Pol. confugit, qvi magno cum exercitu Ruſſiam ingreſſus, Præmisliam hactenus à Polonia avulſam recuperavit. Luſco inſuper, Vladimiriâ, Chelmâ, Kioviâ occupatis, Ruſſiam vectigalem ſibi fecit; Iſaslaum tamen Ducem toti Ruſſiæ præfecit. Sed non diu Ruſſia manſit in fide Polonorum. Boleslaus enim ipſe fugienti ſimilis Cracoviam regreſſus, nihil poſtea, utpote libidini deditus, præclari geſſit, Dlugoſs. *lib. III. ad An. 1076. fol. 256. ſeq.* Cromer. Neugebaur. & alii.

V. Sec. XII. Sub Boleslao III. Crivouſto, invaſerat Kievienſem Principatum Vladimirus Jaroslai Vladimirienſis Ducis & Zbitislaviæ Reginæ Poloniæ (qvam duxerat Boleslaus III.) patruus, cujus inſidias veritus Jaroslaus fugit ad Boleslaum An. 1118. Boleslaus, ſumpſit qvidem arma An. 1123. ſed Jaroslao, cujus res agebatur, in prælio cæſo, donis exoratus rediit in Poloniam. Indè An. 1134. authore Jaropelco Vladimiri filio Kievienſi Duce, Ruſſi rebellarunt.

. Hunc Jaropelcum Boleslaus aſtu Petri
ſtovicii cepit; ſed poſtea, cum ſe in fide &
ıtelâ Regum Polon. fore promitteret, dimi-
ied neqve tum Ruſſi fidem ſervarunt. Multa
è Bella ſecuta ſub Boleslao IV. Criſpo, &
miro II. Juſto.

'I. Circa eadem tempora crevit Halicien-
ı Ruſſorum potentia. Horum Dux Mie-
ıus qvaſi nothus à Wſzevvoldo Belzenſi &
ıdimiro Halicienſi pulſus, ad Caſimirum Ju-
ı Ducem Poloniæ confugit. Hic ad Hali-
ı Ruſſis ſuperatis, Miecislaum in ſua verba,
ctum Halicienſibus An. 1182. Præfecit. Mie-
ıo non multò ſub veneno ſublato, Volodi-
ıs ope Polonorum ejectis Hungaris, qvi Ha-
m interceperant, Principatum adeptus, ju-
t fidelitatem Polonis. Illi poſtmodum,
tuo ſubſtituitur à Polonis Romanus Vlo-
ırienſium Dux An. 1197. Sed cum reballaret,
avichoſtum cæſus eſt. Indè Leſcus Albus
LOMANNO Andreæ Regis Ungariæ filio,
Salomeâ ſorore HALICIENSE RE-
UM in dotem tradidit. Sed Ruſſi exteri
ninıs impatientes, Colomannum expel-
; reſtitutum à Polonis, veneno tollunt. Da-
porrò Romani filius Regnum Halicienſe,
ıpat, ab Opiſone Legato ſedis Apoſtolicæ,
religionis Romanæ ſuſceptione, obtento
s titulo. Sed cùm ad fidem Ruſſorum eſſet
ſus varia bella geſta ſunt. Danieli ſucceſſit
filius

filius Leo. Hoc ſine prole mortuô, Regnum Haliciense ad Troidemi Maſoviæ Ducis filios Mariâ ſorore Leonis genitos delatum eſt, qvorum major natu Boleslaus cum fraude Ruſſorum dato veneno extinctus eſſet, Frater ipſius ſimilem veritus caſum, in Caſimirum Regem jus ſuum transfudit, accepta à Rege terrâ Belſenſi. Hic Caſimirus M. Rex An. 1340. Ruſſiam meridionalem in formam Provinciæ redegit. Sic rem illam recenſet Lubinski *l. c. fol. 180. ſeq.* Conf. Cromer. *lib. VII. fol. 523. & 525.* Nadanji *lib. II. Hiſt. Hung. cap. 16.* Addatur Vincent. Kadlubko *lib. IV. Chron. Pol. cap. 14. ſeqq.* & ejus Commentator *ibid. p. 485. ſeqq.*

VII. Sec. XIII. Dum Poloni Ruſſiam meridionalem ad ſe trahunt, non ſegnius Lithvani Ruſſiam Orientalem & ſeptentrionalem infeſtant. Cum enim circa An. 1200. Romanus Haliciæ & Uladimiriæ Dux, devictis, aut in exilium actis reliqvis Ruſſiæ Regulis, ſolus per univerſam Ruſſiam rerum potitus, etiam Jatvingiam, qvæ hodiè Podlachia dicitur, & Lithvaniam ſubigere tentâſſet, partem etiam Lithvaniæ jam ſibi ſubjeciſſet, ex illo tempore cœperunt bella Lithvanica cum Ruſſis: his ſibi Lithvaniam aſſerentibus, illis pro libertate ſtrenuè pugnantibus. *Vid.* Albert. Wiiuck Kojatovvicz *part. 1. Hiſt. Lithv. lib. III. pag. 49. ſeqq.* Accidit deindè, ut An. 1211. Scythæ ſive Tartari Ruſſiam ingentibus copiis pervagati, tributariam illam effice-

cerent. Hinc Lithvani alienis malis in ſua- rerum incrementa uſi, ſenſim fines Lithva- per Ruſſiam proferre cœperunt. Et qvidem 1217. Erdivilus Dux Lithv. contra Ruſſos is bellis geſtis, Grodnam, Breſtiam, Drohi- um & alia oppida occupavit. Ruſſi Tarta- bellis jam attriti, ſubjecerunt ſe Lithvanis. DIVILUS igitur primus ê Lithvanis factus Dux Novogrodeci, illa omnia imperio ſuo plexus, qvæ Viliam inter & Prepetium flu- n interjacent. JATVINGIAM qvoqve & SUBSYLVANIA & PODLACHIA tur imperio ſuo adjunxit. *Vid.* Cojalovvicz . *1. lib. III. Hiſt. Lithv. à pag. 58. ad 62.*

III. An. 1219. Poſt Erdivilum Mingailo Dux v. POLOCENSEM PROVINCIAM Lith- iæ adjecit, hac occaſione. Polocenſes Ruſſi ctis in bello Ducibus legitimis Reipubl. iniſtrationem ad triginta Senes tranſtule- . Indè finitimos infeſtare auſi à Mingai- domiti ſunt. Kojatovvicz *lib. III. pag. 67.* cet poſtea Polociam Poloni amiſerint, recu- vit tamen eandem poſtea Narimundus Lithv. Kojalovvicz *part. 1. lib. V. pag. 161.* mundus Dux Lithv. Mingailonis filius Tar- Ruſſisqve profligatis *Mozyrum, Starodu-*, *Czernichoviam, Karaczoviam* totamqve è SEVERIAM hoſtili ditioni detraxit. alovvicz *part. 1. lib. III. p. 73.* Circa An. 1235. GELDUS Gimbuto Palæmonis nepote genitus

ugnat, Volyniam totam juramento ſibi ad-
tam Lithvanis magiſtratibus gubernandam
lit. Lucæorienſem urbem ſibi ſubjicit, ut &
hicinum & Breſtiam, Kojaſovv. *lib. VII.*
. *251. ſeq.* Anno ſeqventi 1320. Kioviam,
vruczam, Zitomirum, Bialogrodecum, Sle-
vyrotum, Kanioviam, Czerkaſſiam, Peresla-
n, Branskum, adeoqve totam Volyniam
n magna Severiæ parte Lithvanico ſubjicit
erio. Qvanta jam tum ſub Gedimino Lith-
ici Imperii fuerit magnitudo, cognoſci illud
eſt, ex diviſione illius inter Gedimini filios.
enim cum numeroſam haberet prolem, ut
ordiarum materia ſubtraheretur, *Montvido*
lidit Kiernoviam & Slominum; *Narimundo*
skum, Mozyrum, partemqve Volodimirien-
Provinciæ. *Olgierdo* Crevum, & qvicqvid
è Bereſinam uſqve porrigitur: *Kieyſtuto* Sa-
gitiam, Trocenſes, Lidenſes, & Upidenſes
os ac Subſylvaniam. *Coriato* Novogrode-
n, Volkoviskum. *Lubarto* Volodimiriam
Volyniam. *Javnuto* Vilnam, gentis caput,
nianam, Braslaviam. Et hunc Javnutum
mum Principem deſignavit, etſi non eſſet
u inter fratres maximus. *Vid.* Kojalovvicz
lib. VII. p. 281.

X. An. 1331. Cum Tartari Podoliam tum te-
ntes de Volynienſibus Kiovienſibusqve agris
das agerent. OLGIERDUS, qvi Javnuto
pulſo factus erat Magnus Dux Lithv. bellum
illis

illis infert, PODOLIAMqve totam ejectis Tar-
taris ſibi ſubjecit. Tum CAMENECIA Podo-
liæ condita eſt ab Olgerdi ex fratre nepotibu
Coriatho, Alexandro, Conſtantino, Theodoro &
Georgio, qvos Podoliæ præfecerat Olgerdus
Kojalovvicz *part. 1. Hiſt. Lithv. lib. VIII. p. 287*
ſeqq. Indè cum Conſtantino mortuo tandem
Theodorus Coriatovicius Podoliam teneret
Magni Ducis imperium aſpernatos, impoſiti
validis Valachorum præſidiis, ipſe ad Hunga-
riæ Regem abiit auxiliorum petendorum gratia
Sed Olgerdus interea totam Podoliam occupa-
tam, inqve Provinciæ formam redactam Ga-
ſtoldo Palatino gubernandam tradidit. Koja-
lovv. *l. c. lib. VIII. pag. 303. ſeq.*

XI. Per eadem tempora, videlicet An. 1332
Demetrius Moſchoviæ Dux excuſſo jugo Tar-
tarico, omne illud, qvod Ruſſis olim parebat
ſibi vendicare cœpit. Igitur Legato ad Lith-
vanos miſſo tributum poſtulavit. Lithvani verò
Legato retento Ducem nec opinantem in ipſa
urbe Moſcua ferè oppreſſum ad fœdus adege-
runt, ea conditione, ut fines Lithvaniæ Moſais-
kum uſqve & ad Vgram fluvium proferrentur
Kojalovvicz *lib. VIII. p. 296.*

XII. Diximus jam Num. VI. CASIMIRUM
MAGNUM Halicienſe regnum, poſt Duces
Maſoviæ, regno Poloniæ adjunxiſſe, qvod hic
repetendum eſt. Cum verò Lithvani Duces
ut Lubartus Leopoli, Kieyſtutus & Georgius

Nari-

larimuntovicius magnis in Ruſſia præeſſent
rovinciis, varia illi cum Caſimiro M. geſſere
ella. Caſimirus Lubarto & Kieyſtuto ditio-
es Ruſſicas armis extorſit, jus hæreditatis præ-
ndens in eas terras. Adempta igitur eſt Lith-
anis Volynia, Podolia, cum Breſtenſi & Bel-
nſi Palatinatibus. Lithvanis tamen has oras
bindè repetentibus, ne eos prorſus in ſe con-
taret, qvasdam Provincias Lithvanis reliqvit
ucibus; ea tamen lege, ut Poloniæ Regem
noſcerent ſupremum Dominum, ut in Bel-
nſi tractu & Volynia. *Vid.* Kojalovv. *part. 1.*
. VIII. à pag. 314. LUDOVICUS Rex Pol.
Hung. ſucceſſor Caſimiri Magni Chelmen-
n tractum & Belzam occupavit circa an. 1377.
ojalovv. *lib. VIII. pag. 347. ſeq.* OLGER-
US Magnus Dux Lithv. An. 1381. mortuus,
reliqvit filios ex Uliana Witepſcenſicum
uce ſuſceptos, Joannem Zedzevitum Podo-
Ducem; Simonem Lingvieneum ſive Lan-
inum Mſcislavienſium Ducem; Andream
gundum à qvo *Trubecenſes* Duces genus du-
nt; Conſtantinum Ducem Czernichoviæ
vo deindè *Czartorienſium* Duces prodiere;
eodorum Lubartum *Sanguszkorum* paren-
n à qvo *Kovelſcii* & *Koſzyrſcii* Duces de-
ndunt. Habuit etiam Olgerdus qvinqve
os filios, præter JAGELLONEM ſuſceptum
laria Teverenſis Ducis filia, nempe Skirgello-
n, deindè Koributum, à qvo genus ducunt

Zbaraſcii & *Wisniewiecii* Duces. Demetrium *Coreciorum* Ducum parentem. Svidrigelonem, & Vigundum (qvi,ſuſceptis ritu Rutheno Chriſtianis ſacris, Baſilius dictus eſt, & paulò poſt cum ad Romanam tranſiiſſet Eccleſiam, Alexander:) Severiæ & Kiernoviæ Ducem. Habuit & Kieyſtutus frater Olgerdi ſex filios VITOLDUM, *Patricum*, *Totivilum* ſive *Theophilum*, *Sigisdum* ſive *Sigismundum*, *Andream Voydatum* aliàs *Harbatum*,*Dougothum*. Kojal. *part. 1. lib. VIII. Hiſt. Lithv. p. 353. ſeq.*

XIII. Ex Olgerdi filiis JAGELLO factus eſt Magnus Dux Lithv. Cum Hungari à morte Ludovici de poſſeſſionibus per Pocutiam cæteramqve Ruſſiam ſibi attributis non levem metuerent concertationem, acceptâ ingenti pecuniâ Oleſcum,Kremenecum, Horodlum,Lopatinum, Svviatinum, Lubarto Jagellonis patruo, qvi tunc pro Lithvaniæ Duce Lucæoriæ, Volodimiriæ, atqve per univerſam Volyniam imperabat, vendiderunt. Kojalovvicz *l. c. pag. 381. ſeq.* Cum igitur Jagello factus eſſet Rex Poloniæ, poſſidebat tum præter Lithvaniam & Samogitiam etiam Poleſiam, Podlachiam, Vitebſciam, Polociam, Smolenſciam, Mſcislaviam, Severiam univerſam, Kioviam, Volyniam, partemqve Podoliæ. Kojalovvicz *part. 1. Hiſt. Lithv. lib. IX. in fin.*

XIV. Cum Uladislaus Jagello Ann. 1386. evectus eſſet in Regem Poloniæ, promiſit Lithvani-

niam ſe ſuam, omnesqve adhærentes Provin-
ıs, perpetuo nexu Poloniæ adjuncturum. Ju-
;unt qvoqve Ruſſi & Lithvani Duces atqve
oceres in verba Regis & Reginæ, conſignatis-
re diplomatis in fide & clientela ipſorum &
egni Polonici ſe cum ditionibus ſuis deinceps
nper fore promiſerunt. Diploma tale vidiſſe
in Archivio Regio, teſtatur Cromerus. Reno-
tum eſt hoc Fœdus Ann. 1401. ubi ipſi Lith-
niæ Proceres Regno Poloniæ Lithvaniam
am incorporarunt, ut ipſi loqvuntur. *Vid.*
bert. Wijuk Kojalovvicz *part. 2. Hiſt. Lithv.*
. II. p. 66. Joan. Januſzovv. *lib. VII. Conſtit.*
gn. Polon. tit. 3. fol. 750. Rurſus An. 1414.
dus illud renovatum eſt, ubi etiam Nobilitas
thvanica, depoſito graviſſimo ſervitutis jugo,
æqvales cum Nobilitate Polonica admiſſa
prærogativas. Aſſumpſerunt etiam Proceres
thvaniæ inſignia Polonorum, ut familiæ com-
ſcerentur, & ſic firmius hæ duæ coaleſcerent
giones. *Vid.* Kojalovvic. *l. c. p. 91.* Societas
rò hæc Lithvaniæ cum Polonia non fuit per-
tua. Cum enim Poloni Volyniam, Podoliam
asqve partes Ruſſiæ Regno Poloniæ vellent
jungi: Lithvani contra, tam amplas provin-
ıs nollent à Lithvania abſtrahi, continuæ hinc
cutæ ſunt inter Polonos Lithvanosqve con-
rtationes. Indè etiam fiebat, ut aliqvando,
ſciis, imò invitis Polonis, hi ſibi Magnum Du-
m (qvi in ſtatutis ſæpè vocatur *Wielki Xiadz-*

Lithewski I. Magnus Sacerdos Lithvan.) crearent. Comitia qvoqve Polonorum rarò freqventarent, & id non niſi per aliqvot Legatos. Qværebant verò Poloni ſibi jus in has Provincias, qvia Volynia & aliæ partes Ruſſiæ à Boleslais Poloniæ ſubjectæ fuerunt; ſeqventes etiam Reges alias partes Ruſſiæ jure belli obtinuerunt, qvia deniqve Wladislaus Jagello (ut refert Kojalovvicz *part. 1. lib. IX. fin.*) Volyniam luſtrans Creslao Curoſvanſcio Polono Præfecturam Lucæoriæ conſignavit. Lithvani contra jus belli & emptionem, de qva num. XIII. diximus, prætendebant. Hæ prætenſiones & concerdationes protractæ fuerunt uſqve ad An. 1566. Tunc enim ſuſpecta Regis Sigismundi Auguſti valetudo, domusqve Jagellonica nullo jam hærede firma, majore Lithvanos curâ perurgebat, nimirum ne tot bellis implacati à Polonis deſtituerentur, ideoqve tandem An. 1566. Legatos Lublinum ad Comitia Polonica miſerunt, Fœdus dictum cum regno Polonicæ flagitantes, qvod jam à Wladislao Jagellone fuerat initum, poſtea etiam aliqvoties tum ab ipſo Jagellone, tum à ſucceſſoribus ejus, præcipuè Alexandro Rege fuit reſtauratum, ſemper verò ob continuas Lithvanorum prætenſiones fuerat reſciſſum. Difficillimum hoc fuiſſe opus, ut & alterum de executione Legum, patet indè, qvod multi Senatores prudentiſſimi, rerumqve periſſimi ſæpius dictabant; *cum unio Poloniæ Lithvania-*

niæqve, & executio Legum fiet, permiſſuros ſe, ſibi laqveus collo injiciatur, referente Staniſl. rnitio: *lib. VIII. Annal. Polon. ad An.* 1552. *. 394.* Initum tamen eſt eo An. 1566. fœdus ıd præter multorum opinionem, his condi-nibus: *Lithvani nunqvam ſoli Magnum Du-n ſibi legerent, ſed ad locum, ab Interrege Ar-iepiſcopo Gneſnenſi deſignatum, venirent: Iſt-; pari cum Polonis prærogativa ſinguli eqvites ſuffragii haberent: qvi verò Rex crearetur, em Magnus Dux eſſet: Peragendæ novi Regis ectioni locus circa conſinia, utriusqve gentis ſtinaretur: Comitia alternis vicibus in Polo-a & Lithvania peragerentur.* Nec tum ta-en tanto tempore deſideratum fædus perfici tuit: ſed factum hoc demum eſt. An. 1569. æſentibus plurimorum Principum Legatis. : tandem ſocietas utriusqve gentis, duorum culorum labor, conſummata eſt, ut loqvitur, vamvis non ſatis accuratè calculum hic po-erit) Albertus Wijuk, Kojalovvicz *part. 2. lib. III. Hiſt. Lithv. p. 48.* Conf. Neugeb. *lib. VIII. P. pag. 6. 25.* Inſtrumentum Fœderis hujus *id.* apud Joan. Januſzov. *lib. VII. Conſtit. rt. 1.* Theod. Zavvacki *part. VI. Conſtit.* & Vo-men Conſtitutionum Regni Polon. Andreæ *tricovii ad An. 1569.* Eodem tempore ceſſe-nt Lithvani jure, qvod in Podlachiam, Voly-am & Kiovienſem Palatinatum prætendebant. *id. Conſtit. fol. 149. ſeqq.*

Digitized by Google

XV. Verum, ut paululùm ad tempora Wladislai Jagellonis regrediamur, & tum Lithvania inſigniter, fuit aucta ab ALEXANDRO WITOUDO, qvi Skirgelloni in Magno Ducatu Lithvaniæ ſuffectus, Lithvaniam ad ſummum faſtigium evexit. Hic enim ODRUSCENSES, SMOLENSCENSES, ZITOMIRIAM, KIOVIAM, PLESCOVIAM & NOVOGARDIAM MAGNAM partim primò ſubjecit, partim interceptas ab hoſtibus recepit. PODOLIAM qvoqve totam Lithvaniæ ſuæ adjunxit, idqve concedente Wladislao Jagellone in conſulto Senatu. Cromer. *lib. XVII. fol. 666.* Imò hic Vitoudus ſive Vitoldus imperium ſuum à mari Baltico ad Pontum usqve Euxinum propagavit. *Vid.* Cojalovvicz *part. 2. lib. II. pag. 97. 107. 139. & alibi.* Cromer. *lib. XV. ſeqq.* Cacybejus enim portus ad Pontum Euxinum in ditionem Polonorum & Lithvanorum tum redactus erat. Cromer. *lib. XVIII. fol. 671.* Porrò Theodorus Uladimirienſium Dux DUCATUM SEVERIENSEM tunc à Rege accepit, promittens Conſignatis etiam literis in poteſtate & fide Regis ſe futurum. Cromer. *lib. XV. fol. 641.*

XVI. Sub Caſimiro III. Jagellonide jam cœpit Lithvania decreſcere. Nam An. 1478. Joannes Baſilides Dux Moſcoviæ NOVOGARDIAM cepit eamqve Lithvanis eripuit, qvæ nunqvam armis repetita eſt. *Hic primus*

gradus

dus fuit defluentis Lithvaniæ ab alto, qvo eam ldus evexerat, amiſsâ tam opulentâ provin- Deinceps enim propè ſingulorum bellorum, aut provinciæ integræ, aut agrorum amiſſio- onſtitit. Rarò aliqvid ab hoſte receptum. Alb. Kojalovvicz *part. 2. Hiſt. Lithv. lib. V. An. 1478. p. 247. ſeq.* Poſtea An. 1490. for- is ac genere clariſſimi *Duces Bielſcii, Bora- ſcii,* ac *Vorotinſcii* cum ampliſſimis poſſeſſi- bus ad Moſcum deficientes Lithvaniam in- abant, qvod tamen Rex non eſt ultus. *Vid.* jalovvicz *l. c. p. 255.* Porrò an. 1491. SEVE- Æ Principes in finibus Moſcoviæ habitantes contumeliam ſibi à janitore, nolente ipſos Regem intromittere, illatam, defecerunt ad ſcum. Nihil tamen hac in re actum, præ- qvam qvod per Albertum Kloczko de inju- ſit expoſtulatum. *Idem l. c. p. 255. ſeqq.* tam autem Severiam occuparunt Moſco- æ An. 1499. *Idem lib. VI. pag. 282.*

XVII. An. 1501. ALEXANDRO adhuc agno Duce Lithv. exiſtente Moſcoviæ Dux ANUS BASILIDES jam cœpit uſurpare ulum Domini univerſæ Ruſſiæ. Cum verò lexander Helenam Moſcoviæ Ducis filiam onjugem expetiiſſet. An. 1492. his conditio- ibus pax fuit ſancita. *Alexander jus omne Novogardiam, Twеriam* (cujus imperium an- ea An. 1486. Magnus Dux Tiberiæ à Moſco ppreſſus Caſimiro Regi offerebat. Kojalo-

vvicz *part. 2. Hiſt. Lithv. lib. V. pag. 251.) & Viazmam abdicaret. Jvanus verò Moſcov. Dux qvicqvid Ducum Vorotinski poſſeſſione antea comprehendebatur Lithvaniæ reſtitueret.* Cojalovvicz. *part. 2. lib. VI.. pag. 265.*

XVIII. Sublato qvoqve è vivis Alexandro Rege, cum SIGISMUNDUS I. ſucceſſiſſet, MICHAEL DUX GLINSCIUS opibus elatus ad Principatum M. Ducatus Lithv. aſpirabat, detectâ verò proditione defecit ad Moſcos An. 1509. qvo anno etiam Moſci PLESCOVIAM occuparunt, & An. 1514. proditione Glinſcii SMOLENSCUM. *Vid.* Negeb. *lib. VII. Hiſt. Pol. pag. 456. ſeqq.* Cojalovvicz *part. 2. Hiſt. Lithv. lib. VI. pag. 352.* STEPHANUS BATHORI Rex Poloniæ initâ ſocietate cum Joanne Sveciæ Rege, ut ſupra dictum eſt, cum Moſco bellum geſſit, tandem tamen pacem cum Moſco fecit his conditionibus: *ut Moſcus omnia redderet loca qvæ in Lithv. occupaverat: item totam Livoniam Polono cederet, Stephanus verò Vielikolukam & alias nonnullas arces, qvas hoc bello occupaverat, Moſco redderet.* Loccen. *lib. VII. Hiſt. Svecicæ.* Neugeb. *l. IX. Hiſtor. Polon.*

XIX. SIGISMUNDUS III. Rex Polon. cum Moſcovia inteſtinis bellis conflictaretur, miſit eò Stanislaum Zolkievium, qvi eò rem deduxit, ut Moſcovitæ, dejecto Magno Duce ſuo BASILIO SVISCIO An. 1610. vel etiam ipſo

Svi-

viſcio volunrariò imperio ſe abdicante, VLA-
ISLAUM Regis natu maximum Magnum
bi Ducem eligerent. Cum verò hic cuncta-
tur,& Rex expugnato Smolensko ad Comi-
a profectus eſſet, mutarunt Moſcovitæ ſenten-
am, ſibiqve in Magnum Ducem elegerunt
n. 1613. MICHAELEM FEDEROVICIUM.
oſtea An. 1617. Vladislaus ſuſcepit in Moſco-
am expeditionem,& progreſſus usqve ad ur-
em Moſcuam, petente Duce Moſcoviæ, indu-
as in 14. annos cum eo pepigit, uti hæc fusè
erſeqvitur, Illuſtr. Stanislaus à Kobierzycko
obierzycki *lib. II. & ſeqq. Hiſt. Vladislai IV.*
aul. Piaſec. Epiſcop. Præmisl. *in Chron. ad dict.*
. Everhard. Waſſenberg. *Part. I. Geſtorum*
ladislai IV. lib. I. cap. 2. Verùm An. 1633. jam
gismundo III. defuncto MICHAEL FEDE-
OVICIUS Dux Moſcoviæ induciis violatis,
habetur in *Conſtit. An. 1633. fol. 11.* Smolen-
um obſedit, à Vladislao tamen repulſus eſt.
inc Vladislaus in Moſcoviam movens tanto
rrore Ducem implevit, ut ſupplex pacem pe-
ret. qvam his demum obtinuit conditionibus:
occupatas arces SMOLENSKO, NOVOGRO-
UM, SEVERIAM; DROHOBUS, BIELAM,
OSTOVIAM, KNIASNIAM, MURANSKOV-
OSSE, POPOWAGORA, cum eò pertinenti-
s territoriis ac ditionibus Ducatuum SMO-
ENSCI, & CZERNICHOVIÆ, qvi per 200.
illiaria ferè in longitudinem & 60. in latitudi-

 nem

Digitized by Google

nem protenduntur, Regi Vladislao & ſucceſſoribus ejus traderet, nullâ ſibi prætenſione reſervatâ nec etiam titulum Ducis Smolenſci & Czernichoviæ amplius uſurparet, ut etiam omni jure qvod habere videbatur in LIVONIAM, CURLANDIAM & ESTHONIAM, (qvodnam autem illud jus ſit. *Vid.* apud Kojalovvicz. *Part.* II. *Hiſt. Lithv. lib.* VIII. *pag.* 451.) *ſeſe abdicaret. Vladislaus verò Rex è contrario omni jure qvod in Moſcoviam habebat, cederet, titulumqve Ducis Moſcoviæ abdicaret.* Vid. Everhard. Waſſenberg. *Part.* II. *lib.* II. *Geſtorum Vladisl.* IV. *pag.* 131. *ſeqq.*

XX. Hanc pacem perpetuam ALEXIUS FEDEROWIEZ Magnus Dux Moſcov. MIchaëlis filius rupit, & cum Joannes Caſimirus Rex Poloniæ maximis Coſacorum bellis peteretur (de qvibus *Vid.* Joach. Paſtorius *in libb. de Bell. Coſac.*) Smolenskum An. 1654. expugnavit; Caunenſes in ſua verba adegit; Vilnam qvoqve ipſam Magni Ducis Lithv. ſedem An. 1655. occupavit. Qvo anno etiam Sveciæ Rex Carolus Guſtavus bellum Polonis intulit, qvod finitum eſt per pacem Olivenſem, de qva ſuperiori capite. Cum Magno Duce Moſcoviæ bellum diutius geſtum eſt; ſed jam æqviori Marte, placatis aliis hoſtibus. An. 1661. recepta eſt arx Vilnenſis, qvam Moſcovitæ, diu jam urbem obtinentibus Polonis, pertinaciter defendebant. *Vid.* Diar. Europ. *Continuat.* VI. *p.* 554.

Digitized by Google

4. *ſeq.* Tandem An. 1667. menſe Januario
ucias cum Polonis pactus eſt in 13. annos
x Moſcoviæ his conditionibus: *Ut Poloni*
perent POLOCKUM, VITEPSCIAM,
NEBURGUM, *ut &* CITERIOREM LI-
NIAM *cum iis qvæ huc pertinent, ita tamen*
NEVELA, VIELISSIA & SEBISCH *à Pa-*
natibus Polocenſi & Vitepſcenſi abſtraheren-
: Moſci verò SMOLENSCUM, SEVERI-
, *& totam* UKRAINAM *trans Boriſthenem*
inerent, redditâ Polonis UKRAINA *cis Bori-*
nem. KIOVIAM *etiàm elapſis duobus an-*
Moſci Polonis redderent. INSULÆ ZA-
ROHENSES *ut ab utroqve Principe poſſeſſæ*
tra communes hoſtes defenderentur. Ratio
ò cur Moſci inducias has qvam lubentiſſimè
errimèqve arripuerint, fuit Bellum, qvod Tur-
contra Moſcos apparare dicebatur, de qvo
ſcoviæ Dux per Legatum ſuum in Turcia
nmorantem certior factus erat. *Vid. Conti-*
t. XVI. Diar. Europ. pag. 26. ſeqq. Sed KI-
IAM Moſci, licet poſtea hâc de re ſolicitati,
ndum reddiderunt. Et licet An. 1672. d. 9.
ril. Pacta illa confirmata ſint, tractatio tamen
Kiovia reddenda rejecta eſt usqve ad An.
4. Sed Poloni neqve tum qvicqvam hâc in
re obtinuerunt. Expectandus itaqve eſt
exitus induciarum.

CAP.

CAP. X.

De

Maſovia, Valachia, Moldavia & Podolia.

I.

DUcatus MASOVIÆ Sec. XI. ſub Miecislao II. Rege Poloniæ avelli cœpit à reliqvo corpore Polonici Regni. Cum enim totum Regnum in impotens Rixæ Reginæ dominium concitatum eſſet, MASLAUS qvoqve, ſive, ut ab aliis vocatur, MASOS, pincerna Regis, dominatum inter ſuos in tractu Plocenſi cœpit, eamqve terram à ſuo nomine Maſoviam appellavit. Joan. Dlugoſſ. *Tom.* I. *lib.* III. *Hiſt. Polon. fol.* 189. *ſeq. ad an.* 1040. *Cromerus, Neugebauerus & alii.* Sed Stanislaus Sarnitius MASOVIOS à MASSAGETIS nomen habere ſtatuit, nec probat illam derivationem à Maslao tyranno. Sic enim eâ de re loqvitur: *Scio,* inqvit, *qvæ noſtri Chronologi de Maſoviorum origine à Maslao tyranno, cujus caſtra ſecuti erant contra Regem Polonorum, ſcripſerunt. Sed mihi incredibile videtur, gentem tam præclaram, & animo excelſo præditam, ab hoc vili homine, & qvidem*

em tyranno, nuncupationem ſuorum natali-
etiviſſe. Hæc Sarnitius *lib.* I *Annal. Polon.*
4. Hunc Maslaum Caſimirus I. Rex Po-
e in prælio victum in crucem egiſſe, Maſovi-
ve, cujus ſe Ducem Maslaus ferebat, rece-
ſcribitur. *Vid.* Cromer. *lib.* IV. *fol. 451. ſeq.*
. An. 1220. in Comitiis Sendomirienſibus
cus Albus fratri ſuo Conrado Maſoviam,
aviam & Dobriniam conceſſit, à qvo tem-
e Maſovia ſuos cœpit habere Duces. Dn.
mannus Conringius inſtitutionem hujus
catus adſcribit Imperatori Romano, nullum
en in ſentiam ſuam allegat auctorem. *lib.* II.
Finib. Imp. Germ. cap. 18. p. 249. A Con-
o illo deſcendunt alii. Maſoviæ Duces, qvi
ceſſu temporis Regnum ſibi Halicienſe ac-
ſiverunt, ut dictum eſt ſupra cap. IX. num.
Fuerunt tamen nihilominus Duces illi Re-
us Poloniæ obnoxii, uti lib. II. probabimus,
Senatu Regni Poloniæ acturi.
III. An. 1495. Cum Joannes Albertus Rex
Polonicæ præeſſet, cœpit declinare ſtirps Du-
n Maſoviæ. Nam eo anno mortuus eſt,
annes, ſive Janusſius Maſoviorum Plocenſi-
Dux cœlebs, hinc Rex tractum PLOCEN-
M jure feudi ad ſe devolutum Regno ad-
axit. Reliqva Maſovia penes fratrem ejus
nradum certis legibus manſit. Cromer. *lib.*
XX. fol. 815. ſeq. Et cum An. 1503. Dux Ma-
viorum Conradus deceſſiſſet, conceſſum eſt
libe-

Digitized by Google

liberis ejus, ut qvibus finibus Pater ipſorum Maſoviam tenuiſſet, ipſi qvoqve retinerent: ubi maſculi defeciſſent, tum demum Rex Polonorum totam Maſoviam reciperet. Cromer. *lib. XXX. fol. 827.* Tandem ſub Sigiſmundo I. Rege extinctâ maſculâ Ducum prole, Maſovia tota rediit ad Regnum Poloniæ. *Vid.* Neugebaur. *lib. VII. Hiſt. Polon. pag. 511.* Confer. Cromer. *in Orat. Funebri Sigiſmundi I. in Corp. Hiſt. Polon. Tom. III. fol. 23.* Palatinatus Podlachiæ, qvi olim ad Maſoviam pertinebat, à Caſimiro autem Jagellonide Lithvaniæ adjunctus erat, rediit ad Regnum Poloniæ An. 1567. *Vid. Conſtit. dicti anni fol. 149. ſeqq.*

IV. VALACHIAM & MOLDAVIAM jam Sec. XIV. Caſimirus Magnus armis infeſtare cœperat, ut nos docet Matth. à Michovia *lib. IV. cap. 20.* Sed Poloniæ has Provincias Vladislaus Jagello demum adjunxit. Huic enim An. 1403. Alexander Palatinus, & mox Romanus Petri filius, cum è vinculis Svidrigellonis à Rege liberatus eſſet, juravit cum Conſiliariis ſuis, ſe in poteſtate Regis & Regni eſſe foreqve. *Vid.* Cromer. *lib. XVI. fol. 649.* Uladislaus qvoqve Rex ipſe teſtatur ſibi Valachos eſſe ſubjectos antiqvitus, ut eſt apud Cromerum *lib. XIX. fol. 682.*

V. Anno 1455. cum Caſimirus Jagellonides in Pruſſia à Cruciferis defendenda occupatus eſſet, Turca vehementer vexabat Valachiam & Moldaviam; & cum Poloni ſociis ſuis nulla pos-

ent auxilia mittere, miſit Petrus Valachiæ
tinus oratorem ad Mahumetum Principem
arum, ut pacem ab eo duûm millium au-
um tributo redimeret. Cromer. *lib. XXIII.*
740. Ex eo tempore Valachiæ Palatini
Polonis, mox Turcis fidelitatem jurarunt,
ini tamen fideles. Poſthæc Sigiſmundus I.
eos ſub jugum mittere, vel etiam extermi-
ob rupta crebrò fœdera, cum poſſet, noluit;
vel illi deſperatione adducti Turcis ſe dede-
, vel redactâ in Provinciæ formam Valachiâ,
motô qvaſi obice ipſe difficillimum cum
entiſſimis Turcarum Tyrannis bellum de
bus gerere cogeretur. Cromer. *in Orat. fu-*
r. Sigiſm. fol. 25. Hinc Valachi & Moldavi
cis qvidem ſubjecti manſerunt, ita tamen,
Poloniæ Regem, ut potentem vicinum, re-
erentur. Semper enim Reges Poloniæ in
tis ſuis cum Turca initis præcaverunt, *ut in*
Provinciâ ſocia Regni Poloniæ non niſi legi-
i Ducalis ſangvinis, nativiqve Moldavi Polo-
addicti præeſſent, ſtatumqve tantum, illudqve
deratum tributum ad ærarium Ottomanni-
npenderent: ne nimirum iſtis excluſis Turcæ
ficerent ibi alienigenas, fideliores ſibi, & ini-
ores Polonis, vel inſtituerent Præſides Baſſas
generis, ſeu permitterent eò conduci colonias
rtarorum. Paul. Piaſec. *ad An. 1612. fol. 335.*
nec tandem ſub Sigiſmundo III. Ann. 1618.
nislaus Zolkievius ſupremus Exercitus Poloni-
ci

ci Præfectus in Pactis cum Skinder Baſſa ad Buſ ſam initis, hanc cautelam de tuenda conſervandaqve armis Polonicis ſucceſſione nativorum Ducum Moldaviæ, gravi jactura Regni, ordinibus inſciis, nullâ neceſſitate adactus, convulſit. Tunc Tartari in Moldavia, ut jam Turcæ propriâ, agere cœperunt. ait Piaſec. *ad dict. An. fol.* 367. Neqve hic error Zolkievii poſtea corrigi potuit, cum An. 1621. d. 9. Octobr. pax inter Polonos & Turcas concluderetur, teſte eodem Piaſecio *ad dict. an. fol.* 412. Sicqve jus Polonorum in Moldaviam labefactatum eſt.

VI. Verum Moldavia Valachiaqve non contentus Turcarum Imperator An. 1672. Michaële Rege habenas Regni Polonici moderante, munitiſſimum totius Poloniæ propugnaculum CAMENECIAM in Podolia cepit. Et jam ipſa Regni Polonici viſcera ſcrutaturus erat, niſi Michaël Rex, inconſultis tamen Ordinibus Regni, pacem ab eo impetraſſet, his conditionibus: *Ut Poloni Podoliam totam Turcico Imperatori traderent; Coſacos eſſe ſui juris permitterent; qvotannis 22. millium ducatorum tributum penderent* &c. Tam indignas conditiones cum tolerare non poſſent Poloni, bello ſua recuperare decreverunt, cujus initium An. 1673. auſpicatiſſimum fuit. Sub auſpiciis enim Sereniſſ. ac Potentiſſ. Joannis III. tunc adhuc ſupremi exercituum Polonicorum Ducis d. 11. Novembr. Turcæ ad Chotimum arcem cæſi

ſunt.

t. Qvamvis verò ſeqventibus annis incre-
ili cum animi magnitudine bellum illud
ıtinuatum ſit, tandem tamen An. 1676. men-
Jovembr. pax inter Polonos & Turcas his
:r alias conditionibus facta eſt: *Tartari Lip-
'uncupati facultatem habebunt migrandi cum
ribus & facultatibus in Podoliam ſub domi-
n Turcarum. Bar & Miedziboz præſidiis
cuabuntur: Vkraina cum Coſacis ſub impe-
Turcico permanebunt: Niemierow & Kal-
præſidiis Polonorum occupabuntur, neqve
'a Camenecenſis qvicqvam in id prætendet,
ve dum Legatus Polonicus ad Portam acceſſe-
Pawolocz & Bialocerkiew Polonis integra
ıebunt; De Podolia forte aliqvid Legatus
'nere poterit. Captivi cum obſidibus Leopo-
ſibus & abductis ultra Danubium Camenecen-
ſ dimittentur: Liberum Chriſtianis Fidei &
otionis exercitium concedetur. Tributum
zacz promiſſum remittitur; omniaqve Pa-
antiqviora confirmantur, &c.* Lecta ſunt hæc
ta in Comitiis Regni Polon. An. 1677. d. 22.
'ebr. Qvid Legatus Polonicus, qvi nunc
ad Portam mittitur, hîc ſit obtentu-
rus, ſeqventia tempora
docebunt.

Digitized by Google

CAP XI.

De

Variis Poloniæ diviſionibus.

I.

AD finem libri prioris properantes, aliqvot Regni Polonici diviſiones tum Geographicas, tum Politicas trademus, non tantùm ut pateſcat, qvæ jam Imperio Polonico, poſt tot tantasqve mutationes, de qvibus hactenus egimus, adhuc hodiè ſubjectæ ſint partes; ſed etiam, ut eò facilius ea, qvæ ſeqventi libro tradentur intelligi qveant. Geographica diviſio eſt illa, qvæ Poloniam diſpeſcit in certas Provincias. Reperiuntur autem ibidem Provinciæ ſeqventes: I. POLONIA MAJOR, ad qvam pertinent Poſnanienſis, Caliſſienſis, Lancicienſis, Breſtenſis, Inovladislavienſis, Siradicenſis, Ravenſis Palatinatus, ut & Vielunenſis & Dobrinenſis Terræ. II. MINOR POLONIA, ad qvam Cracovienſis, Sendomirienſis & Lublinenſis Palatinatus pertinent, ut & Osvviecimenſis, Zaborienſis & Severienſis Ducatus, nec non Comitatus Scepuſienſis. III. LITHVANIA, in qva tres numerantur Pala-

ılatinatus, nempe Vilnenſis, Trocenſis & Brze-ianenſis. IV. MASOVIA, qvo referuntur, ſaſoviæ, Plocenſis & Podlachiæ Palatinatus. . PRUSSIA REGIA in tres diviſa Palatina-ıs, nimirum Culmenſem, Mariæburgenſem & omeraniæ. Ad Pruſſiam pertinet etiam, piſcopatus Varmienſis. VI. SAMOGITIA væ nullos habet Palatinatus, ſed ſubeſt Guber-ıtori ſive Capitaneo. VII. RUSSIA ALBA, væ Magno Moſcoviæ Ducatui adjacet, habet-ve Novogrodcenſem, Mſcislavienſem, Vite-ſcenſem, Polocenſem, Smolenſcenſem, Czer-chovienſem, Kiovienſem Palatinatus, ex qvi-ıs Palatinatibus multa adhuc poſſidet Magnus ux Moſcoviæ durantibus induciis. VIII. USSIA RUBRA, qvo pertinent, Ruſſiæ, Po-liæ, Volhiniæ, Belzenſis & Braclavienſis Pala-ıatus. Ex his Braclavienſem, Kiovienſem & zernichovienſem Palatinatus vocant UKRAI-AM. Tandem IX. pertinet qvoqve ad Im-rium Polonicum LIVONIÆ pars Auſtralis, ſupra cap. VIII. dictum eſt. Conſuli hic po-t Martin Cromer. *lib. I. Deſcript. Polon. pag.* *ſeqq.* Starovolſcius *in Polonia ſua*, & alii eographi.

II. Deinde ſolet etiam Imperium Polonicum vidi generaliſſimè in POLONIAM & MA-NUM DUCATUM LITHVANIÆ, & po-lus ipſe dividitur in duas gentes, Polonicam Lithvanicam. Item Senatores, aliiqve Ma-

Digitized by Google

giſtratus majores, dicuntur eſſe duarum gentium, nimirum Polonici & Lithvanici. Et hâc ratione ad POLONIAM pertinent præter Majorem Minoremqve Poloniam, Pruſſiam & Maſoviam, de qvibus ſuperiore numero actum eſt, etiam Ruſſiæ, Belzenſis, Podoliæ, Braclaviæ. Volhiniæ, Kioviæ, Czernichoviæqve Palatinatus. *Vid. Volumen Conſtitutionum Andr. Petricovii fol. 149. ſeqq. & Conſtit. An. 1635. tit. Ordinacya Woiewodztwa Czerniechowskiego.* Ad LITHVANIAM pertinent Lithvania in ſpecie ita dicta, Samogitia, ut & Novogrodecenſis, Mſciſlavienſis, Minſcenſis, Polocenſis, Vitepſcenſis & Smolenſcenſis Palatinatus. Sed LIVONIA utriqve genti, & Polonicæ & Lithvanicæ, communis facta eſt per Conſtitutiones *de An. 1569. fol. 182. An. 1589. fol. 507. ſeqq. An. 1598. fol. 708. ſeqq. Vid.* & Paulus Szerbic *in Promptuario Statutorum omnium & Conſtitutionum Regni Poloniæ Part. VI. cap. 10. f. 352. & ſeqq.* Ex eâ ratione qvoqve Livonia in multis Conſtitutionibus Polonicis & inter Palatinatus Polonicos & inter Palatinatus Lithvanicos ſimul ponitur, ut ex Declarationibus Palatinatuum liqvet. Recentioribus autem temporibus Palatinatibus tantum Lithvanicis ſubjungitur. Cum etiam maxima pars Livoniæ per Pacta An. 1660. Svedis ceſſiſſet, prioresqve Conſtitutiones eâ ratione fermè inutiles redditæ eſſent, promiſſa eſt An. 1661. nova Livoniæ Ordinatio in proximè futu-

ris

s Comitiis concinnanda. *Vid. Conſt. dicti anni l. 23. inter Conſtitut. Lithvanicas.* Sed ob ia negotia huc usqve res hæc in effectum non t deducta.

III. Porrò dividitur etiam Polonicum Imerium alio reſpectu in tres gentes, nimirum in IINOREM POLONIAM, MAJOREM OLONIAM, & MAGNUM DUCATUM THVANIÆ. Uſus hujus diviſionis conſpitur maxime in Comitiis, qvando eligendus eſt Iarſchalcus Nunciorum, ſive Delegatorum rovincialium Director. Ille enim ſemel ex inori, deinde in ſeqventibus Comitiis ex mari, & tertiis in Comitiis ex Lithvania eligitur. t etiam hujus diviſionis uſus in variis Comiiſſionibus, qvando qvidam deſignandi ſunt l negotia, qvæ ad totam Rempublicam perient, expedienda. Item eâdem ratione diditur Polonia ratione Summorum Tribunaım, qvamvis hic ſpecialiora qvædam occurnt, ut infra de Judiciis Polonicis acturi inicabimus. Hoc reſpectu ad Majorem Poniam pertinent Poſnanienſis, Caliſſienſis, reſtenſis, Inovladislavienſis, Lancicienſis, iradicenſis, Ravenſis, Plocenſis & Maſoviæ alatinatus, ut & Pruſſia. Item Vielunenſis : Dobrinenſis Terræ. Reliqvi Palatinatus oloniæ, qvatenus illa contradiſtingvitur ithvaniæ, ut Cracovienſis, Sendomirienſis, iovienſis, Ruſſiæ, Wolhyniæ, Podoliæ

Belſenſis, Lublinenſis, Podlachiæ, Braclavienſis, & Czerniechovienſis, pertinent ad minorem Poloniam. Ad Lithvaniam iidem Palatinatus pertinent, qvos ſupra enumeravimus.

IV. Sed & alia adhuc acceptio eſt vocis MAJORIS POLONIÆ, qvando ſtrictè ſumitur pro duobus tantum Palatinatibus, nempe Poſnanienſi & Caliſſienſi. Sic Generalis Majoris Poloniæ Capitaneus dicitur, qvi tantum duorum eſt jamjam dictorum Palatinatuum. Similiter etiam Comitia Majoris Poloniæ dicuntur Srodæ celebrari, qvæ itidem illorum tantum ſunt Palatinatuum. *Vid.* Cromer. *lib. I. Deſcript. Polon. pag. 41. ſeqq.*

V. Præterea ſolet etiam Polonia dividi in Palatinatus, Terras & Diſtrictus. Et hoc iterum dupliciter. Nam primo RATIONE CONVENTUUM particularium Comitia Regni univerſalia antecedentium, ſic dividuntur Palatinatus: I. Qvidam ſunt ſoli, nullæqve ipſis adjunguntur terræ vel Diſtrictus: ut Palatinatus Lancicienſis, Plocenſis, Sendomirienſis, Lublinenſis, Belzenſis, Podoliæ, Kioviæ, Volhyniæ, Braclavienſis, Czernichovienſis, Polocenſis, Mſcislavienſis, ut & Ducatus Samegitiæ. In ſingulis enim his Palatinatibus unus tantum habetur Conventus Particularis: II. Qvidam ſunt conjuncti, ut in Majori Polonia Palatinatus Poſnanienſis & Calis-

liſſienſis: Item Palatinatus Breſtenſis & Ino-
ladislavienſis, III. Qvibusdam adjungun-
r Terræ, ita ut Conventus celebrentur non
um in Palatinatibus ſingulis, ſed etiam
paratim in Terris, qvæ ipſis ſunt adjunctæ.
: Palatinatui Siradicenſi adjuncta eſt terra
elunenſis: Palatinatui Breſtrenſi terra Do-
nenſis: Palatinatui Cracovienſi adjungun-
r Oſvviecimenſis & Zatorienſis Ducatus.
. Qvibusdam adjunguntur Diſtrictus, in
ibus itidem Conventus particulares ante-
mitiales celebrantur, ut in M. Ducatu
hvaniæ Palatinatui Vilnenſi adjuncti ſunt
ſmianenſis, Lidenſis, Wilkomirienſis, Bras-
vienſis: Palatinatui Trocenſi DiſtrictusGrod-
nſis, Caunenſis, Upitenſis: Palatinatui
nolenſcenſi Diſtrictus Starodubenſis: Pala-
atui Novodrodcenſi Slominenſis, Volko-
ſcienſis: Palatinatui Vetepſcenſi Diſtrictus
rſzanenſis: Palatinatui Breſcenſi Diſtrictus
nſcenſis: Palatinatui Minſcenſi Diſtrictus
ozirenſis & Reczycenſis. Qvamvis & Pa-
tinatus, qvibus Diſtrictus adjunctos eſſe
ximus, & ipſi Diſtrictuum nomine venire
leant, ut, qvando Diſtrictuum Magiſtra-
s eſſe dicuntur Judices Terreſtres & alii,
e qvibus infra *lib. II. cap. 4. num. 3.* Hi
im Magiſtratus reperiuntur non tantum
Diſtrictibus dictis, ſed & in ipſis Palatina-
bus. V. Qvidam Palatinatus ipſi conſtant

Digitized by Google

ex terris, in qvibus ſingulis Comitiola celebrantur, qvalis eſt Palatinatus Maſoviæ, Podlachiæ, Ruſſiæ. VI. Qvidam Palatinatus conſtant ex Diſtrictibus, ut eſt Palatinatus Ravenſis, qvi habet tres diſtrictus. Sed de his vid. infra. *lib. II. cap. 6. num. 5. Conf. & Declarationes Palatinatuum de Contributionibus ſingulis ferè Comitiorum Conſtitutionibus ſubnexæ.* Secundò RATIONE JUDICIORUM alia adhuc ratione Palatinatus dividuntur in Diſtrictus, de qvibus *Vid. lib. II. cap. 7.*

FINIS libri primi.

LIBRI

Digitized by Google

LIBRI II.

CAP. I.

De Rege & Regina Poloniæ; ubi de Interregno, Electione & Coronatione.

I.

POſtqvam de variis Regni Polonici mutationibus, incrementis, decrementis, aliisqve rebus memorabilioribus egimus, placet jam ulterius progredi, & ipſam Rempubl. Polonicam conſiderare, ut cognoſcamus, à qvibus, & qvomodo illa gubernetur. Tres autem ſunt Status, ſive Ordines hujus Reipubl. *Rex*, *Senatus*, & *Nobilitas*. Sunt qvidem præter illos etiam alii, ut *Cives* in ſpecie ita dicti, qvi in urbibus habitant, & *Kmetones*, (ſic in Privilegiis *Agricolæ* vocantur) qvi per pagos ſparſi ſunt. Sed qvoniam illi ad Imperium non admittuntur, inter Ordines & Status Regni etiam non numerantur. Nos in ſeqventibus de ſingulis Ordinibus acturi, ab ipſo capite i. e. à *Rege* initium

 tium

tium faciemus, qvomodo ille eligatur & coronetur viſuri.

II. Antiqvitus Succeſſionem in Polonia obtinuiſſe probavimus *lib. I. cap. 2. n. 10.* Poſt extinctam demum Piaſteam in Polonia ſtirpem, eligi cœperunt Reges. Reliqvias tamen Succeſſionis cernimus in eo, qvod non rarò viventi Regi, & poſt ea tempora, Succeſſor ſit deſignatus. Sic enim Caſimirus M. Ludovicus, Uladislaus Jagello, Sigismundus I. ſibi Succeſſores deſignarunt. Totius tamen Regni conſenſu id factum eſſe comperimus, & qvidem eâ conditione, ne per hæc exempla liberæ deinceps Electioni derogaretur. Præcipuè verò lege latâ id cavit Sigismundus I. apud Joan. Januſzovium *lib. I. Conſtit. Regni Polon. tit. II. fol. 10.* Poſt obitum deindè Sigismundi Auguſti, Ordines Regni hanc legem renovarunt: *Reges Polonorum non debent nominare, eligere, aut Electionem indicere, vel qvenqvam alium modum tentare, inſtruendi, aut deſignandi Regis ſive ſucceſſoris, vitæ ſuæ tempore, idqve ob eam cauſam, ut poſt eorum deceſſum, libera & illæſa Electio Regis, Statibus & Ordinibus Regni ſemper maneat.* uti hæc habentur apud Illuſtriſſ. Andream Maximilianum Fredronem Caſtellanum Leopolienſem *in Hiſtoria Henrici I. Regis Pol. pag. 65.* Inſerta deindè eſt hæc lex ſingulorum Regum Pactis Conventis ſive Capitulationibus, ut *Stephani, Sigismundi III. Uladislai, Joannis*

nis Caſimiri, *Michaëlis* & *Joannis III.* qvod
lo modo hæc tentare, neqve titulo hæredis
oſterum uti debeant. Et cum An. 1626. in
mitiis qvispiam mentionem injeciſſet, ut Re-
Sigismundo III. adhuc vivo ſucceſſor deſtina-
ur, *infremuerunt omnes Ordines & ad pœnas*
um depoſcebant ejus conſilii Auctoros, niſi dif-
lioris temporis rationes ſilentio potius tunc
m indignationem premere coëgiſſent, teſte
ilo Piaſecio Epiſc. Præmisl. *in Chron. ad dict.*
fol. 459. Poſt hæc cum Joannes Caſimirus
x omnibus viribus laboraret, ut ſibi vivo ſuc-
ſor ſubſtitueretur, qvamvis multi aſſenſi ſint
oc Regis poſtulatum, ut patet ex Diarii Eu-
æi *Continuat. VI. pag. 351. & Continuat. VII.*
. 69. Reclamarunt tamen plurimi. *Vid.*
ntinuat. VII. pag. 68. & ſeq. Donec tandem
. 1667. menſe Aprili per novam Conſtitutio-
n Electio vivo Rege prohibita eſt, ut legere
in *Continuat. XVI. Diar. Europ. pag. 149.*
l. & Conſtit. ejus Anni fol. 3. Conf. Pacta Con-
ta Joannis III. init. Tentarunt tamen &
Ordines Polonici aliqvid contra hanc le-
n jam antea. Cum enim An. 1654. multorum
nis peterentur, non potuerunt à Cæſare auxi-
n impetrare, niſi tradito Cæſari per Leſzczy-
m ſcripto, de ſucceſſione Caroli Joſephi Ar-
ducis Auſtriæ poſt fata Joannis Caſimiri Re-
. De qvo ſcripto recipiendo actum eſt in
pero Interregno Ann. 1674. d. 27. Januar. &
d. 3.

d. 3. Febr. ut ex *Diario illius Interregni* patet. Cauſam verò Legis, de non nominando Regni Succeſſore, vivo adhuc alio Rege, optimè exponit Fredro, qvando dicit: *Præſente Rege novum eligi non electio eſt, ſed ſucceſſio & hæreditas; mancipantur Eligentium liberæ voces, ut non qvi optimus, ſed qvi proximus ſangvine Sceptris deſtinetur: Cum alii præſentiâ ſenis regnantis, alii officio, cæteri cupidine placendi ad Principum deſtinata, non Rempubl. trahuntur; Verum poſt funera eligere, ſola eligendi libertas eſt, non reſpectus.* in Hiſt. *Henrici I. pag. 65.* Ex qvibus elucet, errare perſonatum Franciſcum Marinium, qvi *non temerè in Polonorum Hiſtoria reperiri poſſe*, dicit, *Regem aliqvem obtinuiſſe. ut ſibi vivo adhuc Succeſſor deſignaretur, niſi excipias Uladislaum Jagellonem, cui hac in parte indultum eſt qvicqvam præter mores Regni.* lib. *de Scopo Reipubl. Polon. cap. IV. pag. 64.* Eundem ex ipſo errorem hauſit & Chr. Funccius *in Breviario Orbis hodiè imperantis pag. 736.*

III. INTERREGNORUM itaqve cauſæ ſunt tres. Nimirum *Mors* Regis; *Depoſitio* ſeu *exauguratio*; & *Abdicatio* ſeu *Reſignatio* ſpontanea. De MORTE Regis notandum eſt, qvod ſimul atqve Rex è vivis excedit, qvidam ex Senatoribus ſpiritualibus & ſecularibus, item ex Officialibus majoribus (qvales ſunt Marſchalci, Cancellarii & Theſaurarii) deſignentur, ut curam habeant corporis Regii. Decrevit etiam

An.

An. 1674. Reſpublica, ut ex Bonis Oeconomicis ſumptus neceſſarii ad curandum cadaver Regis Michaëlis ex theſauro erogarentur uſqve ad diem ſepulturæ. *Vid. Confœderatio illius Anni.* Sepultura verò Regii corporis differtur, donec alius electus fuerit Rex: *Mos eſt,* ait Piaſecius, *iſti genti, non humare defunctum Regem, niſi alio electo, proximo poſt funus die coronando.* In Chron. *ad An. 1632. f. 525.* Conf. Joan. Demetr. Sulikovius Archiepiſc. Leopolienſ. *in Commentario rerum ab Exceſſu Sigismundi Auguſti geſtarum. pag. 21.* Hoc tamen antiqvitus non fuiſſe obſervatum colligitur ex Hiſtoriâ. Nam *Caſimirus M.* juſtis funebribus Uladislao peractis, creatus eſt Rex, teſte Cromero *lib. XII. de Ortu & Reb. geſt. Polon. in princ.* Caſimirus autem Magnus funeratus eſt poſt coronationem Ludovici Regis Neugeb. *lib. IV. Hiſt. Polon. pag. 213.* Joannes Albertus electus eſt in Regem ſepulto jam Caſimiro Jagellonide. Cromer. *lib. XXX. in princ.* Item Alexander Rex electus eſt ſepulto jam Joanne Alberto Rege. Cromer. *lib. XXX. fol. 824.*

IV. DEPOSITIO ſeu EXAUGURATIO Principis olim in Polonia freqventior fuit, nunc verò rarior eſt. Memorabile illud exemplum eſt Henrici Valeſii, qvod ſuperiore Seculo contigit. Hic enim cum nondum totum annum Poloniæ Rex fuiſſet, accepto de Fratris ſui Caroli IX. Regis Galliæ morte nuncio, clam noctu

diſceſ-

diſceſſit è Polonia ad capeſſendum Galliæ Re
gnum. Cum verò diu fruſtra Rex exſpectare
tur, tandem d. 7. Novembr. An. 1574. in Comi
tiis generalibus abrogatum eſt ipſi imperium.
Vid. Fredro *in Hiſt. Henr. I.* Qvod autem & alii
Regibus imperium poſſit abrogari, ſi planè ſin
incorrigibiles, probari poteſt ex ipſo Regum Po
loniæ jurejurando, qvod poſtea dabimus.

V. RESIGNATIONIS, ſive ABDICATIO
NIS *ſpontaneæ* licet aliqvot reperiantur olim
exempla, ut *Leſci Albi* & *Uladiſlai Leſconogi*, hu
tamen ea non trahimus, qvoniam ſub Regno
contigerunt ſucceſſivo. Illud propius accedi
ad propoſitum noſtrum, qvod de *Uladiſlao Ja
gellone* fertur. Poſt fata enim Hedvvigis con
jugis ſuæ, in animo habuit abdicare ſe Regno
in Lithvaniamqve ſuam reverti; qvia non igno
rabat, ſe exterum uxoris nomine apud liberam
gentem eo uſqve regnâſſe, jamqve Senatus erga
ſe affectum forſan mutatum eſſe. Sed confir
matus à Senatu, ductâ Annâ Wilhelmi Cilia
Comitis filiâ, à propoſito ſuo deſtitit. *Vid.* Sa
lomon Neugebaur. *lib. V. Hiſt. Polon. pag. 241*
Illuſtriſſimum autem, & ad omnem poſterita
tem memorandum exemplum ſpontaneæ abdi
cationis habuimus non ita pridem in Joanne
Caſimiro Rege, cujus proceſſum Nicola
Chvvalkovvski, teſtis oculati, verbis, licet pro
„ lixioribus, recenſere placet: Exponebat pri
„ mo Sereniſſ. Rex Dominis Senatoribus, ean
„ ob

„ ob cauſam Varſaviam (d. 12. Junii) congre-
„ gatis, mentem ſuam de reddenda Republ. Illi
„ magnitudine & novitate rei ac reverentiâ Le-
„ gum deterriti, nil niſi preces de mutandâ ſen-
„ tentiâ interponebant; ſed cum perſeveranti-
„ am propoſiti in Principe animadverterent,
„ rem integram ad univerſam Rempubl. refere-
„ bant. Divulgata itaqve notitia eſt per Pro-
„ vincias à Reverentiſſ. Dno. Prazmovvski Ar-
„ chiepiſcopo Gneſnenſi Primate Regni, de
„ hocce triſti & inſperato orbandæ Patriæ pro-
„ poſito. Interim non deerant vota Principum
„ Orbis Chriſtiani. In Comitiorum ergò (qvi-
„ bus dies 27. Auguſti dictus fuit) exordio, poſt
„ conſveta manus Regiæ oſcula Nuncii Terre-
„ ſtres per Marſchalcum ſuum Illuſtrem Dn.
„ Stephanum Sarnovvski Succamerarium Ge-
„ neralem Palatinatus Lancicienſis Regiæ Ma-
„ jeſtati turbatos ob dictam innoteſcentiam ex-
„ plicabant animos,humillimè rogando,ut ſacra
„ Regia Majeſtas declarationem ſuam impertiri
„ dignaretur. Reſpondebat de throno Reve-
„ rendiſſ. Dn. Andreas Olszovvski Vice-Can-
„ cellarius, Regni Epiſcopus Culmenſis & Po-
„ meſaniæ, nunc Archiepiſcopus Gneſnenſis
„ (d. 29. Aug.) in hunc ferè ſenſum: Edocta
„ eſt Regia Majeſtas longâ rerum experientiâ,
„ qvod res, qvæ totius Reipubl. concernunt in-
„ tereſſe, nonniſi apud eandem pertractandæ
„ ſint. Ideoqve ſacra Regia Majeſtas, licet ſuam

DD.

„ DD. Senatoribus aperuerit mentem, rem ta-
„ men integram ad moderna reſervavit Comi-
„ tia,atqve de eâdem, cum maximi ſit momenti
„ Regia Majeſtas deliberatura eſt. Circumſte-
„ terat interim Palatium publica expectatio ma-
„ gni ſecreti impatiens. Altero poſt die idem
„ Dominus Vice-Cancellarius graviſſimo, uti
„ ſolet,habito ſermone indolendo fatis perſonæ
„ ſuæ, qvod ex officio jam teneatur eſſe duræ
„ Miniſter ſortis & Interpres, formulam de ab-
„ dicando Regno conceptam, & à ſæpè memo-
„ ratâ Majeſtate ſibi concreditam prælegebat.
„ Fundebat ergo (d. 3. Sept.) ad Regem preces
„ Ordo Eqveſtris. Jungebat gravem ſuam Il-
„ luſtriſſimus Senatus Authoritatem. Pia iſthæc
„ vota optimum Principem ad conteſtationem
„ perrennaturi erga patriam amoris impelle-
„ bant, qvo occupatus victusqve in craſtinum
„ differebat declarationem. Hâc per altè me-
„ moratum Dn. Vice-Cancellarium Regni
„ (d. 4. ejusdem) diſertiſſimè impertitâ, qvod
„ ſcilicet Sereniſſimus in Conſilii ſemel ſuſcepti
„ conſtantiâ non ex faſtidio regnandi, ſed curâ
„ æternitatis & feſſæ valetudinis ratione firma-
„ tum exponi caret animum: Ordines Regni
„ huic intentioni ſeſe ſubmittentes, accuſare fa-
„ ta,non mutare,poterant. Cum igitur per ali-
„ qvot dies ratione Proviſionis, ne Regem ſu-
„ um tot meritis gravem à ſe dimitterent ege-
„ num, conſultatum & conventum eſſet, con-
„ fectis

„ fectis aſſecurandæ Proviſionis & Diploma-
„ tum ab utrinqve Reverſalium inſtrumentis,
„ tandem 16. Sept. Venit ſumma dies & inelu-
„ ctabile tempus. Cum enim Sereniſſimus ex
„ Palatio ſuburbano frequenti Procerum Co-
„ mitatu ad arcem deductus eſſet, & ſacrum in
„ Baſilica S. Joanni dicatâ audiviſſet, recipiebat
„ ſeſe ad atrium Senatorium, qvod multitudo
„ hominum, viſendi cupidine, aut officio in
„ Principem, compleverat. Ipſe poſtqvam ſub
„ throno aſſederat. Illuſtriſſimo Domino Pro-
„ Cancellario Regni ad ſe vocato, paucis inten-
„ tionem ſuam exponebat, qvi nomine ejusdem
„ Majeſtatis denunciabat, adveniſſe jam horam,
„ in qva publicè & ſolenniter Abdicatio perage-
„ retur, atqve ex mente Sereniſſimi Diploma
„ Abdicationis legeretur. Officio itaqve le-
„ ctionis fungebatur Reverendiſſ. Dominus
„ Malachovvski Referendarius Regni, qvem
„ excipiebat ſupradictus Marſchalkus Eqve-
„ ſtris prælectione Aſſecurationis, qvoad Provi-
„ ſionem, ſcilicet centum & qvinqvaginta mil-
„ lium florenorum annuatim, & Diplomatis
„ Reverſalis Statuum ac Ordinum. Poſt hæc
„ Diploma Abdicationis à Regia Majeſtate, Re-
„ verſale à Republica Proviſionis ab omnibus
„ & ſingulis Perſonis tanqvam privatis ſubſcri-
„ bebatur. Qvippe Nuncii Terreſtres, cum à
„ Rege ſuper prædictâ materiâ in Conventibus
„ Ante-Comitialibus nihil propoſitum fuerit,

L nullo

„nullo de Proviſione articulo inſtructi erant, ra-
„tihabitionem, itaqve ad Palatinatus ſuos refe-
„rebant, qvæ deindè Pactis Conventis ſucce-
„danei Regis D. Michaëlis inſerta eſt. His actis
„Sereniſſ. Diploma Electionis & Coronationis
„rubro involuta ſerico, Reipublicæ, à qva ante
„viginti ferè annos acceperat, redhibebat, at-
„qve ſic valedicturus mœſtum ordiebatur ſer-
„monem, adeò ut crebris cum lachrymis bre-
„vius dixerit. Magna enim mœroris eloqven-
„tia eſt, facundum eſſe ſolis gemitibus. Stu-
„puere omnes tentamina tanta, Conatusqve
„novos. Sermo autem ille, gemente totâ Re-
publ. prolatus, hujus erat tenoris: *Qvando jamjam elabitur hora, ut amoris paterni debitum à ducentis octuaginta annis Pupillæ Domus meæ huic inclytæ Reipubl. exſolvam, Comitiis & Caſtris defeſſus, calamitatibus per annos viginti fractus Rex & Pater, qvod mundo precioſiſſimum eſt, Coronam in manus Dominationum veſtrarum deponam. Pro throno thorum eligo, dum huic ſeculo funeris mei ſuperſtes emorior, pro Regali globo glebam terræ, eamqve in ſinu chariſſimæ matris communis veſtræ meæqve Patriæ intra cineres Majorum meorum mihi reſervo: ut qvemadmodum me primum in caſtris, ac ultimum ex præliis & clade vidiſtis, ita in Annalibus primum ob amorem Patriæ augendæqve ejusdem fortunæ, humana poſtponentem, Majeſtatemqve Regiam diſpoſitioni veſtræ reddentem meminei itis.*

A-

Amor veſter liberis vocibus huic me ſolio impoſuit, amor viciſſim meus erga vos ſupremum me utriusqve lineæ hæredem liberè dimittit. Monarchæ cæteri Filiis, Fratribus, aut Conſangvineis abdicando Coronam tradiderunt. Ego eandem Patriæ cariſſimæ Reiqve publicæ ut Pater & Filius reddo, ejusqve amore ex Duce gregarius, ex Imperante parens, ex Rege Concivis fio, ut juniori & Reipubl. magis proficuo locum concedam, cujus in Electione, ut Deus Dominationes Veſtras proſperet, in ſolitudine meâ negotiorum vacuus Majeſtatem ejus ſanctam implorabo. Gratias jam igitur Vobis pro omnibus charitatibus, Officiis, ſuſceptis periculis, pro Conſiliis, præſidio & reditibus ago. Si cui ex rationibus Status vel fatorum qvid ingratum accidit, condonet qvæſo, ipſe viciſſim omnibus do veniam. Sic tandem ultimum vale ſingulis dico, & cordi meo vos apprimo, in qvo dulcem Veſtri memoriam, qvoad vixero, circumferam. Benedictionem inſuper Paternam omnibus & ſingulis impertio, & qvanqvam diſtantiâ loci disjunctus fuero, animo certè à communi Matre nunqvam divellar, in qva corpus hoc in cineres olim reſolutum deponi deſidero. Et cum labilis memoria ac luctus in lacrymas effuſus plura effari non permittat, uberiora amoris & candoris mei argumenta ex chartâ hâc, qvam ad „prælegendum trado, intelligetis. Recitanti „ verò eandem mente divina & affectu paterno „ conceptam orationem Reverentiſs. Domine

 Vice-

„ Vice-Cancellario multæ lacrymæ multas in-
„ jiciebant moras. Poſtea Reverendiſſimus
„ Dominus Prazmovvski Archiep. Gneſnenſis
„ nomine univerſi Senatus, præ dolore ſedes ſu-
„ as deſerentis, & toto habitæ Orationis tempo-
„ re ſtantis, gratiarum actione fungebatur, dex-
„ tramqve Regis ad ejus genua advolutus flens
„ oſculabatur. Cujus ſeqvendo exemplum Or-
„ do Senatorius: It lacrymans, magnoqve hu-
„ mectat flumine vultum. Porrò etiam Mar-
„ ſchalcus Nunciorum nomine Ordinis Eqve-
„ ſtris devotionem magnâ condolentiâ profite-
„ batur, rogando, ne ſacra Regia Majeſtas dedi-
„ gnetur innatum erga communem Patriam,
„ mutare affectum, juxtimqve promittendo
„ gratam populi erga Principem obſervantiam,
„ atqve ſic cum regnare deſinenti finis ſermo-
„ num erat gratiarum actio. Tandem huic ab-
„ dicationi coronidem impoſuit ſæpèdictus
„ Excellentiſſimus Dn. Pro-Cancellarius, vices
„ Regiæ Majeſtatis gravi oratione ſuſcipiens,
„ atqve in teſſeram perpetui & immutabilis af-
„ fectus gratioſam manum Regiam offerens,
„ qvam Nuncii Terreſtres ſupremis veneraban-
„ tur oſculis. His ita peractis, Sereniſſimus
„ thronum tantæ faſtigium Fortunæ relinqve-
„ bat. Eheu! exclamare licet: Ponitur hîc imos
„ antè, corona, pedes Abeuntem Regem Dd.
„ Senatores atqve Officiales de more comitari
„ volebant, ſed Sereniſſimus veluti jam privatus,
renue-

Digitized by Google

„ renuebat hunc ſibi honorem exhiberi, qvem „ nihilominus omni cum obſervantia præſta- „ bant. Rex itaqve magna proſeqventium mul- „ titudine ad Palatium ſuburbanum deduceba- „ tur. Magnanimus iſte Rex poſtqvam in Co- „ mitatu ſuo Zivecenſi intellexerat, qvem ſibi „ ſucceſſorem vox Dei Liberiqve populi deſi- „ gnâſſet, Regni fines, ut antea faſces, reliqvit, „ atqve in Galliam diſceſſit. Ubi intra qva- „ driennium Niverniæ ſcilicet XVI. Decembr. „ An. M. DC. LXXII. Charitati Patriæ immor- „ tuus eſt. Cum ergò Sereniſſ. Rex Michaël „ certior redderetur, Patrem & Fratrem ſuum „ (ita literas ad eum inſcribere ſolebat) obiiſſe, „ juſſit honori ac memoriæ Anteceſſoris ſui „ d. XVIII. Febr. An. M. DC. LXXIII. exeqvias „ celebrare, qvibus magnus Olſzovius pium „ impendit ſermonem. Adduxit verò corpus „ ipſius è Gallia Illuſtr. Dn. Opacki Succame- „ rarius Varſavienſis, qvod An. 1676. menſe „ Februario ante coronationem moderni Regis „ tumulatum eſt. Hæc ex Nicolai Chvval- kovvski *Jure Publico Polonico* depromere vo- luimus, qvoniam Actus illius ipſe fuit Spectator, eundemqve graphicè deſcripſit. Cum verò novitas ejusmodi in Republ. non poſſit eſſe ſine periculo & revolutione magna, Ordines Regni Pactis Conventis ſive Capitulationi Michaëlis Regis articulum inſerverunt, in qvo Rex pro ſe & ſucceſſoribus ſuis cavet de non abdicando

Digitized by Google

Regno, hocqve pro perpetuâ lege haberi vult. Sed cum Sereniſſ. Joannes III. eſſet electus, rogavit Ordines, ut ille articulus omitteretur, ut teſtatur Diarium Electionis Ann. 1674. d. 27. Maji. qvod etiam factum eſt. Et hactenus de occaſionibus Interregnorum.

VI. Ad ipſa Interregna qvod attinet, illa lib. I. diviſimus in *majora* & *minora*, qvod non ita intelligendum eſt, acſi realis inter ea diſtinctio detur, cun eadem in utroqve obſerventur. Sed qvoniam in his rari, imò præter filios Regis defuncti, aut etiam præter fratres nulli ſint Candidati, cum minori etiam periculo ſunt conjuncta, neqve ab Hiſtoricis Polonicis enumerantur, idcirco placuit illa minora vocare. Interregnorum ut & Electionis certus modus non datur Legibus vel Conſtitutionibus Regni plenè & ſecundùm ſingulas circumſtantias definitus, cujus rei teſtem habemus Jacobum Priluſium, qvi ſic illa de re loqvitur: *Sed & forma qvoqve eligenti Regis à Majoribus noſtris prætermiſſa eſt, modo ut ſit Nobilitati æqvè ac Proceribus libera, cautum eſt. Sed neqve præſcriptum eſt, qvis Senatorum ſub Interregno haberet auctoritatem indicendorum Polonis ac Lithvanis, aliisqve Regni Ducatibus, Comitiorum, eâ causâ cogi ſolitorum.* Hæc Priluſ. *lib. I. Conſtit. Regni Polon. cap. 30. art. 3.* Conſultatum qvidem eſt An. 1588. in Comitiis Varſavienſibus hac ſuper re, ut certus modus Electionis præſcriberetur; ſed cum multi

multi familiam Auſtriacam prorſus vellent excludi à Regno, intermiſſa eſt hæc conſultatio, teſte Paulo Piaſec. *ad An. 1558. fol. 87.* Joan. Demetr. Solikov. *pag. 210. ſeq.* Sic etiam An. 1631. vivo adhuc Sigismundo III. Rege *Ordines de ſecuritate modoqve eligendorum Regum, qvæ fuit non poſtrema Comitiorum diſceptatio, certi aliqvid ſtatuere mordicus refragabantur. Sive is erat metus, ne Rex morti propior de futuro Succeſſore exploraret vota deſideriaqve, perqve id priſtinæ libertati eligentium detraheret, ſive aliqvorum pertinacia id effecit, qvi in turbido Interregni ſtatu plura ſe perpetraturos ſperabant, ſi nullis adſtricti legibus modisqve tenerentur.* Ut ait Illuſtriſſ. Stanislaus Kobierzycki à Kobierzycko Caſtellanus Gedanenſis (Poſtea Palatinus Pomeraniæ) *lib. ult. de geſtis Uladislai Principis in fin. pag. 941. ſeq.* Nos igitur, cum non de omnibus ad Interregnum & Electionem pertinentibus Leges & Conſtitutiones inveniamus, ea partim ex Interregnorum Edictis, partim ex Hiſtoria, & Diariis Electionum ſupplere conabimur.

VII. INTERREX ſive ſummus Reipublicæ, durante Interregno, Præſes, eſt *Archiepiſcopus Gneſnenſis* Legatus Natus, Regni Primas, primusqve Princeps, qvoniam in eum, ut ſpiritualem perſonam, non cadit affectati Regni ſuſpicio, ut vult Stanisl. Karnkovius *in Tractatu de Primatu Senatorio Regni Poloniæ,* ubi etiam

refutat eos, qvi dignitatem Interregis ſuo tempore tribui volebant *Marſchalco ſupremo*, vel *Cancellario*, vel *Caſtellano Cracovienſi*. Hanc autem dignitatem Archiepiſcopus non Electione qvadam Senatus & Nobilitatis vacante demum regno conſeqvitur; ſed à recepto Archiepiſcopatu perpetuus eſt Interrex, idq; *ne ſi primum poſt Regum funera in eum crearetur, vel creantium mora noceret Reipubl. vel ipſe tunc primũ factus, officio uti ignoraret*, ut qvidã Marſchalcus Nobilitatis ad Senatum verba faciens aſſerit, apud Fredron. *in Hiſt. Henrici I. pag. 28.* Fungitur autem eo officio non tantum Rege defuncto, ſed etiam Rege in aliam Provinciam proficiſcente; ut cum Henricus in Galliam ſeceſſiſſet, de qvo videri poteſt Fredro. Item cum Sigismundus III. in Sveciam eſſet profectus, de qvo videatur Stanislaus Lubienski *initio Operum.* Tandem fungitur etiam Archiepiſcopus officio Interregis Rege à recto jurium tramite deviante. de qvo *Vid.* Fredro *in Hiſt. Henrici pag. 111.* Paul. Piaſec. *in Chron. ad. An. 1590. fol. 95.* An autem Interregis munia poſſit obire nominatus Archiepiſcopus, & nondum à Pontifice approbatus, dubitari jam amplius non poteſt, cum in nuperrimo Interregno poſt obitum Regis Michaëlis Caſimirus Florianus Dux in Czartoryisk nominatus Archiepiſcopus Gneſnenſis Interregis officio fungi cœperit, ſub eoqve titulo ediderit Univerſales (ſic vocant

literas

literas publicas) mortem Regis denunciantes, futuræqve Convocationi tempus præſtituentes. Qvondam verò hoc nominatis Archiepiſcopis non fuiſſe conceſſum, teſtantur illa verba Crormeri: *Cœperunt autem ſic editi ſive nominati indulgentiâ vel conniventiâ qvadam admitti ad Conſilia publica, priusqvam approbentur à Pontifice.* lib. II. *Deſcript. Polon. ubi de Electione Magiſtratuum agit, pag. 171.* Clarius autem hoc diſcimus ex aliis. Videlicet cum Sigismundus III. Conſtantiam Auſtriacam conjugem ſecundam duxiſſet, coronata illa eſt à Petro Tilicio Epiſcopo Cujavienſi, non autem à Bernhardo Maciejovio Cardinali & Epiſcopo Cracovienſi, qvi jam erat Regia denominatione deſtinatus Archiepiſcopus Gneſnenſis, teſte Illuſtriſſ. Staniſl. Lubienski *lib. I. de Motu Civili pag. 39. Operum.* Nullo autem Archiepiſcopo exiſtente, dignitas hæc Interregis debetur Epiſcopis Majoris Poloniæ, licet aliàs minor Polonia Majorem ordine præcedat, teſtibus Illuſtriſſ. Fredronæ *in Hiſt. Henr. p. 15.* Et Epiſcopo Poſnanienſi apud Caſimirum Zavvacki in Diario Electionis Michaëlis Koributhi Regis, cui tit. *Gloria Orbi Sarmatico conſenſu monſtrata.* pag. 30. Inter Inſulatos Majoris Poloniæ primus eſt Epiſcopus *Cujavienſis* (qvi & *Wladislavienſis* & *Pomeraniæ* Epiſcopus dicitur) cui etiam dignitas hæc Interregia competit, abſente vel prorſus non exiſtente Archiepiſcopo Gneſnen-

 nen-

nenſi. Secundus Majoris Poloniæ Epiſcopus eſt *Epiſcopus Poſnanienſis*, cui jus hoc competit in abſentia priorum. In nuperrimo autem Interregno, cum d. 19. Maji. nominandus & proclamandus eſſet Rex electus, & Epiſcopus Cracovienſis, ut & Cujavienſis abeſſent, detrectavit hoc munus Epiſcopus Poſnanienſis, Nominationem ſine Epiſcopo Cracovienſi & Cujavienſi fieri non poſſe cauſatus. Sine dubio autem propterea hoc fecit, qvoniam Cracovienſis & Cujavienſis Epiſcopi Varſaviæ tunc erant præſentes, ob aliqvam verò cauſam in Rota Eqveſtri adeſſe non poterant. *Vid. Diar. Elect. ad dict. diem.* Qvamvis verò hæc dignitas majori Poloniæ ſit adjuncta, poteſt tamen Epiſcopus Cujavienſis id muneris, ſaltem qvoad aliqvos actus, concedere alicui ſuperiorum Epiſcoporum, ut Archiepiſcopo Leopolienſi, vel Epiſcopo Cracovienſi, ut ex nuperrimo Interregno didiſcimus, ubi morbo lethali laborante Archiepiſcopo Gneſnenſi, & deindè etiam è vivis tempore Interregni ſublato, conſentientibus Prælatis majoris Poloniæ, Interregis officio functus eſt Epiſcopus Cracovienſis per totum illum actum. Electoribus verò Regis Poloniæ in diverſa euntibus, munia Interregis alii etiam Epiſcopi de facto obeunt. Sic poſt obitum Stephani Bathorei Regis renunciarunt ſibi qvidam Senatores Regem Maximilianum Archiducem Auſtriæ per *Jacobum Veronecium nominatum*

natum Kiovienſem Epiſcopum. Solikov. *p. 195.* Jac. Aug. Thuan. *lib. LXXXVIII. fol. 151.* Tandem hoc etiam notandum eſt, Interregem Reipubl. negotia principio tractare ex conſilio Senatorum, ſponte ſua ad funus Regium cum ipſo Archiepiſcopo Primate confluentium, deindè verò ipſi in ſocietatem muneris è minori majoriqve Polonia, ut & Lithvania, qvosdam Senatorum & Eqvitum adjungi, ut factum eſt in Interregno poſt exceſſum Sigiſmundi Auguſti, ut auctor eſt Fredro *in Hiſt. Henr. pag. 86.* In Confœderatione Generali *An. 1668. pag. 13. ſeq.* ut & noviſſimâ *An. 1674. p. 14. ſeq.* hic ordo conſtituitur, ut Interrex negotia Reipubl. cum adjunctis ſibi Deputatis, ut vocant, ex minori majoriqve Polonia, ut & ex M. Ducatu Lithvaniæ (qvorum ſatis magnus conſtitutus erat numerus. Fuerunt enim præterpropter ſex Epiſcopi, ſeptendecim Palatini & Caſtellani, omnes ferme Magiſtratus, ſive, ut vocant, Officiales Ordinis Senatorii, & præter hos etiam ex ſingulis illis tribus gentibus duodeni Eqvites) tractet; graviora verò & ad ſtatum Reipubl. animamqve Interregni pertinentia cum omnibus Ordinibus in Comitiis Electionis demum diſcutiat & pertractet.

VIII. Simulac Interregnum incidit, Interrex continuò ſe Varſaviam plerumqve confert, qvo etiam alii Senatores finitimi confluunt. Ex horum itaqve conſilio Interrex Ordinibus Regni

& M.

& M. D.Lithv. Interregnum denunciat per univerſales typis exſcriptas, ſub nominisqve ſui titulo emiſſas. Prodeunt verò Univerſales non ex Cancellaria Regni, qvæ ſub tempus Interregni ceſſat; ſed ex Cancellaria Interregis propriâ, qvod etiam de aliis Literis ad exteros Principes ſcriptis intelligendum eſt. In ipſis Univerſalibus (qvamvis qvandoqve ex his qvædam minus neceſſaria, & ſatis ex conſvetudine nota omittantur) primo denunciatur Interregni cauſa, ſive illa ſit mors Regia, ſive abdicatio ſpontanea, ſive etiam alia. Deindè publicari jubetur Interregnum per miniſteriales (ſic vocantur miniſtri publici) in omnibus Palatinatibus, diſtrictibus & caſtris. Poſtea tempus indicitur Conventuum particularium, ſive, ut vocari conſveverunt, Comitiolorum particularium, & in qvibusdam Provinciis, ut in Maſovia & Pruſſia, non ſolùm particularium, ſed etiam generalium. Vid. infra cap. 6. n. 9. Præter ea qvæ ad ſecuritatem publicam faciunt conſervandam, procurari, ſpecialiter etiam qvædam pro ratione temporis in particularibus illis Comitiis proponi jubentur. Præterea ut Nuncii ex ſingulis diſtrictibus ad GENERALEM REGNI CONVOCATIONEM Varſaviam ad præſtitutam diem mittantur, monetur Nobilitas. Tandem etiam adduntur nomina Senatorum, ex qvorum conſilio Interregnum hoc denunciare ſe ſcribit Interrex. Hæ Univerſales ſigillo Interregis muni-

munitæ ad Capitaneos mittuntur. Sed de his ſpecialius agemus infra, qvando de Comitiis Ordinariis nobis erit ſermo.

IX. Miſſum ad Capitaneos edictum, ubiqve, præſertim verò in qvatuor partibus fori in ſingulis Civitatibus, publicatur, juſtitiumqve per omnes Regni Polonici provincias indicitur. Non enim ad ſolum rumorem Regii obitus judicia ceſſant. Hinc An. 1632. mortuo Sigismundo III. Tribunal, ſive ſupremum judicium, qvod tum Lublini conſiſtebat, & viginti qvatuor milliaribus Varſaviâ diſtans, altero die de morte Regis certam notitiam habuerat, etiam in carceres detrudi fecit annunciatores privatos, ac judicia ſua continuavit ad octavum poſt diem, donec accepit ſignificatorias Archiepiſcopi, ut refert Piaſec. *ad dict. An. fol.526.* Publicato dictum in modum Interregno Conventus particulares ſive Comitiola (Polonis dicuntur *Seymiki*) in ſingulis Palatinatibus & terris aguntur, ibiqve de ſecuritate publica, & de illis, qvæ in futura convocatione proponenda ſunt, conſultatur. Gubernatores Provinciarum, (qvi & *Præfecti* & *Capitanei* dicuntur) ut & alii bonorum Regiorum *tenutarii*, ſive *Capitanei ſine jurisdictione*, moniti à Comitiolis, vias publicas reddunt ſecuras graſſatores è medio tollendo. Sed & Exploratores in poſtlimitanea Regni mittuntur, ne vicinorum conſilia Reipubl. lateant; Ad fines Regni præſidia diſponuntur;

Eqvos

Digitized by Google

Eqvos è regno alicui educere, tum hominibus novarum rerum Studioſis egredi, aut ab extra adventare non licet; Literæ exterorum ad Senatum deferri mandantur, qvo dematur occaſio partium capitibus per tabellarios cum extraneis colloqvendi, ut libera ſit Electio. Viæ ab hoſtili ora, detruncatis & aggeſtis arboribus, intercluduntur, adjectis ad cuſtodiam præſidiis; extranei in militem ſcribi prohibentur. Nemini ex Optimatibus licitum eſt exercitum ſcribere, anteqvam ſuper eo Primatis auctoritatem, & aliorum Senatorum proferat ſcripto; Singuli Nobiles ut omnia bello parata domi habeant, ſignumqve capiendorum armorum & auctoritem ſummi conſilii expectent, imperatur. In urbibus & oppidis tumultus & ſcloporum uſus interdicitur, popinæ occluduntur, muſici concentus (ſi Rex eſt mortuus) vetantur; lugubria omnia lugente Republ. Præcipua eſt cura circa Cracoviam regni caput, ubi ſedes Regia, ubi diplomata, corona, theſauri aſſervantur. Hæc & alia ſimilia, prout illa neceſſitas & ſecuritas Reipubl. erigere videtur, in ſingulis Palatinatibus adhuc antè Convocationem generalem inducuntur, qvædam etiam ex his minus neceſſaria omittuntur. Vid. de illis omnibus Andr. Maximil. Fredro *in Hiſt. Henrici I. ad An. 1572. pag. 6. & ſeqq.* Semper verò ſingulari Edicto Comitiolorum initur *ſocietas*, contra turbatores pacis & factioſos Cives, qvod Edictum à Polo-

nis

nis dicitur *Confœdematio*, lingvâ verò vernaculâ *Kaptur* i.e. *velum capitis*. Ratio verò appellationis hujus non una traditur ab Auctoribus. Qvidam enim Confœderationem illam à lugubri capitis velo dictam eſſe volunt, ut indicetur Rempublicam in luctu eſſe. Piaſec. *ad An. 1632. fol. 528*. Alii *Kaptur* eam dictam eſſe volunt, qvoniam hujusmodi Confœderatione veluti tegumento vel galeâ qvâdam periculoſo Interregni tempore protegatur. Exempla Confœderationum talium. *Vid.* apud Jac. Priluſium *lib. I. cap. 1. art. 2.* Diar. Europ. *Continuat. XVIII. pag. 431. ſeqq.* Fredro *in Hiſt. Henrici I. pag. 152. & alibi paſſim.* Vigore hujus Confœderationis inſtituitur in ſingulis Palatinatibus *judicium ſummarium* (qvod etiam *Kaptur*, ſive *Sady Kapturowe* dicitur) ſub Interregni tempus tantum validum, cujus Aſſeſſores leguntur ex validiori Nobilitate, qvi ſummam poteſtatem vitæ & necis habent. Piaſec. *in Chron. ad An. 1587. fol. 64.* Severiores etiam pœnæ in graſſatores ſtatuuntur, teſte Piaſecio l. c. Duplicari pœnas omnes in Interregnis retulit olim Joannes Zamoſcius Joanni Bodino, ut Bodinus teſtatur *lib. VI. de Republ. cap. 5.* Tandem Nuncii Provinciales, ſive, ut ipſi vocant Nuncii terreſtres (*Poslowie Ziemſcy*) ſolito more eliguntur, ad Convocationem Regni generalem mittendi. Anteqvam Senatores & Nobilitas è Comitiolis discedant, ſolent prius lauda ſua & Confœderationes

nes referri curare ad Acta Caſtrenſia illius Diſtrictus, in qvo conveniunt. Qvomodo autem, & à qvo hæc Comitiola convocentur, qvis ea dirigat, qvis ibidem obſervetur ordo, & alia ſimilia, tum Deo volente ſpecialius explicabimus, qvando nobis de Polonorum Comitiis Ordinariis erit ſermo.

X. Poſthabita *Comitiola*, & in qvibusdam Provinciis etiam poſthabitos *Conventus generales*, de qvibus ſuperiori num. dictum eſt, confluunt Varſaviam ad præfinitum CONVOCATIONI diem Senatores & Eqveſtris Ordinis Delegati, ſive, ut vocantur, Nuncii Terreſtres ex omnibus minoris majorisqve Poloniæ, ut & M. Duc. Lithvaniæ Provinciis. Ubi Varſaviam confluxere, progrediuntur omnes in templum à ſacris auſpicaturi ſua negotia. Re ſacrâ peractâ Senatus cum Legatis Provincialibus in Curiam progreditur: Senatus conclave Senatorium, ſuum qvoqve Delegati Provinciarum ingrediuntur. Tum Delegati ſive Nuncii Terreſtres *Marſchalcum* ſibi eligunt, ſive Ordinis ſui Directorem, qvi à ſingulis poſtea in Conſultationibus ſententias petat, notet coæqvet, Nunciorum etiam nomine ad Senatum verba faciat, & qvæ ſunt alia ejus munia, qvæ in ſeqventibus videbimus. Circa electionem Marſchalci Ordinis Eqveſtris illud obſervandum eſt, qvod non ex una ſemper gente eligatur; ſed hìc ordo ſemper obſervetur, ut ſemel ex Minori, deinde è Ma-

Digitized by Google

è Majori Polonia, & tertio demum ex M. Duc. Lithvaniæ eligatur Marſchalcus. (Et ob hanc cauſam Polonia dividitur in tres gentes.) Poſtulavit qvidem & Pruſſia per Nuncios ſuos in Convocatione An. 1674. d. 15. Januarii, ut ipſa qvarta gens conſtitueretur, & ut è Pruſſis qvoqve ordine recurrente ſemper Marſchalcus crearetur, ſed nihil poſtulatis his ſuis profecit, ut ex Diario Convocationis illius diſcimus. Neqve hoc omittendum eſt, qvod in Marſchalco Nunciorum eligendo pluralitas votorum obſervetur, ut præter alios auctor eſt Illuſtris Caſim Zavvacki Capitaneus Pucenſis (nunc Lipinenſis) *in tract. cui tit: Gloria Orbi &c. ſtatim in princ.* Senatus verò in prima ſtatim ſeſſione jubet proclamare *judicia Marſchalcalia*, de qvo tamen An. 1674. conqveſti ſunt Nuncii Terreſtres, qvod hæc proclamatio ſit facta ſine conſenſu Ordinis Eqveſtris, & qvod hoc factum ſit in præjudicium Capturalium judiciorum terræ Varſavienſis. Tandem tamen Marſchalcis ſolita jurisdictio usqve ad Electionem conceſſa eſt. *Vid. Confœderatio An. 1674. fol. 21.* Cum Ordo Eqveſtris in Directorem conſenſit, mittuntur qvidam ex ſingulis tribus gentibus (de qvibus paulò ante diximus) ad Senatum, qvi Marſchalci Electionem jam eſſe peractam Senatui denuncient. His de novo Marſchalco gratulatur Interrex, rogatqve ut Nuncii Terreſtres cum Senatu conſilia ſua, adeoqve concla-

via ipſa conjungant. Hoc facto Marſchalcus Eqveſtris cum Nunciis terreſtribus *Senatorium ingreditur*, introducente ipſum Marſchalco Regni, ſive in abſentia hujus alio Marſchalco, vel etiam alio officialium Majorum ut Cancellario, vel Theſaurario, baculum Marſchalcalem tenente, & in abſentia Marſchalcorum vota diſpenſante. Hîc Marſchalcus Nunciorum conſidens in ſella inter Marſchalcum Regni & Marſchalcum M. Duc. Lithv. vel etiam inter alios Officiales præſentes, ad Senatum verba facit nomine Nunciorum, condolet Senatui & toti Reipubl. de orbitate, hortaturqve Senatum, ut ad Patriæ ſecuritatem conſervandam conſilia conferat. Reſpondet ipſi nomine Senatus Interrex; in qva reſponſione gratias agit Ordini Eqveſtri, eumqve laudat, ſi præter opinionem intra breve tempus Marſchalcum ſine turbis elegit. Deindè proponit capita futurarum Conſultationum. Illa verò ſunt *ſecuritas, locus* & *tempus futuræ Electionis*, qvas ob cauſas tantum hæc Convocatio Ordinum generalis indicitur, *teſte* Solikovio *pag. 181.* Abſente vel morbo aliqvo laborante Primate, aut alius Interregis officio functus deliberanda proponit; aut etiam Primatis lecto affixi nomine Propoſitio legitur, ut factum eſt in Interregno poſt obitum Stephani Bathorei Regis. *Vid.* Solikovius *in Comment. pag. 174.* Ad ſecuritatem verò publicam multa, pro ratione temporum, referuntur.

runtur. Antè omnia verò, conclavibus jam conjunctis, Confœderationes Comitiorum particularium pro ſecuritate Reipubl. factæ approbantur; imò præter has etiam promulgatur alia *Confœderatio generalis* omnium Ordinum contra eos, qvi tumultum cient, vel alio modo qvietem vel ſecuritatem publicam turbant. In hâc Confœderatione publicis typis impreſſa ſeveriſſimæ conſtituuntur delinqventibus pœnæ, ut ex Actis ſingularum Electionum probari poteſt. *Legati* etiam mittuntur ad vicinos Principes ad renovanda fœdera. *Literæ* exterorum Principum in pleno conſeſſu apertæ, qvæ ad Senatum ſcriptæ ſunt, præleguntur publicè à Secretario majore vel etiam à Referendario Regni (*Vid. Diar. Elect. Michaëlis & Joannis III. Regum*) qvæ autem ad Ordinem Eqveſtrem ſunt exaratæ, leguntur à Marſchalco Ordinis Eqveſtris. *Legati* inſuper exterorum Principum audiuntur; ita tamen, ut Vaſallorum Nuncii (ſic in Polonia beneficiariorum Principum Oratores appellantur. Thuan. *lib. LXXXVIII. fol. 151. col. 1.*) non in pleno conſeſſu, ſed ſeorſim in Senatu, & deindè coram Ordine Eqveſtri in Conclavi Nunciorum Terreſtrium audiantur. Fredro *in Henr.* I. *pag. 212. ſeq.* Piaſec. *ad An. 1632. fol. 541.* *Legatis* exterorum Principum imperatur, ut qvi antè obitum Regis reſponſa accepiſſent, intra octavum diem abſcedant; cæteri, qvi ad Electionem futuri Regis ſtudia Principum conferunt,

ferunt,intra Poloniam manere jubentur, diſcretim tamen & remotus ab Electionis loco,ne factioſos qvosqve convenire, vel ab aliis conveniri poſſint,ſingulis dantur aliqvando è Nobilitate cuſtodes, tum locus manendi in diverſis urbibus. *Vid.* Fredro *l. c.* Sæpius etiam magno animorum motu tractatur materia de Reſidentibus extraneorum Principum removendis, ut ex *Diariis* ſingularum Electionum videre eſt. Tractatur inſuper materia de ſtipendiis militum, de commiſſionibus variis, de Exorbitantiis, aliisqve Primati qvoqve ex tribus gentibus qvidam adjunguntur, ex qvorum conſilio ille negotia Reipubl. tractet, de qvo jam ſupra Num. VIII. dictum eſt. Deſtinantur etiam ad Exercituum Duces ab Interrege ex Senatorio, & à Marſchalco Nunciorum ex Eqveſtri Ordine, qvi Conſilia bellica maturè peragant. Deſignantur item nonnulli ad Reviſionem Bonorum Menſæ Regiæ, qvi de Statu redituum ſub tempus electionis Rempubl. informent. Deſignantur tandem ad octo illos Senatores, ſub qvorum ſigillis & clavibus ex lege theſaurus asſervatur (hi ſunt Caſtellanus Cracovienſis,ut & Cracovienſis, Poſnanienſis, Wilnenſis, Sendomirienſis, Kaliſſienſis, Trocenſis Palatini cum Theſaurario Regni) alii qvamplurimi ex utroqve Ordine,ad revidendum theſaurum,tam ubi inſignia,qvam ubi Archiva Regni depoſita ſunt, ut juxta Inventarium conſcribant Regiſtrum

in

Digitized by Google

in Comitiis Coronationis producendum, ut hæc omnia diſcimus ex Confœderationibus *An. 1669. & An. 1674. Conf.* Nicol. Chvvalkovvski *lib. I. Jur. Publ. Polon. pag. 27. ſeq.* Qvoniam verò theſauros niſi præſentibus omnibus illis octo Senatoribus recludi non poteſt, abſens igitur ſenticâ de cauſa, clavem ſuam mittere cogitur. Defuncti verò ſigillum & clauſtrum per reliqvos aperitur. *Vid.* Joan. Januszov. *in lib. Privileg. & Interregn. Polon. fol. 112.* Expeditis illis, qvæ ad ſecuritatem publicam faciunt procurandam, qvibus tamen non rarò multæ privatorum lites admiſcentur, conſtituitur certum tempus Comitiorum Electionis futuræ. His negotiis expediundis rarò ſufficit *tempus* Convocationi deſtinatum, qvod ordinariè eſt *duarum hebdomadarum*, ideò freqvente invocatio ſolet prorogari. In Interregno poſt ſpontaneam Joannis Caſimiri Regis abdicationem anteqvam Ordines è Convocatione generali diſceſſiſſent, præſtiterunt omnes *jusjurandum*, ſanctiſſimè promittentes, ſeſe in futura Electione privatum commodum non qvæſituros. Primo loco jusjurandum hoc præſtiterunt Epiſcopi ſtantes, præeunte Interrege; hos ſecuti ſunt Senatores Seculares qvini & qvini, deinde Officiales Regni & M. Duc. Lithv. & tandem Nuncii Terreſtres ſecundum ordinem Palatinatuum in genua procumbentes. *Vid.* Diar. Europ. *Continuat. XIX. p. 157.* Anteqvam

teqvam autem ex hâc Convocatione diſcedamus, neqve illud prætermittendum eſſe videtur, qvod in nupero Interregno obſervatum eſſe legimus. Qvamprimum enim fieri potuit, Interrex cum Senatoribus, & Marſchalcus Ordinis Eqveſtris cum Nunciis Terreſtribus iverunt ad Reginam viduam, ei dolorem ſuum ſuper obitu Regis conteſtaturi. Regina conſederat in ſolio ſub uraniſco; ſed accedentibus illis aſſurrexit, orationesqve ipſorum audivit. Primus nomine Senatus verba fecit Primas Regni, qvem Marſchalcus Ord. Eqveſtr. ſubſecutus eſt. Utriqve nomine Reginæ reſpondit Reginæ Cancellarius. *Vid. Diarium Convocationis illius An. 1674. d. 22. Januar.*

XI. Poſt Convocationem hanc habentur iterum in ſingulis Palatinatibus & Diſtrictibus Comitiola, in qvibus Nuncii terreſtres Nobilitati referunt, qvæ in Convocatione ordinum generali ſint acta: indicant etiam diem futuræ deſtinatum Electioni. Hinc Nobilitas ſolito more conſultat de illis, qvæ in futuris Comitiis Electionis proponi debeat. Tandem Nuncii ad eadem Comitia mittendi denominantur.

XII. Jam accedimus ad COMITIA ELECTIONIS, qvibus habendis, ut aliis Comitiis ordinariis, ſex hebdomadæ deſtinatæ ſunt. *Locus* ubi jus mosqve Reges eligendi, olim fuit Petricovia, *teſte* Matthia à Michovia *in Chron. lib. IV. cap. LXXX.* Sed poſt conjunctionem

Regni

Regni Poloniæ cum M. Duc. Lithvaniæ factam Comitia Electionis Regiæ, ut & ipſa Electio, celebrantur propè Varſaviam & pagum Wola in patente campo, in loco à Marſchalcis utriusqve gentis, (nempè Polonicæ & Lithvanicæ) foſsâ deſignato. *Vid.* Confœderatio generalis Interregni *poſt obitum Sigismundi III.* Hic duo ſunt communes & univerſales conſeſſus; Alter Senatorum, qvi in Interregno poſt exceſſum Sigismundi Auguſti fuit ſub tentorio ampliſſimo & ſpectatiſſimo, *ut auctor eſt* Solikovius *pag. 7.* Nunc excitari ſolet pro Senatu ſubitanea ſtructura, qvæ patriâ voce *Szopa* nominatur. Alter conſeſſus eſt ſub dio Detegatorum, ex Palatinatibus & Terris Regni & M. Duc. Lithvaniæ. Vocatur hic locus *Kolo Rycerskie* i.e. *Rota Eqveſtris.* Cum itaqve Senatores ad Comitia Electionis, ut & Nuncii Terreſtres confluxerunt, à ſacris fit initium. Indè Senatores ſuam *Szopam*, Nuncii ſuam Rotam Eqveſtrem petunt. Prima Nunciorum cura eſt circa electionem novi Marſchalci ſive Directoris Rotæ Eqveſtris, qvi ex illâ trium gentium eligitur, qvam Ordo tangit, interea Conventum moderante Marſchalco præteritæ Convocationis. Electus Marſchalcus fidem ſuam in duobus proxiximis Interregnis coactus eſt obſtringere Nobilitati jurejurando præſtito, qvod officium fideliter eſſet adminiſtraturus; nulla munera eſſet accepturus; cum nemine competitorum con-

 ven-

ventus privatos habiturus; Avthenticum etiam Electionis liberæ ſine ſcitu & conſenſu totius Reipubl. non eſſet ſubſcripturus. *Vid.* Diar. Elect. *An. 1674. d. 20. April.* Poſthæc eodem modo, ut ſupra dictum eſt, Marſchalcus Nobilitatis recens electus ex trium gentium Nunciis ſingulos nominat, qvi *Senatoribus*, vel ut vocant, *Senioribus fratribus* Electionem Marſchalci jam eſſe factam denuncient. Indè pro more Marſchalcus cum ordine Nunciorum Szopam ingreditur, Senatoresqve, dicto jam ſupra modo, ſalutat. Proximis in ſeſſionibus de *Judiciis generalibus* qvæ *Capturalia* vocantur, agitur, ad qvæ referantur cauſæ graviores, ut cauſæ proditionis Patriæ, apparatûs bellici &c. Aſſeſſores Generalis Judicii Capturalis ſunt I. Marſchalci Regni & Magni Duc. Lithvaniæ; nempè Marſchalcus Regni ſupremus; Marſchalcus M. Duc. Lithv. ſupremus; Marſchalcus Curiæ Regni; Marſchalcus Curiæ M. Duc. Lithv. II. Tres Senatores ab Interrege deſignati, ex ſingulis trium gentium unus. III. Duodecim Eqveſtris Ordinis à Marſchalco Nunciorū electi, ita ut ex ſingulis trium illarum gentium ſint qvatuor. Qvamvis in Interregnis An. 1669. & An. 1674. agitata ſit controverſia in Rota Eqveſtri de illa qvæſtione, utrum Marſchalco Nunciorum ſoli ſit concedenda poteſtas nominandi & eligendi ex Nobilitate Aſſeſſores ad Judicia Capturalia; an verò toti Nunciorum Collegio jus illud ſit

vindi-

vindicandum? tandem tamen Marſchalco Nunciorum jus hoc fuit relictum, ut ſolus, more antiqvo, judices dictos eligeret; hâc nihilominus additâ cautelâ, ne ex uno Palatinatu plures, neve abſentes nominaret. *Vid.* Caſimir. Zabacki *in Tract. Gloria* &c. *pag. 3. Et Diar. Elect. An. 1674. d. 21. April.* His peractis eodem vel ſeqventi die conferunt ſe Nuncii Terreſtres in Szopam ad Seniores Fratres, ubi judices Capturales genibus flexis jusjurandum præſtant. Senatoribus rotam jurisjurandi prælegit unus ex Officialibus majoribus, & inter eos maximè Cancellarius, Eqvitibus verò Marſchalcus Ordinis Eqveſtris. Obligant etiam fidem ſuam de juſtè judicando Marſchalci utriuſqve gentis. *Vid.* Diar. Elect. *An. 1674. d. 23. April.* Cœperunt autem Marſchalci jusjurandum de juſtè judicando præſtare in Electione demum Uladislai IV. *ut ex Diario illius Electionis MS. liqvet.* Qvoniam verò judicia generalia Capturalia in Comitiis Electionis inſtituuntur, ceſſant judicia Capturalia particularia in ſingulis Palatinatibus & diſtrictibus antea, ut ſupra dictum eſt, inſtituta. Ceſſant autem tribus ſeptimanis antè & poſt Comitia Electionis. *Vid. Acta Electionis Uladislai IV. in Confœderatione Palatinatus Cracovienſis.* Progreſſi Nuncii cum ſuo Marſchalco in Rotam, de variis diſceptant. Præſertim verò materia *Exorbitantiarum* in omnium ore eſt. Exorbitantios autem vocant vulnera

Digitized by Google

Reipubl. inflicta, partim à Regibus ipſis, partim ab aliis Ordinibus v. g. in Interregno An. 1669. inter Exorbitantias numeratur Decretum à Joanne Caſimiro Rege in Lubomirſcium latum; item illa qvæ qvidem in jurejurando Regio expreſſa, non tamen ſunt obſervata; Abdicatio qvoqve ipſa Regis Joannis Caſimiri inter Exorbitantias cenſetur: Item, ſi qvid Principi injuſtè videtur eſſe permiſſum, illud Exorbitantiæ nomine deſignatur. *Vid. Diar. Elect. An. 1674. d. 17. Maji.* Caſim. Zavvacki *in. Gloria* &c. *Item ipſa Acta Electionis illius.* De his Exorbitantiis non tractatur in media Rota Eqveſtri, ſive in pleno conſeſſu Nunciorum Terreſtrium, neqve in Senatorum conventu; ſed ſecundum morem antiqvum qvidam Senatores ex ſingulis tribus gentibus ab Interrege, & alii Nobiles ex Ordine Eqveſtri, habitâ itidem ſingularum gentium ratione, à Marſchalco Nunciorum ad hoc negotium eliguntur. Hi Deputati, ut vocantur, mane in arce Varſavienſi convenientes commiſſum ſibi negotium tractant; à meridie verò Conventus omnium Nunciorum Terreſtrium habetur extra urbem in Rota Eqveſtri. Fuit etiam antiqvioribus temporibus in uſu, ſtatim in initio Comitiorum horum tractare per Deputatos *de Pactis Conventis* ſive *de Capitulatione* futuri Regis; ſed in poſterioribus duobus Interregnis Pacta Conventa poſt Electionem demum conſcripta ſunt. Et hoc factum eſt ex ea ratio-

ratione,qvod aliæ præſcribendæ ſint Leges Regi Indigenæ,aliæ Regi externo. Qvoniam itaqve antè Electionem incertum eſt,utrum exterus, an verò Rex incola ſit regnaturus, ideò dilatum eſt hoc negotium, licet hoc multis nec tum placuerit,neqve nunc adhuc placet. *Vid.* Zavvacki l. c. & Diar. Elect. *An. 1674. d. 25. April.* Multa etiam, qvæ ad ſecuritatem publicam pertinent, tractantur in his Comitiis Electionis, imò privata etiam qvandoqve intermiſcentur, ut teſtantur Diaria.

XIII. Propius jam ad Actum Electionis accedunt Ordines, qvando exterorum Principum Legatos, varios Regni Candidatos Ordinibus commendantes, audiunt. Hoc verò qvomodo fiat jam videbimus. Legatos exterorum Principum Polonorum Leges non Varſaviæ, ſive in loco Electionis, ſed alibi in urbibus ſibi aſſignatis degere jubent, idqve propterea, ne variis machinationibus & corruptionibus liberæ vim faciant Electioni. Qvando itaqve ad Ordines illi admittendi ſunt,nominantur ab Interrege qvidam ex Senatu, ut & à Marſchalco Nunciorum ex Nobilitate trium gentium, qvi cum Marſchalco Regni & Marſchalco Nunciorum Legatum introducant in Rotam Eqveſtrem. Huc enim Senatus pro more ſeſe confert, qvando Legati ſunt audiendi. *Vid.* Zavvacki *l. c. antè med.* Habetur autem in audiendis Legatis ratio Principum, qvorum ſunt Legati; ita

ita ut uni plus alteri minus honoris exhibeatur, tum in numero ipſum concomitantium & in Rotam Eqveſtrem introducentium, tum in ordine admittendi, tum etiam in loco Legatis aſſignando. Qvando Legato Pontificis Romani legatio audienda eſt, eliguntur à Primate ex Senatu aliqvot Epiſcopi, ut & alii ex Senatoribus Secularibus; & à Marſchalco Nunciorum ſive à Directore Rotæ Eqveſtris qvidam ex Nobilitate, habitâ ſemper trium gentium ratione, qvi cum Marſchalco Regni & Marſchalco Nunciorum ſive Rotæ Eqveſtris Directore Legatum accerſant, & in Rotam Eqveſtrem introducant. Huic Rotam Eqveſtrem ingredienti Interrex è curuli ſuo ſurgens, ad duos paſſus obviam progreditur, locumqve inter ſe & alium proximum ſibi Epiſcopum concedit. *Vid.* Zavvacki *l. c. &* Diarium Elect. *Ann. 1674. d. 5. Maji.* Deindè ſeqventi, vel alio etiam die, prout commodum eſt, eâdem ratione ab Interrege qvidam ex Senatoribus, ſed tantum ſecularibus; & à Marſchalco Nunciorum qvidam ex Nobilitate nominantur, ad introducendum cum Marſchalcis Legatum Imperatoris Germanici. Locus verò ei non inter Epiſcopos, ſed in ipſo Rotæ Eqveſtris aditu inter Marſchalcum Regni & Marſchalcum Ordinis Eqveſtris aſſignatur. Poſt hos admittuntur aliorum Regum & Principum Legati, ſi fieri poteſt, vel uno die. Poſt obitum Auguſti certamen ortum eſt inter Oratores Gal-

liæ

liæ & Hiſpaniæ Regum de ingreſſu in Rotam Eqveſtrem. Verum Ordines Polonici Legatos Gallicos primò juſſere ingredi. Qvo decreto motus Hiſpani Regis Orator, ne poſteriori loco dixiſſe videretur, maluit non auditus in Hiſpaniam reverti. Fredro *in Hiſt. Henr. p. 49.* Sic in Interregno poſt obitum Stephani, cum Legati Regis Sveciæ ultimo inter Regios Legatos loco admiſſi eſſent, proteſtatione prius de perverſo more in admittendis Legatis interpoſitâ ſuam cauſam propoſuerunt. Thuan. *lib. LXXXVIII. fol. 150. col. 2.* Et in Interregno An. 1669. cum Legatus Svecicus vocaretur ad Ordines, *literis ad Reverendiſſ. Regni Pro-Cancellarium datis ſcripſit, ſeſe nulli in Orbe Principum loco in expediendâ Legatione ceſſurum fuiſſe; qvod verò ad præſens intermitteret, nondum ſe omnia reqviſita à ſuo Clementiſſimo Rege habere* dixit, ut auctor eſt Caſim. Zavvacki *l. c. lit. C. pag. 1.* Regum Legati, licet & ipſi ſint Epiſcopi, non tamen inter Epiſcopos ut Pontificis Legatis locum obtinent: ſed inter Marſchalcos, qvi ipſos in Rotam deduxerunt. Principum fiduciariorum Nuncii aut ultimo ferè loco; aut ut domeſtici primo admittuntur. Non verò audiuntur in pleno Senatus & Ordinis Eqveſtris conſeſſu, ſed ſeorſim coram Senatu, & deindè coram Ordine Eqveſtri, ut de Interregno poſt exceſſum Auguſti factum eſſe, teſtatur Fredro *pag. 212. ſeq.* Qvamvis hæc jam non adeò ſtrictè obſer-

Digitized by Google

obſerventur. In Interregno enim An. 1669. in Rota Eqveſtri Legationem ſuam expedivit Legatus Ducis Curlandiæ, præſente Senatu & Ordine Eqveſtri; poſt ipſum etiam plures Legati, ut Tartarici & Lotharingici, auditi ſunt. Hoc tantum diſcriminis inter hanc aliasqve Legationes interceſſit, qvod Legato Ducis Curlandiæ locus non ſit conceſſus inter Marſchalcos, ſed à dextro latere, qvi erat locus Palatinatuum Pruſſiæ, *teſte* Caſim. Zavvacki *l. c. lit. C. pag.* 1. *col.* 2. Qvibus ritibus autem Legationes ſuas expediant exterorum Principum Legati, paucis jam indicabimus. Legatus à Marſchalco Regni & Marſchalco Eqveſtri aliisqve in Rotam introductus, poſtqvam Rempubl. debito modo ſalutavit, conſidet in loco ſibi, ut ſupra diximus, aſſignato. Poſt hæc Credentiales, ut vocant, literas per Referendarium Regni tradit Reipubl. ſi convenientes in iis tituli tribuuntur Reipublicæ. Aliàs An. 1669. Legatus Cæſaris monitus eſt ab Archiepiſcopo Gneſnenſi, ne literas Reipubl. traderet, ob defectum tituli convenientis ingratas futuras. Reqvirunt autem Poloni titulum ***Sereniſſimæ Reipubl.*** ſive ***Sereniſſimorum Ordinum***, qvoniam vacante ſede Regia jus majeſtaticum penes Ordinem Senatorium & Eqveſtrem remanet. Hinc in nuperrimo Interregno An. 1674. Literæ Regis Galliæ placebant Ordinibus, qvæ hanc præferebant epigraphen: ***Illuſtriſſimis, Reverendiſſimis, Magnificis***

Domi-

Dominis Caſimiro Floriano Duci in KlevanCzartoryiski Dei &c. Primati & Primo Principi, cæterisqve Principibus, Senatoribus Sereniſſimæ Reipubl. Polonæ, Amicis, Fœderatis plurimum honorandis, gratiſſimè nobis dilectis. In ipſo contextu ſemper ſcriptum fuit *Excellentiis Veſtris, Excellentias Veſtras.* non verò ut Imperator ſcripſerat *Vos, Vobis.* Eundem titulum cum Galliæ Rege dedit ipſis Dux Lotharingiæ in Credentialibus, qvorum ſubſcriptio fuit: *Excellentiſſimarum, Reverendiſſimarum Dominationum Veſtrarum ad obſeqvia paratiſſimus Amicus & Servitor Carolus Dux.* Plerumqve autem Legati peculiares ad Ordinem Eqveſtrem habent literas. Illas legit Referendarius Regni, vel etiam Secretarius major; has verò Marſchalcus Ordinis Eqveſtris. Perlectis literis orationem ſuam habet ad Ordines Legatus, commendatqve ipſis aliqvem Candidatorum, ad qvam Orationem ipſi primò ab Interrege nomine Senatus, & deindè à Marſchalco Ordinis Eqveſtris nomine Nobilitatis reſpondetur. His peractis Legatus ſingulos ſalutat, ſicqve eodem cum comitatu, eademqve cum pompâ dimittitur. His ita peractis Legatus qvilibet à Loco Electionis excedere, & eventum Electionis expectare ſecundum leges cogitur in deſignato ſibi extra Varſaviam loco. Extant hac de re Conſtitutiones qvamplurimæ uti allegantur in Comitiis Varſavienſibus An. 1668. Has

Con-

Digitized by Google

Conſtitutiones licet multi magna animi contentione urgeant, ſæpè tamen nihil proficiunt, multis huic rei reclamantibus. Hinc etiam fit, ut non raró Legati Varſaviæ maneant. Poſthæc eliguntur ab Interrege, aliqvot Senatores; & à Marſchalco Ordinis Eqveſtris, aliqvot Nuncii Terreſtres, ad ſingulos Legatos, qvi privatim ſpecialiora cum ipſis Legatis tractent, promiſſa ipſorum Candidatorum nomine facta notent, commoda ex ipſis, ſi ad Regiam dignitatem evehantur, in Rempubl. redundatura trutinent. Hi Delegati deindè revertentes ad Rotam, de tractatibus ſuis cum exterorum Principum Legatis fratres ſuos certiores faciunt: ubi rurſus in pleno Senatus Nunciorumqve Terreſtrium conſeſſu ſingulorum Legatorum promiſſa ſub trutinam veniunt, commada & incommoda ex ſingulorum electione expenduntur. Noſcere enim oportet, undè major publici boni utilitas alluceat. *Vid.* Zavvacki *l. c.* & Diarium Electionis *An. 1674. d. 12. 17. 19. Maji.* De hac deſignatione ſive Electione Senatorum Nunciorumqve intelligenda ſunt illa Solikovii verba: *Cuiqve Candidatorum ex Senatu Advocati cum Collegis pluribus dari, qvi pro ſuis Candidatis uberrimè diſſerunt.* in Comment. *de Reb. geſt. poſt exceſſum Auguſti pag. 7.*

XIV. His omnibus excuſſis ipſa Electionis dies appropinqvat. Anteqvam verò ritus in Electione Regis obſervari ſolitos enumeremus, pauca

pauca nobis diecenda ſunt in anteceſſum de CANDIDATIS Regni & de ELECTORIBUS. Qvod primo loco ad Candidatos attinet, de illis perſonatus ille Franciſcus Marinius aſſeruit, *Piaſtum legibus Regni à Regno excludi*, idqve profert ex fide Bodini, hominis Galli, *lib. de ſcopo Reipubl. Polon. cap. 4.* Hauſit eundem errorem ex Marinio Chr. Funccius *in Breviario Orbis hodiè Imperantis pag. 726. ſeq. & pag. 732. ſeq.* Sed nullæ unqvam leges in Polonia poſitæ ſunt de excludendo Incola Rege. Teſtantur hæc, ut cætera prætercam, tot in Interregnis majoribus Regni Candidati è Nobilitate Polonica. Poſt obitum Sigismundi Auguſti competitores erant Erneſtus Archidux Auſtriæ, Henricus Dux Andegavenſium, Rex Sveciæ, Dux Moſcorum. Pleriqve tum volebant ex incolis Regem eligi, ut habet Fredro *à pag. 42. ad 72.* Hinc Joann. Demetrius Solikovius dicit *innumeram tunc fuiſſe Candidatorum ſegetem.* in Comment. *pag. 5.* Ab exceſſu Henrici I. Candidati Regni fuerunt Maximilianus Imperator German. Stephanus Bathor de Somlio Tranſylvaniæ Princeps. Alphonſus II. Dux Ferrariæ, & ex Incolis Joannes Koſtka Palatinus Sentomirienſis & Stanislaus Comes de Gorka Palatinus Poſnanienſis, Fredro *pag. 128. ſeq.* Poſt fata Stephani Regis Competitores fuerunt Maximilianus Archidux Auſtriæ; Sigismundus Joannis Regis Sveciæ filius; Alexander Dux Parmæ & Pla-

N cen-

centiæ, teſte Honorio *in Diſſertat. de novo in Polon. eligendo Rege pag. 425.* Ex incolis tunc fuere Candidati: *Conſtantinus Dux de Oſtrog* Palatinus Kiovienſis & filius ipſius natu major *Joannes* Dux de Oſtrog Palatinus Volhiniæ. *Simon* & *Alexander Duces in Slucko* fratres. *Radivilii Duces* in Olyka; *Albert. Laski* Palatin. Siradiæ. *Zagurski* Palatin. Poſnan.; *Tencinius* Palatin. Cracovienſis. *Firley* Caſtellanus Biecenſis. *Andreas Zborowski* Marſchalcus Regni. *Joannes Zamoyski* Cancellarius Regni & Exercituum Dux generalis. *Vid.* Auctor Libelli Polniſche Kriegs- und Staats Sachen *pag. 261.* In Interregno poſt abdicationem voluntariam Joannis Caſimiri Regis, qvinam fuerint Regni Candidati. *Vide Cenſuram Candidatorum tunc ab A.O. editam. & Diar. Europ. Continuat. XIX. pag. 254. ſeqq.* Habuit etiam illo tempore pro ſe aliqvot vota Illuſtriſſimus atqve Celſiſſimus Princeps Dn. Dn. BOGUSLAUS RADZIWIL Dux Birſarum, Dubinkorum, Sluciæ & Kopiliæ &c. &c. Electus verò tunc eſt Rex incola Sereniſſimus MICHAEL KORIBUTHUS DUX IN WISNIOWIEC. Hoc defuncto ſummis qvidam viribus allaborarunt Lithvani, ut lege publicâ à Regno excluderetur *Piaſtus* i. e. Rex incola; nihil tamen obtinere potuerunt. Ratio Lithvanorum fuit, qvod acerbum ſit ſibi æqvalem ſubitò ad hoc faſtigium evectum Dominum ſuum appellare, ex qvo turbæ & bella inteſtina oriri ſolent. Ne verò contraria pars objiceret,

jiceret, rem hanc eſſe novam, allegarunt locum cujusdam Hiſtorici Polonici, qvi de Interregno qvodam dicit: *Excluſis Piaſtis dictæ ſunt pro externis ſententiæ.* Rationes vero in contrarium afferebantur, ne lex de excludendo Piaſto conderetur, ſeqventes: I. Dedecus hoc ſummum eſſet apud exteras gentes, non eſſe inter nos idoneum ad ſceptra ſubjectum. II. Exteri ſibi jus aliqvod in Regnum Poloniæ prætenderent. III. Coarctatio hæc eſſet liberæ vocis in Electione. IV. Injuria hac ratione inferretur Sereniſſimo Michaëli Regi, cujus cauſa lex hæc lata eſſe diceretur. V. In Convocatione Regni generali, qvosdam qvidem in excluſionem Piaſti conſenſiſſe, non fuiſſe tamen hunc conſenſum omnium. VI. Scripturam ſacram dicere: *Non eliges, niſi Indigenam.* VII. Dicerent exteri, Polonicam gentem ad ſervitutem natam parere ſcire, regere neſcire. *Vid. Diarium Electionis ad d. 23. April.* Rationes qvas in Interregno poſt Joannem Caſimirum A. O. protulit pro Rege Incola eligendo, ſunt ſeqventes. I. Deus ipſe Judæis mandavit: *Non poteris alterius gentis hominem facere Regem, qvi non ſit frater tuus.* Deut. XVII. 15. II. Bruta qvoqve à Diſpare non reguntur. III. Indicium eſt nimis abjectorum ingeniorũ, non admittere è gente ſua, qvi Regere poſſet. IV. In Germania incola eligitur Imperator, in aliis Regnis idem obſervatur. V. Piaſtus morum Poloni-

corum maximè gnarus eſt. VI. Ejusdem certior fides eſt. VII. Exteri ab Officiis Regni excluduntur, qvidni etiam à Regno. *Vid.* Cenſura Candidatorum. Conf. & Piaſec. *pag. 59.* Hæ rationes qvoqve tunc obtinuerunt, adeò ut non tantum nulla lex de Piaſto excludendo ſit lata, ſed ut etiam duo ſeſe ſubſeqventes Reges ex incolis ſint electi. Tandem de Candidatis notandum eſt, qvod in loco Electionis non poſſint adeſſe. Hinc in Elect. Henrici I. cum multi vellent Piaſtum i. e. Regem ex ſuo Ordine, Joannes Zamoſcius, æternum illud Poloniæ decus, petiit à conſeſſu utriusqve Ordinis, ut cives qvi regnum ambirent, abſcenderent à loco Electionis, ne gratia major, aut offenſa in præſentia pararetur libertate ſententiarum. Cum verò petitorem purpuræ nemo ſe palam ob verecundiam, aut invidiæ metum, auderet profiteri, omnis de incola Rege deliberatio conqvievit. Fredro *in Hiſt. Henr. pag. 81.* Et cum poſtea An. 1632. Uladislaus Princeps Candidatus Regni paulo poſt inchoata Comitia veniſſet Varſaviam, ægrè id tulerunt Ordines, hinc lex lata eſt, ne ullus Principum Candidatorum Regiorum præſens adeſſet in Electionis loco. Vid. *Conſtit. An. 1633. fol. 11. Conf.* Piaſec. *in Chron. fol. 533.* Poſthæc Joannes Caſimirus in Reverſalibus poſt Abdicationem datis promiſit, ſe remotius ab Actu & Loco Electionis, durante eâdem, manſurum. *Vid. ipſum Diploma Reverſale An. 1668. Ordinibus*

bus datum in ſin. Lex tamen illa, qvod in eligendis Incolis locum non habeat, teſtantur exempla Sereniſſimi Regis Michaëlis & Sereniſſimi Joannis III. qvi medios inter Electores verſabantur, cum eorum ſuffragiis ad Regalem eveherentur dignitatem.

XV. ELECTORES Regum ſunt primò *Senatores* Eccleſiaſtici & Seculares. (olim tamen qvidam ex his excipiebantur, ut paulò poſt apparebit.) Deindè *tota Nobilitas Polonica.* Ordo enim Eqveſtris in ipſo Electionis actu non tam per Nuncios ſuos Terreſtres, qvam per ſe rem agit, ideò qvicunqve Nobilitatis jure gaudet, habet votum ſuum in Electione Regis. *Conferre enim ad ſecuritatem Imperantium putant Poloni, & obtemperantium conſtantiam, Regem per omnes eligi. Bonos namqve maloſve elegerint, non aliis, ſed ſibi imputaturi, & ſine murmure qvemqve laturi. Qvare illi multitudini nec curia nec conclave ſufficit capiendæ, undè militariter ſub dio eligere mos eſt.* Fredro *in Hiſt. Hen. I.* Viſerunt qvidem nonnulli in Interregno An. 1674. ne novis Nobilibus votum concederetur in Electione Regis, ſed nihil hac de re decretum eſt. *Vid. Diarium Electionis d. 23. April.* Admittuntur etiam *Cracovienſium* & *Vilnenſium* Nuncii & Delegati, *teſte* Aarone Alexandro Olizarovio *lib. II. de Polit. hom. ſociet. c. 1.* Pruſſicæ qvoqve Civitates majores ut Thorunium, Elbinga & Gedanum qvod jus hoc anti-

Digitized by Google

qvitus habeant, patet ex Privilegio Sigismundi I. Regis An. 1530. conceſſo, ubi ad Electionem Regis ejusdemqve Coronationem advocari & admitti jubet *Status & Ordines Terrarum Pruſſiæ ſecundum antiqvam conſvetudinem & contenta Privilegiorum.* Jam verò inter Ordines & Status Pruſſiæ ſuperiores ſunt dictæ tres civitates. *Vid. Jura Municipalia Pruſſiæ.* Non obſtat ergò, qvod Piaſecius teſtatur, An. 1632. Gedanenſibus hoc jus demum conceſſum eſſe. *Vid.* Piaſec. *in Chron. fol. 541.* In Interregno An. 1669. Pactis Conventis ſubſcribunt poſt Senatum & Nobilitatem, Nuncii Cracovienſis, Vilnenſis, Leopolienſis, Poſnanienſis & Varſavienſis urbium. Inter ſuffragia qvoqve Sereniſſimo Regi Michaëli data, reperiuntur nomina Nunciorum ex Cracovienſi & Poſnanienſi urbibus miſſorum. In Interregno An. 1674. Articulis Pactorum Conventorum ſubſcribunt Nuncii Cracovienſes, Vilnenſes, Leopolienſes, Poſnanienſes. Sed præter hos Electores ſunt etiam alii, qvi ſibi in Comitiis Electionis jus ſuffragii non raro vindicarunt. DUCES PRUSSIÆ cum eſſent fiduciarii Regni Polonici freqventer hoc ſibi jus aſſerebant, idqve ex ea ratione, qvoniam Alberto Marchioni Brandeburgico, cum ex Magiſtro Ordinis Teutonici in Pruſſia factus eſſet Dux Pruſſiæ, primus in Senatu Regni Poloniæ, ut Conſiliario conceſſus eſt locus An. 1525. In ſingulis itaque Electionibus

Regum

Regum jus ſuffragii ſibi dari poſtularunt, reſponſum tamen ipſis eſt ſemper, fieri hoc non poſſe ob certas rationes. Præcipuè verò notatu digna ſunt, qvæ Sigismundus I. ſuper hac re reſcripſit: *Comperit Majeſtas Regia, adeò diligenter cautum & obſervatum eſſe omni tempore, ne qvis alius excellentioris Ordinis præter Conſiliarios Regni jus eligendi haberet, ut etiam & Duces Maſoviæ, qvi Principes erant Indigenæ Regii & vetuſtiſſimi generis, ut deniqve & filii Regii Domini Naturales hujus Regni poſt obitum Patris, neqve locum neqve vocem eligendi Regis habere potuerint. Sed & Magiſtri Pruſſiæ, qvi omagia Regibus & Regno Poloniæ præſtabant, non ſolum ut Principes, ſed etiam ut Conſiliarii Regni, qvi pari modo in Senatu loca habebant, hoc ipſum jus Electionis obtinere non potuerunt. Proindè cum Illuſtris Dominus Dux Pruſſiæ ut Prudens Princeps ſatis intelligat, nihil eſſe pernitioſius in omni Republica, qvam aliqvid adverſus Leges & Inſtituta vetera, perpetua ſerie & uſu approbata committere, neqve aliundè graviores caſus & perturbationes oriri, boni conſulere dignetur ejus Illuſtritas, qvod Majeſtas Regia & univerſi Conſiliarii Regni, qvi ejus Illuſtritati integerrimo animo afficiuntur, non poſſunt eam rem ut inſolitam & Inſtitutis Regni adverſam concedere.* Habentur hæc apud Joann. Januſzov. *lib. VII. Conſtit. R. Pol. part III. tit. 2. fol. 930.* Hæc etiam poſt ea tempora in Interregnis ſin-

gulis regerebantur à Republ. Polonica Ducibus Pruſſiæ. Idem verò & de DUCIBUS CURLANDIÆ Regni Polonici fiduciariis intelligendum eſt. *Vid.* Andr. Maximilian. Fredro *in Hiſt. Henr. I. pag. 212.* Paul. Piaſec. *in Chron. fol. 529.* Theatr. Europ. *ad An. 1632. fol. 580.* Porrò Milites etiam ad Electionem Uladislai IV. è caſtris Nuncios ſuos miſerunt ad danda ſuffragia; ſed non eſt hoc ipſis conceſſum, dum ſtipendia Reipubl. mererentur. Si verò Electioni voluerint adeſſe, juſſi ſunt, ut ſinguli venirent ex ſuis Palatinatibus, id tum cum cæteris Nobilibus impetraturi. Piaſec. *ad Ann. 1632. fol. 530.* Hinc etiam in Electione Joannis Caſimiri prohibentur Duces Exercituum, ne militem ad locum Electionis ducant. *Vid. Acta Elect. illius fol. 11. ſeq. & fol. 16.* Et cum in Electione Michëlis Regis Nobilitas ſub ſignis militaribus in campo Electorali comparuiſſet, vimqve liberæ voci feciſſet, coacti ſunt Ordines in Interregno An. 1674. lege hoc cavere, ne liceret militibus Electioni ſeſe immiſcere; qvæ qvidem lex ut antiqvaretur, anteqvam invaleſceret, laborarunt milites, irrito tamen conatu. *Vid. Diar. Electionis An. 1674. d. 28. April.* Non verò mirum eſt milites ex Nobilitate lectos hos ſibi jus aſſeruiſſe, cum etiam COSACI in Electione Uladislai Regis jus ſuffragii ſibi dari poſtularint; ſed plane ſunt repulſi, ut gens ex ultima plebe collecta. Piaſec. *l. c.* Jus itaqve Electionis

ctionis in Polonia habent ſinguli Nobiles, & qvidem ita, ut, vel minimo Nobili diſſentiente, cæterorum omnium & Senatorum & Nobilium vota pro Electione hujus vel illius Regis lata (vix credibile dictu) de jure ſint nulla. *teſte* Fredron. *in Hiſt. Henr. I. pag. 80.* Improbat hunc morem omnes Nobiles ad Electionem Regiam admittendi ob varias turbas Ocieſſius Regni Poloniæ Cancellarius *apud* Chriſt. Varſevicium *lib. I. de opt. Statu Libertatis p. 46. ſeqq.* Qvodſi enim in aliis Regnis inter paucos Electores ſæpè reperiantur diverſæ ſententiæ, diverſa ſtudia, varii motus, ſæpius etiam non exigui tumultus; qvid ſentiendum ſit de tot millibus Electorum in Polonia, qvivis facilè animadvertit.

XVI. Poſtqvam dies Electionis illuxit, omnes Senatores, Eqvitesqve in loco Electionis in genua procumbunt, & Archiepiſcopo, vel abſente eo, Epiſcopo Cujavienſi, præcinente hymnum decantant: VENI CREATOR SPIRITUS &c. Eo finito totus conſeſſus dividitur in ſuos Palatinatus, ſingulis tam Senatoribus qvam Nobilibus ad proprios Palatinatus ſecedentibus, & peculiares Rotas conſtituentibus. Solus Archiepiſcopus Gnesnenſis non ſe movet loco, eò qvod ipſi competat in concluſione demum omnium ſuffragiorum explicare ſuam ſententiam & nominare Regem. Ordines hoc modo diviſi ſuffragia ſua enunciant, primo Senatore cujusqve Palatinatus rogante. Colle-

ctis in Palatinatibus ſententiarum calculis, qvarum avtographa manibus Senatorum & Nobilium cujusqve Palatinatus ſubſcripta Marſchalco Ordinis Eqveſtris conſignantur, omnes in communem conſeſſum ſive in Rotam Eqveſtrem redeunt, ut ſingula Palatinatuum ſuffragia in commune conferant. Poſt hæc Senatores in ſuo Conſeſſu enunciant ſuffragia pro Electione Regis. Piaſec. *in Chron. fol. 542. ſeq.* Fredro *pag. 80.* Si plurima vota ſunt pro uno Candidato; tum invigilant ingenio dexterrimi, ut partim ſvaſu, partim precibus, tum omni meliori modo univerſam Nobilitatem, cujus tum vota conferuntur, ad ſententiæ unitatem pelliceant. Concordantibus tandem omnium ſententiis, renunciatio Regis aut fit ſtatim, aut etiam in ſeqventem aliumve diem differtur. Tum confluentibus iterum Electoribus Interrex ter, pro more, adſtantes interrogat: *num velint jubeant N. Regem renunciari.* Acclamantibus cunctis, *placet, vivat.* Tum Primas Regni eum Regem gravi oratione renunciat. Videlicet præfatur primo qvædam, aut de gravitate negotii, ſuâqve tenuitate, aut etiam de aliqva aliâ materia, tandem renunciat Regem tali ferè formula. *In nomine Domini nomino Regem Poloniæ & Magnum Ducem Lithvaniæ N. N. precorqve cœleſtem Regem, ut hunc, qvem à ſeculis Regem genti iſti prævidit, gratiâ ſuâ in tanto munere ſuſtinendo adjuvet, hancqve Electionem iſti Reipubl. fauſtam fortuna-*

tuna-

tunatamqve, & cumprimis Religioni Catholicæ ſalutarem eſſe velit. Tandem converſus ad Marſchalcos, hortatur eosdem, ut nominationem hanc eſſe factam ex officio publicent, qvi confeſtim aſſurgentes in loco ſeſſionis ſuæ Regem electum proclamant, cujus rei formula hæc ferè eſt: *Rex N. N. electus concordibus ſententiis, & ab Interrege renunciatus eſt, hunc igitur, pro Rege verò legitimèqve electo ac nominato habeatis omnes.* Publicatâ per Marſchalcos Nominatione Regis electi, totus populus in genua procumbens, in patenti campo, præcinente rurſus Interrege, decantat hymnum TE DEUM LAUDAMUS. Tum clangor tubarum per campos reſonat, machinæ bellicæ ſive tormenta diſploduntur, & omnia per campos gratulationum & lætitiæ publicæ ſigna eduntur, tum etiam in templo S. Joannis Varſaviæ hymnus, *Te Deum laudamus*, decantatur; & ſi Rex electus ipſe præſens eſt, eodem ad laudes Deo decantandas ab Interrege deducitur. Tum rurſus populus edendis lætitiæ ſignis vacat, tormentorum bombardarumqve tonitruis undiqvaqve reſonantibus. *Vid.* de his Paul. Piaſec. *ad An. 1632. fol. 542. ſeq.* Caſim. Zavvacki *in Gloria Orbi Sarmatico conſenſu monſtrata.* Diarium Elect. *An. 1674.* Hæc ita fieri ſolent, cum unanimi conſenſu Rex eligitur: Sed non rarò, ſtudiis in diverſas partes diſtractis, turbantur hæc omnia. Et ut cætera prætercam, aliqvando duo Reges, ne-

qvic-

Digitized by Google

qvicqvam reclamantibus aliis, eliguntur. Sic poſt abitum Henrici Regis in Galliam, alii Maximilianum Imp. alii Stephanum Bathori Tranſylvaniæ Principem elegerunt. Et Stephano Rege poſtmodum è vivis ſublato, alii Maximilianum Archi-Ducem Auſtriæ ad Regnum capeſſendum evocarunt, alii purpuram ad Sigismundum III. Sigismundi Auguſti è Sorore Catharina (qvæ Joanni Sveciæ Principi, poſtea Regi, nupſerat) nepotem detulerunt. Qvantæ etiam turbæ qvantiqve tumultus in Electione Regis Michaëlis fuerint, teſtari poteſt Caſim. Zavvacki *loc. cit.*

XVII. Seqventi die Senatores cum Nunciis Terreſtribus, aut in Rota Eqveſtri extra Varſaviam, aut in arce Varſavienſi conveniunt, ubi *Decretum Electionis* componitur, ſubſcribiturqve à ſenatu & à Deputatis Palatinatuum, cum longum ſit, tot millium Electorum nomina adnomina adnotare. Fredro *pag. 82.* Præter hoc tamen omnium Electorum ſuffragia collecta typis mandantur, ut teſtes ſunt Indices in ultimis Electionibus typis expreſſi. Poſthæc Ordines de *Pactis Conventis* ſunt ſoliciti, ut factum eſt in duabus ultimis Electionibus. Aliàs vetuſto more Pacta conventa ſolebant ante Electionem conſcribi, qvod etiam, ut in dictis illis Interregnis fieret, urgebant multi, ſed fruſtra. Ad pacta verò Conventa conſcribenda deſignantur plures ex ſingulis tribus gentibus, qvæ deindè

in

in pleno Senatus Nunciorumqve conſeſſu à Marſchalco Ordinis Eqveſtris leguntur, & ab omnibus examinantur. Poſthæc, ſi Rex electus abſens eſt, accerſuntur ejus Legati, ut conditiones Electo Regi propoſitas jurejurando confirment, Decretumqve Electionis recipiant. Qvo facto Marſchalci iterum Regem proclamant dicentes: *Polonos jam juſtum habere Regem.* Hinc Rex ſolenni Legatione ad Reipubl. gubernacula capeſſenda invitatur. Anteqvam verò Rex electus loco ſe moveat, prius in Principatu, vel Regno ſuo ſacramento ſe Polonis obſtringit, qvod velit jura & Privilegia Regni conſervare. *Vid.* Fredro *in Hiſt. Henr. pag. 84.* Sigismundo III. è Svecia venienti obviam miſſi ſunt Gedanum Legati, qvi in monaſterio Olivenſi jurejurando Regem obligarent, Decretumqve Electionis ipſi traderent. Paul. Piaſec. *in Chron. ad An. 1587. fol. 76.* Si verò Rex ipſe præſens eſt, inviſit poſt Electionem ſuam Nobilitatem in campo Electorali, eidemqve pro Electione gratias agit. *Vid.* Diar. Europ. *Contin.* *XIX.* Caſim. Zavvacki *loc. cit. circa fin. Conf.* Acta Electionis Vladislai IV. *fol. 20.* Ordines interea cætera Reipubl. negotia, & inter hæc etiam de die Coronationis, tractant. Finitis his omnibus Marſchalcus Ordinis Eqveſtris rotam jurisjurandi Electo Regi exhibendam, ſuper qvam poſtero die jurare debet, præſentat. Qvoniam autem finis jam adeſt Conſiliorum,

Sci-

Scipione poſito valedicit Ordinibus,gratias pro collato ſibi honore agens,ultimumqve ſuffragium,ne qvid Electioni deſit,addit,nominatqve N.N. electum Regem Poloniæ, votum addens, ut vivat,regnet perennet. Huic continuò pro ingenti labore & exanthlatis pro Rep. curis pari officiorum teſtificatione tum Senatus, tum Eqveſtris Ordo reſpondet. Seqventi die Rex in templum S. Joannis deducitur,ubi Archiepiſc. Gneſnenſis miſſam celebrat, qvâ finitâ Marſchalcus Ordinis Eqveſtris oratione habitâ Decretum Electionis Regi tradit, ſigillis Senatorum Nunciorumqve Terreſtrium munitum. Tunc flexo genu Rex, Archiepiſcopo Gneſnenſi Evangelium, ſuper qvo Rex jurejurando Pacta Conventa firmaturus eſt, tenente,& rotam juramenti Regii exhibente, de more ſacramentum dicit, confirmatqve eo ipſo Pacta Conventa. Rota ſive formula jurisjurandi hæc eſt: *Ego N. Electus Poloniæ Rex & Magnus Dux Lithvaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, Maſoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, Smolenſciæ, Kioviæ, Volhyniæ, Podoliæ, Podlachiæ, Czernichoviæqve ſpondeo & ſanctè juro Deo omnipotenti ad hæc ſancta Jeſu Chriſti Evangelia, qvod Pacta Conventa per Ordines Regni mihi data, in omnibus eorum articulis, Punctis, clauſulis, Conditionibus; ita ut nec ſpecialitas generalitati, nec generalitas ſpecialitati, deroget, ſervabo, manu tenebo & adimplebo; atqve ea omnia iterato etiam in ſolemni Coronatione*

jura-

juramento confirmabo, ſic me Deus adjuvet, & hæc ſancta Jeſu Chriſti Evangelia. Præſtito hoc jurejurando Archiepiſcopus Regi gratulatur, nomine Senatus; Marſchalcus verò Ordinis Eqveſtris nomine Nobilitatis; qvibus nomine Regis aliqvis reſpondet, gratias agens pro Diplomate Electionis. Tandem Marſchalci & Regni & Lithvaniæ ter, pro more, publicant Electionem Regis ritè peractam. Et hic eſt finis totius Actus Electionis. Hauſimus hæc ex ſupra laudatis Auctoribus, in qvibus tamen obſervare licet, aliqvando pro ratione temporum qvædam immutari.

XVIII. Licet verò jam ſit Rex electus, nondum tamen pleno jure Regio utitur, ſed Interregnum durat, usqve ad coronationem. Non utitur igitur niſi *Electi Regis* titulo. Literæ etiam ejusdem ad exteros Principes non niſi ſigillo cameræ muniuntur. Regi tamen, qvi noſtro vivit tempore, & feliciter Reipublicæ præeſt, Sereniſſ. Joanni III. conceſſum erat antè Coronationem ſigillum Magni Ducatûs Lithvaniæ, idqve ad ipſam tantum expeditionem Moſcoviticam. *Vid.* Denunciatio *Electionis Sereniſſ. Joannis III.* Collatio qvoqve Magiſtratuum Regi electo non conceditur tempore Interregni; promittere tamen poteſt alicui ſummos etiam Magiſtratus poſtea conferendos. Niſi qvod in nupero Interregno conceſſum fuerit, Regi, ut nominationem Archiepiſcopi Gnesnen-

nenſis, qvoniam Reipublicæ, ut habeat Interregem & Primatem, intereſt, ſubſignaret ſigillo cameræ. Conceſſum qvoqve ipſi, pro hac ſola vice, generalem expeditionem Nobilitati indicere, qvò eò felicius hoſti reſiſti poſſet. Aliàs Regalia hæc usqve ad Coronationem manent penes Rempublicam. Eapropter etiam Marſchalci Regi nondum coronato baculos non ſublevatos ſed demiſſos præferunt ex more antiqvo. *Vid.* Piaſec. *ad An.1632.fin.* Licet verò Interrex fermè jure Regio gaudeat tempore Interregni; Dignitates tamen Regni, ut & officia ſive Magiſtratus, ne cum conſenſu qvidem Senatus, diſtribuere poteſt. Sic poſt obitum Stephani Regis Senatus non contulit Epiſcopatum Luceorienſem Bernhardo Maciejovio, ſed à Rege electo Sigismundo III. conferri id petiit, Electionis pactis interceſſione hujusmodi interpoſitâ. Poſt obitum verò Sigismundi III. cum jam antea Rex filio ſuo Epiſcopatum Cracovienſem vacantem aſſentientibus ordinibus contuliſſet, & inopinatâ morte præventus non ſubſcripſiſſet literas ad Cathedrale Collegium Cracovienſe & ad ſummum Pontificem Romanum in ſimilibus negotiis neceſſarias; qvæſitum fuit, num vacante ſede Regia Senatus id ſupplere, talesqve literas dare poſſit, ac poſt multas ratiocinationes ſtetit concors ſententia, qvod poſſit. *Vid.* P. Piaſec. *fol. 530. ſeq.*

XIX. Ne igitur tempore Interregni Reipubl.

navis

navis tanqvam in medio oceano ſine navarcho fluctuet, accelerant Ordines, qvantum poſſunt, Regis Electi CORONATIONEM. Indicunt qvippe primo qvoqve tempore Comitia Coronationis peculiari Edicto ſub ſigillo terreſtri illius loci, unde mittitur Edictum. In ejusmodi Edicto Electio Regis omnibus notificatur; Coronationi dies præfigitur; conventus Provinciales ſive Comitiola ad Eligendos Nuncios Terreſtres haberi jubentur; omnes etiam Vexilliferi ex ſingulis Palatinatibus & diſtrictibus Regis defuncti funeri adeſſe jubentur. *Vid.* Acta Electionis Regum *in Denunciationibus Regum Electorum.* Coronationi autem adſunt Nuncii terreſtres ſive Provinciarum Delegati, non tantum ad pompam augendam, ſed etiam ne qvis error in Coronatione committatur. Fredro *in Hiſt. Henr. pag. 106.* Qvamvis & propter Comitia ſtatim poſt Coronationem habenda ibidem adſint. Rex qvoqve ipſe Electionem ſuam Ordinibus notam facit, ut & aliis qvorum intereſt. Sic Michaël Rex Electionem ſuam per literas ſignificavit etiam Joanni Caſimiro, qvi ſe Regno exuerat. *Vid.* Diar. Europ. *Continuat. XIX. pag. 560.* Mandata qvoqve ad Comitia Coronationis ſub titulo Regis Electi, ſigillo terreſtri impreſſo, extraduntur. *Vid.* Acta Electionis *Vladislai IV. Joannis Caſimiri, & Michaëlis in Denunciatione Regis Electi.* Sed in Denunciatione Ordinum de moderno Rege

Sereniſſ. Joanne III. electo, conceditur ad hoc ſigillum Camerale. Confluunt itaqve ad præſtitutam diem Senatores & Nuncii Terreſtres Cracoviam. Rex etiam ipſe ſolenni cum pompa introducitur in urbem; varias ibi audit ſalutationes; In prima Civitatis porta claves civitatis à Magiſtratu urbis recipit. In arce Cracovienſi à Capitaneo Cracovienſi itidem claves caſtri ſive arcis ipſi traduntur, ornatâ oratione laudibus Regis in clavium traditione memoratis. Poſthæc templum S. Stanislai in Rupella, vulgo *Skalka* dictum, Rex inviſit. *Nam qvod Boleslaus Audax Poloniæ Rex eo in templo per ſcelus patrarat, illud novos Reges devotâ prece expiare mos tenet.* Fredro *in Hiſt. Henr. pag. 107.* Indè pedes ad aliam Ædem ejusdem Sancti in Arce Regia ſitam ſe confert, ibiqve ad ſepulcrum illius Sancti ſacram Evchariſtiam ſumit. Piaſec. *ad An. 1633. fol. 547.* Porro antè coronationem novi Regis mos eſt in Polonia Regum defunctorum *exeqvias* celebrare, ut coronandi ſemper ſint mortalitatis memores. *Vid.* Solikov. *pag. 21.* Piaſec. *loc. citat. fol. 525.* qvâ de re jam ſupra à nobis actum eſt. Ritus præcipuos in Actu ſolenni Regiæ Sepulturæ paucis complexus eſt Fredro, qvando ſcribit: *Infulati Epiſcopale munus circa feretrum obeunt. Præcedunt Provinciarum Legati ſive Nuncii Terreſtres, item Eqveſtres ſigniferi, vexilla Provinciarum & ſtemmata præferentes, tum portatur corona, ſceptrum,*

pomum

pomum aureum, gladius, Regum decora omnia ad humum verſa. Ad ſepulcrum verò officiales ſua frangunt inſignia, Marſchalci baculos ſuos, Cancellarii ſigilla & Armigeri haſtas. Hæc Fredro *in Hiſt. Henr. pag. 104. ſeq.* Addit Piaſecius Reges de Republ. benè meritos è publico efferri, cæterorum funeribus ex peculio cujusqve proprio ſumptus provideri. *in Chron. ad An. 1588. fol. 83.* Ante Coronationem Sereniſſimi Joannis III. duorum Regum exeqviæ celebratæ ſunt, nimirum Joannis Caſimiri (cujus urnam auctoritate Regis, qvi hodiè vivit, Reverendiſſimus Dominus Archiepiſcopus Gneſnenſis & Reverendiſſ. Dn. Epiſcopus Cracovienſis per Illuſtrem Dn. Opacki Succamerarium Varſavienſem adduci è Gallia curarunt) & Michaëlis Koributhi. De qvibus Inſcriptio qvædam ſepulcralis in fine ſic habet: *Reges æternùm lugendi, niſi meliori locum feciſſent.*

XX. Anteqvam ritus Coronationis explicemus, notandum eſt in ſingulis ferè Regnis certum eſſe *locum*, ubi Reges coronantur, & *Perſonas*, à qvibus Coronatio peragi ſolet; eo forſan fine, ut alibi & alio modo à conjuratis ſalutato Principi aliqvid deſit eorum, qvæ ad legitimi Principis inaugurationem ex inſtituto & Lege neceſſariò reqviruntur. *Vid.* M. Zuer. Boxhornius *lit. II. Inſtit. Polit. cap. III. §. 12. pag. 92.* Ita etiam in Polonia qvondam Reges coronabantur *Gneſnæ*, ubi etiam inſignia Regni antehac

 aſſer-

aſſervari ſolebant, qvæ demum in Coronatione Vladislai Loctici An. 1320. *Cracoviam* translata ſunt, *teſte* Neugebaur. *lib.III. Hiſt. Polon. p.185.* Incidit poſtea Controverſia tempore Ludovici Regis, utrum Coronatio more majorum deberet Gnesnæ fieri. Sed Ludovicus proximorum Regum Vladislai Avi & Caſimiri Avunculi ſecutus exemplum Cracoviæ coronam accepit. Cromer. *lib. XIII. fol. 614.* Neugebaur. *lib. IV. pag. 213.* Jam itaqve corona Regni Poloniæ asſervatur Cracoviæ in theſauro Regni per Theſaurarium Regni ſupremum; claves verò ſervantur etiam per ſupra nominatos Senatores. *Vid. num. XII.* Qvamvis autem ordinariè Coronatio fiat Cracoviæ, aliqvando tamen, aut ob factiones, aut etiam alias ob cauſas coronatio alibi locorum peragitur. Sic Vladislaus III. Jagellonides Poſnaniæ coronatus eſt. *teſte* Cromero *lib. XXII. fol. 699. ſeq.* Vladislaus IV. etiam, cum Cæciliam Renatam connubio ſibi junxiſſet allatis, præter morem gentis, Varſaviam Regni inſignibus, eam ibidem coronari voluit, non ſine qverela Ordinum Regni, qvod alibi qvam Cracoviæ Regina coronaretur, *teſte* Piaſecio *in Chron. ad An. 1637. fol. 592.* ſed de his poſtea. Coronat verò Reges Poloniæ *Archiepiſcopus Gnesnenſis*, qvi eſt Interrex. Voluit qvidem Zbigneus Oleſnicius Epiſcopus Cracovienſis hoc privilegium ſibi ut Cardinalis vendicare, ſed repulſam paſſus eſt, ut apparet ex Privile-

vilegio Caſimiri III. Jagellonidis Archiepiſcopo Gneſnenſi dato. Hôc verò nolente vel legaliter impedito, jus coronandi competit Epiſcopo Cujavienſi, ut ſupra dictum eſt. Hæc ita ordinariè fiunt. Sed Electoribus in diverſa euntibus & alius Epiſcopus de facto Coronationem peragit. Sic Stephanum Bathoveum Regem, nolente Archiepiſcopo, coronavit Karnkovius Epiſcopus Cracovienſis, apud Solikovium *in Comment. rer. Polon. pag. 65.* Aſſiſtentes Regis i.e. perſonæ Regi in Coronatione miniſtrantes, ſive Regem ad coronationem deducentes ſunt, Epiſcopus Cracovienſis & Cujavienſis, ut habet Gvagvinus loco infra citando. Cujavienſi tamen Epiſcopo hâc de re controverſiam movit ſuperiori Seculo Poſnanienſis Epiſcopus. *Vid.* Neugeb. *lib. VII. Hiſt. Polon. in pr.* Hoc verò intelligendum eſt de deductione Regis ad Coronationem in templo ipſo, ubi Coronatio peragitur. Ad templum verò Regem deducere ſolent Pontificis Romani, & Imperatoris vel aliorum Regum Legati, ut ex ſeqventibus apparebit.

XXI. Ipſum Coronationis modum Alexander Gvagvinus, Coronationem Henrici I. Regis deſcribens, nobis exhibet, qvi talis eſt: *Ipſo Coronationis die congregantur Archiepiſcopus & Suffraganei, item Abbates infulati, ad minus ex Diœceſi Cracovienſi, omnes amicti ſtolis, mitris, infulis, ſuperciliis, &c. Senatores qvoqve omnes*

& equeſtris Ordo congregantur. Indè proceſſione ordinatâ per Magiſtrum ceremoniarum cum thuribulo & aqva benedicta in palatium eunt, ſcholâ cum Sacerdotibus & Abbatibus ad ſcalas Palatii remanentibus. Soli Epiſcopi cum Archiepiſcopo palatium aſcendunt ad deducendum Principem in Eccleſiam Cathedralem, qvi antea induitur per ſupremum Regni Marſchallum, vel per Magiſtrum ceremoniarum ſandaliis, tunica, chirothecis, alba dalmatica & pallio, qvem ſic ornatum, & inter Barones primoresq; Regni ſtantem Archiepiſcopus aqvâ benedictâ aſpergit, orationem certam dicens. Hinc in Eccleſiam per Cracovienſem & Cujavienſem Epiſcopos deducitur, præferentibus Caſtellano Cracovienſi coronam, Palatino Cracovienſi ſceptrum, Vilnenſi item Palatino pomum aureum, & alio gladium evaginatum. Epiſcopi cum Archiepiſcopo cruce præcedente, Abbates Infulati, & cæteri Principes ſuo ordine qvilibet ſuccedunt, ſimiliter exterorum Principum Legati. Regalia ſupra dicta à Senatoribus, qvi ea portant, accepta in altare deponuntur. Rex in ſolio ſiſtitur, ante qvem Epiſcopus aliqvis certam orationem pronunciat. Finitâ oratione admonet diligenter Regem de fide, de pietate in Deum, & de aliis virtutibus Regiis. Dicta oratione interrogat illum Epiſcopus: VIS FIDEM SANCTAM A CATHOLICIS VIRIS TRADITAM TENERE, OPERIBUS JUSTIS SERVIRE? ℟. VOLO. VIS ECCLE-

CLESIIS ECCLESIARUMQVE MINISTRIS TUTOR AC DEFENSOR ESSE? ℟. VOLO. VIS REGNUM A DEO TIBI COMMISSUM SECUNDUM JUSTITIAM PATRUM TENERE, REGERE ET DEFENDERE? ℟. VOLO. *Finita interrogatione Rex coram Archiepiſcopo genu flexus, capite adaperto jurat. Sub finem juramenti utramqve manum ponit ſupra Evangelia dicens*: SIC ME DEUS ADJUVET, ET HÆC SANCTA EVANGELIA. *Poſt hæc dicit Archiepiſcopus collectam, & aliam Orationem. Indè genua flectit Archiepiſcopus, & Rex in faciem provolvitur. Ibi multa cantantur choro reſpondente, orationes etiam aliæ dicuntur. Poſtea Archiepiſcopus ſedet: Rex verò in genua ante eum provolutus Dalmaticâ & piviali exuitur. Archiepiſcopus autem intincto pollice dextro in oleo ſacro ungit illi dextram à palma ad cubitum, & inter ſcapulas, & in brachio dextro dicens*: UNGO TE IN REGEM ET OLEO SANCTIFICATO IN NOMINE PATRIS ET FILII ET SPIRITUS SANCTI. AMEN. *Indè precationes qvasdam dicit: His peractis Epiſcopus aliqvis, cotum manu geſtans inuncta loca detergit certa verba pronuncians, & demum Regem induit piviali & Dalmaticâ, iterum verba qvædam dicens. His abſolutis Archiepiſcopus manus abluit, & depoſitâ infulâ dicit Confeſſionem. Rex verò deductus in ſolium orat, & poſt Alleluja*

in miſſa Orationes pro Rege aliqvis Epiſcoporum dicit. Poſtea Regi genu flexo Archiepiſcopus gladium porrigit, eiqve gladium accingit; Diadema imponit; Pomum, typum mundi referens, in ſiniſtram & ſceptrum in dextram ei dat, ad ſingula certa verba pronuncians. Inter offertorium Rex panem & vinum in altare offert, Panemqve, ut dicitur, exoſculatur, & ſacroſanctum corpus divinum accipit. Poſt hæc gladius ei diſcingitur. Abſoluto ſacro in thronum medio templo ordinatum deducitur, ubi ab Archiepiſcopo inthronizatur & gubernaculis Regni præficitur, Archiepiſcopo dicente: SEDE ET RETINE A MODO LOCUM TIBI A DEO DELEGATUM. &c. *Tandem Archiepiſcopus exorditur:* TE DEUM LAUDAMUS. &c. *qvo abſoluto ſtans à dextris dicit:* FIRMETUR MANUS TUA ET EXALTETUR DEXTRA TUA. ℞. *Chor.* JUSTITIA ET JUDICIUM PRÆPARATIO SALUTIS TUÆ. *Indè precationes qvasdam dicit. Tunc Rex accepto in manus ſacro gladio, aliqvos tum Nobiles tum Conſulares viros, habitâ ceremoniæ dignitate, ad eqveſtris Ordinis dignitatem præcinctos provehit. His peractis Rex ſolenni pompa in Palatium deducitur.* His ferè verbis deſcribit Alexander Gvagvinus Coronationem Henrici Regis. *Tom. II. in Corp. Hiſt. Polon. fol.* [illegible]*3.*

XXII. Coronationem Sereniſſimi Regis Michaëlis licet & nos alibi ex Novellis publicis

recen-

recenſuerimus, placet tamen eandem ex Nicolao Chvvalkovvski recenſere. Sic verò ille: *Ritus Coronationis defuncti Sereniſſimi Regis Michaëlis I. hic erat. Poſtqvam inter Caſtrenſem & Civicam lætitiam, tormentorum & bombardarum exploſiones, urbem Cracoviam (in cujus foro duo arcus Triumphales variis ſtatuis & inſcriptionibus ac mixtâ ſvaviſſima muſicalium inſtrumentorum harmoniâ venientem excipiebant) ſolenniſſimè ingreſſus erat, & altero die rupellam Caſimirianam viſitaverat, Feſto Michaëli Archangelo dicato, ſplendidè indutus, à Senatu & Eqveſtri Ordine ad Baſilicam Cracovienſem ſolenni Proceſſione deducebatur. Inſignia h. e. corona, Sceptrum, Pomum aureum, & gladius evaginatus (qvæ aliàs Senatores atqve Enſiferum Regni, qvibus hoc officii eſt, prætuliſſe legimus) per Illuſtrem Dn. Szmoling Præfectum ſtabuli Regni, ac Magnificum Dominum Wolff Capitaneum Felinenſem ante ingreſſum Regis ad altare apportata, Reverendiſſimo Domino Archiepiſcopo Prazmowski tradebantur, qvi eadem in Altare deponebat. Coronandus ab Epiſcopo Cracovienſi & Cujavienſi* (poſtqvam uſqve ad templum à Legatis Pontificis Romani & Imperatoris eſſet deductus) *exceptus* (in templo) *& ad Archiepiſcopum, cui Reverentiam faciebat, deductus, locum inter dictos Epiſcopos medium capiebat. Poſtqvam ſummus Præſul cum Collegis ſuis ex Pontificali Romano Regem ad pietatem & ad benè tra-*

ctanda Reipublicæ gubernacula m.onuiſſet, idem genua flexus manum Archiepiſcopi oſculabatur, votumqve ex formula prælecta faciebat. Porrò de ſervandis & manutenendis Pactis Conventis (qvæ prius legebantur) juramentum tacto digitis Evangelio, præſtabat, & à principio uſqve ad finem Litaniæ (impertiente interim Archiepiſcopo cum Collegis benedictionem) proſtratus humi ad rubrum holoſericum jacebat. Tandem Sereniſſimus Rex pallio & veſte exutus ab Archiepiſcopo oleo ſacro in manu dextra ad cubitum & in ſcapulis inunctus iterumqve indutus, & poſthac in ſacello, ubi Zadzik Epiſcopus Cracovienſis & Cancellarius olim Regni reſurrectionem expectat, per Marſchalcos Regni & Magni Duc. Lithvaniæ ſandaliis, tunicâ, chirothecis, qvæ auro, argento, gemmis lapidibusqve precioſiſſimis fulgebant, veſtitus, à Senatoribus & Officialibus (inter qvos Illuſtris Dominus Sieniawski, Vexillifer Regni, uti antehac circa ingreſſum, vexillum Regni Aqvila ex auro argentoqve texta atqve inſignibus Regiis ſplendidisſimũ præferebat) ad thronum medio templo ordinatum ducebatur, ubi ſupplex faciem advertens Altari Miſſam audiebat. Poſtea iterum ad altare adducto Archiepiſcopus Gladium ad dextram inſerebat, eumqve ab Illuſtri Domino Bielenski Enſifero Regni ad vaginam reconditum lateri Regio accingebat. Cinctus aſſurgendo denudatum gladium bis in crucem vibrabat, atqve illum cum ad ſiniſtram deterſiſſet brachium,

chium, vaginæ intrudebat. Deinde Archiepiſcopus genua flexo diadema imponebat, qvod reliqvi Epiſcopi unâ prenſum manu eousq; tenebant, donec Coronator preces abſolveret, qvi porrò dextram Regis ſceptro, ſiniſtram aureo pomo implebat. Aſſurgenti gladius ſolvebatur, atqve Domino Enſifero Regni ad præferendum tradebatur. Tandem Sereniſſimus in medio Archiepiſcopi & Præſulis Cracovienſis ad Theatrum illud ſupra dictum ducebatur, atqve ita (ſit venia verbo) inthroniſabatur. His peractis, Archiepiſcopus ſe iterum ad Altare recipiebat, atqve TE DEUM LAUDAMUS exordiebatur. A qvo poſt hymnum finitum, recedens, ad altare conſidebat. Qvo etiam Sereniſſimus Rex veniebat, ibidemqve Archiepiſcopo ſupplex factus, aurum offerendo, manum deoſculabatur. Confesſione dein Archiepiſcopo factâ, Sacroſanctum Chriſti corpus accepit. Solennitatibus iſtis abſolutis, Archiepiſcopus omnibus benedictionem impertiebat, & Illuſtrisſimus Dominus Branicki Marſchalcus Curiæ Regni clarâ voce exclamabat: VIVAT REX MICHAEL, qvam populus magno cum fœnore reddebat. Poſtremò ab Illuſtrisſimo Domino de Raciborsko Morsztyn ſupremo Regni Poloniæ Theſaurario de throno Regio nummi misſiles in populum erogabantur atqve ita Coronationis Actui coronis impoſita eſt. Hæc Chvvalkovvski *lib. I. Jur. Publ. Polon. cap. 3. num. 29.* Conf. & Diar. Europ. *Continuat. XX. pag. 75. ſeqq.* Coronatione

tione hunc in modum peractâ, reliqvum diei convivando aliisqve feſtivitatibus conſumitur. Inter alia etiam promiſcuo vulgo in Regio Palatio tres integri ferarum & altilium vario genere farti & aſſati boves, cum aliqvot cereviſiæ doliis in prædam cedunt. *Vid.* Chvvalkovvski *l. c. num. 30. pag. 46.*

XXIII. Die ſeqvente Senatoribus inſignia Regni præferentibus, in forum Civitatis Rex eqvo vehitur. In ipſa proceſſione Theſaurarius Regni miſſilia ſive numos aureos atqve argenteos in populum ſpargit. Deductus Rex in Curiam Civitatis Regio induitur ornatu. Inde pedes ad editum ſolium magnificè hunc in finem exſtructum contendit. Sedentem Senatus paulo inferior Ordine circumſidet. Hic Magiſtratus urbis ſubjectionem teſtaturus in argenteâ patinâ claves portarum omnium deauratas Regi tradit & oratione ſubmiſsè Regem veneratur. Reſpondet nomine Regis Cancellarius, gratiam Regis Magiſtratui declarando. Poſthæc idem Cancellarius Magiſtratui Urbis Rotam jurisjurandi prælegit, qvod omnes Conſules, in genua procumbentes, erectis cælum verſus digitis, præſtant, Regiqve munus aliqvod offerunt, ſicqve claves ſuas recipiunt. Poſthæc Rex ſceptro & pomo aureo Dd. Senatoribus tradito, nudum enſem à gladifero Regni acceptum verſus qvatuor mundi partes vibrat, rurſumqve conſidens ejus contactu ſive leni ictu

inter

inter ſcapulas cujusqve, Eqvites aliqvot auratos creat. Recedente Rege in arcem Theſaurarius Regni rurſus in plebem ſpargit nummos. Sereniſſimus Michaël Rex aliqvot diebus poſt coronationem etiam ſolenni cum pompa aureum vellus accepit, qvod factum eſt hoc modo: Legatus Imperatoris tanqvam Diſpenſatoris Hiſpaniarum Regis in Conclavi Regio, Regi coram icuncula Crucifixi Salvatoris genua flexo & Regio verbo promittenti, ſe Ordinis illius Conditiones (præmiſsâ de nonnullis in favorem coronatorum capitum Diſpenſatione) ſervaturum, aureum vellus contulit. Actis à Rege gratiis & celebratâ ab Epiſcopo Cracovienſi miſsâ, Legatus cum collega ſuo lautiſſimâ cœna excepti ſunt. *Vid.* Nicol Chvvalkovvski *loc. cit. num. 32. pag. 48.*

XXIV. Poſt ſolennia Coronationis accingit ſe ſtatim Rex ad COMITIA CORONATIONIS. Hic demum Primas Regni deponit Vicariatum ſuum in pleno Senatus Conſeſſu, ubi etiam Regi jusjurandum fidelitatis & ſubjectionis præſtatur à Senatu; deindè etiam à Civitatum Delegatis. Et tandem ſimulac Nuncii Terreſtres Marſchalcum inter ſe elegerunt (hactenus enim Conſeſſum Nunciorum Terreſtrium moderatur, Marſchalcus, qvi fuit in præteritis Comitiis Electionis) præſtatur idem à Nunciis illis nomine totius Nobilitatis Imperii Polonici. *Vid.* Diar. Europ. *Continuat. XX. pag. 78. ſeq.*

Tunc

Tunc demum Rex pleno Regis titulo uti incipit; Cancellarii nova ſigilla à Rege coronato accipiunt; Marſchalci Regi baculos (qvod fit ſtatim poſt coronationem) erectos præferunt, & qvæ ſunt reliqva talia. Tunc etiam Rex univerſis Dignitariis, Officialibus atqve Magiſtratibus in toto Regno & M. Duc. Lithv. annexisqve Provinciis, Coronationem ſuam per literas (Innoteſcentiam vel etiam Denunciationem vocant) indicat, monetqve ut illi Inaugurationem Regiam, libertatum ac jurium factam à Rege Confirmationem, præſtitumqve viciſſim Regi à Senatu, Nunciis, aliisqve jusjurandum, publicè in Civitatibus, oppidis, parochiis, & villis, diebus feſtis, forenſibus aliisqve ſolennioribus per Præcones publicari, & Actis Caſtrenſibus literas illas ingroſſari curent. Iisdem literis Rex permittit, ut judicia omnia tam terreſtria qvam caſtrenſia &c. exerceantur. *Vid.* Januſzov. *in lib. Interregn. fol. 128. Item* Conſtitutiones *in ſingulis Comitiis Coronationis latæ ſtatim ab initio.* Præter hanc Denunciationem Coronationis jam peractæ, dat qvoqve Rex alias literas, juramenti à ſe præſtiti. Et tandem aliud Diploma, qvo omnia Regni Privilegia confirmat. Hæc poſtea Conſtitutionibus ipſis inſeruntur. *Vid.* Conſtit. *de Ann. 1633. 1649. 1670. 1676.* In ipſis Conſtitutionibus Coronationis confirmat etiam Rex Acta Ordinum tempore Interregni, ut ex allegatis Conſtitutionibus mani-

manifeſtum eſt. Qvoniam verò juramenti Regii, (qvod in Comitiis Electionis à Marſchalco Ordinis Eqveſtris conſcribitur, & à Rege in ipſo Coronationis actu præſtatur) aliqvoties facta eſt mentio, placet illud hic adnectere: Illud verò eſt hujus tenoris: *Ego N. electus Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithvaniæ* (totus titulus hic exprimitur) *per omnes Regni Ordines, utriusqve gentis tàm Poloniæ, qvàm Lithvaniæ, cæterarumqve Provinciarum Regno Poloniæ, Magnoqve Ducatui Lithvaniæ annexarum & incorporatarum communi conſenſu liberè electus, ſpondeo & ſanctè juro Deo Omnipotenti ad hæc ſancta JEſu Chriſti Evangelia, qvod omnia Jura, Libertates, Immunitates, Privilegia publica & privata Juri communi utriusqve gentis & libertatibus non contraria, Eccleſiaſticas & Seculares Eccleſiis Catholicis, Romanis, Principibus, Baronibus, Nobilibus, Civibus, Incolis & qvibuslibet perſonis, cujuscunqve Status & Conditionis exiſtentibus per Divos Prædeceſſores meos Reges & qvoscunqve Principes Regni, Poloniæ & Magni Ducatûs Lithvaniæ, præſertim verò Caſimirum antiqvum, Ludovicum Loiz nuncupatum, Uladislaum I. Jagellonem dictum, fratremqve ejus Vitoldum Magnum Lithvaniæ*

Ducem

Ducem, Uladiſlaum II. Jagellonis filium, Caſimirum III. Jagellonidem (hic adduntur ſemper Reges ſibi ordine ſuccedentes) *Reges Poloniæ & Magnos Duces Lithvaniæ juſtè & legitimè datas & conceſſas, emanatas & donatas, ab omnibusqve Ordinibus tempore Interregni ſtatutas atqve ſancitas, mihi oblatas, tum pacta per Ordines Regni & Magni Ducatûs Lithvaniæ mihi tradita, manutenebo, obſervabo, cuſtodiam & adimplebo in omnibus conditionibus, articulis & punctis in eisdem expreſſis. Pacem qvoqve & tranqvillitatem inter Diſſidentes de Religione Chriſtiana tuebor, manutenebo, nec ullo modo vel jurisdictione Noſtra, vel Officiorum Noſtrorum, & ſtatuum qvorumvis authoritate qvenqvam afficiam ac opprimam, ac ea qvæ in Electione Noſtra Varſavienſi conſtituta ſunt, & qvæ in Conventione Coronationis Noſtræ conſtituentur, manutenebo, iisqve ſatisfaciam, omnia illicitè à Regno Magnoqve Ducatu Lithvaniæ & Dominiis eorundem qvocunqve modo alienata, vel bello vel qvovis alio modo diſtracta ad proprietatem ejusdem Regni Poloniæ & Magni Ducatus Lithvaniæ aggregabo, terminosqve*

Regni

*Regni & Magni Duc. Lithvani*ſis coronam *am, ſed defendam & dilatabo.* *Jo. fol. 13.* ...ur. Co- *omnibus Incolis Regni juxta jura pub*...te & *omnibus Dominiis conſtituam absq; om*...*m bus dilationibus & prorogationibus admi- niſtrabo, qvovis etiam ſangvinis noſtri re- ſpectu nullo habito, in diſpenſatione qvoqve diſtributivæ Juſtitiæ non me alligabo ad affectum & propenſionem naturalem ſan- gvinis, ſed ſolam ipſam meritorum ratio- nem præ oculis & corde habebo, in diſponen- dis occurrentibus officiis & Beneficiis Rei- publ. Et ſi (qvod abſit) in aliqvibus jura- mentum meum violavero, nullam mihi In- colæ Regni omniumqve Dominiorum unius- cujusqve Gentis obedientiam præſtare de- bebunt, imò ipſo facto eos ab omni fide, obe- dientia Regi debita liberos facio, abſolutio- nemqve nullam ab hoc meo Juramento à qvoqvam petam, nec ultro oblatam ſuſci- piam. Sic me Deus adjuvet, & hæc ſancta Chriſti Evangelia.* Ea qvæ hic de reſpectu proprii ſangvinis in juſtitia adminiſtranda, & præſertim in diſtribuendis officiis & benefi- ciis habentur, illa addita ſunt tantum in Sere- niſſimi Regis Joannis III. jurejurando.

aſſervari ſolebant, qvæ demum in Coronatione Vladislai Loctici An. 1320. *Cracoviam* translata ſunt, *teſte* Neugebaur. *lib.III. Hiſt. Polon. p.185.* Incidit poſtea Controverſia tempore Ludovici Regis, utrum Coronatio more majorum deberet Gnesnæ fieri. Sed Ludovicus proximorum Regum Vladislai Avi & Caſimiri Avunculi ſecutus exemplum Cracoviæ coronam accepit. Cromer. *lib. XIII. fol. 614.* Neugebaur. *lib. IV. pag. 213.* Jam itaqve corona Regni Poloniæ asſervatur Cracoviæ in theſauro Regni per Theſaurarium Regni ſupremum; claves verò ſervantur etiam per ſupra nominatos Senatores. *Vid. num. XII.* Qvamvis autem ordinariè Coronatio fiat Cracoviæ, aliqvando tamen, aut ob factiones, aut etiam alias ob cauſas coronatio alibi locorum peragitur. Sic Vladislaus III. Jagellonides Poſnaniæ coronatus eſt. *teſte* Cromero *lib. XXII. fol. 699. ſeq.* Vladislaus IV. etiam, cum Cæciliam Renatam connubio ſibi junxiſſet allatis, præter morem gentis, Varſaviam Regni inſignibus, eam ibidem coronari voluit, non ſine qverela Ordinum Regni, qvod alibi qvam Cracoviæ Regina coronaretur, *teſte* Piaſecio *in Chron. ad An. 1637. fol. 592.* ſed de his poſtea. Coronat verò Reges Poloniæ *Archiepiſcopus Gnesnenſis*, qvi eſt Interrex. Voluit qvidem Zbigneus Oleſnicius Epiſcopus Cracovienſis hoc privilegium ſibi ut Cardinalis vendicare, ſed repulſam paſſus eſt, ut apparet ex Privile-

vilegio Caſimiri III. Jagellonidis Archiepiſcopo Gnesnenſi dato. Hôc verò nolente vel legaliter impedito, jus coronandi competit Epiſcopo Cujavienſi, ut ſupra dictum eſt. Hæc ita ordinariè fiunt. Sed Electoribus in diverſa euntibus & alius Epiſcopus de facto Coronationem peragit. Sic Stephanum Bathoveum Regem, nolente Archiepiſcopo, coronavit Karnkovius Epiſcopus Cracovienſis, apud Solikovium *in Comment. rer. Polon. pag. 65.* Aſſiſtentes Regis i.e. perſonæ Regi in Coronatione miniſtrantes, ſive Regem ad coronationem deducentes ſunt, Epiſcopus Cracovienſis & Cujavienſis, ut habet Gvagvinus loco infra citando. Cujavienſi tamen Epiſcopo hâc de re controverſiam movit ſuperiori Seculo Poſnanienſis Epiſcopus. *Vid.* Neugeb. *lib. VII. Hiſt. Polon. in pr.* Hoc verò intelligendum eſt de deductione Regis ad Coronationem in templo ipſo, ubi Coronatio peragitur. Ad templum verò Regem deducere ſolent Pontificis Romani, & Imperatoris vel aliorum Regum Legati, ut ex ſeqventibus apparebit.

XXI. Ipſum Coronationis modum Alexander Gvagvinus, Coronationem Henrici I. Regis deſcribens, nobis exhibet, qvi talis eſt: *Ipſo Coronationis die congregantur Archiepiſcopus & Suffraganei, item Abbates infulati, ad minus ex Diœceſi Cracovienſi, omnes amicti ſtolis, mitris, infulis, ſuperciliis, &c. Senatores qvoqve omnes*

& eqveſtris Ordo congregantur. Indè proceſſione ordinatâ per Magiſtrum ceremoniarum cum thuribulo & aqva benedicta in palatium eunt, ſcholâ cum Sacerdotibus & Abbatibus ad ſcalas Palatii remanentibus. Soli Epiſcopi cum Archiepiſcopo palatium aſcendunt ad deducendum Principem in Eccleſiam Cathedralem, qvi antea induitur per ſupremum Regni Marſchallum, vel per Magiſtrum ceremoniarum ſandaliis, tunica, chirothecis, alba dalmatica & pallio, qvem ſic ornatum, & inter Barones primoresq; Regni ſtantem Archiepiſcopus aqvâ benedictâ aſpergit, orationem certam dicens. Hinc in Eccleſiam per Cracovienſem & Cujavienſem Epiſcopos deducitur, præferentibus Caſtellano Cracovienſi coronam, Palatino Cracovienſi ſceptrum, Vilnenſi item Palatino pomum aureum, & alio gladium evaginatum. Epiſcopi cum Archiepiſcopo cruce præcedente, Abbates Infulati, & cæteri Principes ſuo ordine qvilibet ſuccedunt, ſimiliter exterorum Principum Legati. Regalia ſupra dicta à Senatoribus, qvi ea portant, accepta in altare deponuntur. Rex in ſolio ſiſtitur, ante qvem Epiſcopus aliqvis certam orationem pronunciat. Finitâ oratione admonet diligenter Regem de fide, de pietate in Deum, & de aliis virtutibus Regiis. Dicta oratione interrogat illum Epiſcopus : VIS FIDEM SANCTAM A CATHOLICIS VIRIS TRADITAM TENERE, OPERIBUS JUSTIS SERVIRE? ℟. VOLO. VIS EC-

CLE-

CLESIIS ECCLESIARUMQVE MINISTRIS TUTOR AC DEFENSOR ESSE? ℟. VOLO. VIS REGNUM A DEO TIBI COMMISSUM SECUNDUM JUSTITIAM PATRUM TENERE, REGERE ET DEFENDERE? ℟. VOLO. *Finita interrogatione, Rex coram Archiepiſcopo genu flexus, capite adaperto jurat. Sub finem juramenti utramqve manum ponit ſupra Evangelia dicens:* SIC ME DEUS ADJUVET, ET HÆC SANCTA EVANGELIA. *Poſt hæc dicit Archiepiſcopus collectam, & aliam Orationem. Indè genua flectit Archiepiſcopus, & Rex in faciem provolvitur. Ibi multa cantantur choro reſpondente, orationes etiam aliæ dicuntur. Poſtea Archiepiſcopus ſedet: Rex verò in genua ante eum provolutus Dalmaticâ & piviali exuitur. Archiepiſcopus autem intincto pollice dextro in oleo ſacro ungit illi dextram à palma ad cubitum, & inter ſcapulas, & in brachio dextro dicens:* UNGO TE IN REGEM ET OLEO SANCTIFICATO IN NOMINE PATRIS ET FILII ET SPIRITUS SANCTI. AMEN. *Indè precationes qvasdam dicit: His peractis Epiſcopus aliqvis, cotum manu geſtans inuncta loca detergit certa verba pronuncians, & demum Regem induit piviali & Dalmaticâ, iterum verba qvædam dicens. His abſolutis Archiepiſcopus manus abluit, & depoſitâ infulâ dicit Confeſſionem. Rex verò deductus in ſolium orat, & poſt Alleluja*

in miſſa Orationes pro Rege aliqvis Epiſcoporum dicit. Poſtea Regi genu flexo Archiepiſcopus gladium porrigit, eiqve gladium accingit; Diadema imponit; Pomum, typum mundi referens, in ſiniſtram & ſceptrum in dextram ei dat, ad ſingula certa verba pronuncians. Inter offertorium Rex panem & vinum in altare offert; Panemqve, ut dicitur, exoſculatur, & ſacroſanctum corpus divinum accipit. Poſt hæc gladius ei diſcingitur. Abſoluto ſacro in thronum medio templo ordinatum deducitur, ubi ab Archiepiſcopo inthronizatur & gubernaculis Regni præficitur, Archiepiſcopo dicente: SEDE ET RETINE A MODO LOCUM TIBI A DEO DELEGATUM. &c. *Tandem Archiepiſcopus exorditur:* TE DEUM LAUDAMUS. &c. *qvo abſoluto ſtans à dextris dicit:* FIRMETUR MANUS TUA ET EXALTETUR DEXTRA TUA. ℟. *Chor.* JUSTITIA ET JUDICIUM PRÆPARATIO SALUTIS TUÆ. *Indè precationes qvasdam dicit. Tunc Rex accepto in manus ſacro gladio, aliqvos tum Nobiles tum Conſulares viros, habitâ ceremoniæ dignitate, ad eqveſtris Ordinis dignitatem præcinctos provehit. His peractis Rex ſolenni pompa in Palatium deducitur.* His ferè verbis deſcribit Alexander Gvagvinus Coronationem Henrici Regis. *Tom. II. in Corp. Hiſt. Polon. fol. 3.*

XXII. Coronationem Sereniſſimi Regis Michaëlis licet & nos alibi ex Novellis publicis recen-

recenſuerimus, placet tamen eandem ex Nicolao Chvvalkovvski recenſere. Sic verò ille: *Ritus Coronationis defuncti Sereniſſimi Regis Michaëlis I. hic erat. Poſtqvam inter Caſtrenſem & Civicam lætitiam, tormentorum & bombardarum exploſiones, urbem Cracoviam (in cujus foro duo arcus Triumphales variis ſtatuis & inſcriptionibus ac mixtâ ſvaviſſima muſicalium inſtrumentorum harmoniâ venientem excipiebant) ſolenniſſimè ingreſſus erat, & altero die rupellam Caſimirianam viſitaverat, Feſto Michaëli Archangelo dicato, ſplendidè indutus, à Senatu & Eqveſtri Ordine ad Baſilicam Cracovienſem ſolenni Proceſſione deducebatur. Inſignia h. e. corona, Sceptrum, Pomum aureum, & gladius evaginatus (qvæ alias Senatores atqve Enſiferum Regni, qvibus hoc officii eſt, prætuliſſe legimus) per Illuſtrem Dn. Szmoling Præfectum ſtabuli Regni, ac Magnificum Dominum Wolff Capitaneum Felinenſem ante ingreſſum Regis ad altare apportata, Reverendiſſimo Domino Archiepiſcopo Prazmowski tradebantur, qvi eadem in Altare deponebat. Coronandus ab Epiſcopo Cracovienſi & Cujavienſi* (poſtqvam uſqve ad templum à Legatis Pontificis Romani & Imperatoris eſſet deductus) *exceptus* (in templo) *& ad Archiepiſcopum, cui Reverentiam faciebat, deductus, locum inter dictos Epiſcopos medium capiebat. Poſtqvam ſummus Præſul cum Collegis ſuis ex Pontificali Romano Regem ad pietatem & ad benè tra-*

ctanda Reipublicæ gubernacula monuiſſet, idem genua flexus manum Archiepiſcopi oſculabatur, votumqve ex formula prælecta faciebat. Porrò de ſervandis & manutenendis Pactis Conventis (qvæ prius legebantur) juramentum tacto digitis Evangelio, præſtabat, & à principio uſqve ad finem Litaniæ (impertiente interim Archiepiſcopo cum Collegis benedictionem) proſtratus humi ad rubrum holoſericum jacebat. Tandem Sereniſſimus Rex pallio & veſte exutus ab Archiepiſcopo oleo ſacro in manu dextra ad cubitum & in ſcapulis inunctus iterumqve indutus, & poſthac in ſacello, ubi Zadzik Epiſcopus Cracovienſis & Cancellarius olim Regni reſurrectionem expectat, per Marſchalcos Regni & Magni Duc. Lithvaniæ ſandaliis, tunicâ, chirothecis, qvæ auro, argento, gemmis lapidibusqve precioſiſſimis fulgebant, veſtitus, à Senatoribus & Officialibus (inter qvos Illuſtris Dominus Sieniawski, Vexillifer Regni, uti antehac circa ingreſſum, vexillum Regni Aqvila ex auro argentoqve texta atqve inſignibus Regiis ſplendidisſimū præferebat) ad thronum medio templo ordinatum ducebatur, ubi ſupplex faciem advertens Altari Miſſam audiebat. Poſtea iterum ad altare adducto Archiepiſcopus Gladium ad dextram inſerebat, eumqve ab Illuſtri Domino Bielenski Enſifero Regni ad vaginam reconditum lateri Regio accingebat. Cinctus aſſurgendo denudatum gladium bis in crucem vibrabat, atqve illum cum ad ſiniſtram deterſiſſet brachium,

chium, vaginæ intrudebat. Deinde Archiepiſcopus genua flexo diadema imponebat, qvod reliqvi Epiſcopi unâ prenſum manu eousq; tenebant, donec Coronator preces abſolveret, qvi porrò dextram Regis ſceptro, ſiniſtram aureo pomo implebat. Aſſurgenti gladius ſolvebatur, atqve Domino Enſifero Regni ad præferendum tradebatur. Tandem Sereniſſimus in medio Archiepiſcopi & Præſulis Cracovienſis ad Theatrum illud ſupra dictum ducebatur, atqve ita (ſit venia verbo) inthroniſabatur. His peractis, Archiepiſcopus ſe iterum ad Altare recipiebat, atqve TE DEUM LAUDAMUS exordiebatur. A qvo poſt hymnum finitum, recedens, ad altare conſidebat. Qvo etiam Sereniſſimus Rex veniebat, ibidemqve Archiepiſcopo ſupplex factus, aurum offerendo, manum deoſculabatur. Confesſione dein Archiepiſcopo factâ, Sacroſanctum Chriſti corpus accepit. Solennitatibus iſtis abſolutis, Archiepiſcopus omnibus benedictionem impertiebat, & Illuſtriſſimus Dominus Branicki Marſchalcus Curiæ Regni clarâ voce exclamabat: VIVAT REX MICHAEL, qvam populus magno cum fœnore reddebat. Poſtremò ab Illuſtrisſimo Domino de Raciborsko Morsztyn ſupremo Regni Poloniæ Theſaurario de throno Regio nummi misſiles in populum erogabantur atqve ita Coronationis Actui coronis impoſita eſt. Hæc Chvvalkovvski *lib. I. Jur. Publ. Polon. cap. 3. num. 29.* Conf. & Diar. Europ. *Continuat. XX. pag. 75. ſeqq.* Coronatione

tione hunc in modum peractâ, reliqvum diei convivando aliisqve feſtivitatibus conſumitur. Inter alia etiam promiſcuo vulgo in Regio Palatio tres integri ferarum & altilium vario genere farti & aſſati boves, cum aliqvot cereviſiæ doliis in prædam cedunt. *Vid.* Chvvalkovvski *l. c. num. 30. pag. 46.*

XXIII. Die ſeqvente Senatoribus inſignia Regni præferentibus, in forum Civitatis Rex eqvo vehitur. In ipſa proceſſione Theſaurarius Regni miſſilia ſive numos aureos atqve argenteos in populum ſpargit. Deductus Rex in Curiam Civitatis Regio induitur ornatu. Inde pedes ad editum ſolium magnificè hunc in finem exſtructum contendit. Sedentem Senatus paulo inferior Ordine circumſidet. Hic Magiſtratus urbis ſubjectionem teſtaturus in argenteâ patinâ claves portarum omnium deauratas Regi tradit & oratione ſubmiſsè Regem veneratur. Reſpondet nomine Regis Cancellarius, gratiam Regis Magiſtratui declarando. Poſthæc idem Cancellarius Magiſtratui Urbis Rotam jurisjurandi prælegit, qvod omnes Conſules, in genua procumbentes, erectis cælum verſus digitis, præſtant, Regiqve munus aliqvod offerunt, ſicqve claves ſuas recipiunt. Poſthæc Rex ſceptro & pomo aureo Dd. Senatoribus tradito, nudum enſem à gladifero Regni acceptum verſus qvatuor mundi partes vibrat, rurſumqve conſidens ejus contactu ſive leni ictu

inter ſcapulas cujusqve, Eqvites aliqvot auratos creat. Recedente Rege in arcem Theſaurarius Regni rurſus in plebem ſpargit nummos. Sereniſſimus Michaël Rex aliqvot diebus poſt coronationem etiam ſolenni cum pompa aureum vellus accepit, qvod factum eſt hoc modo: Legatus Imperatoris tanqvam Diſpenſatoris Hiſpaniarum Regis in Conclavi Regio, Regi coram icuncula Crucifixi Salvatoris genua flexo & Regio verbo promittenti, ſe Ordinis illius Conditiones (præmiſsâ de nonnullis in favorem coronatorum capitum Diſpenſatione) ſervaturum, aureum vellus contulit. Actis à Rege gratiis & celebratâ ab Epiſcopo Cracovienſi miſsâ, Legatus cum collega ſuo lautiſſimâ cœna excepti ſunt. *Vid.* Nicol Chvvalkovvski *loc. cit. num. 32. pag. 48.*

XXIV. Poſt ſolennia Coronationis accingit ſe ſtatim Rex ad COMITIA CORONATIONIS. Hic demum Primas Regni deponit Vicariatum ſuum in pleno Senatus Conſeſſu, ubi etiam Regi jusjurandum fidelitatis & ſubjectionis præſtatur à Senatu; deindè etiam à Civitatum Delegatis. Et tandem ſimulac Nuncii Terreſtres Marſchalcum inter ſe elegerunt (hactenus enim Conſeſſum Nunciorum Terreſtrium moderatur, Marſchalcus, qvi fuit in præteritis Comitiis Electionis) præſtatur idem à Nunciis illis nomine totius Nobilitatis Imperii Polonici. *Vid.* Diar. Europ. *Continuat. XX. pag. 78. ſeq.*

Tunc

Tunc demum Rex pleno Regis titulo uti incipit; Cancellarii nova ſigilla à Rege coronato accipiunt; Marſchalci Regi baculos (qvod fit ſtatim poſt coronationem) erectos præferunt, & qvæ ſunt reliqva talia. Tunc etiam Rex univerſis Dignitariis, Officialibus atqve Magiſtratibus in toto Regno & M. Duc. Lithv. annexisqve Provinciis, Coronationem ſuam per literas (Innoteſcentiam vel etiam Denunciationem vocant) indicat, monetqve ut illi Inaugurationem Regiam, libertatum ac jurium factam à Rege Confirmationem, præſtitumqve viciſſim Regi à Senatu, Nunciis, aliisqve jusjurandum, publicè in Civitatibus, oppidis, parochiis, & villis, diebus feſtis, forenſibus aliisqve ſolennioribus per Præcones publicari, & Actis Caſtrenſibus literas illas ingroſſari curent. Iisdem literis Rex permittit, ut judicia omnia tam terreſtria qvam caſtrenſia &c. exerceantur. *Vid.* Januſzov. *in lib. Interregn. fol. 128. Item* Conſtitutiones *in ſingulis Comitiis Coronationis latæ ſtatim ab initio.* Præter hanc Denunciationem Coronationis jam peractæ, dat qvoqve Rex alias literas, juramenti à ſe præſtiti. Et tandem aliud Diploma, qvo omnia Regni Privilegia confirmat. Hæc poſtea Conſtitutionibus ipſis inſeruntur. *Vid.* Conſtit. *de Ann. 1633. 1649. 1670. 1676.* In ipſis Conſtitutionibus Coronationis confirmat etiam Rex Acta Ordinum tempore Interregni, ut ex allegatis Conſtitutionibus mani-

manifeſtum eſt. Qvoniam verò juramenti Regii, (qvod in Comitiis Electionis à Marſchalco Ordinis Eqveſtris conſcribitur, & à Rege in ipſo Coronationis actu præſtatur) aliqvoties facta eſt mentio, placet illud hic adnectere: Illud verò eſt hujus tenoris: *Ego N. electus Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithvaniæ* (totus titulus hic exprimitur) *per omnes Regni Ordines, utriusqve gentis tàm Poloniæ, qvàm Lithvaniæ, cæterarumqve Provinciarum Regno Poloniæ, Magnoqve Ducatui Lithvaniæ annexarum & incorporatarum communi conſenſu liberè electus, ſpondeo & ſanctè juro Deo Omnipotenti ad hæc ſancta JEſu Chriſti Evangelia, qvod omnia Jura, Libertates, Immunitates, Privilegia publica & privata Juri communi utriusqve gentis & libertatibus non contraria, Eccleſiaſticas & Seculares Eccleſiis Catholicis, Romanis, Principibus, Baronibus, Nobilibus, Civibus, Incolis & qvibuslibet perſonis, cujuscunqve Status & Conditionis exiſtentibus per Divos Prædeceſſores meos Reges & qvoscunqve Principes Regni, Poloniæ & Magni Ducatûs Lithvaniæ, præſertim verò Caſimirum antiqvum, Ludovicum Loiz nuncupatum, Uladislaum I. Jagellonem dictum, fratremqve ejus Vitoldum Magnum Lithvaniæ*

Ducem

Ducem, Uladiſlaum II. Jagellonis filium, Caſimirum III. Jagellonidem (hic adduntur ſemper Reges ſibi ordine ſuccedentes) *Reges Poloniæ & Magnos Duces Lithvaniæ juſtè & legitimè datas & conceſſas, emanatas & donatas, ab omnibusqve Ordinibus tempore Interregni ſtatutas atqve ſancitas, mihi oblatas, tum pacta per Ordines Regni & Magni Ducatûs Lithvaniæ mihi tradita, manutenebo, obſervabo, cuſtodiam & adimplebo in omnibus conditionibus, articulis & punctis in eisdem expreſſis. Pacem qvoqve & tranqvillitatem inter Diſſidentes de Religione Chriſtiana tuebor, manutenebo, nec ullo modo vel jurisdictione Noſtra, vel Officiorum Noſtrorum, & ſtatuum qvorumvis authoritate qvenqvam afficiam ac opprimam, ac ea qvæ in Electione Noſtra Varſavienſi conſtituta ſunt, & qvæ in Conventione Coronationis Noſtræ conſtituentur, manutenebo, iisqve ſatisfaciam, omnia illicitè à Regno Magnoqve Ducatu Lithvaniæ & Dominiis eorundem qvocunqve modo alienata, vel bello vel qvovis alio modo diſtracta ad proprietatem ejusdem Regni Poloniæ & Magni Ducatus Lithvaniæ aggregabo, terminosqve*

Regni

Regni & Magni Duc. Lithvaniæ non minuam, ſed defendam & dilatabo. Juſtitiam omnibus Incolis Regni juxta jura publica in omnibus Dominiis conſtituam absq; omnibus dilationibus & prorogationibus adminiſtrabo, qvovis etiam ſangvinis noſtri reſpectu nullo habito, in diſpenſatione qvoqve diſtributivæ Juſtitiæ non me alligabo ad affectum & propenſionem naturalem ſangvinis, ſed ſolam ipſam meritorum rationem præ oculis & corde habebo, in diſponendis occurrentibus officiis & Beneficiis Reipubl. Et ſi (qvod abſit) in aliqvibus juramentum meum violavero, nullam mihi Incolæ Regni omniumqve Dominiorum uniuscujusqve Gentis obedientiam præſtare debebunt, imò ipſo facto eos ab omni fide, obedientia Regi debita liberos facio, abſolutionemqve nullam ab hoc meo Juramento à qvoqvam petam, nec ultro oblatam ſuſcipiam. Sic me Deus adjuvet, & hæc ſancta Chriſti Evangelia. Ea qvæ hic de reſpectu proprii ſangvinis in juſtitia adminiſtranda, & præſertim in diſtribuendis officiis & beneficiis habentur, illa addita ſunt tantum in Sereniſſimi Regis Joannis III. jurejurando.

XXV. Qvod ad Coronationem Reginæ attinet, notandum eſt, illam non coronari, niſi ſit Romano-Catholicæ Religioni addicta. Qvapropter Helenæ Alexandri Regis Poloniæ conjugi diadema non eſt impoſitum, qvod Græcæ Religioni, ut Joannes Magni Moſcorum Ducis filia, eſſet addicta, nec Romanæ Eccleſiæ inſtituta vellet amplecti. Qvod verò non ita pridem ſpargebatur, in Regno Poloniæ Reginam non coronari, ſi ſit adhuc ſuperſtes prioris alicujus Regis Poloniæ conjux coronata, illud vanum eſt. Nam Uladislai Jagellonis conjux Sophia coronata Regina mortua eſt An. 1461. cùm jam antea Caſimirus III. Jagellonides Eliſabetham Auſtriacam duxiſſet, & An. 1454. eandem coronari juſſiſſet. Alia jam exempla prætereo. Locus ubi Reginæ coronantur, eſt itidem hodie Cracovia. Extraordinarium verò illud eſt, & contra mores Regni, qvod Uladislaus IV. conjugem ſuam Cæciliam Renatam, allatis Varſaviam inſignibus coronari juſſerit, non ſine Ordinum querela. *Vid.* P. Piaſec. *ad An. 1637. fol. 592.* Ne itaqve impoſterum hoc fieret, Conſtitutio lata eſt *An. 1638. fol. 28.* ne Reginæ alibi qvam Cracoviæ coronentur. Hæc tamen Conſtitutio iterum non ita pridem relaxata eſt, cum An. 1670. omnium Ordinum conſenſu Eleonoræ Mariæ ex Auſtriaca domo oriundæ, Varſaviæ ſolenniter in templo S. Joannis

annis Archiepiſcopus Gneſnenſis coronam impoſuit. *Vid.* Conſtitut. *An. 1670. fol. 13.* ubi cavetur,ne hoc in ſeqvelam trahatur. Coronatur verò Regina præſente, deducente & poſtulante pro ea Rege. *Deducit etiam eam coronatam Rex ad forum ipſe qvoqve coronatus magnâ cum Pompâ. Sed non juratur in verba Reginæ, nec ei defertur ulla poteſtas aut jurisdictio.* ait Cromerus *lib. II. Deſcript. Polon. pag. 127. ſeq.* Gvagvin. *l. c. Conf.* Crom. *lib. XXII. Hiſt. Polon. in pr. &* Neugeb. *lib. VI. pag. 322.* In aulam Reginæ ſumptus ſuppeditat Rex, ſed Rege mortuo, de ſuo ac de reditibus eorum bonorum,qvæ Rex ipſi conſenſu Ordinum dotis & donationis nomine propter nuptias, attribuit, ſe cum aula ſuâ ſuſtentat, donec extra Regnum ad alia tranſeat vota,vel etiam ipſa moriatur. Si verò inſcriptorum ſibi Bonorum non ſit facta compos, tunc Viduæ in Bonis Regalibus Proviſio annua aſſecuratur exemplo Sereniſſimæ Ludovicæ Mariæ per Confœderationem An. 1674. promiſſa, & denuò per Pacta Conventa aſſecurata ſunt, non computando in eam ſummam donum nuptiale annum ex ſalis fodinis Cracovienſibus, ſcilicet duo millia ungaricalium, qvæ eidem juxta Conſtitutionem Anni 1670. (ubi jus reformatorium habetur) competunt. Nicol. Chvvalkovvski *lib. I. Jur. Publ. Polon. cap. 4. num. ult. p. 52. ſeq.*

CAP. II.

De

Pactis Conventis; ubi de Juribus Majeſtatis, & poteſtate Regum Poloniæ.

I.

Concedunt Scriptores Polonici, primis temporibus, Ducum Poloniæ abſolutam fuiſſe poteſtatem; *Fuit initio*, ait Cromerus, *liberior Dominatus Principis Poloniæ, & nullis propemodum legibus adſtrictus, infinitam non modò omnium rerum, ſed etiam vitæ necisqve omnium poteſtatem habens. lib. II. Deſcript. Polon. pag. 124.* Et ante Cromerum Joannes Dlugoſſus primum Poloniæ Ducem Lechum appellat *vitæ necisqve Dominum.* Tom. I. lib. I. *Hiſt. Polon. fol. 63.* Deinde verò cum Principes Poloniæ Chriſtianam Religionem introduxiſſent, temperari cœpit illa poteſtas. Tribuit hoc Cromerus primò piis Epiſcoporum monitis. Et ſanè primos Poloniæ Reges Epiſcopis ſacroqve Ordini magnas conceſſiſſe prærogativas paſſim legimus, eo qvod ab illis ſacris imbuerentur,

rentur,& ſalutaribus monitis ad futuram cœleſtem vitam inſtituerentur. Hi poſtea dubio procul multa Privilegia reliqvis Chriſtianis impetrarunt. Imò ipſi Principes aliorum Chriſtianorum Principum exemplo permoti, ut Imperium ſuum amore ſtabilirent, multas incolis concedebant libertates, ſicuti egregium hujus rei exemplum habemus in Uladislao Jagellone, & patruele ipſius Alexandro Vitolda, qvi Lithvanos ad Religionem Chriſtianam adductos iisdem donarunt Privilegiis,qvibus gaudebant Poloni. *Vid.* Albert. Wijuk Kojalovvicz *part. II. Hiſt. Lithvan. lib. II. pag. 91. ſeq.* Tribuit hoc Cromerus ſecundò bellatricis Nobilitatis meritis. Et tandem tertiò forſan etiam contentionibus, qvod de illis præcipuè temporibus intelligi debet, qvibus Regnum hoc erat in plures partes diſtractum. Poſſumus nos cauſam ejus rei qvartam addere, ex natura Regnorum Electivorum petitam. Poſtqvam enim decedente ſtirpe Piaſteâ Reges Poloniæ eligi cœperunt, ut exteri Principes ad Regnum, qvod ambibant admitterentur, qvidvis Nobilitati concedebant. Exemplo nobis eſſe poteſt Ludovicus Hungariæ Rex, qvi ut vivente adhuc Caſimiro M. ſucceſſor Regni Poloniæ deſignaretur, tanta Privilegia Nobilitati conceſſit, ut etiam ab hoc Ludovico & Prædeceſſore ejus Caſimiro M. initium ferè

libertatis ſuæ deducant Poloni,ut videre licet ex jurejurando Regio, qvod ſuperiore capite *num XXIV.* dedimus. Idem,qvod de Ludovico diximus, aſſerendum etiam eſt de Uladislao Jagellone & Regibus ſeqventibus. *Vid.* Cromer. *lib. XIX. de Ortu & Reb. geſt. Polon. fol. 680.* Qvamvis verò Reges illi magna Reipubl. Privilegia conceſſerint,non leguntur tamen ſpecialia Pacta Conventa intercesſiſſe inter Rempubl. & Regem eligendum,ſed ſufficiebat poſt Electionem Privilegia Regni confirmare, illaqve pro ratione temporum deinde augere. Poſt exceſſum demum Auguſti, cum exteri Principes eſſent ad Regnum promovendi, cœperunt Ordines Regni eligendo Regi certa Pacta præſcribere, in qvæ electus Rex juraret,qvæ deinde in Electione Stephani, Sigismundi III. aliorumqve Regum aucta ſunt. Has conditiones Poloni vocant PACTA CONVENTA, ut Germani ſuas Leges fundamentales, in qvas jurant Imperatores, vocant CAPITULATIONEM CÆSAREAM.

II. In Pactis illis Conventis determinat Rex, qvomodo ſe velit gerere primo circa jura Majeſtatis v. g. circa Bella, Fœdera, judicia, collationem Magiſtratuum, Legationes, monetam cudendam, & qvæ ſunt alia jura Majeſtatis. Qvamvis de qvibusdam etiam, de qvibus jam aliàs ſatis legibus & Conſvetudine

dine cautum eſt, nulla fiat mentio, ut de Legibus ferendis aliisqve. Deindè determinantur etiam qvædam, qvæ qvidem ad jura Majeſtatis non pertinent; ad ſalutem tamen publicam promovendam maximè neceſſaria eſſe videntur. v. g. de Conjugio Principis, de Bonis Regiis augendis vel minuendis, & qvæ ſunt reliqva talia. Tandem qvoniam Sereniſſimorum Regum Michaëlis I. & Joannis III. Pacta Conventa ſcripta ſunt poſt Electionem & Renunciationem Regum dictorum, idcirco addita etiam ſunt qvædam, qvæ in ſpecie hos & non alios Reges tangunt. v. g. qvod conſangvinei Regis in linea collaterali non debeant extolli ſupra æqvalitatem Nobilitatis Polonicæ, ſed qvod eodem jure cum reliqva Nobilitate debeant cenſeri; item qvod debeant hanc vel illam Provinciam in ſpecie ab hoſtibus recuperare, & ſi qvæ ſunt alia.

III. Sed placet in ſpecie ſingula Majeſtatis jura, aliaqve præcipua in Pactis Conventis exprimi ſolita percurrere, ut cognoſcamus qvænam ſit Regum Poloniæ poteſtas. Non obſervabimus autem ſtrictè Ordinem, qvi in Pactis Conventis ſive in Capitulatione illa reperitur, ſed qvem *num.* II. jam delineavimus. Anteqvam autem ad ipſa jura Majeſtatis accedamus, præponemus articulum, qvi etiam in Pactis illis primo ſemper loco

ponitur, DE LIBERA REGUM POLONIÆ ELECTIONE. In illo autem articulo promittit Rex; *ſe nolle Regem Poloniæ eligere, aut electionem indicere, aut qvenqvam alium modum tentare inſtruendi, aut deſignandi Regis, ſive Succeſſoris vitæ ſuæ tempore.* Item promittunt etiam Reges, ſe nolle uti titulo HÆREDIS *Regni Poloniæ.* Cur autem hæc Pactis Conventis inſerantur, jam ex ſuperioribus manifeſtum eſt. *Vid. lib. I. cap. 2. n. 10. & lib. II. cap. 1. num. 2.*

IV. Qvod ad JUS SACRORUM attinet, illud Principes Religioni Romano-Catholicæ addicti Pontifici Romano ferè totum ceſſere, qvamvis qvosdam actus ejusdem juris ſibi reſervarint etiam Reges Poloniæ, ut ex infra dicendis (præſertim ex num. X.) apparebit. Nunc de Religione Polonorum qvædam dicenda ſunt, ut cognoſcamus ex qvibus cauſis articuli qvidam de Religione in Pactis Conventis poſiti ſint. Poſt Servatoris noſtri Nativitatem Sec. X. introduxit Miecislaus ſive Mieszko I. Poloniæ Princeps Piaſti abnepos, religionem Chriſtianam, ſecundum RITUS ROMANOS in Poloniam, qvæ etiam ibidem viget ad hæc usqve tempora. *Lithvania* & Samogitia dederunt Chriſto nomen ſub Vladislao Jagellone Rege Poloniæ & Alexandro Vitoldo Magno Duce Lithvaniæ, & acceperunt Epiſcopos itidem Religioni ROMANO-

CA-

CATHOLICÆ addictos. Sed *Ruſſia* Septentrionalis pariter atqve Meridionalis ab illo tempore,qvo fuerant Regno Poloniæ conjunctæ,ut & qvædam Lithvaniæ loca Ruſſiæ propinqviora, qvæqve Lithvaniæ Duces Ruſſico Imperio detraxerant, RITUS GRÆCORUM maximam partem retinuerunt, licet poſtea, Reges Poloniæ in qvibusdam Ruſſiæ Provinciis, ſimul ac eas imperio ſuo ſubjecerunt,etiam Epiſcopatus Romano-Catholicos inſtituerint,ut ex cap. III. patebit. Contigerunt tamen in omnibus Polonici Imperii Provinciis mutationes nonnullæ, qvæ hic nobis annotandæ ſunt. Non longè à recepta religione Chriſtianâ videntur hic JUDÆI colonias ſuas duxiſſe, qvos deindè An. 1264. Boleslaus Dux Majoris Poloniæ Caſimiri Magni Regis Poloniæ Proavus in ditione ſua multis privilegiis donavit,qvæ videantur apud Joan. Januszóv. *lib. X. Conſtit. tit. I.* Deindè circa An. 1341. confirmavit eadem Privilegia Judæis Caſimirus Magnus Rex Poloniæ Boleslai jam nominati pronepos, idqve procurante qvâdam muliere Judæa, nomine Eſthera,cujus conſvetudine Rex ille utebatur. *Vid.* Neugeb. *lib. III. Hiſt. Pol. in fin.* Ex qvo tempore Judæi per Poloniam & Lithvaniam in immenſum creverunt, hodièqve per urbes & Pagos habitant freqventiſſimi, adeò ut non ineptè neſcio qvis,dixerit,Poloniam eſſe Para-

 dyſum

dyſum Judæorum. Exeunte Sec. XIV. à Chriſto Nato, videlicet An. 1397. Vitoldus Magnus Dux Lithvaniæ, devictis TARTARIS Trans-Volgenſibus & Nahajenſibus, totas eorum tribus, qvas hordas vocant, tranſtulit in Lithvaniam, qvi adhuc hodiè obſtinatiſſimè *ſectam Mahumedanam* retinent: non ſolùm ad Vacæ amnis ripas, ſed etiam tum per agros, tum per ſuburbana Regiarum Civitatũ, Primorumqve Lithvaniæ poſſeſſiones ſparſi. *Vid.* Kojalovvicz *Part. II. Hiſt. Lithvan. lib. II. ad An. 1397. pag. 59.* Reperiuntur etiam Tartari in partibus Ruſſiæ, & præcipuè Podoliæ, qvæ olim Tartaris tota fuit ſubjecta; Appellantur autem Tartari *Lipkowie*, uti in Ruſſia *Czeremiſſi.* Extant de Tartaris qvamplurimæ Conſtitutiones. *Vid. An. 1607. fol. 862. An. 1611. fol. 47. An. 1616. fol. 45. An. 1628.* & aliæ plurimæ. Præſertim verò *Conſt. An. 1676. fol. 58.* ubi Tartari *Lipkowie* in Podolia recipiuntur in gratiam. Ejuſdem Vladiſlai Jagellonis Polon. Regis & Vitoldi M. Ducis Lithvaniæ temporibus cœpit ſecta HUSSITICA, ſive *Bohemicorum fratrum* in oris Polonicis invaleſcere, auctoribus Procopio Holy, Petro Payne, Bedricho Straznicio & Wilhelmo Koſtka. Nec deerant ipſis Fautores ex Procerum numero. Nam ipſorum partes ſeqvebantur Zbanſcius, Oſtrorogius, Gizovius & alii. Favebat etiam Huſſitis Sigismundus Koributhus

thus in Lithvania, Vitoldi Germanus, ut ex Dlugoſſo, Cromero aliisqve probat Adrianus Regenvolſcius *lib. I. Hiſt. Eccl. Slavonicarum Provinciarum cap. VII.* Licet verò ſeveris edictis contra Huſſitas in Polonia actum eſſet, ut cognoſcimus ex Joannis Januszovii *lib. II. Conſtit. Part. VI. tit. 4. fol. 260. ſeqq.* extirpari tamen prorſus illa ſecta non potuit, ut probat Regenvolſcius *lib. I. cap. 13.* Sed majus periculum imminebat Religioni Pontificiæ ſuperiori Seculo, cum D. Martinus Lutherus corruptelas Pontificiorum eliminare cœpiſſet. Tum enim eandem doctrinam diſſeminare per Poloniam cœperunt LUTHERANI & CALVINIANI, ſive ut dici volunt REFORMATI, inter qvos præcipui fuerunt Martinus Gloſſa, Joannes Seclutianus, Joannes Caſminius & Martinus Praſnicius. In Lithvania qvoqve Sectatores Lutheri veſtigia poſuere, auctore qvodam Abrahamo Çulvâ Theologiæ Doctore. Auxerunt partes Lutheranorum Studioſi Cracovienſes ob cædem Commilitonum An. 1549. à famulis Andreæ Czarnkovvski patratam, & à Magiſtratu non punitam in Germaniam & Bohemiam diſperſi. Cum enim illi in Poloniam revertiſſent, longè latèqve doctrinam Lutheri in Germania alibiqve locorum hauſtam propagarunt; ut fuſè recenſet Stanisl. Orichovius *Annali ſecundo pag. 35. & ſeqq.* Favebant tum illi dogmati

præ-

præcipuæ familiæ Polonicæ, aut ex iis qvidam ſaltem, ut fuere Comites de Gorka, Comites de Oſtrorog, Zborovii, Myszkovii, Cicocii, Oleſnicii, Sienennii, Firleji, Stadnicii, Branicii, Lubomirſcii, Slupecii, Opalinſcii & alii plurimi. In Lithvania qvoqve Sectatores ejusdem doctrinæ fuere Duces Radivilii, Comites Chodkievicii, Sapiehæ, Woinæ, Wolovvicii, Pacii, Tiskievicii, aliiqve non pauci. *Vid.* Caſp. Cichocius *lib. II. Alloqviorum Oſiecenſium.* Hinc tempore Sigismundi Auguſti totus fermè Senatus fuit Religioni Lutheranæ, & præcipuè Reformatæ (qvibus qvidam etiam ARIANI fuerunt admixti) addictus. Imò ipſi Epiſcopi jam nutare cœperant. Nam Jacobus Vchanius Archiep. Gnesnenſis, Joannes Drohojovius Cujavienſis, Leonhardus Camenecenſis, Titelmannus & Joannes Dantiſcus Culmenſes Epiſcopi, & ipſe Sigismundus Auguſtus Rex Religioni huic non fuiſſe adverſi memorantur. ut teſtatur Regenvolſcius *lib. I. cap. 13.* nec diffitetur de qvibusdam Piaſec. *in Chron. fol. 49.* (41.) Hæc itaqve cauſa eſt, cur ab exceſſu Auguſti ſingulorum Regum Pactis Conventis hic articulus inſeratur: *qvod Reges pacem inter Diſſidentes de Religione velint tueri,* qvod etiam Sereniſſ. Joannes III. promiſit, non tantum in Pactis Conventis, ſed etiam in generali Confirmatione jurium. Sub diſſidentium autem titu-

lo

lo jam non comprehenduntur *Ariani*, neqve à fide Romano-Catholica,& Græcorum Unitorum Apoſtatæ, ut habet Confœderatio Ordinum Generalis *An. 1668. fol. 5. §. Ariani.* Decrevit autem maximè Reformatorum numerus ſub Sigismundo III. Rege. *Hic enim Sigismundus potiſſimam præcipuamqve Senatus partem novo ac recenti addictam dogmati in primordiis Regnorum receperat; decedens, duos tantum reliqvit. Sigismundum Grudzinium Caliſſienſem &* R*aphaëlem Leſzczynium Belzenſem Palatinos, illum qvidem occultiori cuipiam ſectæ deditum, proindeqve minus noxium; hunc Calvini ſeqvacem, ſummæ nihilominus probitatis Civem patriæqve ſtudentem commodis.* ait Illuſtriſſ. Stanisl. Kobierzycki *lib. I. Hiſt. Vladislai Principis pag. 4.* Deinde Joannes Caſimirus Rex An. 1658. ejecit Arianos (qvi ſeſe hactenus titulo Diſſidentium utcunqve tutabantur) è Polonico Imperio, conceſſo ipſis dicto illo anno ad vendenda bona triennio. *Vid. Conſtit. An. 1658. fol. 2.* Sed anno ſeqventi hoc ad duos tantum annos reſtrictum eſt. *Vid. Conſtit. An. 1659. fol. 1.* Conf. *Conſt. An. 1661. f. 1. ſeq.* & *An. 1661. f. 2.* Qvamobrem Reges Poloniæ ab Alexandro VII. Pontifice Romano titulum hunc adepti ſunt, ut jam dicantur REGES ORTHODOXI. Ejectis itaqve Arianis, paucioribus etiam Nobilium Religioni Lutheranæ & Reformatæ faven-

faventibus, jam ulterius progreſſi ſunt Ordines Polonici, dum non tantum Diſſidentes à Dignitatibus excludi, ſed etiam PactisSereniſſimorum Regum Michaëlis & Joannis III. articulum hunc inſeri voluere, *ut Rex Poloniæ ſit actu Catholicus*; R*egina qvoqve ſit Catholica nativitate ſive vocatione* initio ferė. Antea qvidem etiam ſemper illud cavebatur, ne Rex eligeretur à Romano-Catholica Religione alienus, idqve propterea, qvoniam in Statuto qvodam hæc extant verba: R*eferendarius adeat Regem poſt ſacrum Miſſæ.* Hac etiam de cauſa Helenæ Reginæ Alexandri Regis conjugi non eſt corona impoſita, qvod ea Religioni Græcæ dedita ab inſtitutis Romanæ Eccleſiæ abhorreret. *Vid.* Neugeb. *lib. VI. pag.443.* Qvamvis, inqvam, hæc fuerint & antehac obſervata, nulla tamen expreſſa lex antiqvitus hâc de re lata reperitur. Sed & RUSSI Græcæ Religioni addicti non parum debilitati ſunt. Ut enim alia taceam, certè ſub exitum Seculi ſuperioris maximum Eccleſia Græca in Polonico imperio paſſa eſt decrementum, cum An. 1596. in Concilio Breſtenſi in Lithvania magna pars Ruſſorum Regi Poloniæ ſubjectorum ſeſe Romanæ Eccleſiæ conjunxiſſet, ritibus tamen ſuis retentis. Procurarunt illam Conjunctionem HypaciusPociey Protothronius Ruſſiæ, Vlodimirienſis & Breſtenſis Epiſcopus; & Cyrillus Terletius Exar-

Exarchus Luceorienſis,& Oſtrovienſis Epiſcopus. Hinc diſtinctio illa Ruſſorum fluxit, ut alii dicerentur *Uniti*, alii *non uniti*, qvos *ſchiſmaticorum* nomine deſignant Poloni. Retinuerunt tamen *Uniti* etiam ritus ſuos, & pleraqve dogmata Græcorum,ut communionem ſub utraqve ſpecie,alia. *Vid.* Adrian.Regenvolſcius *lib. IV. Hiſt. Eccl. Slavon. cap. 2.* Joan. Hornbek *in Summa Controverſ. cap.ult.* Hodiè utriusqve ſectæ reperiuntur plurimi in Ruſiis & Magno Ducatu Lithvaniæ. Ne autem Ruſſi non Uniti ſive Ruſſi veteres, ut ibi locorum nominantur,in Religione ſua turbarentur,cautum eſt à Sereniſſimis Regibus non tantùm in diverſis Legibus, ſed etiam in diverſis Pactis Coſacicis, præſertim verò illis, qvæ An. 1658. d. 6. 16. Septembr. Hadiaci, ſunt inita, cum Joanne Wyhovvski Exercituum Zaporohenſium Duce. Ibi enim Archiepiſcopus ſive Metropolita Kiovienſis Græcæ Religionis cum aliis ſ. Epiſcopis Græcis ſive Ruſſicis in Senatum admiſſus eſt, ut ſeqventi capite fuſius docebitur. Conſtitutum etiam tunc fuit, ut in Palatinatu Kiovienſi Dignitates Senatoriæ conferantur tantum Viris Græcæ Religioni, & qvidem non unitæ,addictis: In Palatinatu verò Braclavienſi & Czernichovienſi alternatim, ita ut defuncto Senatore Romano-Catholico ſubſtituatur Græcus, & contra. Item promittitur Græcæ Religionis homi-

hominibus aditus ad Magiſtratus in urbibus, in qvibus templa ſua habent. &c. Juraverunt in hæc pacta An. 1659. in Comitiis Regni generalibus ipſe Rex ſuo & Reipubl. nomine; Archiepiſcopus Gnesnenſis ſuo & ſucceſſorum ſuorum ut & totius Cleri Polonici nomine; Epiſcopus Cracovienſis ſuo & Cleri totius in Regno nomine; Epiſcopus Wilnenſis ſuo & totius Cleri Lithvanci nomine; Duces Exercituum; Cancellarii; Marſchalus Ordinis Eqveſtris ſuo & Nunciorum Terreſtrium, ut & totius Nobilitatis Polonici Imperii nomine; & tandem Nuncii Exercituum Zaporohenſium ſuo & Exercituum dictorum nomine. Inſerta eſt tota hæc Pacificatio Conſtitutionibus An. 1659. cum dictis illis juramentis. *Vid. Conſtit. dicti anni fol. 51. ſeqq. & fol. 63. & ſeqq.* Sed & in Pactis Conventis Reges Poloniæ promittunt, ſe cauſas ad Græcæ Religionis homines pertinentes qvamprimum compoſituros ſecundùm jura & Privilegia ipſorum. *Vid. Pacta Conventa Michaëlis I. & Joannis III. non proc. ab init.* Ad Græcam Religionem etiam pertinet illud, qvod Joannes Caſimirus Rex cum Romano-Catholica Eccleſia conſociavit POPULUM ARMENICUM, qvi mercaturæ exercendæ gratia in Ruſſia præſertim meridionali conſedit. *Vid.* Nicol. Chvvalkovvski *lib. II. Jur. Publ. Polon. cap. 1.* Tandem qvoniam ad con-

conſervationem ſacrorum pertinent TEMPLA, monaſteria, Scholæ, pauca etiam de his addenda ſunt Fundationes templorum & monaſteriorum, confirmantur ab omnibus Ordinibus in generalibus Comitiis. Confirmationes etiam ipſæ Conſtitutionibus Regni & Magni Duc. Lithv. inſeruntur, ut ex ſingulis propemodum Conſtitutionibus apparet. *Academia Cracovienſis* inchoata eſt à Caſimiro M. qvam Vladislaus Jagello ex Hedvigis conjugis ſuæ teſtamento abſolvit, & à Papa Urbano confirmari curavit. *Vid.* Joan. Januszov. *lib.II. Conſtit.Part.IV. tit.2.fol.216. ſeq.* Qvod Epiſcopus Cracovienſis illius Academiæ Cancellarius & Promovendorum Examinator ſit, ſede autem vacante Officialis ejus ſeu Vicarius generalis, aſſerit Chvvalkovvski *lib. II. J. P.P. cap. 1.* Ut Ordo in Academia illa obſervetur, curare debet Epiſcopus Cracovienſis. *Conſt.An.1635. tit.Acad. Kracov.* Confirmantur hujus Academiæ jura in Pactis Conventis Michaëlis I. & Joannis III. *in fin.* Sic etiam in Conſtit. *An. 1676.* approbata ſunt jura, immunitates & Privilegia *Academiæ Vilnenſi* à Regibus Poloniæ data. Habetur illa Confirmatio *inter Conſtitutiones Lithvanicas ejus anni fol.12.*

V. Poſt jus ſacrorum primas deferimus juri LEGUM FERENDARUM. Cum enim Regis ſit Civitatem ſibi ſubjectam regere, re-

gere autem eandem commodius neqveat, qvàm ſi ipſi Leges præſcribat, ſecundum qvas illa vitam ſuam inſtituat, ideò non immeritò Leges hunc ſibi vendicant locum. Et ex hoc principio facultatem, qvæ eſt circa Leges condendas, Ariſtoteles vocat ἀρχιτεκτονικὴν *lib. VI. Eth. cap. 8.* De Legibus autem antiqvorum Polonorum ſeqventia Polonici Scriptores tradunt. Videlicet tempore Lechi jus dari ſolitum fuiſſe aſſerunt non ex præſcripto Legum, qvæ nullæ erant, ſed ex arbitrio Principis, hoc eſt ex æqvo & bono. *Vid.* Cromer. *lib. II. Hiſt. Polon. fol. 419.* & Neugeb. *lib. II. Hiſt. Pol. pag. 40.* Deinde verò circa An. DCC. Gracchum, ſive, ut ab aliis vocatur, *Cracum, primum leges promulgâſſe* putat Dlugoſſus *Tom. I. lib. I. fol. 51.* Poſtea *Boleslaus Chrobri Reipublicæ tenorem ad utilitatem Legesqve ſalutiferas gratiâ humanæ ſocietatis deſcriptas condidit, & edicto publico promulgavit.* Dlugoſſus *Tom. I. lib. II. fol. 164.* Sed hæ Leges videntur fuiſſe non adeò multæ. Nam idem Dlugoſſus de Miecislao II. Boleslai illius filio & ſucceſſore tradit, qvod primus leges cumulaverit. *lib. II. fol. 92.* Circa fin. Sec. XII. dicitur Caſimirus juſtus Boleslai Crivouſti filius natu minimus tres tuliſſe leges (1.) *ne Nobiles in agreſtium Bona graſſarentur.* (2.) *Ne qvis Legationis neceſſitate jumenta, eqvos &c. colonis auferret.* (3.) *Ne Eccle-*

ſiaſti-

ſiaſticis Bonis vis inferretur mortuo Epiſcopo. Dlugoſſ. *lib. VI. fol. 484.* Idem Caſimirus poſt mortem audit Lator optimarum Legum. Dlugoſſ. *fol. 507.* Poſt Caſimirum hunc Boleslaus Dux majoris Poloniæ Proavus Caſimiri Magni Regis Poloniæ Leges condidit An. 1264. Caliſſiæ, qvæ comprehendunt tantum Privilegia qvædam Judæis conceſſa. Repeiuntur hæ leges apud Januſzov. *lib. X. Conſtit. tit. 1. fol. 115.* Porrò circa An. 1235. cum Henricus Barbatus Cracoviam occupâſſet, leges qvasdam improbas & peſtilentes, qvæ auxiliatrices, virginales & viduales dicebantur, ſuſtulit, & meliores nonnullas ſanxit, teſte Cromero *lib. IX. Hiſt. Pol. fol. 535.* & qvi eum ubiqve ferè exſcribit Neugeb. *lib. III. Hiſt. Pol. pag. 137.* Poſt hos omnes CASIMIRUS MAGNUS Sec. XIV. partim novas Leges ſcribi juſſit, partim veteres emendavit: *qvibus Palatinorum & Judicum infinita poteſtas certis cancellis coërcita eſt, ut non ex Moribus aut libidine ſua, ſed è ſcripto jure deinceps judicarent.* ait Cromer. *lib. XII. Hiſt. Pol. fol. 602. & 598.* Et hunc Caſimirum qvidam Polonici Scriptores primum faciunt Legum Polonicarum conditorem. *Vid.* Simon Starovolski *in Polon. pag. 242.* Hoc tamen ita vult intelligi Cromerus, qvod Caſimirus condiderit Leges ſcriptas, cùm antea Poloni Legibus non ſcriptis uſi ſint, ut patet ex verbis jam

adductis. Qvamvis neqve hoc ita ſimpliciter accipi poſſit cùm & Boleslaus Chrobri Leges ſcribi juſſerit, ut Dlugoſſium ſupra audivimus aſſerentem,& Boleslai Ducis majoris Poloniæ Leges ſcriptæ adhuc habeantur, apud Januszov. *loc. cit.* Niſi dicere velimus & has primitùs non fuiſſe ſcriptas, ſed poſtmodum à Caſimiro Magno in tabulas relatas, confirmatasqve, ut videtur colligi poſſe ex titulo harum Legum apud Januszov. Qvid poſtea circa Leges in Polonia actum ſit, docet nos Cromerus: *Legum ſcriptarum,* inqviens, *uſus fuit nullus apud Polonos vetuſtioribus temporibus. Nec ullæ extant antiqviores iis, qvas Caſimirus Magnus* (non ille de qvo nos ſupra, ſed filius Vladislai Jagellonis, qvi vixit Sec. XV.) *Rex condidit: qvæ ſanè paucula ſunt. Nec multæ iis à filiis ejus Joanne Alberto & Alexandro adjectæ ſunt. Extremis demum ferè temporibus Sigismundi Senioris & regnante filio ejus Sigismundo Auguſto, magis ac magis exarſit & longiùs progreſſus eſt pruritus & libido novarum Legum condendarum & antiqviorum mutandarum. Qvo fit, ut hæ propemodum exoleſcant, novæ autem vix, ac ne vix qvidem inoleſcant.* Lib. II. *Deſcript. Polon. pag. 134.* Prima Cromeri verba manifeſtè contradicunt aliis Cromeri verbis ex Hiſtoria ipſius antehac à nobis adductis, neqve etiam cum rei veritate conveniunt. Præterqvam enim

enim qvod minus uſitatum ſit Caſimirum III. Jagellonidem Magni titulo inſignire, cùm alius fuerit Caſimirus Sec. XIV. cui titulus Magni, aut ob ſtaturam, aut ob res præclarè geſtas, fuit attributus. Reperiuntur etiam ante Caſimirum Jagellonidem ſcriptæ leges non tantùm Boleslai, ut ſupra dictum, ſed & Ludovici ipſiusqve Vladislai Jagellonis, ut videre poſſumus ex Legibus collectis à Joanne Lasko, Jacobo Priluſio & aliis. Rectius itaqve leguntur hæc verba Cromeri in illa editione qvæ Cranzii Wandaliæ adjecta eſt: *Legum ſcriptarum nullus fuit uſus apud Polonos vetuſtioribus temporibus, nec ullæ extant antiqviores iis, qvas Caſimirus Magnus Rex condidit* (*ne nunc qvidem vel multæ vel exqviſitæ ſunt*) *ſed unica lex erat Rex ſive Princeps.* Hæc ibi poſtrema Cromeri verba antea allegata, rectè ſe habent. Nam & adhuc hodiè ſingulis in Comitiis Conſtitutiones, qvæ antea Statuta communiter dicebantur, ſcribuntur, & qvidem lingvâ Polonicâ, idqve conſtitutum eſt in Comitiis An. 1562. cùm antea Leges ſcriberentur lingvâ Latinâ. *Vid. Volumen Conſtitut. Andr. Petricovii fol.* 27. Theod. Zavvacki *Part. I. Conſt. tit.* 1. *fol.* 4. Præter Conſtitutiones has, de qvibus hactenus egimus, eſt etiam in urbibus Polonicis aliqvis uſus Legum Saxonicarum, de cujus rei origine non una eſt ſententia Scriptorum Polonicorum. Simon

Starovolſc. ita hâc de re ſcribit: *Caſimirus Magnus primus ipſe urbicæ plebis jura à vicinis Saxonibus accipere ex facili permiſit, cum aſſiduis ſupplicationibus Germanorum, qvi paſſim tum in Poloniam habitatum lucri causâ veniebant, ſolicitaretur, ut ſimilem patriæ ſuæ urbium adminiſtrationem haberent, & inter Sarmatas jurium ignaros Conſulum & Advocatorum honore advenæ eminerent. Atqve hinc mos invaluit, ut omnes Poloniæ Civitates in hodiernum diem usqve jure Saxonico (qvod vulgò Magdeburgenſe vocatur) tum plebiſcitis qvælibet propriis & Conſtitutionibus Regiis utantur.* Hæc Starovolſc. *in Deſcript. Polon. pag.243.* Eadem habet & Dn. Joach. Paſtorius ab Hirtenberg, *in Floro Polonico in Caſimiro Magno.* Confirmari hæc poſſe videntur auctoritate ipſius Sigismundi III. Regis Poloniæ, qvi Caſimirum Magnum omnium primum Teutonico jure urbes & oppida uti voluiſſe, dicit, in tabulis, qvibus ſpeculum Saxonicum jusqve Weichbildicum confirmat, qvas Tabulas citat Herman. Conringius *in lib. de Orig. juris Germanici cap.31. pag.194.* Verum hæc non rectè ſe habere animadvertens Conringius, altius originem hujus juris in Polonia repetit, nempe à Leſco Nigro, qvi hoc jus Cracovienſibus conceſſiſſe dicitur, propterea qvod ab illis ſervatus eſſet, idqve probat Conring. *ex Philip. Decii Antiqvit.*

Po-

Polon. Sed & hæc minus rectè ſe habent. Etenim jam ante tempora Leſci Nigri referunt Polonici Scriptores Boleslaum Pudicum Ducem Poloniæ jure Saxonico ſive Magdeburgenſi, qvod etiam Sredenſe & Teutonicum vocant, ſtabiliviſſe Cracovienſem urbem. Cromer. *lib. IX. in fin.* Neugebaur. *lib. III. Hiſt. Polon. pag. 161.* His ita conſtitutis, jam qværitur, utrum Principes has leges propriâ ſanxerint authoritate, an verò ex conſilio Procerum? Primis temporibus Principes abſolutè jura & Leges populo dediſſe, colligitur ex Cromeri *lib. II. Hiſt. fol. 419.* & Neugeb. *lib. II. in Lecho.* Poſtqvam verò Reges Poloniæ Chriſtianam religionem ſuſcepiſſent, leges jam ex Conſilio Procerum poſuiſſe memorantur. De Caſimiro Juſto Boleslai Criviuſti filio, qvi vixit ſub finem Sec. XII. refert illud Dlugoſſus *lib. VI. fol. 484. ſeq.* De Boleslao Pudico idem aſſerit Neugeb. *lib. III. pag. 137.* Idem obſervâſſe dicuntur & alii Reges, qvi *nonniſi in Comitiis communi Prælatorum, Baronum & Nunciorum Terreſtrium conſenſu leges correxerunt; & novas ſanxerunt:* ut teſtatur ipſe Sigismundus I. Rex Polon. An. 1570. Bidgoſtiæ, apud Herburtum *in Statuto Regni Polon. ſub tit. Lex. fol. 263.* Tandem Sigismundus III. Rex, lege An. 1588. Cracoviæ latâ, ſanxit, (ut & Joannes Caſimirus Rex An. 1661.) ut leges anteqvam publici juris fiant,

per Marſchalcum Ordinis Eqveſtris, & per Deputatos duos vel tres ex Senatoribus, & ſex è Nunciis Terreſtribus reviſæ ſubſcriptæqve in præſentia Regiæ Majeſtatis legantur, cum interrogatione per Dnn. Cancellarios, an Rex, Senatores & Nuncii Terreſtres easdem ſigillo muniri jubeant. Item ut ſigillo munitæ ad Acta Caſtrenſia Varſavienſia, vel in defectu ejusdem officii ad metricam Regni ſub Actu in craſtinum poſt Comitia porrigantur. Deinde ſumptibus Theſauri, curante aliqvo Secretario Regio typis mandentur, impreſſæqve ſub ſigillis Regni vel Magni Ducatus Lithvaniæ ad Comitia Relationum, ut & ad officia Caſtrenſia Palatinatuum & Terrarum transmittantur. *Vid.* Januszov. *lib. I. Conſt. Part. IV. tit. 2 fol. 144.* & Nic. Chvvalkovvski *lib. I. Jur. Publ. Polon. cap. 1. num. 3.* Conſtat itaqve ex dictis Reges Poloniæ leges hoc tempore non niſi cum conſenſu Senatus & Nunciorum Terreſtrium ferre. Hinc etiam non niſi in Comitiis, *Slucenſibus* & *Koplilenſibus* conceſſus eſt uſus juris Magdeburgici An. 1653. *Vid. Conſt. ejus Anni fol. 26.* Item *Vitepſcenſibus* & *Poſielſcenſibus. Vid. Conſt. An. 1654 fol. 35.* Kieydanenſibus An. 1661. *Vid. Conſtit. ejus Anni inter Conſtit. Lithv. fol. 31.* Schadovienſibus. *ibid.*

VI. Legum condendarum poteſtati ſubjungimus JUDICIA, ſive *Jurisdictionem*

ſine

ſine provocatione. Judicia vero antiqvitus dubio procul exercebantur ex abſoluto Principis arbitrio, controverſias Privatorum Principe per ſeipſum dirimente. *Lechus* certè *jus dabat populo æqvabile non ex præſcripto legum, qvæ nullæ erant, ſed ex arbitrio ſuo h. e. æqvo & bono.* ait Cromer. *lib. II. Hiſt. Polon. fol. 419.* Cùm verò Princeps tot litibus decidendis ſolus non ſufficeret, dicitur Cracus privatarum Controverſiarum judices per loca conſtituiſſe. Cromer. *lib. II. Rer. Polon. fol. 421.* & Neugeb. *lib. II. Hiſt. Pol. pag. 42. Sub Boleslao Chrobri jus ex æqvo & bono dicebatur, aliqvando etiam controverſiæ ſingulari certamine dirimebantur.* teſte Cromero. *lib. III. fol. 444.* qvod etiam apud antiqvos Sarmatos in uſu fuiſſe auctor eſt Alexander Gvagvinus (vel Matthias Strykovvski Oſſoſtevicius qvi hos ſibi libros vendicat) *in Sarmatia Europæa Tom. I. in Corp. Hiſt. Polon. fol. 25. fin.* Qvamvis verò plura fuerint privatarum cauſarum judicia à Rege inſtituta, reſervavit tamen ſibi Rex judicia illa, qvæ ſeqventibus temporibus *Colloqvia generalia* ſive *Termini generales* (Polonicè *Wieca*) dicebantur, qvibus judiciis ipſe Rex præſidebat. Habebantur autem olim in pratis ſub papilionibus ſecundum morem antiqvum, ut dicit Cromer. *lib. IV. fol. 460.* Neugeb. *lib. III. pag. 68.* In Comitiis qvoqve Judicia exercuerunt Reges,

ut patet exemplo Miecislai Senis, qvem Gedeon Epiſc. Cracovienſis propriâ ſe ſententiâ condemnâſſe in Senatu egregiô commentô oſtendit. *Vid.* Neugeb. *lib. III. p. 110. ſeq.* Sed de his fuſius infra, qvando de Judiciis Polonorum nobis erit ſermo. Jam notâſſe ſufficiat ea, qvæ ad poteſtatem Regis judiciariam pertinent. Abſolutam olim judiciorum poteſtatem habuiſſe Reges ex dictis patet; proceſſu verò temporis multa remiſerunt de jure ſuo, donec tandem Uladislaus Jagello An. 1430. hoc Privilegium Nobilitati dedit: *Ne Nobilitatem prehendere, aut carceri mancipare liceret, niſi jure victum, exceptis qvibusdam gravioribus cauſis.* Cromer. *lib. XIX. fol. 685. Conf. & Privilegia Regni Polon. à Joanne Januſzovio edita fol. 17.* Dabatur autem à judiciis particularibus Provocatio ad judicia Regia, & poſt tempora Jagellonis. Sed cum Superiori Seculo multis judiciis Reges diſtinerentur (ita ut etiam aliqvando Henricus I. Rex dixerit: *Per meam fidē Poloni iſti faciunt, ut agam Judicem Juriſperitum, in brevi volent, ut agam etiam cauſidicum,* teſte Piaſecio *in Chron. fol. 50. fin.*) devolvit hæc judicia ab humeris ſuis Stephanus Bathori ſucceſſor Henrici, ſummis Tribunalibus in Regno & M. Duc. Lithvaniæ conſtitutis, ſolasqve lites Fiſci Regii, Civitatumqve Regi directè ſubjectarum Judicio ſuo Aulico reſervavit.

vavit. Licet autem in Tribunalibus nomine Regio judicia exerceantur, qvædam etiam cauſæ ad Comitia rejiciantur; nihilominus cum in Tribunalibus illis non Rex, ſed Nobilitas, conſtituat Aſſeſſores, Judiciiqve illius Præſidem, ſive, ut vocant, Marſchalcum; In Comitiis qvoqve non ſolus Rex illas cauſas à Tribunalibus eò rejectas, aliasqve criminum atrociorum ſolis Comitiis reſervatas, decidat, multum jam de poteſtate judiciaria Reges remiſiſſe videmus. Judicia porrò nova nonniſi ad inſtantiam Ordinum, vel conſentientibus Ordinibus conſtitui poſſunt. *Vid.* Januſzov. *lib. III. Conſtit. part. IV. tit. I. fol. 427.* In Pactis Conventis, qvomodo ſe Rex debeat gerere circa judicia non determinatur exactè, licet qvædam etiam hic reperiantur. Et qvidem in Judiciis Aulicis, ſive, ut vocant, poſt Aulam, promittunt Reges ſe ex ſententia Senatorum & Officialium ſecum commorantium cauſas decidere velle certo tempore. *Vid. Pacta Conventa Michaëlis & Joannis III. §. 10. Sadach Zadwornych.* Promittunt etiam, ſe in judiciis Comitalibus, Aulicis & qvibuscunqve aliis cauſas ſecundum Ordinem in Regiſtro per numeros deſignatum judicaturos, neqve cauſas extra Ordinem Regiſtri, reſpectû perſonarum habito, ſeſe promoturos. *§. Na Sadach.*

VII. JUS ARMORUM ſive BELLUM GEREN-

GERENDI JUS habuiſſe primos Polonorum Duces & Reges, non eſt, qvod dubitemus. Sed & Sec. XIV. videtur Ludovicus Rex illud jus habuiſſe integrum. Nam cùm in Privilegio de Anno 1374. multas immunitates Nobilitati conceſſas enumerâſſet, addit poſtea: *Hoc tamen expreſſo, qvodſi inſultus hoſtium in dictum Regnum invaleſceret, tunc Nobiles ipſius Regni ad repellendam eorum ſævitiam occurrant cum omnimoda eorum poteſtate.* apud Januſzov. *inter Privileg. Polon. fol. 5.* Eadem ratione loqvitur aliqvoties Uladislaus Jagello de bello in Privilegiis ſuis; nullibi tamen conſenſum Senatus ad hoc reqvirit. Primus itaqve Caſimirus III. Jagellonides promiſiſſe videtur An. 1454. *ſe nullum bellum unqvam indicturum ſine conſenſu Senatus.* Joan. Januſzov. *lib. VI. tit. I. fol. 691.* Sufficiebat autem tum Conſenſus Senatus. Poſthæc conceſſum etiam eſt à Joanne Alberto Rege An. 1496. *ut Conventus particulares ſive Comitiola Nobilitatis haberentur, anteqvam bellum ſuſciperetur.* Hoc confirmat deinceps Sigismundus III. *in Conſtit. An. 1613. init.* Excipit tamen Sigismundus inopinatas hoſtium irruptiones & ſubitaneos impetus, qvos Reges conſultis præſentibus tantummodò Senatoribus depellere, & ſubſidia huic rei neceſſaria conqvirere poſſe aſſerit. *Vid. Conſtit. An. 1611. & 1613.* Hoc verò jam antea

tea

tea qvoqve exceperat Sigismundus I. An. 1527. *Vid.* Theod. Zavvacki *part. I. Conſtit. tit. I. fol. 2. & tit. V. fol. 37.* Sed & ſpecialia qvædam mos eſt determinare circa jus Belli in ſingulorum Regum PactisConventis. Promittunt enim Reges, *qvod ſine ſpeciali conſenſu & ſcitu Reipublicæ externa auxilia in Regnum adducere, exercitum Qvartianorum aliosqve Exercitus augere, privatas copias continere nolint, & qvod eos, qvi ſine literis Regiis copias contrahere voluerint, pro infamibus habere velint.* Vid. præter multas alias Conſtitutiones, etiam Pacta Conventa Joannes III. *§. Woysk Cudzoziemskich.* Præterea nemini Reges ſtipendiarium militem mittere poſſunt in ſubſidium, niſi hoc fiat Ordinum permiſſu, ut habet Capitulatio Stephani Regis, apud Fredr. *in Hiſt. Henr. I. pag. 235.* Hinc Poloni maximè indignabantur, cum Sigismund9 III. Imperatori Germanico An. 1624. auxilia miſiſſet Ordinibus inconſultis, ut auctor eſt Piaſec. *in Chron. fol. 439. & fol. 601.* Porrò promittunt Reges in Pactis Conventis, gubernationem arcium & fortalitiorum Extraneis & plebeis perſonis ſe non permiſſuros; ſed ſolùm Nobilibus poſſeſſionatis & benè meritis, qvos Exercituum Duces Regi commendaverint. *Vid.* Pacta Conventa Joannis III. *§. Cudzoziemcow.* Adduntur etiam qvædam in Pactis illis, qvæ ad diſciplinam militarem, ut

Digitized by Google

ut & bonum Ordinem in bellis pertinent, qvæ vid. *ſ. Powinni & ſeqq.* Tandem ſub Sigismundo III. ex Senatu & Eqveſtri Ordine majoris minorisqve Poloniæ, ut & Magni Duc. Lithvaniæ eligi cœperunt plurimi Legati, qvi cum Senatoribus ordinariè lateri Regio adhærentibus & Officialibus majoribus conſilium bellicum conſtituerent, Regiqve in bello ubiqve adeſſent. Non ſecus & Ducibus Exercituum multi adjunguntur Legati, iisdem in bello pro conſilio futuri. *Vid.* Conſtit. *An. 1590. fol. 563. An. 1620. fol. 1. An. 1633. fol. 11. An. 1673. tit. Deputati. & An. 1676. f. 20.* Sunt autem inter Deputatos illos non tantum aliqvot ex Spiritualibus & Secularibus Senatoribus, ſed etiam plurimi ex Ordine Eqveſtri. Eliguntur enim aliqvando ex ſingulis Palatinatibus & terris qvibusdam ſinguli Deputati. Electio illorum aut fit in Comitiis; aut etiam aliqvando in ſingulorum Palatinatuum & terrarum Comitiolis, ut factum eſt Ann. 1649. *Vid. Conſt. ejus anni fol. 15. ſeq.* Determinatur autem in Comitiis generalibus, qvouſqve ſe extendere debeat poteſtas illorum in fœderibus pangendis & pace tractanda. Licet autem ipſis aliqvando plena concedatur poteſtas pacem cum hoc vel illo hoſte faciendi, hoc tamen expreſſe cavetur, ne poteſtatem ſibi ſumant bellum offenſivum decernendi, qvoniam hoc ad ſola Comitia

mitia generalia pertinet. *Vid. Conſt. An. 1590. fol. 563. qvæ in aliis qvoqve Conſtitutionibus reaſſumitur.* Ex his jam conſtat, qvæ ſit poteſtas Regum Poloniæ circa jus belli. JUS FOEDERA pangendi conjungimus cum jure Belli. Poteſt autem Rex ex conſilio Senatorum Reſidentium & Deputatorum, de qvibus hactenus egimus fœdera pangere, ita tamen ut tum demum ſint valida, ſi in Comitiis Regni generalibus ab omnibus Ordinibus confirmentur. Hoc verò jam tempore Caſimiri Magni aliqvò modo in uſu fuiſſe colligimus ex eo, qvod Cruciferi, majoris certitudinis gratiâ, confirmationem Pactorum poſtulabant à Caſimiro Magno Rege, Senatu, Nobilitate & Civitatibus. Neugeb. *lib. III. pag. 198.* Conferatur & *Conſtitut. Joannis Caſimiri Regis in Comitiis Coronationis. fol. 14. & Joannis III. An. 1676. fol. 21.* ubi ad renovationem Pactorum cum exteris Principibus reqviritur conſenſus Reſidentium Senatorum. Sed *An. 1676. fol. 19.* ad fœdera renovanda pro illa vice tantum fuerunt Reſidentibus & alii Deputati adjuncti. Ex qvibus iterum patet, ad fœdera antiqva renovanda ſufficere conſenſum Reſidentium Senatorum, ad nova verò fœdera cum hoſtibus ineunda plures reqviri Deputatos, & præterea confirmationem totius Reipublicæ.

VIII. TRIBUTA & VECTIGALIA imponendi

ponendi poteſtatem jam Rex Poloniæ Ordinibus communicavit. De antiqvis temporibus ſeqventia habet Cromerus: *Penſitabant, inqvit, & omnes agreſtis adſcriptitii qvotannis tributum, Poradlne, qvod nos raſtrale dicere poſſumus (Regale etiam vocatur) in jugerum ſeu laneum & manſum, ut vulgò vocant, duodenos groſſos, & qvidem latos, ſeu Pragenſes, qvi dimidio eos, qvi nunc ſunt in uſu groſſos vernaculos excedunt, qvin ſi bonitatem argenti ſpectes qvadruplo. Penſitabant & alias qvasdam cùm nummarias, tùm pecuniarias, frumentarias, avenarias & aliarum rerum penſiones. Nec modo agricolæ, ſed & oppidani. Qvin & Eqvites ſive milites non penitus immunes erant. Nam jumenta hi ei, qvacunqve iter faciebat, alii ſecundum alios ſuppeditabant, & canes cum venatoribus ejus neceſſe habebant. Ne monaſtica qvidem & alia Eccleſiaſtica Bona initio prorſus erant libera ab ejusmodi oneribus ac tributis.* Hæc Cromer. *in Deſcript Polon. lib. II. pag. 128.* Ab his oneribus liberata ſunt prius Bona Eccleſiaſtica, donec tandem Ludovicus, cùm eſſet à Caſimiro Magno conſenſu Regni Succeſſor deſignatus, omnem Nobilitatem cum ejusdem adſcriptitiis à tributo illo Poradlne, (qvod etiam in antiqvis Privilegiis nominatur *Kroleſtwo* i. e. regale) ſive à penſione duodecim groſſorum liberavit, duos tantum groſſos in ſignum ſumm

Domi-

Dominii & recognitionem coronæ Regni Poloniæ de manſo, ſive laneo, pactus An. 1374. *Vid. Privilegium ipſum apud Januſzovium fol. 4. Conf. Neugeb. lib. III. Hiſt. Polon. p. 204.* A ſolutione illa duorum groſſorum exemit Sigismundus I. An. 1507. Palatinos & Caſtellanos. Jam verò & antea Uladislaus Jagello vectigalia avenæ remiſerat terræ Dobrinenſi & Cujavienſi, itemqve Ruſſiæ An. 1433. *Vid.* Januſzov. *lib. IV. Conſtit. part. I. tit. VII. & ſeq. fol. 319. ſeq.* Nunc omnia Bona Nobilium à ſolutione illa duorum groſſorum libera ſunt. Cromer. *lib. II. Deſcript. Polon. pag. 130.* Ordinarii itaqve Regii Proventus hodiè tantum ſunt ex Bonis, qvæ vocantur Menſæ Regiæ. Hi qvanti ſuperiore Seculo fuerint, cognoſcimus ex præclara illa Adami Konarſcii Epiſcopi Poſnanienſis ad Henricum Valeſium Poloniæ Regem electum oratione in Gallia habita, in qva Regii Reditus ex dictis Bonis ad tertium florenorum millionem aſcendere teſtatur. *Vid.* Fredro *in Hiſt. Henrici I. pag. 96. ſeqq.* Audiamus verò ea de re & Paulum Piaſecium, qvi ita fatur: *Fiſcus Regius abundè ad omnes ſumptus Aulæ Regiæ perqvam Magnificos ſplendori cujusvis opulentiſſimi in Europa Regis æqvales ſufficit, & ad munificentiam qvantumvis excelſi animi Principe dignam. Nec aliunde niſi ex iſto cenſu fiſci proprii Rex Poloniæ liberalitatem exercet propè*

R *profu-*

profuſam, in tantum, qvod in tam vaſto imperio & populorum multitudine pauci ſint ex Nobilibus & militantibus melioris notæ, qvi non participent ex gratia Regis aliqva emolumenta Fiſci Regii, & pleriqve tam ampla, ut indè opes non mediocres comparent. Integras enim Fiſci ſui Præfecturas Civitatum & poſſeſſiones opulentiſſimas cum earum fructibus univerſis Rex concedit, & ſæpè uni plures, ut non rari ſint, qvi plus qvam ducenta millia florenorum in annuis fructibus, dum vivunt, ex hujusmodi donationibus Regiis percipiunt, ac etiam ad hæredes uſumfructum Rege conſentiente transmittunt. Hæc & alia Piaſec. *in Chron. fol. 58. ſeq. (50.)* Hos verò Reditus, de qvibus hactenus egimus, Rex non impendit in ſumptus bellicos, qvi tantum ad menſam Regiam faciunt ſuſtentandam. Cum autem bellum legitimum gerendum eſt, ſciſcuntur in Comitiis Regni generalibus, conſenſu omnium Ordinum, certæ contributiones, ut ex ſingulorum ferè Comitiorum Declarationibus patet. Audiamus Illuſtriſſ. atqve Reverendiſſimum Konarſcium ea de re loqventem: *Privati tui*, inqvit ille, *reditus, uti nobis menſæ Regiæ Bona vocantur, propè tertium millionem florenorum aſcendunt. Ingens ſane æs, ſi præſertim expenſarum paucitate metieris: non inde bella providebis, non munificus eris: non publicos curiæ adminiſtros (aut auli-*

aulicos) ſuſtentabis, qvi in aliorum ſpem præmiorum cum bonore aderunt, ſed menſam tuam inde inſtrues, & paucum miniſterium providebis. A belli ſumptibus liberum te Reſpubl. fecit, illius eſt militibus ſtipendia numerare, armamentaria inſtruere, tuum verò (at mutuâ tamen poteſtate cum Republica) bellum indicere, vincere, triumphari. Hæc Fredro, vel potius Konarſcius apud Fredr. *pag. 98. ſeq.* Sunt verò Reipubl. proventus in ſtipendia militum impendendi, aut extraordinarii aut ordinarii. Ordinarii ſunt: Qvarta; Depoſitaria Vini; Aqvaticum Fordanenſe; Capitatio Judaica; Canon Pruſſicus; Evecta, Inducta; qvartus groſſus Majoris Poloniæ & Ruſſiæ, & alia. *Vid. Conſtit. An. 1647. init.* Extraordinarii ſunt Capitatio *(Poglowne)* Agraria *(Lanowe)*, Contributio Ducillorum ſive Ducillaris (*Czopowe*) Donativum Mercatorium, & alia. De QVARTA agendum nobis erit infra cap. VIII. AGRARIA eſt qvando pro laneis & manſis certa pecuniæ ſumma exſolvitur. CONTRIBUTIO DUCILLORUM eſt, qvando certa pars pecuniæ pro dolio cereviſiario, vel etiam aliis potûs generibus dari in Comitiis jubetur. Ea verò non eſt uniusmodi; vetuſtioribus temporibus legimus unum nummum Polonicum à ſingulis groſſis datum fuiſſe, nunc ferè eſt nona pars dolii cereviſiarii, vel aliorum potûs generum. Qvam-

vis hoc ita determinari non poſſit, cum ſingulis ferè in Comitiis in ſpecie determinetur, qvantum qvisqve pendere debeat. Nec ſunt ab hoc contributionis genere immunes Nobilium Subditi, qvi in diverſoriis & Hoſpitiis publicis cereviſiam divendunt. *Vid. Conſtit. An. 1667. fol. 20. An. 1676. fol. 14. ſeq.* CAPITATIO JUDÆORUM itidem pro ratione temporum variat. Conſtitutum qvidem eſt Anno 1643. ut Judæi in Regno Poloniæ qvotannis pendant ſeptuaginta millia florenorum. *Vid. Conſtit. ejus anni fol. 21. Conf. Conſtit. 1652. fol. 16. An. 1654. fol. 19. An. 1658. fol. 56. ſeq.* In Magno Ducatu Lithvaniæ Judæi ordinariè pendunt decem millia florenorum. *Conſt. An. 1652. fol. 22. An. 1658. fol. 57. An. 1659. fol. 19.* Id verò ita intelligendum eſt, qvos Judæos hæc pendere oporteat præter alias omnes contributiones, qvæ aliis incolis Regni & M. Duc. Lithv. imponuntur. Solet etiam non raro Capitatio hæc Judaica augeri. Sic An. 1661. impoſita ſunt Judæis in Regno centum & qvinqve millia florenorum præter alias contributiones. *Vid. Conſtit ejus anni fol. 9.* Eadem pecuniæ ſumma impoſita eſt ipſis An. 1670. qvæ in Donativum Tartaricum impendi poſſet. *Vid. Conſt. fol. 34.* Anno 1659. dederunt Judæi in Regno centum millia florenorum *Vid. Conſtit. fol 17.* Sic etiam Judæis Lithvanicis An. 1661. impoſita ſunt duo-

duodecim millia florenorum. *Vid. Conſt. ejus anni fol. 27.* An. 1670. dederunt Judæi Lithvanici 15000. florenorum. *Vid. Conſt. fol. 48.* An. 1650. dederunt 24000. flor. *Vid. Conſtit. dicti anni fol. 22.* An. 1654. in ſummo Reipubl. periculo dederunt 40000. florenorum. *Vid. Conſtit. fol. 36.* CAPITATIO TARTARICA in Lithvania aliqvando eſt ſex millium florenorum; aliqvando ſinguli Tartari, extra illos, qvi ſtipendia Reipublicæ faciunt, à ſe, uxoribus & liberis ſuis ſolvunt ſingulos florenos; aliqvando etiam binos. *Vid. Conſt. An. 1667. fol. 61. An. 1658. fol. 57. An. 1670. f. 48.* DONATIVUM MERCATORUM etiam pro ratione periculorum Reipublicæ impendentium variare ſolet. In Regno enim An. 1654. contribuerunt qvinqvaginta millia floren. *Vid. Conſt. ejus anni fol. 19.* An. 1670. exſolverunt centum viginti millia florenorum. *Vid. Conſt. Anni 1670. fol. 33.* An. 1650. itidem numerarunt centum & viginti millia flor. *Vid. Conſt. d. an. fol. 7.* In Magno Ducatu Lithvaniæ aliqvando decies mille, aliqvando duodecies mille florenos in commune conferunt. *Vid. Conſt. An. 1658. fol. 35. An. 1667. fol. 60.* An. 1634. contulerunt urbes M. D. Lithv. 30000. floren. *Vid. Conſt. ejus Anni fol. 13. ſeq.* Anno verò 1650. Donativum illud auctum fuit ad 40000. floren. *Vid. Conſtit. d. an. fol. 21.* Porrò Anno 1629. aliud

Digitized by Google

genus contributionis, nempe FUMALIS COLLECTÆ (Podymne Polonis dicitur) *fuit inſtitutum contra Svecum dimidii floreni communis à ſingulis domibus tam Civitatum, qvam pagorum & villarum, curiis Nobilium & Eccleſiaſticorum exceptis, qvæ qvadruplum uſitati tributi agrarii æqvavit*, ait Paul. Piaſec. *in Chron. fol. 484.* Solet hoc genus contributionis duplicari, triplicari, multiplicari, exigentibus id periculis, ut in ſingulis Palatinatuum Declarationibus deprehendimus. Cum neqve hæc ſtipendiis militum exſolvendis ſufficiunt, ſolet ad certum tempus inſtitui ACCISA, qvam dant mercatores in civitatibus Regis, Nobilium & Spiritualium. *Vid. Conſt. An. 1659. fol. 16. An. 1658. fol. 11. ſeq.* Neqve novum eſt GENERALIA in Regno VECTIGALIA inſtituere, qvæ omnium ordinum homines exſolvere neceſſe habent, ab omnibus evectis & invectis, licet aliàs Nobiles à vectigalibus ſint exempti. Exemplum ejusmodi generalium vectigalium habemus *in Conſtitut. An. 1661. fol. 34.* Alia jam vectigalia aucta & de novo inſtitui ſolita prætereo. *Vid. Conſtit. Ann. 1667. fol. 22. ſeqq.* Tandem qvando dicta illa contributionum genera non ſufficiunt, & extremum aliqvod Reipubl. periculum imminet, ſolet GENERALIS aliqva CAPITATIO in toto Regno Polonico indici, à qva nemo excipitur. Pendunt

dunt enim eandem Archiepiſcopi, Epiſcopi, Palatini, Caſtellani, omnes in univerſum Magiſtratus, Canonici, Sacerdotes, Monachi, mercatores, opifices, ruſtici, Judæi, Tartari. Obſervatur autem proportio geometrica, ita ut Archiepiſcopi, Epiſcopi aliiqve pendant ſinguli, mille, ſexcentos, qvadringentos, &c. florenos, pro ratione redituum, qvos qvisqve ex ſuis Bonis & Officiis percipit. Exemplum ejusmodi Capitationis, præter vetuſtiora, habemus in Conſtitutionibus An. 1673. *ſub tit. Subſidium Reipublicæ generalis Contributionis.* Hæc, qvæ enumeravimus, tributorum genera liberâ declaratione Ordinum in Comitiis Regni generalibus ſciſcuntur, ideoqve non debent haberi pro jure æterno, ut cavetur Conſtitutione *Anni 1635. tit. Declaratia o Conſtituciach.* Notandum hic eſt, Pruſſos non in Comitiis ſuas Contributiones declarare, ſed immunitate ſingulari ad referendum Palatinatibus ſuis gaudere; veluti habet Conſtitutio *Anni 1637. tit. Czopowe Koronne, & ſeq.* Ex contributionibus illis à Republica decretis, ut & ordinariis Reipublicæ proventibus, de qvibus paulò antè egimus, nihil cedit in privatum Regis commodum, teſte Piaſecio *in Chron. fol. 59.* (50.) Qvarta enim Ravam defertur, qvo ſemper qvatuor Deputati in Comitiis deſignati ad eam recipiendam mittuntur. Ex his duo (qvorum alter eſt ex

Digitized by Google

Senatu, alter ex Eqveſtri ordine) ſunt ex majori, & duo ex minori Polonia, qvi cum Theſaurario Regni & Capitaneo Ravenſi, (*ex Conſt. An. 1658. fol. 470. ſeq.* Ravæ circa Feſtum Pentecoſtes convenientes, rationes ineunt, & qvæ ad eam rem faciunt, expediunt. *Videatur prolixa Qvarta Ordinatio An. 1569. edita fol. 183. ſeqq.* Vectigalia & Contributiones ducillorum Theſaurarius aut per ſuos miniſtros exigit, aut eas plus offerenti locat. *Conſtit. An. 1653. fol. 30. An. 1655. f. 17. ſeq. An. 1658. fol. 12. 13. An. 1667. fol. 60.* Acciſam colligunt Theſaurarii, per certos Qvæſtores in Comitiolis ad hoc negotium electos. *Conſt. An. 1658. fol. 16. & 1659. fol. 16.* Alias qvoqve Contributiones extraordinarias. Exactores à Nobilitate in Palatinatibus, Terris & Diſtrictibus electi, & coram officio caſtrenſi jurejurando certo obſtricti, exigunt, inqve Theſaurum inferunt. *Conſt. An. 1591. fol. 630. qvæ legatur.* Spirituales itidem ſuos habent exactores, per qvos contributiones Theſauro inferunt: Judæi verò per ſuos Scholarchas ab omnibus Judæis, ubicunqve illi habitent, pecuniam exigunt, qvo injunctam ſibi ſummam theſauro juſto tempore inferant. *Vid. Conſtit. An. 1652. fol. 22.* Qvomodo deinde contributiones theſauro illatæ in id, ad qvod indictæ ſunt, impendantur, poſtea Deo annuente nobis dicendum erit. Ex his jam manifeſtum

feſtum eſt, qvænam ſit Regum Poloniæ, circa jus Tributorum & Vectigalium poteſtas.

IX. Pergimus ad jus MONETÆ CUDENDÆ. Olim dubio procul Poloni permutatione rerum utebantur, ſicut & aliæ gentes, apud Ariſtotelem *lib. I. Polit. cap. VI. & lib. V. Ethicorum cap. 8.* Teſtatur id de Polonis Alex. Gvagvinus in Venceslao Rege. *Vid. Corp. Hiſt. Polon. Tom. II. fol 354.* Refert idem Gvagvinus Polonos poſthæc fruſtulis qvibusdam argenti, pellibusqve aſpreolorum ſibi res neceſſarias comparare ſolitos. Inde etiam originem traxiſſe puto Leges illas antiqvas, qvæ, qvando pœnam irrogant, pelles harmelinas & muſtelinas dare jubent judici. Sed audiamus ipſum Regem Caſimirum Magnum hâc de re loqventem apud Joannem Januszovium: *Cum aliqvis*, inqvit ille, *arguit ſententiam Caſtellani Cracovienſis, tunc pelliceam harmelinam, aliàs Gronoſtaiowy, Caſtellanis autem Sendomirienſi & Lublinenſi pelliceas muſtelinas. Judicibus autem Cracovienſi & Sendomirienſi pelliceas mardurinas, ſubjudicibus vulpinas dare teneatur.* Hæc ille An. 1368. apud Januszov. *lib. V. Conſtit. Part. III. tit. 1. fol. 425.* Sic etiam in Lithvania nullam olim fuiſſe pecuniam inde colligere licet, qvod cum Vladislai Laſconogi tempore ſub fin. Sec. XI. Lithvani Ruſſorum agros infeſtarent, & poſtea à Ruſſis victi eſſent,

juſſi ſunt ſubera, reſtes & faſces frondeos, qvibus in balneis gens ea ſudorem provocare ſolebat, tributi nomine deinceps pendere Neugeb. *lib. III. Hiſt. Polon. in Vladislao Laſconogo.* Primus autem, qvi argenteam monetam, groſſos videlicet Bohemicos in Poloniam invexiſſe dicitur, eſt Wenceslaus Bohem. Rex. *Vid.* Gvagvin. *loc. cit.* Ex Polonis autem Caſimirus Magnus primus more Bohemorum æs & argentum ſignari juſſiſſe; aureos verò nummos Sigismundus I. demum ſignaſſe fertur; tametſi Alexandri Regis etiam aureus nummus viſus ſit, ut ſcribunt Neugeb. *lib. I. Hiſt. Polon. pag. 17.* & Simon Starovolſcius *in Polon. pag. 270.* Verùm hæç non conveniunt cum illis, qvæ ante tempora Caſimiri Magni & Wenceslai Regum feruntur, de Vladislao Sputatore, qvi circa An. 1232. Archiepiſcopo Gnesnenſi & Epiſcopo Poſnanienſi poteſtatem fecit monetam cudendi, ut auctor eſt Cromer. *lib. VIII. non procul ab init. fol. 533.* & Neugeb. *lib. III. in Boleslao Pudico pag. 135.* Ante Cromerum & Neugebauerum eadem ſcripſerat & Joh. Dlugoſſus *ad dict. An. Tom. I. lib. VI. fol. 581.* Qvicqvid autem hujus rei ſit, hoc certum eſt, ſi pecuniam habuerunt antiqvitus Poloni, fuit eam cudendi poteſtas penes Regem, & cui eam poteſtatem Rex ſpeciali privilegio concedebat, ut ex ll. cc. apparet. Poſthæc Vladislaus Jagello promiſit

miſit An. 1422. in Privilegio (qvod habetur apud Januszovium *in lib. Privilegiorum & Interregnorum fol. 8.*) ſe nullam pecuniam ſignari juſſurum, niſi de conſenſu Conſiliariorum. Eadem habentur & in alio Privilegio, ubi hæc verba reperiuntur: *Item promittimus pro inclytis filiis noſtris prædictis, qvod poſtqvam dante Domino unus illorum in Regem electus, ſceptra Regni Poloniæ amplecteretur, monetam ex qvocunqve genere metalli absqve Conſilio & conſenſu ſpeciali Prælatorum & Baronum in Regno Poloniæ cudere non permittet, qvemadmodum nos ſine ipſorum conſenſu & conſilio hujusmodi monetam cudere noluimus neqve cudimus.* In Privilegio III. Vladislai Jagell. apud Januszov. *loc. cit. fol. 15.* Confirmavit hoc Sigismundus Auguſtus An. 1550. apud Januszov. *lib. IV. Conſtit. Part. 1. tit. 12. fol. 371.* Sed hoc non fuiſſe ſeqventibus temporibus obſervatum, conſtat ex Oratione ſupra laudata Adami Konarſcii Epiſcopi Plocenſis ad Henricum I. Regem, in qva *jus cudendæ monetæ ab unius Regis voluntate dependere*, dicit apud Fredr. *in Hiſt. Henrici I. pag. 97.* Donec tandem antiqva illa lex à Sigismundo III. renovata eſt An. 1632. *Vid. Pacta Conventa Vladislai III. fol. 13.* Hæc lex in ſingulorum jam Regum Pactis Conventis repetitur. *Vid. Pacta Conventa Joannis III. §. In Prowent.* Cauſam hujus legis à Sigismundo

do III. latæ reperimus ſeqventem: Cum Reſpubl. Sigismundi III. Regis liberis liberaliter proſpexiſſet, ideò gratitudinis ergò Rex ceſſit Reipubl. jus cudendæ monetæ, ut habetur apud Stanislaum Kobierzycki Caſtellanum Gedanenſem *lib. XI. de Rebus geſtis Vladislai Principis pag. 940.* & Piaſec. *ad An. 1632. fol. 525.* Porrò abrogatio monetæ peregrinæ & adulterinæ competit Regi ſimul cum tota Republica. Jam verò & ſub Sigismundo I. illud fuiſſe obſervatum, ut nonniſi cum conſenſu Senatus proſcribi poſſet moneta, diſcimus ex Januszov. *loc. cit. fol. 372.* Conf. Herburti *Conſtit. Polon. fol. 78. ſeqq.* Tandem conceſſio Juris cudendæ monetæ licet antiqvitus fuerit in ſolius Principis poteſtate, Caſimirus tamen Jagellonides, cum ad ipſum Pruſſia tranſiiſſet, jam nonniſi cum conſenſu Senatus conceſſit jus illud monetæ cum imagine Regia cudendæ Thorunienſibus, Elbingenſibus, Gedanenſibus & Regiomontanis bello manente. Finito verò Bello, ut Thorunii tantùm & Gedani nomine Regio ſumptuqve ea ſignaretur. Sam. Neugebaur. *lib. VI. Hiſt. Polon. pag. 339.* Hodiè jure cudendæ monetæ utuntur omnes tres Civitates Pruſſiæ Regiæ majores, nempè Thorunium, Elbinga, & Gedanum. Et qvamvis de Elbingenſibus dubium ex Hiſtoria illa Caſimiri Jagellonidis moveri poſſet; videntur tamen illi

jus

jus hoc & bello finito, conſenſu Regis & Reipubl. cum aliis Civitatibus retinuiſſe. Vidi enim aliqvot nummos, jam An. 1536. & 1540. Elbingæ cuſos; attamen Sigismundus I. Rex Poloniæ in Conſtitutione ſua de An. 1539. non facit diſcrimen Civitatum Pruſſicarum monetam cudentium, ſed omnibus ſimul injungit, ut, qvoniam in Polonia per aliqvot jam annos nulla moneta eſt cuſa, & Pruſſicæ Civitates eandem cudere intermittant; aut ſi eandem ſecundum Privilegia ſua cudere velint, ut antiqva ſigna eidem imprimant. *Vid.* Herburt. *in Conſtitut. Polonico idiomate editis. fol. 84. ſeq.* Probari idem poteſt & ex Jure Culmenſi Reviſo, qvo Gedanenſes hodiè utuntur. *lib. I. tit. 5. c. 1.* Sed hanc materiam iis, qvibus ad publica tabularia datur aditus, relinqvo tractandam.

X. Qvod ad jus conferendorum Magiſtratuum attinet, illud Regibus Poloniæ adhuc hodiè integrum ferè competit. *Rex*, ait Piaſecius, *ſupremus meritorum & virtutum cujusqve arbiter, omnes in Republica Magiſtratuum Officiorum titulos, qvi ſunt innumeri, ac plurimi poteſtatis eminentiâ ſublimes, ſolus confert: Eccleſiaſtici qvoqve Epiſcopatus, qvi in illo Regno ſunt opulentiores, Abbatias & alios dignitatum in Eccleſiis Pontificalibus potiores gradus non niſi favore Regis adeunt.* Hæc Piaſecius *in Chron. fol. 59.* Conf. Cromer.

mer. *in Deſcript. Poloniæ lib. II. p. 171.* Fredro *in Hiſt. Henrici I. pag. 97.* Præſertim verò Stanislaus Lubienski *in Monitis de Epiſcopatu rectè gerendo num. LIII. ſeqq. & num. LXIV ſeq. & alii.* Conf. Pacta Conventa Joannis III. §. *jura Majeſtatis.* Antiqvitus qvidem plerumqve Epiſcopi à Pontifice Romano in Poloniam fuerunt miſſi, qvos è veſtigio Rex in Senatum etiam admiſiſſe dicitur, ut ſupra cap. III. jam dictum eſt: Sed poſtqvam Religio Chriſtiana jam eſſet longè latèqve per hoc Regnum propagata & homines haberi poſſent è Polonia ad hæc munia obeunda ſatis idonei, nolebant Capitula extraneum aliqvem ſibi à Romano Pontifice obtrudi, ideoqve cum conſenſu Regum è Capitulo ſuo Epiſcopum eligebant. Conſenſus verò Principum in Epiſcopis eligendis idcircò reqvirebatur, qvia Princeps in Senatum qvosvis recipere nolebat, qvi ipſi non placebant. Præſertim verò ſub Caſimiro Jagellonide auctoritas Capitulorum decreviſſe memoratur. Hic enim Sacerdotibus iniqvior viſus eſt, adeò ut tum primum vim liberæ Epiſcoporum Electioni illatam fuiſſe referant Hiſtorici. *Vid.* Neugeb. *lib. VI. pag. 368.* Jam vix umbra Electionis penes Capitula conſpicitur. Qvæ turbæ in Pruſſia propter electionem Epiſcoporum fuerint ſub Caſimiro Jagellonide exortæ, teſtari poteſt Bellum Sacerdotale Nicolai de Tungen

Epi-

Epiſcopi Varmienſis, de qvo fuſè Schuz. *lib. VIII. Chron. Pruſſ.* Conf. Thomæ Treteri, vel potius Joannis Crezmeri *Vitæ Epiſcoporum Varmienſium, qvas Thomas Treterus in Latinum idioma tranſtulit.* Poſthæc certa transactio ea de re inita eſt inter Sigismundum I. Regem Polon. & Capitulum Varmienſe. Privilegium ipſum An.1512. datum habetur *in juribus Municipalibus Pruſſiæ lit. E. 3.* Sub finem Seculi ſuperioris cum à Sigismundo III. Andreas Bathoreus Cardinalis eſſet Epiſcopus Varmienſis conſtitutus, reclamavit qvidem Capitulum, ſed fruſtra. *Hujus enim liberæ Electioni opponebantur Regis jura aſſumendi in Senatum, qvem ex dignitate magis idoneum judicaret*, ait Piaſecius *ad An. 1589. fol. 91.* Sic etiam cum & hodiè nonnulli monachorum Conventus ſibi jus eligendi Abbates vendicare non vereantur, reperti ſunt, qvi hoc jus Regi in Polonia ſemper competiiſſe, & adhuc jure competere oſtenderunt. *Vid. Auctor qvinqvaginta Singularium circa jura Patronatus.* Qvin & in Conventu qvodam Antecomitiali de An. 1677. Nobilitas Nunciis ſuis hoc in Inſtructione injunxit, ut articulum de Monachis, qvi in jus hoc Regium involare audent, in ordinem redigendis, urgeant. Tentarunt qvidem non ita pridem nonnulli hanc Regis poteſtatem imminuere, ſed prorſus irrito conatu. Cum enim Michaël Dux Visniovvieci-

vviecius in Regem Poloniæ eligeretur, voluerunt qvidam, *ut Palatinatus cujusqve Nobilitas in Conventibus qvatuor Candidatos nominaret, Senatorum in Comitiis Regni generalibus pluralitas votorum definiret, cui Princeps dignitatem ſatrapiæ, aut qvamcunqve aliam conferre deberet.* ait Caſimirus Zavvacki in Diario Elect. Michaëlis Regis, cui titulum fecit: *Gloria orti Sarmatico conſenſu monſtrata. lit. E. 3.* Sed addit ibidem: *Utile id in publicum, honeſtum qva privatim firmandæ liberæ Reipubl. eximium Ariſtocratiæ arcanum paucorum diſſenſu, aut malevolentia, ſeu potius libidine aſſentationis, dum præſentia conducerent modica impoſterum aut nulla aſſerendæ libertatis cura irritum fuit.* Et poſtea refert idem Zavvacki, qvosdam voluiſſe *ne Rex ſuprema officia Sigillorum Regni, Præfecturarum Exercitus cuicunqve conferre, ſine expreſſo in Comitiis Regni Generalibus Reipubl. judicio & aſſenſu.* Sed addit: *Contraventione* (ſtatus hic) *nimio aulæ favori litantium ſuppreſſus eſt, non ſine dolore bonorum civium nullis affectibus obnoxiorum. lit. F.* Ex qvibus manifeſtum eſt, Regem Poloniæ Magiſtratus adhuc hodiè creare etiam ſine conſenſu Ordinum, qvamvis de CANCELLARIIS Piaſecius referat, Regem eos ſolum creare non poſſe, niſi id fiat de conſilio Ordinum. Piaſec. *in Chron. ad An. 1617. fol. 438.* Idem habet Auctor *Vitæ Petri*

Kmitæ

Kmitæ, qvæ adjecta eſt Annalibus Stanislai Orichovii pag.226. Similia occurrunt & *in Theatro Europæo Tom.IV. fol.66.* ubi refertur Polonos Illuſtriſſimum Principem Georgium Oſſolinium noluiſſe Cancellarium ſalutare, qvod, ut dicebant, ſeipſum inſciis Nunciis Provincialibus in Cancellarium elegerat. Idem dicendum eſſe videtur de PALATINO POLOCENSI cujus liberè eligendi poteſtatem Nobilitati ejus Palatinatus dederunt antiqviores Reges. Confirmavit hoc privilegium Vladislaus IV. An. 1647. *Vid. Conſtitut. ejus anni fol. 37.* Idem Privilegium ſibi à Michaële Rege confirmari poſtulabat Nobilitas Palatinatus Polocenſis, *Vid. Conſtit. An. 1670. fol. 57. inter Conſtitutiones Lithvanicas.* Excipiuntur porrò qvodammodo Succamerarii, ut & Judices, Subjudices, & Notarii Terreſtres, qvos Nobilitas in qvovis diſtrictu ſibi eligit, ita, ut Rex ex qvatuor electis unum, qvem vult, confirmet. *Conſtit. An. 1550. fol. 7. & Conſtit. An. 1588. fol. 460.* In Pruſſia tamen Succamerarios, ut Conſiliarios Pruſſiæ, ſolus Rex creat. Excipiuntur deniqve Aſſeſſores Summorum Tribunalium, de qvibus agemus, qvando de Judiciis Regni Poloniæ nobis erit ſermo. Qvamvis verò in Polonia jus conferendorum Magiſtratuum ſit penes Regem ſolum; eſt tamen hæc poteſtas in qvibusdam limitata. Et qvidem primo in eo, qvod Ma-

giſtratum non poſſit Rex conferre, niſi Nobilibus Indigenis, & qvidem bona terreſtria ſive agros poſſidentibus in illo diſtrictu, ubi Magiſtratu ſuo fungi debent. Prius illud, de plebeis & extraneis ad dignitates ſive Magiſtratus Regni non admittendis urgetur etiam in omnibus Pactis Conventis. Poſterius illud de iis tantum ad dignitates promovendis, qvi bona terreſtria poſſident in eo diſtrictu, ubi ſuo officio fungi debent, extenditur ad omnes Magiſtratus, ut Epiſcopatus, Palatinatus, Caſtellanatus, Capitaneatus, aliasqve dignitates Succamerariorum, Vexilliferorum, Judicum, Subjudicum Notariorum tam Terreſtrium qvam Caſtrenſium aliorumqve. Marſchalcos verò, Cancellarios, Theſaurarios, Duces Belli, aliosqve Magiſtratus totius alicujus gentis, ſufficit habere Bona terreſtria in gente ea, in qva funguntur ſuo Magiſtratu, qvoniam ipſorum Officia non ſunt reſtricta ad unum vel alterum totius gentis territorium ſive diſtrictum. Extant hâc de re Conſtitutiones Jagellonis, Caſimiri Jagellonidis aliorumqve Regum apud Januszovium *lib. III. Conſtit. Part. V. tit. 1.* Imò jam tempore Ludovici Regis Ottonem Pilecium volebat Nobilitas Præfecturâ Majoris Poloniæ privari propterea, qvod nullas poſſeſſiones in majori Polonia haberet, atqve ita contra leges Præfecturam obtineret. Cromer. *lib. XIII. fol. 615.* Neugeb.

lib.

lib.IV.pag.214. Propter eandem cauſam Lithvani noluerunt BernhardumMaciejovvski admittere ad Epiſcopatum Vilnenſem, qvia non fuit Lithvanus, nec habuit in Lithvania poſſeſſiones ſuas, ſed fuit Polonus. Et cum ipſis objiceretur, qvod paulò antè Georgius Radzivilius Lithvanus ad Epiſcopatum Cracovienſem in Polonia minore vocatus eſſet Lithvani ſe ſuo jure non aliorum exemplis niti reſponderunt, qvo etiam approbato Sigismundus III. conſtituit, *ne ſimiles dignitates in Lithvania niſi nativis Lithvanis conferrentur h.e. qvi jam in Lithvania ſua bona terreſtria poſſidebant, anteqvam dignitatem illam adipiſcerentur.* apud Piaſec. *ad An.1598.fol.186.ſeq.* In Pruſſia qvoqve ad Dignitates non datur acceſſus, niſi ſolis Pruſſis veris Indigenis *ut habet Privileg. Incorporationis An.1454. à Caſimiro Jagellonide datum, ut & aliud Privileg. eodem anno hac ſuper re conceſſum inter Jura Municipalia Pruſſiæ.* Secundo poteſtas Regia circa magiſtratus conferendos eſt etiam qvadantenus limitata in eo, qvod Rex non poſſit officia Regni vel aulæ ſuæ vel Diſtrictuum minuere,nec augere, ut habet Conſtitutio Sigismundi Auguſti *de An.1550.fol.4.* Et Stephani Regis *de An.1576.fol.227.* Idem volunt Pacta Conventa Michaëlis & Joannis III. *§. Dignitarſtwa.* Imo jam Sec. XIV. videlicet An. 1374. Ludovicus Rex Poloniæ &

Ungariæ juravit, ſe omnes Dignitates & omnia officia velle in ſuis juribus, prout antea fuerunt, conſervare. Confirmavit hoc deinde Wladislaus Jagello, apud Januszovium *lib. III. Conſtit. Part. V. tit. 1. fol. 298.* Et cum hoc Seculo An. 1616. Sigismundus III. Rex *mortuô Andreâ Bobolâ Cubiculi Regii Præfecto nollet alium in ejus locum officio ſurrogare; (Præſtat hoc cæteris majoribus Magiſtratibus familiaritate Regis) lege demum adactus, qvæ ejusmodi officia ſupprimi vetat, tandem alium ſuffecit.* Piaſec. *ad dict. An. fol. 359.* Tertio in hoc qvoqve Regis poteſtas eſt aliqvantulum reſtricta, qvod omnia officia vacantia intra ſex hebdomadas à die notitiæ promiſerit in alios transferre, & hoc extra tempus Comitiorum. Si verò paulò ante Comitia vel etiam tempore Comitiorum aliqvis Dignitariorum moriatur, tunc Marſchalcus Nunciorum Terreſtrium ſtatim poſt factam in Comitiis Propoſitionem, & deinceps, Regem ſolicitare legibus adigitur, ut Rex dignitates vacantes aliis conferat. *Sic habent Pacta Conventa Vladislai IV. Joannis Caſimiri, Michaëlis & Joannis III. §. Wakancie.* Ante Vladislaum verò Rex extra tempus Comitiorum, intra dimidii anni decurſum hoc facere ſolebat. *Vid. Conſtit. Sigismundi III. de An. 1588. 1607. 1631.* Qvartò Rex etiam lege latâ promiſit, ſe nunqvam Dignitates v. g. Epiſcopatus, Palatinatus,

Digitized by Google

tus, Caſtellanatus, Capitaneatus Filiis aut Nepotibus ſuis, aliisqve ex ſtirpe Regia oriundis collaturum. *Vid. Conſtit. Vladislai Jagellonis An. 1433.* qvod & ante ipſum jam promiſerat Ludovicus Rex An. 1374. *Conf.* Paul. Piaſec. *fol. 524. fin.* Fredro *in Hiſt. Henr. I. pag. 250. & alii.* Si verò contingat, ut conſenſu omnium Ordinum Regis filio vel fratri Epiſcopatus aliqvis conferatur, jurat ille beneficiarius, ſe Epiſcopatum (vel etiam aliam dignitatem) eodem jure poſſeſſurum, qvo illum poſſederant Anteceſſores. Promittit inſuper, ſe munia Regis ſibi non vendicaturum i. e. ſe jus & poteſtatem Regis nominandi, inaugurandi, coronandiqve non uſurpaturum, nec deniqve ſibi prærogativam qvandam præ Archiepiſcopo Gnesnenſi qvæſiturum. *Vid. Conſtit. An. 1633. fol. 17. & An. 1641. fol. 5.* Alia qvoqve Bona terreſtria ſi à Republ. conferuntur Regum agnatis, eodem illa jure poſſident, qvo alii Nobiles. *Vid. Conſtit. An. 1641. fol. 6.* Qvintò reſtricta etiam eſt Regis poteſtas in eo, qvod non liceat ipſi in unam perſonam cumulare plures Dignitates majoris momenti. *Vid. infra cap. III. num. 16. & 17. ubi pluſcula de Incompatibilibus occurrunt. Conf. Pacta Conventa Sereniſſ. Joannis III. §. Wtym ſi e.* Sextò hoc ſe obſervaturum promiſit Joannes Caſimirus Rex circa collationem Magiſtratuum, qvod per qvatuor menſes, videlicet Se-

ptembrem, Octobrem, Novembrem & Decembrem vacantes Capitaneatus & alia officia terreſtria militibus iisqve Nobilibus, benè de Republica meritis habita ratione commendationis à Ducibus exercituum factâ, diſtribuere velit, non præjudicando tamen Electioni terreſtrium Officialium in Comitiolis ſingulorum Palatinatuum & Terrarum. *Conſtit. An.1662.fol.10.* Obligat ſe ſeptimò idem Rex Joannes Caſimirus, qvod Advocatias, (Polonicè *Woytoſtwa*) in Urbibus jure advitalitio non niſi benè meritis militibus iisqve Nobilibus, non plebeis, conferre velit. Excipiuntur tamen hic Advocatiæ in Bonis Oeconomicis Regiis ſitæ. Item qvæ ſunt Civitatibus incorporatæ (ut ſunt Lublinenſis, Wſchovvienſis & Sredenſis.) Item qvas Capitanei cum Juriſdictione poſſident. Ut & 10. Advocatiæ, qvas ſibi Rex reſervavit Servitoribus ſuis etiam plebeis conferendas. *Vid. Conſtit. An. 1589. 1607. 1620. 1647. & An. 1662. fol. 15.* Octavo promittit etiam Rex in Pactis Conventis, in Collatione honorum & Dignitatum ſe neminem ſibi privatim jurejurando obſtricturum, neqve ſubmiſſiones ſubſcriptas ab iis exacturum; & ſi cuipiam Dignitatem aliqvam, aliudve præmium propter promotionem ad Regnum promiſerit, ut hoc ſit invalidum & nullum. *Vid.* Pacta Conventa Joannis III. *§. Zeby juſtitia.* Ad extremum

hoc

hoc etiam de Magiſtratibus notandum eſt, qvod alter alteri Dignitatem vel officium ſuum vendere poſſit, ſi Rex conſentiat ; ut factum eſt An.1668. cum Illuſtriſſ. Dn. Kraſinius Theſaurarius Regni officium ſuum venderet Illuſtriſſ. Dno. Andreæ in Racibor Morſtinio Referendario Regni nongentis aureis. *Vid.* Diar. Europ. *Continuat. XVIII. pag. 428.* Militibus etiam permiſſum eſt, Advocatias à Rege ſibi collatas aliis Nobilibus vendere, ut habet Conſtitutio *An.1662. fol. 15.*

XI. Ex his ſatis ſuperqve conſtat, magnam eſſe Regis Poloniæ poteſtatem in conferendis Magiſtratibus tam Secularibus qvam Eccleſiaſticis. Qvamvis autem ille Dignitatis benè meritis conferat; non poteſt tamen eas jam collatas auferre pro lubitu malè meritis, niſi ut fiat ex ſententia omnium Ordinum. Probant hoc variæ proſcriptiones Magnatum, qvæ nonniſi conſentientibus Ordinibus omnibus fiunt; Hinc etiam ejusmodi Proſcriptionibus ſubjiciuntur omnium Senatorum & Nunciorum Terreſtrium nomina. Poſſunt autem Reges cum Conſenſu Ordinum Dignitatibus privare non tantum Seculares, ſed etiam Eccleſiaſticas perſonas, ut patuit exemplo cujusdam magni nominis Antiſtitis, qvi non ita pridem per publicum Rotæ Eqveſtris Decretum privatus eſt, loco, dignitate, voce activâ & paſſivâ in Senatu. Bona

Diœceſeos ſeqveſtrata ſunt, deſignatiqve, qvi proventus colligerent, in redemptionemqve captivorum impenderent. Ipſe autem Antiſtes cuſtodiri juſſus eſt in Monaſterio usqve ad Declarationem Pontificis Romani. Sed receptus eſt ille Antiſtes poſtea in gratiam. *Conf. & Conſtit. An. 1635. tit. Forum.*

XII. Qvod aliàs etiam Dignitates, ſive titulos DUCUM, COMITUM & BARONUM poſſit conferre Rex Poloniæ, de ſententia tamen Ordinum, non videtur eſſe dubium. Exempla horum ſunt in promptu. Ut enim de Alberto Marchione Brandeburgico nihil dicam, qvi Dux Pruſſiæ à Sigismundo I. renunciatus eſt An. 1525. Thuan. *lib. I. Hiſt. poſt med. fol. 19.* Neugeb. *lib. VII. pag. 580.* Certè Sigismundus Auguſtus Rex Gothardum Ketlerum primum Curlandiæ Ducem creavit. Alb. Wijuk Kojalovvicz *Part. II. Hiſt. Lithvan. lib. VIII. ad An. 1561. pag. 449.* Verum qvod jam Rex Poloniæ inter ſuos Subditos nullos creet Duces, Comites & Barones, obſtat Polonicæ Nobilitatis æqvalitas, qva freti Poloni, præſertim Nuncii Terreſtres nunqvam Regi concederent tales Dignitates hæreditarias in qvasdam familias conferre. *Vid. Pacta Conventa Joan. III. §. Krewnych.* ubi de æqvalitate Nobilitatis Polonicæ. Sed dabitur infra alius ea de re agendi locus. JURA NOBILITATIS Rex hodiè confert non-

nniſi cum conſenſu omnium Ordinum,
od etiam intelligendum eſt de conceſſione
RIS INDIGENATUS. Imò cum antea
ſecerit jura Nobilitatis & Indigenatûs in
s Comitiis generalibus petere conſtituit
ismundus III. ne qvis impoſterum Indi-
natum acciperet, niſi qvi eum petierit in
mitiis particularibus Comitia generalia
cedentibus. *Vid.* Zavvacki *part. I. Con-
tit. 8. fol. 49. ſeqq.* Sed hactenus illa
ı fuerunt obſervata. Elucet illud ex Con-
ıtionibus de An. 1673. ubi qvamplures ju-
Nobilitatis & Indigenatus conſecuti ſunt
Comitiis tantum generalibus partim Nun-
Terreſtribus ipſos commendantibus, par-
etiam Ducibus Exercituum, partim etiam
ge ipſo illud urgente. Sereniſſimus et-
Joannes III. illud tantum promittit in
tis Conventis ſe nemini Jura Nobilitatis
Indigenatus conceſſurum, niſi fuerit ab
linibus Regni & Magni Duc. Lithvaniæ
etiam à Ducibus Exercituum utriusqve
tis commendatus. *Vid. Pacta Conv. §.
zoziemcow.* Sed An. 1676. in Comitiis
ni poſt Coronationem Cracoviæ habitis
ſtitutum eſt, ut eos, qvi jura Nobilitatis
ſeqvi volunt, Rex vel Duces Exercituum
ısqve gentis commendent prius Nobili-
n Comitiolis congregatæ, & in qvem illa
enſerit, ut ad jura Nobilitatis in Comitiis

generalibus admittatur. *Vid. Conſt. An. 1676. fol. 65.* In Pruſſia verò id à principio ſtrictè fuit obſervatum, ut nemini jura Indigenatus concederētur, niſi qvi ea in Comitiis Pruſſicis ab Ordinibus petierit. *ſecundum Privilegium Incorporationis An. 1454. datum. Conf. & aliud Privil. eod. anno conceſſum inter jura Municip. Pruſſiæ.*

XIII. Porrò jus LEGATOS MITTENDI habuiſſe Reges Poloniæ primis temporibus non eſt, qvod dubitemus; poſterioribus demum temporibus hic ſibi poteſtatem aliqvam arrogare cœperunt Ordines Regni Polonici. Colligere id poſſumus ex Invectivâ Petri Tomitii Epiſcopi Cracovienſis ſub Sigismundo I. Cancellarii Regni, in Nuncios Terreſtres, qvi de mittendis ad exteros Legatis eorumqve mandatis volebant ſibi neſcio qvam arrogare poteſtatem: *Quid*, ait ille, *in Cancellariorum munera vos ingeritis? & cur, qvod non amplius, qvam ne qvid in Republ. ſine vobis decernatur novi, veſtræ ſe extendunt partes, non meminiſtis?* apud Chriſtoph. Varſevicium *in tract. de Opt. Statu Libertatis p. 82.* Tempore Henrici I. Reges poteſtatem Legatos mittendi adhuc habuiſſe integram, docet nos Fredro *in Hiſt. Henr. pag. 97.* Hodiè penes Regem idem jus eſt, niſi de fœderibus, bello aut pace aliisqve rebus ad Rempubl. pertinentibus tractandum ſit, teſte Nicol.

Chvval-

Digitized by Google

valkovvski *lib. II. cap. 7. pag. 147.* Per
ſtitutionem tamen *An. 1588. fol. 457.*
:editur, ut Rex etiam publicas Legatio-
nittere poſſit cum conſilio Senatorum,
.ula Regis ex lege degentium. Electio
:n Legati ſemper fuit penes Regem, qvi
eligit ex Nobilibus Polonis vel Lithva-
sqve poſſeſſionatis. Inſtructio Legatis
inter SenatusConſulta ſcribitur, publi-
·e in Comitiis generalibus à Cancellariis
.ır. Reverſi ab exteris oris Legati Rela-
:m Ordinibus in Comitiis ſcriptam red-
. Poſtulantibus etiam Ordinibus Lega-
portet jurare, qvod cum exteris Princi-
s nihil extra ſuam egerit Inſtructionem.
Pacta Conventa Joannis III. *§. Totez
ıiemy.* JUS LEGATORUM RECI-
.DORUM, Rex etiam habet. Nam,
tos licet in rebus ad Rempubl. ſpectan-
miſſi ſint, recipit & audit. Chvval-
ski l. c. In Conſtitutione tamen *An. 1588.*
57. reqviritur, ut cum Senatorum in Au-
gis reſidentium ſcitu illud fiat. Tandem
ıd obſervari meretur, qvod poſtqvam,
673. Lithvania tertia Comitia Grodnæ
randa impetravit (qvod etiam confir-
m eſt in Pactis Conventis Sereniſſ. Jo-
III. *circa fin. §. Privilegia.*) deinceps
tibus etiam ad Legatos Moſcoviticos,
cos, Scythicos & Coſacicos tempore,
Comi-

Comitiorum advenientes, Theſaurus Lithvanicus ſuppeditare cogatur, qvemadmodum in Regno Theſaurus Regni tempore Comitiorum Warſavienſium impenſas hactenus procuravit. *Vid.* Conſtit. *An. 1673. Conf.* & Chvvalkovvski l. c.

XIV. Verum, ne multi ſimus in his enumerandis, reliqva breviter percurremus. De *Jure* COMITIORUM *indicendorum* infra dabitur commodior agendi locus. *Jus* VENATIONUM olim penes ſolos Reges erat, teſte Cromero *lib. VIII. in Miecislao Sene fol. 504.* Neugeb. *lib. III. pag. 110.* Et qvidem ne in proprio qvidem fundo qvispiam habuit hoc jus, præter ſolum Regem, ſi fides eſt Cromero *lib. II. Deſcript. Polon. pag. 129.* Uladislaus verò Sputator Dux Poloniæ primus eſſe dicitur, qvi jus venandi in ſylvis & in Bonis Eccleſiarum ſuarum conceſſit Archiepiſcopo Gneſnenſi & Epiſcopo Poſnanienſi Cromer. *lib. VIII. in Boleslao Pudico fol. 533.* Poſtea aliis etiam hoc jus communicatum eſſe videtur, adeò ut tempore Uladislai Jagellonis licitæ fuerint venationes omnibus, ut ex illius Regis Conſtitutionibus hac de re An. 1423. latis colligere licet. Qvamvis circa Catulos vulpecularum aliud poſtea conſtituerit Sigismundus Auguſtus An. 1557. nempe ut catulos vulpium nemo ex nidis tollere audeat, apud qvem reperti fuerint, pœnæ decem mar-

marcarum puniatur. Itemqve catuli liberè
i ſylvam dimittantur. *Vid.* Januſzov. *lib. IX.*
onſt. part. III. tit. IV. fol. 1109. & Theod. Za-
acki *part. IV. Conſtit. tit. XXII.* Conf. Sta-
t. Lithvan. *cap. 10. art. I. & ult.* Hodiè
nationes cuilibet in proprio fundo licitæ
nt. Porrò Rex Poloniæ Sigillum Camerale
nes ſe non habet, ſed literis ſuis ad exteros
ges ſcriptis publicum Regni ſigillum ap-
nit, qvod ſemper penes Cancellarios ma-
:. Et hæc eſt una ex Conditionibus, qvæ
n Henrico Valeſio fuit propoſita, apud
dr. *in Hiſt. Henr. pag. 66.* Repetitur eadem
eqventium Regum Pactis Conventis §.
zeci talize. Præterea Rex Poloniæ ter-
ad Regnum pertinentes ſe non alienatu-
i, ſed potius à Regno abſtractos recupera-
um promittit in Pactis Conventis. *Vid.*
ta Conv. Michaëlis & Joannis III. §. Pacta
œdera. Terras ad Regnum pertinentes
on alienaturum jam Uladislaus Jagello
miſerat, apud Januſzov. *lib. I. part. III.*
!. Imò ne de BONIS qvidem MENSÆ
GIÆ, ut vocant, Rex pro lubitu diſponit.
1 neqve ea diminuere neqve augere
ſt. *Vid. Pacta Conv. Joannis III. §. Oeco-*
cy nad. Conf. *Conſt. Ann. 1633. fol. 30.*
opter Reſpublica Henrico Valeſio Regi
ximè vitio vertebat, qvod multa de Bo-
egiis contra Statuta Regni Senatoribus
con-

conceſſiſſet. Fredro *in Hiſt. Henr. pag. 114.* Qvando itaqve Bona alicui ob magna in Rempubl. ex bonis menſæ Regiæ donantur, fit hoc ex conſenſu omnium Ordinum. Exempla Vid. in Conſtit. *An. 1588. fol. 486. An. 1633. fol. 19. An. 1661. fol. 12. An. 1659. f. 58. ſeq. & alia plurima.* Notum etiam eſt, legibus cautum eſſe, ne Rex Bona ad Fiſcum Regium jure caducitatis devoluta ſibi retineat, ſed aliis benè meritis Nobilibus conferat. Piaſec. *ad An. 1624. fol. 438.* Licet autem Regi Bona ejusmodi caduca donare cuicunqve voluerit, dummodo ſit Nobilis Polonus vel Lithvanus. Sigismundus III. inſuper conſtituit, ne Bona Nobilium devolvantur ad Fiſcum Regium, dum adſunt Conſangvinei uſqve ad octavum gradum incluſivè, ſive illi ſint maſculi, ſive fœminæ An. 1588. *Vid.* de his omnibus Januſzov. *lib. I. part. I. tit. 10. fol. 130. ſeq.* Si verò Regi vel Reginæ condigni deſunt proventus ex Bonis menſæ Regiæ vel Reginalis, ſolent Ordines in Comitiis concedere, ut ex bonis vacantibus, vel caducis ſumptus addantur ad tempus. *Vid. Conſtit. an. 1649. fol. 7.* Tandem Rex Poloniæ nemini FEUDUM confert inconſultis Ordinibus. Hinc expoſtulationes Ordinum cum Rege Uladislao IV. An. 1639. qvod inſciis Ordinibus tale qvid auſus ſit. *Vid.* Theatr. Europ. *ad dict. an.*

XV.

ⅩV. Conſideratis juribus Majeſtatis jam
gredimur ad ea, qvæ Privatorum etiam
ertatem non excedunt, Reges tamen Po-
iæ & bonum publicum in illis ſecundum
es & Statuta Regni ſeſe omnia ſuſceptu-
in Pactis Conventis aliisqve Conſtitutio-
us promittunt. Non poteſt Rex per leges
Conſtitutiones Regni Conjugium contra-
e inconſulto Senatu. *Vid.* Stanisl. Lubi-
ki *lib. I. de motu Civili fol. 23. Operum.*
n qvidem Duces Poloniæ ſine dubio con-
a contrahebant pro lubitu, niſi qvod ali-
ndo ſvaſu & rogatu Senatus cum finiti-
Principibus affinitatem contraxiſſe di-
tur, ut de Caſimiro I. refert Cromerus
IV. fol. 451. Neugeb. *lib. III. pag. 59.* De
eslao II. Audace, Cromer. *lib. IV. fol. 456.*
geb. *lib. III. pag. 63.* De Uladislao Her-
no Cromer. *lib. V. fol. 462.* De Boleslao
ouſto Cromer. *lib. V. fol. 470.* Neugeb.
II. pag. 78. De Wenceslao Cromer. *lib.*
ol. 578. Neugeb. *lib. III. pag. 175.* Hæc
npla propterea adducimus, ut oſtenda-
falſum eſſe, qvod Franciſcus Marinus
lidit, Uladislaum Jagellonem primum
mpliſſimi Senatus ſententia uxorem ſibi
iviſſe. *lib. de ſcopo Reipubl. Pol. cap. 12.*
275. Allegat qvidem pro ſua ſententia
. Cromeri; ſed ibidem in principio li-
oqvitur Cromerus de Uladislao Her-
man-

manno, de qvo tamen non dicit, qvod primus hoc fecerit, aliàs ſibi ipſi non conſtaret, ut ex locis allegatis patet. Uladislaus autem Jagello primus eâ lege admiſſus eſt ad Regnum, ut Hedvvigem Ludovici Regis filiam uxorem duceret. Cromer. *lib.XIV.* Neugeb. *lib.V. pag.229.* Et cum defuncta Hedvige Jagello Eliſabetham Pileciam Ottonis qvondam Palatini Sendomirienſis filiam, complurium virorum thoros expertam, à qvodam Moravo prius raptam, ab alio deinde Moravo huic ereptam, tandem Vincentio Granovio Caſtellano Naclenſi nuptam, uxorem duxiſſet; tùm reclamari cœptum eſt à qvibusdam Magnatibus huic conjugio Regis. Neugeb. *lib. V. pag. 265. & 271.* Tandem ſuperiori Seculo cùm Sigismundus Auguſtus inconſulto, imò etiam reclamante Senatu Barbaram Radziviliam matrimonio ſibi junxiſſet. coactus eſt An. 1548. lege cavere: *Ne Regibus poſtea liceret, conjugium contrahere inconſulto Senatu.* Vid. Januſzov. *lib. I. Conſt. part. I. tit. 6. fol. 20.* Repetitur ea lex in ſingulorum Regum Pactis Conventis *§. Strony Malzenſtwa.* In Serenniſſ. Joannis III. Regis Pactis Conventis, qvoniam ante Electionem jam conjugem habebat, omiſſus eſt hic articulus. Ob neglectam hanc legem magni aliqvando tumultus orti ſunt in Polonia. *Vid.* Piaſec. *ad An. 1592. fol. 113. ſeq. & fol. 588.*

Sta-

Stanisl. Lubienski *lib. I. de motu Civili.* Ex qvibus jam patet Regem Poloniæ verè poſſe ſibi applicare illa verba perſonati Meleandri Regis apud Barclajum: *Privatorum eſt*, ait ille, *ex amicitiæ affectu vel morum concordiâ eligere matrimonia. Nobis ea ſvavitas exuenda eſt. Regum enim fortuna eſt, ut nunc indignos & exoſos per ſanctiſſima fœdera ſibi conjungant, nunc omnium nexuum jura, omnisqve ſangvinis charitatem inhumana neceſſitas negligat. Chariſſimus eſſe ſolet, qvi utilitate præcipuâ potentiam noſtram alit & affinitatis pulcherrimæ cenſentur, qvæcunqve Regnum ſtabiliunt.* Hæc ille apud Barclajum *lib. III. Argent. cap. 15.*

XVI. Præterea Regibus Poloniæ non conceditur *Agros proprios*, ſive Bona hæreditaria in Regno poſſidere, qva de re non ineleganter diſſerit Illuſtriſſ. Fredro, cujus verba hic adſcribemus: *Antiqvis*, ait ille, *inſtitutis Reges nobis ſunt ſummi honorum & munerum arbitri. Providit vero Reſpubl. ne honores utriusqve Status, tùm Beneficia agrorum in Regiam prolem præterqvam ab Auctoritate Reipubl. diſtribuantur. Ne ſi fœcundior regnantis thori accidat genitura & optimi qviqve cenſus publici Regum Natis aſſerventur, tantis impingvati proventibus potentiam qværant intra Rempubl. qvâ commodiſſima ambitioſo ad purpuram ſternitur via. Verum adeſt alter metus*

excreturæ in Regia civili domo formidabilis potentiæ, ſi liceat Regi Bona Civium trahere in hæreditatem domus. Ea enim qvâ valent Reges opulentiâ, emptis in poſſeſſionem opportunioribus inſtaurandæ potentiæ caſtris, qvod Electionis viâ modo qværitant regnum, emptione haberent hæreditarium. Idqve ſuſpicabatur Reſpubl. cum Conſtantia Regina poſterior conjux Sigismundi III. Regis agrum Ziwiecenſem ad fines Sileſiæ & Hungariæ ſitum DC. millibus florenorum noſtratium à Joanne Konarskio emerat. Cavit enim inpoſterum, ne eſſet poteſtatis regiæ Domus qværere intra Regnum hæreditatis terras. Hæc & alia Fredro *in Hiſt. Henr. pag. 230.* Ex ea cauſa Sigismundus III. conſtituit in Comitiis, ut Zivviecenſem illum Comitatum à Regina cuivis Nobili redimere liceret. Piaſec. *ad An. 1624. fol. 438. & An. 1631. fol. 502.* Ob eandem cauſam & jam ante Anna Sigismundi I. filia & Stephani Regis conjux anteqvam coronaretur, & uxor Regis eſſe declaretur, juribus matris ſuæ Bonæ in qvibusdam Regni Poloniæ, Lithvaniæ & Maſoviæ fundis renunciavit, apud Joan. Demetr. Solikovium *in Commentar. pag. 66.* Qvi hodie vivit Rex Sereniſſ. Joannes III. Capitaneatus ſuos hæreditarios conſenſu Ordinum omnium retinet ad dies vitæ ſuæ & Sereniſſ. Reginæ, ita tamen, ut eos Nobilibus æqvalitate juris & pœnæ gaudentibus tradat guber-

nan-

nandos. Poſt fata verò Regis & Reginæ, ne eosdem Capitaneatus ſeqventes Reges adjungant Oeconomiæ, ſed ut eosdem, non ſecus atqve alios Capitaneatus benè meritis conferant. *Conſtit. An. 1676. fol. 24.*

XVII. Sed & in hoc poteſtas Regum Poloniæ reſtricta eſt, qvod ipſis ne pedem qvidem liceat extra limites Regni ſui efferre, ſine conſenſu Ordinum. Et hæc qvoqve cauſa eſt, cur Henricus Valeſius Rex clam è Polonia diſceſſerit in Galliam nemine ex Polonis conſulto. *Ocyus enim ipſum adeſſe in Gallia res reqvirebat, ut verò inde abiret obſtabant Leges, qvæ vetant Regem fines egredi præterqvam à Conſenſu Ordinum,* ut ait Fredro *in Hiſt. Henrici I. pag. 116.* Et Sigismundus III. Diſceſſum in Sveciam ægrè impetravit, idqve nonniſi cautione de reditu intra annum interpoſitâ, & qvod ſemper in Polonia poſt reditum reſidere vellet apud Piaſec. *in Chron. ad An. 1593. fol. 118.* Qvid actum ſit in Senatu Regni Poloniæ ob profectionem Uladislai IV. in Pruſſiam Ducalem, qvæ tamen tunc temporis feudum erat Poloniæ. *Vid.* Theatr. Europ. *ad An. 1639.* Hinc An. 1641. Rex Uladislaus lege cavere voluit, neqve ſe, neqve ſuos ſucceſſores, ſine conſenſu omnium Ordinum, extra fines Regni profecturos. Videatur Conſt. *An. 1641. fol. 4. ſeq.*

XVIII. Qvod ad miniſtros Aulæ Regiæ

attinet, id Poloni ſummo ſtudio curant, ne Rex exteros ſibi miniſtros adjungat; ſed ut omnes Aulæ Regiæ miniſtri ſint Poloni, vel Lithvani. Cavetur idem in Capitulationibus ſingulorum Regum. Primus etiam Miniſter Aulæ Regiæ jurat non Regi tantùm, ſed & Reipubl. coram Senatoribus, ut & coram Officialibus Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ. Omnes etiam Miniſtri Aulæ Regiæ ſubſunt Jurisdictione Marſchalci Regni. *Vid. Pacta Conventa Joannis III. §. Dworſtanowi Naſzemu.* Summum qvoqve Præſidiariorum Regiorum Præfectum, ſub Jurisdictione Marſchalcorum utriusqve gentis fore promiſit Uladislaus IV. *in Conſt. An. 1646. fol. 3.*

XIX. In CONSULTATIONIBUS qvomodo ſeſe Reges in Aula ſua, & in Comitiis Regni Generalibus gerant, alibi dicendi erit locus. Nunc tantum notâſſe ſufficiat Reges Poloniæ in Pactis Conventis promittere, id ſe curaturos, ne Sereniſſimæ Reginæ ſeſe negotiis Status Reipubl. immiſceant. *Vid. Pacta Conventa Sereniſſ. Michaëlis & Joannis III. §. Warujemy za.*

XX. Tandem ut tribus, qvod ajunt, verbis eorum etiam mentionem faciamus, qvæ ſinguli Reges Ordinibus pro ratione Circumſtantiarum promittunt. Illa ſunt ferè ejusmodi: Qvod velit Rex unum vel plura Fortalitia condere: Scholam Eqveſtrem Craco-

viæ,

viæ, vel alibi, inſtituere: Podoliam, vel etiam alia loca ab hoſtibus erepta recuperare: ut Coſaci in Obſeqvio Reipubl. conſerventur, curare; Aliqvando etiam prætenſiones ſuas, qvas habent in Regnum, remittunt Reges, & qvæ ſunt reliqva talia.

XXI. Hæc omnia, qvæ hactenus enumeravimus, Poloniæ Reges jurant ſanctiſſimè ſeſe obſervaturos. Et ſi illa non obſervaverint, eo ipſo ſolvunt Incolas juramento ſibi præſtito. Sic enim habent ultima verba jurisjurandi Regii. *Et ſi (qvod abſit) in aliqvibus juramentum meum violavero, nullam mihi incolæ Regni, omniumqve Dominiorum uniuscujusqve gentis obedientiam præſtare debent. Imo ipſo facto eos ab omni fide & obedientia Regi debita liberos facio, abſolutionemqve nullam ab hoc meo juramento à qvoqvam petam, nec ultrò oblatam accipiam, ſic me Deus adjuvet.* Hoc jusjurandum non tantùm ſingulis Actis Electionis Regum inſeritur, ſed etiam in Pactis Conventis Michaëlis & Joannis III. Regum conſtituitur, ut in ſingulis Regni Comitiis jusjurandum Regium, ut & Pacta Conventa ſummariè collecta in Senatu primo ſtatim die legantur. §. *Przyſiega naſza.* De hoc jurejurando, utpote qvod licentiæ frena laxare videtur, conqveritur Senator qvidam magni nominis, apud Fredr. *in Hiſt. Henrici I. pag. 110.* qvæ omninò legi digna ſunt.

ſunt. Viderunt hoc & alii Regni Polonici Proceres, ideoqve Declarationem hujus jurisjurandi aliqvoties ediderunt. *Vid.* Januſzov. *lib. Privileg. fol. 108.* Tandem An. 1607. & 1609. Declaratio illius articuli de obedientia non præſtanda prodiit, qvæ in hunc ferè modum ſe habet: *Si qvis Nobilis, ſive ſit ex Ordine Senatorio, ſive non, viderit aliqvid violenter Regem egiſſe, vel adhuc aliqvid committere velle contra jura & Privilegia Regni, debebit hoc indicare ſive Archiepiſcopo, ut Primati, ſive Senatoribus ex Conſtitutione in Aula Regis degentibus* (vid. cap. de Comitiis) *ſive etiam aliis Senatoribus. Tùm Senatores, ſive omnes, ſive aliqvis ex ipſis ſeorſim Regem monere debebit. Si Rex hoc flocci fecerit, licitum erit unicuiqve ex Senatoribus, imò etiam illi Nobili, qvi hoc primus indicavit, illud ad Comitiola deferre, & Nunciis hoc injungere, ut Rex nomine Nobilitatis moneatur, ut deſiſtat à propoſito legibus patriis adverſo. Qvod ſi Rex ad ſecundam Admonitionem ſententiam non mutet, licebit rem ad omnes Ordines deferre. Si neqve poſt tertiam admonitionem Rex reſipiſcat (ſufficienter tamen illi demonſtrari debet, qvod hac ratione*

tione

Digitized by Google

tione vis inferatur à Rege Privilegiis) tùm demum debent Ordines ſeſe gerere ſecundum articulum de non præſtanda obedientia. Vid. Theod. Zavvacki *part. I. Conſtit. fol. 16. ſeq.* Cum itaqve Rex dicto modo in devium Legis abit, tùm *Primas Regni* poteſtatem habet Senatum convocandi, & cum Ordinibus Regem in viam revocandi. *Vid.* Fredro *in Hiſt. Henr. I. pag. 3.* Exemplum ejus rei vide apud Piaſecium *ad An. 1590. fol. 95.*

CAP. III.

De *Senatu Regni Poloniæ.*

I.

QVos primi Regni Polonici Conditores Conſiliarios habuerint, ignotum eſt, niſi qvod ſuſpicari liceat, forſan XII. Palatinos (Polonicè Palatinus dicitur *Woiewoda*) ab initio fuiſſe conſtitutos, ut non ſolum Poloniæ, tùm temporis in XII. forſan Provincias diſtributæ, præſiderent, eamqve contra hoſtes defenderent (unde etiam

Woiewoda Polonis dicitur qvaſi *Woiny Wodz* i. e. Belli Dux) ſed etiam ut Principis eſſent Conſiliarii. Nam extincto Lecho Principe ad XII. Palatinos devolutum fuit Imperium, uſitato forſan ſub Principe Conſiliariorum numero; aut ad minimum poſtea electo Craco Principe, idem numerus Palatinorum manſit, qvi antea fuerat in Statu Ariſtocratico, ut qvidam opinantur. Cum autem non iidem perpetuo fines Poloniæ fuerint, ſed acciſi aliqvando, rurſusqve prolati ſint, non eadem regionum diſtinctio, nec idem Palatinorum numerus manſit. Joan. Dlugoſſus *lib. I. f. 57.* Cromer. *lib. II. de Ort. & Reb. geſt. Polon. fol. 420.* Neugeb. *lib. II. Hiſt. Pol. pag. 42.* Conf. Illuſtriſſ. Andreas de Pilca Corycinius Caſtellan. Viſlicenſ. *in Perſpectiva Politica cap. I. pag. 16.*

II. Cum verò Sec. X. poſt Chriſtum natum diſpulſis Ethniciſmi tenebris Princeps Polonorum MIECISLAUS Chriſtianam Religionem ſuſcepiſſet, ut eandem per totum ſuum Principatum felicius propagaret, inſtituiſſe dicitur, ut volunt recentiores Polonicæ Hiſtoriæ Scriptores, *duos Archiepiſcopatus*, videlicet Gneſnenſem, & Cracovienſem, qvi poſtea in Epiſcopatum converſus eſt. Et *ſeptem alios Epiſcopatus*, nimirum Poſnanienſem, Plocenſem, Smorogovienſem (qvi poſtea Bycinam, & tandem Vratislaviam à Caſimi-

ro

ro I. Rege Sec.XI. translatus eſt) Cruſvicienſem, qvi An. 1173. à Boleslao Criſpo Vladislaviam ſive in Pomerelliam translatus eſt; Culmenſem in Pruſſia; Lubuſſenſem in hodierna nova Marchia; & Caminenſem in Pomerania. *Vid.* Joan. Dlugoſſus *Tom.I. lib. II. fol. 92.* & in Tractatu *de Epiſcopis Poſnanienſibus.* Conſentit cum Dlugoſſo, qvoad cæteros Epiſcopatus Cromerus, ſolum Epiſcopatum Culmenſem excipit, qvem à Conrado demùm Maſoviæ Duce circa An.1226. conditum eſſe probat. *lib.II. Hiſt.Pol.fol.434.* Nos de Caminenſi etiam non immeritò dubitamus. Nam in ſeqventium temporum Hiſtoria ejus fieri mentionem non invenimus. Error hic inde forſan fluxit, qvia Dlugoſſus audiverat, aliqvando Pomeranicum Epiſcopum in ditione Polonorum fuiſſe, nullum autem alium ſuo tempore in Pomerania reperiri viderat, qvam Caminenſem, ideò putavit hunc ipſum Epiſcopatum à Miecislao eſſe inſtitutum. Nos autem à Dithmaro Mersburgenſi aliud edocemur. Tradit ille Epiſcopum Cholbergenſem ab Ottone III. Imp. fuiſſe Gneſnenſi Archiepiſcopo, ut Metropolitano ſubjectum. *lib.IV. Chron. pag. 83. & lib. VII. pag. 228.* Qvi tamen Epiſcopatus ad breve tempus duravit, Pomeranis tunc temporis adhuc gentilibus Chriſtiana ſacra reſpuentibus. Neqve illud dubio caret, qvod de duobus Archiepi-

T 5 ſco-

ſcopatibus, Gneſnenſi videlicet & Cracovienſi, dicitur. Nam ipſe Cromerus teſtatur, antiqvum qvendam rerum Polonicarum Annotatorem magis qvam Scriptorem tradere, non Archiepiſcopum, ſed Epiſcopum tantum Cracoviæ fuiſſe inſtitutum. *Vid.* Cromer. *lib. II. fol. 434.* Eſt hic Annotator ſine dubio Basko Cuſtos Poſnanienſis (cujus Hiſtoria nondum typis exſcripta eſt, licet ejus editionem promiſerit Editor Vincentii Kadlubkonis) ex qvo idem referunt alii. Non minus etiam de tempore Inſtitutionis horum Epiſcopatuum diſceptatur. Nam Dithmarus Merſburgenſis, qvi circa eadem tempora vixit, dicit Archiepiſcopatum Gneſnenſem non tempore Miecislai, ſed Boleslai I. ab Ottone III. Imp. Poloniam ingreſſo conditum, eiqve Cholbergenſem, Cracovienſem, Vratislavienſem Epiſcopatus eſſe ſubjectos, excepto Epiſcopatu Poſnanienſi *lib. IV. pag. 84.* Neqve prorſus ab his diſſentit Vincentius Kadlubko Scriptor Polonicus, qvi Sec. XII. ſub Caſimiro juſto floruit. Hinc enim de Boleslao I. refert, *qvod geminam metropolin* (ubi forſan Gneſnenſem intelligit, & Poſnanienſem, qvam Dithmarus dixerat non fuiſſe ſubjectam metropolitano) *inſtituerit, & debitas ſuffraganeorum Diœceſes utriqve deputaverit.* Vid. *lib. II. Chron. Polon. epiſt. 11.* Et Commentator Kadlubkonis, qvi circa An. 1440. ante Dlugoſſum

goſſum vixit, qvamvis dicat ſub Miecislao *Jordanum qvendam in Epiſcopum Poloniæ & Epiſcopum Cracovienſem fuiſſe inſtitutum, cæteroſqve Epiſcopatus in Polonia per Dambrowkam Miecislai conjugem diſpoſitos.* Vid. *in lib. II. epiſt.9.* Poſtea tamen ſupradictorum oblitus, dicit *de Boleslao I.* qvod ſeqventes Cathedrales Eccleſias inſtituerit. *Poſnanienſem, qvam primo fundaverat, in cujus medio Eccleſiæ tumulatus qvieſcit. Gnesnenſem, poſt Maſovienſem, qvæ nunc Plocenſis dicitur, Cracovienſem, Wratislavienſem, Lubuſſenſem & Kujavienſem, qvæ nunc Vladislavienſis nuncupatur.* Hæc ille in *lib.II. epiſt.11.* Ex his jam qvatuor concludi poſſe videntur. I. qvod Poſnaniæ, non Cracoviæ fuerit metropolis conſtituta. Hoc enim non tantum Dithmarus Auctor σύγχρονος aſſerit, ſed idem etiam ex Commentatore Kadlubkonis elicitur. Qvoniam enim Boleslaus hanc Eccleſiam primo condidit, in eaqve ſepeliri voluit, admodum veriſimile eſt, eandem fuiſſe metropolin conſtitutam. Ex hac etiam ratione eam primo loco ante Gnesnenſem nominat. II. Qvod Archiepiſcopatus Gnesnenſis ſub Boleslao I. demum ſit erectus, ut cum Dithmaro aſſerunt Kadlubko & Commentator ejus, qvamvis hic poſterior ſibi non conſtet, niſi dextrè explicetur. III. Qvod illud ſit dubium, qvod Dlugoſſus, & cum eo Cromerus, de translatio-

ne

ne Epiſcopatus Smorogovienſis Bycinam, & Bycinenſis Vratislaviam refert. Nam Dithmarus, qvi eodem illo tempore vixit, jam ſuo tempore, adeoqve ante Caſimirum I. ſub qvo translatio illa facta eſſe dicitur, Vratislavienſem Epiſcopatum fuiſſe dicit, cum qvo etiam Kadlubko conſentit. Poſſumus forſan dicere, Epiſcopum Vratislavienſem primis illis temporibus ſedem ſuam habuiſſe Smorogoviæ & deinde Bycinæ, Eccleſiam verò Cathedralem ſtatim ab initio Vratislaviæ habuiſſe.

IV. Qvod Culmenſis & Caminenſis Epiſcopatus neqve à Miecislao neqve à Boleslao I. Chrobri ſint conditi, cùm horum nemo veterum faciat mentionem, notum etiam ſit aliàs ex Hiſtoriis, qvinam illorum Epiſcopatuum ſint Conditores. Non eſt igitur, cur Illuſtriſſ. atqve Reverendiſſ. Dn. Stanisl. Lubienski Epiſcopus qvondam Plocenſis Dithmarum Mersburgenſem hac de cauſa adeò inſectetur, prout facit *in Præfatione ad lib. de Epiſcopis Plocenſibus*. Qvicqvid tamen ejus rei ſit, Epiſcopos illos à primis Principibus Chriſtianis ſtatim fuiſſe ad Conſilium Principis admiſſos, contendit laudatus Stanisl. Lubienski. *Ut Epiſcopi*, inqviens, *in Polonia, majori cum dignitate rem Eccleſiaſticam gerere & Reipubl. conſulere poſſent, ampliſſimas unicuiqve poſſeſſiones una cum Ducalibus juribus, ac primo ſupra omnes Principes, qvi tum in Polonia reperieban-*

riebantur in publico Conſilio & conſeſſu Comitiali locum jure perpetuo contulit. Lib. *de Vitis Epiſcoporum Plocenſium ſub Angelotto I. fol.310. Operum.* Alibi Lubienſcius longius progreſſus, primis temporibus ſolos Epiſcopos ad Conſilium Regis fuiſſe adhibitos teſtatur; poſtea verò Seculares qvoqve acceſſiſſe refert. *In Tractatu de recte gerendo Epiſcopatu num.122.ſeqq.fol.289.ſeqq.* Licet verò hoc non repugnet moribus eorum temporum, qvibus ſoli ferè Epiſcopi erant eruditi,& hinc ad Conſilia maximè apti; nec intentioni Pontificis Romani, qvi iis temporibus ex Italia Polonis mittebat Epiſcopos; ex Hiſtoricis tamen Polonicis facilius probare poſſemus, primos illos Epiſcopos ad Conſilium Regis planè non fuiſſe admiſſos, ſolis Secularibus hoc dignitate fulgentibus. Nam Boleslaus I. Chrobri duodecim uſus eſt Conſiliariis (qvod nos de Palatinis intelligimus) uti teſtatur Vincent. Kadlubko *lib.II.epiſt.10.* Addit his Cromerus *qvos eosdem Conſiliarios, qvoties animum remittere volebat, una cum uxoribus ipſorum menſæ ſuæ & convivio adhibuerit. lib. III. fol. 444.* Neugeb. *lib. III. pag.54.* Qvæ certè Epiſcopis non conveniunt, qvorum tantum, ut Lubienſcius cum aliis recentioribus vult, fuerunt novem, iiqve cœlibes. Et qvamvis multa Cromerus habeat de honore Epiſcoporum,qvo ipſos Boleslaus ille affecit,nullum tamen

tamen verbum habet de eo,qvod ad Conſilium ipſos adhibuerit,qvod certè,ut Epiſcopus ipſe, non omiſiſſet, ſi qvid hac de re in antiqvis monumentis reperiſſet. Objicit tamen ſibi Lubienſcius l. c. nomen Palatinorum vetuſtius eſſe qvàm Epiſcoporum, adeoqve Palatinos videri prius adhibitos eſſe ad Conſilium Regis, & reſpondet ſibi, Palatinos tum fuiſſe Duces Belli, non Senatores Regni. Sed hic facilis eſt reſponſio. Si enim antea Palatini non tantum fuere Duces Belli cum Ariſtocraticè Reſpubl. Polonica ab iis adminiſtraretur, dici vix poteſt, qvod poſtea tantum fuerint Duces Belli ſub Ducibus ipſis. *Manſit enim deinceps etiam ſub Principibus & Regibus manetqve in hanc diem is ſive honor, ſive Magiſtratus.* ait Cromer. *lib. II. fol. 420.* Licet autem facilius noſtra qvam Lubienſcii ſententia poſſit ex Polonicis Scriptoribus probari, non negamus tamen præfractè, Epiſcopos in Conſilio Regio Secularibus Senatoribus, vel ſtatim ab initio receptæ Religionis Chriſtianæ, vel etiam paulo poſt, forſan poſt occiſum S. Stanislaum Epiſcopum Cracovienſem, fuiſſe adjunctos, dummodo hoc obtineamus, non ſolos Epiſcopos illis temporibus Senatum Regni conſtituiſſe, qvod Lubienſcius aſſerebat.

III. Poſt interfectum à Boleslao II. Audace Stanislaum, & *poſt abrogatum Boleslao Regnum,*

gnum, ut vult iterum Lubienski, *Proceres Regni obtinuerunt, ut cum olim ſoli Epiſcopi Senatoriâ dignitate fulgerent, pauciqve alii ad id muneris arbitrio Regum adſciſcerentur, deinceps per omnes diſtrictus & Regiones Senatores majores & minores, qvi & in Provinciis jus dicerent, & Regi judicanti, ne omnia arbitratu ſuo faceret, qvaſi libertatis cuſtodes & Conſervatores adhiberentur.* Hæc Lubienski *in Vita Stephani Epiſcopi Plocenſis fol. 324. fin.* Sed de Senatoribus majoribus per qvos ſine dubio intelligit Palatinos jam contrarium probavimus; De Caſtellanis, qvos minores Senatores hic appellat, fidem ipſi facilè haberemus, ſi ſententiam ſuam ex aliqvo antiqviorum probaſſet. Aliàs probabile eſſe dicimus, Boleslaum Chrobri, cum militandi rationem per regiones deſcripſiſſet, Palatinisqve hoc munus commiſiſſet, ut Cromerus *lib. III. Hiſt. fol. 445.* teſtatur, ſtatim etiam Vicarios Palatinorum, nempe Caſtellanos, qvibus tum cura Caſtellorum fuit commiſſa, conſtituiſſe. Non tamen iterum negamus exacto Boleslao Audace, Senatores hos majorem ſibi potentiam acqviſiviſſe. Ex eo etiam tempore jam crebra fit mentio Palatinorum CRACOVIENSIS, SENDOMIRIENSIS, PLOCENSIS, POSNANIENSIS, SIRADICENSIS &c. ut & Caſtellanorum plurium. Per eadem tempora in Cujavienſi tractu, unum tantum fuiſſe Pala-

Palatinum, nempè GNIEWKOVIENSEM, qvi poſt tempora Vladiſlai Jagellonis diviſus eſt in BRESTENSEM & INOWLADISLAVIENSEM teſtatur Bartholomæus Paprocki *lib. de Inſign. Nobilitatis Polonicæ fol. 708.* Anno deinde 1264. Boleslaus Pudicus devictis Jazygibus EPISCOPAM LUCENSEM ſive Lucæorienſem condidit, aut aliqvanto poſt. Cromer. *lib. IX. fol. 556.* Neugebauerus verò dicit conditum eſſe hunc Epiſcopatum ſub Ludovico Rege *lib. III. pag. 155.* Qvæ ſic conciliantur. Antea à Pontifice Romano Regi fuit injunctum, ut Jazygibus daretur Epiſcopus, qvæ Epiſcopa poſtmodum fuit à Ludovico condita. Circa eadem tempora in Pomerellia duos fuiſſe Palatinos nempe GEDANENSEM & SVECENSEM, docemur à Neugebauero *lib. III. Hiſt. Polon. pag. 108.* Eodem illo tempore Sileſiâ à Regno Poloniæ abſtractâ, Senatores etiam Sileſiaci fuerunt abſtracti, ut EPISCOPUS VRATISLAVIENSIS. Item VRATISLAVIENSIS, GLOGOVIENSIS, CROSNENSIS Palatini & Caſtellani. Fuiſſe namqve dictis in locis antea Palatinos & Caſtellanos, patet ex Lubienſcio *fol. 166. fin.* Cromer. *lib. VIII. fol. 548. & lib. II. Deſcript. Polon. pag. 136.* Neugeb. *lib. III. pag. 142. & pag. 128.*

IV. Circa An. 1340. Caſimirus cognomento Magnus Rex Poloniæ Leopolim, totamqve Ruſſi-

Ruſſiam Imperio ſuo ſubjecit, ibidemqve Palatinos, Caſtellanos &c. Polonico more inſtituit. Neugeb. *lib. III. pag. 200.* Et tum ſine dubio creati ſunt RUSSIÆ, LEOPOLIENSIS, SANOCENSIS aliiqve Ruſſiæ meridionalis Palatini & Caſtellani. *Vid.* Neugeb. *lib.III. pag.203.* Cromer. *lib. XII. fol.599. ſeqq.* Idem Caſimirus Magnus ſubactâ Ruſſiâ ARCHIEPISCOPATUM LEOPOLIENSEM condidit. Circa eadem tempora Olgierdus Magnus Dux Lithvaniæ PODOLIAM Tartaris eripuit, ibiqve poſtea, ſi fides eſt Kojalovvicio, Palatinatum condidit. *Vid. ſupra qvæ diximus lib. I. cap. 9. num. 10.* Si verò tunc nondum fuit Palatinatus ille conditus, non longè tamen poſt ea tempora illud factum eſſe à Magnis Ducibus Lithvaniæ neceſſe eſt. In fine Sec. XIV. inſtituit Ludovicus Rex Poloniæ & Hungariæ duos Epiſcopatus in Ruſſia, nempe PRÆMISLIÆ & VLADIMIRIÆ: HALICIÆ verò Archiepiſcopatum, ut vult Dlugoſſus. Sed ſi prius Leopoli metropolis fuit conſtituta, qvemadmodum ipſe Dlugoſſus refert, Epiſcopalem ſedem Haliciæ conſtitutam fuiſſe oportet, ut Cromerus concludit hac de re ita ſcribens: *Ego initio Leopoli Epiſcopalem Cathedram regnante Caſimiro inſtitutam fuiſſe dixerim. Neqve enim Archiepiſcopus unqvam inſtituitur, qvi nullum in ditione ſua Epiſcopum habeat, ſicut tunc in Ruſ-*

attinet, id Poloni ſummo ſtudio curant, ne Rex exteros ſibi miniſtros adjungat; ſed ut omnes Aulæ Regiæ miniſtri ſint Poloni, vel Lithvani. Cavetur idem in Capitulationibus ſingulorum Regum. Primus etiam Miniſter Aulæ Regiæ jurat non Regi tantùm, ſed & Reipubl. coram Senatoribus, ut & coram Officialibus Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ. Omnes etiam Miniſtri Aulæ Regiæ ſubſunt Jurisdictione Marſchalci Regni. *Vid. Pacta Conventa Joannis III. §. Dworſtanowi Naſzemu.* Summum qvoqve Præſidiariorum Regiorum Præfectum, ſub Jurisdictione Marſchalcorum utriusqve gentis fore promiſit Uladislaus IV. *in Conſt. An. 1646. fol. 3.*

XIX. In CONSULTATIONIBUS qvomodo ſeſe Reges in Aula ſua, & in Comitiis Regni Generalibus gerant, alibi dicendi erit locus. Nunc tantum notâſſe ſufficiat Reges Poloniæ in Pactis Conventis promittere, id ſe curaturos, ne Sereniſſimæ Reginæ ſeſe negotiis Status Reipubl. immiſceant. *Vid. Pacta Conventa Sereniſſ. Michaëlis & Joannis III. §. Warujemy za.*

XX. Tandem ut tribus, qvod ajunt, verbis eorum etiam mentionem faciamus, qvæ ſinguli Reges Ordinibus pro ratione Circumſtantiarum promittunt. Illa ſunt ferè ejusmodi: Qvod velit Rex unum vel plura Fortalitia condere: Scholam Eqveſtrem Cracoviæ,

viæ, vel alibi, inſtituere: Podoliam, vel etiam alia loca ab hoſtibus erepta recuperare: ut Coſaci in Obſeqvio Reipubl. conſerventur, curare; Aliqvando etiam prætenſiones ſuas, qvas habent in Regnum, remittunt Reges, & qvæ ſunt reliqva talia.

XXI. Hæc omnia, qvæ hactenus enumeravimus, Poloniæ Reges jurant ſanctiſſimè ſeſe obſervaturos. Et ſi illa non obſervaverint, eo ipſo ſolvunt Incolas juramento ſibi præſtito. Sic enim habent ultima verba jurisjurandi Regii. *Et ſi (qvod abſit) in aliqvibus juramentum meum violavero, nullam mihi incolæ Regni, omniumqve Dominiorum uniuscujusqve gentis obedientiam præſtare debent. Imo ipſo facto eos ab omni fide & obedientia Regi debita liberos facio, abſolutionemqve nullam ab hoc meo juramento à qvoqvam petam, nec ultrò oblatam accipiam, ſic me Deus adjuvet.* Hoc jusjurandum non tantùm ſingulis Actis Electionis Regum inſeritur, ſed etiam in Pactis Conventis Michaëlis & Joannis III. Regum conſtituitur, ut in ſingulis Regni Comitiis jusjurandum Regium, ut & Pacta Conventa ſummariè collecta in Senatu primo ſtatim die legantur. §. *Przyſiega naſza.* De hoc jurejurando, utpote qvod licentiæ frena laxare videtur, conqveritur Senator qvidam magni nominis, apud Fredr. *in Hiſt. Henrici I. pag. 110.* qvæ omninò legi digna ſunt.

ſunt. Viderunt hoc & alii Regni Polonici Proceres, ideoqve Declarationem hujus jurisjurandi aliqvoties ediderunt. *Vid.* Januſzov. *lib. Privileg. fol. 108.* Tandem An. 1607. & 1609. Declaratio illius articuli de obedientia non præſtanda prodiit, qvæ in hunc ferè modum ſe habet: *Si qvis Nobilis, ſive ſit ex Ordine Senatorio, ſive non, viderit aliqvid violenter Regem egiſſe, vel adbuc aliqvid committere velle contra jura & Privilegia Regni, debebit hoc indicare ſive Archiepiſcopo, ut Primati, ſive Senatoribus ex Conſtitutione in Aula Regis degentibus* (vid. cap. de Comitiis) *ſive etiam aliis Senatoribus. Tùm Senatores, ſive omnes, ſive aliqvis ex ipſis ſeorſim Regem monere debebit. Si Rex hoc flocci fecerit, licitum erit unicuiqve ex Senatoribus, imò etiam illi Nobili, qvi hoc primus indicavit, illud ad Comitiola deferre, & Nunciis hoc injungere, ut Rex nomine Nobilitatis moneatur, ut deſiſtat à propoſito legibus patriis adverſo. Qvod ſi Rex ad ſecundam Admonitionem ſententiam non mutet, licebit rem ad omnes Ordines deferre. Si neqve poſt tertiam admonitionem Rex reſipiſcat (ſufficienter tamen illi demonſtrari debet, qvod hac ratione*

tione vis inferatur à Rege Privilegiis) tùm demum debent Ordines ſeſe gerere ſecundum articulum de non præſtanda obedientia. Vid. Theod. Zavvacki *part. I. Conſtit. fol. 16. ſeq.* Cum itaqve Rex dicto modo in devium Legis abit, tùm *Primas Regni* poteſtatem habet Senatum convocandi, & cum Ordinibus Regem in viam revocandi. *Vid.* Fredro *in Hiſt. Henr. I. pag. 3.* Exemplum ejus rei vide apud Piaſecium *ad An. 1590. fol. 95.*

CAP. III.

De *Senatu Regni Poloniæ.*

I.

QVos primi Regni Polonici Conditores Conſiliarios habuerint, ignotum eſt, niſi qvod ſuſpicari liceat, forſan XII. Palatinos (Polonicè Palatinus dicitur *Woiewoda*) ab initio fuiſſe conſtitutos, ut non ſolum Poloniæ, tùm temporis in XII. forſan Provincias diſtributæ, præſiderent, eamqve contra hoſtes defenderent (unde etiam

Woiewoda Polonis dicitur qvaſi *Woiny Wodz* i. e. Belli Dux) ſed etiam ut Principis eſſent Conſiliarii. Nam extincto Lecho Principe ad XII. Palatinos devolutum fuit Imperium, uſitato forſan ſub Principe Conſiliariorum numero; aut ad minimum poſtea electo Craco Principe, idem numerus Palatinorum manſit, qvi antea fuerat in Statu Ariſtocratico, ut qvidam opinantur. Cum autem non iidem perpetuo fines Poloniæ fuerint, ſed acciſi aliqvando, rurſusqve prolati ſint, non eadem regionum diſtinctio, nec idem Palatinorum numerus manſit. Joan. Dlugoſſus *lib. I. f. 57.* Cromer. *lib. II. de Ort. & Reb. geſt. Polon. fol. 420.* Neugeb. *lib. II. Hiſt. Pol. pag. 42.* Conſ. Illuſtriſſ. Andreas de Pilca Corycinius Caſtellan. Visliccenſ. *in Perſpectiva Politica cap. I. pag. 16.*

II. Cum verò Sec. X. poſt Chriſtum natum diſpulſis Ethniciſmi tenebris Princeps Polonorum MIECISLAUS Chriſtianam Religionem ſuſcepiſſet, ut eandem per totum ſuum Principatum felicius propagaret, inſtituiſſe dicitur, ut volunt recentiores Polonicæ Hiſtoriæ Scriptores, *duos Archiepiſcopatus*, videlicet Gnesnenſem, & Cracovienſem, qvi poſtea in Epiſcopatum converſus eſt. Et *ſeptem alios Epiſcopatus*, nimirum Poſnanienſem, Plocenſem, Smorogovienſem (qvi poſtea Bycinam, & tandem Vratislaviam à Caſimi-

ro

ro I. Rege Sec.XI. translatus eſt) Cruſvicienſem,qvi An. 1173. à Boleslao Criſpo Vladislaviam ſive in Pomerelliam translatus eſt; Culmenſem in Pruſſia; Lubuſſenſem in hodierna nova Marchia; & Caminenſem in Pomerania. *Vid.* Joan. Dlugoſſus *Tom.I. lib. II. fol. 92.* & in Tractatu *de Epiſcopis Poſnanienſibus.* Conſentit cum Dlugoſſo, qvoad cæteros Epiſcopatus Cromerus,ſolum Epiſcopatum Culmenſem excipit, qvem à Conrado demùm Maſoviæ Duce circa An.1226. conditum eſſe probat. *lib.II. Hiſt.Pol.fol.434.* Nos de Caminenſi etiam non immeritò dubitamus. Nam in ſeqventium temporum Hiſtoria ejus fieri mentionem non invenimus. Error hic inde forſan fluxit, qvia Dlugoſſus audiverat, aliqvando Pomeranicum Epiſcopum in ditione Polonorum fuiſſe,nullum autem alium ſuo tempore in Pomerania reperiri viderat, qvam Caminenſem, ideò putavit hunc ipſum Epiſcopatum à Miecislao eſſe inſtitutum. Nos autem à Dithmaro Mersburgenſi aliud edocemur. Tradit ille Epiſcopum Cholbergenſem ab Ottone III. Imp. fuiſſe Gnesnenſi Archiepiſcopo, ut Metropolitano ſubjectum. *lib.IV. Chron. pag. 83. & lib. VII. pag. 228.* Qvi tamen Epiſcopatus ad breve tempus duravit,Pomeranis tunc temporis adhuc gentilibus Chriſtiana ſacra reſpuentibus. Neqve illud dubio caret, qvod de duobus Archiepi-

ſcopatibus, Gnesnenſi videlicet & Cracovienſi, dicitur. Nam ipſe Cromerus teſtatur, antiqvum qvendam rerum Polonicarum Annotatorem magis qvam Scriptorem tradere, non Archiepiſcopum, ſed Epiſcopum tantum Cracoviæ fuiſſe inſtitutum. *Vid.* Cromer. *lib. II. fol. 434.* Eſt hic Annotator ſine dubio Basko Cuſtos Poſnanienſis (cujus Hiſtoria nondum typis exſcripta eſt, licet ejus editionem promiſerit Editor Vincentii Kadlubkonis) ex qvo idem referunt alii. Non minus etiam de tempore Inſtitutionis horum Epiſcopatuum diſceptatur. Nam Dithmarus Mersburgenſis, qvi circa eadem tempora vixit, dicit Archiepiſcopatum Gnesnenſem non tempore Miecislai, ſed Boleslai I. ab Ottone III. Imp. Poloniam ingreſſo conditum, eiqve Cholbergenſem, Cracovienſem, Vratislavienſem Epiſcopatus eſſe ſubjectos, excepto Epiſcopatu Poſnanienſi *lib. IV. pag. 84.* Neqve prorſus ab his diſſentit Vincentius Kadlubko Scriptor Polonicus, qvi Sec. XII. ſub Caſimiro juſto floruit. Hinc enim de Boleslao I. refert, *qvod geminam metropolin* (ubi forſan Gnesnenſem intelligit, & Poſnanienſem, qvam Dithmarus dixerat non fuiſſe ſubjectam metropolitano) *inſtituerit, & debitas ſuffraganeorum Diœceſes utriqve deputaverit.* Vid. *lib. II. Chron. Polon. epiſt. 11.* Et Commentator Kadlubkonis, qvi circa An. 1440. ante Dlu-

goſſum

goſſum vixit, qvamvis dicat ſub Miecislao *Jordanum qvendam in Epiſcopum Poloniæ & Epiſcopum Cracovienſem fuiſſe inſtitutum, cæterosqve Epiſcopatus in Polonia per Dambrowkam Miecislai conjugem diſpoſitos*. Vid. *in lib. II. epiſt. 9.* Poſtea tamen ſupradictorum oblitus, dicit *de Boleslao I.* qvod ſeqventes Cathedrales Eccleſias inſtituerit. *Poſnanienſem, qvam primo fundaverat, in cujus medio Eccleſiæ tumulatus qvieſcit. Gnesnenſem, poſt Maſovienſem, qvæ nunc Plocenſis dicitur, Cracovienſem, Wratislavienſem, Lubuſſenſem & Kujavienſem, qvæ nunc Vladislavienſis nuncupatur.* Hæc ille in *lib. II. epiſt. 11.* Ex his jam qvatuor concludi poſſe videntur. I. qvod Poſnaniæ, non Cracoviæ fuerit metropolis conſtituta. Hoc enim non tantum Dithmarus Auctor σύγχρονος aſſerit, ſed idem etiam ex Commentatore Kadlubkonis elicitur. Qvoniam enim Boleslaus hanc Eccleſiam primo condidit, in eaqve ſepeliri voluit, admodum veriſimile eſt, eandem fuiſſe metropolin conſtitutam. Ex hac etiam ratione eam primo loco ante Gnesnenſem nominat. II. Qvod Archiepiſcopatus Gnesnenſis ſub Boleslao I. demum ſit erectus, ut cum Dithmaro aſſerunt Kadlubko & Commentator ejus, qvamvis hic poſterior ſibi non conſtet, niſi dextrè explicetur. III. Qvod illud ſit dubium, qvod Dlugoſſus, & cum eo Cromerus, de translatione

ne Epiſcopatus Smorogovienſis Bycinam, & Bycinenſis Vratislaviam refert. Nam Dithmarus, qvi eodem illo tempore vixit, jam ſuo tempore, adeoqve ante Caſimirum I. ſub qvo translatio illa facta eſſe dicitur, Vratislavienſem Epiſcopatum fuiſſe dicit, cum qvo etiam Kadlubko conſentit. Poſſumus forſan dicere, Epiſcopum Vratislavienſem primis illis temporibus ſedem ſuam habuiſſe Smorogoviæ & deinde Bycinæ, Eccleſiam verò Cathedralem ſtatim ab initio Vratislaviæ habuiſſe.

IV. Qvod Culmenſis & Caminenſis Epiſcopatus neqve à Miecislao neqve à Boleslao I. Chrobri ſint conditi, cùm horum nemo veterum faciat mentionem, notum etiam ſit aliàs ex Hiſtoriis, qvinam illorum Epiſcopatuum ſint Conditores. Non eſt igitur, cur Illuſtriſſ. atqve Reverendiſſ. Dn. Stanisl. Lubienski Epiſcopus qvondam Plocenſis Dithmarum Mersburgenſem hac de cauſa adeò inſectetur, prout facit *in Præfatione ad lib. de Epiſcopis Plocenſibus*. Qvicqvid tamen ejus rei ſit, Epiſcopos illos à primis Principibus Chriſtianis ſtatim fuiſſe ad Conſilium Principis admiſſos, contendit laudatus Stanisl. Lubienski. *Ut Epiſcopi*, inqviens, *in Polonia, majori cum dignitate rem Eccleſiaſticam gerere & Reipubl. conſulere poſſent, ampliſſimas unicuiqve poſſeſſiones una cum Ducalibus juribus, ac primo ſupra omnes Principes, qvi tum in Polonia repe-*

rieban-

riebantur in publico Conſilio & conſeſſu Comitiali locum jure perpetuo contulit. Lib. *de Vitis Epiſcoporum Plocenſium ſub Angelotto I. fol. 310. Operum.* Alibi Lubienſcius longius progreſſus, primis temporibus ſolos Epiſcopos ad Conſilium Regis fuiſſe adhibitos teſtatur; poſtea verò Seculares qvoqve acceſſiſſe refert. *In Tractatu de recte gerendo Epiſcopatu num. 122. ſeqq. fol. 289. ſeqq.* Licet verò hoc non repugnet moribus eorum temporum, qvibus ſoli ferè Epiſcopi erant eruditi, & hinc ad Conſilia maximè apti; nec intentioni Pontificis Romani, qvi iis temporibus ex Italia Polonis mittebat Epiſcopos; ex Hiſtoricis tamen Polonicis facilius probare poſſemus, primos illos Epiſcopos ad Conſilium Regis planè non fuiſſe admiſſos, ſolis Secularibus hoc dignitate fulgentibus. Nam Boleslaus I. Chrobri duodecim uſus eſt Conſiliariis (qvod nos de Palatinis intelligimus) uti teſtatur Vincent. Kadlubko *lib. II. epiſt. 10.* Addit his Cromerus *qvos eosdem Conſiliarios, qvoties animum remittere volebat, una cum uxoribus ipſorum menſæ ſuæ & convivio adhibuerit. lib. III. fol. 444.* Neugeb. *lib. III. pag. 54.* Qvæ certè Epiſcopis non conveniunt, qvorum tantum, ut Lubienſcius cum aliis recentioribus vult, fuerunt novem, iiqve cœlibes. Et qvamvis multa Cromerus habeat de honore Epiſcoporum, qvo ipſos Boleslaus ille affecit, nullum

tamen

Digitized by Google

tamen verbum habet de eo,qvod ad Conſilium ipſos adhibuerit,qvod certè,ut Epiſcopus ipſe, non omiſiſſet, ſi qvid hac de re in antiqvis monumentis reperiſſet. Objicit tamen ſibi Lubienſcius l. c. nomen Palatinorum vetuſtius eſſe qvàm Epiſcoporum, adeoqve Palatinos videri prius adhibitos eſſe ad Conſilium Regis, & reſpondet ſibi, Palatinos tum fuiſſe Duces Belli, non Senatores Regni. Sed hic facilis eſt reſponſio. Si enim antea Palatini non tantum fuere Duces Belli cum Ariſtocraticè Respubl. Polonica ab iis adminiſtraretur, dici vix poteſt, qvod poſtea tantum fuerint Duces Belli ſub Ducibus ipſis. *Manſit enim deinceps etiam ſub Principibus & Regibus manetqve in hanc diem is ſive honor, ſive Magiſtratus.* ait Cromer. *lib. II. fol. 420.* Licet autem facilius noſtra qvam Lubienſcii ſententia poſſit ex Polonicis Scriptoribus probari, non negamus tamen præfractè, Epiſcopos in Conſilio Regio Secularibus Senatoribus, vel ſtatim ab initio receptæ Religionis Chriſtianæ, vel etiam paulo poſt, forſan poſt occiſum S. Stanislaum Epiſcopum Cracovienſem, fuiſſe adjunctos, dummodo hoc obtineamus, non ſolos Epiſcopos illis temporibus Senatum Regni conſtituiſſe, qvod Lubienſcius aſſerebat.

III. Poſt interfectum à Boleslao II. Audace Stanislaum, & *poſt abrogatum Boleslao Regnum,*

gnum, ut vult iterum Lubienski, *Proceres Regni obtinuerunt, ut cum olim ſoli Epiſcopi Senatoriâ dignitate fulgerent, paucique alii ad id muneris arbitrio Regum adſciſcerentur, deinceps per omnes diſtrictus & Regiones Senatores majores & minores, qvi & in Provinciis jus dicerent, & Regi judicanti, ne omnia arbitratu ſuo faceret, qvaſi libertatis cuſtodes & Conſervatores adhiberentur.* Hæc Lubienski *in Vita Stephani Epiſcopi Plocenſis fol. 324. fin.* Sed de Senatoribus majoribus per qvos ſine dubio intelligit Palatinos jam contrarium, probavimus; De Caſtellanis, qvos minores Senatores hic appellat, fidem ipſi facilè haberemus, ſi ſententiam ſuam ex aliqvo antiqviorum probaſſet. Aliàs probabile eſſe dicimus, Boleslaum Chrobri, cum militandi rationem per regiones deſcripſiſſet, Palatinisqve hoc munus commiſiſſet, ut Cromerus *lib. III. Hiſt. fol. 445.* teſtatur, ſtatim etiam Vicarios Palatinorum, nempe Caſtellanos, qvibus tum cura Caſtellorum fuit commiſſa, conſtituiſſe. Non tamen iterum negamus exacto Boleslao Audace, Senatores hos majorem ſibi potentiam acqviſiviſſe. Ex eo etiam tempore jam crebra fit mentio Palatinorum CRACOVIENSIS, SENDOMIRIENSIS, PLOCENSIS, POSNANIENSIS, SIRADICENSIS &c. ut & Caſtellanorum plurium. Per eadem tempora in Cujavienſi tractu, unum tantum fuiſſe Pala-

Palatinum, nempè GNIEWKOVIENSEM, qvi poſt tempora Vladislai Jagellonis diviſus eſt in BRESTENSEM & INOWLADISLAVIENSEM teſtatur Bartholomæus Paprocki *lib. de Inſign. Nobilitatis Polonicæ fol. 708.* Anno deinde 1264. Boleslaus Pudicus devictis Jazygibus EPISCOPAM LUCENSEM ſive Lucæorienſem condidit, aut aliqvanto poſt. Cromer. *lib. IX. fol. 556.* Neugebauerus verò dicit conditum eſſe hunc Epiſcopatum ſub Ludovico Rege *lib. III. pag. 155.* Qvæ ſic conciliantur. Antea à Pontifice Romano Regi fuit injunctum, ut Jazygibus daretur Epiſcopus, qvæ Epiſcopa poſtmodum fuit à Ludovico condita. Circa eadem tempora in Pomerellia duos fuiſſe Palatinos nempe GEDANENSEM & SVECENSEM, docemur à Neugebauero *lib. III. Hiſt. Polon. pag. 108.* Eodem illo tempore Sileſiâ à Regno Poloniæ abſtractâ, Senatores etiam Sileſiaci fuerunt abſtracti, ut EPISCOPUS VRATISLAVIENSIS. Item VRATISLAVIENSIS, GLOGOVIENSIS, CROSNENSIS Palatini & Caſtellani. Fuiſſe namqve dictis in locis antea Palatinos & Caſtellanos, patet ex Lubienſcio *fol. 166. fin.* Cromer. *lib. VIII. fol. 548. & lib. II. Deſcript. Polon. pag. 136.* Neugeb. *lib. III. pag. 142. & pag. 128.*

IV. Circa An. 1340. Caſimirus cognomento Magnus Rex Poloniæ Leopolim, totamqve Ruſſi-

Ruſſiam Imperio ſuo ſubjecit, ibidemqve Palatinos, Caſtellanos &c. Polonico more inſtituit. Neugeb. *lib. III. pag. 200.* Et tum ſine dubio creati ſunt RUSSIÆ, LEOPOLIENSIS, SANOCENSIS aliiqve Ruſſiæ meridionalis Palatini & Caſtellani. *Vid.* Neugeb. *lib.III. pag.203.* Cromer. *lib. XII. fol.599.ſeqq.* Idem Caſimirus Magnus ſubactâ Ruſſiâ ARCHIEPISCOPATUM LEOPOLIENSEM condidit. Circa eadem tempora Olgierdus Magnus Dux Lithvaniæ PODOLIAM Tartaris eripuit, ibiqve poſtea, ſi fides eſt Kojalovvicio, Palatinatum condidit. *Vid. ſupra qvæ diximus lib. I. cap. 9. num. 10.* Si verò tunc nondum fuit Palatinatus ille conditus, non longè tamen poſt ea tempora illud factum eſſe à Magnis Ducibus Lithvaniæ neceſſe eſt. In fine Sec. XIV. inſtituit Ludovicus Rex Poloniæ & Hungariæ duos Epiſcopatus in Ruſſia, nempe PRÆMISLIÆ & VLADIMIRIÆ: HALICIÆ verò Archiepiſcopatum, ut vult Dlugoſſus. Sed ſi prius Leopoli metropolis fuit conſtituta, qvemadmodum ipſe Dlugoſſus refert, Epiſcopalem ſedem Haliciæ conſtitutam fuiſſe oportet, ut Cromerus concludit hac de re ita ſcribens: *Ego initio Leopoli Epiſcopalem Cathedram regnante Caſimiro inſtitutam fuiſſe dixerim. Neqve enim Archiepiſcopus unqvam inſtituitur, qvi nullum in ditione ſua Epiſcopum habeat, ſicut tunc in Ruſ-*

ſta nullus fuit. Sed cum Ludovici opera plures Epiſcopi fierent; Metropolim Haliciæ conſtitutam eſſe, quæ poſtea Leopolim tranſlata ſit, Epiſcopatu Cameneciam tranſlato. Hæc Cromer. *lib. XIII. de Ort. & Reb. geſt. Polon. fol. 619. & ſeq.*

V. In fine Sec. XIV. circa An. 1384. magna ad Senatum Polonicum facta eſt acceſſio, cum Jagello Magnus Dux Lithvaniæ, ſuſceptâ Religione Chriſtianâ, factus eſſet Rex Poloniæ. Tunc enim Nobilitatem Lithvanicam, ut eam facilius ad Chriſtianam Religionem ſuſcipiendam alliceret, iisdem donavit Privilegiis, qvibus gaudebant Poloni. Inſtituit etiam EPISCOPATUM VILNENSEM cui præpoſuit Andream Vaſilonem. *Vid.* Alb. Wijuk Kojalovvicz *Part. II. Hiſt. Lithvan. lib. II. pag. 91. & 94.* Inſtituit etiam alios in Magno Ducatu Lithvaniæ Senatores more Polonico, ut VILNENSES & TROCENSES Palatinos & Caſtellanos. Neugeb. *lib. V. pag. 263.* Succeſſu temporis & plures Palatini Caſtellaniqve videntur in Lithvanico imperio fuiſſe conſtituti. Id enim facturum ſe promiſerat Jagello, apud Januszov. *lib. X. Conſtit. Part. I. tit. 2. pag. 747.* qvo forſan pertinent BRESCIANENSIS, MINSCENSIS, NOVOGRODENSIS *Palatinatus*, ut & CAPITANEATUS SAMOGITIÆ. Poſthæc augeſcente in dies in Lithvania & Samogitia credentium

cœtu,

cœtu, conſtitutus eſt à Vitoldo Jagellonis Patruele (in jurejurando Regio appellatur frater Jagellonis) EPISCOPUS MEDNICENSIS ſive *Samogitiæ.* Primus Epiſcopus fuit, nomine Matthias, natione Lithvanus, cui Pontificatus à toto Senatu Lithvanico confirmatus eſt in Comitiis An. 1420. Kojalovvicz *Part. 2. lib. II. pag. 111. ſeqq.* Eodem tempore Vitoldus Magnus Dux Lithvaniæ SMOLENSCUM, VITEPSCUM, POLOCKUM, PLESCOVIAM, NOVOGARDIAM MAGNAM ſubegit, ubi ſine dubio, præſertim in tribus prioribus locis Palatinos & Caſtellanos inſtituit. In poſterioribus duobus locis Præfectos fuiſſe legimus: an verò illi ad Senatum pertinuerint, mihi non liqvet. Verum etiamſi tunc Lithvanicus Senatus cum Polonico eſſet conjunctus; ob litem tamen Polonorum Lithvanorumqve de Volhynia & Podolia, aliaqve Ruſſiæ meridionalis loca (qvas Provincias utraqve gens ſibi vendicabat) rarò, & tantùm ferè per Legatos intereſſe ſolebant Comitiis Polonicis Lithvani. Imò Anno 1451. Lithvani planè renunciarunt fœderi, cum Poloni nollent dictas Provincias Lithvanis reſtituere. Kojalovvicz *Part. 2. lib. V. pag. 211.* Seorſim itaqve Senatum Lithvanicum conſtituebant *Vilnenſis* & *Samogitiæ Epiſcopi* (ſubſcribit An. 1413. inter Lithvanos etiam *Luceorienſis* Epiſcopus & An. 1563. *Kio-*

vienſis Epiſcopus.) *Vilnenſes & Trocenſes Palatini & Caſtellani; Gubernator* ſive *Capitaneus Samogitiæ.* Item *Vitepſcenſes, Smolenſcenſes, Polocenſes, Novogrodecenſes Palatini & Caſtellani*, qvorum crebra ſit mentio apud Hiſtoricos.

VI. Sec. XV. cum Caſimirus III. Jagellonides Pruſſiæ partem ſibi acqviſiviſſet, creavit in Pruſſia tres Palatinos, ut & tres Caſtellanos. *Palatini* fuere CULMENSIS, MARIÆBURGENSIS & POMERANIÆ. *Caſtellani* fuere CULMENSIS, ELBINGENSIS & GEDANENSIS. *Vid.* Cromer. *lib.XXVII. inpr.* Neugeb. *lib.VI.pag.387.* & Schuz *in Chron. Pruſſica paſſim.* Præter Palatinos & Caſtellanos acceſſerunt etiam ad Senatum Polonicum *duo Epiſcopi*, nimirum VARMIENSIS & CULMENSIS. Qvamvis verò hos Senatores Pruſſicos Rex Poloniæ conatus ſit ſtatim cum Senatu Polonico conjungere, Seculares tamen hoc recuſarunt, donec tandem, forſan ſub Sigismundo Auguſto, in conjunctionem cum Senatu Polonico & Lithvanico conſenſerint. Sub eodem Caſimiro Jagellonido per Pacta An. 1466. inita, ipſe Magiſter Ordinis Teutonici in Pruſſia factus eſt Senator Regni Poloniæ, primumqve in Senatu à ſiniſtra Regis locum adeptus eſt. Commendatores etiam præcipui, qvos Magiſter pro tempore duxiſſet deputandos, in Senatum

Regni

Regni admitti debebant. Hinc etiam jusjurandum Magiſtri Pruſſiæ, qvod præſtare ſolebat Regi Poloniæ, his verbis erat conceptum: *Ego* NN. *Magiſter generalis Ordinis S. Mariæ Teutonicorum Princeps & Conſiliarius Regni Poloniæ fidelis ero* &c. apud Joan. Januszov. *lib. VII. Conſtit. Polon. Part. 3. tit. 1. fol. 872. ſeqq.* Neugeb. *lib. VI. p. 385.* Hoc etiam confirmatum eſt à Sigismundo I. Rege An. 1525. cum jam Albertus Marchio Brandeb. poſitis Ordinis Teutonici habitu, nomine & inſignibus, factus eſſet Dux Pruſſiæ hæreditarius. Tunc enim ipſi primus in Senatu Regni locus aſſignatus eſt in Comitiis aliisqve congreſſibus publicis. Neugeb. *lib. VII. pag. 507.* Januszov. *lib. VII. Part. 3. tit. 1. fol. 913. ſeq.* Privileg. Pruſſ. *fol. 34.* Licet poſtea in Comitiis Electionis Duci locus à Republ. ſit denegatus. *Vid.* Fredro *in Hiſt. Henr. pag. 212.* Piaſec. *in Chron. fol. 529.* Theatr. Europ. *ad An. 1632. fol. 580.* Vid. qvæ ſupra diximus *lib. II. cap. 1. num. 15.*

VII. Tempore ejusdem Caſimiri IV. Jagellonidis An. 1471. commendavit Simon Olelkovius Dux filium ſuum Baſilium Caſimiro Regi, qvi eum volebat Ducem Kioviæ renunciare; ſed, reclamante Senatu, Kioviam in formam Provinciæ redegit, primumqve KIOVIÆ PALATINUM Martinum Gaſtoldum, ex puncto Ducis titulo, creavit. Kojalo-

vvicz *Part. 2. Hiſt. Lithv. lib. V. pag. 238.* Per eadem etiam tempora inſtitutus eſt Palatinatus Lublinenſis, detractâ parte de Sendomirienſi , cujus jurisdictio amplior eſſe viſa eſt, qvam ut ejus moles commodè ab uno Palatino ſuſtineri poſſet. Neugeb. *lib. VI. pag. 408.* Nec dubium mihi eſſe alibi ſcripſi, qvin in fine Sec. XV. aut in principio Sec. XVI. inſtitutus ſit PALATINATUS RAVENSIS. Hujus enim ante illa tempora non deprehenderam ullam fieri mentionem apud Hiſtoricos. Imò Joannem Laski Cancellarium Regni & poſtea Archiepiſcopum Gnesnenſem, qvi tempore Alexandri Regis Conſtitutiones Regni Poloniæ ſcripſit, nullam feciſſe mentionem Palatini Ravenſis obſervaram. Sed hoc argumentum à ſilentio Laski deprehendo eſſe nullum. Nam An. 1501. Decreto Electionis Alexandri Regis ſubſcripſit Andreas de Kutno Palatinus Ravenſis. Vid. Decretum illud apud Stanislaum Karnkovvski *in Tract. de Primatu Senatorio Regni Poloniæ.* Ante illa verò tempora ejus factam mentionem, etiamſi ſolicitè inqviſiverim , non reperi. Cur ipſum Joan. Laski omiſerit , conjectura aſſeqvi non poſſum.

VIII. Sub Sigismundo Auguſto An. 1569. tandem junctus eſt LITHVANICUS SENATUS cum Polonico perpetuo nexu, ut *lib. I.* oſtenſum eſt. Additos tum qvosdam Sena-

Senatores in Lithvania fuiſſe de novo, teſtatur Cromerus *lib.II.Deſcript.Polon.pag.140.* Qvinam autem illi fuerint,non addit. Qvantum ſuſpicari licet ex Ordine Senatorum hodierno,& ex antiqviore Hiſtoria, puto additos fuiſſe, MSCISLAVIENSES, BRACLAVIENSES, MINSCENSES *Palatinos* & *Caſtellanos*, aut ſaltem horum aliqvos. Eodem anno aſſignatus eſt locus in Senatu Senatoribus VOLHYNIÆ, ut & Senatoribus PODLACHIÆ. *Vid. Conſtit. ejus anni.* Poſt fœdus hoc Lithvaniæ cum Polonia initum admiſſos eſſe in Senatum Officiales Regni, ut MARSCHALCOS, CANCELLARIOS & THESAURARIOS, tradit Piaſecius. Addit etiam ejus rei cauſam: *Olim*,inqviens,*Officiales Regni non habuerunt locum in Senatu, niſi etiam aliam dignitatem Senatoriam obtinuiſſent. v.g. Palatinatum vel Caſtellanatum. Sed cum An. 1569. Lithvania uniretur Poloniæ & Officialibus in Ducatu Lithvaniæ aſſignaretur locus in Senatu, qvem antea in Lithvania habuerunt,tum ne Officiales Regni minores eſſe viderentur, aſſumpti etiam ſunt in Senatum.* Hæc Piaſec. *in Chron. fol.65.* (*55.*) Mihi tamen hæc dubia ſunt. Nam Cromerus *lib.II. Deſcript. Polon. pag.139.* de Officialibus his agens,nulla mentione facta,qvod ſuo tantum tempore ſint in Senatum admiſſi, ſcribit, hos Magiſtratus ad Senatum pertinere, & qvidem

ultimo loco eosdem poſt Caſtellanos cenſeri, niſi ſi qvo alio eminentiori honore ii cohoneſtentur, qvod ſuo tempore plerumqve factum eſſe ibidem teſtatur. Et hoc etiam Piaſecium fefellit. Qvia enim in veteribus ſubſcriptionibus nunqvam fortè reperiebat, ſubſcripſiſſe hos officiales ſeparatim poſt Caſtellanos, putavit eos non pertinuiſſe ad Senatum: Sed meminiſſe poterat, etiam in Magno Ducatu Lithvaniæ hæc Officia plerumqve, forſan etiam ſemper, fuiſſe connexa cum aliis ſuperioribus Dignitatibus, ut ex variis ſubſcriptionibus probatur. Si tamen, hoc non obſtante, officiales hi ad Senatum Lithvanicum pertinebant, ut concedit Piaſecius, qvomodo igitur hoc negare potuit de Officialibus Regni? Auctum tamen eo tempore Senatum fuiſſe concedimus, additis his Officialibus, ſed alia ratione. Scilicet Magiſtratus hi cœperunt ex hoc tempore magis magisqve diſtingvi, ita ut Officium Marſchalci, Cancellarii, Theſaurarii, non potuerit poſtea conferri aliis Palatinis & Caſtellanis. Jam enim antea, nimirum An. 1565. in Comitiis Petricovienſibus rogarunt Nuncii Terreſtres, ut Rex Dignitates Marſchalcorum & Theſaurariorum diſtingveret à reliqvis Dignitatibus, & hoc ex ea ratione, *qvia jam absqve aliis dignitatibus Marſchalci & Theſaurarii habent locum & votum in Senatu; duo autē vota in Senatu habere inconve-*

convenicns eſt. Vid. Conſtit. ejus anni *init.* Conceſſit autem eo tempore Rex, ut hæ dignitates à præſentibus poſſeſſoribus retinerentur, poſtea verò ab invicem ſepararentur. Conf. & Januſzov. *lib. III. Conſt. part. V. tit. I. fol. 304.* Ex qvibus jam manifeſtum eſt, non poſſe nos ſententiæ Piaſecii calculum noſtrum adjicere.

IX. Livonia licet fuerit cum Magno Ducatu Lithvaniæ jam An. 1567. conjuncta, ut habet Kojalovvicz *ad dict. an. part. II. lib. VIII. pag. 279. ſeqq.* & rurſus An. 1569. licet fuerit ſocietas illa renovata, Senatores tamen Livonici non ſtatim fuerunt conſtituti. Nam Stephanus Rex An. 1582. inſtituit EPISCOPATUM VENDENSEM. Vid. Januſzov. *lib. VII. Conſt. part. V. tit. III. fol. 996.* Hujus Epiſcopatus Antiſtiti, nomine Ottoni Szenking Sigismundus III. demùm An. 1593. aſſignavit locum in Senatu poſt Epiſcopum Cameneceníem. Januſzov. *lib. III. Conſt. part. I. tit. II. fol. 274.* Idem ille Sigismundus III. Rex inſtituit An. 1598. in Livonia *tres Palatinos* nempe WENDENSEM, DERPATENSEM, & PERNAVIENSEM. Item *tres Caſtellanos* iisdem in locis, hisqve omnibus locum in Senatu aſſignavit. *Vid.* Conſtit. dicti Anni §. *Ordinacya Ziemie. fol. 708. ſeq. in Volum. Legum.* Porrò Wladislaus IV. Rex, cum ſatrapiam Czernichovienſem ultra Bo-

riſthenem ſitam Moſcis ademptam regno Poloniæ adjunxiſſet, inſtituit ibi, præter Civitatum Præfectos, duos in ea regione Senatores, *Palatinum & Caſtellanum* CZERNICHOVIENSES, *teſte* Sim. Starovolſcio *in Deſcriptione Poloniæ. Edit. Dantiſcanæ pag. 149.* Conf. Conſt. *An. 1635. ante med. & An. 1641. fol. 16.* Idem Vladislaus IV. EPISCOPATUM SMOLENSCENSEM erexit, eodem Starovolſcio teſte loco citato, pag. 250. In Conſtitutione tamen Anni 1638. fol. 34. Wladislaus Rex inſtitutionem Epiſcopatus illius ad Patrem ſuum Sigismundum III. refert, dicitqve eum inſtitutum eſſe An. 1613. Ipſe verò Wladislaus eidem Epiſcopo locum asſignat in Senatu, aliaqve ad eam Diœceſin pertinentia ordinat. Tandem ſub Joanne Caſimiro Rege, cum An. 1649. pax Coſacis fuiſſet conceſſa, conſtitutum etiam eſſe Cluverus dicit, ut ARCHIEPISCOPUS KIOVIENSIS Græcæ Religionis in Senatum admitteretur. *Vid.* Joan. Cluver. *in Epit. Hiſt. Univ. lib. XIII. pag. 784.* Sed an eo anno hac in re aliqvid ſit conſtitutum, in Polonicis Scriptoribus inqvirere non licuit. Hoc tamen certum eſt in Pactis An. 1658. d. 6. 16. Sept. cum Joanne Wyhovvski Exercitus Koſakorum Zaporohenſium Duce initis & in Comitiis An. 1659. approbatis, ſic ea de re diſpoſitum eſſe: ut METROPOLITA ſive ARCHI-

EPI-

EPISCOPUS KIOVIENSIS Græcæ Religionis, cum aliis 5. Epiſcopis Religionis ejusdem (Ruſſis Wladyki nominantur) nempe LUCEORIENSI, LEOPOLIENSI, PREMISLIENSI, CHELMENSI & MSCISLAVIENSI in Senatum Regni admitteretur; ita ut Archiepiſcopus Kiovienſis habeat locum ſtatim poſt Archiepiſcopum Leopolienſem; Epiſcopi verò Græci poſt omnes Epiſcopos Romanæ Religionis. Licet verò hæc Pacta juramentis Regis, Archiepiſcopi Gneſnenſis, Cracovienſis & Vilnenſis Epiſcoporum, Marſchalcorum & Cancellariorum utriuſqve gentis, ut & Marſchalci Nunciorum Eqveſtrium nomine totius Reipubl. ſint confirmata, & Conſtitutionibus Regni inſerta, non videntur tamen Græci hactenus jus hoc ſuum eſſe proſecuti. Hinc eos Nic. Chvvalkovvski in numero Senatorum non ponit. Vidi tamen indicem Senatorum MS. in qvo ex dictis illis Archiepiſcopi Kiovienſis tantum facta eſt mentio. In eo verò Catalogo præter Archiepiſcopum Kiovienſem Græcæ Religionis non Unitorum, ponitur adhuc alius Archiepiſcopus Kiovienſis Græcæ Religionis Unitorum, nomine Gabriel Kolenda. Subſcripſit idem Gabriel Kolenda Articulis Pactorum Conventorum Sereniſſimi Michaëlis Regis, ſed poſt omnes Epiſcopos Polonicos & Lithvanicos.

X. Præ-

X. Præter dictos Senatores an etiam Duces & Principes ex ſangvine Regum & Principum Regni Poloniæ oriundi freqventarint Senatum, qværi poteſt. De Ducibus Maſoviæ dicit Stanislaus Lubienski, ipſos in Senatu locum non habuiſſe, ad actus tamen ſolennes eosdem fuiſſe admiſſos. *in lib. de rectè gerendo Epiſcopatu num. 127. fol. 290.* Sed contradicit ſibi ipſi *in lib. de Rebus Sileſiacis fol. 166. Operum.* Nos exiſtimamus ipſos maximè locum in Senatu habuiſſe, licet rarò iisdem interfuerint, illudqve iisdem cum Lubienscio probamus argumentis. Nam cum An. 1180. Caſimirus Boleslai Crivouſti filius monarcha Poloniæ Comitia indixiſſet, ad, erant fiduciarii Principes, ac inter alios Boleslaus Procerus Vratislavienſis Dux. Lubienski *fol. 166.* De Comitiis Ganſavienſibus, qvibus Principes ſangvinis freqventes interfuerunt, *Vid.* Cromer. *lib. VII. Hiſt. circa fin. fol. 530.* Neugeb. *lib. III. pag. 132.* Poſtea qvoqve devictis Pruſſiæ Ducibus, & junctâ cum Regno Poloniæ ſub Vladislao Jagellone Lithvaniâ, ſine ullo dubio Duces Lithvaniæ ex progenie Magnorum Ducum oriundi, item Duces Ruſſiæ ad Actus publicos vocabantur, ut patet ex variis ſubſcriptionibus, apud Januſzov. *lib. VII. Conſtit.* Qvod verò in Senatu Lithvanico fuerint, itidem ex variis ſubſcriptionibus Lithvanorum Procerum probari

bari poteſt. Porrò Stephanum Valachiæ Palatinum in Senatum Regni fuiſſe adſcitum à Sigismundo I. ut Vaſallum Regni, teſtis eſt Cromer. *in Orat. ſuper obitu Sigism. I. in Corp. Hiſt. Polon. Tom. III. fol. 18.* Qvamvis autem Principes ſangvinis aliiqve Duces ad Conſilium Regni Poloniæ fuerint vocati, excipiebantur tamen poſterioribus Seculis Comitia Electionis, ad qvæ, ne liberæ electioni vim facerent, non fuerunt admiſſi. Ex eadem ratione denegatus eſt locus Ducibus Pruſſiæ & Curlandiæ. Vide Joan. Januſzovium *lib. VII. Conſtit. part. III. tit. II. fol. 930. & alii.*

XI. Hactenus ruditer Originem plerorumqve Senatorum Regni Poloniæ inveſtigavimus. Nunc placet ulterius progredi, & qvoad fieri poteſt, indicare, qvem ORDINEM Senatores illi & antiqvitus obſervaverint, & nunc adhuc obſervent, & qvæ ſint ipſorum Officia. Antiqvitus proximum à Rege in Senatu locum obtinuerunt Duces & Principes ſangvinis. *Vid.* de Comitiis Gandavienſibus Neugeb. *lib. III. pag. 132.* Poſthæc cum M. Ducatus Lithvaniæ & Ruſſia ad Poloniam acceſſiſſent, ſeqvens Ordo obſervatus eſſe videtur, ut poſt Regem ſeqveretur Magnus Dux Lithvaniæ. Deinde ſeqverentur Duces Maſoviæ. Dehinc Duces Stolpenſes in Pomerania. Inde alii Duces in Magno Ducatu Lithvaniæ. Poſt hos Archiepiſcopi & Epiſcopi.

Hos

Digitized by Google

Hos exciperent Duces Ruſſiæ; Agmen clauderent Palatini, Caſtellani, ut & Officiales, ut patet ex ſubſcriptione Pactorum inter Vladislaum Jagellonem & Paulum de Rusdorff Magiſtrum Ord. Teuton. in Pruſſia. An. 1436. initis. *Vid. Privilegia Ducatûs Pruſſiæ fol. 6. ſeqq.* ut & Januſzov. *lib. VII. Conſtit. part. III. tit. I. fol. 842. & 861.* Poſthæc cum Vladislaus III. Jagellonides coronaretur, controverſia orta eſt inter Duces Maſoviæ & Epiſcopos, qvod proximum à Rege locum ſibi utriqve vendicabant. Cromer. *lib. XXI. fol. 700.* Neugeb. *lib. V. pag. 299.* Recruduit hæc controverſia tempore Caſimiri IV. Jagellonidis, qvi cum jam coronatus in forum vellet progredi, ad accipiendum à Civibus Cracovienſibus jusjurandum, acriter inter ſe certarunt Epiſcopi & Duces Maſoviorum, utri dextrum Regis latus clauderent, adeò ut Regem oportuerit in arcem re infectâ reverti. Ceſſere tandem Duces Epiſcopis, ut refert Cromer. *lib. XXII. fol. 721.* & Neugeb. *lib. VI. in pr.* In Privilegio Pacis Breſtenſis inter Caſimirum Regem & Ludovicum ab Erlichshauſen, qvod renovavit Rex Alexander, eo ordine ſigilla ſunt appenſa. Primò eſt Regis ſigillum. Deinde Magni Ducis Lithvaniæ. Hinc Ducis Maſoviæ. Inde aliorum qvatuor Ducum Lithv. Poſtea Ducis Stolpenſis. Tandem Archiepiſcoporum, Epiſcorum, alio-

rum-

rumqve Senatorum Secularium. Januſzov. *lib. VII. part. III. tit. I. fol. 891. ad 899.* Verum poſt Alexandri Regis tempora cum ſub Sigismundo I. jam nullus eſſet Magnus Dux Lithvaniæ, ſtirps qvoqve Ducum Maſoviæ plane defeciſſet, videntur Duces ex antiqva Ducum Lithvaniæ ſtirpe oriundi, & alii Ruſſiæ Duces Senatoribus Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ ceſſiſſe, aut etiam multis contentionibus è Senatu moti, & ad privatorum Nobilium æqvalitatem eſſe redacti, qvod de Duce Slucenſi aſſerit Matthias Dargocki *in tract. Polonico, de titulata Nobilitate num XXIII.* Jam itaqve omnes Duces & Principes Poloniæ pari cum reliqva Nobilitate Polonica & Lithvanica jure gaudent.

XII. Hodiè itaqve primum in Senatu à dextra Regis locum occupat ARCHIEPISCOPUS GNESNENSIS, perpetuus Regni Poloniæ Interrex. Huic jam olim Leſcus Albus Dux Poloniæ initio Sec. XIII. à Papa perpetuæ Legationis munus obtinuit, qva de cauſa hodiè adhuc titulum habet *Legati Nati.* Neugebaur. *lib. III. pag. 129.* Sed Stephanus Damalevitius dicit, titulum Legati Nati primùm pro ſe obtinuiſſe Henricum Kietliz ab Innocentio III. pro ſe duntaxat, dum Legatus abeſſet. Uſum verò tituli hujus perpetuum Joannem Laski ſibi & ſucceſſoribus ſuis attuliſſe à Leone X. An. 1515. Privilegium videatur

apud

apud Damalevicium *in Serie Archiepiſcoporum Gneſnenſium in princ. ubi agitur de titulis Archiepiſcopi.* & *in vita Joannis Laski.* Et cum Vladislai Jagellonis tertia conjux Eliſabetha Pilecia ab Archiepiſcopo Leopolienſi Joanne Reſſovio eſſet coronata, tùm Archiepiſcopus Gneſnenſis Nicolaus Traba, qvi tunc Concilio Conſtantienſi intererat, ne ſibi ſucceſſoribusqve ſuis ea prærogativa Reges & Reginas coronandi præriperetur, obtinuit apud Concilium, ut Archiepiſcopus Gneſnenſis deinceps eſſet *Primas Poloniæ.* Cromer. *lib. XVIII. fol. 672.* Damalevic. *pag. 12.* Neugeb. *lib. V. pag. 266.* Qvanta Gneſnenſis Archiepiſcopus polleat auctoritate, præcipuè ſub Interregni tempus, jam ſupra dictum eſt. Nunc alia paucis perſeqvemur. Habet Archiepiſcopus in aula ſua *Marſchalcum*, qvi eſt ſimul Senator Regni, ex Ordine Caſtellanorum. Hic currum Archiepiſcopi eqves antecedit; ad curiam eunti Archiepiſcopo baculum præfert erectum, qvem tamen in conclavi Regis ſubmiſsè habere, ſive verſus terram demittere, cogitur. *Vid.* Fredro *in Hiſt. Henr. pag. 16.* Qvin Marſchalcus Archiepiſcopi tantâ pollet authoritate, ut abſentibus aliis Marſchalcis fas ſit ei levato baculo regiminis inſigni Regem in Comitiis prodeuntem anteire, ut Bielſcius *lib. VI.* refert, apud qvem Uchanski ſuâ ætate hanc præ-

prærogativam in uſu fuiſſe graviter aſſeverat. Deinde præfertur etiam Archiepiſcopo crux, qvam in Senatu Cruciger ſellæ adſtans tenet, & qvidem ſemper erectam. Fredro *pag. 16.* Chvvalkovvski *lib. I. cap. 5. pag. 72.* Sunt & alii in aula Archiepiſcopali Officiales præter Marſchalcum, ut *Cancellarius*, qvi publicis negotiis & Conſiliis Eccleſiæ & Reipubl. trutinandis & expediendis invigilat; *Præfectus Cameræ*; *Referendarius*; *Cruciger*; *menſæ Archiepiſcopalis Oeconomus* ſeu *Vicedominus*; *Theſaurarius*; *Sacrorum Præfectus*; *Bibliothecarius*; *Stabuli* & *Culinæ Magiſter*, & alii. Porrò Archiepiſcopo ſoli tanqvam primo Principi, anteqvam ferculis inſtruatur menſa, tympana domi foriſqve pulſantur. Præterea Archiepiſcopo ſoli adeundi Regem, qvamprimum ad Regni Comitia venerit, facultas eſt, neqve exſpectat tempus ſalutationi colloqvioqve Regis præfigendum. Ad palatium tendenti Rex ſalutandus obviam mittit Succamerarium Regni, vel aliqvem ex præcipuis Aulæ officialibus uſqve ad inferiora graduum, Marſchalcus Curiæ ad caput eorundem ipſum præſtolatur, tandem jam vicino ſibi Rex aliqvot paſſus it obviam: ut hæc totidem ferè verbis referunt Fredro, Steph. Damalevicius Varta, & Nicol. Chvvalkovvski *ll. cc.* In ſacris ab Epiſcopis vel eorum Officialibus provocatio eſt ad Archiepiſcopum, & ab ipſo

etiam Leopolienſi Archiepiſcopo. Privilegium *monetæ cudendæ* conceſſit olim Archiepiſcopo Gneſnenſi Boleslaus Pudicus circa An. 1232. ut auctor eſt Cromerus *lib. VIII. non procul ab init. fol. 533.* ex Joanne Dlugoſſo *ad dict. An. Tom. I. lib. VI. fol. 581.* Qvod adhuc Archiepiſcopi jus illud habeant, aſſerit Damalevicius *pag. 18.* De qvo tamen meritò dubitatur. Habet Archiepiſcopus ſedem ſuam in Civitate *Lowicz*, & eſt ſimul *Canonicus Natus Eccleſiæ Plocenſis.* Nam An. 1240. Conradus Dux Maſoviæ ſatisfactionis ergò ob cædem in Cancellarium patratam Archiepiſcopo donavit villam Lovvicz, cum ſylvis nemoribusqve adjacentibus, conceſſitqve, ut Archiepiſcopus Gneſnenſis Canonicus eſſet Eccleſiæ Plocenſis. Dlugoſſ. *lib. VI. fol. 596.* Cromer. *lib. VIII. fol. 537.* Lubienski *lib. de Vit. Epiſc. Plocenſium fol. 368. ante med.* Titulus qvem Archiepiſcopus à Rege accipit eſt hic: *Reverendiſſimo in Chriſto Patri.* A privatis Archiepiſcopo Gneſnenſi ſcribitur: *Celſiſſimo ac Reverendiſſimo Domino Domino* N.N. *Dei & Apoſtolicæ Sedis gratia Archiepiſcopo Gneſnenſi, Legato Nato, Regni Poloniæ Primati, primoqve Principi.* Hodierni Archiepiſcopi nomen eſt *Andreas Olſzowski.*

XIII. Tantæ ſunt Archiepiſcoporum Gneſnenſium Prærogativæ, qvibus olim ſub Caſimiro III. Jagellonide fretus Gneſnenſis Archi-

chiepiſcopus, noluit prærogativam loci concedere Sbigneo Oleſnicio Cardinali & Epiſcopo Cracovienſi, *licet Cardinalis etiam, Presbyter & Diaconus majori aliàs ſit dignatione qvam Epiſcopus & Archiepiſcopus, atqve etiam Patriarcha.* Adeò verò exarſit illa, Controverſia, ut ex Comitiis illis, in qvibus controverſia illa fuerat orta, Archiepiſcopus diſceſſerit. Et jam authoritas Primatis periclitabatur, niſi majores Poloni poſtulaſſent à Rege, ut Archiepiſcopus principem in Senatu locum retineret. Tandem An. 1451. controverſia hæc eo modo finita eſt, ut Cardinalis qvidem ille in Senatu primum locum retineret, deinceps verò, ne qvis eum atqve etiam, legationis Apoſtolicæ perpetuæ honorem Rege & Senatu inconſultis peteret aut uſurparet, ut volunt Cromerus *lib. XXII. fol. 523. & 525.* & Neugeb. *lib. VI. pag. 327.* Eodem etiam anno Statutum de Salinis primo loco ſubſcribit Sbigneus Cardinalis & Epiſcopus Cracovienſis, poſt ipſum verò Vladislaus Archiepiſcopus Gneſnenſis. *Vide* Januſzov. *lib. I. Conſtit. part. II. tit. II.* Hæc tamen prærogativa non fuit ſimpliciter eo tempore Cardinali conceſſa, ut voluit Cromerus, & ex eo Neugebauerus, ſed conſtitutum eſſe in ipſis Regni Conſtitutionibus legimus, *ut Eccleſia Metropolitana Gneſnenſis, Dominus qvoqve Archiepiſcopus & Primas Sedis ejusdem pro*

tempore exiſtens in omni jure, auctoritate & poteſtate, prærogativâ, jurisdictione & conſvetudine, qvas aliàs Eccleſia Gneſnenſis ab antiqvo ſupra Eccleſiam Cracovienſem habuit & habet, conſervarentur in æternum. Decretum etiam eſt illo tempore. *Ne uterqve Prælatorum ſimul unâ die in Senatum veniret, ſed alternatim, alter unâ die, & alius alterâ die, qvem Rex vocandum duxerit. Non vocatus verò in hoſpitio maneret, daturus nihilominus ab inde Conſilia opportuna ſuper qvibus fuerit reqviſitus.* Hoc Privilegium Sedis Gneſnenſis, poſtulante Archiepiſcopo, approbavit & Alexander Rex, ut eſt apud Januſzov. *lib. II. Conſtit. part. II. tit. II. fol. 192. ſeq.* Poſthæc orta eſt inter eosdem Prælatos controverſia de ceremonia nuptiali, uter eorum deſponſationem Regum & benedictionem conferre deberet, cumqve inter eos convenire non poſſet, datum eſt negotium Joanni Capiſtrano Sedis Apoſtolicæ Legato. Cum autem ille nec Germanicam nec Polonicam lingvam ſciret, datum qvidem eſt hoc negotium Cardinali, qvi utriusq; lingvæ gnarus erat, Archiepiſcopus tamen celebravit miſſam. *Vid.* Matth. à Michov. *lib. IV. cap. 59.* Cromer. *lib. XXII. fol. 531.* Seqventibus temporibus habuit qvidem Polonia qvosdam Cardinales, ſub Sigismundo Auguſto Stanislaum Hoſium Epiſcopum Varmienſem. Sub Stephano Rege

RegeGeorgium Radivilium Epiſcopum Cracovienſem, item Bernhardum Maciejovium Epiſcopum Cracovienſem aliosqve,ſed ſubſcriptiones eorum non reperio, unde colligere licet,ipſos in Senatum nunqvam veniſſe, ne prærogativam Archiepiſcopis concedere cogerentur. Imò cum Joannes Albertus Regis Vladislai IV. frater ad Epiſcopatum Cracovienſem eſſet evectus, cautum fuit in Comitiis Regni generalibus, ne ſibi,etiamſi Cardinalitiâ dignitate fulgeret, aliqvam præ Archiepiſcopo vendicaret prærogativam. *Conſtit. An. 1633. §. Conſens nà. fol. 17. ſeq.* Archiepiſcopum Gneſnenſem ſeqvitur ARCHIEPISCOPUS LEOPOLIENSIS. Nomen hodierni Archiepiſcopi Leopolienſis eſt N. *Oborski.*

XIV. Poſt duos illos ArchiepiſcoposGneſnenſem & Leopolienſem ſeqvuntur in Senatu EPISCOPI, qvorum hic eſt Ordo:

Cracovienſis in minore Polonia.
Cujavienſis, qvi & *Vladislavienſis* & *Pomeraniæ* Epiſcopus dicitur. in majore Polonia.
Vilnenſis in Lithvania. } alternant.
Poſnanienſis in Polon. majore. }
Plocenſis in Maſovia.
Varnienſis in Pruſſia. } alternant.
Luceorienſis in Volhynia. }
Præmislienſis in Ruſſia Rubra.

Samogitiæ ſive *Mednicenſis.*

Culmenſis in Pruſſia.

Chelmenſis in Ruſſia Rubra.

Kiovienſis & *Czernichovienſis* ad Boriſthenem.

Camenecenſis in Podolia.

Smolenſcenſis in Ruſſia Alba.

De his Epiſcopis in genere notandum eſt, qvod in Senatu utrumqve Regis claudant latus. Videlicet ad dextram Regis ſedet Archiepiſcopus Gneſnenſis; ad ſiniſtram Archiepiſcopus Leopolienſis. & ſic alii qvoqve Epiſcopi proximum ab his ab utroqve Regis latere locum habent, qvos tandem ſeqvuntur Senatores, Seculares. *Vid.* Alex. Gvagvinus *Tom. I. in Corp. Hiſt. Pol. fol. 36.* Certatum qvidem eſt in Comitiis Lublinenſibus An. 1506. inter Proceres Eccleſiaſtici & Politici Ordinis hac de re. Contendebant qvippe Proceres Seculares, ut Epiſcopi alterum Regis latus ſibi concederent, alterum vel dextrum ſanè ipſi tenerent. Sed Epiſcopi jus utriqve lateri Regio aſſidendi, qvod antiqvitus habebant, etiam tunc retinuerunt. *Vid.* Cromer. *lib. XXX. fol. 830.* Poſthæc cum Sigismundi I. tempore Senatus jam majore ex parte Reformatis conſtaret, parum abfuit, qvin Senatores Eccleſiaſtici Senatu moverentur, imò & hi ipſi jam nutare cœperant. Piaſec. *fol. 48. ſeq.* Sed & in ſpecie de qvibusdam Epiſcopis, qvædam notan-

notanda veniunt. EPISCOPUS CRACOVIENSIS octodecim urbium Dominus eſt & Ducatus Severienſis in finibus Sileſiæ ſupremus Dominus, *teſte* Starovolſcio *in Polonia pag. 47.* Hinc etiam Ducem Severienſem ſe ſcribit. Emit hunc Ducatum Sbigneus Oleſnicius Cardinalis & Epiſcopus Cracovienſis eâ lege, ut penes ſucceſſores ſuos ſemper eſſet ſupremum hujus Ducatus Dominium. Epiſcopi Cracovienſes ſacris operantes utuntur pallio margaritis diſtincto. *Vid.* Damalevicius *in Serie Archiepiſcoporum Gneſn. pag. 11.* Sunt etiam Epiſcopi Cracovienſes Academiæ ejusdem loci Cancellarii, teſte Starovolſcio *in Polonia.* Fuit etiam hic Epiſcopatus aliqvando cum Gneſnenſi Archiepiſcopatu conjunctus. Tenuerunt enim cum Archiepiſcopatu Gneſnenſi Epiſcopatum Cracovienſem Fridericus Princeps, Alexandro VI. Papâ; Et Petrus Gamratus, Paulo III; ac Bernhardus Maciejovvski, Paulo V. indulgente. Nic. Chvvalkovvski *lib. I. Jur. Publ. Polon. cap. V. num. XIII.* Epiſcopo Cracovienſi Cancellaria Regia (referente *l. c.* Chvvalkovio,) titulum inſcribit: *Admodum Reverendo* (Polonicè *Przewielebnemu*) reliqvis verò Epiſcopis titulum inſcribit *Reverendo* (Polonicè *Wielebnemu*) Qvamvis in Conſtitutionibus hæc non ſemper obſerventur. In illis enim etiam Cracovienſis Epiſcopus

pus appellatur tantùm *Reverendus.* A privatis vero omnes Epiſcopi appellantur Illuſtriſſimi atqve Reverendiſſimi. EPISCOPUS CUJAVIENSIS abſente, vel prorſus non exiſtente Archiepiſcopo Gneſnenſi, Interregis Officio fungitur, ut jam ſupra oſtenſum eſt. POSNANIENSIS EPISCOPUS à Wladislao Sputarore, ſimul cum Archiepiſcopo Gneſnenſi, accepit jus monetæ cudendæ. *Vid.* Joan. Dlugoſſ. *ad an.1232. lib. VI. f. 581.* Illo tamen jure hodiè non utitur. De VILNENSI EPISCOPO refert Starovolſcius, qvod ſe *Ducem Ivanum* ſcribat: Unde verò hæc hauſerit, ignoro; Niſi qvod ſuſpicari liceat, errorem hîc commiſiſſe Starovolſcium ex malè intellecto pvivilegio qvodam. Etenim An. 1401. Fœderi Lithvaniæ cum Regno Poloniæ inito ſubſcribunt: *Jacobus, Divinâ Providentiâ Vilnenſis Eccleſiæ Epiſcopus, Dux Ivanus Olgimundi cum filiis ſuis* &c. apud Joan. Januſzov. *lib. VII. Conſtit. part. I. tit. III. fol. 750.* ubi forſan Starovolſcius conjunxit, qvæ erant dividenda. Porro PLOCENSIS EPISCOPUS in Maſovia Pultovienſis Territorii ſupremus eſt Princeps, nec ab illo datur Provocatio ad Regem, ſed ita Nobiles illi ſunt ſubditi, ſicut & Nobiles in Ducatu Severienſi Epiſcopo Cracovienſi: Præpoſitus qvoqve Capituli Plocenſis integrum Territorium poſſidet eodem jure. Porrò Archiepi-

ſcopus

Digitized by Google

ſcopus Gneſnenſis ſimul eſt Canonicus Natus Eccleſiæ Plocenſis. *Vid.* Starovolſc. *in Polonia, ubi agit de Maſovia.* Præterea EPISCOPUS VARMIENSIS in Provincia ſive Epiſcopatu Varmienſi ſub ſe habet Nobilitatem à jurisdictione Regiorum Magiſtratuum exemptam. *Vide tamen qvæ habet* Paulus Szerbic *Part. VI. Conſtit. cap. 3. fol. 323. & 324.* Epiſcopo Kiovienſi ſubjecta eſt An. 1638. Diœceſis Czernichovienſis & Novogrodenſis Severiæ ultra Boriſthenem. *Vid. Conſtit. dicti anni fol. 35.* Tandem EPISCOPATUS VENDENSIS in Livonia, cujus mentionem ſupra fecimus, jam per pacta An. 1660. cum Rege Sveciæ in monaſterio Olivenſi inita, ſublatus eſt. De reditibus & ſplendore Epiſcoporum Poloniæ *Vid.* Cromer. *lib. II. Deſcript. Polon. pag. 177.* & Stanisl. Lubienski *in Vita Angelotti I. fol. 310. Operum.* Tandem de Epiſcopis notetur, qvod per legem de An. 1627. non poſſint cum Epiſcopatu ſimul Abbatias, ſine ſpeciali Reipublicæ conſenſu tenere. *Vid. & Conſtit. An. 1667. fol. 15.* Ob crebras tamen Tartarorum incurſiones, & Bonorum Eccleſiaſticorum in Ruſſia, Podolia &c. devaſtationes, conceſſum eſt An. 1633. ut Archiepiſcopo Leopolienſi, item Præmislienſi, Samogitiæ, Chelmenſi, Kiovienſi, Camenecenſi & Wendenſi Epiſcopis liceret ſimul cum Epiſcopatu ſingulas Abbatias poſſidere. *Vid. Con-*

ſtitutiones ejus anni fol.26. Unde etiam hoc Anno 1677. poſtqvam Archiepiſcopus Leopolienſis fatis conceſſiſſet, traditus eſt dictus Archiepiſcopatus cum Abbatia Tremeſnenſi, Reverendiſſimo Domino Oborski Suffraganeo Cracovienſi. *Vid. Diar. Comitiorum ad 18. Februar.*

XV. Epiſcopos excipiunt Senatores Seculares, nempè PALATINI & CASTELLANI, qvibus immixtus eſt unus GUBERNATOR, ſive, ut vulgò vocatur CAPITANEUS ſive PRÆFECTUS (Polonicè *Staroſta* dicitur) SAMOGITIÆ. Ordo verò Palatinorum & qvorundam Caſtellanorum talis eſt:

Caſtellanus	*Cracovienſis*	
Palatini	*Cracovienſis*	} alternatio inter hos obtinet.
	Poſnanienſis	
	Vilnenſis.	
	Sendomirienſis.	
Caſtellanus	*Vilnenſis.*	
Palatini	*Caliſſienſis.*	
	Trocenſis.	
	Siradicenſis.	
Caſtellanus	*Trocenſis.*	
Palatinus	*Lencicienſis.*	
Capitaneus	*Samogitiæ.*	
Palatini	*Breſtenſis.*	
	Kiovienſis.	
	Inowladislavienſis.	
	Ruſſiæ, qvi antea dicebatur Leopolienſis.	

Vol-

Volhyniæ.
Podoliæ, qvi antea dicebatur Ca-
Smolenſcenſis. (meneccenſis.
Lublinenſis.
Polocenſis.
Belzenſis.
Novogrodenſis.
Plocenſis.
Vitepſcenſis.
Maſoviæ, qvi antea vocabatur
Podlachiæ. (Czirnenſis.
Ravenſis.
Brzeſcienſis.
Culmenſis.
Mſcislavienſis.
Mariæburgenſis.
Braclavienſis.
Pomeraniæ.
Minſcenſis.
Czernichovienſis.

In hoc Ordine Palatinorum primum locum habet CASTELLANUS CRACOVIENSIS, licet aliàs, ut ex infra dicendis apparebit, alii Caſtellani majores atqve minores, exceptis Vilnenſi & Trocenſi, omnes demum Palatinos ſubſeqvantur. Cauſa, cur Caſtellanus Cracovienſis Palatino Cracovienſi præponatur, hæc eſſe perhibetur: Cum circa An. 1130. Scarbimirus Palatinus Cracovienſis Boleslao III. Principi Poloniæ, cognomine Crivouſto

vouſto rebellaſſet, prælatus eſt in perpetuam facti deteſtationem Palatino Caſtellanus, *ut teſtatur* Joannes Dlugoſſus *lib. IV. Annal. Polon. fol. 369. & ex Dlugoſſo Cromerus, Neugebauerus & alii.* Qvod verò VILNENSIS & TROCENSIS CASTELLANI aliis multis Palatinis præferantur, cauſam non puto eſſe aliam, qvam qvod hi Caſtellanatus ſint aliis Palatinatibus antiqviores. Statim enim ab initio cum Lithvania juncta eſſet Poloniæ, inſtituti fuerunt Palatini & Caſtellani Vilnenſes & Trocenſes, ut ex variis ſubſcriptionibus liqvet. Cum itaqve poſt ea tempora, aucto per Vitoldum Magno Ducatu Lithvaniæ, alii Palatini & Caſtellani crearentur, conceſſerunt dictis illis Caſtellanis, ut antiqvioribus locum honoratiorem. Idem dicendum eſt de GUBERNATORE ſive CAPITANEO SAMOGITIÆ, qvi in Conſtitutionibus aliqvando GENERALIS DUCATUS SAMOGITIÆ CAPITANEUS vocatur. ut in *Conſt. de An. 1641. fol. 28.* Diverſum verò prorſus Ordinem in Senatu Lithvanico olim ante fœdus (An. 1569. demum conſummatum) fuiſſe, cognoſcimus ex Legatis, qvi dicto illo anno ad Comitia Lublinenſia miſſi ſunt. Ordo ille talis eſt.

Digitized by Google

Ex Pontificibus tunc lecti fuerunt:

Valerianus Vilnenſis Epiſcopus.
Nicolaus Pac Kiovienſis Epiſcopus.

Senatores Seculares in duas diviſi fuere claſſes;

Ex prima fuerunt:

Nicolaus Radzivvil Dux in Olyka, Palatinus Vilnenſis, Marſchalcus & Cancellarius Lithvaniæ.

Stephanus Koributh in Zbaras Palatinus Kiovienſis.

Ex altera:

Nicolaus Kiſzka Pincerna Lithvaniæ, Præfectus Drohicenſis.

Ex Ordine Ducum & Baronum:

Nicolaus Radzivil Palatinides.
Hieronymus Chodkievvicz Caſtellanides Vilnenſis.
Jvanus Dux in Czartoryisk.
Jaroslaus Senguſzko Dux in Nieſvvieſz.

Ex Marſchalcorum Ordine:

Petrus Zaorski.
Michaël Lozinski.

Ex

Digitized by Google

Ex Patriciis:

Melchior Szemet.
Melchior Snovvski.
Ladislaus Dux in Zbaras.

Ex Vexilliferorum Ordine.

Paulus Oſtrovvicki Oſmianenſis } Signiferi.
Nicolaus Janovvicz Upitenſis }

Ex univerſo Eqveſtri ordine.

Qvælibet Provincia ſuos miſit Delegatos. *Vid.* Albert. Wijuk Kojalovvicz *Part. II. Hiſt. Lithvan. lib. VIII. p. 487. ſeqq.* Paulò aliter hi Legati dividuntur apud Joan. Januszovium *lib. VII. Conſtit. fol. 761.* Ibi enim duæ claſſes Senatorum Eccleſiaſtici, duæ itidem claſſes Senatorum Secularis Ordinis numerantur. Reliqvi Ordines eodem modo, ut à nobis factum eſt, recenſentur. In Livonia tres Palatinos, & tres Caſtellanos fuiſſe, ſupra dictum eſt; Illi verò per Pacta Olivenſia An. 1660. ſublati ſunt, ita ut qvidem tunc viventes Senatores Livonici Dignitates ſuas retinerent: poſt mortem autem ipſorum nulli alii crearentur; qvam ob cauſam nos etiam in Catalogo hoc noſtro eos omiſimus. Sunt autem PALATINI Principes creati, primarii in ordine

ne Secularium Senatores, & Duces Exercituum in ſuis Palatinatibus, qvo tamen officio militari non niſi tempore Generalis expeditionis (Polonis *Poſpolite Ruſzenie* dicitur) funguntur. Pacis tempore non una eſt eorum ubiqve functio. Nam in Magno Ducatu Lithvaniæ ſunt Palatini, qvi in ſuis Palatinatibus exercent judicia Caſtrenſia, qvæ aliàs in Polonia Capitaneis competunt. In Diſtrictibus verò Lithvanicis, qvi Palatinatibus adjunguntur, ut Lidenſi, Oſmianenſi &c. ubiqve aliij habentur Capitanei cum jurisdictione. Habentur hæc, qvamvis obſcurè, in Statuto Lithvanico *cap. IV. art. 30.* In Pruſſia qvoqve judicia illa Caſtrenſia appellantur Palatinalia, qvia à Palatinis exercentur. Aſt in Regno, licet aliis in locis poſſint eſſe Capitanei, ſi ipſis à Rege conferantur, in ſuis tamen Palatinatibus nonniſi hæc ipſis incumbunt munia, ut qvisqve Palatinus (qvod etiam Palatinis in M. Duc. Lithv. competit.) in ſuo Palatinatu extra Comitiorum & belli tempus pretia rebus venalibus conſtituat; curam gerat ponderum & menſurarum; Judæorum etiam judicia exerceat. Sed de his poſtea. Habent verò ſinguli Palatini ſuos Vicepalatinos juratos, ad qvorum officium pertinet, præter alia, & menſurarum exæqvatio, *Conſt. An. 1635. tit. O Korcach. Conf.* Nic. Chvvalkovvski *lib. I. cap. 5. n. 17. pag. 75.* Stan. Krziſtanovvicz *in*

De-

Deſcript. Polon. pag. 7. Titulum primo Senatorum Secularium Caſtellano Cracovienſi ut & Palatino Vilnenſi ordinariè Rex in literis tribuit: *Illuſtris* (Polonicè *Jasnie wielmozny*) Reliqvis Palatinis *Magnifici* (*wielmozny*) A privatis verò omnibus his inſcribitur titulus: *Illuſtrisſimi*. Niſi qvod Principibus tribuatur titulus: *Illuſtrisſimi* & *Celſiſſimi* (Polonicè *Jasnie Oſwieceni.*)

XVI. Palatinis ſuccedunt CASTELLANI, qvi diſtingvuntur in Majores, & Minores. CASTELLANI MAJORES ſunt ſeqventes:

Poſnanienſis.
Sendomirienſis.
Caliſſienſis.
Voynicenſis.
Gnesnenſis.
Siradicenſis.
Lencicienſis.
Samogitiæ.
Breſtenſis.
Kiovienſis.
Inovvlodislavienſis.
Leopolienſis.
Wolbyniæ.
Camenecenſis.
Smolenſcenſis.

Lub-

Lublinenſis.
Polocenſis.
Belzenſis.
Novogrodenſis.
Plocenſis.
Witepſcenſis.
Cernenſis.
Podlachiæ.
Ravenſis.
Brzeſcienſis.
Culmenſis.
Mſcislavienſis.
Elbingenſis.
Braclavienſis.
Gedanenſis.
Miriſcenſis.
Czernichovienſis.

Caſtellani minores, qvi tantum in Majori Minoriq́ꝫ Polonia, Maſovia & Palatinatu Ruſſiæ reperiuntur ſunt ſeqventes:

Sandecenſis.
Medirecenſis.
Vislicienſis.
Biecenſis.
Rogoſnenſis.
Radonicenſis.

Digitized by Google

Zawichoſtenſis.
Lendenſis.
Sremenſis.
Zarnovienſis.
Malogoſtenſis.
Vielunenſis.
Præmyslienſis.
Halicienſis.
Sanocenſis.
Chelmenſis.
Dobrinenſis.
Polanicenſis.
Præmetenſis.
Krivinenſis.
Czechovienſis.
Naclenſis.
Roſpirienſis.
Biechovienſis.
Bidgoſtienſis.
Bræſinenſis.
Kruſvicienſis.
Oſwiecimenſis.
Camenenſes.
Spicimirienſis.
Inovlodenſis.

Digitized by Google

Kovalienſis.
Santocenſis.
Socbaczovienſis.
Varſavienſis.
Goſtinenſis.
Viſnenſis.
Raciecenſis.
Sierpcenſis.
Wyſogrogendis.
Ripinenſis.
Zakocimenſis.
Ciecbanovienſis.
Livenſis.
Slonſcenſis.
Lubaczovienſis.
Konarienſis Terræ Siradiæ.
Konarienſis Terræ Lencitiæ.
Konarienſis Terræ Cujaviæ.

Diſtingvuntur Caſtellani in Majores & Minores, qvod hi non niſi poſtremis temporibus ad conſilium admitti cœperunt, nec ſtatim ad ſecretiora Conſilia admiſſi ſunt. Cromer. *lib. II. Deſcript. Polon. pag. 140.* Sigismundus Auguſtus Rex tentaſſe etiam dicitur, ut Palatini à Caſtellanis, & hi à Nunciis Terreſtribus veſtibus etiam ipſis diſtingverentur, teſte Philippo Padnievio, apud Chriſtophorum Varſe-

vicium *lib. I. de Opt. Statu. Libert. pag. 104.* Agitatum hoc eſt propterea, qvoniam Caſtellani Minores tum in Nuncios Terreſtres ſe eligi & ad Comitia mitti patiebantur, ut habet Varſevicius *loc. cit.* Nicolaus Chvvalkovvski inter Caſtellanos majores & minores hanc differentiam notat, qvod illi (paucis exceptis) à Palatinatibus; hi verò à terris & Diſtrictibus denominentur, uti ex ipſo Catalogo patet. (Hinc in Conſtit. An. 1641. Caſtellani minores nominantur *Caſtellani Diſtrictuum. Caſztellani Powiatowi.* fol. 16. tit. *Caſztellania.*) Aliàs uſum hodiè minores Caſtellanos cum Majoribus exæqvaſſe refert. *lib. I. cap. 5. n. 18. pag. 77.* Patet hujus aſſertionis veritas ex eo, qvoniam & minores Caſtellani ſemper ad Comitia vocantur, admittuntur etiam ad Reſidentiam in Aula Regis, ut poſtea cap. VI. dicemus. Hoc tamen diſcriminis inter illos intercedit, qvod minores non in ſellis eodem ordine diſpoſitis cum Epiſcopis, Palatinis & Caſtellanis majoribus, ſed in ſcamnis ponè alios Senatores conſideant; Ob qvam etiam cauſam in Conſtitutionibus aliqvando Caſtellani Majores dicuntur *Kaſztellani Krzeslowi*, & minores, *Kaſztellani nie Krzeslovvi*, ut in Subſidio generali, qvod annexum eſt Conſtitutionibus *de An. 1673. fol. 2. in fin.* Porro notandum eſt, Palatinum non poſſe ſimul eſſe Caſtellanum ejusdem loci. Item neqve Palati-

latinum neqve Caſtellanum poſſe eſſe Capitaneum, vel etiam Officialem Terreſtrem in eodem Palatinatu, in qvo eſt Palatinus vel Caſtellanus, exceptis Palatinatu, Caſtellanatu & Capitaneatu Cracovienſi, ut habet Conſtit. *Caſimiri III. Jagellonidis An. 1454.* & Conſtit. *Sigismundi Auguſti An. 1562.* apud Januszov. *lib. III. Part. V. fol. 303. ſeq.* Item Palatinus Czernichovienſis, ut (exemplo Palatini Kiovienſis) ſemper ſit etiam Capitaneus Czernichovienſis, conſtitutum eſt An. 1635. *Vid. Conſtit. dicti An. ante med.* In Lithvania qvoqve aliud qvidpiam obtinet, ut jam ſupra dictum eſt. Porro nullus Caſtellanus poteſt eſſe Burggrabius Arcis Cracovienſis, vel etiam aliorum caſtrorum per Conſtit. *An. 1562. & 1563. fol. 42. in Volumine Petrikovii.* Additur in Conſtitutionibus illis ratio, cur hæc ſint incompatibilia. Videlicet Caſtellanorum in bello præſentia reqviritur; Burggrabius verò cuſtodire & defendere arcem debet. De Caſtellanis porro ſciendum eſt, qvod præter munus Senatorium pacis tempore nullam habeant jurisdictionem; in Bello verò, qvando Expeditio Generalis indicitur, qvod vices Palatini ſui obtineant. Titulus ex Cancellaria Regia Caſtellanis majoribus tribuitur: *Magnifici* (*Wielmozni*) Minoribus verò *Generoſi* (*Vrodzeni*) à privatis verò omnes Caſtellani nominantur *Illuſtriſſimi* (*Jasnie Wielmozni*)

mozni) Vernaculo etiam ſermone Caſtellani dicuntur κατ' ἐξοχὴν *Domini*, appellatione loci, cujus ſunt Caſtellani, deflexâ in *ki* vel *ſki*, ut *Pan Poznanski* i. e. Dominus Poſnanienſis, qvi non eſt alius qvam Caſtellanus Poſnanienſis. *Vid.* Cromer. *lib. II. Deſcript. Polon.* *pag.* 143.

XVII. Ultimi in Senatu ſunt OFFICIALES, ut vocantur, Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ, qvi hoc ordine ſeſe ſubſeqvuntur:

Marſchalcus Regni ſupremus.
Marſchalcus M. Duc Lithvaniæ.
Cancellarius Regni ſupremus.
Cancellarius M. Duc. Lithvaniæ.
ProCancellarius Regni.
ProCancellarius M. Duc. Lithv.
Theſaurarius Regni.
Theſaurarius M. Duc. Lithv.
Marſchalcus Curiæ Regni.
Marſchalcus Curiæ M. Duc. Lithv.

Agitata eſt multo tempore controverſia de prærogativa loci inter Cancellarios & Marſchalcos Curiæ, qvæ demum An. 1635. ad inſtantiam Rotæ Nunciorum à Vladislao IV. Rege ſopita eſt eo modo, ut Marſchalci Curiæ ultimo loco cenſerentur. *Vid.* Conſtit. *dicti Anni tit. O Mieyſcu vv Senacie fol.* 18. Hinc Starovolſcius in Poloniæ ſuæ Editione Colonienſi ponit Marſchalcos Curiæ immediatè poſt Marſchalcos ſupremos ante Cancellarios,

Digitized by Google

os,qvod tamen poſtea in Editione Dantiſcana mutatum eſt. Marſchalci & Theſaurarii non poſſunt ſimul eſſe Palatini vel Caſtellani, ex Conſtit. *Sigismundi Auguſti An. 1565. tit. Oſpolnoſci. fol. 84.* Hactenus etiam permiſſum fuit,ut Marſchalci & Cancellarii poſſent ſimul eſſe Duces Belli,ut exempla teſtantur (Nam Joannes Samoſcius ſub Sigiſmundo III. Rege fuit Cancellarius Regni ſupremus,& ſimul ſupremus Exercituum Regni Dux: Hodiè qvoqve Illuſtriſſ. atqve Celſiſſ. Princeps Radzivilius eſt ProCancellarius Magni Ducatus Lithvaniæ & ſimul Exercituum M. Duc. Lithvaniæ Dux Campeſtris. De Marſchalcis, qvod potuerint ſimul eſſe Duces belli,teſtatur exemplum moderni Regis Sereniſſimi Joannis III. qvi anteqvam ad Regale ſolium eveheretur, fuit Marſchalcus Regni ſupremus & ſupremus Exercituum Regni Dux.) Sed poſtqvam eâ de re multæ controverſiæ fuerunt ortæ, inſertus eſt Pactis Conventis Michaëlis & Joannis III. Regum articulus, ne impoſterum Marſchalcis, Cancellariis & Theſaurariis dignitas Ducum Belli conferatur. §. *Wtym ſie.* Cavetur & hoc in Conſtitutionibus Regni,ne Cancellarii & Vice-Cancellarii, ſi conſecuti fuerint Archiepiſcopatum Gneſnenſem,vel Epiſcopatum Cracovienſem, Vladiſlavienſem,Poſnanienſem, Varmienſem & Plocenſem, vel etiam Palatinatum aut Caſtellanatum,

 natum,

natum, ne, inqvam, retineant officium Cancellarii ex Conſtit. *Alexandri Regis An. 1504. Vid.* Januszov. *lib. III. Conſtit. Part. 3. tit. 1. fol. 287.* Conſ. Piaſec. *ad An. 1613. fol. 338. & ad An. 1617. fol. 368. ſeq. Ad An. 1624. fol. 439. Ad An. 1627. fol. 469. Ad An. 1635. fol. 570. & 574.* De Palatinatu & Caſtellanatu non erat, ut lex poneretur, cum vix, aut ne vix qvidem, aliqvis Cancellariatum dimiſſurus ſit, ut conſeqvatur Palatinatum vel Caſtellanatum, cum potius multi etiam ſupremos Palatinatus & Caſtellanatus dimittant, ut Cancellariatu potiantur. Sic Illuſtriſſimus ac Celſiſſimus Princeps Georgius Oſſolinius dimiſſo Palatinatu Sendomirienſi factus eſt Vice-Cancellarius Regni. *Vid.* Piaſec. *f. 599. (503.)* Similiter etiam Illuſtriſſ. atqve Celſiſſ. Princeps Michaël Radivilius ex Palatino Vilnenſi factus eſt ProCancellarius Magni Ducatus Lithvaniæ. Tantæ enim Marſchalci ſupremi, & Cancellarii ſupremi ſunt dignationis, ut præter Caſtellanum Cracovienſem, & Palatinatum Vilnenſem, his ſolis ex Senatoribus Secularibus Rex tribuat titulum *Illuſtris.* Vid. Piaſec. *ad An. 1587. fol. 65. (55.)* Chvvalkovvski *lib. I. Jur. Publ. Polon. cap. 5. num. 18.* Cum verò alter Cancellariorum in Regno debeat eſſe ex Ordine Eccleſiaſtico, ut habet Conſtit. *Sigismundi I. An. 1507.* (Hinc Cromerus eam vocat legem non antiqvam, cum antea ſoli

Sacer-

Sacerdotes hoc munere fungerentur. *in Deſcript. Polon. lib. II. pag. 186.*) ideò Cancellariatus confertur uni ex poſtremis Regni Epiſcopis ut Culmenſi, Præmislienſi &c. Hoc verò propterea fit, qvia tenuiores ſunt horum Epiſcoporum proventus. Extraordinarium autem eſt, qvod nuper Illuſtriſſimo atqve Reverendiſſimo Stanislao Widzgæ Epiſcopo Varmienſi cum conſenſu omnium Ordinum collatus eſt Vice-Cancellariatus Regni. Id enim extraordinariæ magni Viri Virtutes, & ſingularia in Rempubl. merita poſtulabant. Ne verò id in conſeqventiam trahatur, cavetur Conſtitutione *Anni 1676. fol. 29.*

XVIII. Jam de muniis Magiſtratuum horum qvædam addenda ſunt. MARSCHALCI Regni ſupremi munus eſt, cùm aliàs, tùm præcipuè in Interregno, ut locum Comitiis agendis præparet; ſtativa circumqvaqve Senatoribus & Ordini Eqveſtri aſſignet; Legatis diverſoria provideat. Simulac ad Comitia confluunt Senatores & Nuncii Terreſtres, ſtatim omnia adminiſtranda ſuſcipit; imponit precia rebus venalibus; moderatur pompas publicas; præſtat ſilentium in Conſeſſu ſenatus; copiam dat ſententiæ dicendæ. Si qvis etiam Senatorum extra ordinem, vel qvispiam alius ex Eqveſtri Ordine in Senatum veniens perorare voluerit, nonniſi petitâ à Marſchalco Regni dicendi facultate prolo-

qvitur. Hæc autem Marſchalco maximè incumbit cura, ut in Comitiorum loco & aula Regia, tam ſub Rege, qvam ſub Interregno, omnia ſint ſecura. Habet itaqve poteſtatem coërcendi & puniendi facinoroſos etiam ultimo ſupplicio, eſtqve eorum forum ultimæ inſtantiæ; & cum aliqva eſt cauſa majoris momenti, non per viam appellationis, ſed informationis ſententia Regia expoſcitur. Chvvalkovvski *lib. I. cap. 5. n. XIX. pag. 78.* Limitata tamen eſt eorum poteſtas tempore Interregni in Electione Regum. Tum enim ad judicia Capturalia præter Marſchalcos adduntur alii judices ex Senatorio pariter, atqve Eqveſtri ordine, ut ſupra dictum eſt. Hæc itaqve ſunt Marſchalci Regni ſupremi munia, qvæ cum conſilio Marſchalci Curiæ exeqvitur, qvando in Regno Comitia celebrantur. Rege verò in Lithvania degente & Comitia celebrante (qvod ut inpoſterum fiat, legibus definitum eſt, ut de Comitiis acturi monebimus) iisdem muniis fungitur Marſchalcus Magni Ducatus Lithvaniæ ſupremus cum conſilio Marſchalci Curiæ Magni Ducatus Lithvaniæ; In abſentia Marſchalci Regni ſupremi, fungitur eodem officio in Regno Marſchalcus Curiæ Regni; & ſi hic qvoqve abeſt, tum demum munus hoc in Regno incumbit Marſchalco Magni Duc. Lithvaniæ, vel in hujus abſentia Marſchalco Curiæ Magni Ducatus

tus Lithv. Qvin omnibus Marſchalcis abſentibus,obeunt etiam hæc munia Cancellarii & Theſaurarii. CANCELLARIORUM in Regno alter eſt Secularis, alter ex Ordine Eccleſiaſtico; Conſvetudine enim longâ introductum eſt,ut mortuo Cancellario Seculari, ſuccedat ViceCancellarius ſpiritualis; & vice verſâ defuncto Cancellario ſpirituali, ſuccedat in Officium Cancellariatus ſupremi ViceCancellarius Secularis. In Lithvania utut antea admiſſi qvoqve fuerint ad munera Cancellariorum & Epiſcopi; ut conſtat exemplo Euſtachii Wolovvicz, qvi ſub initium hujus ſeculi fuit Epiſcopus Vilnenſis, & ViceCancellarius Magni Ducatûs Lithvaniæ: Hodiè tamen uterqve Cancellariorum eſt Secularis. Eſt autem Cancellarii & ViceCancellarii par auctoritas & poteſtas, excepto, qvod ſupremus ſit majoris, Procancellarius minoris Sigilli cuſtos, & hic nonniſi illo abſente Aſſeſſorialia exerceat judicia,de qvibus poſtea. Alia, qvæ Cancellariis incumbunt, ſatis nota ſunt. Verbo, Cancellarii ſunt os & manus Regis, qvibus in expediendis negotiis utitur. *Vid.* Krzyſtanovvicz *in Deſcript. Polon. pag.14.* Chvvalkovvski *loc. cit. pag. 82.* THESAURARII ſunt Promi & Condi Theſauri Reipubl. & Magiſtri rei monetariæ. *Vid. Conſtit. An. 1611. fol. 12.* In Conſtit. *An. 1654. fol. 14.* vocatur Theſaurarius ſupremus rei moneta-

riæ

riæ præfectus. Qvando Rex alicui tradit Officium Theſaurarii Regni, deſignantur qvatuor ex Ordine Senatorio (ubi duo ſunt ex majore, duo ex minore Polonia) qvi omnia ex Regiſtro Theſaurario tradant, deinde unum Regiſtrum Regi, alterum Theſaurario inſinuent, tertium ipſi ſibi ſervent. ex Conſtit. *Sigismundi Auguſti An. 1563. fol. 43.* Conf. Januszov. *lib. IV. part. I. tit. III. fol. 309.* Juramenta horum Officialium, ut & reliqvorum Senatorum dabimus in fine hujus capitis.

XIX. Præter Epiſcopos, Palatinos, Caſtellanos, & Magiſtratus enumeratos, ſunt adhuc alii, qvi Cromero viſi ſunt ad Conſilium Regium pertinere, ut duo PRÆFECTI ſive CAPITANEI, nempe MAJORIS & MINORIS POLONIÆ, ſed perrarò uſu venire dicit, ut illi non alio aliqvo honore Senatorio fulgeant. *lib. II. Deſcript. Polon. pag. 139.* Addit ibidem: *Secretarii admittuntur qvidem & ipſi jurati in Senatum, ſed ut Auditores modò & qvaſi Seminarium Senatus. Neqve locum habent in Conſilio, neqve dictionem ſententiæ. Ex his autem unus Major Secretarius dicitur: Duo Referendarii, ſive ſupplicum libellorum Magiſtri ſunt. Putantur & Succamerarii aditum habere ad locum habendi Senatus, claudendi & aperiendi oſtia, idqve in ſuo tantum qvisqve territorio. Jam & Senatorum primariorum præſertim filios adoleſcentes admitti in*

ti in Senatum non inuſitatum eſt. Qvanqvam ſoleant & ii ſacramento adigi in numero Secretariorum, qvo liberius interſint Conſiliis. Hæc Cromer. *loc. cit. pag. 140. ſeq.* In Volumine tamen Legum *ab Andrea Petricovio edito fol. 180.* Poſtqvam ordo Senatorum tàm Spiritualium, qvàm ſecularium deſcriptus eſſet, additur: *Referendarios quoqve habere potestatem, in Senatu ſententiam ſuam dicendi.* De omnibus Senatoribus id notandum eſt, qvod ſine peculiari Reipublicæ indultu, ad curandam valetudinem, vel ad alia negotia expedienda non poſſint limites Regni egredi. Exempla *vid.* in Conſtit. *An. 1676. fol. 57.*

XX. Tandem cum ſingulorum SENATORUM OffiCIA eò melius ex jurejurando cujusqve nobis innoteſcere poſſint, placet tandem juramenta illa ſubnectere. Jusjurandum SENATORUM, qvi non ſunt Officiales, ſeqvens eſt: *Ego N. juro, qvia Sereniſſimo Principi ac Domino N. Regi Poloniæ fidelis ero; pro ejusqve Majeſtate & Reipubl. Regni ſui fideliter conſulam & in judicio juſtè ſententiam dicam: ſecreta, qvæ mihi per ſuam Majeſtatem & Conſiliarios ejus dicentur, contingentia vel Majeſtatem Regiam vel Rempublicam aut utrumqve nemini in jacturam Regiam & Reipubl.*

pan-

pandam, & pro poſſe meo, utilitates ſuæ Majeſtatis Regiæ, Regni & Reipubl. augmentabo: qvicqvid verò ſcivero, intellexero aut ſenſero ſuæ Majeſtati Regiæ, Regno & Reipublicæ nocibile & damnoſum, præcuſtodiam; & ne fiat, me opponam, & illud avertam. Sic me Deus adjuvet, & hoc ſacrum Evangelium, aut hæc ſancta Crux. Vid. Conſt. *An. 1588. f. 469.* & Januſzov. *lib. III. Conſt. init. f. 269.* MARSCHALCORUM jusjurandum hujus eſt tenoris: *Ego N. juro, qvod Sereniſſimo Principi & Domino, Domino N. Regi Poloniæ & ejus ſucceſſoribus & Regno Poloniæ in hoc Officio Marſchalcatus mihi commiſſo fidelis ero, illudqve tàm in Conventibus publicis, qvàm etiam in aliis locis in Aula Majeſtatis Regiæ, ſummâ fide & diligentiâ adminiſtrabo, non privati mei alicujus qvæſtus, ſed dignitatis & utilitatis tantum Maj. Regiæ & Regni Poloniæ gratiâ. In Conſilium Regiæ Majeſtatis adbibitus, illud ego fidele Majeſtati ejus & Regno Poloniæ præſtabo. Nulla ſecreta, qvæ mihi aliqvando à Majeſtate Regia vel Senatoribus Regni communicata fue-*

fuerint, præter voluntatem vel in præjudicium Majeſtatis ejus & Regni Poloniæ revelabo. Pericula omnia, quæ imminere Regno & Regi Poloniæ ſcivero aut opinabor, Majeſtati ejus, & cæteris Senatoribus indicabo, & pro poſſe meo avertam. Perſonæ cujusqve dignitatis rationem pro loco & tempore habebo. Seditiones, contentiones, rixas, ſcandala, exceſſus, maleficia, ne fiant in aula Regia & in Conventibus publicis, omni meâ operâ & diligentiâ providebo. Qvodſi fortè aliqva ejusmodi acciderint, ea, qvantum in me erit, ſedabo aut animadverſione juſtâ vindicabo idqve conſenſu, juſſu & auctoritate Majeſtatis Regiæ: cæteraqve officii mei munera & onera, juxta præſcriptum Statutorum Regni fideliter obſervabo: idqve non ſine mutuo conſilio & conſenſu cæterorum Regni Conſiliariorum & Officialium, qvi præſentes in aula fuerint. Sic me Deus adjuvet & ſancta Dei Crux. Vid. Januſzov. *lib. III. Conſtit. part. IV. tit. I. fol. 293.* CANCELLARIORUM jusjurandum his verbis eſt conceptum. *Ego N. Regni Poloniæ Cancellarius*

rius (vel Vicecancellarius) *juro, qvod Sereniſſimo Principi Domino, Domino N. Poloniæ Regi & Majeſtatis ejus Succeſſoribus ac Regno Poloniæ, in hoc Officio Cancellariatus* (vel Vicecancellariatus) *mihi commiſſo fidelis ero. Nullas literas Pergamenas ſine ſcitu & expreſsâ voluntate Regiæ Majeſtatis tradam. Papyreas verò nullas tàm in Regno, qvàm extra Regnum, qvæ vel Regiæ dignitati vel honeſtati derogent, vel ex qvibus damnum aliqvod ad Majeſtatem ejus vel Regnum pervenire poſſit, & qvæ juri communi & libertatibus adverſentur, aut literis ex Cancellaria datis contrarias eſſe ſcivero. Membranas item nullas unqvam tradam præterqvam papyreas, idqve ſciente tantùm aut jubente Regia Majeſtate. Conſilium fidele Majeſtati ſuæ & Reipublicæ præſtabo, neqve ulla unqvam ſecreta, qvæ mihi communicata fuerint, præter ſuæ Majeſtatis voluntatem & mandatum revelabo: & pericula omnia qvæ imminere vel ejus Majeſtati vel Regno undecunqve ſcivero & cognovero, Majeſtati ejus deferam, & pro poſſe meo avertam.*

Sic

Sic me Deus adjuvet, & hæc ſancta Evangelia. Vid. Januſzov. *lib.III.part.III. tit.I. fol. 286.* Tandem THESAURARII hoc ſeſe Regi ſacramento obſtringunt: *Ego N. juro, qvod Sereniſſimo Principi ac Domino, Domino N. Regi Poloniæ & Majeſtatis ejus Succeſſoribus, ac Regno Poloniæ, in hoc Officio Theſaurariatus mihi commiſſo fidelis ero, illudqve ſummâ fide & diligentiâ adminiſtrabo, non privati mei qvæſtus, ſed dignitatis tantum & utilitatis Majeſtatis Regiæ & Regni Poloniæ gratiâ, coronam & alia inſignia Regni, Privilegia & Theſauros omnes Regni diligenter conſervabo. Reditus omnes & ſingulos Regni, & omnia, qvæ ad fiſcum Regni pertinent, ſummâ curâ & fidelitate exigam & diſpenſabo. Curam monetæ cudendæ, qvando uſus poſtulaverit, rationes ærarii, expeditiones militum, Aulicorum, Legatorum, & omnium eorum negotiorum, qvæ ad uſus privatos & publicos Majeſtatis Regiæ & Regni Poloniæ pertinent, cæteraqve omnia mei officii munia & onera fideliter & ſecundum præſcriptum Statutorum Regni procurabo: idqve non*

 ſine

ſine mandato Majeſtatis Regiæ & Conſilio Conſiliariorum & Officialium Regni. In Conſilio Majeſtatis Regiæ & Regni Poloniæ fidele conſilium dabo. Nulla ſecreta, quæ mihi à Majeſtate Regia vel à Senatoribus Regni communicata fuerint, præter voluntatem & in præjudicium Majeſtatis Regiæ & Regni Poloniæ revelabo. Pericula omnia, quæ imminere Regno & Regi Poloniæ putavero, Majeſtati ſuæ & Senatoribus Regni indicabo, & pro poſſe meo avertam. Sic me Deus adjuvet & ſancta Dei crux. Vid. Januſzov. *lib. IV. Conſt. part. I. init. fol. 307.* & Paulus Szerbic *in Promptuario Statutorum omnium & Conſtitutionum Regni Poloniæ part. I. cap. 16.*

CAP.

CAP. IV.

De *Magiſtratibus, qvi ſunt extra Ordinem Senatorium.*

I.

EGimus ſuperiori capite de Magiſtratibus Ordinis Senatorii, jam Ordine poſtulante pauca qvædam de Magiſtratibus extra Senatum exiſtentibus addemus. Sunt verò illi trifariam diviſi. Vel enim ſunt totius Regni, & Magni Ducatus Lithvaniæ: Vel ſunt Aulæ Regiæ: vel tandem ſingulorum Diſtrictuum. Totius Regni, & Magni Ducatus Lithvaniæ aliter recenſentur à vetuſtioribus, ut à Stanislao Krzyſtanovicio & aliis, aliter à modernis. Nos, qvoniam hoc tempori eſt accommodatius, poſteriores ſeqvemur. Eſt verò ordo ſeqvens Magiſtratuum Regni & M. Duc. Lithvaniæ, ut & Aulæ Regiæ.

Secretarius Regni Major.

Secretarius Major Magni Ducatus Lithvaniæ.

Referendarius Regni ſpiritualis.

Referendarius Magni Ducatus Lithvaniæ ſpiritualis.
Referendarius Regni ſecularis.
Referendarius M. D. Lithv. ſecularis.
Exercituum Regni Dux generalis.
Exercituum M. Duc. Lithv. Dux generalis.
Exercituum Regni Dux Campeſtris.
Exercituum M. Duc. Lithv. Dux Campeſtris.
Succamerarius Regni.
Succamerarius M. Duc. Lithv.
Theſaurarius Curiæ Regni.
Theſaurarius Curiæ M. Duc. Lithv.
Theſaurarius Terrarum Pruſſiæ.
Vexillifer Regni.
Vexillifer Magni Duc. Lithvaniæ.
Enſifer Regni.
Enſifer Magni Ducatus Lithvaniæ.
Præfectus Stabuli Regni.
Præfectus Stabuli Magni Duc. Lithv.
Culinæ Regni Præfectus.
Culinæ M. Duc. Lithv. Præfectus.
Pocillator Regni.
Pocillator Magni Duc. Lithv.
Inciſor Regni.
Inciſor M. Duc. Lithvaniæ.
Dapifer Regni.
Dapifer M. Duc. Lithvaniæ.
Subdapifer Regni.
Subdapifer M. Duc. Lithv.
Pincerna Regni.

Pincerna M. Duc. Lithvan.
Notarius Campeſtris Regni.
Notarius Campeſtris M. Duc. Lithv.
Magiſter Artilleriæ Regni.
Magiſter Artilleriæ M. Duc. Lithv.
Caſtrorum Regni Præfectus.
Caſtrorum M. Duc. Lithv. Præfectus.
Præfectus Vigilium Regni.
Præfectus Vigilium M. Duc. Lithv.
Regens Cancellariæ Majoris Regni.
Regens Cancellariæ Majoris M. D. L.
Regens Cancellariæ Minoris Regni.
Regens Cancellariæ Minoris M. D. L.
Notarii 4. duo Regni & duo M. D. Lithv.
Inſtigator Regni.
Inſtigator M. D. Lithvaniæ
Notarius Decretorum Cancellariæ Regni. } qvi habent ſuos *Regẽtes.*
Notarius Decretor. Cancellariæ M.D.L. }
Vice Inſtigator Regni.
Vice Inſtigator M.D. Lithv.
Venator Regni primarius.
Venator M. D. Lithv. primarius.
Notarius Theſauri Regni ſupremus.
Vexillifer Curiæ Regni.
Vexillifer Curiæ M. D. Lithv.
Præfectus Curruum Regni.
Præfectus Curruum M. D. L.

Digitized by Google

Vice Præfectus Stabuli Regni.
Vice Præfectus Stabuli M. D. L.

Hunc Ordinem tradit Nicol. Chvvalkovvski *lib. I. Jur. Publ. Polon. cap. 6.* Solos Curruum Præfectos omittit, qvos additos reperi in recentiſſimo horum Magiſtratuum Indice, ab amico mihi communicato, licet Auctor Indicis nomina eorum, qvi his Magiſtratibus funguntur, nulla addiderit, qvod tamen in omnibus aliis fecit. Hinc colligere licet, hos jam Magiſtratus vacare. Addit his Krzyſtanovvicz Præfectos Teloneorum, Fodinarum argenti, plumbi, ſalis.

II. De DUCIBUS EXERCITUUM acturi ſumus infra cap. VIII. num. XXI. nunc tantum notamus, Krzyſtanovicium aliosqve vetuſtiores, eos præponere Secretariis majoribus & Referendariis: Sed utrum illi Secretarios majores de jure præcedant, an verò ſeqvantur, forſan hodiè non opus eſt qværere, cum Dignitates hæ Ducum Belli, hodiè non niſi Senatoriâ Dignitate jam fulgentibus conferantur. Unicum forſan hoc Seculo tantum reperitur exemplum Chriſtophori Radzivilii Ducis, cui circa An. 1630. collata eſt Ducis exercituum Dignitas, licet non fuerit Senator, SECRETARII MAJORES ſunt ſpirituales. Admittuntur ad ſecretiora conſilia, expeditionesqve publicas. Supplent vices Cancellariorum, ideoqve proximum habent acceſ-

ſum

ſum ad Epiſcopales Dignitates,ut & ad dignitatem Procancellariatus. REFERENDARII ſunt ſupplicum libellorum Magiſtri. Qvin etiam litibus urbanis ad judicium Regium devolutis diſceptandis adſunt: Exponunt Regi cauſas & Controverſias litigantium. Habent & hi proximum aditum ad dignitates Senatorias. Reliqvorum Magiſtratuum nomina partim ex ipſis nominibus nota ſunt, partim etiam ex ſeqventibus cognoſcentur.

III. Magiſtratus tertii Ordinis, ſive Diſtrictuum ſingulorum dividuntur in duas claſſes. Alii enim ſunt MAGISTRATUS TERRESTRES: Alii MAGISTRATUS CASTRENSES, à caſtris ſive arcibus ita dicti. MAGISTRATUS TERRESTRES ſunt ſeqventes:

Succamerarius, **ſive, Finium regundorum Prætor.**

Vexillifer.

Judex Terreſtris.

Dapifer.

Pocillator.

Subjudex Terreſtris.

Subdapifer.

Pocillator.

Venator.

Tribunus.

Notarius Terreſtris.

Gladifer.

Tribuni alii minores.

Cuſtodes Theſauri.

Hic ordo Officialium Terreſtrium in ſingulis Regni Diſtrictibus conſtitutus eſt in Comitiis An. 1611. *Vid. Conſtit. ejus Anni fol. 26.* Confirmatusqve eſt Anno 1647. *Vid. Conſtit. fol. 18.* Ultimi tantùm illi Cuſtodes Theſauri (*Skarbnici*) additi ſunt per Conſtitutionem *Anni 1635. circa fin. tit. O Skarbnikach.* & *An. 1638. fol. 45.* In Lithvania verò ſunt etiam alii Officiales Diſtrictuū; ut in illis Diſtrictib9, ubi non ſunt Caſtellani, ſunt MARSCHALCI, ſive Comitiolorum Directores, qvi ibidem ſunt perpetui. Nempe Oſmianenſis, Lidenſis, Braclavienſis, Grodnenſis, Caunenſis, Upitenſis, Slominenſis, Wolkovienſis, Orſzanenſis, Pincenſis, Mozyrenſis, Rzeczycenſis, Marſchalci. Deinde inter Officiales Terreſtres Magni Ducatus Lithvaniæ reperiuntur non tantum in qvibusdam Palatinatibus, ſed etiam in Bonis Regiis, TIWUNI. (*Ciwunowie.*) Cujusmodi ſunt, Tivvunus Vilnenſis, Trocenſis, Eyrogalenſis in Samogitia. Item Tivunus in magna Dyrvvian, in minore Dyrvvian, Retovienſis, Vzvvenſis, Tvverenſis, Berzanenſis, Korſzenſis, Schaudovienſis, Pojurenſis, Wieſznianenſis & alii, inter qvos Vilnenſis, Trocenſis & Samogitiæ præcedunt

omnes

omnes Officiales Terreſtres. *Vid. Conſtit. An. 1598. fol. 699.* Porrò eſt etiam in Lithvanicis Palatinatibus Officialis, qvi dicitur HORODNICZY i.e. *ædilis*, ut patet ex *Conſtit. An. 1667. fol. 79.* Aſſignatus eſt illis locus poſt Notarium Terreſtrem, & qvidem non uno, ſed diverſis temporibus. Nimirum Vitepſcenſi *per Conſtitut. Anni 1635. poſt med.* Polocenſi *per Conſtit. An. 1638. fol. 55.* Minſcenſi *per Conſtit. An. 1641. fol. 39.* Mſcislavienſi, *per Conſtit. An. 1661. fol. 19.* Novvogrodenſi *per Conſtit. An. 1676. fol. 18. inter Conſtitut. Lithvanicas.* Occurrunt etiam qvædam differentiæ circa hos Magiſtratus in Maſovia. *Vid. Conſtit. An. 1611. fol. 26.* In Palatinatu Volhyniæ diverſus Ordo fuit antea, qvi qvidem approbatus fuit *per Conſtit. An. 1613. fol. 34.* Sed poſtea idem Ordo introductus eſt, qvi obſervatur in Regno. *Vid. Conſtit. An. 1647. fol. 18.*

IV. Tandem Magiſtratus Caſtrenſes ſunt ſeqventes:

Capitaneus cum Jurisdictione.
Capitaneus ſine Jurisdictione.
Burggrabius.
Vicecapitaneus.
Judex Caſtrenſis.
Notarius Caſtrenſis.

CAPITANEI CUM JURISDICTIONE ſunt Præfecti arcium & Civitatum Regiarum;

 exer-

exercent judicia Caſtrenſia, & per ſuos Vice-capitaneos (qvos non Rex, neqve Nobilitas, ſed ipſi Capitanei conſtituunt) judicia Qverelarum, de qvibus ſuo loco agetur; omnium aliorum judicum ſententias executioni mandant; gerunt curam Redituum Regiorum. Qvamvis autem conſtitutione Anni 1613. Officiales Terreſtres prælati ſint Officialibus Caſtrenſibus; Capitanei tamen excipiuntur, qvi habent in Comitiolis inter Succamerarium & Vexilliferum. *Vid.* qvæ dicturi ſumus *cap. 6. num. 6.* CAPITANEI SINE JURISDICTIONE ſunt Bonorum Regiorum Tenutarii, qvi nulla judicia exercent. BURGGRABII ſunt Cuſtodes arcium, excubiarumqve curam gerunt, Capitanei auctoritati ſubjecti. In Pruſſicis autem Civitatibus Burggrabii non ſunt cuſtodes arcium, ſed in ipſis Civitatibus curam gerunt Bonorum Caducorum, Naufragorum; exercent etiam qvædam judicia. *Vid.* Elias Conſtant. à Trevven Schröder. *in Jur. Publ. Dantiſcano lib. II. tit. 3.* & Reinhold. Curike *in Chron. Gedanenſi lib. II.* NOTARII CASTRENSES interſunt judiciis Caſtrenſibus, poſſuntqve ſuos habere Vice-Notarios, qvi & ipſi debent eſſe Nobiles poſſeſſionati. *Vid. Conſt. An. 1635. tit. Grody vvieczne.* Notandum tandem & hoc eſt, qvod Subjudex Terreſtris poſſit ſimul habere Officia Caſtrenſia *per Conſtit. An. 1658. fol. 45.* qvam-

qvamvis antea (nempe *An. 1635. tit. Salaria.*) Terra Goſtinenſis ſibi hoc reſervaverit, ne Subjudex Terreſtris ſit judex Caſtrenſis. *Vid.* Nicol. Chvvalkovvski *lib. I. Iur. Publ. Polon. cap. 6. pag. 97. ſeqq.*

CAP. V.

De

Nobilitate.

I.

TErtium & ultimum Reipublicæ Polonicæ Ordinem conſtituit Nobilitas ſive Ordo Nobilium. Polonis lingvâ patriâ Nobilis dicitur *Szlachcic*, & Nobilitas *Szlachetſtwo*, vel, qvando Nobilitas pro Nobilibus ipſis accipitur, *Szlachta*. Antiqvitus Nobiles Polonis vernaculâ lingvâ dictos fuiſſe *Supanos*, diſcimus ex Chronico Montis Sereni, qvod Joachimus Joannes Maderus edidit, *ad An. 1209. pag. 86.* Licet verò apud Polonicos Scriptores hoc nomen in uſu fuiſſe non reperiam, fidem tamen huic Auctori, ut συγχρόνῳ, denegare non poſſum, qvi hoc ex cerebro ſuo effingere non potuit. Aliàs & apud Lithvanos Pruſſosqve Veteres Nobiles dictos fuiſſe Supanos, non eſt qvod dubitemus. *Vid.* Caſp. Henneberger. *de Vet. Pruſſ. pag. 18.* Habuerunt

buerunt itaqve Poloni hoc nomen antiqvitùs cum Lithvanis & Pruſſis commune. Conſentit nobiscum Alexander Paprocki in eo, qvod nomen Szlachta antiqvitus apud Polonos non fuerit in uſu; putat tamen, qvod Nobiles olim dicti fuerint *Ziemianie*, qvod vocabulum derivatur à *Ziemia* i.e. terra, qvoniam, qvæ tunc erat morum ſimplicitas, illi habitantes extra urbes, terram colebant. Et ex hac ratione etiam hodiè Nobilium judicia dicuntur *Sady Ziemskie* i. e. judicia Terreſtria; item Delegati Nobilium ex Provinciis ad Comitia miſſi dicuntur adhuc *Poslovvie Ziemſcy* i. e. Nuncii Terreſtres. Poſtea hæc vox manſit penes agricolas honoratiores. Nam vel hodie in Pruſſia illi agricolæ, qvi non ſunt adſcriptitii, ſed libertatibus ſuis gaudent, in Polonicis Pruſſiæ locis, dicuntur *Ziemianie*. Unde autem vox *Szlachta*, qvæ poſtmodum in uſu eſſe cœpit, derivetur, non una eſt Polonorum ſententia. Ridiculum ferè eſt, qvod habet Alexander Paprocki *in Narratione Hiſtorica de Origine ſtemmatis Trzyglovv*. Dicit enim vocem *Szlachta* dici à Germanico Schlachten. Cum enim tempore Vladislai Jagellonis in Pruſſia ad Tannebergam & Grunvvaldiam qvadraginta, vel ſecundum alios qvinqvaginta millia Cruciferorum in prœlio à Polonis cæſa eſſent, communi proverbio inter Germanos jactatum fuiſſe ſcribit illa: Die Pohln-

Polniſche Schlacht. Item: Den Pohlen iſt eigen zu ſchlachten. Inde dicit Nobilitatem Polonicam hoc ſibi gloriæ duxiſſe, nomenqve *Szlachta* ſuum feciſſe. Stanislaus Samicius putat verbum hoc derivari à *ſlavva* qvod gloriam ſignificat. *lib. IV. Annal. Polon. in fin. fol. 191.* Proximè ad rei veritatem mihi accedere videtur Martin. Cromerus, qvando vocem hanc *Szlachta* deducit à Germanico Geſchlechter. *lib. I. Deſcript. Poloniæ pag. 100.*

II. Ut autem apud Veteres Romanos gens differebat à familia, ut totum à parte v. g. Valerii omnes unius eſſe gentis dicuntur, qvia uno nomine continentur omnes: at verò partes hujus gentis ſunt plures, qvæ ex cognominum varietate diſtinctæ ſunt, eæqve familiæ nominantur, ut in gente Valeria ſunt Maximi, Meſſalæ, Flacci, Lævini, Faltones. In gente Cornelia ſunt Scipiones, Lentuli, Dolabellæ, Sullæ, Cinnæ. *Vid.* Carol. Sigonius *lib. de nominib. Rom. cap. 4.* Eadem ratione habet ſe Nobilitas Polonorum. Sunt ibi certæ gentes Nobilium, qvæ in qvamplurimas familias dividuntur. Gentes omnes enumerant Bartholomæus Paprocki *in Opere Stemmatum Nobilitatis Polonicæ,* ut & Simon Okolski *in Orbe Polono tribus Tomis comprehenſo.* Has verò gentes, ſive harum gentium Arma & inſignia longum eſſet hic enumerare, duas igitur tantum Alphabeti literas hic exſcripſiſſe ſufficiet.

Digitized by Google

ciet. Sunt verò hæ: *Abdank* ſive *Habdank*, *Aichinger*, *Alabanda* ſive *Alba Luna*, *Alamani*, *Amadæi*, *Aries* ſive *Junoſza*, *Arca Noë* ſive *Korab*, *Bavorski*, *Belina*, *Belty*, *Berſzten*, *Bialina*, *Biberſtein*, *Bodula*, *Bogoria*, *Boyca*, *Bonarovva*, *Boncza*, *Bozavvola*, *Bozezdarz*, *Bokiiovv*, *Bratczycze*, *Broczvvicz*, *Brodzic*, *Brog*, *Bronic*, *Boleſzyc*, *Budziſz*, *Baran*, *Bzura*. Sic in aliis Literis ſunt, *Cholevva*, *Dambrovva*, *Lelivva*, *Topor* & qvamplurimæ aliæ. Binorum tamen inſignium appellationes ignorari dicit Cromerus *lib. I. Deſcript. Polon. pag.* 104. Sed Sim. Okolski *ſub finem Tomi III.* ſedecim habet inſignia, qvibus nomina non ſunt impoſita. Singula hæc Arma ſive Inſignia, ſive etiam ſingulæ gentes, ut paulo ante diximus, plurimas iterum comprehendunt familias, v.g. gens illa, qvæ habet Arma *Lelivva*, continebat Tarnoviorum, Pileciorum, Melſtiniorum & alias amplas familias. Item gens qvæ habet Arma *Topor*, comprehendit familias Tenciniorum, Oſſoliniorum, Coriciniorum & alias plures. Sub armis *Abdank* ſive *Habdank* comprehenduntur Konarſii, Chojenſcii, Buczacii, Jaslovviecii, Suchodolſcii & alii. Appellationes illæ Armorum, ſive Inſignium, ut & Gentium deſumptæ ſunt partim à re ipſa, qvæ in Inſignibus illis pingitur, v.g. *Topor* dicitur ab aſcia. *Roſa* à flore Roſa. *Korab* ab arca Noë. Horum enim figuram Inſignia illa

refe-

referunt, partim etiam depromptæ ſunt ab eventu & caſu alio ſingulari. Sic Inſignia *Jelitorum* dicuntur à viſceribus, qvæ Florianus Sarius (*Szari*) Nobilis ſibi in bello evulſa jam ſemimortuus intra alvum propriis manibus ingerebat, qvam admiratione dignam Hiſtoriam vide apud Matth. à Michovia *in Chron. lib. IV. cap. 12.* Item *Habdankorum* gens eodem modo à ſingulari caſu hoc nomen ſortita eſt. Cum enim An. 1109. Joannes Skarbek Comes à Boleslao Krivouſto esſet ad Henricum V. Imperatorem miſſus, & Imperator ambitiosè oſtenderet theſaurum ingentem Legatis: hic, inqviens, Polonos perdomabit. Scarbicus jactantiam Cæſaris notans, annulo, qvem digito geſtabat, in theſaurum projecto: Aurum, inqvit, addamus auro. Scomma intellexit Cæſar, & ut eluderet illud, addidit Hab Danck/inde gentis nomen *Habdank.* Matth. à Michovia lib. III. cap. 9. Plerorumqve tamen armorum appellationes, unde originem traxerint, neſcitur, niſi qvod Cromerus non malè ſuſpicetur, hæc nomina à primis conditoribus, qvi iis nominibus appellati fuere, fluxiſſe. Verba Cromeri, qvoniam rem egregiè illuſtrant, hic addemus: „Neq; enim, ait, olim ut nunc ab arcibus, vil„lis & pagis, qvibus dominabantur, denomi„nabantur Eqvites. Sed undelibet ſumpta „aut indita nomina ad longam poſteritatem

„amis-

„amiſſo etiam vel commutato patrimonio re-„ctè transmittebant. Qvalia etiam ſuperſunt „nunc multa, cùm alibi, tùm in ſubmontano „& Scirienſi tractu & in Ruſſia. Ut ſunt Her-„borth, Dunin, Jordan, Gladis, Pieniaſcus, „Pierſchala, Cmita, Farurejus & alia ejusdem „generis. Nunc malunt pleriqve de arcium, „oppidorum & pagorum nominibus, deflexâ „paululum per denominationem in *ſki*, ſive „*ki* voce appellari. Ea deflexio vel adjectio „ſyllabæ à latinè loqventibus & ſcribentibus „in *ius* commutatur, ita ut à *Choina*, *Choinski*, „& pro eo Latinè *Choinius*. Interdum autem „ſine hac deflexione vel adjectione arcis, vel „oppidi, vel pagi nomen unde qvisqve ortus, „vel cujus Dominus eſt, cum præpoſitione *de*, „vel *à* vel *ab* vel *in* cognominis loco uſurpa-„tur à magnatibus præſertim & clarioribus: „ita ut v. g. *in Tenczyn* vel à Gorka, vel de „Fulſztin qvis appelletur *in* præpoſitionem „iis ferè attribuunt, qvi Domini ſunt locorum: „cæteras etiam iis, qvi inde duntaxat orti vel „oriundi ſunt, etiamſi ibi non habeant, ubi pe-„dem figant. Hæc Cromer. *lib. I. Deſcript. Polon. pag. 104.* Ex qvibus manifeſtum eſt ea, qvæ nunc appellantur Arma, Inſignia, (ut & gentes qvæ illis Armis utuntur) fuiſſe qvondam nomina ſingularum familiarum; ſed cum poſtea familiæ illæ in plures familias ſive domos multiplicarentur, appellarunt ſeſe hæ pro-

propagines à locis & arcibus, qvibus præerant, & hinc multitudo familiarum in una gente.

III. Nobilitatis vulgò duos gradus faciunt diverſarum gentium Scriptores, diſtingventes eandem in ſuperiorem & Inferiorem ſive in majorem & minorem. Superior ſive major eſt eorum, qvi Reges ſeqvuntur usqve ad Barones incluſivè, qvo pertinent Principes, Comites & Barones. Hos ſeqvuntur inferioris gradus Nobiles. Sic enim habet Joannes Nauclerus *Generatione XLIII. fol. 231. & alii.* An verò & apud Polonos hæc diſtinctio locum habeat, & qvalis illa ſit, videamus.

IV. DUCUM qvondam in Polonia nunqvam aliud genus fuit, qvam id, qvod à Boleslao Krivouſto Principe propagatum fuit, cùm is Principatum inter filios diviſiſſet. In Maſovia Duces deſcendebant à Conrado Leſci Albi Principis Poloniæ fratre. Verum illi Duces jam defecerunt. Vid. Cromer. *lib. I. Deſcript. Polon. pag. 103.* In Magno qvoqve Ducatu Lithvaniæ, ut & in Ruſſia plurimi fuerunt olim Duces ex ſtirpe Magnorum Ducum Lithvaniæ oriundi. Et qvidem Vitoldus Magnus Dux Lithvaniæ habuit aliqvando in exercitu ſuo qvinqvaginta Duces, omnes ex familiis antiqvorum Lithvaniæ Ruſſiæqve Ducum oriundos. *Vid.* Albert. Wijuk, Kojalovvicz *Part. 2. Hiſt. Lithv. lib. I.* Inter Duces

Digitized by Google

Ruſſorum celebriores erant Duces SLUCENSES, KIOVIENSES, VLODIMIRIENSES, HALICIENSES. &c. Imò ſuperſunt adhuc hodie ex antiqvis Ducibus Lithvaniæ & Ruſſiæ qvidam, ut Illuſtriſſimi DUCES IN WISNIOWIEC Koributhorum, ex qva familia fuit Sereniſſimus MICHAEL REX POLONIÆ. Item Duces CZARTORYSCII, qvi ex antiqva Ducum Lucenſium & Vlodimirienſium familia deſcendunt. *Vid.* Okolski *Tom.II. fol.204. ſeq.* Fuerunt etiam non ita pridem Duces in SLUCKO, Duces in OSTROG, Duces ROZYNSCII, Duces KORECII, ſed eorum familiæ jam ſunt extinctæ. Deinde præter illos Duces ſunt adhuc alterius generis Duces, qvi videlicet ex aliis Regnis ſedem in Poloniam vel Magnum Ducatum Lithvaniæ tranſtulerunt. Sic ex Moſcovia migrarunt in Lithvaniam OGINSCII, MASSALSCII & POLUBINSCII dicti *Kneſii* i.e. Duces. *Vid.* Okolski *Tom.II. Orbis Poloni fol.43. & 218.* Sic etiam An. 1652. qvæſivit jus Indigenatûs in Polonia *Franciſcus Erdmannus* DUX SAXONIÆ cum omni ſua poſteritate, impetravitqve eâ conditione, ut jusjurandum fidelitatis Regi & Reipubl. coram Rege & Senatu præſtaret, & intra ſexennium in Poloniam ſe transferret. *Vid.* Conſtit. *ejus anni fol.28.* Deinde An. 1658. datum eſt jus Indigenatûs *Henrico de Gordon* MAR-

CHIO-

Digitized by Google

CHIONI *Huntlæo*, qvi Reges Angliæ proximâ contingit cognatione, ut in Conſtitut. *ejus anni fol.51.(47.)* dicitur. Sic etiam An.1676. conceſſum eſt jus Indigenatus in Regno Poloniæ Stephano Petro Palatino Terrarum Moldaviæ cum ſuis conſangvineis, promiſſa etiam ipſi ſunt bona ex primis vacantibus in Regno Poloniæ. Interea autem dantur ipſi qvotannis 20. millia florenorum Polonicorum, donec illa Bona conſecutus fuerit. *Vid.* Conſtit. *ejus Anni fol.58. ſeq.* Sic etiam Indigenatum conceſſum fuiſſe Andreæ & Balthaſari Bathoreis *An. 1588. fol. 485.* & Andreæ Bathoreo Conſtit. *An. 1627. tit. Indigenat.* Item Mironi Bernavio Domino Valachiæ *An. 1629. tit. Indigenat.* Sed proſtremi hi ex Moldavia & Tranſylvania titulo Ducum non ſunt uſi. Tertiò ſunt etiam Duces in Polonia & Magno Ducatu Lithvaniæ, qvi ab Imperatoribus Germanicis evecti ſunt ad S. Rom. Imp. Principum dignitatem. In Lithvania ſunt Illuſtriſſimi & Celſiſſimi DUCES RADZIVILII. Nam Maximilianus I. Imp. evexit in Principem S. Rom. Imp. Nicolaum Radivilium Palatinum Vilnenſem, uti habet Kojalovvicz *Part. 2. Hiſt. Lithv. lib. VII. pag. 374.* Ille honor, cum Sigismundus Auguſtus Rex Poloniæ Barbaram Radiviliam matrimonio ſibi conjunxiſſet, habitus eſt etiam reliqvis omnibus ex ſtirpe Radiviliorum oriundis

à Carolo V. Imperatore. Nam An. 1547. in Comitiis Auguſtanis obtinuit Nicolaus Radzivvil Marſchalcus Magni Ducatus Lithvaniæ ſupremus, ut non ſolum ipſe, ſed & frater Germanus Joannes Dux in Olyka & Nieſvvieſz & Patruelis ejus (Barbaræ verò Reginæ frater) Nicolaus nomine Dux in Dubinki & Birze renunciarentur, atqve in Collegium Principum Rom. Imp. cooptarentur. Vid. Kojalovvicz *Part. 2. Hiſt. Lithv. lib. VIII. pag. 405. & 415.* Sic initio hujus Seculi SIGISMUNDUS à MIROW MYSZKOWSKI Supremus Regni Poloniæ Marſchalcus adoptatus eſt in familiam à Vincentio Gonzaga Duce Mantuano, creatusqve eſt MARCHIO *S. Rom. Imp.* à Clemente VIII. Pontif. Rom. *Vid.* Polniſche Kriegs- und Staats-Sachen *pag. 337.* Deinde An. 1633. Urbanus VIII. Pontifex Romanus contulit Georgio Oſſolinski Comiti in Tenczyn abſenti dignitatem DUCIS IN OSSOLIN. Privilegium ſuper hac re exhibet Simon Okolski *Tom. III. fol. 42.* Poſtea verò An. 1637. idem honor collatus eſt Oſſolinio à Ferdinando II. Imp. Diploma Illuſtriſſimo Duci datum habet idem Okolski *Tom. III. Orbis Poloni fol. 44.*

V. Comites titulo illuſtres multos habuit Polonia antiqviſſimis etiam temporibus, inter qvos primas obtinuerunt multi ex familia Toporum oriundi, ex qva fuerunt Starzones, qvi

qvi MAGNI COMITES vocabantur. Item Comites in Panigrodz, Comites in Peregnia, Comites in Xiaz, Comites in Tenczyn & Comites in Oſſolin. Comites de Pilca, Comites de Jablonna. *Vid.* Sim. Okolski *Tom. III. ſub Inſign. Topor. fol.23.* His accenſendi ſunt & alii Comites, qvi partim ab exteris oris in Regnum Poloniæ commigrantes Comitum Titulum retinuiſſe dicuntur, ut fuerunt Comites in Tarnovv, qvi circa An. 1100. in Poloniam venerunt, & ab oppido Tarnovv, qvod Spicimirus ex eadem gente Comitum oriundus condidit, Comites in Tarnovv dicti ſunt. His addi poſſunt Comites de Gora, Comites Bogurii, Comites Godziembæ, Comites Zarembæ, Comites de Bilatovvice, Comites Manducæ. C. de Brodi, C. de Wierzbna. C. Lariſſæ. Com. Rogalæ de Biberſtein, Com. de Slopie, Com. de Czarnkovv, Com. de Konskie, Com. Vchanſcii, Comites Cembocii, Comites de Trombki, de Labiſchin, de Gulczovv; Et de Szavvin, qvi ultimi ſunt Armorum Pravvdzic. Hi & alii plurimi partim ex aliis Regnis in Poloniam commigraſſe, partim etiam à Principibus & Regibus Poloniæ ad hunc dignitatis gradum evecti eſſe dicuntur. Sic Boleslaus Crivouſtus Princeps Poloniæ creaſſe dicitur Petrum Duninum COMITEM IN SKRZINNO. Simon Okolski *Tom. II. Orb. Pol. fol.34.* Sic etiam ROZRAZEVII

Digitized by Google

inſigniti ſunt Comitum titulo à Boleslao Duce Poloniæ,ut vult Okolski *Tom.I. Orb. Polon. fol. 162 pr.* Item Joannes Granovvski creatus eſſe fertur COMES IN PILCA ab Vladislao Jagellone, intercedente pro eo conjuge Regis, qvæ fuit ex familia Pilcciorum. Okolski *Tom.II. fol.72.* Deinde præter dictos illos dantur etiam in Polonia Comites ab Imperatoribus Germanicis hoc dignitatis titulo donati, qvorum præcipui ſunt TENCZYNII. Cum enim tituli Comitum antiqviorum, ut qvidam volunt, jam in deſvetudinem abiisſent, creatus eſt in Comitem S. R. Imp. Andreas à Tenczyn, à Carolo V. Imp. An. 1527. Privilegium hac ſuper re reperitur apud Bartholomæum Paprocki *in Opere Stemmatum, ſub Inſign. Topor fol.19. ſeq.* & apud Okolski *Tom. III. Orb.Pol.fol.18.* Jam antea qvoqve Raphaël à GOLUCHOW dictus LESCZYNSKI, cùm longo tempore in aula Cæſaris Friderici III. vixiſſet, creatus eſt ab illo Comes S.R.Imp.An.1473. *Vid.* Okolski *Tom. III. ſub Inſign. Wieniawa* ſive *Perſzten.fol.296.* In Magno Ducatu Lithvaniæ *Hieronymus Chodkiewicz* Legatus ad Imperatorem Comitis Dignitatem IN SZLOW & MYSZ obtinuit. Okolski *Tom. III. pag. 139.* Similiter Ferdinandus III. Imp. JOANNEM DE LIPIE LIPSKI & fratres ejus cum omnibus poſteris creavit Comites S. Rom. Imp. Privilegium

gium vide apud Okolski *Tom. II. fol. 34.* Maximilianus I. Imp. contulit titulum Comitis LUCÆ DE GORKI. Ultimus ex hac familia fuit Stanislaus de Gorki Palatinus Posnanienſis, qvi ſub finem Seculi ſuperioris obiit. Vid. Polniſche Kriegs-und Staats-Sachen. Tertiò ſunt etiam, qvi neqve ex Veteri aliqva Comitum familia ſunt oriundi, neqve creati ſunt ab Impp. Germanicis Comites, Comitum tamen titulo utuntur à Comitatibus, qvos jure hæreditario adepti ſunt. Sic cum ultimus Tenciniorum Comitum An. 1634. Stanislaus nomine, eſſet extinctus, uſi ſunt ex eo tempore titulo Comitum OSSOLINII, qvia ex eadem ſtirpe ſunt oriundi. Similiter etiam poſt extinctos Chodkievvicios titulo Comitum in Szklovv & Myſz utuntur adhuc hodie SIENIAVII. Item SAPIEHÆ in Lithvania à Comitatu Bychovv, qvem à Chodkieviciis habent, appellantur COMITES IN BYCHOW. Tandem ſunt etiam Comites, qvi in aliis Regnis Comitum titulò gaviſi ſunt, poſtea verò hîc in Polonia Indigenatum impetrarunt Comites DE SCHAFFGOTSCH, ut *habetur in Conſtitut. An. 1652. fol. 28.*

VI. Vox BARONES apud Polonos aliosqve populos ſæpiſſimè uſurpatur in Privilegiis, Diplomatis & Reſcriptis Regum; Non ſumitur verò pro aliqva à Regibus collata

præeminentia & dignitate, ſed Barones iidem ſunt, qvi Proceres Regni. Hinc etiam qvotiescunqve vox hæc in Conſtitutionibus occurrit, Poloni eam reddunt per Polonicam vocem *Panowie* i. e. Domini. Sunt tamen & fuerunt in Polonia & M. Ducatu Lithvaniæ qvidam Barones S. Rom. Imp. Sic qvidam ex familia Chodkievviciorum ſubſcripſit Privilegium Civitati Vilnenſi à Sigismundo Auguſto datum An. 1667. hoc modo: JOANNES CHODKIEWICZ LIBER BARO IN SZKLOW ET BYCHOW, apud Aaronem Alexandrum Olizarovium lib. II. de Polit. hominum ſociet. cap. 1. Meminit etiam Simon Starovolſcius BARONUM DE BYKI. Obtinuit etiam Severinus FIRLEY Caſtellanus Biecenſis pro ſe & Succeſſoribus ſuis utriusqve ſexus, duplices Baronatus, ſcilicet de OGRODZINIEC & de CAMIENIEC. teſte Nicolao Firley Caſtellano Woynicenſi Severini illius Nepote, *in Epiſtola ad Filium ſuum*. Acceperunt etiam An. 1658. jus Indigenatus in Polonia, pro ſe & poſteris ſuis Illuſtriſſimi Barones & Electoris Brandeburgici Conſiliarii Status intimi OTTO LIBER BARO DE SCHWERIN, & JOANNES LIBER BARO AB HOVERBECKE. *Vid. Conſtit. ejus Anni fol. 50.* (47.)

VII. Sic probatum eſt, fuiſſe & olim, & eſſe adhuc hodie in Imperio Polonico Principes, Comi-

Digitized by Google

Comites & Barones: jam videndum eſt, utrum omnibus illis ſine ulla controverſia titulus ille à Republ. concedatur? Illis, qvi ex antiqva Ducum Poloniæ vel Magnorum Ducum Lithvaniæ, Ducumqve Ruſſiæ ſtirpe oriundi ſunt; neqve olim à qvopiam titulus ille eſt denegatus, neqve illis, qvi adhuc ex Ducibus Lithvanicis & Ruſſicis ſuperſunt, hodie denegatur. Idem dicendum eſt de illis Principibus, qvi ex aliis Regnis huc commigrantes jus Indigenatus adipiſcuntur, niſi dubium ſit, utrum illi antea in aliis Regnis gaviſi ſint hoc titulo, nec ne. Sic ſunt qvi Polubinſciis, Maſſalſciis aliisqve titulum Ducis denegant, ut facit Nicolaus Firley Caſtellanus Voynicenſis in Epiſtola ad filium ſuum, qvam Matthias Dargodzki tractatui ſuo de titulata Nobilitate, ſubnexuit. Ratio ipſius hæc eſt, qvoniam *Kniaz* Ruſſicâ lingvâ nihil aliud eſt, qvam, acſi dicas, *tey Knieie Pan, albo Dziedzic.* i.e. *hujus villæ Dominus vel hæres.* Licet igitur illi in Moſcovia dicti ſint *Kniaze*; inde tamen non ſeqvi putat, ipſos propterea Duces eſſe appellandos. Tribuitur verò & in ipſis Conſtitutionibus titulus *Kniaz* dictis familiis. *Vid. Conſtit. An. 1628. tit. O Tatarach.* De antiqvis etiam illis Comitibus dubitat idem Firley, an fuerit hæc præeminentia qvædam hæreditaria, ut nunc eſt. Putat enim Comites olim in Polonia fuiſſe Magiſtratus ad dies

vitæ officio qvodam ſungentes, qvæ ſententia prorſus abſurda non erit, conſideranti, qvid iis temporibus apud alias gentes fuerit Comitatus. Videri poſſet olim *Comitatus* in Polonia fuiſſe *Palatinatus* vel *Caſtellania*, vel etiam, ut apud Veteres Germanos, *officium judicis*. Permutat enim hæc aliqvoties Joh. Dlugoſſus. Exemplum habemus in Diſtrictu qvodam Siradicenſi, Chropi dicto, qvem diſtrictum Dlugoſſus appellat Comitatum, & paulò poſt Caſtellaniam *Tom. I. Hiſt. Polon. lib. IV. fol. 280.* Sic Petrum Danum ſive Duninum, nunc appellat Comitem, nunc Palatinum, nunc Comitem Palatinum, *fol. 396. & 418. circa fin.* Ita etiam Criſtinum qvendam appellat Palatinum Maſoviæ *Tom. I. lib. VI. fol. 533.* Sed poſtea *fol. 574.* vocat eundem Comitem Palatinum Plocenſem. Sed in tanto vetuſtorum monumentorum defectu aliqvid certi determinare difficile eſt; hoc tamen certò aſſeri poſſe videtur, non fuiſſe hanc dignitatem hæreditariam.

VIII. Qvod ad Duces, Comites & Barones ab Imperatoribus Germanicis creatos attinet, his ſeſe ſemper oppoſuit Reſpubl. Polonica, movitqve freqventiſſimè qverelas contra illos, qvi titulos illos extraneos affectarunt. Certe Radivilium cauſam dicere oportuit, cur titulum Ducalem ab Imperatore Maximiliano impetraverit contra morem Reipu-

blicæ

blicæ Polonicæ,unde omnis titulata Nobilitas exularet. Fredro *in Hiſt. Henrici Regis pag.75.* Matthias verò Dargodzki *in ſcripto ſatis acerbo contra titulatam Nobilitatem in Polonia An.1634. edito, num.32.* refert, Radzivilium, cum undiqve ob titulum illum impeteretur, tandem Diploma Cæſareum ad pedes Regis projeciſſe,& ſi Rex juſſurus eſſet, voluiſſe aut Diploma illud Cæſareum lacerare,aut ſaltem titulo illo intra Regni pomœria prorſus abſtinere. Sed & illi Radzivilii, qvos à Carolo V. in Principes Imperii evectos fuiſſe ſupra memoravimus, cauſam impetrati ab Imperatore tituli dicere coacti ſunt. *Vid.* Kojalovvicz *Part. 2. Hiſt. Lithv. pag.415.* Porrò cum Sigismundo Myſzkovio titulus Marchionis collatus,& tempore Comitiorum in qvodam Scripto publico honoris cauſa appoſitus eſſet,inventus eſt in Conclavi Nunciorum,qvi pennam non habens, digitum atramento immergeret, eoqve titulum Marchionis expungeret, teſte Dargodzki *loc. cit. num.36.*

IX. Ex hac ratione multi ambitioſos illos titulos ab Imperatoribus aliisqve Regibus ſibi ultrò oblatos acceptare noluerunt. Certè cum Sigismundus Senior ad viſendum fratrem Vladislaum Regem Hungariæ profectus, atqve inde uterqve Rex à Maximiliano Imperatore invitatus Viennam Auſtriæ ſe contuliſſet. *Ibi Imperator crediderat digniſſima*

ſima benevolentiæ teſtimonia obtuliſſe Polonis Senatoribus, qvi cum Rege tum aderant, ſi primoribus Ducales, cæteris Comitum donaſſet titulos; verum cum velut de nova re occultius ſecum diſceptarent Poloni, concluſum tandem, ſuorum Regum Majeſtati demptum iri, aut qvoddam jus alieno Principi in Polonos concedi, à qvo novos honores poſſe ſibi conferri acceptando teſtarentur. Imò liberæ Nobilitati injuria fieri debebat, qvæ magnis titulis par eſſet. Reſponſum Imperatori Polonos gratias habere Ceſareæ Majeſtati pro eo animo, qvod ſibi offerret, qvæ digniſſimo dari poſſe ſecum penſaret. Cæterum nobilitate Patriæ contentos ſe velle vivere, abundè ſibi ornamentorum & honorum Regem ſuum atqve Rempublicam conferre. Fredro *in Hiſt. Henr. pag. 75. ſeq.* Non alia mente fuit heros ille immortalitate digniſſimus Joannes Samoſcius, Regni Poloniæ ſupremus Cancellarius, & ſupremus Exercituum Regni Dux, *cui vix unqvam Polonia parem viderat, tot in unum cumulatis divino beneficio muneribus, qvæ ſi in plures diſperſa fuiſſent, unumqvemqve magnum factura videbantur. Idem prudens Conſiliarius, idem bellator eximius, idem felix fortunatusqve belli Dux, & qvod mireris, cum toties arma cum diverſis Reipubl. hoſtibus contuliſſet, ſemper acie & bello victor.* ut de illo loqvitur Staniſl. Lubienski *lib. I. de motu Civili in Polonia fol. 33.*

Imò

Imò cui non in Polonia tantùm, verùm in tota Europa inter multa ſecula pauci pares numerari poſſunt, ut dicit Paulus Piaſecius *in Chron. fol. 269.* Huic enim cum Legatus Hiſpaniarum Regis titulum Ducis & honorem aurei velleris offerret, magno animo hæc recuſavit, ut auctor eſt Nicol. Firley *in ſupra laudata Epiſtola ad Filium ſuum ſcripta. Conf. & Matth. Dargodzki num. 34.* Eodem tempore oblatus eſt Firlejo titulus Comitis, qvem itidem prorſus accipere recuſavit, teſte ipſius Fratre Nicolao Firlejo *l. c.* Et cum tempore Vladislai IV. Regis Poloniæ Imperator Germanicus Joanni Stanislao Sapichæ ſupremo Magni Ducatus Lithvaniæ Marſchalco, ſuiqve Regis ad Imperatorem Legato, titulum Principis S. Rom. Imp. obtuliſſet, recuſavit eum modeſtè, ſub uno Poloni Nobilis titulo, ſe omnes ſibi convenientes titulos Viennam ſecum invexiſſe, cauſatus, ut hoc de ipſo teſtatur Matth. Caſimirus Sarbievius S. J. *in Concione Funebri ejusdem Marſchalci.* Qvinimò licet aliqvando titulos ejusmodi Poloni non recuſarint, ſed ab exteris Principibus ſibi oblatos admiſerint, poſtea tamen in Poloniam reverſi, eosdem dimiſerunt. Sic Mniſcii creati ſunt ab Imperatore Germanico Comites, in magna Konczyce; cum tamen ſub Sigismundo I. Nicolaus Mniſzek in Poloniam revertiſſet, non eſt uſus illo titulo. *Vid.* Simon Okols-

Okolski *Tom.II.fol.302.* Similiter & Comites Tenczynii, etſi ex vetuſtiſſimis illis Comitibus Toporum fuerint orti, videntur tamen (ſi hæreditaria fuit illa dignitas) titulum hunc neglexiſſe, adeò ut opus fuerit, de novo titulum hunc impetrare. Polubinſcii qvoqve & Maſſalſcii hodie titulo Ducum non utuntur, ut ex qvamplurimis Subſcriptionibus eſt manifeſtum.

X. Cauſa verò, cur Respubl. Polonica ſemper ſe oppoſuerit titulatæ Nobilitati, & cur Nobiles Poloni hos titulos non rarò contempſerint, non alia eſt, qvàm ſumma Nobilium omnium æqvalitas. In Polonia namqve eò qvod qvis Princeps, vel Comes, vel Baro eſt, non plus juris habet, ſive reſpectu ſuorum ſubditorum, ſive etiam reſpectu aliorum Nobilium; ſed omnes Nobiles ſive ſint Principes, ſive non, inter ſe ſunt æqvales. Hinc cum An. 1663. Illuſtriſſ. Georgio Lubomirſcio Marſchalco Regni Poloniæ objiceretur, qvod ſe ſupra Civilem æqvalitatem evexerit, inter alia tiarâ Ducali. Reſpondet Lubomirſcius: *Supra Civilem æqvalitatem voluiſſe me attolli, nemo dicet: ipſamet invidia deducere hoc mihi non poterit, nec unqvam deducet, qvaſi aliter vixerim, qvam civis civibus, & in æqvali Republ. æqvalis* &c. De mitra illa Ducali reſpondet, ſe eâ tantum uti in privatò ſigillo, id verò propterea, qvia hæres eſſet Fortunarum & Ho-

Honorum per maternam propaginem Ducum de Oſtrog. *Vid.* Lubomirski *in Manifeſto Publicæ Innocentiæ, qvod, præterqvam qvod Latinè & Polonicè in Polonia prodiit, inſertum etiam eſt Diario Europæo Continuat. XII. in Append. pag. 145. ſeqq.* Hâc æqvalitate freti etiam Magiſtratus ſingulorum Diſtrictuum prærogativam loci non coguntur de jure concedere Baronibus, Comitibus vel Principibus, niſi ſi illi ſuperiori aliqvâ dignitate ſint ornati. Ex ea cauſa, cum poſt obitum Sigismundi Auguſti legatio ad Henricum Regem Poloniæ electum in Galliam miſſa eſſet, & Rex Comitem de Gorka, propter titulum magis vellet honorare, qvàm Capitaneum Belzenſem, monitus eſt à Polonis, ne illud faceret. Et Berolini in Nuptiis Radzivilii, cùm Germani ſuperiorem locum Comiti de Labiſzin, & inferiorem Succamerario Poſnanienſi vellent concedere, moniti ſunt, ut Succamerarium præferrent Comiti, teſte Andrea Dargodzki *in Tract. de Titulata Nobilitate num. 11.*

XI. Tentarunt qvidem olim æqvalitatem hanc Polonicæ Nobilitatis qvidam Regni Poloniæ Proceres ſubvertere, cum Sigismundo I. An. 1537. auctores eſſent, ut diſcrimen inter Nobilitatem faceret, prout conſvetudo Bohemicæ gentis fert, efficere tamen nihil potuerunt. Adeò enim Nobilitas hoc ægrè tulit

lit (præſertim cum Senator qvidam primarius Nobiles pauperiores, qvi pedibus Leopolim ad Regem venerant, nauci feciſſet) ut ſeceſſioonem à Rege & Senatu fecerit, & niſi divinitus Nobilitatis concitatæ conatus prodigioſâ tempeſtate diſturbati fuiſſent, parum abfuerit, qvin Nobilitas in Senatores impetum feciſſet ac Regi obedientiam renunciaſſet. Sal. Neugeb. *lib. VII. Hiſt. Polon. pag. 541.* Non tamen reperiuntur ullæ leges, qvantum mihi conſtat, tum temporis contra eos latæ, qvi vel externos titulos Principum, Comitum & Baronum affectabant, ſed ſemper rei novitati mores Patrii opponebantur; donec tandem An. 1638. in Comitiis Varſavienſibus, forſan ex occaſione accepti à Georgio Oſſolinio Ducalis tituli, ut & An. 1641. conſtitutum eſt, ut Principes & Comites, qvi iis titulis gaudebant illo tempore, qvo Polonia cum Magno Ducatu Lithvaniæ unita eſt, nempe Anno 1569. item illo tempore, qvo Palatinatus Kiovienſis Volhyniæ & Braclavienſis Regno Poloniæ incorporati ſunt, ut, inqvam, illi titulum Principum, Comitum & Baronum retineant, iis tamen conditionibus (1.) ut ſimul cum aliis Nobilibus paritate & æqvalitate juris gaudeant, unumqve Ordinem cum cætera Nobilitate conſtituant. (2.) Ne poſthæc alii titulos ejusmodi expetant. (3.) Ne tituli hi ex Cancellaria Regia, Terreſtri vel Caſtrenſi cuiqvam tribuan-

buantur. *Vid.* Conſtit. *An. 1638. fol. 11.* & *An. 1641. fol. 10.* Inter hos itaqve, qvibus tituli hi permiſſi ſunt, reperiuntur non tantum Duces Viſniovviecii, Zbaraſcii, Duces de Oſtrog, Czartoryſcii, Korecii, Rozynſcii & alii; ſed etiam Duces Radzivilii, qvi ab Impp. Romanis dignitatem hanc conſecuti ſunt. Jam verò & antea hoc Radiviliis erat conceſſum, ut titulis illis liberè uterentur. *Vid.* Kojalovvicz *Part. 2. Hiſt. Lithv. lib. VII. pag. 374.* & *lib. VIII. pag. 415.* Inter Comites, qvibus titulus fuit conceſſus, ſunt præcipuè Comites in Tenczyn, in Wiſnicz, de Gorki, in Szklovv & Myſz & alii.

XII. Cum verò, ut audivimus, maxima ſit Nobilitatis Polonicæ æqvalitas, poſſet qvispiam qværere, qvis inter Polonos obſervetur Ordo? Reſpondet ad hanc qvæſtionem Illuſtriſſ. Nicolaus Firley *in Epiſt. citata* his verbis: *Apud nos unicus eſt ordo Nobilium, qvem juris ac libertatis communio æqvat. Nihilominus familiarum vel perſonarum æſtimationem multa diſtingvunt: utpote munia & dignitates Reipubl. vel præſentes, vel antiqvius crebriusqve in familia geſtæ. Tum virtutis vel meritorum opinio. Sæpe etiam præſens fortunarum ſplendor. Ætatis etiam ratio. Addo deniqve, qvod*

ſæpe accidit, licet non ſemper juſtè, honorantium, inter qvos verſantur, favor. His ferè præcedentibus omnis Ordo conſtat inter pares alioqvin genere. Qvi igitur noſtratium aliis modis præ concivibus ſuis priorem locum vel gradum Nobilitatis ſibi captant, ſibi imprimis; tùm patriæ legibus; tùm exteris hominibus qvodammodò imponunt. A nobis verò riſu & contemptu potius, qvàm contentione aut indignatione aliqva excipiendi ſunt. Hæc ille loco citato.

XIII. Cùm itaqve Nobilitas Polonica eodem jure utatur, eâdemqve dignatione habeatur cum Baronibus, Comitibus & Ducibus, qvivis inde colligere poteſt, magnas eſſe Nobilitatis Polonicæ immunitates, magnisqve ipſam gaudere prærogativis præ aliorum Regnorum Nobilitate. Et qvidem initiò Nobiles Poloni in ſuos ſubditos ſummum jus vitæ & necis habent: *Qvisqve è nobis Polonis,* ait Fredro, *ſui vulgi, & bonorum parvus qvodammodo & abſolutus monarcha eſt.* Hæc ille *in Fragmentis Politicis num. 14. pag. 294.* Non nudiùs tertiùs autem Poloni in ſubditos ſummam adepti ſunt poteſtatem, ut docemur ex Privilegio qvodam Plazis & Zavviſſis à Caſimiro Magno dato, vel potius tantum approbato

bato An. 1366. Cracoviæ poſt Feſtum S. Galli Confeſſoris. In illo enim Privilegio teſtatur Rex, qvod Kmetones i. e. Ruſtici Dn. Joannis Plazæ, & Zavviſſæ, & Dn. Joannis Necandæ de Grzegorzevvice, fuerint citati per Cives Lelovienſes ob qvoddam facinus ad judicem Curiæ Regiæ: *Tunc Dn. Plaza*, verba ſunt Privilegii, prout illud confirmatum eſt à Caſiſimiro Magno, *interceſſit pro Cmetonibus jure ſuo, qvia omnes Bipenni & antiqvi Eqvi eſſent, & proceſſiſſent de uno Avo, & de una progenie, & qvod haberent ab antiqvo unum jus omnes, itaqve nemo hominum haberet judicare eorum Cmetones & Servitores, nec ipſe Dominus Rex, nec Judex, nec Subjudex, nec ullus judicum, nec Dominus Palatinus, nec aliqvis Dominus, nec aliqvis juſtitiarius, niſi ſoli DD. Bipenni & antiqvi Eqvi, & eorum Succeſſores habent judicare omnia jura & omnes ultiones & omnia judicia cum iis facere & exercere.* Confirmavit hoc jus etiam Vladislaus Jagello An. 1428. ut eſt apud Okolski *Tom. III. Orb. Pol. tit. Topor fol. 15. ſeq.* Ex his facilè colligere poſſumus, qvantis miſeriis expoſita fuerit & olim, & adhuc expoſita ſit gens Ruſtica apud Polonos. De antiqvioribus

temporibus Cromerus: *Inoleverat*, inqvit, *primorum Principum negligentiâ & conniventiâ pravus & barbarus mos apud Polonos Proceres & Eqvites, ut iter facientes, qvotiescunqve & ubicunqve collibitum eſſet, agros & prata agreſtium & oppidanorum depaſcerentur, ac non modò pabulum, ſed etiam victum omnem ipſis imperarent.* Hæc Cromer. *lib. VI. de Ortu & reb. geſt. Polon. fol. 509.* Refert deinde idem Cromerus, qvod barbarum hunc morem ſuſtulerit Caſimirus Magnus. Et certum eſt Regem hunc plebejis fuiſſe addictiſſimum. Hinc unam rem maximè miratur Chriſtophorus Varſevitius, qvod videlicet, cùm aliqvando agricolæ de Dominis ſuis qveſtum ad eum acceſſiſſent, ita reſponderit clementiſſimus ille Rex: Deſuntne vobis Sambuci & ſilices, qvibus eos ulciſcamini? *lib. I. de opt. Statu Libert. pag. 120.* Extant etiam leges nonnullæ à Caſimiro hoc in gratiam Cmetonum ſive ruſticorum latæ, inter qvas ſunt & ſeqventes: *Ut Cmetonũ ſine prole decedentiũ bona non ad Dominos, ſed ad proximiores devolvantur: ut omnibus Cmetonibus liceat à Domino ſuo abire, ſi propter exceſſum Domini deprædentur; vel ſi Dominus filiam uxoremqve Cmetonis oppreſſerit; vel ſi ſententiam excommunicationis per annum ſuſtinuerit: Cmeto vel ſubditus pro pœna, obligatione aut cautione Domini ne pignoretur.* &c. Hæc & alia plura vide apud

Joan-

Joannem Herburtum *in Statuto Regni Polon. idiomate Latino ſcripto fol. 129. 139. ſeqq. & in Statuto Polonicè ſcripto fol. 344. ſeqq.* Paul. Szerbic *Part. 1. Conſtit. cap. 12. fol. 48. ſeq.* Harum verò Legum vix hodie aliqvis eſt uſus. De hodierna Ruſticorum Polonicorum conditione ſic ſcribit Varſevicius: *Age verò colonorum oppreſſionem gravem & qvotidianos à Dominis laniatus. Vitam hi inopem & miſeram ducunt, ſine foro, ſine judice, ſine lege, addam & ſine Rege & religione aliqvando, cum pecudum modo etiam diebus ſacris alicubi laborare cogantur, & nihil minus qvam audeant vel à Rege ipſo in Dominos auxilia implorare.* Hæc ille. *lib. I. de Optimo Statu Libertatis pag. 118.* Idem Polonis non rarò aliæ qvoqve gentes objiciunt, qvibus tamen reſpondet Illuſtriſſ. Andr. Maximil. Fredro: *Etiam*, inqviens, *noſter Dominatus in plebeculam intra leges conſcientiæ eſt, dum ſcit qvisqve è ruricolis, qvid operis ſeptimanatim, qvid tributi annuatim Dominis pendat, ut per æqvitatem nihil extorqvere liceat ſupra. Si verò ſint aliqvi æqvitatis violatores, tam iniqvo jure tyranni eſſe poſſunt in ſuos, qvam veſtri,* (Germanos aliosqve exteros ibidem alloqvitur) *ſi eveniant mali in vos, cum Annales veſtri paſſim malos & Bonos*

Digitized by Google

Principes vobis fuiſſe palam teſtentur. Sunt aliis, ſunt item mihi pro ſorte mea (ſed magis per Dei gratiam) ſunt, inqvam, caſtella, ſunt rura, ſunt ſubditi, cur ego inſolentius meos habeam? cum ſciam, hos mihi datos à Deo, & me ſimul datum illis: illi mihi ſubjectionem, ego viciſſim juſtum in eos dominium (non extra leges conſcientiæ) debeam. Hæc Fredro *in Fragmento ſupra citato pag. 294. ſeq.*

XIII. Ad abſolutum illud in ſibi ſubditos dominium referimus etiam abſolutum fere in ſuas poſſeſſiones ſuaqve bona dominium. Olim qvidem penſitare ſolebant Nobiles tributum *poradlne* dictum. Fuit autem illud in jugerum duodecim groſſorum & qvidem latorum ſive Pragenſium, qvi tempore Cromeri dimidio eos, qvi tunc in uſu fuerunt, excedebant; qvin ſi bonitatem & pondus argenti ſpectes, qvadruplo. Cromer. *lib. II. Deſcript. Polon. pag. 128.* Ab hoc tributo *poradlne*, (qvod & *Kroleſtwo*, Latinè verò *Regnum* vel *Regale* vocatur) Ludovicus Rex Polon. & Hungariæ Nobilitatem cum ipſorum adſcriptitiis liberavit, duos tantum groſſos in ſignum ſummi Dominii & recognitionem Coronæ Regni Poloniæ de manſo ſive laneo pactus. Factum id eſt An. 1374. *Vid.* Januſzov.

nuſzov. *fol. 4. in lib. Privilegiorum.* Conf. Neugeb. *lib. III. Hiſt. Polon. pag. 204.* Sed neqve hoc tributum duorum groſſorum Regi poſthæc integrum manſit. Primò enim ab eo dubiò procul liberata ſunt Bona Eccleſiaſtica. Deinde An. 1507. exemit Sigismundus I. ab eadem ſolutione Palatinos & Caſtellanos. *Vid.* Januſzov. *lib. IV. Conſtit. Polon. Part. 1. tit. 7. fol. 319. ſeq.* Tandem omnia Bona Nobilium ab hoc onere liberata ſunt, teſte Cromero *lib. II. Deſcript. Polon. pag. 130.* Deinde Bona Nobilium liberata ſunt à ſtationibus militum *ex Conſtit. Sigismundi III. An. 1588. fol. 480.* & Joannis Caſimiri An. 1650. ſub pœna infamiæ, ſi qvis eam legem transgredi audeat. Anno 1659. addita eſt pœna 2000. marcarum & triplicis refuſionis damnorum. *Vid. & Conſtit. An. 1661. fol. 14.* in qva aliæ plurimæ Conſtitutiones approbantur. *& Conſtit. An. 1676. in Comitiis Coronationis fol. 21.* Sed & Rex ipſe in itinere apud Nobiles nullas ſe ſtationes habiturum, lege latâ promiſit An. 1374. & An. 1433. Herburt. *Polon. fol. 261.* Porrò ſi extraneus aliqvis in bonis Nobilium ſteriliter moriatur, bona ipſius non Fiſco Regio aut Reipubl. ſed Domino fundi cedunt, qvod jus caduci alibi inter Regalia recenſetur. *Vid. Conſtit. An. 1588. fol. 458.* Sterilibus autem Nobilibus bona ſua alienare licitum eſt. *Vid.* Szerbic. *l. c. fol. 127.* Nobilis alicu-

alicujus ſine hæredibus defuncti Bona non, poteſt Rex alteri jure Caducitatis conferre, ſi cognati ſuperſint usqve ad octavum gradum incluſivè, *ex Conſtit. Sigism. III. An. 1588. fol. 458.* Liberum etiam eſt Nobilitati in Civitatibus domos ſuas habere, ita tamen, ut illæ jurisdictioni Civili ſubſint. *Conſtit. An. 1550. fol. 6. An. 1611. fol. 27.* Sed hoc non adeò ſtrictè obſervatur, uti ſingulæ ferè Conſtitutiones teſtari poſſunt, in qvibus non raró legas, Nobilium domos in Civitatibus à jurisdictione civili liberari. Præterea Bona in Civitatibus caduca poſſunt etiam Nobilibus à Rege conferri, *ſecundùm Conſtit. An. 1576. fol. 280.* Bona autem Terreſtria jure Caducitatis ad Regem devoluta Rex ſibi non retinet, ſed lege latâ promiſit, ſe ea Nobilibus benè meritis intra tempus certum collaturum. *ibid.* Præter hæc Domus Nobilis inſtar aſyli eſt, ubi facinoroſi arreſtari qvidem poſſunt, vi tamen illicò extrahi non poſſunt. Nic. Chvvalkovvski *lib. I. Jur. Publ. Polon. cap. 6. pag. 89.* Conf. Statut. Lithvan. *cap. 3. art. 49.* In ſubditos verò Nobilium in urbibus & oppidis Judex Civitatis arreſta concedere non poteſt, item, nec in Bona Nobilium ratione qvorumvis debitorum. Czaradzki *Proceſſ. Civil. Part. 1. tit. 8.* Nec minoribus Nobiles Poloni gaudent Privilegiis circa vectigalia & telonia. Poſſunt enim greges, armenta, omne genus fru-

frumenti ad exteras Nationes venum mittere, ſi tantum prius in officio Terreſtri, vel in defectu ejus coram Notario vectigalium *(przed ſprawca mytnym)* juraverint, non eſſe hæc bona empta, ſed proprio ſive ſibi ſubditorum labore qvæſita. Et ſi Nobilis ſemel juraverit, non cogitur iterum alio in loco, ubi vectigal exigitur, jurare, dummodò miniſtros ſuos literis inſtruat, teſtantibus, qvod jam uno in loco præſtitum ſit jusjurandum, uti hæc habentur in Statuto Lithvanico *cap. 1. art. 30. & cap. 3. art. 29.* Qvid in Regno Poloniæ obtineat, diſcimus ex Conſtit. *An. 1588. fol. 470. An. 1598. fol. 693. An. 1601. fol. 737. An. 1607. fol. 859.* Ob urgentem tamen neceſſitatem Reipubl. conſtitui ſolet aliqvando, ut Nobilitas ad certum tempus vectigalia ſolvat de Bonis omnibus extra fines Regni exportandis, ut factum eſt An. 1629. *Vid. Conſtit. ejus anni fol. 18. & An. 1631. fol. 14. tit. Evecta. & fol. 15. §. Auctya Summy.* Hæc libertas & immunitas Bonorum Nobilitatis extendit ſe etiam ad Pontalia *(moſtowe)* foralia *(targowe)* aggeralia *(grobelne)* vectigalia cereviſiaria aliorumqve liqvorum, ſive vectigalia ducillorum *(czopowe)*. Vid. Joan. Januſzov. *lib. IV. Conſtit. paſſim.* Herburt. *Polon. fol. 263.* Szerbic *fol. 127.* Illud verò deniqve Privilegium Nobilitatis Polonicæ ratione Bonorum longè maximum eſt, qvod qvilibet in ſuis Bonis habeat jus fo-

dinarum ſalis & metallorum, *ex Conſtitut. Sigismundi Auguſti An. 1569. ut & Stephani An. 1576. fol. 277. Vid. Statut. Lithvanicum in Additamentis ad cap. 3. art. 2.* Habetur idem in Pactis Conventis Sereniſſ. Regum Michaelis & Joannis III. *§. Fodinas.*

XIV. Inter Privilegia Nobilitatis Polonicæ non poſtremum & illud cenſetur, qvod neqve Judices, neqve Capitanei, neqve Palatini, neqve Rex ipſe poſſint Nobilem criminis alicujus reum prehendere, captivare, aut Bona ejus Fiſco addicere, niſi ille fuerit jure victus. *ex Conſtit. Vladislai Jagellonidis An. 1422. & 1433. item Caſimiri Jagellonidis An. 1454.* apud Paulum Szerbic *Part. 2. Conſtit. Polon. cap. 8. fol. 127.* Herburt. *Pol. 240.* Additur tamen exceptio qvædam, qvod liceat etiam Nobilem in vincula conjicere in publico aliqvo maleficio, ut in raptu Virginum aut uxorum, villarum depopulationibus & furtis comprehenſum. Similiter excipitur qvoqve caſus, ſi Nobilis noluerit debitam præſtare cautionem ſecundum qvantitatem delicti. Item ſi qvis in Regeſtris maleficorum ter deſcriptus ſit. *Conf. Conſtitut. Alexandri An. 1505. Sigismundi I. An. 1540. Sigismundi Auguſti An. 1550.* apud Joan. Januſzov. *lib. I. Conſtit. Polon. Part. 3. tit. 9. fol. 122. ſeqq.* Conf. & Statut. Lithvan. *cap. 3. art. 10.* Addit his Starovolſcius, qvod ne in crimine qvidem perduellionis

nis Rex Nobilem captivare poſſit, niſi jure victum. *Starovolſc. in Polon. 237.* Promiſit porrò Stephanus Rex, ſe neminem punire velle ad delationem alterius privatam, etſi ſit crimen læſæ Majeſtatis, aut proditio Patriæ, niſi actor ſit certus, qvi rem legitimè probaverit. *in* Statuto Lithv. *cap. 1. cap. 2.* Porrò ſi Nobilis proſcriptus & capitis reus fuerit captus à Magiſtratu aliqvo, non poteſt ſupplicio affici ſine informatione Regia. Sic Joannes Samoſcius Archi-Cancellarius Regni & Exercituum ſupremus Dux, cum cepiſſet Samuelem Sborovium proſcriptum, conſulto prius Rege, caput ipſi amputari juſſit. Vide hac de re egregiè diſſerentem Paulum Piaſecium *in Chronico fol. 16. (14.)*

XV. Porrò ad Dignitates omnes tùm Eccleſiaſticas, tùm Seculares ſoli Nobilitati patet aditus. Admittebantur qvidem antiqvitus etiam plebeji ad Epiſcopatus, cùm illi plerumqve à Pontificibus Romanis miſſi ſint, nullo ferè reſpectu habito generis, ut ex Hiſtoria Polonorum probari poteſt. Vid. Joan. Dlugoſſus *in lib. de Epiſc. Poſnanienſibus.* Stanisl. Lubienski *in Vitis Epiſcoporum Plocenſium.* Conf. & Indices Chronicis Schuzii præfixi. Poſtea verò lege cautum eſt, ne Plebeji ad hunc dignitatis gradum admitterentur. Non autem tantum ab Epiſcopatibus excluduntur in Polonia Plebeji, ſed etiam à Canonicati-

bus,

bus,& Præbendis,Item Abbatiis. Audiamus Joannem Albertum Regem hâc de re loqventem: *Qvamvis per Divos olim Reges Poloniæ Prædeceſſores noſtros ex antiqvo fuerit conſtitutum, & aliqvanto tempore inviolabiliter obſervatum, ut propter defenſionem Eccleſiarum & Bonorum Eccleſiaſticorum, in principalibus, videlicet Gneſnenſi, Vladislavienſi, Poſnanienſi & Plocenſi Eccleſiis non ſuſciperentur (prout non ſuſcipiebantur) ad dignitates, perſonatus & officia ac Canonicatus & Præbendas, ignobiles plebejæqve perſonæ, ſed duntaxat recipiendi erant Barones generoſi & Nobiles, è qvibus prompta & facilis Eccleſiarum defenſio eſſet; tamen cum per diſſimulationem qvandam in obſervando Statuto & Privilegio veteri habitam qvamplures ignobiles & Eccleſias prædictas his temporibus ſumerentur. Pro tanto nos indemnitati non minus Reipublicæ, qvàm Eccleſiarum Regni noſtri in hac parte providere cupientes ſtatuimus, ut in ſingulis capitulis Eccleſiarum ſupradictarum ad Dignitates, Perſonatus & Officia & Canonicatus & Præbendas recipiantur perſonæ tantummodo*

do

do Nobiles ex utroqve parente. Hæc Joannes Albertus An. 1496. Idem Rex certum præſcribit numerum plebejorum, qvot Theologiæ, juris & Medicinæ Doctores ex iis aſſumi debeant in iis Collegiis, ubi habentur Doctores & Lectores Theologiæ, Juris & Medicinæ. Confirmavit hoc Alexander Rex *An.1505.* ut & Sigismundus I. *An.1510. & An.1538.* & Sigismund. Auguſtus *An. 1550. fol. 4. ſeq.* Sigism. III. *An.1607. tit.21. fol.835. ſeq. An. 1633. fol.25. An. 1638. fol.35.* Vid. Januſzov. *lib. II. Conſt. Part. 2. tit. 3. fol. 193. ſeqq.* Theod. Zavvacki *Part. 2. Conſtit. tit. 1.* Cum itaqve nuſpiam in Polonia & M. Duc. Lithvaniæ Plebeji admittantur ad Epiſcopatus aliasqve Dignitates Eccleſiaſticas, hinc Petrus Gamratus ſub Sigismundo I. Archidiaconus Pultovienſis, Decanus Varſavienſis, nulli Eccleſiæ Cathedrali adſcribi potuit, qvod in Nobilitate probanda aliqvis nævus & defectus interceſſit, teſte Stanisl. Lubienski *in Vita Gamrati fol. 375.* Prævaluit tamen tandem gratia Regis, qvæ ipſum ad Epiſcopatum Præmislienſem, deinde Plocenſem & tandem ad Cracovienſem evexit. Sed & hîc ipſum à Nobilitate ludibrio habitum eſſe una oſtendet Hiſtoria, qvam, qvoniam lepida eſt, referre placet: Speraverat Gamratus, cùm adhuc eſſet Epiſcopus Præmislienſis Vice-Cancellariatum Regni, paratusqve in Senatum ita venerat, ut eo nomine

ne Regi gratias ageret; ſed à Marſchalco Regni egregiè eluſus eſt. Nam is, cum tradendus eſſet Vice-Cancellariatus, prolixiori uſus oratione, facie ad Gamratum verſa, cùm multa præclarè de illius Magiſtratus dignitate dixiſſet, & poſtremo veluti Gamratum renunciaturus, verba illa. *Tibi Domine Epiſcope*, ſine tamen nomine illius proprio protuliſſet, & aliqvantum hæſiſſet, Gamratus, qvaſi id ſibi dictum eſſet, ſurrexit; ſed Rex hujus ironiæ non ignarus manu extenſa: *Sedete*, inqvit, *Domine Epiſcope, non vos eſtis*. Tum demum Marſchalcus eluſo & in ruborem dato Gamrato, Joannem Choinium Vice-Cancellarium Regni renunciavit. Staniſl. Lubienski *in Vita Gamrati fol. 374. ſeq.* Adeò ægrè fert Nobilitas Polonica, ſi plebejus aliqvis ad Dignitates ejusmodi Eccleſiaſticas promoveatur. Sic etiam, cùm tempore Sigismundi Auguſti Stanislao Hoſio Cardinali à Pontifice Romano (qvoniam prior Epiſcopus menſe Pontificio deceſſerat) Epiſcopatus Varmienſis eſſet collatus, ægrè hoc tulit Reſpublica, qvod ad plebejum deferretur Epiſcopatus, ac proinde Senatoria Dignitas, qvæ titulum infulæ in Polonia ſeqvitur, qvod refero ex fide Andr. Maximil. Fredro *in Hiſt. Henr. pag. 133.* Vid. de eadem materia & Statutum Lithvanicum *cap. 3. art. 12.* Item *Conſtit. An. 1633. fol. 25.* & *Pacta Conventa Regum.*

XVI.

XVI. In Dignitatibus Secularibus Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ idem & multò ſtrictius obſervatur, ut non niſi Nobilibus, Indigenis & poſſeſſionatis à Rege concedantur. Olim qvidem ad minora, præſertim Officia, admittebantur etiam plebeji & extranei, cum etiam legamus in Hiſtoria Polonica, Conſulem Cracovienſem Verinum nomine, natione Germanum fuiſſe Theſaurarium Regis Caſimiri Magni. Neugeb. *lib. III. Hiſt. Polon. pag. 208.* Sic Radlicium qvendam Medicum fuiſſe Regis Poloniæ Cancellarium legimus apud eundem Neugeb. *lib. IV. in Ludovico Ung. Rege pag. 221.* Sed hodiè nemo prorſus è plebejo genere ad Dignitates & Officia Regni, vel etiam Regis, vel ſingulorum Diſtrictuum admittitur. Hinc Palatini, Caſtellani, Marſchalci, Cancellarii, Theſaurarii, in Senatu non niſi genere Nobiles eſſe poſſunt. Idem dicendum eſt de Succamerariis, Vexilliferis, Judicibus, Subjudicibus, Notariis. Item Capitaneis aliisqve Magiſtratibus. Nullus etiam Procurator ſive cauſarum Patronus ex plebejo genere (licet ſit honore Doctoris decoratus) admittitur, ut cauſas agat in judiciis Terreſtribus, & Summi Tribunalis. *Vid.* Matth. Dobracki *in lib. cui tit. Wydworny Politik pag. 293* ubi Procuratores dicit aliqvando ſejugibus vehi ad judicia, ut cauſas agant. Contra verò Nobili Polono licitum eſt, cauſas agere in judiciis urbium.

XVII.

XVII. Neſcio an inter Privilegia Nobilitatis & illud ponere debeam, qvod homicidium Nobiles exiguâ pœnâ expiant. Hâc enim de re Caſimirus Magnus An.1368. ita loqvitur: *Qvamvis occidens hominem ſecundum Dei & legum ſanctiones eſſet capitali pœnâ plectendus; Nos tamen rigorem illum temperantes ſtatuimus, qvod occidens militem* (i.e. nobilem) *triginta marcas parentibus, pueris vel amicis; mutilans autem in pede, manu vel naſo qvindecim marcas; in pollice verò mutilans octo marcas; digitum verò qvemlibet alium amputans tres marcas groſſorum ipſi mutilato vel in digito læſo ſolvere teneatur.* Idem verò Caſimirus poſtea mulctam auxit, conſtituens, *ut miles* (i.e. nobilis) *parem ſibi militem occidens, pro capite 60. marcas* ſolveret. Joannes Albertus Rex An.1496. decrevit, ut Nobilis occidens Nobilem pro capite ſolvat 120. marcas, & per annum hebdomadasqve ſex, jure victus in carcere luat pœnas. Approbatum hoc eſt à Sigismundo I. An. 1539. & An. 1543. ut & Sigismundo Auguſto Anno 1550. *Vid. Conſtit. ejus ann. fol.4.* Auxit deinde pœnam Sigismundus Auguſtus conſtituitqve, ut qvi Nobilem pilâ è bombarda emiſſâ occiderit, ad duos annos & duodecim hebdomadas in carcere detineatur. *Vid. Conſtit. An.1557. fol.10.* Sigismundus III. poſt hæc conſtituit, ut ſi Nobilis Nobilem interficiat, præter ordinariam pœnam

nam

nam carceris, ſolvat pro capite 240. marcas. *Vid. Conſtit. An.1588. fol.463.* Sed cum neqve his Conſtitutionibus publicæ ſecuritati ſatis cautum eſſe videretur, ſancita eſt An.1601. lex, ut, ſi qvis alium interficiat in loco privilegiato, (v.g. ubi judicia Caſtrenſia, Terreſtria, Commiſſorialia, Succamerarialia, Tribunalitia exercentur; vel etiam ubi publici Nobilitatis Conventus aguntur,) ſine evaſione capite plectatur. *Vid. Conſtit. ejus Anni fol. 759. ſeq. Conf. Conſtit. An. 1598. fol. 706. & An. 1611. fol. 3.* Extra loca privilegiata eadem pœna relicta eſt, qvæ antiqvioribus legibus definitur. Si verò Nobilis plebejum aliqvem interficiat, conſtitutum eſt An. 1581. ut 30. marcas homicida ſolvat; qvarum 15. Domino interfecti, & 15. uxori liberisqve occiſi dentur. *Vid. Conſtit. dicti Anni fol. 372.* Poſthæc Sigismundus III. taxam plebeji capitis auxit ad centum marcas. *An. 1631. tit. 33. Taxa capitis.* Idem ut in Lithvania qvoqve obſervetur, conſtituit Vladislaus IV. Rex *An. 1638. fol. 50.* Porrò ſi plebejus plebejum occiderit, capite plecti jubetur, *in Conſtit. An. 1581. fol. 373. init.* Cmeto Cmetonem occidens, ex Conſtitut. Caſimiri Magni de An. 1368. Caſtellano (ad qvem olim hæc judicia pertinebant) qvatuor, liberis verò occiſi ſex marcas ſolvere jubebatur; ſi non erat ſolvendo capite puniebatur. *Herburt. Polon. fol. 346.* Qvod ſi verò ple-

bejo plebejum occidenti pœna capitis dictatur, multò magis hoc intelligendum erit de plebejo, ſi Nobilem occiderit. *Vid. hic* Herburt. *loc. cit.* Paul. Szerbic *Part. IV. Conſtit. cap. 5. fol. 264.* Theod. Zavvacki *in Memoriali Proceſſus Judiciarii tit. Homicidium in fin.* Auctor Poloniæ defenſæ *contra Barclajum & alii.* Præter dicta illa, & hoc Nobiles Poloni gaudent Privilegio, qvod ſine accuſatione proximi cognati ſeu conſangvinei ex more forenſi homicida condemnari non poſſit, ut aſſerit Paulus Piaſec. *in Chron. fol. 16. fin. (14.)* Qvid pro harum Conſtitutionum defenſione in medium proferant Poloni, videatur apud Auctorem defenſæ Poloniæ contra Barclajum.

XIIX. Præterea hoc qvoqve Privilegium Polonicæ Nobilitatis non exiguum eſt, qvod *ſoli Nobiles poſſint poſſidere Bona Terreſtria* i.e. villas & agros extra urbes. Plebeji qvippe in oppidis & urbibus habitantes, Bona Terreſtria neqve hæreditariô, neqve obligatoriô modô poſſidere poſſunt, ut habent Conſtitutiones Joannis Alberti de An. 1496. Sigismundi Senioris de An. 1538. Sigismundi Auguſti de An. 1550. *qvas vid.* apud Januſzov. *lib. VIII. Conſtit. Part. 2. fol. 1031. ſeq.* Renovatæ ſunt hæ Conſtitutiones An. 1611. ſub Sigismundo III. qvi Cives Bona Terreſtria emere vetat, ſub pœna amiſſionis ejusmodi Bonorum.

Exci-

Excipitur tamen hic primò Civitas Cracovienſis, cujus incolæ Bona Terreſtria ſibi acqvirere & poſſidere poſſunt. *Conſtit. An. 1611. tit. Miaſta abii fol. 14.* Deinde idem Privilegium datum eſt Conſulibus Civitatis Vilnenſis, eorumqve poſteris, qvod habetur apud Alexandrum Aaronem Olizarovium loco infra citando. Tertiò in Pruſſia qvoqve conceſſum eſt privatis etiam Civibus, Bona Terreſtria poſſidere. Extat enim articulus in Conſtitutionibus Pruſſicis An. 1538. à Sigismundo Seniore latis, qvi ſic habet: *Civibus Bona Terreſtria, & Nobilibus Civilia Bona liberum ſit deinceps emere, ita tamen, qvod ad paria onera utrinqve ferenda ſint obligati. Qvod ſcilicet Cives ratione Bonorum Terreſtrium omnia Nobilitatis onera æqvis paſſibus ferant.* Vid. Jura Municipalia Pruſſiæ. Confirmatum idem eſt Pruſſicis Civitatibus *An. 1611. fol. 14.* Tandem Leopolienſis qvoqve Civitas Cracovienſi non ita pridem exæqvata eſt.

XIX. Ut tandem reliqva paucis complectamur, obſervandum eſt, Nobilitatem in Palatinatu Siradicenſi privilegium olim obtinuiſſe, rubrâ cerâ ſignandi teſtamenta, contractus, obligationes. *Vid.* Bartholom. Paprocki *in opere Stemmatum fol. 707.* Hoc ipſum verò omnibus Nobilibus Polonis tribuit Albertus Alexander Paprocki *in Hiſtorica Narratione Originis Stemmatis Trzyglow.* Cives

autem in urbibus non rubrâ ſed viridi cerâ in publicis inſtrumentis ſignandis utuntur, ut idem Alb. Alex. Paprocki teſtatur *loc.cit.* Habent qvoqve Nobiles Poloni Privilegium, inſignia ſua coronis ornandi, ut auctor eſt idem Paprocki *loc. cit.* qvem tamen morem Illuſtriſſ. Georgius Lubomirski novitatis arguit, *in Manifeſto publicæ Innocentiæ. Vid. Diarium Europæum Continuat. XII. in Append. pag. 146.* Conceſſum verò idem eſt & Civitati Gedanenſi, ut Præconſules, Conſules, Scabini & omnes incolæ Civitatis rubrâ cerâ ſignare, & in parte clypei ſuprema coronam auream gerere poſſint. Dedit hoc Privilegium Caſimirus Jagellonides An. 1457. qvod videatur apud Eliam Conſtantium à Trevven Schröder *lib. II. Juris Publici Gedanenſis Tit. 1. cap. 10. & 11.* Porrò Nobiles Poloni in Comitiis Electionis Regem ſibi eligunt non jam per Delegatos Provinciales, ſed per ſe; imò qvilibet Nobilium in Polonia habet aditum ad Regnum, ſi per libera Fratrum vota in Regem eligatur. Sed cum de his jam ſupra lib. II. cap. 1. actum ſit, eò Lectorem benevolum remittentes ad alia progredimur. Nobilibus Polonis tempore Qvadrageſimæ certa qvantitas ſalis (*Sol Suchodniowa* dicitur) viliori precio venditur ex Salinis Bochnenſibus & Wielicenſibus, ut & Oeconomia Samborienſi. Et qvidem Palatinatus proximi ſalem ſibi ipſis ex dictis illis

ſali-

ſalinis advehi curant; remotioribus autem Palatinatibus Rex ſalem propriis ſumptibus ad certa loca devehi curat, ut illum Nobilitas eò commodiùs inde petere poſſit. *Videantur Conſtit. An.1647. fol. 11. & 13. item Pacta Conventa Sereniſſimorum Regum Michaëlis & Joannis III. §. Poniewaſz tey.* Tandem in Comitiis Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ generalibus tàm Ordinariis, qvàm Extraordinariis, cùm ſinguli Nobiles adeſſe neqveant, idcircò ***tuentur ſua jura per Delegatos Provinciarum; Bella vicinis indicunt, Fœdera cum illis ſtatuunt; tributa imponunt; cudendæ monetæ modum præſcribunt, & omnem penitus Reipubl. adminiſtrationem in manibus ipſi habent. Rex tantum cum Senatu judiciis & Deliberationibus præſidet, & qvæ illi concluſerunt, moderatur, & ſua auctoritate pondus addit, nomenqve tabulis & titulum Regium præſcribit,*** ut ait Simon Starovolſcius ***in Polonia pag.237.*** Et hæc ferè ſunt privilegia Nobilitatis Polonicæ, ex qvibus facilè animadvertimus, qvanta ſit Nobilitatis Polonicæ præ aliarum gentium Nobilitate prærogativa. Unum tantum onus longè graviſſimum Nobilibus Polonis incumbit, qvod ipſos propriis ſumptibus in bellum proficiſci oporteat, qvando in Comitiis Expeditio generalis indicta eſt. Sed hac de re poſtea acturi ſumus.

XX. Cùm itaqve tantæ ſint Nobilitatis in

Polonico imperio prærogativæ, qværi poteſt, qvomodo illas à Regibus ſuis ſint adepti, cùm conſtet, duriuſculam olim fuiſſe ſortem Nobilium in Polonia? Oportuit enim ipſos Principi ſuo canes alere ad venationes, *teſte* Cromero *lib. IX. de Ortu & Reb. geſt. Polon. fol. 560. fin.* Alia jam lubens prætereo. Initium libertatis hujus dubio procul cœpit à Bonis Eccleſiaſticis, ut inter alia etiam teſtatur Privilegium à Boleslao Pudico Eccleſiæ Cracovienſi conceſſum, apud Cromerum *lib. IX. de Reb. geſt. Polon. in fin. fol. 563.* Creverunt Nobilium immunitates illis maximè temporibus, cùm Polonia in multas partes diviſa bellis civilibus conflictaretur. Non pauci enim ex ſtirpe Ducum Poloniæ oriundi, ut favore Procerum Principatum præ aliis competitoribus obtinerent, multa ſine dubio Nobilitati Privilegia conceſſerunt. Maximum autem incrementum immunitatum ſuarum, Nobilitas Polonica debet liberæ Regum Electioni: *Nam ſoliti ſunt jam diu,* ait Henningius Arniſæus, *ſubditi ſophiſticâ qvadam fallaciâ uti, ut non admittant ad imperium, niſi certis legibus circumſcriptum, qvas non facilè aſpernaturus eſt, qvi præter Electionem nullum regnandi jus habet.* Hæc Arniſæus *lib. II. Doctr. Polit. cap. 3. 186.* Lithvani in ſpecie libertates ſuas debent Regi Vladislao Jagelloni & Vitoldo Magno Duci Lithvaniæ. Hi enim Principes, ut facilius

lius Nobilitatem Lithvanicam ad religionem Chriſtianam amplectendam allicerent, iisdem eam Privilegiis, qvibus gaudebant Poloni, donarunt. Poloni qvoqve Proceres ad uſum Inſignium ſuorum admiſerunt Nobilitatem Lithvanicam. Januszov. *lib. VII. Conſtit. Part. 1. tit. 2. fol. 748.* & Kojalovvicz *Part. 2. Hiſt. Lithvan. lib. II. ad An. 1413. pag. 91. ſeq.* Sub Vladislao Jagellonide Podolia etiam, & Ruſſica Nobilitas ad pares cum Polonis prærogativas eqveſtres admiſſa eſt, antiqvatâ vetere Ducum Ruſſiæ conſvetudine, qvibus Nobiles certam frumentorum penſionem debebant, & militiam propriis ſtipendiis. Kojalovvicz *Part. 2. lib. IV. pag. 165.* Hinc tandem cognoſcimus, meritiſſimè civem Polonum dicere poſſe: LIBER SUM: ut dicit Stanisl. Orichovius apud Andream Maximilianum Fredro *in Fragmentis Politicis num. 14. pag. 299.*

XXI. Acqviritur autem in Polonia Nobilitas I. Nativitate. Qvorum enim Majores virtutis ergò in hunc ordinem allecti, gentilitio ſigno donati ſunt, ii demum verè Nobiles eſſe cenſentur, & qvidem ſi ex utroqve parente Nobili procreati ſint. Qvamvis & per leges & per longam conſvetudinem etiam Nobiles ſint ii, qvi matre plebeja, ſi Pater tantùm ſit nobilis, orti ſunt, determinante id *Alexandro Rege An. 1505. Conſ. Statut. Lithvan. cap. 3. cap. 10.* Hodiè inter Nobiles tenuiores nihil

ſuſcipienda, non obſtante lege de novis Nobilibus, qvâ ratione qvidam An.1676. admiſſi ſunt ad jura Nobilitatis. *Vid.Conſtit. dicti anni fol.59. ſeqq.* Qvod etiam novi Nobiles non iis ſtatim Privilegiis omnibus gaudeant, qvibus gaudet antiqva Nobilitas, patet ex eo, qvod non raro Novæ Nobilitati novæ ſive peculiares imponantur contributiones, præter ordinarias illas, qvas pendit antiqva Nobilitas, *Vid.* Univerſales *de An. 1613. An. 1620. &c.* Moris autem eſt à vetuſtis temporibus, ut eos, qvi Nobilitatis jura conſeqvuntur, alii Proceres in familiam ſuam adoptent, ſuisqve gentilitiis Armis vel Inſignibus uti permittant, ut teſtantur Firleji in literis Chriſtophoro Tretio datis, qvem à Rege Nobilitate donatum in ſuam familiam adoptarunt, *apud* Okolski *Tom. II. Orbis Poloni fol.137.* Alia exempla paſſim invenias. *Conf.* Cromer. *in Deſcript. Polon. lib.I.pag.102.* Ne verò privato auſu Nobilis ignobilem in familiam ſuam ſuſcipiat, cautum eſt Conſtitutione *Anni 1633.fol.32.* Tandem III. datur etiam alius Nobilitatis in Polonia acqvirendæ modus, qvando qvis nec ortus eſt claris natalibus, nec Nobilitatis jura conſecutus eſt in Comitiis à Rege, ſed conſeqvendo aliqvod officium in urbe privilegiata, eo ipſo fit Nobilis, ut ſunt Conſules Cracovienſis & Vilnenſis Civitatum. Conſules autem ibidem dicuntur, qvi

Digitized by Google

in urbibus Germanicis ſunt Senatores; idqve ad differentiam Senatorum Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ. Sed & horum Conſulum liberis Privilegia & jura Nobilium conceſſa ſunt, ſi modò vitam Nobilibus dignam agant. *Vid.* Privilegium Magiſtratui Vilnenſi datum An. 1568. apud Aaronem Alexandrum Olizarovium *lib. II. de Polit. hominum ſociet. cap. 1. Conf. & Additamenta ad Statut. Lithv. cap. 3. art. 35.*

XXII. Qvantò major autem eſt libertas Nobilium in Polonia, tantò rigidior etiam eſt pœna in eum conſtituta, qvi Nobilitatem mentitus, agros ſive Bona Terreſtria ſibi acqvirit, aliisqve Nobilium privilegiis frui vult. Ille enim omnia Bona ſua amittit, qvorum dimidia pars Fiſco, dimidia delatori cedit. Si verò non fuerit poſſeſſionatus, ut ad Caſtrenſe judicium, vel etiam ad ſummum Tribunal delatus, in carcere per dimidium annum pœnas luat, conſtituit Sigismundus III. *An. 1589. §. Jesliby fol. 517. in Volum. Conſtitut. Andreæ Petricovii.* Qvinimò licet ejusmodi hominem qvis occidat, nullam tamen propterea mulctam ſolvit, *ex Conſtit. Sigismundi Augusti An. 1557. fol. 10.* Conf. Januszov. *lib. IV. Conſtit. Polon. Part. VIII. tit. 1.*

XXIII. Qvoniam autem Privilegia tantum dignis conferri & ſervire debent, ideò legibus conſtitutum eſt, ut qvi nobili nomine

indi-

indigna patraverit, nobilitatis etiam juribus privetur. Amittitur itaqve Nobilitas duobus. Primò ſcelere aliqvo atroci commiſſo. *Vid.* Simon Starovolſc. *in Polonia pag. 235. ſeq.* Deinde amittitur etiam Nobilitas, ſi qvis deſertis militiæ & agriculturæ ſtudiis mercaturam civibus uſitatam, aut cauponariam, aliamve ſordidam artem exerceat. *Conſtit. Alexandri An. 1505.* apud Joan. Januszov. *lib. II. Conſtit. Polon. Part. II. fol. 196. ſeq.* Conf. Starovolſc. *loc. cit.* & Cromerus *lib. I. Deſcript. Polon pag. 103.* Si etiam Nobilis Magiſtratus civiles in urbe aliqva gerat (excipiuntur tamen hinc Civitates privilegiatæ, de qvibus ſupra) Nobilitatem amittit, nec poteſt deinde Bona Terreſtria ſibi acqvirere. *Vid. Conſtit. An. 1633. fol. 33.* Hinc non rarò in Conſtitutionibus legas, multos, qvorum majores paupertate preſſi vitam civicam elegere, jus Nobilitatis in Comitiis Regni & M. Duc. Lithvaniæ generalibus repetere. Tunc enim ipſis jus hoc qvaſi de novo confertur. *Vid. Conſtit. de An. 1676. fol. 59. ſeqq.*

XXIV. Anteqvam hoc caput finiamus, placet nonnullas tantum Nobilium familias, Dignitatibus & Magiſtratibus in Polonia crebrò geſtis illuſtriores, ſubjungere. Eminent verò inter alios Nobiles adhuc hodie Duces Viſniovecii, Czartoryſcii, Oſſolinii, Lubomirſcii, Sieniavii, Koniecpolſcii, Potocii, Kraſinii,

Leſz-

Leſzczynii, Koricinii, Prazmovii, Olszovii, Gembicii, Lubienſcii, Gninſcii, Reji, Opalinſcii, Dzialinii, & alii qvamplurimi, qvorum etiam hinc inde facta eſt mentio. Sobieſciorum familia licet & antea habuerit, qvi ſummis in Republica dignitatibus & honoribus functi ſunt, nunc tamen maximè ſupra cæteras caput exſeruit, cum ex eadem familia ad Regiam dignitatem ſit evectus Sereniſſ. atqve Potentiſſ. Joannes III. heros incomparabilis, cui veteri formulâ vitam longævam & tranqvillam, Senatum fidelem, populum probum; exercitus fortes comprecamur. Extinctæ autem jam ſunt plurimæ Nobilium Polonorum familiæ, qvæ olim inter alias maximè floruerunt, ut Tarnovia, Tencinia, Gorkana, Oſtrogia, Melſtinia, Sczebrzezinia, Dembnia, Odrovvozarum, Kmitarum, Stadnicia, Szidlovviecia, Rythviania, Curoſvvanſcia, Lubranſcia & aliæ qvamplurimæ, de qvibus vid. Chriſtoph. Varſevicius *lib. I. de optimo Statu Libertatis pag. 49.* In Magno Ducatu Lithvaniæ ſunt adhuc Duces Radziv lii, Pacii, Sapiehæ, Polubinſcii, Oginſcii, Kotovicii, Kopecii, Hlebovicii, Wolovvicii, Lacky & alii plurimi, qvos hic omnes enumerare nimis prolixum eſſet.

CAP.

Digitized by Google

CAP. VI.

De

Comitiis Polonicis.

I.

COmitia Polonica duas ob cauſas indici ſolent, videlicet ut de Bono Reipubl. conſultationes inſtituantur, & judicia certa exerceantur. Sunt verò Comitia Polonica vel Togata, vel Paludata. Ad Togata, qvæ freqventiſſimè habentur, Ordines nullis militibus ſtipati pacatè conveniunt. Sagata ſeu paludata ſunt, qvando Ordines armati Comitia peragunt, qvod præcipuè in Interregnis fit, ut factum eſt in Electione Sigismundi III. An. 1587. *Vid.* Paul. Piaſec. *in Chron. fol. 68. (58.)* Habita qvoqve ſunt ejusmodi Comitia An. 1592. in qvibus inqvirebatur in Acta Regis. Piaſec. *fol. 117. (100.) Conf. idem ad An. 1607. fol. 294. ſeq. (246.)* Sic etiam cum extremis Joannis Caſimiri Regis temporibus Comitia ſæpè diſturbarentur, agitatum eſſe comperimus, ut Comitia paludata ſub dio in campis haberentur. Deinde dividuntur etiam Comitia Polonica in ordinaria & extraordinaria. Ordinaria ſunt, qvæ qvovis bien-

Digitized by Google

biennio ſecundum leges indicuntur. Extraordinaria ſunt, qvæ urgente neceſſitate biennio qvoqve nondum elapſo indicuntur, ut freqventiſſimè fieri conſvevit.

II. Olim Rex pro lubitu Comitia, qvando & ubi vellet, indicebat. Hinc freqventer Comitia celebrata eſſe legimus Radomiæ, Siradiæ, Lencitiæ, Cracoviæ, Corcini, Lublini, Petricoviæ, vel aliis etiam in locis, ut ex Hiſtoria Polonica notum eſt. Nullum etiam fuit certum tempus conſtitutum, qvo Comitia celebrarentur; ſed hoc in arbitrio erat Regum, ut neceſſitate exigente tempus ipſi determinarent. Peragebantur autem olim Comitia bidui vel tridui ſpacio, ut teſtatur Martin. Cromer. *lib. II. Deſcript. Polon. pag. 199. & 204.* Conf. Neugebaur. *lib. VI. pag. 396.* Sed hæc ſeqventibus temporibus immutata ſunt omnia. Qvod ad LOCUM Comitiorum attinet, primam de eo Conſtitutionem tulit Vladislaus Jagello An. 1413. Hrodlæ. Cùm enim Lithvaniam cum Regno Poloniæ univiſſet, ut eò commodius Senatores utriusqve gentis ad Comitia confluere poſſent, voluit, ut Comitia Polonorum & Lithvanorum LUBLINI, aut PARCZOVIÆ ſemper haberentur. *Vid.* Herburt. *Polon. fol. 11.* Sed fœdere illô diſſolutô, rurſus pro lubitu Reges Comitia variis in locis indicebant; donec An. 1540. Sigismundus I. Rex ea in unum concluderet

oppi-

oppidum, in meditullio Regni Polonici ſitum, nempe PETRICOVIAM. Vid. Herburt. *fol. 11.* Januszov. *lib. I. Part. 3. fol. 113.* Qvamvis neqve hoc fuerit adeò ſtrictè obſervatum. Cum deinde An. 1569. Lithvania Poloniæ perpetuo fœdere eſſet conjuncta, VARSAVIA, in meditullio Imperii Polonici ſita, Comitiis celebrandis in gratiam Lithvanorum deſtinata eſt; ita tamen, ut Rex urgente neceſſitate & in alio loco de conſenſu Senatus Comitia indicere poſſet. *Vid. Confirmatio Fœderis in Volumine Legum Andreæ Petricovii fol. 179.* Tandem non ita pridem, Anno videlicet 1673. ſub Michaële Rege conſtitutum eſt, ut tertia qvæqve Comitia in Lithvania Grodnæ habeantur, exceptis tamen Convocatione Generali ſub tempus Interregni, ut & Comitiis Electionis, & Comitiis Coronationis, qvæ ſolitis in locis celebrari debent. Confirmavit hoc ipſum Sereniſſ. Joannes III. promiſitqve inſuper, ſe tertio qvovis anno in Magno Ducatu Lithvaniæ ſedem ſuam habiturum. *Vid. Pacta Conventa circa fin. §. Privilegia y Prawa.*

III. Sed & TEMPUS certum poſtea determinatum eſt, qvo Comitia haberi deberent. Etenim An. 1567. Sigismundus Auguſtus lege latâ promiſit, ſe ſingulis bienniis præterlapſis ordinariè Comitia indicturum. *Vid. Conſtit. An. 1567. fol. 255.* Sed qvoniam non rarò negotia occurrunt, qvæ præſens Conſilium reqvi-

reqvirunt, ideò etiam biennio nondum elapſo Comitia Extraordinaria poſſunt indici. Hodiernis temporibus tanta eſt negotiorum in Comitiis determinandorum moles, ut vix annus præterlabatur, qvo Comitia non habeantur; imò bis etiam in anno qvandoqve habentur, ut Conſtitutiones in iis latæ, publicisqve typis expreſſæ teſtari poſſunt. Deinde determinatum etiam eſt, qvo tempore Comitia illa durare debeant. Cùm enim tempore Sigismundi I. & Sigismundi Auguſti Comitia in qvartum, qvintum & ſextum menſem extraherentur (ut teſtatur Cromerus *lib. II. Deſcript. Polon. pag. 199. & 204.*) concluſit ea tandem Sigismundus Auguſtus An. 1567. intra ſex hebdomadarum ſpacium. *Vid. Conſtit. dict. an. fol. 255.* Hoc tamen tempus prolongari & reſtringi poteſt omnium Ordinum conſenſu, prout negotia Reipubl. expedienda exigunt. Et licet in Conſtitut. An. 1635. ſtatim ab initio tempus illud ſex hebdomadarum prolongari vel abbreviari prohibeatur, obſervari tamen hoc ſæpè neqvit, ut & Conſtitutionibus de An. 1642. 1647. &c. probatur. De tempore Comitiorum extraordinariorum variæ & inter ſe diverſæ extant Conſtitutiones. Antea namqve ultra duas vel tres hebdomadas non extrahebantur, volentibus ita Ordinibus. Poſtea verò ut & Comitia Extraordinaria eſſent ſex hebdomadarum iidem

Ordi-

Digitized by Google

Ordines urſerunt. Hinc cum Vladislaus IV. in Annum 1637. Comitia Extraordinaria duarum hebdomadarum indixiſſet, non miſit ad eadem Nuncios ſuos Major Polonia; qvâ de cauſâ Rex dicto anno conſtituit, ut, ſi impoſterum Comitia Extraordinaria neceſſitas exigeret, illa cum conſenſu Senatorum utriusqve gentis indicta non duarum, vel trium, ſed ſex eſſent hebdomadarum. *Vid. Conſtit. An. 1637. init.* Sed anno proximè ſubſeqventi conceſſum eſt Regi, ut Comitia Extraordinaria ad duas hebdomadas duratura indicere poſſet, ſed ſine ullis ſolennitatibus, & in qvibus nulla judicia privata, ſolis cauſis Fiſci exceptis, exercerentur. *Conſt. An. 1638. fol. 6.* Poſthæc An. 1647. habita ſunt Comitia Extraordinaria trium hebdomadarum, in qvibus ſolita judicia non fuerunt omiſſa. *Vid. Conſtit. An. 1646. fol. 7. ſeq.* Hoc, qvo ſcribimus, anno Nuncii Terreſtres ipſi Regem ſolicitârunt, ne Comitia ultra duas hebdomadas prorogarentur, non potuerunt tamen intra illud tempus omnia negotia expediri. Tandem ad tempus Comitiorum illud etiam pertinet, qvod neqveant in diem Dominicum, neqve in aliud ſolennius feſtum indici, *ex Conſtit. Sigismundi III. An. 1591. fol. 615.*

IV. Qvod ad jus Regis circa convocationem Ordinum attinet, illud licet antea, ut ſupra diximus, fuerit abſolutum; variis tamen

modis ſubſeqvutis temporibus eſt circumſcriptum. Nam An. 1567. ut & hoc jam ſupra monuimus, Sigismundus Auguſtus Rex promiſit qvovis biennio præterlapſo ſe Comitia ordinariè indicturum. *Vid. Conſtit. ejus Anni in Volum. Conſtitut. fol. 255.* Hæc tamen Juris Regii limitatio tunc facta non obſtitit, qvo minus poſt exceſſum Sigismundi Auguſti Adamus Konarſcius ad Henricum Valeſium Poloniæ Regem electum, in Gallia verba faciens dicere potuerit, jus indicendi Comitia Regibus Poloniæ eſſe integrum. *Vid.* Andr. Maximil. Fredro *in Hiſt. Henrici I. pag. 97.* Poſthæc magis magisqve jus hoc limitari cœpit, cùm etiam extraordinaria Comitia in Ordinariis Comitiis, Ordines à Rege cœperunt poſtulare. Hodie itaqve hoc obtinet, ut ſingulis bienniis elapſis ordinaria Comitia habeantur. Si verò in iis omnium deſideriis non eſt ſatisfactum, rogant Ordines Regem, ut Extraordinaria Comitia commodo tempore indicantur, qvod etiam à Rege concedi, conceſſioqve illa Voluminі Legum inſeri ſolet. Exemplum ejus rei, præter alia vetuſtiora, videmus in Conſtitut. *de An. 1676. fol. 21.* Sed & aliàs, etiamſi Status in Ordinariis Comitiis alia extraordinariè à Rege indici non petierint, attamen Rex, neceſſitatis caſu flagitante, dimiſſis ad Dnn. Senatores literis, eorumqve ſenſu explorato, Comitia extraordinaria

Digitized by Google

naria poteſt indicere, iisqve tempus commodum arbitratu ſuo præſtituere. *Vid. Univerſales An. 1676. d. 3. Octobr. ad Senatores, Officiales omnemqve Nobilitatem à Rege miſſæ.*

V. Cùm ordinaria, vel etiam extraordinaria ſex hebdomadarum habenda ſunt Comitia, indicit prius Rex per literas CONVENTUS PARTICULARES, ſive, ut vocant COMITIOLA, ſingulis in Palatinatibus, majoribus terris, & certis Diſtrictibus. Hi Conventus antecedunt univerſalia Regni Comitia ſex hebdomadis, *ex Conſtit. Sigismundi I. An. 1525. & Sigismundi III. An. 1613. tit. o Seymach fol. 10.* Sed in Comitiis extraordinariis, qvæ ob ſubitaneos motus & magna Reipubl. pericula moram non patiuntur, etiam paucioribus hebdomadis antecedere ſolent. Exemplum habemus in Conſtitut. *An. 1638. fol. 6.* ubi conceſſum eſt, ut tribus tantùm, ante Comitia Regni generalia, hebdomadis particulares Conventus (qvi Polonicè *Seymiky* vocantur) indicerentur. Loca autem, ubi Palatinatus & Terræ ſuos habere conſveverunt Conventus particulares, ſunt ſeqventia.

I. IN MAJORE POLONIA omnes Conventus particulares una die indicuntur; & qvidem

Poſnanienſi & Kaliſſienſi Palatinatibus, in oppido Sroda.

Siradicenſi, in oppido Sadek (Schadkovia.)

Terræ Vielunenſi in oppido Vielun.
Lancitienſi Palatinatui in oppido Lancitia.
Breſtenſi & Inovladislavienſi Palatinatibus in Cujavia, in oppido Radzieiovvo, *ſecundum Conſtit. An.1510. apud Herburt. Polon.fol.257.*
Terræ Dobrinenſi in oppido Lipno, *ut habet Conſt. An.1567. fol.135.*
Plocenſi Palatinatui in oppido Raciaz.
Ravenſis Palatinatus tribus in locis habet Comitiola. Nimirum,
Diſtrictus Ravenſis in oppido Rava,
Diſtrictus Sochaczovienſis in oppido Sochaczovvo
Diſtrictus Goſtinenſis Gombini.

Conſtitutum qvidem eſt An. 1667. ut in Palatinatu Ravenſi omnes illæ tres terræ uno tantum in loco, nempe in oppido Bolemovo, ſimul, Comitiola Ante & Poſt Comitialia haberent; in qvo loco ex omnibus tribus Diſtrictibus congregata Nobilitas ſecundum pluralitatem votorum & Marſchalcum Conventûs illius, & Nuncios eligeret. *Vid. Conſtit. An. 1667. fol. 18.* Sed hæc hodie non videntur obſervari, ut colligitur ex Declarationibus Palatinatuum, Conſtitutionibus ſubnecti ſolitis, in qvibus & poſt annum 1667. ſingulis illis diſtrictibus peculiaria indicuntur Comitiola Relationum, ſive Conventus Poſt Comitiales.

Pod-

Digitized by Google

Podlachiæ Palatinatus habet tres Terras, inter qvas

Terra Drohicenſis Comitiola habet Drohicini.

Terra Mielnicenſis in oppido Mielnik.

Terra Bielſcenſis in oppido Bransk.

Maſoviæ Palatinatus uno itidem die habet Comitiola diverſis in locis, & qvidem

Terra Cymenſis Cymæ.

Terra Varſavienſis Varſaviæ.

Terra Viſnenſis, Viſnæ.

Terra Wiſſogrodienſis Wyſſogrodiæ.

Terra Zakrocimenſis Zakrocimi.

Terra Ciechanovienſis Ciechanoviæ.

Terra Lomzenſis Lomzæ.

Terra Rozanenſis Rozanii.

Terra Livenſis Livæ.

Terra Nurenſis in oppido Nur.

In PRUSSIA qvid obtineat, poſtea dicetur.

II. IN MINORI POLONIA uno itidem die celebrantur Comitiola.

Cracovienſis Palatinatus duos habet Conventus. Nimirum

Ducatus Oſvviecimenſis & Zatorienſis in oppido Zator.

Et poſtea totus Palatinatus Cracovienſis Proſzoviæ.

Sendomirienſis Palatinatus in oppido Opatovv.

Digitized by Google

Conceſſus qvidem fuit à Sigismundo I. & Conventus Skrzynnenſis, ſed An.1519. abrogatus eſt. *Vid. Herburt. Polon. fol.257.*

Lublinenſis Palatinatus Lublini, ſecundum Conſtit. An.1532. Antea habebatur Vrzedoviæ. *Vid. Scherbic. Part. III. Conſtit. cap. III. fol. 13.*

Ruſſiæ Palatinatus aliqvot habet conventus, nimirum

Terra Leopolienſis Leopoli.
Terra Præmislienſis Præmisliæ.
Terra Sanocenſis Sanoci.
Terra Viſnenſis Viſniæ.
Terra Halicienſis Haliciæ.
Terra Chelmenſis Chelmæ.

Belſenſis Palatinatus in oppido Belza.

Podoliæ Palatinatus conventus ſuos agere ſolebat Kameneciæ.

Kioviæ Palatinatus Zytomiriæ

Volhyniæ Palatinatus in oppido Luceorienſi.

Braclavienſis Palatinatus Winnicæ.

Czernichovienſis Palatinatus Wlodzimiriæ.

An.1659. Conſtitutum eſt, ut Palatinatus Kiovienſis, Braclavienſis & Czernichovienſis Conventus ſuos Antecomitiales celebrarent Vlodimiriæ, donec Bona ipſis reſtituerentur. *Vid. Conſtit. dicti anni fol. 48.* qvod etiam nunc obſervatur.

III. IN

III. IN MAGNO DUCATU LITHVANIÆ Conventus particulares agunt.

Vilnenſis Palatinatus Vilnæ.

Diſtrictus Oſmianenſis Oſmianæ.

Diſtrictus Lidenſis Lidæ.

Diſtrictus Wilkomirienſis Wilkomiriæ.

Diſtrictus Braslavienſis Braslaviæ.

Trocenſis Palatinatus in Civitate Troki.

Territorium Grodnenſe Grodnæ.

Territorium Caunenſe Caunæ.

Territorium Upitenſe Upitiæ.

Ducatus Samogitiæ conventus habet Roſienis.

Smolenſcenſis Palatinatus } Vilnæ ducantibus Induciis cum M. Duce Maſoviæ, *per Conſtit. An. 1667. fol. 78.*

Diſtrictus Starodubenſis }

Polocenſis Palatinatus Polociæ.

Novogrodenſis Palatinatus Novogrodci.

Diſtrictus Slominenſis Slomini.

Diſtrictus Volkoviſcenſis Volkoviſci.

Witepſcenſis Palatinatus Witepſci.

Diſtrictus Orſzanenſis, Orſzani.

Brzeſcenſis Palatinatus, Brzeſciæ.

Diſtrictus Pinſcenſis Pinſci.

Mſcislavienſis Palatinatus, Mſcislaviæ.

Minſcenſis Palatinatus Minſci.

Diſtrictus Mozirenſis Moziriæ.

Diſtrictus Rzeczycenſis Rohaczoviæ.

Digitized by Google

Livonia Regi Poloniæ adhuc ſubjecta Comitiola habet Duneburgi, *ſecundum Conſtitutionem Anni 1673. fol. 24.*

VI. Anteqvam Comitiola enumeratis in locis agantur, mitti ſolent Univerſales literæ Regiæ ad Officia Caſtrenſia ſingulorum Diſtrictuum, duabus vel tribus hebdomadis ante Comitia illa particularia. (Ipſa vero Comitiola indici debent ſex hebdomadis ante Comitia Regni, & Magni Ducatus Lithvaniæ generalia. *Conſtit. An. 1613. fol. 10. Statutum Lithvanicum cap. 3. art. 6.*) Univerſales illæ literæ poſthæc ab officio Caſtrenſi per Miniſterialem (qvi Polonis *wozny* dicitur) mittuntur ad Principes, Magiſtratusqve omnes; in foris etiam urbium oppidorumqve per eundem Miniſterialem ſive Præconem altâ voce publicantur, & templis ubiqve affiguntur. In literis illis Rex Senatoribus & Nobilitati proponit cauſas Comitiorum. Mittitur etiam præterea à Rege Nuncius ad hos Conventus particulares, cum peculiari inſtructione, in qva ſpecialius deliberanda proponuntur. Convenire autem die à Rege præfixo, locisqve ſolitis debent non tantùm Nobiles, ſed etiam Epiſcopi, Palatini, Caſtellani aliiqve Magiſtratus omnes ejus Diſtrictus, vel Palatinatus, in qvo Comitiola celebrantur. *Vid. Conſtit. An. 1518. apud Herburt. Polon. fol. 258.*

An.

An. 1565. fol. 84. Statut. Lithv. cap. 3. art. 6. fol. 52. ubi & alias Conſtitutiones ſubjunctas reperies. Interea dum Nobilitas ad Conventus hos confluit, Capitaneus ejus loci ſuum cuilibet aſſignat hoſpitium, *ex Conſtit. Sigism. Auguſti An. 1565. fol. 85.* Priusqvam ad Conſultationes deſcendatur, à ſacris fit initium. Prima deinde cura eſt circa electionem Marſchalci ſive idonei Conventus illius Directoris, qvi eadem ferè munia obit, qvæ Marſchalcus Nunciorum Terreſtrium ad Comitia generalia confluentium in Conclavi Nunciorum, & Marſchalcus Regni in Senatorio, tempore Comitiorum Varſaviæ obire ſolent. Qvamvis in Magno Ducatu Lithvaniæ non ubiqve ſemper novus eligatur Comitiolorum Director. Nam in Diſtrictibus Lithvanicis paulò antè enumeratis, ut Oſmianenſi, Lidenſi, Wilkomirienſi, Braslavienſi, Grodnenſi, Caunenſi, Upitenſi, Starodubenſi, Slominenſi, Volkoviſcenſi, Orſzanenſi, Pinſcenſi, Mozirenſi, Rzeczycenſi perpetui ſunt Marſchalci, qvi hoc munere ad dies vitæ funguntur, tituloqve Marſchalcorum ubiqve utuntur, ut inter alia documenta etiam ex variis ſubſcriptionibus liqvet. *Conf. Albertus Alexander Paprocki in Narratione Hiſtorica Originis Stemmatis Trzyglow.* Tunc Nuncius Regis à primo Senatore vel Officiali excipitur, & honore primi loci afficitur. Hic itaqve cauſas Comitiorum

exponit, Inſtructionemqve ſuam poſt habitam orationem Nobilitati prælegit.

VII. Marſchalco electo & Legatione Regis auditâ, conſultat præſens Nobilitas de Rebus à Rege partim in literis univerſalibus, partim per Nuncium illum præpoſitis; deinde etiam de aliis rebus in futuris Comitiis Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ proponendis. Vota non eodem ubiqve ordine ubiqve dantur, qvia non ubiqve iidem reperiuntur Magiſtratus. In Magno Ducatu Lithvaniæ hic præſcribitur ordo, ut primum votum habeat Epiſcopus, deinde ſubſeqvantur Palatinus, Caſtellanus, Marſchalcus Diſtrictus illius, Succamerarius, Vexillifer, Judex, Subjudex, Tribunus, Dapifer, Subdapifer, Notarius Terreſtris; hos tandem excipiant Magiſtratus Caſtrenſes, aliiqve Barones & Nobiles. Hæc in Statuto Lithvanico *cap. III. art. 6.* Habentur tamen & hic exceptiones qvædam ratione Tivvunorum aliorumqve, qvæ cognoſci poſſunt ex ſupra (*lib. II. cap. IV. n. III.*) dictis. Sed & ex iisdem cognoſci poteſt, qvo ordine in Regno vota expediantur. Hic unicum tantum repetimus, qvod, tametſi Magiſtratus Terreſtres Caſtrenſibus præferantur, Capitaneus tamen locum ſuum in Comitiolis aliisqve congreſſibus habeat immediatè poſt Succamerarium, ante Vexilliferum & Judicem Terreſtrem. *Vid. Conſtit. An. 1613. fol. 20. An. 1647.*

Digitized by Google

1647. fol. 18. An. 1658. fol. 45. Poſtqvam in certa puncta omnes conſenſerunt, conſignantur illa, trutinanturqve iterum ab omnibus. Qvem actum An. 1616. moderari juſſi ſunt Senatores non in hoſpitio, ſed in templo, ut variæ turbæ, qvæ alioqvin excitari ſolent, hoc modo evitarentur. Sed licet hoc tum receperint Cracovienſis, Poſnanienſis & Caliſſienſis Palatinatus, ut cognoſcimus ex Conſtit. *An. 1616. tit. Spoſob concludowania. fol. 11.* Repudiarunt tamen hoc ipſum Palatinatus Poſnanienſis & Caliſſienſis An. 1618. *Vid. Conſtit. ejus anni fol. 6.* Subſcribunt conſcriptos dicto modo articulos Senatores & Marſchalcus Comitiolorum. *Conſtit. An. 1616. fol. 11.*

VIII. His ita peractis eliguntur Nuncii Terreſtres ſive Delegati Provinciales ad Comitia generalia mittendi. In electione verò ipſorum per totum Magnum Ducatum Lithvaniæ obtinet pluralitas votorum. *Conſt. An. 1613. fol. 41.* In Regno receperunt hoc ipſum Anno 1598. Palatinatus Maſoviæ. *Vid. Conſt. ejus anni in Volum. Legum fol. 702.* Palatinatus Kioviæ An. 1613. *Vid. Conſtit. ejus anni fol. 13.* Eodem anno Palatinatibus Pruſſicis hoc ipſum fuit indultum, ut pluralitas votorum ederet Delegatos Provinciales, *loc. cit. fol. 24.* ut & Palatinatui Plocenſi. *ibid. fol. 22.* Idem obſervatur in Palatinatu Podlachiæ, *ſecundum Conſtit. An. 1631. fol. 34. (num. 81.)* In Palatinatu

natu Siradicenſi, Terra Vielunenſi; nec non Palatinatu Cracovienſi & terra Chelmenſi, *ut habet Conſtit. An. 1611. fol. 40.* Tandem An. 1667. illud conceſſum eſt & Palanatui Ravenſi. *Vid. Conſtit. An. dicti fol. 18.* Ad numerum Nunciorum qvod attinet, ſciendum eſt, in Magno Ducatu Lithvaniæ ex ſingulis Diſtrictibus, ubi judicia Terreſtria exercentur, binos eligi Delegatos. *Vid.* Statut. Lithvan. *cap. 3. art. 6. & 7.* In Palatinatu Lublinenſi antea duo mitti ſolebant, ſed An. 1654. conſtitutum eſt, ut tres mitterentur, videlicet ex ſingulis Diſtrictibus illius Palatinatus (Lublinenſi, Vrzedovienſi & Lukovienſi) unus. *Vid. Conſt. d. an. fol. 15.* In Palatinatu Czernichovienſi ex Diſtrictu Czernichovienſi duo, & ex Diſtrictu Novogrodenſi itidem duo Nuncii mitti debent, ſecundum *Conſtit. An. 1635. menſ. Februar. & Mart. ante med. tit. Ordinacya.* De aliis Palatinatibus mihi certò non conſtat, qvot ex ſingulis mitti debeant Nuncii; de hoc tamen non raro conqveruntur multi, qvod plures aliqvando mittantur, qvam per Leges & privilegia licet. In univerſum circiter trecentos Nuncios numerari, teſtatur Nicol. Chvvalkovvski *lib. I. Jur. Publ. Polon. cap. 7. num. 5. pag. 110.* Non poſſunt autem in Delegatos Provinciales eligi Senatores, qvamvis antea per abuſum ex Caſtellanorum ordine non rarò ſint ad id muneris lecti, ut

auctor

Digitized by Google

auctor eſt Chriſtoph. Varſevicius *lib. I. de Optimo Statu Libertatis pag. 107.* Hoc tamen obſervatur, ut majoris auctoritatis gratiâ Nuncii eligantur ex iis, qvi in dignitatibus ſunt conſtituti, nempe ex Magiſtratibus (non Senatorii Ordinis) Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ, ut ſunt Dapiferi Pincernæ, Gladiferi, Stabuli Præfecti &c. Regni, & Magni Duc. Lithvaniæ; & ex Magiſtratibus ſingulorum Diſtrictuum, qvales ſunt Succamerarii, Capitanei, Vexilliferi, Judices Terreſtres aliiqve. Deinde caveri jubetur & hoc, ne in Nuncios eligantur, qvi in Comitiis litem vel aliud privatum habent negotium. *Conſtit. An. 1601. fol. 756. Conf. Cromer. lib. II Deſcript. Polon. pag. 201.* Excluduntur hinc porrò & Judices ſive Aſſeſſores, ſive, ut vulgò vocantur, Deputati Summorum Tribunalium. *Conſtit. An. 1616. fol. 3.* Præterea excluduntur etiam Exactores Contributionum, aliiqve, qvi publicos Reipubl. proventus adminiſtrant, niſi factâ plenariâ ſatisfactione theſauro, obtentâqve qvietantiâ à Theſaurario. Si qvoqve illi contra leges à ſuis Diſtrictibus fuerint electi, non debent tamen in Comitiis admitti. *Conſt. An. 1631. fol. 34. An. 1633. fol. 20. An. 1661. inter Conſtit. Lithv. fol. 13.* Sed & hoc de Nunciis illis notandum eſt, qvod ipſis ad Comitia proficiſcentibus certa ſalaria ſint conſtituta, Senatoribus autem nulla. Cromer. *lib. II. Deſcript.*

Polon.

Polon. pag. 205. Statut. Lithvan. cap. 3. art. 7. fol. 55. Tandem notetur, morem illum Nuncios Terreſtres ad Comitia generalia mittendi Sec. XV. ſub Caſimiro Jagellonide cœpiſſe. Cùm enim finito tredecim annorum Bello in Pruſſia contra Cruciferos geſto, tributum ad exſolvenda ſtipendia à Nobilitate Minoris Poloniæ exigeretur, non abnuebat id qvidem Nobilitas, ſed ſine Majoribus Polonis illud ſciſcendum non putavit; qvare placuit è Palatinatibus ſive Satrapiis Legatos ad Comitia Petricovienſia mitti, qvi decernendi in commune cum cæteris moderati tributi poteſtatem haberent. Hoc poſtea ſic inolevit, ut ſine iis Legatis, ſive Nunciis Provincialibus nulla legitima Comitia haberentur, neqve tributum imperari, ac ne lex qvidem ulla fieri poſſe videretur. *Vid.* Cromer. *lib. XXVII. de Ort. & Reb. geſt. Polon. fol. 779.* Neugeb. *lib. VI. Hiſt. Polon. in Caſimiro Jagellonide pag. 391. ſeq. & pag. 499.*

IX. Actis Comitiolis (qvæ ne ultra qvatriduum protrahantur, cavetur in Statuto Lithvanico *cap. 3. art. 6.*) anteqvam ad Comitia Regni univerſalia Senatores & Nuncii pergant, conveniunt adhuc tribus hebdomadis ante Comitia Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ generalia certis in locis, ad Comitiola ſingularium gentium generalia. Et qvidem Majoris Poloniæ Senatores cum Nunciis conveni-

venire jubentur COLI: In Minore Polonia CORCINI, qvæ & NOVA CIVITAS appellatur. *Conſtit. An. 1613. fol. 10.* In Magno Ducatu Lithvaniæ antea convenire jubebantur VOLKOWISCIÆ. *Vid Conſtit. An. 1573. in Volum. Conſtit. fol. 255.* Poſtea verò SLOMINI. *Vid. Statut. Lithvan. cap. 3. art. 8. pag. 56. Conf. Conſtit. An. 1631. fol. 40.* In Maſovia VARSAVIÆ. *Conſtit. An. 1565. fol. 84.* In Pruſſia GRUDENTI & MARIÆBURGI alternatim. Ad Conventum Corcinenſem in Minori Polonia pertinent Cracovienſis, Sendomirienſis, Ruſſiæ, Podoliæ, Belzenſis & Lublinenſis Satrapiæ. Ad majoris Poloniæ Conventum generalem referuntur, Poſnanienſis, Kaliſſienſis, Siradicenſis, Lancicienſis, Breſtenſis, Inovladislavienſis, Plocenſis & Ravenſis Palatinatus, cum Vielunenſi & Dobrinenſi Terris. *Vid.* Cromer. *lib. II. Deſcript. Polon. pag. 202.* Ad Conventum Maſoviæ generalem pertinent DiſtrictusMaſoviæ ſupra enumerati. Sic etiam An. 1673. Archiepiſcopus Gneſnenſis in literis ſuis univerſalibus ſub tempus Interregni miſſis Palatinatui Podlachiæ indixit Comitiola generalia ſimul cum Palatinatu Maſoviæ in urbe Varſavienſi celebranda; qvod non reperitur in aliis Archiepiſcoporum Gneſnenſium univerſalibus de An. 1632. & 1648. Aliqvando etiam Palatinatus Podlachiæ in ſuo Palatinatu ſibi

elegit

elegit Comitiola generalia PoſtComitialia, ut ex Declarationibus Palatinatuum de An. 1635. apparet. Ad Conventus Pruſſicos pertinent tres Palatinatus, nempe Culmenſis, Mariæburgenſis & Pomeranicus cum ſuis Diſtri-ctibus. In Palatinatu qvoqve Volhyniæ, ſecundum Privilegium Incorporationis An. 1569. datum, prius Conventus Particulares conſvetis in locis agi, deinde verò Nuncii ex toto Palatinatu Volyniæ Vlodimiriæ convenire debebant. *Vid. Incorporatio Palatinatus Volhyniæ in Volum.Conſtit. fol.160.* Sed hoc poſteriorum temporum conſvetudo abrogavit. Ad Comitiola itaqve illa generalia confluentes Senatores & Nuncii, Nobiles etiam alii, qvicunqve voluerint, iterum mandata Regia audiunt, Inſtructiones qvoqve à Nobilitate ſibi datas, & qvæ poſtulat uſus Reipubl. inter ſe conferunt. *Vid.* Cromer. *lib. II.Deſcript. Polon. pag. 202.*

X. Sed de Pruſſiæ Regiæ Conventibus generalibus, in ſpecie qvædam nobis notanda erunt. Cùm habenda ſunt Comitia Regni generalia, mittuntur ad Culmenſem, Mariæburgenſem & Pomeraniæ Palatinos ſingulæ Univerſales Literæ, qvæ ipſos monent, ut more conſveto Conventus Particulares deſtinatis in locis inſtituant, & hæ literæ Latino idiomate ſcribuntur. Simul etiam aliæ binæ literæ Polonico ſermone ſcriptæ expediuntur

ad

ad Varmienſem & Culmenſem Epiſcopos. Actis particularibus Conventibus Epiſcopus Varmienſis, ut Præſes Terrarum Pruſſiæ Statibus & Ordinibus (inter qvos etiam ſunt tres Civitates majores, Thorunium, Elbinga & Gedanum) Conventum generalem vel Mariæburgi, vel ſecundum alternatam, Grudenti celebrandum indicit. Ubi Status ad locum Conventus generalis confluxerunt, audito ſacro, Nobilitas Marſchalcum ſive Directorem Conſeſſus ſui eligit. Inde Nuncius Regius (ad qvem à Rege Literæ Polonico, Credentiales autem Latino idiomate ſcriptæ mittuntur) in plenum omnium Pruſſiæ Statuum conſeſſum ſolenni cum pompa introducitur. Factâ nomine Regio propoſitione, Legatus eadem cum pompa domum reducitur, nec poſtea in Conſeſſum Ordinum, niſi ſub ipſum Conventûs finem, venit. Poſt diſceſſum Nuncii Conventus Pruſſiæ dividitur in duo conclavia, nimirum in ſuperius & inferius. Ad ſuperius pertinent duo Epiſcopi, tres Palatini, tres Caſtellani, tres Succamerarii, & trium majorum Civitatum Delegati. Hîc ad caput menſæ aſſident duo Epiſcopi: Ex altera parte menſæ aſſident dicti illi Palatini, Caſtellani & Succamerarii; ex oppoſito verò locum habent ex ſingulis Civitatibus majoribus bini Delegati; & qvidem primo loco aſſident Thorunienſes, deinde Elbingenſes, & tandem Geda-

nenſes. Ad conclave inferius dicuntur olim etiam pertinuiſſe Civitates minores, qvarum prima eſt Mariæburgum; unde in Actis publicis non rarò duorum Statuum inferiorum mentio fit, ut mihi à viro qvodam rerum Pruſſicarum maximè gnaro relatum eſt. Controverſiam eâ de re agitatam vide apud Schuz. *lib. VIII. Chron. Pruſſ. fol. 358.* Hodie ſola Nobilitas in hoc conclavi votum habet. Diviſis ita Conclavibus, Nobilitatis Delegati Inſtructiones à Fratribus ſibi in Conventibus particularibus datas ordine punctatimqve prælegunt. Lecto uno puncto, ſi omnes in illud conſentiunt, acclamatur undiqve *zgoda* i.e. conſenſus eſt. Si qvidam contradicere volunt, petitâ prius à Marſchalco (ſolenni formulâ: *proſze o glos)* dicendi facultate, rationes ſuas proferunt. Tunc Marſchalcus, vel alii ingenio dexterrimi, non tamen niſi impetratâ à Marſchalco dicendi poteſtate, nituntur contradicentes ad concordiam reducere. Si contrariam ſententiam defendentes meliora ſvadentibus cedunt, ſcribit Marſchalcus illos articulos ſeparatim, in qvos omnes conſenſerunt: controverſos autem in peculiari charta conſignatos *do gory* i.e. ad ſuperius Conclave reſervat. Collatis eo modo in inferiore conclavi omnium Palatinatuum & Diſtrictuum Inſtructionibus, conjunguntur iterum duo illa conclavia. Ibi

Mar-

Digitized by Google

Marſchalcus conſidet ad menſam Senatoriam, aliiqve juxta ipſum Nuncii, ſi ſpacium ſupereſt, reliqvi in appoſitis ſubſelliis conſident. Hic iterum puncta illa controverſa eousqve diſceptantur, donec in certos articulos omnes Ordines conſentiant. Laudum commune conſcribit Secretarius Thorunienſis latinè (qvo etiam idiomate Delegati Civitatum ſua deſideria in Conclavi ſuperiori, anteqvam duo illa Conclavia conjungantur, proponunt.) illudqve laudum publicè prælegit, ubi iterum qvædam adduntur, detrahuntur, mutantur, prout Ordinibus placet, donec tandem id omnium votis reſpondeat. Et hoc laudum daturNunciis ad Comitia Regni univerſalia euntibus. Sed ad Comitia Regni generalia Succamerarii & Civitatum Delegati non eunt, adhuc ſibi jus Conſiliorum in Pruſſia & non alibi habendorum aſſerentes. Conſtat enim olim Pruſſos, cum ſe Caſimiro Regi Sec. XV. ſubjeciſſent, noluiſſe de Republica ſua in publicis Regni Comitiis conſultari, idcircò continuis precibus Regem fatigaſſe, ut de ſalute Pruſſiæ conſultaturus in Pruſſiam veniret, ibiqve ſecum conſilia conferret. Tandem tamen Epiſcopi, Palatini, Caſtellani, & Nobilitatis Delegati eò fuerunt adducti, ut Comitia Regni Poloniæ generalia freqventarent. Sed de his alibi egimus. *Vid. Privilegium Incorporationis An. 1454. datum.*

XI. Ex dictis jam liqvidò patet, qvam ſollicitè Nobilitas res ſuas agat, anteqvam ad Comitia generalia confluat. Non ſufficit enim ipſi uno in loco de negotiis ad publicam Reipubl. ſalutem facientibus deliberare, ſed ad minimum duobus in locis de iisdem agit. In qvibusdam etiam Diſtrictibus tribus in locis Nobilitas convenire ſolet. Sic enim Oſvviecimenſis & Zatorienſis Ducatus agunt prius Comitiola particularia in oppido Zator. Deinde Nuncius ex his Ducatibus pergit ad Comitia Palatinatus Cracovienſis generalia (qvæ Conventus Zatorienſis tribus antea diebus antecedebat, *per Conſtit. An. 1581. fol. 375. & An. 1616. fol. 20.* Nunc verò octo diebus antecedere debet, *ut vult Conſtit. de An. 1635. poſt med. tit. O Seymiku Zatorskim.*) Et tandem tertio idem Nuncius Zatorienſis pergit cum aliorum Palatinatuum Nunciis ad Comitia Minoris Poloniæ generalia, qvæ Corcini celebrari diximus. Hoc tamen obſervari meretur, qvod Rex ad Conventum particularem Zatorienſem non mittat Nuncium, ſed Capitaneum tantum Oſvviecimenſem inſtruat literis, de qvibus rebus Nobilitas ibidem conſultare debeat. *Conſtit. An. 1581. fol. 375.* Similiter Terra Halicienſis primo Comitiola particularia Haliciæ agit: inde poſt octiduum elapſum mittit Nuncios ſuos Viſnam ad Conventum Palatinatus Ruſſiæ generalem.

Con-

Conſtit. An. 1563. fol. 46. An. 1581. fol. 376. An. 1635. poſt med. tit. O Scymiku Wiſnienskim. Tandem mittit Legatos ſuos CORCINUM ad Conventum generalem Poloniæ minoris. Ad Minorem enim Poloniam hoc in caſu pertinere Palatinum Ruſſiæ, jam ſupra ex Cromero docuimus. Sed jam ad ipſa Comitia properemus.

XII. Cùm ad locum Comitiorum Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ generalium confluunt Ordines, nempe Rex, Senatores, Nuncii Terreſtres (inter qvos & Nuncii Cracovienſis & Vilnenſis Civitatum.) Marſchalcus Regni ſupremus, vel in ejus abſentia Marſchalcus Curiæ Regni, ut Oeconomus Regni, cuncta diſponit, precia rerum venalium conſtituit, hoſpitia Legatis exterorum Principum aliisqve diſtribuit, jus qvoqve dicit tempore Comitiorum omnibus exteris aliisqve. *Vid.* Cromer. *lib. II. Deſcript. Polon. pag. 144.* Krzyſtanovvicz. *& alii.* Si verò Comitia in magno Ducatu Lithvaniæ celebrantur, incumbunt hæc munia Marſchalco Magni Ducatus Lithvaniæ ſupremo, & in ejus abſentia, Marſchalco Curiæ Magni Ducatus Lithvaniæ. Præfinito Comitiis generalibus die, à ſacris fit initium. Re ſacra ſolenni more peracta & concione audita ſecedunt Senatores in Senatorium ibiqve Regem ſalutant: Nuncii verò Terreſtres in ſacrarium libertatis ſuæ, ſive

in conclave Nunciorum (Polonis *Izba Poſelska* vocatur) ſe conferunt. Hic qvi fuit in proximè præcedentibus Comitiis Marſchalcus ſive Director Collegii Nunciorum Terreſtrium interea omnia dirigit, donec novus Marſchalcus à Nunciis eligatur. Si verò prior ille Marſchalcus aut mortuus, aut in ordinem Senatorium interea cooptatus fuerit, ſolet alius qviſpiam Marſchalcus ad interim eligi, donec novus ex ea gente, qvam tangit Ordo, eligatur Collegii Nunciorum Director. Exemplum hujus rei habemus anno currente, nimirum 1677. Cùm enim Illuſtriſſ. Nicolaus Hieronymus à Granovv Sieniavvski Comes in Szklovv & Myſz Director Nunciorum in Comitiis An. 1676. celebratis, ad Senatoriam dignitatem evectus, creatusqve eſſet Marſchalcus Curiæ Regni, non intravit hoc anno 1677. Conclave Nunciorum, ſed electus eſt alius Marſchalcus ad tempus, donec munus hoc tandem ad Illuſtr. Vladislaum Michaëlem Skoroſzevvski Vexilliferum Palatinatus Posnanienſis, deferretur. Prima itaqve Nunciorum cura eſt circa Electionem novi Marſchalci. Hoc verò notandum eſt, Marſchalcum Nunciorum non ſemper ex una gente eligi, ſed per Nationes alternatim. Primò enim ex Minori, ſecundò ex Majori Polonia, & tertiò tandem ex Magno Ducatu Lithvaniæ Marſchalcus eligitur. Marſchalco pluribus calcu-

Digitized by Google

calculis electo baculum, inſigne officii, ſolenniter tradit prior Marſchalcus, ipſiqve deinde gratiæ aguntur pro fideliter in præcedentibus Comitiis adminiſtrato munere. Aut etiam ſi malè idipſum adminiſtraſſe putatur, ratio ab ipſo exigitur officii malè geſti. A Marſchalco recens electo in Comitiis antea nullum exigebatur jusjurandum, qvo fidem ſuam obſtringeret Reipubl. Tentatum id qvidem eſt An. 1666. menſe Martio, non tamen obtentum. *Vid. Diar. Europ. Continuat. XIV. pag. 68.* Poſtea qvoqve An. 1667. multæ fuerunt in Comitiis non ſolum de Marſchalci, ſed & de Nunciorum Terreſtrium jurejurando controverſiæ, *qvas vide in Diar. Europ. ad dict. An. Continuat. XVI. pag. 3. fin.* In Interregno poſt ſpontaneam Sereniſſimi Joannis Caſimiri Regis Poloniæ ceſſionem omnes Senatores & Nuncii juramento ſe Reipubl. obſtrinxerunt; tandem & Marſchalcus Ordinis Eqveſtris juravit, *qvod à nemine niſi ab eqveſtri rotâ dependere; cum nemine Competitorum ſive Candidatorum Regni ſive per ſe ſive per ſubordinatas perſonas conſilia conferre; Conſilia aliorum Reipubl. noxia Ordinibus manifeſtare velit. Item qvod munera eo nomine neqve à Civibus neqve ab externis acceperit, neqve impoſterum ſit accepturus, neqve promiſſis eorum inductus, eos ad Regnum promoturus: porrò qvod inſtrumentum authen-*

ticum liberæ Electionis nemini ſit ſubſcripturus ſine conſenſu totius Rotæ Eqveſtris. Hoc jusjurandum Polonicis verbis conceptum reperitur *in Actis Electionis Regis Michaëlis.* In Interregno poſt obitum Regis Michaëlis hæc formula Latino ſermone fuit Marſchalco Rotæ Eqveſtris præſcripta: *Ego N. juro Deo omnipotenti, qvia in Officio moderno Marſchalcatus fidelis ero, nec inſtrumentum Electionis futuræ extradam, niſi ex legitimo conſenſu omnium & ſingulorum electo. Ita me Deus adjuvet & ſancta crux Chriſti.* Vid. Acta Electionis Sereniſſ. Joannis III. Sed hæc ad Comitia alia non debebant trahi. Qvare in Comitiis de Ann. 1670. 1673. 1676. nullum à Marſchalco Nunciorum fuit præſtitum jusjurandum; Verum in Comitiis An. 1677. menſe Januario & Februario habitis, poſt multas Controverſias hac de re agitatas, tandem certis legibus circumſcriptum eſt officium Marſchalci Nunciorum Terreſtrium, *ut habetur in Diario Comitiorum.* Leges ipſas forſan ſub calcem opuſculi hujus dabimus, ſi interea Conſtitutiones ipſæ typis exſcriptæ ad manus noſtras devenerint.

XIII. Electo in Collegio Nunciorum Marſchalco, mittuntur aliqvi, qvi Regem ea de re certiorem faciant. Tunc, conſtituto à Rege tempore, Nuncii per Marſchalcum Regni in Senatum introducuntur, ubi Regem Marſchalcus

cus Nobilitatis, ſive Nunciorum Terreſtrium Director, ſolenni oratione ſalutat. Reſpondet ei nomine Regis Cancellarius, vel Pro-Cancellarius. Poſthæc admittitur Marſchalcus ad oſculum Regiæ manus, & poſt ipſum ſinguli Nuncii à Marſchalco ſuo ex ſchedula vocati. *Vid. Diar. Europ. Continuat. XX. pag. 79. & Continuat. XI. pag. 400.* Salutato ſic à Nunciis Terreſtribus Rege, Conſiliariis in Corona conſidentibus, adſtantibusqve ponè Secretariis & Nunciis jam memoratis, puncta futuræ Deliberationis nomine Regis proponuntur. Et qvidem in rebus, qvæ ad Regnum pertinent, Cancellarius Regni, vel in ejus abſentia Procancellarius Regni; in rebus verò qvæ ad Lithvaniam pertinent, Cancellarius Magni Ducatus Lithvaniæ, vel, ſi abeſt, Procancellarius Magni Ducatus Lithvaniæ in medium proponit, qvibus de rebus Ordines, præſentibus in Comitiis agere debeant. *Vid. Conſtitut. de An. 1673. & Diarium Comitiorum de An. 1677.* Poſthæc jusjurandum Regium, ut & Pacta Conventa ſummariter collecta prælegauntur, *ut volunt Pacta Conventa Sereniſſ. Regum Michaëlis & Joannis III. §. Przyſiega naſza.* Qvamvis hæc ſolennitas in Comitiis extraordinariis duarum vel trium hebdomadarum ſoleat omitti, ut teſtatur Diarium Comitiorum de An. 1677. Cùm enim Ordines Comitia ultra duas hebdomadas non extendere

dere ſibi propoſuiſſent, omiſſa eſt ab initio Pactorum Conventorum lectio ob temporis defectum: Sed poſtea, prorogatis præter opinionem ultra tempus conſtitutum Comitiis, lecta qvoqve ſunt poſtmodum Pacta Conventa. His peractis Senatores in præſentia Nunciorum Terreſtrium vota ſua expediunt, ex Conſtit. Stephani Regis An. 1578. *apud Januszov. lib. I. Conſtit. Part. 3. tit. 7. fol. 119.* In Comitiis Anno 1607. celebratis poſt Propoſitionem, cùm de Regia cauſa vota eſſent dicenda, Rex è Senatu diſceſſit, ne ſua præſentia Senatores à ſententia liberè dicenda deterrerentur, teſte Stanislao Lubienski *lib. III. de motu Civili fol. 115.* Primò hic loco ſententias dicunt Archiepiſcopi & Epiſcopi, deinde Palatini, poſt hos Caſtellani, & tandem Senatorii Ordinis Magiſtratus, nimirum Marſchalci, Cancellarii, Theſaurarii & Marſchalci curiæ. His omnibus, qvæ hactenus diximus, multi ſæpius conteruntur dies, præſertim qvando inter Nuncios Terreſtres magno animorum motu diſceptatur, cuinam moderandi dirigendiqve ſui Collegii partes debeant deferri. *Vid.* Illuſtriſſ. atqve Reverendiſſ. Stanisl. Lubienski Epiſc. Plocenſ. *in Profectione Sigismundi III. in Sveciam fol. 4. Operum.*

XIV. Sed & his ita peractis, anteqvam ad Conſilia accedant Nuncii, urgent prius per Marſchalcum ſuum, ut Rex Dignitates vacantes

tes aliis benè de Republ. meritis conferat. Sic enim Conſtitutiones Regni diſponunt, ut Rex Dignitates & Officia poſt fata Officialium intra ſex hebdomadas (antea fieri hoc ſolebat intra dimidii anni decurſum) aliis Nobilibus benemeritis, poſſeſſionatis, & qvidem in eo Palatinatu, in qvo officio ſuo fungi debent, Bona Terreſtria poſſidentibus, conferat. Si qvæ autem Vacantiæ paulò ante Comitia inciderint, eas ad inſtantiam Nunciorum, ut ſtatim in principio Comitiorum Rex aliis diſtribuat, volunt Conſtitutiones *de An. 1567. fol. 280. & An. 1588. fol. 468. Conf. & Pacta Conventa Regum.* Sic etiam ſi Bona Terreſtria jure Caducitatis, jure donato, inſcripto, ſeu alio qvocunqve modo ad Fiſcum Regium juſtè & legitimè fuerint devoluta, intra dimidii anni decurſum ea Rex aliis Nobilibus confert: Si verò paulò ante Comitia Fiſco Regio accidant, ſtatim ſub initium Comitiorum hoc fieri debet, dummodo beneficiarii illi ſint Nobiles Poloni vel Lithvani, vel ex Provinciis Regno Polonico annexis, aliàs exteris ea conferre leges prohibent. Cæterum Bona Civium in urbibus ad Fiſcum devoluta Rex etiam ignobilibus poteſt donare. *Vid. Conſtitut. citatas.* Renunciatio Dignitariorum & Officialium in Comitiis fit per Cancellarios. *Vid. Pacta Conventa Joannis III. §. Wacantie.* Exemplum unicum, ex qvo ritus etiam in hoc

actu

actu obſervari ſolitos cognoſcere poſſumus, apponere libet ex Piaſecio: Sigismundus III. Rex Sigismundo Myſzkovvski contulerat dignitatem Marſchalci, obnitente Petro Tylicki minore Cancellario, *qvi vocatus à Rege ad tradendum illud officium (ut ejus fuit muneris) valetudine infirmâ ſe excuſavit; iterum tamen monitus, qvod ſi non veniret, ipſemet Rex functionem renunciandi Marſchalci obire vellet, vel invitus adfuit, ac multa præfatus in laudem Myſzkoviorum, nomine Regis baculum inſigne illius Magiſtratus ipſi tradidit.* Hæc Piaſec. *in Chron. ad An. 1603. init.* Qvando Cancellarius in Comitiis renunciandus eſt, tunc Marſchalcus ſupremus præmiſsâ pro more ſolenni oratione, eundem renunciare ſolet. Factâ renunciatione Rex ipſe Cancellario recens renunciato ſigillum tradit. Similiter ſi ViceCancellarius in Cancellarium ſupremum promovendus eſt, prius ſolenniter ſigillum minus Regi tradit, gratiasqve pro eodem munere ſibi antea commiſſo agit: poſtea renunciatur Cancellarius ſupremus, accipitqve ſigillum majus. *Vid. Diar. Europ. Continuat. XV. pag. 429.* Præterea urgent qvoqve Nuncii ſtatim in principio Comitiorum, ut ratio Senatus-Conſultorum inter Comitia præterita & præſentia latorum, à Senatoribus lateri Regio ex lege adhærentibus, aliisqve in aulam confluentibus Reipublicæ reddatur.

Vid.

Vid. Conſtit. An. 1641. fol. 3. ſeq. & An. 1662. fol. 2. ſeq. ubi & aliæ Conſtitutiones, nempe An. 1576. 1588. 1607. hac de re latæ citantur.

XV. His omnibus expeditis Nuncii Terreſtres in ſuum Conclave ſe recipiunt, vel de Propoſitione Regia, vel aliis etiam de rebus à Fratribus i. e. à cætera Nobilitate, ſibi domi in Comitiolis commiſſis deliberaturi. Auctoritas & poteſtas horum Nunciorum non exigua eſt. Nam cùm ex ſuo Ordine ex Conclavi Delegatorum Provincialium ad Regem in Senatum mittunt, etiamſi Rex aliis rebus ſit occupatus, admittit tamen eos, dando vel ſtatim declarationem, vel annectendo, ſe cum Senatoribus, re prius examinatâ mentem ſuam aperturum Chvvalkovvski *lib. I. cap. 7. num. 12. pag. 116.* Sœpè etiam qvidam ex Senatu ad Nuncios in conclavi ſuo deliberantes mittuntur, ut Regis & Senatus nomine ipſis aliqvid proponant, aut diſcordantes ipſorum ſententias concilient, aut etiam ut aliqvem ex Senatu accuſent, mutuamqve Nunciorum operam adverſus ipſum poſtulent. Et tum Nuncios titulo hoc dignantur: *Moſci Panowie Bracia.* i. e. gratioſi Domini Fratres. Qvi titulus cùm eſſet An. 1667. omiſſus, qværelæ indè maximæ ortæ ſunt. *Vid. Diar. Europ. Continuat. 16. pag. 217.* Poſſunt iidem Magiſtratus reos agere malè adminiſtrati officii, ut Theſaurariũ ratione Qvartæ, exactionisqve Con-

Contributionum. *Conſtit. 1562. fol. 22. An. 1567. fol. 129.* Idem facere poſſunt contra alios Magiſtratus, qvi officium ſuum negligenter adminiſtrant. *Conſtit. 1562. fol. 21. An. 1565. fol. 84. An. 1607. fol. 832.* Conf. Januſz. *lib.* III. *Part. 5. tit. 1. fol. 301. & 305. & lib. IV. Part. 1. tit. 5. fol. 310.* Qvid, qvod ipſi etiam Regi in memoriam revocare poſſunt, qvod promiſerit ſe Leges & Privilegia obſervaturum. *Conſtit. An. 1609. tit. Declaracya Artikulu. fol. 886. ſeq.* Porrò auctoritas & poteſtas Nunciorum horum elucet etiam ex eo, qvod nulla Conſtitutio valeat, qvæ non è conclavi Nunciorum originem ſuam traxit. Marſchalcus enim Nunciorum Leges & Conſtitutiones à Nunciis approbatas primò delineat, easqve deinde, ut poſtea memorabitur, in Senatu prælegit. Eam ob cauſam An. 1668. Conſtitutionem qvandam de exterorum Principum Legatis nolebat acceptare Marſchalcus Ordinis Eqveſtris, eò qvod à Senatu fuit condita. *Vid. Diarium Europ. Continuat. 18. pag. 179.* Et qvod majorem admirationem meretur, vel uno Nunciorum in re aliqva diſſentiente, nihil in Comitiis de jure concludi poteſt. Nam etſi nullibi locorum, in Polonia tamen una hirundo facit ver. Hinc unico Nunciorum cum proteſtatione abeunte, Comitia aliqvando legimus eſſe diſſoluta. Memorabile exemplum contigit An. 1672.

Cùm

Cùm enim tunc unus Nunciorum cum proteſtatione diſceſſiſſet, ſvaſerunt poſt ipſius diſceſſum non pauci, ut Comitia nihilominus continuarentur, qvoniam Proteſtatio non fluxerat ex ipſius Inſtructione: Alii verò contra obtendebant, contradictionem liberam eſſe pupillam libertatis Polonicæ, qvâ ſemel læſâ, de tota libertate actum eſſe. Et hæc poſterior ſententia prævaluit, ſolutaqve ſunt Comitia. Ad auctoritatem & ſecuritatem Nunciis conciliandam pertinet illud qvoqve, qvod Sigismundus I. Anno 1510. conſtituit, ut etiam violatores Conſiliariorum, item Nunciorum Terreſtrium tanqvam criminis læſæ Majeſtatis rei judicarentur. Qvamvis verò idem Rex poſtea, videlicet An. 1539. ad ſolam Regis perſonam crimen hoc reſtrinxerit, ut eſt apud Januszov. *lib. I. Part. 1. tit. 8. fol. 23.* Renovaſſe tamen qvodammodo eam legem videtur Joannes Caſimirus *An. 1649. in Conſtit. tit. O ſadach Poslow. fol. 6.* Nuncius ipſe in Comitiis delinqvens habet forum in Conſeſſu Nunciorum; ſi verò abierit, in ſolito & competenti judicio Terreſtri. *Conſt. An. 1649. menſe Octobr. fol. 6. ſeq.* Incipit verò hæc Nunciorum ſecuritas qvatuor hebdomadas ante Comitia, & extendit ſe ad qvatuor hebdomadas poſt Comitia, *ut in Conſtit. An. 1667. fol. 6. habetur.* Qvo tempore autem in judiciis comparere ipſos oporteat, poſtea dicetur.

XV. Oc-

Digitized by Google

XV. Occurrunt etiam alia in Conclavi Nunciorum expedienda, de qvibus maximam partem ſupra egimus, cùm de Comitiis Electionis nobis eſſet ſermo. Illud hic obſervationem meretur, qvod non ſemper Nuncii in pleno conſeſſu, ſive in præſentia omnium Nunciorum Terreſtrium omnia negotia tractent, ſed qvod aliqvando Marſchalcus Nunciorum qvosdam ex toto Collegio deſignet, qvi ſecretius Conſilium conſtituant, ſibiqve commiſſa expediant. Aliqvando tamen illi, ſi negotium ſit magni momenti, totam rem ad Collegium Nunciorum tandem devolvere jubentur, *ut teſtari poteſt Diarium Comitiorum de Anno 1677.* Commorantur verò Nuncii in Conclavi ſuo usqve ad ultimam Comitiorum hebdomadam. Qvintô namqve ante concluſionem Comitiorum die Nuncii Terreſtres Senatum adire; & ſic Comitia ad Patres transferre jubentur, *in Conſtitut. de An. 1633. fol. 12.* Interea ſi intra illud tempus in Conclavi Nunciorum omnia non poſſunt expediri, petunt à Rege, ut Comitia prorogentur. Qvando etiam elapſo illo tempore totum Collegium Nunciorum Regem adit, ſolet prius præcavere, ut ſibi in Concláve ſuum regredi liceat.

XVI. Interea dum Nuncii Terreſtres in Conclavi ſuo de Reipubl. Bono deliberant, Rex interea cum Senatu non otiosè tempus trans-

ſmittit, ſed in certis etiam negotiis expe-
dis occupatur. Statim enim poſt Pro-
itionem Comitiorum per Cancellarios fa-
n, expedita Senatorum vota, & poſt Nun-
um in ſuum Conclave diſceſſum, dijudi-
cum Senatoribus Actiones Criminales per
m hebdomadam. Finitâ qvoqve hâc
domadâ certis diebus certæ ſunt deſtina-
auſæ, qvibus diſputari & decidi debeant,
oc eousqve durat, donec Nuncii Terre-
Senatum iterum ingrediantur, & Comitia
Senatum transferant. De Judiciis illis
eſt, ut hic multis agamus, cùm infra com-
liùs de illis agi poſſe videatur. Videan-
nterea Conſtitutiones *de An. 1641. fol. 8.*
q.

VII. Sub finem Comitiorum, qvando
clavia conjungenda ſunt, tunc Marſchal-
Nunciorum Senatum ingreſſurus ſolenni
ione prius agit gratias Nunciis pro ſibi
miſſo munere, præſtitoqve in Conclavi
ciorum favore: Reſpondet ei aliqvis ex
legio Nunciorum, gratiasqve ipſi viciſſim
pro fideliter adminiſtrato munere. Poſtea
es eunt in Senatum, in Conclave ſuum,
lius non reverſuri. Hic MarſchalcoNun-
um inter Marſchalcos Senatorios humili-
ubſellio conſidente, præſentibusqveNun-
de Negotiis Reipubl. iterum Ordines
unctim agunt. Nemo hic, ut & aliàs,

Ff ſen-

ſententiam ſuam extra ordinem proloqvitur, niſi petitâ prius à Marſchalco ſupremo dicendi facultate, idqve uſitatâ formulâ: *proſze o glos*. Marſchalcus ſupremus, ſive qvicunqve alius Officialium in Marſchalci abſentia, vota diſtribuens, nemini honoris titulum apponit, niſi ſoli Archiepiſcopo Gneſnenſi, hoc modo: *Jego Moſc Xiadz Arcibiskup ma glos*. Aliis dicendi facultatem tribuens omittit illud: *Jego moſc*. Rex verò in Conſultationibus ſuſpendit ſuam ſententiam, donec inter Senatores & Nuncios majoremve eorum partem conveniat. Tunc annititur diſcrepantes ſententias conciliare, vel ſi conciliari non poſſunt, pro ea parte concludit, qvæ juribus & Privilegiis Regni eſt conformior. Id enim ſe obſervaturos promiſerunt Henricus & Stephanus Reges apud Januſzov. *lib. III. Part. 1. tit. 3. Conſ. & Piaſec. in Chron. fol. 5.* Hæc Conſilia, ut jam num. XV. diximus, ultra qvintum poſt conjunctionem Conclavium diem prorogari legibus prohibentur; vix tamen hoc obſervari poteſt ob multitudinem negotiorum. Igitur non raró tempus Comitiorum prolongatur, ut vel Comitia hujus Anni, nempe 1677. teſtari poſſunt,

XVIII. De Conſtitutionibus Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ licet jam ſupra cap. II. num. 5. qvædam dicta ſint, qvomodo illæ in Comitiis conſcribantur; hîc tamen fuſius ea mate-

eria nobis erit tractanda. Conſtitutio-
omnes,ut jam ſupra monuimus, Conclavi
aciorum ſua debent incunabula. Ibi
n leges,in qvas Nuncii conſenſere, Mar-
alcus Nunciorum primò delineat. De-
e in pleno omnium ordinum conſeſſu eas-
a prælegit,ut & à Rege totoqve Senatu ap-
bentur. Qvæ igitur hîc concors omni-
ſententia decernit, ea deinde in Volumen
nſtitutionum relata vim Legum habent.
autem hic aliqvis contingat error, varias
tiones adhibent Ordines. Videlicet eli-
atur duo, vel tres ex Senatu,ita ut ex ſingu-
gentibus (Minori, majoriqve Polonia, ut &
gno Ducatu Lithvaniæ) ſint ſinguli Sena-
es; adduntur his ex ſingulis gentibus bini
ncii,ita ut numerus eorum ſit ſenarius,qvi
nes cum Marſchalco Nunciorum Terre-
um Conſtitutiones conſcriptas revideant,
omina ſua iisdem ſubſcribant. Ad Con-
itiones de An. 1676. deſignati fuerunt ex
nciis Terreſtribus duodecim, nempe ex
gulis gentibus qvaterni. In Comitiis qvo-
e de An. 1677. hâc de re agitata eſt contro-
ſia inter Nuncios Eqveſtres. Si qva da-
ır hîc conſtitutio, eam ſub calcem hujus
elli adjiciemus. Subſcriptæ dicto modo
arſchalco Nunciorum, ut & Deputatis il-
ut vocantur, tàm Senatorii qvàm Eqveſtris
dinis,Conſtitutiones,in præſentia omnium

Ordinum à Marſchalco Nunciorum Terreſtrium prælegúntur,cum interrogatione per Cancellarios,utrum Rex, Senatores & Nuncii Terreſtres easdem ſigillo jubeant muniri. *Vid. Conſtit. An. 1588. fol. 457. & An. 1613. fol. 7.* In Comitiis de An. 1677. voluerunt Nuncii, ut ter Conſtitutiones publicè à Marſchalco Nunciorum prælegerentur. *Diar. Comitiorum dicti anni ad d. 25. Januarii.* Proximo poſt concluſionem Comitiorum die Marſchalcus Nunciorum Conſtitutiones dictas ad Acta Caſtrenſia Varſavienſis diſtrictus referri curat. *Conſtit. An. 1613. fol. 3.* Si verò officium Caſtrenſe vacat, tùm ut in Metricam Regni referantur, jubet Conſtitutio *de An. 1661. fol. 15.* Tandem ſumptibus Theſauri, curante aliqvo Secretariorum, typis mandantur, impreſſæqve ſub ſigillo Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ ad Comitiola Relationum, ut & Officia Palatinatuum & Terrarum transmittuntur. *Conſt. An. 1661.* apud Nicol. Chvvalkovvski *lib. I. cap. 1. num. 3.* Qvodſi verò Comitia ab aliqvo rumpuntur, ita ſine fructu diſſolvantur, tunc nullæ Conſtitutiones typis mandari poſſunt. Qvapropter Anno 1665. menſe Martio exigebant Nuncii Terreſtres à ſuo Marſchalco, ut rationem redderet, cur permiſerit Pacta & Decreta ſcribi diſſolutis Comitiis. *Vid. Diar. Europ. Continuat. XI. pag. 401.* De Decretis Comitialibus qvoqve An. 1667. cjus-

ſmodi lex lata eſt,ut ſtatim poſt promulga-
ıem eorum per Referendarios à latere Re-
in facie Reipublicæ, Officium Terreſtre
nia Decreta ad Protocollum referat,nil ad-
ıdo,nilqve detrahendo; poſtea ut iidem
ferendarii ipſa ſubſcribant. Decreta verò
cauſis Fiſci Notarius Decretorum conſi-
et. *Vid. Conſtit. An. 1667. fol. 13. ubi etiam*
nſtitutio An. 1641. ea de re lata renovatur.
XIX. Comitiis ritè peractis Ordines à Re-
dimittuntur. Tunc Nuncii ſimulac re-
ertuntur è Comitiis Regni generalibus, indi-
ınt adventum ſuum Capitaneis cum Juris-
ictione. In Magno Ducatu Lithvaniæ in-
icare hoc jubentur Palatinis (in Palatinati-
us) vel Capitaneatibus cum Jurisdictione
inDiſtrictibus,qvi Palatinatibus adnexi ſunt)
alatini verò vel Caſtellani, vel eorum lo-
cum tenentes, nempe Vicepalatini vel Vice-
capitanei, indicant per miniſteriales adven-
tum Nunciorum Nobilitati, in iisdem locis,
prout antea factum eſt,invitantqve ſimul No-
bilitatem ad Conventum PoſtComitialem,ſi-
ve ad Comitia Relationum. Solet autem
tempus Conventuum PoſtComitialium ſem-
per in Conſtitutionibus Regni & Magni Du-
catus Lithvaniæ,ſingulis Palatinatibus & Ter-
ris præfiniri, ut ex Declarationibus Palatina-
tuum ſingulis ferè Conſtitutionibus annexis
cognoſcimus. Pruſſi, qvoniam non in Co-

 miti-

mitiis Contributiones ſuas ſciſcunt, ſed jus ad fratres ea de re referendi habent, propterea denuò Comitiola particularia in ſingulis Diſtrictibus habent, & poſtea demum ad Conventum PoſtComitialem Pruſſiæ Generalem, qvi ſecundum alternatam Grudenti vel Mariæburgi habetur, progrediuntur, ut ita omnium Fratrum ſuorum conſenſu Contributiones dictas ſciſcere qveant. Indicit autem Rex tempus Conventuum horum Generalium, vel ſtatim in Declarationibus Palatinatuum citatis, vel etiam peculiaribus literis, ut dictas illas Declarationes inſpicienti manifeſtum eſt. In his Comitiolis Relationum proponunt Nuncii Conſtitutiones Comitiorum ſub ſigillo ſibi à Cancellariis traditas, librisqve tàm Terreſtribus qvàm Caſtrenſibus ad perpetuam rei memoriam eas inſeri curant. Reddunt etiam Nuncii rationem adminiſtrati hactenus muneris. Tandem etiam Exactores Contributionum in Comitiis Regni generalibus decretorum eligit Nobilitas. *Vid. Conſtit. An. 1589. fol. 518. & An. 1591. fol. 617. An. 1635. tit. O Relacyinych.* Conf. & Statutum Lithvanicum *cap. 3. art. 9.* Et hæc de jure tractantur in Comitiis Relationum. Sed conqveruntur etiam aliqvando Ordines de perverſo illo more, qvod Nobilitas in Comitiolis Relationum aliqvando Conſtitutiones Comitiorum retractet. *Vid. Diarium Comitiorum*

m de An.1677. inter Vota Senatorum. Qvam-
; Pruſſici Palatinatus, qvoniam peculiaria
bent jura & Privilegia, in his ſibi plus tribu-
t, qvàm alii Palatinatus Regni & Magni Du-
tus Lithvaniæ. Comitiolis Relationum
eractis, oportet Senatores & Nuncios Terre-
res in Judiciis, ſi cauſam aliqvam in iis ha-
ent, parte inſtante poſt duas hebdomadas re-
pondere. Nam aliàs conſtitutum eſt, ut actus
omnes Juridici in qvibuscunqve ſubſelliis
contra Senatores & Nuncios illos à prima die
Conventuum AnteComitialium usqve ad
duas hebdomadas poſt Comitiola Relatio-
num formati & Decreta lata ſint nulla. *Vid.
Conſtit. An. 1653. fol. 14. An. 1659. fol. 5. ſeq. &
An. 1661. fol. 29. An. 1667. fol. 13.*

XX. Hactenus docuimus, qvomodo ſe-
cundum Leges & Conſtitutiones Comitia in
Regno Poloniæ celebrari debeant. Sed
qvando Comitia ſine fructu diſſolvuntur, tunc
haberi ſolent Conſilia PoſtComitialia, in qvi-
bus Rex cum Senatoribus inter alia tempus
aliorum Comitiorum, ſi hoc neceſſitas poſtu-
lat, determinare ſolet. Non debet autem
hoc nobis mirum videri, qvod Comitia ali-
qvando ſine fructu diſſolvantur, cùm hoc in
tanta Nunciorum Terreſtrium multitudine,
tantâqve populi Poloni libertate evitari vix
poſſit. In turbas & tumultus Comitiorum
Regni generalium, ut & in ipſos Nuncios Ter-

 reſtres,

reſtres, acerbius, qvam civem decet, invehitur Chriſtophorus Varſevicius *in lib. I. de Opt. Statu Libertatis.* idqve ſub perſona Joannis Ocieſſii Regni Poloniæ Cancellarii ſupremi, qvem ibidem introducit loqventem. Sed ea hic recenſere nolo, ne, licet ſint aliena, recenſendo tamen mea facere videar. Alii hic argutias qvæſiverunt, ſatisqve falsè turbas illas notarunt. Sic Joannes Franciſcus Commendonus Cardinalis & Pontificis Romani ad Ordines Poloniæ poſt obitum Sigismundi Auguſti Legatus acutè dixiſſe fertur: *Poloniam laborare morbo Comitiali*, teſte Povodovio in Panegyrico ad Stephanum Regem & Senatum Comitiorum tempore ipſo die S. Stephani habito. In eodem Panegyrico Povodovius applicat illa verba Evangeliſtæ ad Regem & qvosdam Polonos: STEPHANUS *plenus gratiâ & fortitudine faciebat ſigna & prodigia magna in populo: Surrexerunt autem qvidam de Synagoga, qvæ appellatur* LIBERTINORUM, *& diſputabant cum Stephano.* Ominantur etiam non pauci multa mala inde oritura, qvæ Deus clementer avertat.

XXI. Et hæc de Comitiis communibusqve omnium Ordinum Conſiliis dicta ſunto. Verum qvoniam illa Comitia qvovis tantum biennio præterlapſo ordinariè celebrantur, Regi verò præſenti ſemper Conſilio ſit opus, conſtituerunt Poloni perpetuum qvoddam

Con-

onſilium ex aliqvot Senatoribus Regni & agni Ducatus Lithvaniæ conſtans. Sump- hæc res initium tempore Caſimiri Jagel- nidis, cui qvatuor adjuncti fuere Senatores Republica, ne omnia ex Lithvanorum ſuo- im ſententia ageret. *Vid.* Neugebaur. *lib. I. Hiſt. Polon. pag. 333.* Poſtea in Electione Henrici I. conſtitutus eſt SEDECIMVIRA-US Senatorius, Regio lateri pro Conſilio ad- uturus, conſiliorumqve rationem Reipubli- æ redditurus. *Vid.* Fredro *in Hiſt. Henr. pag. 5.* Hoc verò ita intelligendum eſt: Singu- is bienniis, qvando Comitia celebrabantur, ſimul etiam 16. Senatores deſignabantur, in- ter qvos erant 4. Epiſcopi ſeſe ordine ſubſe- qventes, deinde 4. Palatini ſeſe ſubſeqventes, & tandem 8. Caſtellani. Ex his ſedecim Vi- ris, qvatuor (nempe unus Epiſcopus, unus Pa- latinus & duo Caſtellani) cum Rege commo- rabantur per dimidium annum. His ex aula diſcedentibus, alii qvator in ſemeſtre ſubſe- qvens ſuccedebant, & ſic conſeqventer, do- nec in ſeqventibus Comitiis alii 16. deſigna- rentur. Sed poſtea licet ratione Epiſcopo- rum nihil fuerit mutatum; Senatores tamen Seculares ſingulis qvadrantibus anni mutari cœperunt. Initium hujus rei factum eſt An. 1641. ut ex Conſtitutionibus dicti anni appa- ret, *qvæ videantur fol. 3. ſeq. & in ipſo fine.* Deſignantur itaqve hodie ſingulis in Comitiis

ordinariis 28. Senatores, inter qvos 4. ſunt Epiſcopi ſeſe ordine ſubſeqventes, ita ut nec Archiepiſcopi excipiantur, qvando ipſos ordo tangit; deinde 8. Palatini ſeſe ſubſeqventes, in qvorum numero ſunt & Cracovienſis, Vilnenſis, & Trocenſis Caſtellani, ut & Capitaneus Samogitiæ, qvando ipſos ad reſidentiam hanc ordo vocat. Porrò ſunt 8. Caſtellani Majores ordine ſe ſubſeqventes. Et tandem 8. Caſtellani minores ſe ſubſeqventes. Ex his per primum anni qvadrantem commorantur in Aula Regis, unus Epiſcopus vel Archiepiſcopus, unus Palatinus, unus Caſtellanus Major, & unus Caſtellanus minor. Per ſecundum qvadrantem anni non mutatur Epiſcopus vel Archiepiſcopus, ſed ipſi tantùm alii tres Seculares adduntur. Sicqve Senatores mutantur, donec biennio præterlapſo, in Comitiis ordinariis alii 28. eligantur. Eximuntur tamen hinc, qvi vel Reipublicæ cauſa abſunt, vel ſenio confecti rebus gerendis minus jam ſunt apti, vel etiam qvibus aliqvod aliud legale intercedit impedimentum; excuſari tamen hi debent in ipſa nominatione, ut alii ipſis ſubſtituantur; aliàs ſublato illo impedimento, vel etiam ſi ex morbo illo convaleſcant, officio ſuo & poſtea ipſos ſatisfacere oportet. *Vid. Conſtit. An. 1607. fol. 828. ſeq.* Senatoribus Secularibus, qvi cum Rege in Aula ex aula reſident, ut & Epiſcopis ex oris

Ruſſi-

uſſicis, conſtitutum eſt ſingulis, qvingento-
um florenorum ſalarium, ex theſauro Re-
o per Theſaurarios utriusqve gentis exſol-
endum: Epiſcopis verò ex Majori Minori-
ve Polonia nullum ſalarium conſtitutum
t, qvoniam opimiores ipſorum ſunt proven-
is. *Conſtit. An. 1576 fol. 276. & An. 1573. fol.*
4. Contra, qvi officio ſuo defuerint, illis
oo. marcarum mulcta in ſolutionem ſtipen-
iorum militarium impendenda conſtituta
t, *per Conſtitut. An. 1607.* Sed in ſubſeqven-
bus Comitiis An. 1609. aucta eſt illa mulcta
d 2000. marcas. *Conſt. dict. an. fol. 887. ſeq.*
anc mulctam ſolvere debent ad inſtantiam
Junciorum Terreſtrium intra duas hebdoma-
as, poſtqvam initium Comitiorum factum
t; idqve ſub pœna amiſſionis Dignitatis &
oo. marcarum, ſi ſint ſeculares: Si verò ſint
irituales ſub pœna 6000. marcarum. *Conſt.*
n. 1607. Confirmantur ea, qvæ diximus *in*
onſtitut. de An. 1641. fol. 3. Adeò verò dicti
enatores lateri Regio adhærent, ut etiam Re-
em in bellum euntem comitentur. *Vid. ex-*
mpla in Conſtit. de An. 1673. tit. Deputati &
onſtit. An. 1676. fol. 20. Extra fines tamen
egni & Magni Ducatus Lithv. reſidentia illa
enatorum in aula Regis non eſt extendenda.
onſtitut. de An. 1609. Præter hos qvatuor
eſidentes in aula Regis Senatores, commo-
antur etiam ibidem ſemper qvidam ex Magi-
ſtrati-

ſtratibus Regni majoribus, ut ſunt Marſchalci, Cancellarii, Theſaurarii. Licitum qvoqve inſuper eſt unicuiqve Senatorum, qvicunqve voluerit, in Aula Regis habitare, cumqve præſentibus Senatoribus conſilia conferre. *Vid. Conſt. An. 1567. fol. 276.* Et tantum etiam de Comitiis.

CAP. VII.

De *Judiciis Polonicis.*

I.

QVomodo antiqvis temporibus in Polonia jus fuerit dictum, jam ſupra cap. II. num. VI. diximus. Nunc de recentioribus potiſſimum judiciis erimus ſoliciti. Poſſunt verò judicia Polonica variè dividi. Alia namqve ſunt ſecularia, alia Eccleſiaſtica. Secularia ſunt aut Nobilium aut Plebejorum, aut communia utrisqve. Item alia judicia ſunt Criminalia, alia Civilia. Qvoniam verò hæc variè ſunt confuſa, dilucidius hæc proponere laborabimus, ut eò melius intelligantur.

II. Et primò qvidem habet Nobilitas Polonica judicium proprium, in qvo omnes cau-

ſas

ſas Civiles ex Bonis Terreſtribus ortas diſceptat, appellatur illud JUDICIUM TERRESTRE. Qvamvis verò cauſæ ex Bonis menſæ Regiæ ortis eò trahi non poſſint, licitum tamen eſt Capitaneis, Nobiles ad hæc judicia deferre, ſi damnum aliqvod intulerint Bonis Regiis. Item Subditi Regii in pagis citare poſſunt Nobilem ad judicia Terreſtria de damnis ſibi illatis cum aſſiſtentia Capitanei vel Tenutarii. Subditi verò Regii ex oppidis & urbibus ſine aſſiſtentia, ſecundum conſvetudinem. *Vid.* Joan. Januſzov. *lib. V. Conſtit. Part. 1. tit. 2. fol. 408.* Conf. Statut. Lithvan. *cap. 4. art. 3.* Ad hoc judicium pertinent etiam Actiones Contractuum, ut & debitorum, qvantacunqve ſumma pecuniæ fuerit. *Conſt. Sigism. I. An. 1523. apud Januſzov. lib. V. Part. 5. tit. 4. fol. 491.* Tandem ad Judicia Terreſtria pertinent etiam injuriæ ſimplices. Sunt autem ſimplices injuriæ, qvæ nullâ Conſtitutione vel privatorum conſenſu contra judicium Terreſtre ad aliud qvoddam judicium vel officium pertinent, ut explicat Theod. Zavvacki *in Proceſſu judiciario Regni Poloniæ tit. ult.* In Pruſſia Regia ad judicia Terreſtria pertinere dicuntur omnes cauſæ Nobilium Civiles. *Vid. Jus Correctum Nobilitatis Pruſſicæ tit. 5. num. 27. & 29.*

III. Aſſeſſores hujus Judicii Terreſtris in Regno Poloniæ & Magno Ducatu Lithvaniæ ſunt

ſunt Judex, Subjudex & Notarius, qvi dicuntur Terreſtres. Cum aliqvis horum decedit, vel ad officium aliud promovetur, notificat illud Nobilitas Palatino, vel in abſentia ejus Caſtellano primario ejus Palatinatus, vel terræ. *Conſt. An. 1588. fol. 460.* In M. Duc. Lithv. jubetur hoc ipſum indicari Regi, ſi ipſe præſens eſt. *Statut. Lithv. cap. 4. art. 1.* Palatinus, vel in defectu ejus Caſtellanus illius Palatinatus primarius, intra ſex hebdomadarum ſpacium poſt ceſſum vel deceſſum dicti Judicis, vel Subjudicis, vel Notarii, convocat Nobilitatem ad locum Electionis, ſeu locum judicii exercendi ſonſvetum. Ibi Nobilitas qvatuor idoneos viros Nobiles poſſeſſionatos in illa terra, ex ſuo numero eligit, eosqve Regi commendat, ex qvibus deinde Rex unumqvemcunqve libuerit ex his qvatuor confirmat. Extant hac de re Conſtitutiones non paucæ Alaxandri, Sigismundi I. II. III. Regum apud Januſzov. *lib. V. Conſtit. Part. 5. tit. 4. fol. 485.* Hi judices, Subjudices, & Notarii recens electi, jurant in primis terminis coram Palatino vel Caſtellano, *ex Conſt. Sigism. I. An. 1519.* vel in horum abſentia coram aliis, Magiſtratibus Terreſtribus & Nobilitate. *Vid.* Januszov. *fol. 486.* Hoc verò in legibus cavetur, ne Spirituales perſonæ, item Palatini, Caſtellani, Marſchalci, Succamerarii, Capitanei cum jurisdictione, Vexilliferi aliiqve jam in

in Officio Terreſtri conſtituti eligantur in Judices, Subjudices, & Notarios Terreſtres. Extant hanc in rem Conſtitutiones *Sigism. I. de An. 1538. Sigism. Aug. 1562. imò ipſius Vladislai Jagellonis An. 1422. qvæ citantur in Additam. ad Statut. Lithv. cap. 1. art. 1.* Recentioribus tamen legibus conceſſus eſt Subjudicibus Terreſtribus aditus ad officia Caſtrenſia, ut ea ſimul cum officio ſuo ſimul habere poſſint. *Conſtit. An 1658. fol. 45.* Præter dictos judices aſſidebant olim in Regno habebantqve poteſtatem in Judiciis Terreſtribus ſententiæ ferendæ duo Camerarii, qvorum alter erat judicis, alter ſubjudicis, item alii duo Camerarii, alter Palatini, alter Succamerarii. *Vid. Conſtit. Vladislai Jagellonis apud Januszov. lib. V. Part. 5. tit. 1. fol. 453.* Sed jam judex, Subjudex & Notarius ſoli jus ſententiæ dicendæ habent. *Vid. Conſtit. An. 1616. tit. o Komornikach.* Uno horum judicum abſente non poſſunt in Regno Judicia Terreſtria exerceri, *teſte Theod. Zawacki in Proceſſu Judic. tit. 12.* In Magno Duc. Lithvaniæ uno judicum abſente ob morbum aut legationem aliqvam, licet reliqvis Aſſeſſoribus tertium ad tempus abſenti ſubſtituere. *Statut. Lithvan. cap. 4. art. 4.* Si judex vel alius Officialis Terreſtris vel Caſtrenſis ipſe in judicio, cujus judex eſt, actionem habet, poteſt ſibi alium qvendam Nobilem in illa terra poſſeſſionatum

tum ſubſtituere ſine ulla ſurrogatione Regia, qvi Nobilis non cogitur jurare, *ex Conſtit. Sigismundi Auguſti An. 1557. fol. 9. ſeq.* Hæc ita obſervantur in Polonia & M. D. Lithvan. Sed in Pruſſia differentiæ qvædam notabiliores hic occurrunt. Præter judicem enim & Notarium aſſident huic judicio octo Scabini Nobiles, poſſeſſionati & jurati. In Palatinatu Culmenſi inter illos octo Scabinos ſunt etiam duo Conſulares Viri ex Civitate Thorunienſi. *Vid. Jus Terreſtre Nobil. Pruſſ. num. 21.* Qvando eligendus eſt judex vel Scabinus convocat Palatinus Nobilitatem in locis Conventibus particularibus deſtinatis. In Palatinatu verò Pomeraniæ & Terra Michalovienſi in locis in qvibus judicia exerceri conſveverunt. Ibi Nobilitas pluribus votis eligit judicem, vel Scabinum, vel Notarium. In electione Judicis reqviritur Confirmatio Regia: Scabini verò & Notarii electi etiam ſine Confirmatione Regis ad Officium admitti jubentur, *Ibid. num. 15. & 17.*

IV. Qvod ad loca Judiciorum Terreſtrium attinet, recenſet illa Cromerus *lib. II. Deſcript. Polon. pag. 182. ſeq.* Sed qvoniam ſucceſſu temporis qvædam ſunt mutata per Conſtitutiones præcipuè Stephani & Sigismundi III. Regum. Ergò ex Theodori Zavvacki Proceſſu Judiciario Regni Poloniæ, qvem An. 1619. ſcripſit, & ex Alberti Madalinski Inventario

tario Conſtitutionum Polonicarum, qvod An. 1632. edidit, loca illa recenſebimus, ita tamen, ut & recentiores ſubinde addamus mutationes.

IN POLONIA MAJORE:

Palatinatus Poſnanienſis habet Judicia Terreſtria, Poſnaniæ, Koſtæ, Wſchovviæ.

Palatinatus Caliſſienſis, Caliſſiæ, Gneſnæ, Kczynæ & Nacli. In Conſtitutione verò An. 1647. fol. 11. recenſentur hæc oppida: Caliſſia, Koninum, Pisdra, Gneſna, Kczynum & Naclum.

Palatinatus Siradicenſis, Siradiæ, Schadkoviæ; ubi etiam Radomienſes Termini celebrantur, & Petricoviæ. *Vid. Conſtit. An. 1613. fol. 11.*

Terra Vielunenſis ad Siradicenſem Palatinatum pertinens Vieluni, & Oſtrzyzoviæ.

Palatinatus Lancitienſis Lancitiæ, Brzezynæ & Orloviæ.

Palatinatus Breſtenſis Breſtæ & Vladislaviæ.

Terra Dobrzynenſis, Dobrini, Lipnæ & Ripini.

Palatinatus Plocenſis in Plocko, Raciaz, Plonsk.

Diſtrictus Zavvkrzenſis in Srzensko.

Palatinatus Maſoviæ multas habet Terras.

Terra Czerſcenſis in Czerſczę, Grodziec, Warka, Garvvolin.

Warſavienſes Termini habentur in Blonie, & Tarczyn.

Viſnenſes, Viſnæ, Wonſoſzi, & Radzieioviæ.

Wiſſogrodenſes, Wiſſogrodiæ.

Zacrocimenſes, Zakrocimi.

Ciechanovienſes in Sonchocin, Ciechanovia, & Praſnice. *Vid. Conſt. An. 1616. fol. 25.*

Lomzenſes Lomzæ & Colnæ.

Zembrovienſes, Zembroviæ & Oſtrolencæ.

Rozanenſes Rozanoviæ & Makoviæ.

Livenſes Livæ

Nurenſes, Nuri, Cameneciæ & Oſtroviæ.

Palatinatus Ravenſis, Ravæ, Sochaczoviæ & Goſtini.

In Pruſſia ſeqventes Termini celebrantur.

Palatinatus Culmenſis Radzini & Thorunii.

Terra Michalovienſis Brodniciæ & Neofori alternatim.

Palatinatus Mariæburgenſis Stumæ.

Palatinatus Pomeraniæ varios habet Diſtrictus.

Dirſavienſes Termini judicantur Stargardiæ.

Svecen-

Svecenſes Sveciæ. Et ſic in aliis qvoqve Diſtrictibus. *Vid. Jus Terreſtre Correctum Nob. Pruſſ. tit. 5. num. 23.*

IN MINORE POLONIA:

Palatinatus Cracovienſis habet Judicia, Terreſtria in ſex Diſtrictibus, nempe Cracoviæ, Proſſoviæ, Xienzi, Leloviæ, Cichoviæ & Bieciæ. Judicat autem hos terminos per unum Judicem ſucceſſivè.

Oſvviecimenſis Ducatus proprium, habet Judicem, qvi judicat Zatoriæ.

Palatinatus Sendomirienſis habet unum, Judicem, qvi judicat Sendomiriæ, Radomiæ, Opocznæ, Chencini, Visliciæ, Pilsnæ.

Terra Stezicenſis proprium habet, Judicem.

Palatinatus Ruſſiæ habet ſeqventes Diſtrictus

Leopolienſem, cujus Judex judicat, Leopoli & Zydaczoviæ.

Præmislienſem, cujus Judex judicat, Præmisliæ & Przevorſiæ.

Sanocenſem, qvi tantum Sanoci Terminos celebrat.

Chelmenſem, cujus Judex judicat, Chelmæ & Craſnoſtaviæ.

Halicienſem, cujus Judex judicat Haliciæ & Trembovvliæ.

Palatinatus Podoliæ unum habuit Judicem, qvi judicabat Cameneciæ: Sed in Conſtit. An. 1641. juſſus eſt judicare & Laticzoviæ. *Vid. Conſtit. dicti anni fol.32.*

Palatinatus Lublinenſis unum habet judicem, qvi judicat Lublini & Vrzendovii.

Terra Lukovienſis in eodem eſt Palatinatu, habetqve proprium Judicem.

Palatinatus Belzenſis per unum Judicem, Terminos Terreſtres exercet Belzæ, Graboveciæ, & antea Hrodlæ qvoqve; ſed An. 1616. conjuncti ſunt Termini Hrodlenſes cum Grabovecenſibus, ita ut Graboveciæ tantùm celebrarentur. *Vid. Conſt. An. 1616. fol. 25. ſeq.*

Terra Buſcenſis in eodem Palatinatu proprium habet Judicem, qvi Buſci cum Aſſeſſoribus ſuis Terminos exercet.

Palatinatus Podlachiæ habet tres Terras, qvarum ſingulæ proprios habent Judices.

Terra Drohicenſis, Drohiciæ & Miedzileſſiæ, *ex Conſtit. An. 1631. num. 61.*

Ter-

Terra Mielnicenſis Mielniciæ.

Terra Bielſcenſis, Branſci, Tikocini & Suracii.

Palatinatus Kiovienſis habet unicum Judicem, qvi olim judicabat Kioviæ, Zytomiriæ & Houraciæ. Sed An. 1607. conſtitutum eſt, ut tantùm Kioviæ haberentur Termini. *Vid. Conſtit. dicti anni fol. 854.* qvod confirmatum eſt *An. 1609. fol. 903.* Sed An. 1667. conſtitutum eſt, ut Termini Kiovienſes celebrentur Zitomiriæ & Ovvruciæ, donec Kiovia ad Regnum redeat. *Conſt. An. 1667. fol. 17. fin.*

Palatinatus Volhiniæ habet

Terram Luceorienſem Terram Vlodimirienſem Terram Krzemenecenſem	qvæ proprios habent Judices.

Palatinatus Braclavienſis uno tantùm in loco Terminos Terreſtres celebrat, nimirum Vinniciæ.

Palatinatus Czernichovienſis duobus in locis Terminos habet Terreſtres, nempe Czernichoviæ & Novogrodci, *ex Conſt. An. 1645. tit. Ordinacya.*

IN MAGNO DUCATU LITHVANIÆ judices proprios habent Vilna, Oſmiana, Lida, Vilkomiria, Bra-

claviа, Trokum, Grodna, Upitia, Polocia, Novogrodkum, Volkovicia, Slominum, Vitepſcum, Orszanum, Brzeſcia, Pinskum, Mſcislavia, Minskum, Mozirskum, Rzeczyſcia. In Samogitia qvoqve habentur Termini Terreſtres. *Vid. Statut. Lithvan. cap. 3. art. 6. & 7.*

Terra Livonica Duneburgi habet Terminos ſuos Terreſtres, *ut eſt in Conſt. An. 1673. fol. 24.*

Tempus, qvo hæc judicia Terreſtria in ſingulis Diſtrictibus exercentur, annotare, nimis eſſet prolixum tædioſumqve. Sufficit hoc notaſſe, qvod qvibusdam in locis qvotannis bis, alibi ter, alibi etiam qvater certis temporibus habeantur. *Vid.* Zavvacki. ll. cc. & Madalinski *in Inventario Conſtitut. Polonicarum.*

VI. Qvod ad modum hæc judicia Terreſtria exercendi attinet, hæc paucula obſervabimus. Citationes mittuntur ad Reos per Miniſterialem ((*Wozny* dicitur Polonico idiomate) qvem ſolus Palatinus ejus loci inſtituit ex privilegio Caſimiri Magni An. 1368. conceſſo. Ab illo Miniſteriali Palatinus exigit jusjurandum literisqve ipſum inſtruit, qvo ſecurius officio ſuo fungi poſſint. Confirmatur hoc in Statuto Lithvanico *cap. 4. art. 8.* Cùm itaqve aliqvis citandus eſt, petit à judicio

cio Actor Miniſterialem. Citatio ſcribitur hunc in modum: *Joannes III. Dei gratia Rex Poloniæ* &c. (Non ſcribitur integer Titulus) *Tibi generoſo de Bonis* &c. Vid. Zavvacki *in Proceſſu loc. cit.* Sigillum Citationi addi debet ejus Diſtrictus, ubi citandus eſt poſſeſſionatus. *Conſt. Sigism. III. An. 1589. fol. 542.* Alia reqviſita Citationum eſſentialia recenſet Dn. Johan. Nixdorff. *in Compendio Proceſsûs judiciarii Parte I. Sect. II. cap. 1. num. 10.* Miniſterialis acceptis literis ad domum citandi, ſeu ad portam ſaltem aulæ accedit, portam baculo pulſat, & clamando eum citat; literas citatorias Reo tradit, exponitqve cauſam citationis; item ex cujus Judicii mandato, & ad cujus inſtantiam ipſum in jus vocet, declarat. *Conſt. Caſim. Magni An. 1368.* Miniſteriali ob ſecuritatem (in magno enim ſæpè periculo verſantur) & certitudinem additur aliqvis Nobilis ab Actore, qvo præſente citationem inſinuat aut Domino, aut ejus Tenutario, vel etiam Hortulano, publicando nihilominus citationis poſitionem in domo citati. *Conſtit. An. 1523.* In villis verò deſertis poſſeſſoribus deficientibus citatio in lignum reciſum poſita terræqve infixa publicatur, vel in aliqva villa viciniore vel in Parochia ejusdem villæ deſertæ. Poſitio Citationis præcedebat antea terminum integrâ hebdomade, *ex Conſt. An. 1523.* Sed jam conſtitutum eſt, ut relatio citationis

 poſi-

poſitæ duabus hebdomadis ante judicia per miniſterialem inſcribatur coram Actis proprii Diſtrictus. *Conſtit. An. 1670. fol. 22. ſeq.* His miniſterialibus magna fides habetur à Judicibus, itidem ac Tabellionibus in Jure Civili Romano & Pontificio. Cromer. *lib. II. Deſcript. Polon. pag. 192.* Hi jusjurandum ſolent teſtibus prælegere; hi mittuntur ad luſtranda vulnera, damna &c. Reliqva vide apud Theod. Zavvacki *in Proceſſu Judic.* Statut. Lithvan. *cap. 4. art. 10.* In Pruſſia itidem in Citatione Nomen Regium præponitur, Actoris deinde atqve Rei prænomen & nomen ſubjicitur, ſigilloqve Terreſtri Citatio illa conſignatur. Ponitur verò duabus hebdomadis ante terminum per Miniſterialem Terreſtrem in Bonis ejus, qvi citatur. Si abſens fuerit, domeſticis vel colonis inſinuatur, eisqve denunciatur, in jus Dominum vocari. Si Citatus poſſeſſiones nullas habet, vel ipſi per Præconem in manum Citatio traditur; Si ejus copia haberi non poteſt, vel ad valvas templi ejus loci, in qvo commorari eum conſtiterit, à Præcone affigitur, vel proclamatur; vel etiam Parochiæ ejus, in qva Bona aliqvando poſſedit. *Vid.* Jus Terreſtre Correctum Nobil. Pruſſ. *tit. 6. num. 1. ſeqq.*

VII. Ad judicia Terreſtria referunt etiam minores Poloni & Pruſſi illud Judicium, qvod dicitur POSITIO ACTORUM TERRESTRI-

STRIUM (Poloni *Xiag lezenie* vocant) Idem conceſſum eſt Palatinatui Kiovienſi per Conſt. An. 1607. fol. 854. & An. 1647. fol. 17. Exercetur hoc judicii genus omnibus in locis minoris Poloniæ & Palatinatus Kiovienſis, ubi judicia Terreſtria exerceri ſolent. In Pruſſia verò qvædam loca omittuntur. *Vid. Jus Correct. tit. 5. num. 24.* Præſes hujus judicii in Polonia eſt Notarius Terreſtris (qvi & in Judiciis Terreſtribus locum & votum habet) cum duobus Camerariis, qvorum alter eſt judicis, alter Subjudicis. Judicant autem tantùm de tollenda ſumma de Bonis obligatis, ſeu de Exemptione Bonorum (*O wykupno*) ex Conſtit. Joannis Alberti An. 1496. *apud Januszov. lib. V. Part. 5. tit. 5. fol. 494.* Addit Theod. Zavvacki cauſam de ſervo profugo ad hoc judicium pertinere. *In Proceſſ. Judic. tit. 12. fol. 217. Conf. Conſtit. An. 1647. fol. 17.* Formula Citationum eſt: *qvatenus coram judicio Terreſtri vel poſitione Actorum Terreſtrium legitimè compareas.* Vid. Zavvacki *loc. cit.*

VIII. Deinde progredimur ad JUDICIA CASTRENSIA (*Sady Grodzkie*) & qvidem primò ad ea, qvæ in Polonia dicuntur CAPITANEALIA, qvia à Capitaneis; In Pruſſia verò PALATINALIA, qvia à Palatinis exercentur. Præſes itaqve horum judiciorum in Regno, eſt Capitaneus cum Juriſdictione, in Pruſſia Palatinus. In MageoDucatu Lithva-

niæ Palatinorum qviſqve in ſuo Palatinatu eſt Capitaneus. Diſtrictus verò, Palatinatibus adjuncti, proprios habent Capitaneos cum jurisdictione, qvi judicia illa exercent. *Vid. Statutum Lithv. cap. 4. art. 30.* Is Capitaneus in Regno judicare debet cauſas per ſe ipſum: ſi verò aliqvod legale impedimentum interceſſerit, conſtituere jubetur in Judicem Nobilem poſſeſſionatum, in eodem illo Capitaneatu domicilium ſuum habentem. *Conſtit. An. 1496. & An. 1562.* apud Joan. Januszov. *lib. V. Conſtit. Part. IV. tit. 2. fol. 433. & 434.* Tanta verò eſt Capitanei auctoritas, ut ſi qvis coram ipſo aliqvem vulneraverit, eodem modo puniatur, acſi id coram ipſo Rege feciſſet. Zavvacki *in Summa Legum tit. Capitanei cum Jurisdictione.* Capitaneus ſit poſſeſſionatus neceſſe eſt in eadem terra, in qva Officio Capitanei fungitur; qvod non adeò ſtrictè reqviritur in eo Capitaneo, qvi eſt ſine jurisdictione, ſeu in Tenutario Bonorum menſæ Regiæ. *Conſtit. An. 1562. fol. 24.* Porrò & hoc notandum eſt, Capitaneum non poſſe ſimul eſſe Palatinum, vel Caſtellanum, vel Judicem, vel Subjudicem, vel Notarium Caſtrenſem in eodem Diſtrictu, in qvo eſt Capitaneus. Excepimus tamen ſupra Capitaneatum Cracovienſem, Kiovienſem, Czernichovienſem & Palatinatus Lithvanicos. *de qvibus vide, qvæ ſupra cap. 3. num. 16. diximus.*

In

In Judiciis Caſtrenſibus Notarius etiam Caſtrenſis poſſeſſionatus & juratus in Regno, & in Pruſſia. *Vid. Conſtit. 1565. fol. 102. An. 1589. fol. 517. An. 1609. fol. 909. An. 1611. fol. 31. An. 1589. fol. 580. ſeq. An. 1616. fol. 25.* In qvibusdam tamen locis (ut in Creſtenſi & Inovladislavienſi Palatinatibus, item in Kaliſſienſi & Poſnanienſi Diſtrictibus) ſufficit, ſi modò ſint jurati. *Conſt. An. 1565. fol. 102.*

IX. Cauſæ, qvas judicant Capitanei in Judiciis Caſtrenſibus jam ex Conſtitutione Vladislai Jagellonis An. 1423. & ſeqventium Regum ſunt tantum qvatuor. Nimirum (1.) Actio oppreſſionis mulieris ſive ſtupri. (2.) Deprædatio ſtratæ ſive viæ publicæ. (3.) Incendium & immiſſio ignis. (4.) Invaſio violenta domûs. *Vid.* Januszov. *lib. V. Conſtitut. Part. 4. pag. 430. ſeq.* Sed ex Conſtitutione Sigismundi I. de An. 1540. judicant etiam Capitanei in Polonia majore cauſas de exemptione Bonorum. *Vid.* Januszov. *lib. V. Part. 5. tit. 4. fol. 494. ſeq.* Porrò An. 1607. addita eſt Capitaneis judicanda cauſa de raptu Virginum. *Vid.* Th. Zavvacki *in Proc. Jud. tit. 12. fol. 217.* Præterea conceſſum eſt Capitaneis in Belzenſi & Volhyniæ Palatinatibus, ut judicarent etiam profugos ex Bonis Regiis ſubditos, qvod etiam receperunt Palatinatus, Palatin. Sendomirienſis, Podoliæ, Lublinenſis, Podlachiæ, & Braclavienſis. *Vid. Conſtitut.*

An.

An.1661.fol.12. ſeq. Conceſſum id ipſum eſt & Capitaneis Magni Ducatus Lithvaniæ, per *Conſtit. An.1667.fol.79.* In judiciis his Caſtrenſibus judicantur etiam Nobiles non poſſeſſionati, *ex Conſt. Sigiſmundi III. An.1588. fol.466.* Item mercatores extranei ad Nundinas accedentes. *Conſt. An.1563.fol.94.* Ad hæc porrò Judicia Capitanealia vocantur jure victi ad banniendum. Falſæ inſuper rei, & alieno nomine aliqvid recognoſcentes, tùm ob non reſtitutionem arreſtatæ rei unius hebdomadæ ſpacio. Judicant tandem Capitanei ſine ſtrepitu juris, otioſos, vagos, fures, profugos, judiciorum vel Conventuum violatores, infames, de Regno proſcriptos, ait Theodor. Zavvacki *in Proceſſu Judiciario tit. 12.fol.217.* In Magno Ducatu Lithvaniæ plures adhuc articuli ad judicia Palatinorum & Capitaneorum referuntur, ut Deſpoliationes templorum, furta, incendia, veneficia &c. *Vid.* Statut. Lithvanicum *cap.4. art.30.* In Pruſſia, qvæ cauſæ ad judicium Palatinale pertineant, diſcimus ex Jure Terreſtri Correcto Nobil. Pruſſ. *tit.5.num.28.* ubi hæc reperiuntur: *Statuimus, ut ſi qvis in domum vel poſſeſſionem alterius invaſerit, in publicis viis inſidias poſuerit, vim armata manu alicui intulerit, vulneraverit vel occiderit, ad Palatini cognitionem vis ea pertineat.*

Et

Et num. 34. *Si in judiciorum loco aliqvem qvis vel vulneraverit vel occiderit, à qvocunqve comprehenſus per Officium Palatinale capitis pœna puniatur; ſi etiam evaſerit, ad idem Officium Palatinale citetur, itidemqve capitali ſupplicio afficiatur.* Conf. & num. 8.

X. Citationes ex his judiciis Caſtrenſibus prodeunt non ſub nomine Regis, ut ad judicia Terreſtria, ſed ſub nomine Capitanei hoc ferè modo: *N. Capitaneus &c. Tibi Nobili &c. mandamus vigore Regio, & noſtra, qua in hac parte fungimur, auctoritate.* Vel: *mandamus Regio & Officii noſtri vigore.* Conſtitutum verò eſt, ut poſitio Citationis in Criminalibus fieret duabus ante terminum hebdomadis, in civilibus verò una. *Vid.* Dn. Johan. Nixdorff. *in Proceſſ. Judic. Polon. & Pruſſ. Conf. & Conſtit. An. 1670. fol. 22. ſeq.* In Statuto Lithvanico conſtituitur, ut in locis, ubi ſunt Palatini, citationes mittantur ſub ſigillo Palatini: ubi verò non ſunt Palatini, ut mittantur ſub ſigillo Capitanei, non tamen ejus Vices gerentis. *Vid. Stat. Lithvan. cap. 4. art. 34. fol. 126.*

XI. Ad Judicia Caſtrenſia referimus etiam illud Judiciorum genus, qvod vocatur OFFICIUM CAUSARUM ſeu QVERELARUM (Polonicè *Skargi* ut & *Roczki.*) item Judicium

Vice-

Vicecapitaneale: In Pruſſia verò Vice-Palatinale dictum. Differunt hæc judicia à Caſtrenſibus, qvia Qverelæ ſunt de cauſis levioribus, judicia Caſtrenſia de gravioribus: Deinde Qverelæ exercentur ordinariè ſingulis duabus hebdomadis; judicia Caſtrenſia ſingulis ſex hebdomadis. Cromer. *in Deſcript. Polon. lib. II. pag. 185.* In Pruſſia Judicia Palatinalia habentur ſingulis qvadrantibus anni; Judicia verò Vice-Palatinalia ſingulis menſibus. *Vid. Jus Terreſtre Correctum tit. 5. num. 2. & 6.* Pertinent ad Judicia Qverelarum (1.) Diviſio Bonorum inter Fratres. (2.) Exdotatio & Proviſio Sororum. (3.) Violenta expulſio de Tenuta. (4.) Pœna trium marcarum abacti vel vagi, & ad fidejuſſoriam cautionem non extraditi pecoris. (5.) ad inſcriptionem. (6.) de famulo absqve literis teſtimonialibus à priori Domino obtentis ſuſcepto. (7.) de pœnalibus centum viginti marcarum ob non factam diviſionem. (8.) pro teloneo iniqvè extorto. (9.) pro non ſoluta Contributione & fumalibus. (10.) pro recenti crimine, qvod durat anno & ſex hebdomadis. (11.) qvæ pro Executione remittuntur, & aliæ privata lege huc pertinentes cauſæ. Theod. Zavvacki *in Proceſſu Judic. Regni Polon. tit. 12. fol. 218.* Conf. Stat. Lithv. *cap. 4. art. 30.* Officio Vice-Capitaneali in in Terra Varſavienſi conceditur etiam, ut judicet

dicet Nobiles non poſſeſſionatos & Plebejos extraneos; ſalvâ tamen appellatione Nobilium ad Tribunal, & Plebejorum poſt Curiam, in cauſis taxam 300. marcas excedentibus. *Conſt. An. 1658. fol. 42. ſeq.* In Pruſſia omnes cauſas, qvas judicant Vice-Palatini, poſſunt etiam judicare Palatini. *Vid. Jus Terreſt. tit. 5. num. 8.* Qvæ autem ad Judicium Vicepalatinale pertinent, enumerantur *loc. cit. num. 4.* Libri Actorum Caſtrenſium à Joanne Alberto Rege jubentur aſſervari ſub tribus clavibus, qvarum unam Palatinus, alteram Judex illius terræ, ubi eſt Capitaneatus, & tertiam Capitaneus habeat. *Conſt. Joan. Alberti An. 1496. apud Januszov. l. c.*

XII. Judicia SUCCAMERALIA ſunt de finibus regundis inter Bona Nobilium, præſidetqve ipſis Succamerarius illius diſtrictus, in qvo limites ſunt conſtituendi. Hinc etiam Succamerarius à Kojalovvicio vocatur ſupremus limitum cognitor. *Part. 2. Hiſt. Lithv. lib. VII. pag. 336.* Ab aliis vocatur Prætor finium regundorum. Agitantur qvidem & in judiciis Terreſtribus Regni Poloniæ cauſæ finium regundorum, inter Nobiles, *ex Conſt. Sigism. I. An. 1523. Vid. Januszov. lib. V. Part. 2. tit. 3. fol. 414.* Hæc tamen Terreſtria Judicia ſunt tantùm præparamentum futuri campeſtris judicii. Nam ſemper fit à Judicio Terreſtri in cauſa finium regundorum remiſſio

ſio ad campum, ubi officium Succamerarii ſeſe exerit. Citationem Succamerarius mittit ſub nomine proprio hoc modo: *N. Succamerarius &c. Tibi Nobili innoteſcimus, qvatenus coram Nobis aut Camerario noſtro. &c.* Limitibus conſtitutis Succamerarius decreti ſui ſeriem per literas patentes Judicio Terreſtri ſignificat, qvas literas à Succamerario per Actorem præſentatas Judicium Terreſtre ad Acta Terreſtria refert,ſive,ut vocant,acticat, ad perpetuam rei memoriam. *Conſt. An. 1523.* De Officio Succamerarii ſcripſit peculiarem librum Stanislaus Lochovvski, Notarius Caſtrenſis Opocznenſis, qvem inſcripſit: *Proceſſus Judiciarius Granicialis Regni Poloniæ,* Cracov. An. 1641. Conf. Januszov. *fol. 414. ſeqq.* Hæc autem, qvæ diximus, de Succamerariis Polonicis & Lithvanicis intelligenda ſunt. In Pruſſia enim Succamerarii ſunt Conſiliarii Terrarum Pruſſiæ. Judicia verò hæc Finium regundorum exercentur à Judicio Terreſtri. In campum ad limites cognoſcendos Judex ipſe Terreſtris cum duobus Scabinis exit; Vel,ſi judex ob valetudinem vel alia aliqva impedimenta adeſſe non poteſt, Scabinus primus vel ſeqvens vices ejus obit. Reum autem hi citant hac ferè formula: *Mandamus tibi,ut coram Nobis tanqvam à judicio deputatis.&c. Vid. Jus Terreſtr.correct.tit.7.num.7.ſeqq.*

XIII. Ju-

XIII. Judicia COMMISSORIALIA ſunt itidem de finibus regundis, qvando controverſia incidit Nobili cum fundo Regio. *Conſt. An. 1633. fol. 39.* Tunc enim à Rege mittuntur Commiſſarii, qvi terminos conſtituunt, additur tamen & ipſis Succamerarius. Exercentur etiam Judicia Commiſſorialia pro Exemptione Bonorum Regalium, pro diviſione inter fratres aut par jus habentes, niſi de juribus obſtet controverſia, tunc enim ad Jus Terreſtre illud remittendum eſt. Reqviruntur autem ad Commiſſionem tria: I. Commiſſio Regia, qvâ certis perſonis negotium competens committitur. II. Mandatum Regium, qvo Tenutario, ut coram eis compareat, mandatur. III. Innoteſcentia Commiſſionis Tenutario per Commiſſarios ſub ſigillis & ſubſcriptione manuum edenda. Et hæc innoteſcentia unà cum Mandato per miniſterialem & duos Nobiles mitti debet ad Capitaneum ſive Tenutarium duabus hebdomadis ante terminum ad limites: ad redimenda verò Bona Regalia ſex hebdomadis eſt inſerenda, & ad manus citandorum tradenda. Innoteſcentiæ Commiſſorialis formula eſt ſeqvens: *Nos* &c. (Titulus Commiſſariorum ſcribitur) *Commiſſarii per Majeſtatem Regiam ad infraſcripta dati & ſpecialiter deputati vobis Generoſis* N. N. &c. *innoteſcimus præſentibus, oblatas nobis eſſe literas Commiſſi-*

miſſionis &c. Vid. Zavvacki *in Proc. Judic. tit.12.fol.222.* Verùm qvando Controverſia incidit de finibus regundis non inter Nobiles, neqve inter Nobilis alicujus & Regia Bona, ſed inter Bona utrinqve Regia, tunc limites conſtituuntur non per Commiſſarios, ſed per Reviſores, qvi ſingulis qvinqvenniis elapſis in Comitiis electi ad Bona Regia luſtranda mittuntur. *Vid.* Theod. Zavvacki *l. c.* Conf. & *Conſtit. An. 1647. fol. 28.*

XIV. A judiciis Terreſtribus dabatur olim Provocatio ad TERMINOS GENERALES ſive ad COLLOQVIA (Polonicè dicuntur *Wieca*, ſive *Rokiglowne*) Inſtituebatur autem appellatio ad hæc Colloqvia, ſi iſta ante Comitia generalia incidebant. Habebantur ſingulis annis ſemel autumni tempore in omnibus Palatinatibus. Judices hîc erant Palatinus, Caſtellanus, Judex, Subjudex, Vexillifer cæteriqve Magiſtratus illius Palatinatus, ex Conſtit. Caſimiri Jagellonidis An. 1454. & Sigismundi I. An. 1543. Si qvis ex his judicibus, ſive Palatinus, ſive alius qvispiam abfuerat morbo impeditus, cogebatur in ſeqventibus Colloqviis jurare, qvod verâ, non verò fictâ infirmitate fuerit impeditus. *Conſtit. Sigism. I. An. 1543. & Sigism. Auguſti An. 1565. fol. 88. ſeqq.* In abſentia Palatini Caſtellanus præſidebat in his Colloqviis, ut ex dicta Conſtitutione de An. 1565. apparet. Acta Col-

Colloqviorum ſive Terminorum generalium, qvæ non libris Terreſtribus, ſed aliis peculiaribus inſcribebantur, aſſervari ſolebant ſub tribus clavibus, qvarum unam Judex Terreſtris, alteram Subjudex, tertiam Notarius Terreſtris habebat, *ex Conſtit. Vladislai Jagell. An. 1433.* apud Januszov. *lib. V. Conſt. Polon. Part. 5. tit. 8. fol. 505.* Eodem modo jubentur etiam aſſervari libri judiciorum Terreſtrium, non niſi cum conſenſu omnium depromendi. *Vid.* Statut. Lithv. *cap. 4. art. 13.*

XV, A Terminis generalibus ſive Colloqviis dabatur ulterius Provocatio ad Regem. Sed & aliàs cauſa coram Judicio Terreſtri vel Caſtrenſi agitata, ſi prius incidebant generalia Regni Comitia, qvàm Colloqvia, tùm Provocatio inſtituebatur à Judicio Terreſtri & Caſtrenſi rectà ad Regem omiſſis Colloqviis. Cromer. *lib. II. Deſcript. Polon. pag. 188.* Hinc facilè cognoſcere poſſumus, qvantis litium difficultatibus tùm diſtentus fuerit Rex, adeò, ut non ſit mirum, Henricum I. Regem dixiſſe: *Per meam fidem Poloni iſti faciunt, ut agam judicem jurisperitum, in brevi volent, ut agam etiam cauſidicum.* Paul. Piaſec. *in Chron. fol. 55. fin.* Jam itaqve Sigismundi Auguſti tempore facta fuit in Comitiis mentio inſtituendæ in Polonia novæ judicum decuriæ, qvæ de omnibus Provocationibus absqve provocatione cognoſceret, qvale eſt in Gallia

Parlamentum, ſed non placuit ſummam judiciorum cuiqvam præter Principem concedere. Cromer. *lib. II. Deſcript. Polon. pag. 189.* Inſtituta tamen fuerunt ab Auguſto An. 1563. judicia extraordinaria in Palatinatibus ad dijudicandas controverſias veteres, qvoniam in Comitiis generalibus decidi non poterant. *Vid. Conſtitut. dicti anni fol. 31. ſeqq.* Tandem Stephanus Bathori Rex ſvaſu magni Samoſcii An. 1578. Summa Tribunalia inſtituit in Polonia & An. 1581. Magno Ducatu Lithvaniæ, qvo provocationes inſtituerentur ex omnibus judiciis Terreſtribus, Caſtrenſibus, Succamerarialibus & Commiſſorialibus, ſicqve Colloqvia illa ſublata ſunt. *Vid. Conſtit. An. 1578. fol. 325. ſeqq.* In Pruſſia Regia nulla antehac concedebatur Appellatio ad Regem, donec An. 1521. ſub Sigismundo I. eandem concedere coacti eſſent, exceptis cauſis criminalibus aliisqve ſpecialioribus caſibus. *Vid.* Schuz. *lib. X. Chron. Pruſſ. fol. 479.* Salom. Neugebaur. *lib. VII. Hiſt. Polon. pag. 496.* Suſcipiebat autem Aula Regis Appellationes usqve ad Sigismundum III. Nam licet Stephanus Rex Summa Tribunalia inſtituiſſet, expreſsè tamen lege cavit, ut cauſæ Pruſſicæ non ad Tribunal recens inſtitutum, ſed ad ipſum Regem devolverentur. *Conſtit. An. 1578. fol. 332.* Conf. Januszov. *lib. VII. Conſtit. Polon. Part. 3. tit. 3. fol. 934.* Sed ſub Sigis-

Sigiſmundo III. An. 1589. conceſſit Pruſſica Nobilitas appellationes ad Tribunal Petricovienſe, ad qvod etiam Deputatos ſuos mittere juſſa eſt. Ita tamen hoc fuit ordinatum, ut indifferenter ad Conventum generalem Terrarum Pruſſiæ (qvi alternatim Mariæburgi & Grudenti inſtitui debebant; nempe tempore vernô Mariæburgi, tempore verò autumni Grudenti. *Vid. Jur. Municip. Pruſſ. inter Conſtit. Sigismundi I.*) vel ad Tribunal Regni, qvod prius horum celebratum fuerit, inſtitueretur provocatio. Sed & à Conventu generali Terrarum Pruſſiæ dabatur ulterius provocatio ad Tribunal Regni. *Vid. Jus Terreſtre Correctum Nobilit. Pruſſ. tit. 6. num. 45. ſeq.* Sed hodie Conventus illi generales Terrarum Pruſſiæ jam haberi deſierunt, ad ſolum itaqve Tribunal Regni eunt ex dictis illis judiciis appellationes. Qvomodo judicia in Civitatibus Pruſſicis ſeſe habeant poſtea dicetur.

XVI. Judicia itaqve ſecundæ & ultimæ in qvibusdam cauſis inſtantiæ (Nam in qvibusdam cauſis non licet à judiciis Terreſtribus, aliisqve provocare. *Conſtit. An. 1661. fol. 12. ſeq. An. 1670. fol. 22.* Sunt etiam qvædam cauſæ, qvas ipſa Summa Tribunalia remittunt ad Comitia Regni generalia, ut poſtea dicetur.) ſunt SUMMA TRIBUNALIA. Loci ubi Summa Tribunalia habentur in Regno

Poloniæ ſunt I. *Petricovia*, qvo pertinent Posnanienſis, Caliſſienſis, Siradicenſis, Lencitienſis, Breſtenſis, Inovladislavienſis, Maſoviæ, Plocenſis, Ravenſis Palatinatus, ad qvos, ut jam dictum eſt, An. 1589. acceſſerunt Pruſſici Palatinatus. *Vid. Conſtit. An. 1589. fol. 514. An. 1590. fol. 579.* II. LUBLINUM, qvo pertinent Cracovienſis, Sendomirienſis, Ruſſiæ, Podoliæ, Lublinenſis, Belzenſis, Podlaſſienſis Palatinatus. Additi ſunt An. 1589. Palatinatus Volhyniæ & Braclavienſis, qvi antea peculiare habuerunt Tribunal Luceoriæ cum Palatinatu Kiovienſi. *Vid. Conſtit. 1578. fol. 331. An. 1589. fol. 537. ſeqq.* Anno verò 1590. acceſſit ad Tribunal Lublinenſe Palatinatus Kiovienſis. *Conſt. An. 1590. fol. 582.* Tandem Anno 1635. additus eſt Palatinatus Czernichovienſis. *Vid. Conſtit. dicti anni. tit. Ordinacya Woiewodztwa.* In Magno Ducatu Lithvaniæ fuerunt antea à Stephano Rege qvatuor loca conſtituta ad hæc judicia exercenda. Nimirum I. *Vilna*, qvo pertinebat Palatinatus Vilnenſis & Diſtrictus Oſmianenſis, Lidenſis, Vilkomirienſis, Braclavienſis, ut & Palatinus Plocenſis. II. *Troki*, qvo pertinebat Palatinatus Trocenſis, Diſtrictus Grodnenſis, Caunenſis, Upitenſis. III. *Novogrodkum*, qvo pertinebat Palatinatus Novogrodenſis, Diſtrictus Slominenſis, Vilkomirienſis; Palatinatus Brzeſcenſis & Diſtrictus Pinſcenſis.

ſis. IV. *Minskum*, qvo pertinebat Palatinatus Vitepſcenſis, Diſtrictus Orszanenſis; Palatinatus Mſcislavienſis & Minſcenſis; item Diſtrictus Mozirenſis & Rzeczycenſis. In Ducatu qvoqve Samogitiæ habebat Nobilitas poteſtatem conſtituendi Tribunalis in ſuo Ducatu, ubicunqve placuerit. Sed hæc in Magno Ducatu Lithvaniæ ſubſecutis temporibus prorſus mutata ſunt. Nam Sigismundus III. Rex conſtituit An.1588. d.1.Febr. ut ad Vilnenſe Tribunal transferrentur illæ cauſæ, qvæ judicabantur Trocis; & ad Tribunal Novogrodenſe illæ cauſæ, qvæ judicabantur Minſci, ita tamen, ut alternatim, nempe uno anno Novogrodci, altero anno Minſci per ſemeſtre hibernum cauſæ judicarentur. Samogitia licet habuerit poteſtatem proprium Tribunal erigendi, hoc tamen Privilegio non eſt uſa, ſed tranſtulit cauſas ſuas ad Tribunal Vilnenſe. *Vid. Statut. Lithvan. in Appendice.* Deinde An. 1598. Palatinatus Brzeſcenſis additus eſt Tribunali Vilnenſi, qvi antea pertinebat ad Tribunal Novogrodenſe. *Vid. Conſt. dicti anni tit. Czas y mieyſce.* Poſthæc An. 1626. Nobilitas Smolenſcenſis Palatinatûs ad Tribunal Vilnenſe provocationes inſtituere cœpit. *Vid. Conſt. dicti anni tit. Opatrzenie.*

XVII. Tempus horum Tribunalium ſic primo in genere diſtingvitur, ut in Regno hyberno tempore poſt feſtum S. Franciſci ad Pa-

ſcha judicia hæc celebrentur Petricoviæ: Æſtivo verò tempore Lublini poſt Dominicam Conductus usqve ad meſſem. In Actis tamen Electionis Regis Michaëlis prolongatum eſt Tribunal Lublinenſe, ſecundum Conſtit. An. 1638. usqve ad Feſtum S. Thomæ, idqve ad ſeptem ſubſeqventes annos. *Vid. Acta illa Lit. B. 2.* Sed nondum elapſis 7. illis annis alia ſubſeqvuta eſt ordinatio Tribunalis Lublinenſis An. 1670. de qva infra num. XXI. Tandem An. 1676. conſtitutum eſt, ut per totum annum in utroqve loco, nempe Petricoviæ & Lublini, continuo curſu judicia exerceantur; ea tamen conſtitutio non niſi ad duos annos valeat. *Vid. Conſtit. dicti anni fol. 24.* In Magno Ducatu Lithvaniæ tempore hyberno exercentur judicia hæc alternatim Minſci & Novogrodci; tempore autem æſtivo ſemper Vilnæ. In ſpecie notandum eſt, non promiſcuè omnium Palatinatuum cauſas ventilari, ſed ſingulis Palatinatibus eſſe certum tempus unius vel plurium hebdomadarum attributum. *Vid. Conſtit. An. 1670. num. 16. fol. 19. ſeqq. Statut. Lithvan. in Appendice.*

XVIII. Judicantur hic omnes cauſæ, qvæ à Judiciis Terreſtribus, Caſtrenſibus, Succamerarialibus, Commiſſorialibus in cauſis diviſionis Bonorum huc devolvuntur. *Conſtit. An. 1578. fol. 327. Conf. Proceſſus Judiciarius An.*

An.1611. in Comitiis inſtitutus. Non datur, tamen Appellatio ad Tribunal à judiciis Terreſtribus & Caſtrenſibus in executione rei judicatæ; Ad inſcriptionem; Exemptionum, liqvidarum: Deductionis Scrutiniorum; Inqviſitionum, Item in recognitione ſummæ tria millia florenorum non excedente; pro vulneribus; pro Taxa capitis plebei; Pro extraditione ſubditorum; de decimis liqvidi juris; de exemptionibus; de injuriis Terreſtribus: pro taxa 500. floren. in rapinis ſimilis taxæ; à levi qvoqve acceſſorio appellatio non debet concedi ordinariè. *Vid. Conſtit. An.1670. fol.22.* Cauſæ tamen qvædam hîc prorſus excipiuntur, & ad Tribunal planè non pertinent (1.) Cauſæ merè criminales, illæ videlicet, qvæ famam & caput alicujus Nobilis concernunt. Cavetur tamen legibus, ne qvis ex cauſa civili criminalem faciat, aliumqve ſub hoc prætextu ad judicia Comitialia, vel poſt Curiam evocet ſub pœna ſeſſionis turris & centum marcarum. Excipiuntur, (2.) cauſæ Fiſci Regii, Theſauri, Qartæ, & de Bonis nullo jure receptis. (3.) Cauſæ qvædam, ad qvas Commiſſarii mitti ſolent, qvalis eſt cauſa de exemptionibus Bonorum Regalium. Excipiuntur (4.) in M. D. Lithvan. cauſæ in aliis inferioribus ſubſelliis nondum, agitatæ. Conſt. *An.1641. fol.17. An.1670. fol.50.* Excipiuntur (5.) Cauſæ juris Magdeburgen-

ſis ſive Teutonici & Culmenſis. *Conſt. An. 1578. fol. 328. An. 1633. fol. 23. ſeq. Conf. & Statut. Lithvan. loc. cit.*

XIX. Judices, ſive, ut communiter appellantur, Deputati, in ſummis Tribunalibus ſunt Spirituales & Seculares. Spirituales Deputati à ſuis Capitulis modò, loco & tempore ſolitis eliguntur. Seculares verò in particularibus Conventibus, à Nobilitate eligi conſveverunt. Reqvirebatur hic olim, ut Deputati illi unanimi Conſenſu omnium eligerentur; ſed paulatim cœperunt in multis Palatinatibus ſecundùm pluralitatem votorum eligi. Hunc morem recepit in Regno Poloniæ primò Maſovia, ex Conſtit. An. 1598. *Vid. Conſtit. fol. 702.* Deinde Palatinatus Siradicenſis cum terra Vielunenſi, ut & Palatinatus Cracovienſis, & Terra Chelmenſis. *Vid. Conſt. An. 1611. fol. 40.* Poſthæc totus Magnus Ducatus Lithvaniæ. *Conſt. An. 1613. fol. 41.* Item Palatinatus Kiovienſis, & Diſtrictus Mielnicenſis, *ut patet ex ejusdem anni 1613. Conſtit. fol. 13.* Palatinatus etiam Plocenſis. *ibid. fol. 22.* & tandem Palatinatus Pruſſici. *ibid. fol. 24.* Poſthæc An. 1631. recepit hoc ipſum Palatinatus Podlachiæ. *Vid. Conſtitut. dicti anni fol. 34. (num. 81.)* Tandem Palatinatus Ravenſis. *Conſtit. An. 1667. fol. 18.* Qvod ad numerum Judicum ſeu Deputatorum attinet, eliguntur in majoribus Palatinatibus (videlicet Poſnanien-

nienſi, Sendomirienſi, Caliſſienſi, Ravenſi, Podlachiæ, Maſoviæ, Siradicenſi.) bini Deputati. Ex Ruſſico, ut itidem duo eligerentur, conſtitutum eſt An. 1578. ita ut unus eſſet ex Diſtrictu Viſnenſi, alter uno anno ex Halicienſi, altero ex Chelmenſi tractu. *Conſt. An. 1578. fol. 326.* Poſtea verò hæc alternata ſublata eſt, cœperuntqve ex ſingulis his Diſtrictibus ſinguli qvotannis eligi, *per Conſtit. An. 1611. fol. 25.* Sed & hæc Conſtitutio deinde ſublata, & ad priſtinam conſvetudinem revocata eſt, *per Conſtit. An. 1670. fol. 32.* In Palatinatu Volhyniæ ſex eliguntur ex ſingulis Diſtrictibus bini: In Palatinatu Braclavienſi itidem duo eligi jubentur *in Conſtit. An. 1589. fol. 538.* In Kiovienſi Palatinatu etiam duo. *Conſtit. An. 1611. fol. 18.* Cracovienſi Palatinatui An. 1631. conceſſum eſt, ut duos eligeret Deputatos. *Vid. Conſt. d. an. fol. 37.* Ex Palatinatu Lublinenſi tertio qvoqve anno ſecundum alternatam ex terra Lukovienſi Deputatus eligitur: reliqvis autem duobus ex Lublinenſi & Vrzedovienſi. *Conſtit. An. 1654. fol. 15.* Palatinatui Lancicienſi *per Conſtit. An. 1670. fol. 32.* conceſſum etiam eſt, ut duos mittere poſſit Deputatos. In Palatinatu Czernichovienſi ex duobus Diſtrictibus Czernichovienſi & Novogrodenſi, ſinguli eliguntur, *per Conſtit. An. 1635. ante med. tit. Ordinacya.* Ex Pruſſiæ Palatinatibus jam ab Anno 1589. mittuntur,

ex

ex ſingulis Palatinatibus bini, ut & duo Spirituales. *Vid. Conſt. An.1589.fol.514.* In Magno Ducatu Lithvaniæ ex ſingulis Palatinatibus & Diſtrictibus bini deſignantur. *Vid. Statut. Lithvan. in Appendice.* In reliqvis Palatinatibus, ut & Terris Vielunenſi, Dobrinenſi, Oſvviecimenſi, Zatorienſi ſinguli tantùm eliguntur. *Vid.* Johan. Nixdorff. *de Tribunalitio Judicio cap.3.* Poſſunt verò ſecundum StatutumLithvanicum in Deputatos hujus judicii eligi Principes, Palatini,aliiqve Magiſtratus,ut & privati Nobiles. Horum Deputatorum munus tantum eſt annuum. Iidem enim Judices, qvi hiberno tempore judicant Petricoviæ, judicant æſtivo Lublini. Et in M. D. Lithv. Judices iidem, qvi tempore æſtivo judicant Vilnæ, judicant etiam hyberno tempore Novogrodci vel Minſci ſecundum alternatam. Cavetur etiam legibus, ne qvis Deputatorum,ſive ab eodem, ſive ab alio Palatinatu in ſeqventem, tertium vel qvartum annum idem Deputati munus ſubeat,ſed eligi demùm iterum poteſt qvadriennio elapſo. *Conſtit. An.1611. inter Conſtit. Lithvan. fol. 40. & Conſt. An.1616. fol. 3.* Judices verò Spirituales biennio elapſo iterum ad hæc judicia eligi poſſunt. *Conſt. An. 1633. fol. 24. Conf. Conſtit. An. 1670. fol. 50.* Si Judex Judicii Terreſtris electus fuerit in Deputatum ad Judicium Tribunalitium, tùm in judicio Terreſtri

ſtri alium ſibi ſubſtituit. *Statut. Lithvan. cap. 4. art. 4. & in appendice de Tribunali.* Nemo tamen poteſt Nuncius ad Comitia & ſimul Deputatus ad Tribunal eligi. *Conſtit. An. 1616. fol. 3. & An. 1631. tit. o Poborcach.* Abſens qvoqve non debet eligi in Deputatum, ad Tribunal, *ex Conſtit. An. 1616. tit. o Deputatach.* Si Deputatus ipſe habet cauſam pro Tribunali, differri illa debet usqve in ſeqventem annum, niſi pars altera, nulla contradictione interpoſitâ, illud permiſerit. *Conſtit. An. 1611. fol. 40. tit. o Deputatach.* Item ſi Judex vel alius Aſſeſſor Judicii Terreſtris, vel alterius alicujus, electus fuerit in Deputatum, & ab ejus judicio cauſa fuerit devoluta ad Tribunal, tùm Judex ille in dicta cauſa nullum habet votum. *Conſtit. An. 1578. fol. 236. tit. Obiecznie.*

XX. Electi Deputati conveniunt ſtato tempore in loco Judicii, auditoqve prius ſacro curiam aſcendunt, ubi in Conclavi, in qvo Judicium Tribunalitium exerceri debet, Terreſtre Siradicenſe Judicium (in Tribunali Petricovienſi) ſupremo loco judiciali aſſidet, menſæ, electosqve Judices ſive Deputatos, primò qvidem Spirituales, poſtea Seculares juxta Ordinem Capitulorum & Palatinatuum, Terrarumqve ad præſtandum jusjurandum vocat. *Vid.* Dn. Nixdorff. *loc. cit.* In Statuto Lithvanico jubentur Deputati Tribuna-

bunalitii jusjurandum præſtare coram Terreſtri Caſtrenſiqve judicio, ut & coram Nobilitate ibidem præſente. Jurant autem, qvod juſtè ſint judicaturi, nulla conſilia partibus litigantibus daturi, ſecreta judicii nemini revelaturi, munera non accepturi. Jurant etiam, qvod citra ullum ſtudium ſuum ſint in Deputatos electi. Tandem in Jurejurando, ſi injuſtè juraverint, invocant contra ſe vindicem Deum. *Vid. Statut. Lithv. loc. cit. & Conſtit. An. 1647. fol. 6. ſeq.* Circa hunc jurisjurandi præſtandi actum, licet Deputato illegitimè electo contradicere, qvâ contradictione interveniente, is cui contradicitur, à jurejurando præſtando tantisper removetur, dum reliqvi, qvi ipſum ſeqvuntur, jurârint. His factis Deputati omnes jurati ſeculares Marſchalcum ſive Præſidem Judicii ſui eligunt, qvi non rarò eſt vir Senatorii Ordinis, ad majorem huic Collegio auctoritatem conciliandam. Spirituales autem Deputati binos Præſides aut Præſidentes, eosqve certos & perpetuos, alternatâ tamen inter eos obſervatâ, ſibi deligunt, ſicqve jurisdictio fundatur. Poſt fundatam jurisdictionem Marſchalcus & Deputati contradictionem illam contra aliqvem Deputatorum, de qva paulo antè diximus, judicare poſſunt. Eâ autem legitimâ vel illegitimâ cognitâ, is, cui contradictum, vel removetur à jurejurando, vel ad præſtandum illud admit-

mittitur, & locus ipſi inter Deputatos conceditur. *Vid.* Nixdorff. *loc. cit.* Locum judicii hujus, anteqvam Deputati conveniant, præparat Capitaneus ejus loci; hoſpitia qvoqve Deputatis diſtribuit, qvod onus graviſſimum Cives illarum urbium ferre oportet.

XXI. Cauſæ pro Tribunali certo ordine ventilantur. Nam triduo ante ſeſſionem primam adeſt Notarius Terreſtris, ut partes litigantes cauſas ſuas hoc triduo inſcribant, & qvi illud dicto triduo facere neglexerint, non poſſunt poſtea admitti. *Vid. Statut. Lithvan. in Appendice.* Rediguntur illæ cauſæ in diſtincta Regeſtra, adeò, ut aliud ſit Regeſtrum cauſarum militarium & expeditiones bellicæ; aliud cauſarum Kapturalium; aliud paritatis votorum: aliud ex qvo judex: aliud cauſarum Palatinalium: aliud cauſarum extrapalatinalium: aliud cauſarum Spiritualium, qvod iterum eſt duplex, nempe vel compoſiti judicii vel mixti fori; aliud Summarii Proceſſus, de qvibus prolixè Dn. Nixdorff. *lib. cit. cap. 4. & ſeqq.* Sed hæc aliqvando mutari ſolent, ut conſtat ex *Conſtit. An. 1670.* ex qva qvàm optimè & varietatem Regeſtrorum paulo à prædicta diverſam, & ordinem, qvo cauſæ ex Regeſtris illis judicantur, cognoſcimus. Conſtituitur enim ibidem, ut Tribunal Lublinenſe (qvoniam omnium Palatinatuum ad minorem Poloniam pertinentium

cauſæ

cauſæ intra ſemeſtre ſpacium æſtivo tempore dijudicari non poterant) Palatinatus illos diſpeſcat in duas claſſes, ita ut cauſas ex Cracovienſi, Sendomirienſi, Kiovienſi & Ruſſico Palatinatibus, ut & Diſtrictibus ad Palatinatus illos pertinentibus primo ſemeſtri æſtivo judicet: altero verò anno itidem intra æſtivum ſemeſtre cauſas reliqvorum Palatinatuum ad minorem Poloniam pertinentium expediat, qvò pertinent Volhyniæ, Podoliæ, Belzenſis, Lublinenſis, Podlachiæ, Braclavienſis, Czernichovienſis Palatinatus cum ſuis qvisqve Diſtrictibus. Ordo ſpecialis tunc conſtitutus eſt ſeqvens: Primo die Lunæ poſt Dominicam Conductus Paſchæ judicari debent ex Regeſtro cauſarum militarium, cauſæ merè militares, qvò pertinent cauſæ ex hibernis, vel expeditione publicâ ortæ tàm criminales, qvàm civiles. In eodem Regeſtro comprehendi jubentur cauſæ remiſſæ: ex qvo judex: paritatis votorum: Reſidentiarum: Suſpenſionum: Functiones Commiſſionum, Legationumqve in Comitiis decretarum. Hæ cauſæ continuo curſu judicari jubentur usqve ad d. ult. Maji incluſivè; ita ut ad d. 24. Maji incluſivè cauſæ enumeratæ Secularium, reliqvis autem diebus usqve ad d. ult. Maji incluſivè cauſæ Spiritualium ejusdem generis dijudicentur. Deinde d. 1. Julii cauſæ Palatinales inchoari jubentur, & primò qvidem Palatina-

tus

tus Cracovienſis, ejusqve Diſtrictuum usqve ad 13. Auguſti incluſivè; ita ut cauſæ Secularium usqve ad d. 5. Aug. incluſivè, ſpiritualium verò ad d. 13. Aug. incluſivè ventilentur. Eodem ordine cauſæ Palatinatus Sendomirienſis, poſtea Kiovienſis, inde Ruſſiæ judicari jubentur, ita ut judicia finiantur in Feſto S. Thomæ. Cauſæ verò dictorum Palatinatuum, qvæ intra deſtinatum cuiqve Palatinatui tempus dijudicari non poſſunt, limitentur usqve ad aliud Tribunal. Seqventi anno eodem ordine ex reliqvis Palatinatibus primò dijudicari jubentur cauſæ ex Regeſtro militari, item ex Regeſtro Caſſandarum, usqve ad ultimam Junii. Poſtea expediri debeant cauſæ Palatinales eodem, qvem ſupra deſcripſimus, ordine, nempe primò Secularium, deinde Spiritualium. Initium fiebat à Palatinatu Volhyniæ, deinde progrediebantur judices ad cauſas Palatinatus Podoliæ; inde Belzenſis, Lublinenſis, Podlachiæ, Braclavienſis, & tandem Czernichovienſis Palatinatuum. Cauſæ verò, qvæ celerem reqvirunt vindictam, ut blaſphemiæ, apoſtaſiæ, Sacrilegii Judaici, qvovis die & menſe judicari puniriqve jubentur. Hæc Conſtitutio tamdiu erat valitura, donec Ordinibus aliud in Comitiis conſtituere viſum fuerit. *Vid. Conſtitut. An. 1670. fol. 19. ſeqq.* Subſecuta eſt deinde, nempe An. 1676. alia Ordinatio Tribunalis, non tantum

tum Lublinenſis,ſed & Petricovienſis,in duos tantum annos valitura, de qva jam ſupra egimus num. XVII. Sed qvoniam antea ſæpe mentio facta eſt judiciorum Spiritualium in Summis Tribunalibus,ſciendum eſt, judicia Spiritualium pro Tribunali eſſe duplicia: alia videlicet COMPOSITI JUDICII,alia MIXTI FORI. Compoſitum judicium conſtat in Regno ſex Spiritualibus & ſex Secularibus Deputatis. In Lithvania qvaternarius eſt numerus *ſecundum Conſtit. An.1641.fol.17.fin.* Pertinent eò cauſæ omnes,qvæ fundos & proventus concernunt Eccleſiaſticos, Eccleſias, Conventus, monaſteria & Capitula ſpectantes; item ratione injuriarum exceſſuumqve perſonis locisqve religioſis illatarum, ait Dn. Nixdorff. *lib.cit.cap.8.* Ad forum mixtum pertinent ſex Spirituales, & omnes Deputati Seculares. Pertinent huc cauſæ merè Terreſtres,juri & jurisdictioni Terreſtri ſubjectæ,rationeqve Bonorum & injuriarum Terreſtrium,niſi qvod inter litigantes,ſive ab utrinqve, ſive ab alterutra parte ſit Clericus,ſive perſona ſacros Ordines habens. *Vid.* Herburt. *Tit. Spirituales L. qvæ cauſa fol.452.ſeqq.* Sed ſi tantum inter litis comparticipes reperitur Clericus, vel ſi cauſa agitari cœpta eſt cum ſecularibus, deinde verò Bona devoluta ſunt aliqvo jure ad Clericum,tunc illam cauſam ſoli judicant Seculares. *ex Conſtitut. An. 1607. fol.*

fol.833.ſeq. Poſthæc An. 1670. hoc judicium mixti fori videtur eſſe reſtrictum ad cauſas ſolum prioritatum & taxationum Bonorum. *Vid. dicta Conſtit. fol.20. med.*

XXII. Citationes ad judicium Tribunalitium fiunt ſub integro titulo Regio, (ut & Citationes ad Comitia, & Poſt Curiam) ſub ſigillo illius terræ, in qva citandus eſt poſſeſſionatus,& in qva cauſam hanc in Officio Terreſtri vel Caſtrenſi cœpit. *Conſtit. An. 1578. fol. 331.* De Notario Summi Tribunalis in M. D. Lithvaniæ. *Vid. Conſt. An. 1635. tit. o Piſarzu*, ubi alia adhuc Conſtitutio de An. 1616. allegatur. Conſtitutum etiam eſt *An. 1647. fol. 7.* ut in M. D. Lithv. Deputatus ex illo Palatinatu vel Terra, cujus cauſæ judicantur, Marſchalco aſſideat, & Decreta ſimul cum ipſo ſubſcribat. *Vid. Conſtitut. dicti anni tit. o Decretach.* Decreta ſignantur ſigillo illius terræ, ubi Tribunal habetur. Si reus nolit parere Decreto, condemnatur in duplum, qvod *perlucrum* (Lithvani Ruthenico vocabulo *Pereſudy* appellant) vocatur. Prior enim condemnatio *lucrum* dicitur. *Vid.* Mart. Cromer. *lib. II. Deſcript. Polon. pag. 192.* Si duplum ad certum diem condemnatus non ſolverit, Præfecti ſive Capitanei (Executio namqve Decretorum Caſtrenſi competit officio) in eo territorio, in qvo Reus Bona vel Domicilium habet, opem Actor implorat.

Ex decreto autem Capitanei Bona Rei Actori poſſidenda traduntur, adjectâ certâ mulctâ, qvod *vadium* vocant, ſi is prohibuerit. Si iterum id fecerit, duplicatur mulcta, ſi tertiùm, triplicatur, qvæ vadia duplicata, triplicata vocantur. Cromer. *loc. cit.* Qvamvis per Conſtit. An. 1670. ultra vadium Capitaneale ſimplex non detur progreſſus. *Vid. Conſt. d. an. n. 21. fol. 23.* Libri cauſarum pro Tribunali agitatarum traduntur Officio Terreſtri loci illius, ubi judicia Tribunalitia exercentur. Qvinimò eædem cauſæ, qvæ pro Tribunali agitantur, inſcribi debent per Notarium Terreſtrem libris Terreſtribus. Qvamobrem præter Notarium Tribunalis aſſidet etiam huic judicio Notarius Terreſtris, ut & Judex & Subjudex ejusdem loci, votum tamen hi non habent. Et ſi Termini Terreſtres in illo Diſtrictu inciderint, ubi Tribunal habetur, tunc Termini Terreſtres tantiſper ſuſpendi debent. Qvod ſi Notarius Tribunalitius vel ante vel intra curſum judiciorum moriatur, habent Deputati poteſtatem ex medio ſui Deputatum aliqvem eligendi, qvi ſacramento obſtrictus hoc munere fungatur. *Conſtitut. An. 1616. fol. 43.*

XXIII. De Securitate hujus judicii qvoqve cavetur in ſæpius allegata Conſtitutione *de an. 1578. fol. 329. Et Conſtit. An. 1589. fol. 540.* Summa eorum hæc eſt: Qvi cauſam pro Tribuna-

bunali habet, plures qvàm tres Comites ſecum adducere non poteſt: Nemini, niſi ſolis Judicibus operto capite in loco judicii ſtare vel ſedere licet, niſi qvis fuerit rogatus. Dum vota expediuntur, nemini planè, qvi non eſt Deputatus, intereſſe conceditur. Judices verò & Subjudices Terreſtres etiamſi ſuffragio, ut ſupra dictum eſt, careant, jurare tamen ipſos oportet ſuper ſecretis judicii non revelandis. *Nic. Chwalkowsk. lib. III. cap. 4.* Porrò nemini licet locum Judicii intrare cum armis, excepto acinace vel gladio. Nemini præterea conceditur in urbe cum bombarda per plateas vagari, multò minùs ex eadem diſplodere. Tandem nemini licet in duellum aliqvem provocare, cùm pœna graviſſima in ejusmodi monomachos ſit conſtituta.

XXIV. Qvamvis autem Judicium Tribunalitium ſit ſupremæ inſtantiæ, adeò ut non liceat inde vel ad Regem vel ad Comitia provocare; aut etiam Decreta Tribunalitia mandatis Regiis vel Comitiorum annihilare. *Conſt. An. 1638. fol. 16.* Duobus tamen in caſibus cauſæ à ſummis qvoqve Tribunalibus ad Judicia Comitialia remittuntur. Nimirum (1.) qvando pro Tribunali paritas eſt ſententiarum. (2.) Qvando in Conſtitutionibus caſus, qvi ventilari debet, nondum eſt deciſus. *Vid. Conſt. An. 1607. tit. 30. & An. 1638. fol. 16.*

Poloniæ ſunt I. *Petricovia*, qvo pertinent Poſnanienſis, Caliſſienſis, Siradicenſis, Lencitienſis, Breſtenſis, Inovladislavienſis, Maſoviæ, Plocenſis, Ravenſis Palatinatus, ad qvos, ut jam dictum eſt, An. 1589. acceſſerunt Pruſſici Palatinatus. *Vid. Conſtit. An. 1589. fol. 514. An. 1590. fol. 579.* II. LUBLINUM, qvo pertinent Cracovienſis, Sendomirienſis, Ruſſiæ, Podoliæ, Lublinenſis, Belzenſis, Podlaſſienſis Palatinatus. Additi ſunt An. 1589. Palatinatus Volhyniæ & Braclavienſis, qvi antea peculiare habuerunt Tribunal Luceoriæ cum Palatinatu Kiovienſi. *Vid. Conſtit. 1578. fol. 331. An. 1589. fol. 537. ſeqq.* Anno verò 1590. acceſſit ad Tribunal Lublinenſe Palatinatus Kiovienſis. *Conſt. An. 1590. fol. 582.* Tandem Anno 1635. additus eſt Palatinatus Czernichovienſis. *Vid. Conſtit. dicti anni. tit. Ordinacya Woiewodztwa.* In Magno Ducatu Lithvaniæ fuerunt antea à Stephano Rege qvatuor loca conſtituta ad hæc judicia exercenda. Nimirum I. *Vilna*, qvo pertinebat Palatinatus Vilnenſis & Diſtrictus Oſmianenſis, Lidenſis, Vilkomirienſis, Braclavienſis, ut & Palatinus Plocenſis. II. *Troki*, qvo pertinebat Palatinatus Trocenſis, Diſtrictus Grodnenſis, Caunenſis, Upitenſis. III. *Novogrodkum*, qvo pertinebat Palatinatus Novogrodenſis, Diſtrictus Slominenſis, Vilkomirienſis; Palatinatus Brzeſcenſis & Diſtrictus Pinſcenſis.

ſis. IV. *Minſkum*, qvo pertinebat Palatinatus Vitepſcenſis, Diſtrictus Orszanenſis; Palatinatus Mſcislavienſis & Minſcenſis; item Diſtrictus Mozirenſis & Rzeczycenſis. In Ducatu qvoqve Samogitiæ habebat Nobilitas poteſtatem conſtituendi Tribunalis in ſuo Ducatu, ubicunqve placuerit. Sed hæc in Magno Ducatu Lithvaniæ ſubſecutis temporibus prorſus mutata ſunt. Nam Sigismundus III. Rex conſtituit An. 1588. d. 1. Febr. ut ad Vilnenſe Tribunal transferrentur illæ cauſæ, qvæ judicabantur Trocis; & ad Tribunal Novogrodenſe illæ cauſæ, qvæ judicabantur Minſci, ita tamen, ut alternatim, nempe uno anno Novogrodci, altero anno Minſci per ſemeſtre hibernum cauſæ judicarentur. Samogitia licet habuerit poteſtatem proprium Tribunal erigendi, hoc tamen Privilegio non eſt uſa, ſed tranſtulit cauſas ſuas ad Tribunal Vilnenſe. *Vid. Statut. Lithvan. in Appendice.* Deinde An. 1598. Palatinatus Brzeſcenſis additus eſt Tribunali Vilnenſi, qvi antea pertinebat ad Tribunal Novogrodenſe. *Vid. Conſt. dicti anni tit. Czas y mieyſce.* Poſthæc An. 1626. Nobilitas Smolenſcenſis Palatinatûs ad Tribunal Vilnenſe provocationes inſtituere cœpit. *Vid. Conſt. dicti anni tit. Opatrzenie.*

XVII. Tempus horum Tribunalium ſic primo in genere diſtingvitur, ut in Regno hyberno tempore poſt feſtum S. Franciſci ad Pa-

ſcha judicia hæc celebrentur Petricoviæ: Æſtivo verò tempore Lublini poſt Dominicam Conductus usqve ad meſſem. In Actis tamen Electionis Regis Michaëlis prolongatum eſt Tribunal Lublinenſe, ſecundum Conſtit. An. 1638. usqve ad Feſtum S. Thomæ, idqve ad ſeptem ſubſeqventes annos. *Vid. Acta illa Lit. B. 2.* Sed nondum elapſis 7. illis annis alia ſubſeqvuta eſt ordinatio Tribunalis Lublinenſis An. 1670. de qva infra num. XXI. Tandem An. 1676. conſtitutum eſt, ut per totum annum in utroqve loco, nempe Petricoviæ & Lublini, continuo curſu judicia exerceantur; ea tamen conſtitutio non niſi ad duos annos valeat. *Vid. Conſtit. dicti anni fol. 24.* In Magno Ducatu Lithvaniæ tempore hyberno exercentur judicia hæc alternatim Minſci & Novogrodci; tempore autem æſtivo ſemper Vilnæ. In ſpecie notandum eſt, non promiſcuè omnium Palatinatuum cauſas ventilari, ſed ſingulis Palatinatibus eſſe certum tempus unius vel plurium hebdomadarum attributum. *Vid. Conſtit. An. 1670. num. 16. fol. 19. ſeqq. Statut. Lithvan. in Appendice.*

XVIII. Judicantur hic omnes cauſæ, qvæ à Judiciis Terreſtribus, Caſtrenſibus, Succamerarialibus, Commiſſorialibus in cauſis diviſionis Bonorum huc devolvuntur. *Conſtit. An. 1578. fol. 327. Conf. Proceſſus Judiciarius An.*

An. 1611. in Comitiis inſtitutus. Non datur, tamen Appellatio ad Tribunal à judiciis Terreſtribus & Caſtrenſibus in executione rei judicatæ; Ad inſcriptionem; Exemptionum liqvidarum: Deductionis Scrutiniorum; Inqviſitionum, Item in recognitione ſummæ tria millia florenorum non excedente; pro vulneribus; pro Taxa capitis plebei; Pro extraditione ſubditorum; de decimis liqvidi juris; de exemptionibus; de injuriis Terreſtribus: pro taxa 500. floren. in rapinis ſimilis taxæ; à levi qvoqve acceſſorio appellatio non debet concedi ordinariè. *Vid. Conſtit. An. 1670. fol. 22.* Cauſæ tamen qvædam hîc prorſus excipiuntur, & ad Tribunal planè non pertinent (1.) Cauſæ merè criminales, illæ videlicet, qvæ famam & caput alicujus Nobilis concernunt. Cavetur tamen legibus, ne qvis ex cauſa civili criminalem faciat, aliumqve ſub hoc prætextu ad judicia Comitialia, vel poſt Curiam evocet ſub pœna ſeſſionis turris & centum marcarum. Excipiuntur (2.) cauſæ Fiſci Regii, Theſauri, Qartæ, & de Bonis nullo jure receptis. (3.) Cauſæ qvædam, ad qvas Commiſſarii mitti ſolent, qvalis eſt cauſa de exemptionibus Bonorum Regalium. Excipiuntur (4.) in M. D. Lithvan. cauſæ in aliis inferioribus ſubſelliis nondum agitatæ. Conſt. *An. 1641. fol. 17. An. 1670. fol. 50.* Excipiuntur (5.) Cauſæ juris Magdeburgenſis

ſis ſive Teutonici & Culmenſis. *Conſt. An. 1578. fol. 328. An. 1633. fol. 23. ſeq. Conſ. & Statut. Lithvan. loc. cit.*

XIX. Judices, ſive, ut communiter appellantur, Deputati, in ſummis Tribunalibus ſunt Spirituales & Seculares. Spirituales Deputati à ſuis Capitulis modò, loco & tempore ſolitis eliguntur. Seculares verò in particularibus Conventibus, à Nobilitate eligi conſveverunt. Reqvirebatur hic olim, ut Deputati illi unanimi Conſenſu omnium eligerentur; ſed paulatim cœperunt in multis Palatinatibus ſecundùm pluralitatem votorum eligi. Hunc morem recepit in Regno Poloniæ primò Maſovia, ex Conſtit. An. 1598. *Vid. Conſtit. fol. 702.* Deinde Palatinatus Siradicenſis cum terra Vielunenſi, ut & Palatinatus Cracovienſis, & Terra Chelmenſis. *Vid. Conſt. An. 1611. fol. 40.* Poſthæc totus Magnus Ducatus Lithvaniæ. *Conſt. An. 1613. fol. 41.* Item Palatinatus Kiovienſis, & Diſtrictus Mielnicenſis, *ut patet ex ejusdem anni 1613. Conſtit. fol. 13.* Palatinatus etiam Plocenſis. *ibid. fol. 22.* & tandem Palatinatus Pruſſici. *ibid. fol. 24.* Poſthæc An. 1631. recepit hoc ipſum Palatinatus Podlachiæ. *Vid. Conſtitut. dicti anni fol. 34. (num. 81.)* Tandem Palatinatus Ravenſis. *Conſtit. An. 1667. fol. 18.* Qvod ad numerum Judicum ſeu Deputatorum attinet, eliguntur in majoribus Palatinatibus (videlicet Poſnanien-

nienſi, Sendomirienſi, Caliſſienſi, Ravenſi, Podlachiæ, Maſoviæ, Siradicenſi.) bini Deputati. Ex Ruſſico, ut itidem duo eligerentur, conſtitutum eſt An. 1578. ita ut unus eſſet ex Diſtrictu Viſnenſi, alter uno anno ex Halicienſi, altero ex Chelmenſi tractu. *Conſt. An. 1578. fol. 326.* Poſtea verò hæc alternata ſublata eſt, cœperuntqve ex ſingulis his Diſtrictibus ſinguli qvotannis eligi, *per Conſtit. An. 1611. fol. 25.* Sed & hæc Conſtitutio deinde ſublata, & ad priſtinam conſvetudinem revocata eſt, *per Conſtit. An. 1670. fol. 32.* In Palatinatu Volhyniæ ſex eliguntur ex ſingulis Diſtrictibus bini: In Palatinatu Braclavienſi itidem duo eligi jubentur *in Conſtit. An. 1589. fol. 538.* In Kiovienſi Palatinatu etiam duo. *Conſtit. An. 1611. fol. 18.* Cracovienſi Palatinatui An. 1631. conceſſum eſt, ut duos eligeret Deputatos. *Vid. Conſt. d. an. fol. 37.* Ex Palatinatu Lublinenſi tertio qvoqve anno ſecundum alternatam ex terra Lukovienſi Deputatus eligitur: reliqvis autem duobus ex Lublinenſi & Vrzedovienſi. *Conſtit. An. 1654. fol. 15.* Palatinatui Lancicienſi *per Conſtit. An. 1670. fol. 32.* conceſſum etiam eſt, ut duos mittere poſſit Deputatos. In Palatinatu Czernichovienſi ex duobus Diſtrictibus Czernichovienſi & Novogrodenſi, ſinguli eliguntur, *per Conſtit. An. 1635. ante med. tit. Ordinacya.* Ex Pruſſiæ Palatinatibus jam ab Anno 1589. mittuntur

ex

ex ſingulis Palatinatibus bini, ut & duo Spirituales. *Vid. Conſt. An.1589.fol.514.* In Magno Ducatu Lithvaniæ ex ſingulis Palatinatibus & Diſtrictibus bini deſignantur. *Vid. Statut. Lithvan. in Appendice.* In reliqvis Palatinatibus, ut & Terris Vielunenſi, Dobrinenſi, Oſvviecimenſi, Zatorienſi ſinguli tantùm eliguntur. *Vid.* Johan. Nixdorff. *de Tribunalitio Judicio cap.3.* Poſſunt verò ſecundum StatutumLithvanicum in Deputatos hujus judicii eligi Principes, Palatini,aliiqve Magiſtratus,ut & privati Nobiles. Horum Deputatorum munus tantum eſt annuum. Iidem enim Judices, qvi hiberno tempore judicant Petricoviæ,judicant æſtivo Lublini. Et in M. D. Lithv. Judices iidem, qvi tempore æſtivo judicant Vilnæ, judicant etiam hyberno tempore Novogrodci vel Minſci ſecundum alternatam. Cavetur etiam legibus, ne qvis Deputatorum,ſive ab eodem, ſive ab alio Palatinatu in ſeqventem, tertium vel qvartum annum idem Deputati munus ſubeat,ſed eligi demùm iterum poteſt qvadriennio elapſo. *Conſtit. An.1611. inter Conſtit. Lithvan.fol.40. & Conſt. An.1616.fol.3.* Judices verò Spirituales biennio elapſo iterum ad hæc judicia eligi poſſunt. *Conſt. An. 1633. fol.24. Conf. Conſtit. An. 1670.fol.50.* Si Judex Judicii Terreſtris electus fuerit in Deputatum ad Judicium Tribunalitium, tùm in judicio Terreſtri

ſtri alium ſibi ſubſtituit. *Statut. Lithvan. cap. 4. art. 4. & in appendice de Tribunali.* Nemo tamen poteſt Nuncius ad Comitia & ſimul Deputatus ad Tribunal eligi. *Conſtit. An. 1616. fol. 3. & An. 1631. tit. o Poborcach.* Abſens qvoqve non debet eligi in Deputatum, ad Tribunal, *ex Conſtit. An. 1616. tit. o Deputatach.* Si Deputatus ipſe habet cauſam pro Tribunali, differri illa debet usqve in ſeqventem annum, niſi pars altera, nulla contradictione interpoſitâ, illud permiſerit. *Conſtit. An. 1611. fol. 40. tit. o Deputatach.* Item ſi Judex vel alius Aſſeſſor Judicii Terreſtris, vel alterius alicujus, electus fuerit in Deputatum, & ab ejus judicio cauſa fuerit devoluta ad Tribunal, tùm Judex ille in dicta cauſa nullum habet votum. *Conſtit. An. 1578. fol. 236. tit. Obiemnie.*

XX. Electi Deputati conveniunt ſtato tempore in loco Judicii, auditoqve prius ſacro curiam aſcendunt, ubi in Conclavi, in qvo Judicium Tribunalitium exerceri debet, Terreſtre Siradicenſe Judicium (in Tribunali Petricovienſi) ſupremo loco judiciali aſſidet menſæ, electosqve Judices ſive Deputatos, primò qvidem Spirituales, poſtea Seculares juxta Ordinem Capitulorum & Palatinatuum, Terrarumqve ad præſtandum jusjurandum vocat. *Vid.* Dn. Nixdorff. *loc. cit.* In Statuto Lithvanico jubentur Deputati Tribuna-

bunalitii jusjurandum præſtare coram Terreſtri Caſtrenſiqve judicio, ut & coram Nobilitate ibidem præſente. Jurant autem, qvod juſtè ſint judicaturi, nulla conſilia partibus litigantibus daturi, ſecreta judicii nemini revelaturi, munera non accepturi. Jurant etiam, qvod citra ullum ſtudium ſuum ſint in Deputatos electi. Tandem in Jurejurando, ſi injuſtè juraverint, invocant contra ſe vindicem Deum. *Vid. Statut. Lithv. loc. cit. & Conſtit. An. 1647. fol. 6. ſeq.* Circa hunc jurisjurandi præſtandi actum, licet Deputato illegitimè electo contradicere, qvâ contradictione interveniente, is cui contradicitur, à jurejurando præſtando tantisper removetur, dum reliqvi, qvi ipſum ſeqvuntur, jurârint. His factis Deputati omnes jurati ſeculares Marſchalcum, ſive Præſidem Judicii ſui eligunt, qvi non raró eſt vir Senatorii Ordinis, ad majorem huic Collegio auctoritatem conciliandam. Spirituales autem Deputati binos Præſides aut Præſidentes, eosqve certos & perpetuos, alternatâ tamen inter eos obſervatâ, ſibi deligunt, ſicqve jurisdictio fundatur. Poſt fundatam jurisdictionem Marſchalcus & Deputati contradictionem illam contra aliqvem Deputatorum, de qva paulo antè diximus, judicare poſſunt. Eâ autem legitimâ vel illegitimâ cognitâ, is, cui contradictum, vel removetur à jurejurando, vel ad præſtandum illud admit-

mittitur, & locus ipſi inter Deputatos conceditur. *Vid.* Nixdorff. *loc. cit.* Locum judicii hujus, anteqvam Deputati conveniant, præparat Capitaneus ejus loci; hoſpitia qvoqve Deputatis diſtribuit, qvod onus graviſſimum Cives illarum urbium ferre oportet.

XXI. Cauſæ pro Tribunali certo ordine ventilantur. Nam triduo ante ſeſſionem primam adeſt Notarius Terreſtris, ut partes litigantes cauſas ſuas hoc triduo inſcribant, & qvi illud dicto triduo facere neglexerint, non poſſunt poſtea admitti. *Vid. Statut. Lithvan. in Appendice.* Rediguntur illæ cauſæ in diſtincta Regeſtra, adeò, ut aliud ſit Regeſtrum cauſarum militarium & expeditiones bellicæ; aliud cauſarum Kapturalium; aliud paritatis votorum: aliud ex qvo judex: aliud cauſarum Palatinalium: aliud cauſarum extrapalatinalium: aliud cauſarum Spiritualium, qvod iterum eſt duplex, nempe vel compoſiti judicii vel mixti fori; aliud Summarii Proceſſus, de qvibus prolixè Dn. Nixdorff. *lib. cit. cap. 4. & ſeqq.* Sed hæc aliqvando mutari ſolent, ut conſtat ex *Conſtit. An. 1670.* ex qva qvàm optimè & varietatem Regeſtrorum paulo à prædicta diverſam, & ordinem, qvo cauſæ ex Regeſtris illis judicantur, cognoſcimus. Conſtituitur enim ibidem, ut Tribunal Lublinenſe (qvoniam omnium Palatinatuum ad minorem Poloniam pertinentium

cauſæ

cauſæ intra ſemeſtre ſpacium æſtivo tempore dijudicari non poterant) Palatinatus illos diſpeſcat in duas claſſes, ita ut cauſas ex Cracovienſi, Sendomirienſi, Kiovienſi & Ruſſico Palatinatibus, ut & Diſtrictibus ad Palatinatus illos pertinentibus primo ſemeſtri æſtivo judicet: altero verò anno itidem intra æſtivum ſemeſtre cauſas reliqvorum Palatinatuum ad minorem Poloniam pertinentium expediat, qvò pertinent Volhyniæ, Podoliæ, Belzenſis, Lublinenſis, Podlachiæ, Braclavienſis, Czernichovienſis Palatinatus cum ſuis qvisqve Diſtrictibus. Ordo ſpecialis tunc conſtitutus eſt ſeqvens: Primo die Lunæ poſt Dominicam Conductus Paſchæ judicari debent ex Regeſtro cauſarum militarium, cauſæ merè militares, qvò pertinent cauſæ ex hibernis, vel expeditione publicâ ortæ tàm criminales, qvàm civiles. In eodem Regeſtro comprehendi jubentur cauſæ remiſſæ: ex qvo judex: paritatis votorum: Reſidentiarum: Suſpenſionum: Functiones Commiſſionum, Legationumqve in Comitiis decretarum. Hæ cauſæ continuo curſu judicari jubentur usqve ad d. ult. Maji incluſivè; ita ut ad d. 24. Maji incluſivè cauſæ enumeratæ Secularium, reliqvis autem diebus usqve ad d. ult. Maji incluſivè cauſæ Spiritualium ejusdem generis dijudicentur. Deinde d. 1. Julii cauſæ Palatinales inchoari jubentur, & primò qvidem Palatinatus

tus Cracovienſis, ejusqve Diſtrictuum usqve ad 13. Auguſti incluſivè; ita ut cauſæ Secularium usqve ad d. 5. Aug. incluſivè, ſpiritualium verò ad d. 13. Aug. incluſivè ventilentur. Eodem ordine cauſæ Palatinatus Sendomirienſis, poſtea Kiovienſis, inde Ruſſiæ judicari jubentur, ita ut judicia finiantur in Feſto S. Thomæ. Cauſæ verò dictorum Palatinatuum, qvæ intra deſtinatum cuiqve Palatinatui tempus dijudicari non poſſunt, limitentur usqve ad aliud Tribunal. Seqventi anno eodem ordine ex reliqvis Palatinatibus primò dijudicari jubentur cauſæ ex Regeſtro militari, item ex Regeſtro Caſſandarum, usqve ad ultimam Junii. Poſtea expediri debeant cauſæ Palatinales eodem, qvem ſupra deſcripſimus, ordine, nempe primò Secularium, deinde Spiritualium. Initium fiebat à Palatinatu Volhyniæ, deinde progrediebantur judices ad cauſas Palatinatus Podoliæ; inde Belzenſis, Lublinenſis, Podlachiæ, Braclavienſis, & tandem Czernichovienſis Palatinatuum. Cauſæ verò, qvæ celerem reqvirunt vindictam, ut blaſphemiæ, apoſtaſiæ, Sacrilegii Judaici, qvovis die & menſe judicari puniriqve jubentur. Hæc Conſtitutio tamdiu erat valitura, donec Ordinibus aliud in Comitiis conſtituere viſum fuerit. *Vid. Conſtitut. An. 1670. fol. 19. ſeqq.* Subſecuta eſt deinde, nempe An. 1676. alia Ordinatio Tribunalis, non tan-

tum Lublinenſis,ſed & Petricovienſis,in duos tantum annos valitura, de qva jam ſupra egimus num. XVII. Sed qvoniam antea ſæpe mentio facta eſt judiciorum Spiritualium in Summis Tribunalibus,ſciendum eſt, judicia Spiritualium pro Tribunali eſſe duplicia: alia videlicet COMPOSITI JUDICII,alia MIXTI FORI. Compoſitum judicium conſtat in Regno ſex Spiritualibus & ſex Secularibus Deputatis. In Lithvania qvaternarius eſt numerus *ſecundum Conſtit. An.1641.fol.17.fin.* Pertinent eò cauſæ omnes,qvæ fundos & proventus concernunt Eccleſiaſticos, Eccleſias, Conventus, monaſteria & Capitula ſpectantes; item ratione injuriarum exceſſuumqve perſonis locisqve religioſis illatarum, ait Dn. Nixdorff. *lib. cit. cap.8.* Ad forum mixtum pertinent ſex Spirituales, & omnes Deputati Seculares. Pertinent huc cauſæ merè Terreſtres,juri & jurisdictioni Terreſtri ſubjectæ,rationeqve Bonorum & injuriarum Terreſtrium,niſi qvod inter litigantes,ſive ab utrinqve, ſive ab alterutra parte ſit Clericus,ſive perſona ſacros Ordines habens. *Vid.* Herburt. *Tit. Spirituales L. qvæ cauſa fol.452.ſeqq.* Sed ſi tantum inter litis comparticipes reperitur Clericus, vel ſi cauſa agitari cœpta eſt cum ſecularibus, deinde verò Bona devoluta ſunt aliqvo jure ad Clericum,tunc illam cauſam ſoli judicant Seculares. *ex Conſtitut. An. 1607. fol.*

fol.833.ſeq. Poſthæc An. 1670. hoc judicium mixti fori videtur eſſe reſtrictum ad cauſas ſolum prioritatum & taxationum Bonorum. *Vid. dicta Conſtit. fol. 20. med.*

XXII. Citationes ad judicium Tribunalitium fiunt ſub integro titulo Regio, (ut & Citationes ad Comitia, & Poſt Curiam) ſub ſigillo illius terræ, in qva citandus eſt poſſeſſionatus, & in qva cauſam hanc in Officio Terreſtri vel Caſtrenſi cœpit. *Conſtit. An. 1578. fol. 331.* De Notario Summi Tribunalis in M. D. Lithvaniæ. *Vid. Conſt. An. 1635. tit. o Piſarzu*, ubi alia adhuc Conſtitutio de An. 1616. allegatur. Conſtitutum etiam eſt *An. 1647. fol. 7.* ut in M. D. Lithv. Deputatus ex illo Palatinatu vel Terra, cujus cauſæ judicantur, Marſchalco aſſideat, & Decreta ſimul cum ipſo ſubſcribat. *Vid. Conſtitut. dicti anni tit. o Decretach.* Decreta ſignantur ſigillo illius terræ, ubi Tribunal habetur. Si reus nolit parere Decreto, condemnatur in duplum, qvod *perlucrum* (Lithvani Ruthenico vocabulo *Pereſudy* appellant) vocatur. Prior enim condemnatio *lucrum* dicitur. *Vid.* Mart. Cromer. *lib. II. Deſcript. Polon. pag. 192.* Si duplum ad certum diem condemnatus non ſolverit, Præfecti ſive Capitanei (Executio namqve Decretorum Caſtrenſi competit officio) in eo territorio, in qvo Reus Bona vel Domicilium habet, opem Actor implorat.

Ex decreto autem Capitanei Bona Rei Actori poſſidenda traduntur, adjectâ certâ mulctâ, qvod *vadium* vocant, ſi is prohibuerit. Si iterum id fecerit, duplicatur mulcta, ſi tertiùm, triplicatur, qvæ vadia duplicata, triplicata vocantur. Cromer. *loc. cit.* Qvamvis per Conſtit. An. 1670. ultra vadium Capitaneale ſimplex non detur progreſſus. *Vid. Conſt. d. an. n. 21. fol. 23.* Libri cauſarum pro Tribunali agitatarum traduntur Officio Terreſtri loci illius, ubi judicia Tribunalitia exercentur. Qvinimò eædem cauſæ, qvæ pro Tribunali agitantur, inſcribi debent per Notarium Terreſtrem libris Terreſtribus. Qvamobrem præter Notarium Tribunalis aſſidet etiam huic judicio Notarius Terreſtris, ut & Judex & Subjudex ejusdem loci, votum tamen hi non habent. Et ſi Termini Terreſtres in illo Diſtrictu inciderint, ubi Tribunal habetur, tunc Termini Terreſtres tantiſper ſuſpendi debent. Qvod ſi Notarius Tribunalitius vel ante vel intra curſum judiciorum moriatur, habent Deputati poteſtatem ex medio ſui Deputatum aliqvem eligendi, qvi ſacramento obſtrictus hoc munere fungatur. *Conſtitut. An. 1616. fol. 43.*

XXIII. De Securitate hujus judicii qvoqve cavetur in ſæpius allegata Conſtitutione *de An. 1578. fol. 329. Et Conſtit. An. 1589. fol. 540.* Summa eorum hæc eſt: Qvi cauſam pro Tribuna-

bunali habet, plures qvàm tres Comites ſecum adducere non poteſt: Nemini, niſi ſolis Judicibus operto capite in loco judicii ſtare, vel ſedere licet, niſi qvis fuerit rogatus. Dum vota expediuntur, nemini planè, qvi non eſt Deputatus, intereſſe conceditur. Judices verò & Subjudices Terreſtres etiamſi ſuffragio, ut ſupra dictum eſt, careant, jurare tamen ipſos oportet ſuper ſecretis judicii non revelandis. *Nic. Chwalkowsk. lib. III. cap. 4.* Porrò nemini licet locum Judicii intrare cum armis, excepto acinace vel gladio. Nemini præterea conceditur in urbe cum bombarda per plateas vagari, multò minùs ex eadem diſplodere. Tandem nemini licet in duellum aliqvem provocare, cùm pœna graviſſima in ejusmodi monomachos ſit conſtituta.

XXIV. Qvamvis autem Judicium Tribunalitium ſit ſupremæ inſtantiæ, adeò ut non liceat inde vel ad Regem vel ad Comitia provocare; aut etiam Decreta Tribunalitia mandatis Regiis vel Comitiorum annihilare. *Conſt. An. 1638. fol. 16.* Duobus tamen in caſibus cauſæ à ſummis qvoqve Tribunalibus ad Judicia Comitialia remittuntur. Nimirum (1.) qvando pro Tribunali paritas eſt ſententiarum. (2.) Qvando in Conſtitutionibus caſus, qvi ventilari debet, nondum eſt deciſus. *Vid. Conſt. An. 1607. tit. 30. & An. 1638. fol. 16.*

XXV. Progredimur jam ad JUDICIA COMITIORUM GENERALIUM. Dividit hæc Theod. Zavvacki ſeqventi modo. Judicia Comitiorum ſunt vel Civilia vel Criminalia. I. CRIMINALIA iterum vel ſunt (1.) *Publica* ad cujusvis delationem Inſtigatore accuſante,ut ſunt (*a*) Crimen læſæ Majeſtatis,qvod in perſonam Regis committitur, machinatione, conſpiratione, violatione, conatu,&,qvod abſit,ipſo facto. (*b*) Crimen perduellionis, nempe factæ cum Reipubl. hoſtibus conſpirationis. Huc pertinent arcanorum concreditorum, caſtri ſeu arcis proditio, Pactorum & Fœderum cum finitimis initorum convulſio,Rebellionis in actum deductio. (*c*) Crimen Peculatus,ut ſunt Theſauri Regii vel Reipubl. expilatio, monetæ adulteratio, inverſio proventuum Reipublic. &c. (*d*) Crimen violationis Comitiorum generalium vel particularium. &c. *Vid.* Zavvacki *in Proceſſu tit. ult.* (2.) *Privatorum* ſunt,homicidia; propinationes venenorum; injuridica punitio capitis ſibi æqvalis; inceſtus; adulteria & alia plura. *Vid.* Zavvacki *loc. cit.* II. CIVILIA ſunt etiam (1.) Inſtigatoris Regii, qvò pertinent cauſæ de Bonis menſæ Regiæ,ex citatione vel remiſſione Tribunalis ſive Curiæ, ſive Commiſſorialis judicii; de Bonis nullo jure receptis; de ſummis in Bonis Regiis aſſecuratis; de amiſſione Capitaneatus

ob

ob non ſolutionem Qvartæ; de ſalisfodinarum corruptione; de extorto telonio non privilegiato; de confiſcatione Bonorum Nobilium; de Bonis Regiæ Majeſtati inſcriptis; de caducis Bonorum Nobilium; de non comparitione Theſaurarii vel Deputatorum ad Qvartam percipiendam. (2.) Ex delatione partium ſunt: de exactione telonei per Nobilem nullum jus ad hoc habentem; de negligentia magiſtratuum &c. (3.) Privatorum ſunt, vel ſpiritualia vel Secularia. Spiritualia ſunt ex remiſſione Tribunalis, ut de decimis ex Bonis Nobilium; de profanatione templorum: Secularia ſunt de facultatibus jurisdictionum; honoribus & Officiis Terreſtribus; de incompatibilibus &c. *Vid.* Theod. Zavvacki *loc. cit. Conf. Proceſſus Judiciarius in Comitiis An. 1611. conſtitutus fol. 2. ſeqq.* ubi hac de re plura.

XXVI. In Judiciis his ſeqvens obſervatur ordo: Primò omnium Notarius Terreſtris ejus loci, ubi Comitia celebrantur, cauſas omnes ad hæc judicia pertinentes, ut Criminales remiſſasqve ab aliis Judiciis Regeſtro inſcribit eodem ordine, qvo partes eas deferunt, deinde tradit Regeſtrum Referendariis. Referendarii qvoqve eodem ordine eas judicandas proponunt; Regi tamen licet etiam extra ordinem cauſas judicandas admittere. Alias autem cauſas ad Comitia pertinentes,

ut de Qvarta; de cauſis Fiſci; Bonis nullo jure receptis; de remiſſis à judicio Regio PoſtCuriali Notarius Decretorum Cancellariæ Regiæ eodem ordine inſcribit, & Referendariis tradit. In Comitiis igitur propoſitione Regio nomine factâ, votisqve Senatorum expeditis prima Comitiorum hebdomas tota Actionibus Criminalibus dijudicandis impenditur. Finitâ hâc hebdomade diebus Lunæ judicantur actiones Theſauri, Qvartæ, & de Bonis nullo jure receptis; Diebus Martis ventilantur cauſæ tàm Criminales, qvàm Civiles ex M. Ducatu Lithvaniæ; Diebus Mercurii, Veneris & Saturni iterum Criminales. Diebus Jovis cauſæ ab aliis judiciis remiſſæ. In defectu autem aliarum cauſarum ſemper judicantur criminales. *Vid. Conſt. de an. 1578. An. 1589. & præſertim de An. 1641. fol. 8. ſeqq.*

XXVII. Judices in judiciis Comitiorum ſunt Rex & Senatores. Olim aliqvando Rex ad hæc judicia aliqvot Senatores deligebat, qvi qvotidie ferè, feſtis diebus exceptis, judicabant, ab iis tamen dabatur provocatio ad Regem. Cromer. *lib. II. Deſcript. Polon. pag. 203. ſeq.* Deinde extremis Stephani Regis temporibus, cum cauſa Zboroviorum agitaretur, vel omnes vel aliqvos ex Nunciis Terreſtribus in Collegio ipſorum electos Rex cenſuit admittendos, ut & ipſis æqvitas judicii Regii plana eſſe, teſte Joan. Demetrio Soliko-

likovio *in Comment. rer. Polon. pag. 160.* Poſtea Sigismundus III. conſtituit An.1588. ut in cauſis Criminalibus, qvando de Crimine læſæ Majeſtatis aut perduellionis ab aliqvo Nobili commiſſo agitur, admitterentur octo Deputati,iiqve jurati ex NunciisTerreſtribus, qvi judiciis his adeſſent. *Vid. Conſt. de An. 1588. init.* Sic etiam An. 1655. cum culpa traditi Moſcis Smolenſci conjiceretur in Illuſtriſſ. Philippum Obuchovicium Palatinum Smolenſcenſem; ad inqviſitionem Rex admiſit ex Nunciis Terreſtribus viginti qvatuor,ita ut ex ſingulis gentibus eſſent octoni, qvi in præſentia omnium Nunciorum in hoc crimen inqvirerent; & hoc conceſſum erat in hunc ſolum actum. *Vid. Conſt. An. 1655. fol. 2.* Sed poſtea compertum eſt, Obuchovicium prorſus fuiſſe culpæ expertem. Nuper tandem conſtitutum eſt,ut non amplius octo,ſed duodecim (ex ſingulis gentibus qvaterni) ad hæc judicia deſtinarentur. *Conſtit. An. 1670. num. 9. fol. 15.* In aliis autem judiciis,præter crimen læſæ Majeſtatis & perduellionis adhuc Rex cum Senatu ſine Nunciis judicat.

XXVIII. Judicia hæc Criminalia, præſertim læſæ Majeſtatis & perduellionis, ſæpe magno tumultu agitantur, ſi Reus eſt potens. Qvando enim ejusmodi cauſa agitanda eſt, citatur Reus per Inſtigatorem cum ſcitu Marſchalci ſupremi ſex hebdomadis ante Comi-

tia: Citatio valvis affigitur: Reus voce Præconis de more ter qvaterqve accerſitur: Dicto judicii die ſæpe locus Comitiorum, qvando Reus eſt potens, armatis completur, ut factum eſt in Zboroviorum judiciis, apud Solikov. *in Comment. rer. Polon. pag. 159.* Tunc Inſtigator (cui Delator adſiſtit, vel ſi certa & evidentia ſunt contra Reum documenta, etiam ſine Delatore) cauſam proponit: Reus, qvi non niſi viginti ad ſummum viris (in qvibus & amici & miniſtri cenſentur) comitatus, urbem ipſumqve locum judicii intrare poteſt, aut ipſe per ſe cauſam agit, aut Patronum cauſæ ſibi dari poſtulat, aut eum amici defendunt. Qvando Senatores & Nunciorum Deputati ſententias dicunt, Rex abſens eſt. (qvod etiam ex antiqvioribus Conſtitutionibus repetitur in Actis Electionis Sereniſſ. Regis Michaëlis.) Poſtqvam ex pluralitate votorum in abſentia Regis decretum ſtetit, tunc præſente ipſo Rege publicatur ex ſcripto per Marſchalcum ſupremum, qvi etiam jure victos præſentes vinculis mancipari & capitis damnatos extremo ſupplicio affici jubet. *Vid. Conſt. An. 1588. in pr.* & Chriſtoph. Varſevic. *lib. II. de opt. Statu Libert. pag. 218.* Alias executio Decreti Capitaneo, cui aliqvis Nobilis additur, demandatur; & ſi unus Capitaneus non ſufficit, & vicinus accerſi ſolet. Non rarò etiam jure victi, ſi ſint abſentes, proſcribun-

buntur ſive banniuntur. Proſcriptionis verò vis eſt hujusmodi, qvod is,qvi ei addictus eſt,intra fines Regni degere prohibetur, alioqvin à qvolibet impunè occiditur. Magiſtratus omnes, in qvorum ditiones divertit, eum tenere, & ad capitis pœnam ſervare obligantur, *ait* Piaſec. *in Chron. fol.15.* Supplicio tamen Magiſtratus non poſſunt damnatum eo modo captum afficere, ſine informatione Regia. Piaſec. *l. c. fol. 16.* Proſcriptis verò non rarò in Comitiis literæ ſecuritatis dantur. Et hactenus de judiciis Comitiorum.

XXIX. Cùm multa reperiantur in Polonia,atqve in M. Duc. Lithvaniæ contributionum genera, ut ſupra cap. II. num. VIII. diximus,peculiaria qvoqve judicia his ſunt deſtinata. Antea qvidem in ipſis Comitiis ſolebant à Qvæſtoribus rationes exigi, ne fraude & dolo publica illa pecunia in privatos uſus converteretur. Sed cùm ob alia negotia rationibus his exigendis Rex in Comitiis vacare non poſſet,conſtitutum eſt An. 1613. certum judicium, qvod dicitur TRIBUNAL THESAURI. Locus,ubi hoc judicium ordinariè in Regno exercetur, eſt Radomia oppidum, unde etiam appellatur TRIBUNAL RADOMIENSE. In Magno Ducatu Lithvaniæ eſt Vilnæ. Judices hujus Tribunalis ſunt, præter Theſaurarios, aliqvot Senatores in Comitiis

mitiis Regni generalibus ad hoc negotium electi, ut & ex ſingulis,& qvibusdam Terris (ut Dobrinenſi, Vielunenſi, Chelmenſi,Halicienſi) ſinguli Nuncii Terreſtres,itidem in Comitiis electi. In Maſoviæ, Podlachiæ & Ravenſi Palatinatibus,qvoniam multæ reperiuntur terræ, alternatio obtinet in Deputatorum electione, ita ut ſemel ex una Terra,& deinde ex alia terra eligantur. In Maſovia verò præter alternatam illam An. 1674. miſſus eſt unus ex Generalatu,ut vocant. *Vid. Confœd. general. An. 1674. fol. 26.* In Magno Ducatu Lithvaniæ tantum ex Palatinatibus, non verò ex Diſtrictibus ſinguli eliguntur. Vocantur hi judices Deputati. *Vid. Conſt. An. 1613. fol. 7. An. 1633. fol. 22.* Aliqvando verò in Comitiis non niſi Senatores nominantur,ex Nobilitate autem ſinguli jubentur eligi in particularibus cujusqve Palatinatûs Conventibus PoſtComitialibus,ut factum eſt An. 1638. *Vid. Conſt. d. an. fol. 24. An. 1670. fol. 17. 18.* Salaria Deputatis his in Comitiis electis ex theſauro asſignantur,Senatoribus præter propter mille floreni, *ut in Conſt. An. 1670. fol. 43.* Aliis ex Ordine Eqveſtri ducenti floreni, ut eſt in *Conſtit. 1654. fol. 4. An. 1655. fol. 22.* Sed An. 1658. conſtituti ſunt 250. floreni. *Vid. Conſtit. d. anni.* Deinde An. 1674. conceſſi ipſis ſunt 300. floreni. *Vid. Confœd. generalis dicti anni fol. 26.* Qvando autem Deputati ex Nobilitate

tate in Comitiolis à fratribus eliguntur, tunc etiam Nobilitas illis ſalarium determinat. *Conſtit. An. 1638. fol. 24. An. 1670. fol. 17. 18.* Judicantur in hoc Tribunali omnes Qvæſtores, Contributionumqve exactores: Capitanei qvoqve, qvi poſt exactionem pecuniam, theſauro non intulerunt. Item Mercatores aliiqve, per qvos qvomodocunqve theſaurus damnum paſſus eſt. Ventilantur etiam hic cauſæ de Qvarta, ut & aliæ. *Vid. Conſtit. An. 1655. fol. 22. ſeq.* Tempus horum judiciorum non eſt certum, ſed ſemper determinatur in Comitiis; eſtqve pro ratione temporis vel duarum vel trium hebdomadarum. Neqve ſtatum tempus eſt conſtitutum, qvando ſive qvo anni tempore illud judicium debeat exerceri; ſed qvovis tempore neceſſitate exigente in Comitiis poteſt determinari. Cætera eodem fermè ſe habent modo, ut in ſummis Regni, & M. Duc. Lithvaniæ Tribunalibus. Confluentibus enim Deputatis, Capitaneus illius loci hoſpitia diſtribuit. Conſtit. An. 1649. menſ. Octobr. fol. 139. Anteqvam Judicia illa inchoëntur, præſtant Deputati jusjurandum de juſtè judicando ſecundum formam An. 1613. deſcriptam, hoc tantum addito, qvod ipſi Deputati jurantes cum ſubditis ſuis nihil Contributionum debeant. *Conſt. An. 1667. fol. 7. ſeqq.* Eadem qvoqve ſecuritas eſt horum judiciorum, qvæ ſummorum

in

in Regno & M. D. Lithvaniæ Tribunalium. Sed & præter hæc judicia Theſauri generalia, in ſingulis qvandoqve Palatinatibus ejusmodi judicia Theſauri ſolent inſtitui, ut factum eſt An.1658. *Vid. Conſt. fol. 3. & 37. ſeq.* Confirmantur hæc *in Conſt. de An.1659. fol.33. item An.1661. An.1662.* Deinde An. 1667. additur, ut in ſingulis Palatinatibus hæc judicia exerceant Officiales Terreſtres, additis à Nobilitate in Particularibus Comitiis congregata, dummodo illi non ſint Contributionum Exactores. *Vid. Conſtitut. An.1667. fol. 18.*

XXX. Affine huic illud judicium eſt, qvod appellari ſolet COMMISSIO AD EXSOLVENDA MILITIBUS STIPENDIA, imò aliqvando cum Tribunali Radomienſi conjungitur, ita ut iidem eligantur Commiſſarii (Sic judices hujus judicii vocantur) qvi & Deputati, ut diſcimus *ex Conſtit. An. 1658. fol. 5.6.7. An.1659. An.1653.* Aliqvando etiam, licet per eosdem Judices hæc Judicia exerceantur, diverſis tamên hoc fit temporibus, ut patet ex *Conſtit. de An.1662.* Judicantur hic milites, qvi pecuniâ acceptâ in Caſtris non comparuerunt, qvi injurias & damna Bonis Nobilium aliorumqve intulerunt, & qvæ ſunt reliqva talia. Aſſident his Judiciis Duces Belli, item Commiſſarii ex Senatu in Comitiis; & ex Nobilitate, vel in Comitiis, vel in particularibus Conventibus, eodem modo, ut ſu-

pra

pra diximus, electi. Exercitus qvoqve duos ex ſuo numero eligit, qvi judiciis his interſint. *Videantur ſupra citatæ Conſtitutiones.*

XXXI. Habet qvoqve Generalis Exercituum Dux ſua JUDICIA MILITARIA, in milites ſibi ſubjectos, in qvos, pro gravitate delicti, poteſtatem animadvertendi habet, ne diſciplina militaris collabatur. *Vid. Theod. Zavvacki in Speculo, ſub Tit. Exercituum Regni generalis. Et in Compendio Statutorum & Conſtitutionum Part. 5. tit. 4.* Limitata tamen eſt ejus poteſtas in qvibusdam per Commiſſiones illas, de qvibus ſuperiore numero egimus, ut & per judicia Tribunalitia, ubi ſtatim ab initio cauſæ militares judicantur.

XXXII. JUDICIA MARSCHALCALIA exercet ſupremus Marſchalcus, & in ipſius abſentia Marſchalcus Curiæ, in omnes Aulicos, tàm Regis, qvàm Senatorum in Aula Regia degentium. Pertinent huc & advenæ, qvi in loco, ubi aula Regia eſt, commorantur. Item illi, qvi contra Statuta Marſchalci de preciis rerum delinqvunt. Extendit ſe jurisdictio Marſchalci non ſolùm ad Aulam Regiam, ſed etiam ad Comitia, ut jam ſupra dictum eſt. *lib. II. cap. 1. & 2.*

XXXIII. JUDICIUM CAPTURALE qvod ſub tempus Interregni habetur, eſt duplex. Aliud enim eſt generale, de qvo jam

ſupra

ſupra *lib. II. cap. 1. num. 9.* actum eſt. Hic tantum addimus, Judices Capturalis judicii generalis obſtringi jurejurando, qvod Judices Tribunalitii præſtare ſolent; item decreta in iis ſecundum pluralitatem votorum ferri. *Vid. Confœderatio generalis de An. 1648. fol. 9.* Aliud eſt particulare in ſingulis Palatinatibus. Aſſeſſores Capturalis judicii omnium Nobilium in Conventibus Particularibus ſub initium Interregni congregatorum conſenſu, nulloqve contradicente eliguntur, obſtringunturqve jurejurando rotâ judicii Tribunalitii coram judicio Terreſtri. Citationes ſub hoc titulo ſcribuntur: *Nos Proceres Palatinatus Cracovienſis* &c. Sententia ex pluralitate votorum pendet. Judicant verò Judices illi Capturales cauſas ad qvatuor articulos caſtrenſes pertinentes, de qvibus ſupra num. 9. Item omnes cauſas facti violenti & perſonalis injuriæ, liqvidarum exemptionum &c. prout in confœdarationibus exprimi ſolent. Non judicant autem civiles cauſas & cognitiones jurium, neqve cauſas Bonorum immobilium, neqve finium regundorum. Neqve cauſas jam in aliis judiciis ventilatas, vel ſaltem cœptas, neqve tandem cauſas Fiſci: Ea namqve judicia ſub tempus Interregni prorſus ceſſant. *Vid. Conſtit. An. 1633. fol. 10.* Aſt An. 1676. approbantur etiam judicia in cauſis Fiſci exercita. *Vid. Confœderatio ejus Anni fol. 12.*

Ceſ-

Ceſſant judicia Capturalia particularia in ſingulis Palatinatibus & Terris, tribus hebdomadis ante Comitia Electionis (qvoniam tunc Nobilitas ad Electionem novi Regis confluit) in ipſa electione (qvoniam tunc in Comitiis Nobilitate congregatâ Judicia Capturalia generalia habentur) & tribus hebdomadis poſt Comitia Electionis ſecundum morem antiqvum. *Vid. Acta Electionis Vladislai IV. Conf. & Confœderatio An. 1674. fol. 6. 7.* Reſumpta poſt Electionem judicia Capturalia, particularia continuantur usqve ad Coronationem Regis, ultra initium verò Coronationis extendi non poſſunt. Cauſæ in his judiciis agitatæ, necdum verò appropinqvante Coronatione executioni datæ, judicio Caſtrenſi committuntur. Cœptæ verò cauſæ & nondum deciſæ pro Tribunali ante omnes alias cauſas ex peculiari Regeſtro, de qvo jam ſupra num. XXI. diximus, judicantur; Pœnæ qvoqve eædem irrogantur, qvæ in Capturalibus Judiciis ſunt deſcriptæ. *Vid. Conſt. An. 1633. fol. 10. An. 1649. fol. 12. An. 1676. fol. 12.*

XXXIV. Sed pergimus jam ad judicia, qvæ in Civitatibus & pagis exerceri conſveverunt. In Civitatibus & pagis habitant, vel Chriſtiani, vel Judæi, vel (ut in Lithvania) Tartari. Chriſtiani in urbibus & oppidis habent ſuos Magiſtratus, qvi ipſos judicant aut ſecundum Jus Magdeburgenſe ſive Saxoni-

Kk cum:

cum: aut ſecundum jus Culmenſe, ut in pleriſqve Pruſſiæ Regiæ Civitatibus: aut ſecundum jus Lubecenſe, ut in Pruſſia Elbingæ, Brunsbergæ, Frauenburgi, ut in Diſſertatione noſtra de Originibus Juris Pruſſici docuimus. *Conf.* Czaracki *in Proceſſu Judiciario Part. I. tit. 2.* In his judiciis, ſi qvis gravatum ſe ſentit, conceditur ulterius Provocatio ad judicium poſt Curiam, de qvo poſtea agemus. In Pruſſia verò non una eſt appellationum ratio. In Majoribus enim Civitatibus prima inſtantia eſt in judicio Scabinorum; Secunda in Senatu civitatis, & tertia apud Regiam Majeſtatem: In minoribus autem Civitatibus prima inſtantia eſt in judicio Scabinorum; inde appellatio datur ad Capitaneum illius loci; ſi verò 50. marcas excedit cauſa, à Scabinis dabatur provocatio ad Conventum generalem Pruſſiæ, & inde ad Majeſtatem Regiam. *Vid. Jus Culmenſe noviſſimè reviſum lib. II. tit. 22. cap. 6.* Sed hodie cùm Conventus Generales Pruſſiæ non habeantur, tres tantum ſunt inſtantiæ in Minoribus etiam Civitatibus. Aliàs & hoc notandum eſt, non in qvibusvis cauſis admitti appellationem à judiciis Civitatum Pruſſicarum, neqve à qvavis ſumma pecuniæ, ut ex peculiaribus harum Civitatum Privilegiis liqvet. *Vid. Jus Publicum Dantiſcanum Dn. Eliæ Conſtantii von Trewen Schroder. lib. I. tit. 2. cap. 38. & lib. II. tit.*

tit. 10. per totum. Reinholdi Curike Chronicon Dantiſcanum lib. 2. JUDÆI in urbibus & oppidis Regiis judicantur à Palatinis. *Vid. Conſtit. An. 1662. fol. 9.* Nec poſſunt Judæi provocare à ſuis Palatinis, niſi cauſa excedat centum florenos. *Conſtit. An. 1633. fol. 37.* Sed illi Judæi, qvi in Civitatibus aut pagis Nobilium habitant, in eos jurisdictionem habet Dominus ejus loci. *Vid.* Theod. Zavvacki *in Floſculis Legum tit. Judæi.* Tartari in Lithvania aliisqve locis non habent propria judicia, ſed judicantur in judicio Caſtrenſi. *Conſtitut. An. 1611. fol. 47.* Si verò habent Bona Terreſtria, conveniuntur etiam ratione Bonorum in judicio Terreſtri, Tribunalitio, & aliis. *Conſtit. An. 1607. fol. 862.* Qvamvis in poſterioribus Conſtitutionibus cautum ſit, ne Tartari ſibi Bona Terreſtria acqvirant, etſi qvæ ſibi acqviſiverunt, ut intra certum tempus ea Nobilibus vendant. *Conſt. An. 1616. fol. 45.*

XXXV. A judiciis oppidanis, ut ſuperiore numero diximus, datur Appellatio ad Judicium Regium, qvod vocatur POST CURIAM. Illud autem duplex eſt. Aliud enim eſt Aſſeſſoriale, aliud Relationum. I. In ASSESSORIALI JUDICIO Præſes eſt Cancellarius ſupremus, vel eo abſente Procancellarius: Aſſeſſores ſunt Referendarii, Notarius Decretorum Curiæ Regni, & Secretarii Regii ad id delecti. Agitantur hic cauſæ, qvæ à Ci-

vitatum Judiciis huc devolvuntur. Item datur huc Appellatio à judicio Palatinali, qvando Chriſtianus cum Judæo litigans gravatum ſe ſentit. Sed & aliæ multæ Controverſiæ hic agitari ſolent, ut Cauſæ Fiſci, ſive Cauſæ ex proventibus Bonorum menſæ regiæ ortæ. *Conſtit. An. 1647. fol. 2. ſeq. Conf. Johan. Nixdorff. in Proceſſ. Judiciario Poloniæ & Pruſſiæ Regalis Part. 1. ſect. 2. cap. 4.* II. In JUDICIO RELATIONUM præſidet ipſe Rex, aſſidentibus Senatoribus & Referendariis, qvorum alter primò Statum, poſt hæc deciſum cauſæ refert. Ventilantur hic cauſæ à Judicio Aſſeſſoriali devolutæ, eſtqve judicium ultimæ inſtantiæ. Aliqvando tamen provocatio interponitur ad Comitia Regni, præſertim cùm agitur de Bonis, qvæ Poſſeſſor jure hæreditario ſe poſſidere docet, vel de validitate Summæ in Bonis Regalibus inſcriptæ, vel qvando actio afficit Proventus Reipubl. nempe Qvartam partem, diſceptaturqve de Iuſtratione ſeu Reviſione. *Vid. Nicol. Chwalkowski lib. III. Jur. Publ. Polon. cap. 3.*

XXXVI. Dantur verò in Polonia adhuc alia Judicia, qvæ dicuntur mixta, qvoniam diverſorum judiciorum judices in iis concurrunt. Et qvidem JUDICIUM PALATINALE & CAPITANEALE ſimul eſt, qvod PræConſulem judicat Conſtitutiones de preciis rerum non exſeqventem. Citatio mitti-

tur

tur ſub Titulo Palatini & Capitanei. *Theod. Zawacki in Proceſſu Judiciario tit. 2.* Locus autem Præconſuli præfigitur à Palatino in Prætorio Civitatis primariæ ſui Palatinatus. *Zawacki in Speculo Senatorum ſub tit. Palatinatus.* Deinde JUDICIUM CAPITANEALE & CIVILE ſimul eſt, qvando Capitaneus vel ejus Officium Nobilem ob privatum Crimen juxta Statutum Thorunienſe in Civitate captum cum Officio Civili judicat. Cavetur verò *in Conſtit. An. 1633. fol. 24.* ne Cives cum ſolo Notario Caſtrenſi hoc judicium exerceant; ſed ut aut ipſe Capitaneus aut ViceCapitaneus ab illo miſſus judicio interſit. *Conf. Chwalkovvski lib. III. cap. 5. & 6.*

XXXVII. Expoſitis Judiciis Secularibus, pauca etiam de JUDICIIS ECCLESIASTICIS ſubjiciemus. Judicant in Polonia Epiſcopi vel eorum Officiales de Inſtitutis & Ritibus Religionis, de hæreſi, ſchiſmate, Magia, Incantationibus, fœnore, Sacerdotiorum cauponatione, qvam Simoniam vulgò vocant; de decimis, Cenſibus ac Reditibus Eccleſiaſticis; de cæde, vi & injuria ſacris initiato homini, reive aut loco ſacro, ſeu Sacerdotii fundo illata. Ad hæc de jure Patrocinii ſive Patronatus & de Sacerdotiorum jure qvævis controverſiæ, itemqve de jure Matrimonii & Natalium, & de miſerabilium egentium perſonarum injuriis, qvæqve ex obligatione

in foro Eccleſiaſtico facta oriuntur. Teſtamentariæ cauſæ profanorum hominum in hoc æqvè ac profanis foris diſceptantur, dummodò extra judicia teſtamenta ſint condita, aliàs in foro diſceptantur, in qvo ſunt condita, niſi qvid fortè legatum ſit pietatis ergò, & ad piam cauſam, hoc eſt, templis, Eccleſiarumve Miniſtris aut egenis, qvæ cauſa propria eſt Eccleſiaſtici judicii. *Vid. hac de re Conſtit. Sigismundi I. An. 1543. & Cromer. lib. II. Deſcr. Polon. pag. 179. ſeq.* Ab Epiſcopis datur Provocatio ad Archiepiſcopos, & qvidem ad Leopolienſem ex Præmislienſi, Chelmenſi, Camenecenſi, Luceorienſi & Kiovienſi Epiſcopatibus, ex reliqvis ad Archiepiſcopum Gneſnenſem. Sed & ab Archiepiſcopo Leopolienſi provocationes admittuntur ad Archiepiſcopum Gneſnenſem, ut ad Legatum natum, hinc ad Pontificem Romanum. Executio in ſacri Ordinis homines competit Epiſcopis; in Seculares verò aliis Magiſtratibus Secularibus. *Vid. Martin. Cromer. loc. cit. Conf. Joan. Januszov. lib. II. Conſtit. Part. 6. tit. 1. ſeqq.*

XXXVIII. Tandem notandum eſt ad judicia Spiritualia pertinere & JUDICIUM NUNCIATURÆ, qvod exercet Nuncius Apoſtolicus, eam ob rem in Polonia reſidens; qvamvis non deſint, qvi ea judicia Legato Nato competere exiſtiment. Anteqvam verò

verò ille judicia Nunciaturæ incipiat, ſolet in recognitionem Supremi Domini præſentare breve Apoſtolicum Legationis ſuæ Regiæ Majeſtati atqve principalibus Regni Miniſtris & alicui ex primis Senatoribus Secularibus ad latus Regium reſidenti. *Vid. Nicol. Chvvalkovvski lib. III. cap. 1. cap. 149.*

CAP. VIII.

De *Militia Polonorum.*

I.

NOn dubium eſt, qvin à primis Polonici Regni incunabulis Principes Polonorum in bellum profecturi ſubditos ſuos nobiliores excire ſoliti ſint, ut Patriam ab hoſtibus defenderent, aut etiam limites imperii ulterius proferrent. Hinc etiam Nobiles in Polonia (eodem modo ut apud alias gentes olim) dicti ſunt Milites, ut ex variis Privilegiis poteſt probari. Præſertim notanda ſunt verba Sigismundi Auguſti ex Conſtit. de An. 1550. *Qvia*, inqvit ille, *Ordo militaris primas partes in Regno hoc habet, nullus debet eſſe in Conſilio noſtro, niſi ex militari genere, tàm ſpiritualis, qvàm ſecularis.* apud Joan. Januszov.

lib. III. Conſtit. Part. 1. tit. 1. fol. 269. Poſtca vox milites degeneravit in Eqvites, qvod etiam vocabulum militare apud Polonos hodie freqventiſſimum eſt. Fuit autem hoc militiæ genus antiqvis temporibus ſimpliciſſimum, nullisqve legibus circumſcriptum, cùm omnia à nutu & voluntate Principum penderent. Sed ubi libertas, præſertim ſuſceptâ Religione Chriſtianâ augeri cœpit, neceſſariæ viſæ ſunt leges, qvibus hæc militandi ratio definiretur. Hinc jam ſub Boleslao Chrabri primo Polonorum Rege primùm legimus deſcriptam eſſe Eqvitibus Polonis militandi rationem per regiones atqve tractus, ſive Palatinatus & diſtrictus: ita ut ex præſcripto certum armatorum numerum qvilibet Palatinatus è ditione ſua ad expeditionem à Rege indictam educeret. Oppidanis qvoqve pedites & currus onuſti commeatu ad numerum imperati ſunt. Sed hæc arbitraria abuſu qvodam poſtea facta ſunt, magno Reipubl. detrimento. *Vid.* Joan. Dlugoſſ. *Tom. 1. lib. II. Hiſt. Polon. fol. 141. ad annum 1008. & fol. 150.* Mart. Cromer. *lib. III. fol. 445.* Qvamvis & jam antea Semovitus Piaſti filius qvosdam Militum Ordines conſtituerit. *Vid.* Dlugoſſ. *lib. I. fol. 82.* Et hæc eſt illa MOTIO GENERALIS (Polonicè vocatur *Poſpolite Ruszenie*) ſive Expeditio generalis, qvæ adhuc hodie in uſu eſt, & in qva Nobilitas propriis ſumpti-

ſumptibus militare cogitur, cujus ordinem nobis exhibet Conſtitutio de An. 1621. qvæ in multis aliis ſeqventium temporum Conſtitutionibus approbatur, niſi qvod ſemper qvædam neceſſitate exigente addantur, vel etiam immutentur.

II. Ad hanc Motionem ſive Expeditionem generalem evocantur I. Omnes Nobiles poſſeſſionati tàm privati, qvàm in dignitatibus conſtituti, paucis exceptis, qvos infra enumerabimus. *Vid. Conſtit. An. 1621. fol. 7.* & Statutum Lithvanicum *cap. 2. art. 1.* Deinde II. Nobiles non poſſeſſionati, qvi in urbibus ex fœnore vivunt, idqve ſub pœna confiſcationis Bonorum. *Conſt. An. 1578. fol. 335.* III. Cives Bona terreſtria poſſidentes, ex Conſtit. Alexandri An. 1505. Inter Cives autem, qvi Bona terreſtria poſſidere poſſunt, ſunt Cracovienſes & Vilnenſes, item qvi non ita pridem Cracovienſibus exæqvati ſunt, Leopolienſes. *Vid. Conſtit. An. 1667. fol. 30.* IV. Qvi Bona terteſtria jure emphyteutico poſſident, aliiqve Arendatores, aut ipſi proficiſci, aut cum iis, qvorum ſunt Bona, comitatum juſtum mittere debent. *Conſtit. An. 1621. fol. 8.* V. Tenutarii Bonorum Regiorum, qvæ vel à Rege habent, vel Bonis terreſtribus venditis ea ſibi coëmerunt. *Conſt. 1621. fol. 9.* VI. Advocati omnes ſive Sculteti Seculares. VII. Præter hos etiam Sculteti ſive Advocati Bonorum

Eccleſiaſticorum ad Bellum proficiſci jubentur ex decreto Caſimiri M. An. 1347. qvod Statutum ex Regeſtris Cancellariæ primus protulit Jacobus Priluſius, teſte Stanislao Lubienski *in Reſponſ. ad Proteſtat. Dignitarior. fol. 210.* Hoc Statuto commotus Sigismundus I. conſtituit An. 1528. ut ſi probatum fuerit Scultetos Spiritualium & Secularium teneri ad Expeditionem Bellicam, ut illud etiam fiat. Tandem An. 1544. probatâ forſan jam re idem Sigismundus omnes Scultetos & Regios, & aliorum Spiritualium, & Secularium, juſſit huic oneri ſubjectos eſſe. Vid. hîc omninò Lubienski *loc. cit.* VIII. In ſummis Reipubl. periculis etiam Cives in urbibus habitantes, aut ipſi in bellum proficiſci, aut alios pro ſe mittere obligantur, ſi illud in Comitiis decretum fuerit, ut habetur in Statuto Lithvanico *cap. 2. art. 1.* Sed hoc nonniſi in ſummis, ut dixi, periculis locum habet. Aliàs qvid ordinariè obtineat, jamjam dicetur.

III. Qvoniam autem juſtus exercitus peditatu deſtitui non poteſt, ſunt etiam, qvi ad expeditionem hanc generalem pedites mittunt. Et qvidem primò in Bonis Regiis novendecim coloni, ut vigeſimum juſtis armis inſtructum mitterent, & onera omnia interim pro ipſo ferrent, conſtitutum eſt à Stephano Rege, *An. 1578. fol. 342.* qvod confirmavit Sigismundus III. *An. 1590. fol. 571.* Deinde

Digitized by Google

ſpecialius hoc explicatur, conſtituiturqve, ut ex viginti lanis ſeu manſis unus mittatur miles, acinace, bombardâ & ſecuri armatus. *Conſt. An.1595. fol.663.* Repetitur hæc lex in ſeqventium annorum Conſtitutionibus non raro. Sed cum hujus militis nullus fermè uſus eſſet, conſtitutum erat An. 1649. ut loco militis ejusmodi coloni 60. florenos penderent, qvos Capitaneus ſimul cum Qvarta Ravam transferret. *Vid. Conſtit. dict. an. fol. 2.* Sed neqve hoc poſtea placuit Ordinibus, reducta itaqve eſt lex vetus de milite lecto, *in Conſtit. An.1652. fol.7. ſeq. An. 1653. fol. 9. An. 1662. fol.15.* Ne verò hic dolus aliqvis intercederet, juſſa eſt Nobilitas in Particularibus Conventibus luſtratores lanorum & Capitaneos horum militum eligere. *Conſt. An. 1652. & 1653.* Antea reviſio lanorum fuerat commiſſa Officio Terreſtri. *Vid. Conſtit. An.1647. fol.2.* Poſtea indultum eſt Nobilitati, ut Capitaneos Militum horum in Conventibus Particularibus electos ſingulis trienniis mutare poſſet. *Conſtit. An.1662. fol.15. ſeq.* Deinde in urbibus & oppidis Cives ſecundum jura & privilegia ſua ſubminiſtrant currus & eqvos, & alia ad bellum neceſſaria. *Conſtitut. An.1621. fol.12.* Imminentibus verò Majoribus Reipubl. periculis, majora qvoqve Reipublicæ parantur ſubſidia, nihil tamen certi in legibus determinatum eſt. An. 1621. coacti

ſunt

ſunt Cives pro facultatibus ſuis milites expedire, ita ut Civis ab octo millibus floren. eqvitem, & à qvatuor millibus peditem mitteret. *Vid. Conſtitut. dict. an.* Deinde An. 1655. ex omnibus Bonis Regiis & Nobilium, ſolis Bonis Eccleſiaſticis exceptis, lecti fuerunt pedites. *Vid. Conſt. d. an. fol. 5. ſeq.* Superiore anno ex omnium Ordinum Bonis, Regiis, Oeconomicis, Terreſtribus & Spiritualibus ex ſingulis viginti octo fumis i. e. habitationibus, unus miles conſvetis cum armis expediri jubebatur, *in Conſt. An. 1676. fol. 13.* Hi milites dicuntur Polonico vocabulo *Wybrancii* i.e. lecti.

IV. Sunt tamen, qvi, aut ex toto, aut ex parte, ab hac expeditione generali ſunt immunes. Referuntur huc I. illi, qvi non per ſe, ſed per alios militant. Sic viduæ, orphani, minorennes, ſenes, ægroti, per neceſſarios vel alios Nobiles militant. *Conſtit. An. 1621. fol. 7.* De ægrotis præcipuè ſtatuitur in Lithvania, ut, cùm non poſſunt ipſi per ſe in bellum proficiſci, indicent morbum ſuum vexillifero, aliisqve tribus Nobilibus, ne fraus aliqva ſubſit, & tunc ipſis conceditur, ut pro ſe alios mittant. *Statut. Lithvan. cap. 2. art. 11.* Sic etiam Caſtellanos, qvi ipſi morbo impediti in ſuis Diſtrictibus Ordines non ducunt, oportet poſtea jurare cum ſex aliis teſtibus poſſeſſionatis illius diſtrictus, qvod verus fuerit morbus.

bus. *Conſt. An.1658.fol.20.(21.)* Item An.1621. conceſſum etiam illis eſt, qvi ſtudiorum cauſa abſunt,ut alios pro ſe mittant. *Conſt. An.1563. fol.263.* Similiter & Paterfamilias poteſt pro ſe mittere filium nondum emancipatum, ſi fuerit octodecim annorum, ita tamen, ut hoc prius indicet Vexillifero,& hic iterum Exercituum Duci. *Conſtit. Caſim. An. 1454.* Statut. Lithvan. *cap.2.art.1.* Porrò Spirituales perſonæ in Regno ex Bonis tantum ſibi hæreditariis,& in alios hæredes transmittendis, alios Nobiles expediunt: ſed ratione Bonorum Eccleſiaſticorum prorſus ſunt immunes. *Conſtit. An.1607.1621.fol. 7. 1635. tit. Ordinacya Rzeczypoſpolity.* Aſt in M.Duc.Lithvaniæ & ex Bonis hæreditariis, & Eccleſiaſticis mittere ipſos oportet, qvæ diverſitas notatur in Statuto Lithvan. *in Additamentis ad cap. 2. art.9.* Deinde II. ſunt etiam ex parte ab hac militia exempti, qvi diverſis in Diſtrictibus vel Palatinatibus Bona Terreſtria poſſident. Nam hi,qvando uno in loco ſub ſignis eunt in bellum,ex aliis Bonis aut prorſus nihil mittunt, *ut An.1621.fol.7.ſeq.* aut etiam tantum poſtas ex iis expediunt, ut aliis in Conſtitutionibus determinatur. III. Nobiles pauperiores itidem hîc qvodammodo ſublevantur. Nam plures ad unum Eqvitem armandum concurrunt, præſertim in Maſovia. *Vid. Conſt. An. 1634.1637. Confœderatio de An.1674. Conſtit.*

An.

An.1676. Fratribus qvoqve nondum diviſim Bona terreſtria poſſidentibus licet unum tantum fratrem idoneum mittere. *Conſt. An. 1621. fol.8.* IV. Qvi in Comitatu Regio ſunt, ut miniſtri, Senatores Reſidentes, Legati bellici, Referendarii & alii, eunt qvidem cum Rege in Bellum; ſub ſignis tamen Palatinatuum ſuorum comparere non coguntur. *Conſtit. An.1621. fol.7.* Aliqvando etiam, ſi contingat Regem ad expeditionem generalem non proficiſci, prorſus ſunt miniſtri Regii immunes. *Vid. Conſt. An.1658. fol.29. An.1655. fol.6.* V. Miniſtri Aulæ Reginalis, item aulæ Archiepiſcopi Gneſnenſis, qvandoqve etiam Epiſcopi Cracovienſis, Theſaurarii, aliorumqve, qvorum operâ Reſpublica in aliis negotiis opus habet. Præcipuè Legati cum omnibus miniſtris ſuis planè liberi ſunt ab ejusmodi expeditionibus, ita ut ne poſtas qvidem ex bonis ſuis expediant. *Conſt. An. 1655. fol. 6.* Præterea Capitanei in finibus Regni in arcibus ſibi concreditis ad defenſionem Provinciæ remanent. Statut. Lithvan. *cap. 2. art. 3.* In reliqvis Poloniæ terris ViceCapitanei arcibus defendendis & juri dicundo domi relinqvuntur. *Conſtit. An.1621. fol.9.* Tribuni qvoqve ſimul cum ViceCapitaneis in arcibus reſident, excipiunturqve ab hoc onere generalis motionis. *ibid. fol. 7. & 9.*

V. Sed habent qvoqve Provinciæ nonnullæ

læ circa motionem generalem peculiaria jura & Privilegia. In Plocenſi & Maſoviæ Palatinatibus fratres disjuncti ſex unum mittunt militem, ſecundùm Confœderationem de An. 1674. Illi tamen, qvi proprios habent ſubditos, ipſi per ſe militant. In Palatinatu Podlachiæ & terra Lukovienſi ſecundùm jura & Privilegia ex decem lanis ſive manſis unus mittitur eqves benè armatus. *Conſt. An. 1676. fol. 12.* Habent qvoqve Kiovienſis, Braclavienſis & Czernichovienſis Palatinatus hîc pecularia Privilegia, qvæ ipſis confirmantur An. 1676. *loc. cit.* Palatinatus Podoliæ ſecundum jura antiqva in expeditione generali ad Cameneciam conſiſtit ſub Ductore ſuo. *Conſtit. 1667. fol. 12.* Tandem Pruſſi in Expeditione generali non niſi ad Viſtulam, Oſſam & Drevanciam progrediuntur, vigore Privilegii Culmenſis An. 1251. conceſſi, qvod etiam confirmatur in Conſtit. *An. 1659. fol. 10. & An. 1676. fol. 12.* Hæc omnia, qvæ hactenus recenſuimus, adeò ſtrictè obſervari volunt leges, ut niſi in Comitiis Regni generalibus hic vel ille excipiatur, (qvod non raró fit) neqve Rex ipſe poſſit aliqvem ab hoc onere eximere. Statut. Lithvan. *cap. 2. art. 3.* Pœna verò abſentium eſt confiſcatio Bonorum, qvæ impendi jubentur in ſolutionem ſtipendiorum militarium. *Conſtit. An. 1676. fol. 12.* Conſ. Joan. Janusz. *lib. VI. Conſt. Polon. tit. II. ubi leges reperiuntur*

tur antiqviores. Qvoniam autem omnis Nobilitas Polonica ad Expeditionem generalem excitur, ideò omnia Nobilium judicia eo tempore ceſſant. *Conſtit. An. 1634. fol. 3.*

VI. Ex his omnibus tantus conflari poteſt exercitus, ut, ſi ordo accedat debitus, vel maximis gentibus ſub jugum mittendis ſufficere poſſe videatur. Olim Basko Hiſtoricus Polonicus (nondum editus) ſcripſit, ſub Boleslao Chrabri ex ſolo Lencicienſi Palatinatu Nobilium cataphractorum duo millia, & aliorum cum fundis qvatuor millia exciri potuisſe, apud Bartholom. Paprocki *in Opere Stemmatum fol. 708.* De hodierno tempore hæc habet Illuſtriſſ. Fredro: *Aſſerunt nonnulli CCCXL. vel ultra, millia eqvitum potuiſſe aliqvando numerari, cum mota ſedibus ſuis ſub ſignis ſtetit Nobilitas.* Ipſe tamen Fredro putat ducenta millia, aut parum ultra, poſſe numerari. *in Hiſt. Henrici pag. 20. ſeq.* Conſentit cum his Simon. Starovolſc. *in Deſcript. Polon. pag. 200. ſeqq. & p. 287.* De peditibus verò illis Starovolſcius dicit: *Imbellis hæc peditum turba non ita ad pugnam, qvàm ad labores caſtrenſes evocatur, ut nimirum foſſas, dum opus eſt, fodiant, vallum excitent, pontes conſtruant, vias ſternant, tormenta & impedimenta bellica conducant, atqve demum caſtra ipſa cuſtodiant.* Hæc ille p. 276.

VII. Jam progrediendum nobis & oſtenden-

dendum eſt, qvo Ordine hæc tanta Populorum moles ſedibus ſuis moveatur. Expeditionem hujusmodi generalem Rex indicere non poteſt, niſi id fiat omnium Ordinum conſenſu. Conſultat autem prius Nobilitas ea de re in Conventibus antecomitialibus, poſtea ſi Motionem ejusmodi generalem in Comitiis generalibus per Nuncios ſuos approbat, tum demum rata eſſe ſolet. *Conſt. An. 1576. fol. 254.* Promiſit etiam Sigismundus I. An. 1538. ſe Expeditionem generalem non indicturum niſi in maximo Reipubl. periculo. *Vid.* Januszov. *lib. VI. Conſtit. Polon. tit. 1. fol. 691.* Approbatâ ſic ab omnibus Ordinibus expeditione generali, ingruentibus periculis, evocat Rex antiqvo more Nobilitatem, dimiſſis qvoqvo verſus per præfecturas literis ſigillo Regni, vel M. Duc. Lithvaniæ conſignatis (moderno Regi Sereniſſ. Joanni III. ante coronationem, conceſſum erat, ſub ſigillo camerali, qvod Auguſtus Rex teſtante Varſevicio primùm introduxit, Nobilitatem convocare, qvod pro illa vice tantum currere debuit. *Vid. Acta Electionis in Denunciatione Regis electi.*) Literæ deinde in pertica reſti (unde etiam reſtium nomen acceperunt, Polonicè dicuntur *vvici* à baculo vel pertica cui alligantur) alligatæ, per miniſteriales terreſtres ad Dignitarios & Officiales ſ. Magiſtratus Primoresqve Nobilitatis cujusqve præfecturæ ſublimes & conſpicuæ

circumferuntur,& in foris urbium & oppidorum altâ voce publicantur. Ter autem reſtes illæ mitti debent,intra 4. hebdomadarum ſpacium ſucceſſivè. Non poſſunt verò ſingulæ literæ vel reſtes à Rege pro binis mitti, niſi hoc in Comitiis ita decernatur, (ut plerumqve fieri ſolet.) *Conſt. An.1550.fol. 5.* In Interregno poſt abitum Henrici Regis in Galliam extra ordinem electi fuerunt ſummi Duces Belli, qvi etiam reſtes mitterent in Palatinatus. *Confœd. Ordinum An.1576.fol.235.ſeqq.* Ante extraditionem Univerſalium tertiarum Rex Tribunalia compellare ſolet, & tum illa, qvoniam Nobilitas ad bellum excitur, limitantur usqve ad Expeditionem finitam. Caſtrenſia autem & Qverelarum, ut & alia Judicia durant usqve ad publicationem tertiarum Univerſalium, poſt eam verò ceſſant. *Conſtit. An.1634.fol.4.* Ultimis reſtium literis excita Nobilitas prius agit Conventus particulares in ſuis Palatinatibus & terris, ubi Caſtellanus cum Nobilitate conveniens,conſtituit cum ipſa locum Conventûs armati, diemqve qvo Conventus ille agi debet. *ex Conſtit. An. 1520.* In Statuto Lithvanico id Vexillifero injungitur, ut per literas, per præcones in Urbibus, mercatibus & Diœceſibus publicandas,indicet diem & locum ad cenſum *(do podpiſu)* ubi luſtrari debet Nobilitas armata. Eo itaqve in loco luſtrum conditur Provinciale ſive

Cen-

Cenſus; luſtrantur & deſcribuntur per Palatinos & Caſtellanos viri,arma,eqvi,eorumqve colores &c. Hæc enim, videlicet arma & eqvos, poſt luſtrum conditum mutare non licet. Statut. Lithvan. *cap.2. art.6. & 10.* Eodem in loco Palatinus inter diverſos Caſtellanos ſui Palatinatus dividit Diſtrictus, qvibus qvisqve præeſſe debet. Ubi verò terræ peculiaria habent Comitiola & Palatinus non adeſt,ibi Caſtellanus cum Capitaneo aliisqve Officialibus terreſtribus luſtrat exercitum. In Palatinatibus, ubi unus tantum eſt Caſtellanus, licet ipſi partem Exercitus alteri Officiali,ut Succamerario, vel, hoc abſente,proximè ſeqventi committere, ad Palatinum poſmodum deducendam. *Conſt. An. 1621. fol. 2.* In Lithvania poſt Caſtellanos hoc munus competit Marſchalcis Diſtrictuum.

VII. Luſtratione peractâ contendit ex eo loco Caſtellanus, vel etiam in ejus defectu Marſchalcus illius Diſtrictus (ut fieri conſvevit in Magno Ducatu Lithvaniæ) vel aliqvis alius Officialis,ut Succamerarius, vel alius, à Caſtellano, vel ex decreto Conventus Particularis,ſubſtitutus, cum toto Diſtrictus illius Exercitu ad Palatinum, ad qvem etiam aliorum Diſtrictuum illius Palatinatus Nobilitas ab aliis Caſtellanis, vel,ſi unus tantum eſt Caſtellanus in toto Palatinatu, ab aliis Officialibus per Caſtellanum conſtitutis deducitur.

Ibi rurſus à Palatino luſtratur Exercitus; abſentes notantur; præſentium arma & eqvi deſcribuntur. Jurisdictio, anteqvam perveniatur ad Palatinum, competit Caſtellano, vel ejus Subſtituto; qvi adjunctis ſibi aliis Officialibus animadvertere poteſt in delinqventes: Poſtqvam ad Palatinum perventum eſt, jurisdictio omnis traditur Palatino; cauſæ verò capitales reſervantur judicio Ducis generalis, vel potiùs Regis, cui hodie adjuncti ſunt qvamplurimi Conſiliarii Bellici ſive Legati. In itinere Stationes ſuas Nobilitas habere non poteſt in Bonis Nobilium, neqve in bonis Regiis, ſed in patentibus campis conſiſtere, ſibiqve victum propriis impenſis procurare debet, ne Civitatibus & pagis ſit oneri. Pedites qvoqve illi lecti per dimidium annum propriis ſe ſumptibus ſuſtentant; ſi verò Bellum diutius protrahatur, dantur ſingulis ex theſauro duo floreni. *Vid. Conſtit. An. 1616. fol. 4. An. 1653. fol. 9. An. 1676. fol. 13.* Tandem qvilibet Palatinus, ex Palatinatu qvisqve ſuo ducit Exercitum ad locum à Rege univerſo Nobilium Exercitui deſignatum, ubi tradit imperium Duci generali. De his omnibus *Vid.* Stat. Lithvan. *cap. 2. art. 6.* Item Conſtit. *An. 1621. tit. Spoſob. Poſpolite go Ruszenia.* Hic magna fuit olim Ducis Exercituum poteſtas. Qvod ſi enim aliqvem in caſtris in vincula conjiciebat, aut etiam capite ple-

plecti curabat, adeò illud firmum erat,ac ſi in Comitiis illud eſſet factum,in Conſtit. *An.1590. fol.569.ſeq.* Conſenſus tamen hic reqvirebatur aliorum tribunorum, exceptis motibus ſubitaneis; tum enim & absqve conſenſu Præfectorum aliorum delinqventem etiam capite plectere potuit,ex Conſtit. *An.1593. tit. Declaratia.fol.640.* Sed hodie poteſtas illa magis adhuc reſtricta eſt, poſtqvam Exercitum Ducibus certi à Republ. adjungi cœperunt Legati. *Vid.* Conſtit. *An.1673. & 1676.* Conf. & ea, qvæ à nobis dicta ſunt. *Lib. II. cap.2. num.7.* Alias Conſtitutiones vide in Statuto Lithvanico *ad cap.2. art.6. additas.*

VIII. Præter ſummos Belli Duces ipſe Rex in generali Expeditione adeſſe legibus adigitur. *Sigism. Auguſt. An.1557.* apud Januszov. *lib.6.fol.692. conf.* & Piaſec. *in Chron. fol.51.* Imò jam ante Sigismundum Auguſtum hoc fuiſſe obſervatum diſcimus exemplo Regis Alexandri. Hoc enim ægrotante, cùm Nobilitas ad ſigna ſe moturam negaret, niſi præſente Rege, Rex coactus eſt ire ad caſtra etiam æger. Id autem factum eſt artibus Michaëlis Ducis Glinſcii,qvi Regem vitæ periculo conabatur objicere, apud Kojalovvicz *Part. 2. Hiſt.Lithv.lib.VI. ad An.1506.pag.309.* Non inuſitatum etiam eſt, in ejusmodi generali motione, uni alicui ſummum imperium deferre, cùm in bello Monarchia perqvam ſit

by Google

neceſſaria. Sub Sigismundo III. in bello Chotinenſi contra Turcas geſto ſummæ belli præfuit *Carolus Chodkievicius Lithvanus, Vir Magnanimus & vera Martis ſoboles, qvo nullus Imperator militaris fortius unqvam pugnavit, nullus auſterius ſervavit diſciplinam militarem*; qvo elogio ipſum ornat Paulus Piaſecius *in Chron. fol. 449. fin.* Chodkievico verò in caſtris defuncto, commiſſum eſt ſummum Imperium Stanislao Lubomirſcio, cui cum Lithvani parere detrectarent, revocati ſunt ad officium non tantum ob eam rationem, qvia antea Poloni Lithvano Duci paruerunt, ſed etiam qvia ipſe Sereniſſimus Princeps Vladislaus ſub imperio Lubomirſcii ſe militaturum profitebatur. *Vid.* Illuſtriſſimus Jacobus Sobieſcius Caſtellanus, dum viveret, Cracovienſis, moderni Regis Sereniſſimi Joannis III. Pater. *lib. III. de Bello Chotimenſi.* Hoc etiam notandum eſt, Polonos ante prælium, Patrium Pæana decantare conſveviſſe, cujus initium eſt. *Bogarodzica Dziewica, Blogoslawviona Maria* &c. Qvem hymnum compoſuit B. Adalbertus Archiepiſc. Gneſnenſis, qvi à Pruſſis gentilibus, ad qvos convertendos venerat, prope oppidum Samlandiæ, Fiſchhauſen dictum, cæſus eſt. Præfixus eſt hymnus ille Conſtitutionibus Joannis Laſci, ut & Conſtitutionibus Joan. Januszovii.

IX. Qvoniam autem Poloni rebus ſuis con-

contenti (ut plerumqve fit in Regnis limitatis) nunqvam bella offenſiva viciniis populis inferunt, niſi fortè prius laceſſiti ab illis, idqve potius ad ulciſcendum injurias, recuperandumqve ablata, qvàm ut invadant poſſeſſiones eorum & dominentur illis, ut refert Starovolſc. *in Polonica ſua pag. 274.* ideò militiâ hâc defenſioni tantum Patriæ deſtinatâ, non cogitur Nobilitas militare extra fines Regni, ut jam olim conſtituit Caſimirus M. *An. 1368.* excipit tamen ille caſum, ſi urgente periculo Rex Nobilitatem exoraverit, & illa ipſa conſenſerit, tùm in hoſtico etiam poſſe bellum geri. Poſtea Wladislaus Jagello conſtituit, ut ſi neceſſitate exigente Rex extra fines Regni ducat Nobilitatem, ea non cogatur propriis ſumptibus militare, ſed Rex ſingulis Eqvitibus 5. marcas in ſingulos menſes pendat (5. marcæ tempore Cromeri faciebant qvinqve coronatos Gallicos vel Italicos, ut teſtatur *lib. II. Deſcript. Polon. pag. 209.* Vid. Conſtit. *An. 1433. & An. 1454.* Sed Henricus Rex An. 1573. promiſit, ſe nunqvam terrigenas in generali Expeditione extra fines regni tracturum, neqve precibus ad illud inducturum, neqve ſolutione qvinqve marcarum coacturum. Si verò conſenſu omnium Ordinum extra Limites Regni duci deberent, ſe exercitum non diviſurum; ſingulis, anteqvam extra limites Regni proficiſcantur, qvinqve marcas ſolutu-

 rum;

rum; in eo etiam ſtatu ſupra qvadrantem anni Nobilitatem non detenturum, qvæ etiam approbavit Stephanus Rex apud Januszov. *lib. VI. Conſtit. fol. 694. in lib. privileg. p. 111. med.* conf. Starovolſc. *in Polonia pag. 277.* Extra Regni limites proficiſcentibus Nobilibus Rex pro damnis ſatisfacere captivosqve redimere debet. *Conſtit. Ludovici Regis An. 1374. & Vladisl. Jagellonis An. 1433.* Exemplum Redemptionis è captivitate Tartarica habemus, apud Januszov. *lib. VII. Conſtitut. tit. 4. fol. 718.* Conf. Statut. Lithvan. *cap. 2. per tot.* Theod. Zavvacki *in Memoriali Proceſſus Judiciarii, ſub tit. Bellum.*

X. Finito bello non licet Nobilitati domum diſcedere qvando vult, ſed dimittitur à Palatino ex Regeſtro ſive Catalogo, ut habetur in Statut. Lithvanico. *cap. 2. art. 16.* Diſcedentes ſinguli teſtimonio muniuntur à Palatino ſuo, ex Conſtitut. *An. 1621. fol. 9.* Inſtituti hujus ratio eſt, ne Nobiles ſtatim è loco belli dimiſſi injurias & damna inferant colonis; deinde etiam ut ſciatur, qvinam Nobilium Officio ſuo ſatisfecerint, & qvinam caſtra deſeruerint. In hos enim maximæ pœnæ ſunt conſtitutæ. Scilicet caſtrorum deſertor bona & famam perdit. *Vid.* Statut. Lithvanicum *cap. 2. art. 14.*

XI. Verùm in hoc militiæ Polonicæ genere, non immeritò Starovolſcius duo deſiderat,

nem-

nempe celeritatem & obedientiam. De obedientia igitur ita loqvitur: *Tardè Nobiles ſub Signa conveniunt, Comitiis primo tot hebdomadas celebratis, ſine qvibus bellum edici non poteſt, & difficulter ab Oeconomia ſua, Uxoribus atqve liberis divelluntur, usqve tertium Edictum expeditionis bellicæ pravâ conſvetudine expectantes &c. pag.294.* De eadem re Joannes Demetrius Solikovius Archiepiſc. Leopol. dicit, qvod Polonici moris ſit hoſti obviam ire non niſi poſt tempus. *in Comment. rerum Polon. pag. 109.* De obedientia verò hæc Starovolſcius habet: *Cumqve jam ad locum deſignatum convenerint, tum ſe unitos & armatos animadvertentes, aut contra Regem, aut contra Senatum tumultuantur. Hinc etiam illud oritur, qvod cùm Regnum Poloniæ non modò frugibus, ſed & carnibus, vel duo alia Regna, prout ipſum eſt, poſſit ſuſtentare, nihilominus Poloni in qvalibet expeditione bellica fame laborant, atqve ſæpiſſimè res jam ad finem perductas propter commeatuum penuriam turpiter deſerunt, qvod totum procedit ex ſocordia Præfectorum belli, aut potius Reipubl. Ordinum, qvi dum aliqvorſum bellum edicunt, nusqvam in partibus illis de Comeatu provident, ſed qvod cuiqve militi ſors offert, id rapit in tranſitu, qvo poſtea ſeſe cum eqvis & famulis in caſtris ſuſtentet.* Hæc & alia Starovolſcius *à pag. 287. ad fin. libri.* Inde etiam ſingulis

ferè in Comitiis reperiuntur Leges de Diſciplina militari, ut Ann.1609.1613.1629.1628.1633. 1638. qvæ approbantur *in Conſtit. An. 1659. fol. 8. inter Conſtit. Lithvanicas.* Addunt alii plura militiæ hujus incommoda, incredibilem nimirum colonum & ſervorum in caſtris multitudinem: *Perpetuum malum caſtrorum Polonicorum, in qvibus ſi ſint decem millia bellatorum, ad minimum qvinqvaginta millia calonum totidemqve eqvorum ſupervacaneorum poſſunt numerari,* ait Piaſec. *in Chron. ad An. 1634. fol. 570.* Hoc tamen laudat Piaſecius, qvod major honeſtas ſervetur in caſtris Polonicis, qvàm in cæteris Chriſtianorum caſtris, qvia nulla ſcorta circumducunt. Conſentit cum prioribus Piaſecii verbis & Fredro *in Hiſt. Heinrici I.* qvando ait pag. 111. *Singuli Nobilium ultra comitatum, qvem armis capiendis ſecum trahunt neceſſarium, decenos vicenosqve viros, totidemqve eqvos paulò pauciores currus poſt ſe trahunt.* Non minus verò malum ex hac militia promanans recenſet Fredro, qvando *l. c. pag. 22. ſeqq.* in domibus Nobilium nulla ferè arma reperiri refert. *Priſcis legibus,* ait ille, *luſtrum provinciale, generalem expeditionem ante, condebatur. Prodibant in campum Nobiles pro poſſe fortunarum, arma, eqvos, comitatum, qvæcunqve bello oportuna viſenda daturi, & nomina præſentes illaturi in tabulas, abſentiam pœnâ publica infamia*

famiæ vindicante. Inoleverat tandem mos in annos ſingulos luſtrum provinciale condere, (Conſtit. Annorum 1562.1563.1627.) *qvia utile videbatur commonefacere Nobiles officii, qvat. arma non negligentius curarent & parati luſtro non imparati repentinis adeſſent caſibus. Sed poſtea pœnâ infamiæ remiſsâ, multa tantum indicitur illis, qvi ad luſtrum non venirent.* (An. 1620. & 1627.) *Inermes tandem venire jubentur. Hinc jam pauci convenerunt, jam nulli, cùm multa negligentius repeteretur, donec tandem luſtra annua interierunt. Hinc torpor invaſit Nobilitatem, ut belli ignara in bellum tamen procurrens nec Ordines ſervare nec ſuperiori parere poſſit.* Vide de his fuſè Fredronem diſſerentem l. c. Peragebatur verò luſtratio illa in locis, ubi Comitiola haberi ſolent. *Vid.* Conſtit. *An. 1607. tit. 22.* & Conſtit. *An. 1633. fol. 47. & 49. & 50. ſeq.*

XII. Præter hoc Militiæ genus utuntur etiam Poloni MILITIA MERCENARIA. Antiqvitus qvidem, cùm penes Reges abſoluta poteſtas eſſet, nullus fuit ſine dubio mercenarius miles, præſertim cùm Nobilitas à Regum nutu penderet. Sed poſtea accedentibus tot privilegiis & immunitatibus Nobilium, coacti ſunt Reges Stipendiarium conſcribere militem. Franciſcus Marinius Vladislaum Jagellonem primum mercenario milite uſum eſſe dicit, idqve aſſerit ex fide, ut putat, Cro-

Cromeri *lib.II. Deſcript.Poloniæ.* Sed valdè dubito, an Cromerus hæc l. c. habeat. Nam idem Cromerus alibi aſſerit, jam Caſimirum I. Regem Poloniæ Sec XI. ſexcentis militibus Germanicis, qvos ſecum è Germania adduduxerat uſum eſſe in bellis. *lib.IV. de Ort. & reb.geſtis Polon.fol.451.* Neugebauer. *lib.III. pag.59.* Sic Dlugoſſus de Boleslao II. Rege dicit: Rex in honorandis militibus externis, qvi ad vulgatam famam ejus nominis militiæ advenerant, erat effuſior: propter qvod multorum Virorum & militum illuſtrium ad curiam ſuam affatim advenientium fiebat concurſus. *Tom.1. lib.III.fol.240.* Porrò ſub Boleslao Crivouſti mercenarios ex Ungaria milites fuiſſe accitos contra Pomeranos. Cromerus refert *lib. V. Polon. rerum fol. 472.* Neugeb. *lib. III. Hiſt. Polon.pag.80.* In ſeqventibus temporibus crebra fit mercenarii militis mentio, qvæ ſatis apertè falſitatem asſertionis Marinianæ indicant. Concedimus tamen à Wladislai Jagellonis, vel Caſimiri IV. Jagellonidis tempore, magis inoleviſſe uſum mercenarii militis. *Vid.* qvæ habet Cromerus *lib.XXV.fol.763.* & Neugeb. *lib. VI. pag. 372.* Ex his etiam pateſcere poteſt, apud Polonos mercenariam militiam conſtare poſſe & ex incolis Regni, & ex exteris gentibus. Hoc tamen ſemper olim obſervatum eſt, ut conducti milites externi ſub ſignis & imperio Ducum

cum indigenarum militarent, donec tandem Sigismundo III. permiſſum eſt,ut advocaret auxilia contraSvecos exGermania ſub ductoribus externis,ut notat Piaſec. *ad An. 1629. fol. 484.* Hoc tamen diſcrimen etiam obſervatur, ut ſtipendiarii eqvites plerumqve ſub indigenis, pedites verò ex externis conſtituantur. Starovolſc. *l. c.* Sed & de hoc militiæ genere conqveruntur paſſim Scriptores Polonici. *Vid.* Starovolſc. *in Polon. pag. 301.* Stanisl. Lubienski *de Statu rerum Polon. ac militari confœderatione fol. 193. ſeqq. Operum.* Ad alendum hunc ſtipendiarium militem ſingulis fermè in Comitiis Contributiones ſciſcuntur ab Ordinibus,qvæ tamen nunqvam ſufficiunt.

XIII. Præter Militiam mercenariam uſus etiam eſt in Polonia MILITIÆ SOCIÆ. Et jam olim Boleslaus Chrivouſti auxiliares habuit Ruſſorum copias, illasqve ex fœdere, teſte Cromer. *lib. V. fol. 472.* Neugeb. *lib. III. Hiſt. Polon. pag. 80. & 92.* Poſtea qvoqve Alexander Vitoldus Magnus Dux Lithvaniæ Tartarorum auxiliis uſus eſt in Pruſſia contra Cruciferos,ut plurimi teſtantur Hiſtorici. Poſterioribus etiam temporibus Tartari cum Polonis fœdera inierunt, ut An. 1467. Caſimirus IV. Rex Scythis Tauricanis Imperatorem præfecit Mendligerejum, qvi operam ſuam pollicebatur Polonis contra hoſtes Pruſſos.

Ei

Ei gratiæ actæ in Senatu, & militaturis liberalia ſtipendia promiſſa ſunt. *Vid.* Kojalovvicz *Part. 2. Hiſt. Lithvan. lib. V. fol. 234.* Et hinc puto originem traxiſſe illa ſtipendia à Sigismundo I. Tartaris promiſſa. (*Vid.* Neugeb. *lib. VI. pag. 465.*) & qvotannis à Regibus pendi ſolita. Reges enim Poloniæ, ait Piaſecius, olim graviora bella contra Germanos & Cruciferos gerentes copias Tartarorum auxiliares advocare ſolebant, & qvo ea promptiora ad omnes caſus haberent, ſtipendium annuum ſive honorarium ipſis conceſſerant, qvod duobus millibus veſtium ex melotis ſive pellibus agnorum conſutarum, ac mediocri copiâ pannorum laneorum Anglicorum conſtabat, nimirum æſtimatione decem millium nummorum aureorum ſive florenorum in Polonia uſitatorum. *in Chron. fol. 62.* Hæc donativa Tartari qvotannis poſcebant ſub nomine *Tributi*, Polonis illud non adeò curantibus, donec tandem Stephanus Rex, impatientia actus, negavit ſe beſtiis iſtis tributum pendere velle. Hinc magni motus orti ſunt in Polonia, Tartaris tributa illa poſcentibus, & Polonis illa negantibus An. 1591. petiit à Republica Polonica Tartarorum Cham in Comitiis per Nuncium ſuum donativum illud; non tamen impetravit; ſed promiſſum fuit, ſi Tartari qvietius impoſterum viverent, non ipſis hoc denegatum iri, *Vid.* Piaſec. *ad*

dictum

dictum An. Tandem ſub Joanne Caſimiro Rege pax hac conditione facta eſt: *ut Rex Poloniæ ex liberalitate ordinarium ſtipendium Chamo Tartarorum retentum hactenus penderet, & impoſterum, ubi id per Legatos Cameneciam miſſos peteret, daret, Chamus Tartarorum viciſſim adeſſe Regi, qvandocunqve hic juſſerit, cum omnibus copiis ſuis contra qvemvis hoſtem teneretur.* Joach. Paſtorius *lib. I. Belli Coſacici pag. 69.* Sed qvæ fides Barbaris? Fideliores Socii Polonorum ſunt Domini Pruſſiæ orientalis. Jam enim tempore Caſimiri Jagellonidis, cùm Pruſſi à Cruciferis ad Polonos tranſiiſſent, & tandem poſt multa bella vario Marte geſta Anno 1466. inter Regem Poloniæ & Magiſtrum Pruſſiæ pax inita eſſet, inter alias Conditiones & hæc fuit, ut Cruciferi contra qvosvis hoſtes Regi adeſſent. Neugebauer. *lib. VI. pag. 385.* cumqve illud fœdus Sigismund. I. Cum Alberto Marchione Brandeburgico primoqve Pruſſiæ Duce renovaret An. 1525. inter alias Conditiones & hæc fuit, *ut in expeditionibus Dux Pruſſiæ cum centum eqvitibus haſtatis Regi ad fines usqve Pruſſiæ militaret propriis ſumptibus, ſi verò illi extra fines Regni educerentur, ut ſtipendio Regio fruerentur.* Vid. Neugeb. *lib. VII. Hiſt. Polon. pag. 507.* Pacta ipſa habentur apud Januszov. *lib. VII. Conſtit. tit. 1. fol. 913. ſeqq. & inter Privilegia Pruſſica.* Cum etiam An. 1663.
Sere-

Sereniſſ. Friderico Wilhelmo Elect. Brandeb. ſupremum in Pruſſia dominium conceſſum eſſet, inter alia puncta & hoc continebatur, ut Sereniſſ. Elector Regi Poloniæ bis mille milites mitteret auxilio, ſtipendio Regio militaturos. Pacta ipſa *Vid. in Diario Europ. Continuat. VI.*

XIV. Societas illa cum Tartaris peperit Polonis novum mercenariorum militum genus. Cùm enim Tartari etiam contra Pacta excurſiones in Poloniam facerent, Sigismundus Auguſtus QVARTAM PARTEM redituum ex omnibus Bonis menſæ Regiæ perpetuo Reipubl. conceſſit, ut miles ordinarius contra Tartaros in finibus Regni excubaret. Factum id eſt An. 1562. Ordinatio autem hujus Qvartæ exacta prodiit An. 1569. ut ex Conſtitutionibus dictorum annorum apparet. Qvarta verò illa ſic intelligitur. Primò conſtitutum fuit, ut ante omnia Tenutario Regiorum Bonorum, ſive Capitaneo ſalarium ex Bonis illis penderetur, reſiduum verò in qvatuor partes divideretur, qvarum tres menſæ Regiæ, qvarta ſtipendiis dictorum militum exſolvendis, cederent. *Conſt. An. 1562. fol. 20.* Deinde ſpecialius ita hoc determinatum eſt, ut tres partes impenderentur in menſam Regiam, qvarta in militem hunc, & qvinta cederet Tenutario. *Conſtit. An. 1638. fol. 4.* Duplicata eſt hæc Qvarta aliqvoties, neceſſitate id exigen-

exigente, ut apparet *ex Conſtit. An. 1590. fol. 575. An. 1619. fol. 2. 1620. fol. 13. An. 1627. tit. Qvarta. An. 1637. tit. eod.* Aliqvando etiam tripla Qvarta reddi juſſa eſt, *ut An. 1613. tit. Qvarta.* Conſtitutum eſt poſtea, ut poſt mortem tunc viventium Capitaneorum & Tenutariorum novi Donatarii & Ceſſionarii primo anno poſſeſſionis ſuæ ex Bonis Regiis qvadruplam Qvartam theſauro inferrent. *Conſt. 1658. fol. 15.* Adminiſtratio hujus Qvartæ talis eſt: In Comitiis eliguntur duo Senatores, ita ut unus ſit ex minori, alter ex majori Polonia, & duo ex Ordine Eqveſtri. Hi cum Theſaurario circa Feſtum Pentecoſtes Ravam ſe conferunt, ut Qvartam à Tenutariis Bonorum Regiorum recipiant. Reſident autem ibidem per tres hebdomadas. Salarium Theſaurarii ſunt mille floreni; Deputatorum ex Senatu trecenti, & reliqvorum ducenti floreni. Eligi autem in ſingulis Comitiis alii Deputati Ravenſes jubentur. Qvando inde pecunia Leopolim ad exſolvenda militibus ſtipendia eſt deferenda, tum ea mittitur per unum ex Deputatis illis, ut hæc omnia *in Conſtit. An. 1569.* determinantur. Ad cuſtodiam Qvartæ pertinet etiam præter Theſaurarium & Deputatos, Capitaneus Ravenſis. *Conſtitut. An. 1588. fol. 470.* Qvoniam verò hæc pecunia Ravæ aſſervatur, vocatur etiam non rarò in Conſtitut. QVARTA RAVENSIS. Ca-

Digitized by Google

vetur etiam in Conſtitutionibus aliqvoties, ne Qvarta in alium uſum impendatur, qvàm in ſolutionem ſtipendiorum militis in finibus Regni contra Tartaros excubantis. *Conſt. An. 1627. fol.3. An.1635. §. Obrona. An.1667. fol.10.* A Qvarta hac redituum Regiorum parte vocantur hi Milites QVARTIANI. Inſtitutum eſt hoc militum genus in Comitiis Varſavienſibus An. 1564. ut tradit Kojalovvicz *Parte 2. Hiſt. Lithvan. lib. VIII. pag. 458.* vel potiùs *An. 1562.* Petricoviæ, ut eſt *in Volumine Conſtitutionum ab Andrea Petricovio J.U. D. & Typographo Regio. Cracoviæ An.1625. edito fol.21.* & apud Januszov. *lib. IV. Conſtit. tit. 6. fol. 310.* ubi plurimas Conſtitutiones hac de re invenies, præſertim verò An. 1569. in qva totus Ordo hujus Qvartæ deſcribitur. Sed & ante hæc tempora ſimile militiæ genus inſtituere tentarunt Poloni. Nam An. 1551. in Comitiis Vilnenſibus ſciverunt Ordines, ut miles ordinarius eſſet, qvi contra Scythas & Moſcos pro finibus excubaret, in ſtipendium verò à jugo boum qvinqve groſſorum vectigal conceſſerunt, apud Kojalovvicium *Part.2. lib.VIII. pag.416.* ubi ad marginem notat Auctor, qvod hæc ſit Qvartiani militis origo. Hæc verò præſidia militaria, qvæ jam Auguſtus Rex inſtituerat, Stephanus meliori Ordine diſpoſuit. Piaſec. *in Chron. fol.51. & ſeq.* Conſ. & Conſtitut. *An. 1624. tit. Supplement.*

ment. Woiska Qvarciannego. fol. 1. & ſeq.

XV. Præter dictos illos dantur etiam alterius generis milites in Polonia, qvi dicuntur VOLUNTARII. Originem horum à primis fermè Regni Polonici temporibus accerſere poſſumus. *Cùm enim antiqvis Seculis majores noſtri*, ait Illuſtriſſ. Fredro, *Regum ærario contribuere ducerent haut ingenuum, æqvius illud cum decoro retinuerunt, ut periculoſis temporibus pro facultatibus ternos ſexenosve armatos eqvites in caſtra ſinguli ducerent, proprio ære militarent; qvare ingens conflabatur Exercitus.* Fredro *in Henrico I. pag. 19.* Inde ſeqventi tempore rareſcentibus publicis vel univerſalibus motionibus, nihilominus Proceres Regni aliiqve Nobiles ditiores ſolebant integras eqvitum cohortes, & alias, ſumptu proprio in caſtra adducere, vel ſolius Patriæ amore. Pauperiores verò plures una collecti ducem ſibi virum aliqvem ſtrenuum eligunt, & ultrò ſine ſtipendiis Imperatorem ſeqvuntur, ob idipſum Voluntarii appellati. Starovolſcius *in Polon. pag. 302. ſeq.* Sed hi poſteriores ob varia damna, qvæ Nobilium aliorumqve Bonis inferebant, ſublati ſunt, *per Conſtit. An. 1634. fol. 11.* Exempla eorum, qvi totas cohortes in bellum propriis ſumptibus auctoratas miſerunt. *Vid.* in Conſtit. *An. 1621. fol. 11.* Sic non ita pridem Illuſtr. atqve Reverendiſſ. Dn. Dn. Andreas Trzebicki Epiſco-

Digitized by Google

pus Cracovienſis & Dux Severiæ, contra Turcas aliqvot cohortes propriis ſumptibus conſcriptas miſit.

XV. Tandem datur etiam adhuc aliud genus militum ſatis celebre apud Polonos, videlicet KOSAKORUM, qvorum origo ſatis obſcura eſt. Et qvidem qvod ad nomen Koſſakorum attinet, derivatur hoc ſecundum Piaſecium à voce Polonica *Koza*, qvod capram ſignificat, ſicqve illi appellati eſſe dicuntur, qvia inſtar caprarum curſu veloci ad omnia agiles currunt, vel qvod caprinis pellibus contra injurias aëris teguntur. *Vid.* Piaſec. *in Chron. ad An. 1645. fol. 53.* Sed Clariſſ. Dn. M. Joannes Herbinius vocem hanc potius derivandam eſſe putat à Slavonico nomine *Koſa* i. e. *falx*. Unde *Koſſak* id eſt *falcifer*. *Vid.* Herbinius *in Kijovia Subterranea cap. 2. pag. 7.* Unde milites hi primam habeant Origenem, nemo, qvod ego qvidem ſciam, indicavit. Ego putaverim à primis usqve Tartarorum in Poloniam irruptionibus rem eſſe accerſendam. Congregabantur ſine dubio multi aggreſtres ad oras Boriſthenis ad loca naturæ miraculo munita, qvæ Boriſthenes ad oſtia ſua vergens alluit. Catadupas olim veteres appellarunt Geographi, nunc à Roxolanis ſive Ruſſis vernaculo ſermone *Porohi* vocantur. Inde *Coſaci Zaporobenſes* dicti ſunt. *Vid.* Illuſtriſſ. Jacobus Sobieski *lib. II. de bello Chotimenſi*

menſi pag. 110. & Joach. Paſtorius ab Hirtenberg *de Bello Coſacico pag. 7.* In illis locis Tartarorum copias cum præda ex Podolia aliisqve locis revertentes cædebant. Et qvoniam illud non rarò fieri ſolebat, ut Tartaros præda onuſtos ſpoliarent, magnisqve damnis afficerent, non potuit diſplicere Regibus Poloniæ horum hominum inſtitutum. Imò credibile eſt, Nobiles in illis locis habitantes ipſos foviſſe, & auxilia ſæpè miſiſſe, qvò melius Tartarorum irruptionibus reſiſterent. Hinc inclareſcere cœperunt apud finitimas gentes. Et qvo militia ipſorum fieret ordinatior, elegerunt ſibi Duces bellicos, qvi Reges Poloniæ, ut Dominos ſuos agnoſcebant. Hinc jam Sigismundi I. temporibus Ducem ipſorum Euſtachium Daskovicium claruiſſe deprehendimus. *Vid.* Kojalovvicz *Part. 2. Hiſt. Lithvan. lib. VII. pag. 334. & alii.* Non tamen ſupra ſex millia Koſakorum tum fuiſſe memorantur. Hanc militiam, ut Regno Poloniæ utiliſſimam Stephanus Rex melioribus legibus ſociatam multis Privilegiis donavit. An. 1576. Caſtello Trechtimirovo cum toto Diſtrictu in Boriſthenis fluvii littore, omnemqve illum tractum, qvi viginti milliaria Germanica intra Kioviam complectitur. In Trechtimorovo igitur Palatinatus Kovienſis oppido aſſervantur Koſakorum Privilegia, tormenta bellica, varia ex Turcarum emporiis

riis olim importata ſpolia, militaris etiam ſupellex, tum Regia vexilla, qvæ illis in ſignum ſupremi Dominii, qvotiescunqve pro Republic. arma ſumebant, à Regibus Poloniæ ex inſigni benignitate mittebantur. Multi Coſaci cum Duce ſuo & præſidio ſatis firmo in caſtro Trechtimirovo manebant, cæteris omnibus Coſacis hyberno tempore licitum erat in ſuas domos & ad bona ſua ſe conferre, & res ſuas curare.

XVI. Succeſſu temporis, dum fœcunda culpæ ſecula & eorum priſcum morem depravaſſent, in dies hæc colluvies excreſcere cœpit. Non jam ex virtute & meritis cenſebantur milites, ſed paſſim dabant nomina ex ditionibus Ruſſiæ ab agricultura à variis opificiis profugi, Infamia notati, tum nonnulli ex Germania, Gallia, Italia, Hiſpania etiam ob patrata facinora extorres ad illos confugiebant: qvi tamen Religionis Græcæ cultum obſervare, Ruthenicam lingvam exercere, abjecta generis, ſi qvæ inerat, claritudine, plebeja cognomina aſſumere, atqve omni civitate depoſita agreſtem vitam degere cogebantur. Hi prædabundi vagabantur paſſim per Ruſſiam, Lithvaniam, Kiovienſem & Braclavienſem Palatinatus, patebant eorum libidini Eccleſiæ, Fiſci & Nobilitatis bona. Copiis etiam Reipubl. Duce Stanislao Zolkievio decertatum eſt cum Nalevaikone exercitus illorum Præfecto,

fecto, qvi profligatus & cum ſceleris ſociis captus in Comitiis Varſavienſibus enormi ſupplicio dignas luit pœnas. Qvotiescunqve aliqvam ſuſcipiebant expeditionem, numeroſos Exercitus ex rapina ditionum Regni alebant, ex bello reverſi, qvaſi colonias qvasdam per vicos & urbes tàm Regias qvàm Nobilitatis ducebant, omniqve Præfectorum ac Dominorum ſuorum obedientia ſe exſolvebant. Pauci ex Veteranis in ſuis ad Boriſthenem domiciliis commorabantur, reliqvi parta toties præda locupletati, rei tantum Oeconomicæ cum Uxoribus & liberis navabant.

XVII. Summum apud illos obtinet Regimen Exercitus Præfectus, qvi loco inſignium geſtat baculum ex arundine confectum, atqve ut tumultuario modo non ſuffragiis, ſed ſolis acclamationibus & freqventibus pileorum in Candidatum ejectionibus eligitur, ita ſæpius inſtabilis vulgi libidine Magiſtratu privatur; qvamdiu tamen munere ſuo fungitur, penes eum remanet ſupra qvemlibet Coſacorum vitæ & necis arbitrium, Secundum honoris obtinet gradum qvatuor bellici Conſiliarii vocati Aſſaulii, cum Legato, qvi ſubſtitutus Præfecti Exercitus nominatur. Seqvuntur poſtea Caſtrorum, bellicarum machinarum, Legionum Præfecti, tum Centuriones & publicus Notarius, qvi cenſus & ſumptus eórum

Digitized by Google

notare, & conſilio Religionis Græcæ monachorum literas ad Regem & Proceres Regni exarare ſolet.

XVIII. Qvando arduum aliqvod negotium in Exercitu incidit, ad concionem vocatur ab ipſo Duce univerſa plebs, atqve is primum vultu ad Reverentiam & modeſtiam compoſito aliqvoties verſus multitudinem ſe inclinans, deſtinatum ingreditur locum, & detecto capite ſub extenſo Regio vexillo inter cæteros aſſidentes ſolus cum 4. Conſiliariis ſtat, ſtatumqve cauſæ, qvæ in deliberationem pleno Comitatis ſermone proponit. Tunc vel crimina, ſi qvæ illi objiciuntur, diluit, aut in proprium uſum aliqvem ab exercitu favorem ſubmiſſè petit. Illic omnia, qvæcunqve accepit munera proferre, atqve ut ea ſibi concedantur, multitudinem flagitare debet. Hæc ſi renuat, omnia libidini ejus non vulgari in voce & geſtu cultu permittit. Dum Præfectus Exercitus eos alloqvitur, verba illius ſummo ſilentio excipiunt, poſtea ſententias ſuas alternis obruunt acclamationibus.

XIX. Ad bellum maritimum aptiſſimos longus effecit uſus, vehuntur lintribus, qvibus à latere ad inſtar tabularum faſciculos ex arundine confectos contra tempeſtates & fluctus maris adnectunt, ac ſumma velocitate onuſtis triremibus Turcarum in Ponto Euxino ſæpiſſimè potiuntur. Plurimi eorum frameis

meis non utuntur, ſed ſclopetis omnes; qvo militiæ genere Reges Poloniæ potentiſſimorum in orbe terrarum Principum peditatum adæqvare poſſunt. Caſtra etiam dextrè in aliqvot Ordines redactis plauſtris ad normam fortiſſimi propugnaculi muniunt, qvæ Tabor appellant, & contra hoſtium impetum extremum ibi qværunt refugium. Hæc à medio *num.* 15. totidem ferè verbis habet Illuſtriſſ. Jacobus Sobieski Caſtellanus Cracovienſis *lib. II. de bello Chotimenſi pag. 109. ſeqq.* ubi etiam teſtatur, ſe nihil ſcripſiſſe, niſi qvæ à peritis accepit, aut ipſe propriis oculis videns annotavit. Multò pluribus verbis Coſacorum militiam terreſtrem & Navalem deſcribit Illuſtriſſ. Andr. Maximilianus Fredro *in Hiſt. Henrici I. pag. 218. & ſeqq.* ubi inter alia de ipſorum maritima militia: Cùm, inqvit, mare aſcendunt, tempeſtate ſuperveniente arundinis cumulos lateribus navigii undeqvaqve alligant, qvo fluctibus irati maris facilius ſupernatent. Navigiis utuntur parvis, qvæ LX. virorum cum juſto commeatu capaces ſunt, celoces aut ſcaphæ dici poſſunt; velociſſimè ſeqvuntur & fugiunt. Turcis damna inferunt, ſuburbana aliqvando Conſtantinopolitana invadunt (inde Amurathis Turcarum Imperatoris dictum erat, cùm inter arma Principum in ſe conſpirantium Conſtantinopoli degens in utramqve dormiret aurem,

ſolos Coſacos eſſe ejectamenta Polonorum, qvi tanti Principis turbarent ſomnum) civitates & oppida Pontico litori proxima populantur, furtim omnia præſtant, neqve dum pugnandum, ſegnius reſiſtunt. Numerus horum militum incertus eſt, viſa ſunt aliqvando XVIII. aliqvando XXX. millia. Niſi qvod moderna rebellio Chmielniciana ultra ducenta millia Coſacorum ſub ſignis aliqvoties eduxerat in prælium, tota Ruſſia in perfidiam & rebellionem actâ. *Hæc ille.*

XX. Sic igitur, ut ex ultimis Fredronis audivimus verbis, & hoc militiæ genus Poloniæ Reges in ſuam perniciem inſtituerunt. Qvod ut eò dilucidius explicetur, placet paulò presſius Origines rebellionum Coſacicarum inveſtigare. Cùm Coſaci utilem Reipubl. contra qvosvis hoſtes, præcipuè verò Tartaros, navaſſent operam, multa privilegia ipſis, ut audivimus, Reges Poloniæ conceſſerunt. Et attributis pluribus agris etiam certam pecuniæ ſummam qvotannis Kioviam mittebant, teſte Jacobo Sobieſcio. *l. c.* Datus etiam ipſis eſt certus pellicearum veſtium numerus ut patet ex Diario Europ. *Contin. XIX. pag. 563.* Sed Coſaci rebus ſecundis elati, inſoleſcere cœperunt. Præſertim verò durante pace Turcicum imperium infeſtabant, adeò, ut Turcarum Imperator bellum minaretur, niſi licentia ipſorum ſiſteretur. Qvapropter jam tempore

pore

pore Stephani Regis Dux Coſacorum Podkovva capite plexus eſt, teſte Johanne Demetrio Solikovio *in Comment. rerum Polon.* Deinde etiam ſeveris legibus licentiæ Coſacorum obviam itum eſt, cautumqve, ne Coſaci latrocinia exercerent, mercatoribus nullum damnum inferrent, ne Bona Nobilium invaderent, ne vicinos populos incurſionibus adverſus Polonos irritarent. Hæc & alia plura habet Conſtit. *An. 1590. tit. Porzadek Zſtromy.* Ex qvibus liqvet, qvibusnam ſtudiis operam dederint tum temporis Coſaci. Sed nihil hac Conſtitutione effectum eſt. Hinc Sigismundus III. Rex An. 1596. coactus eſt decernere, ut tota hæc gens ad internecionem exſcinderetur, & bona ipſis conceſſa Regiæ menſæ addicerentur. *Vid.* Conſtit. *dicti anni. tit. o Koza Kach.* Verùm poſtea, cum Polonis contra Svedos aliosqve auxilio adfuiſſent, iterum in gratiam recepti ſunt. An. 1601. *per Conſtitut. Comitiorum ejus anni tit. o Koza Kach.* Non qvieverunt tamen poſtea, adeò, ut ſæpius neceſſe fuerit Conſtitutiones repetere de licentia Coſacorum coërcenda. *Vid.* Conſtitut. *An. 1607. tit. 75. & 1609.* Porrò *An. 1611.* conſtituit Sigismundus III. cum Ordinibus, ne Coſaci ad bellum evocarentur ob licentiam intolerabilem, niſi id ſummum Reipubl. diſcrimen exigeret. *tit. O ſwey woly. fol. 26.* Præterea An. 1613. Duces Exercituum jubentur

con-

contra Coſacos, ut contra communem hoſtem movere, eosqve exſtirpare. *tit. o Koza Kach fol. 10.* Conſtitutum etiam eſt An. 1618. ne Coſaci vicina Regna infeſtent. *Vid.* Conſtit. *dicti anni fol. 2.* qvo ipſo videntur aliqvo modo Coſaci in Ordinem redacti eſſe, ut patet *ex Conſtit. An. 1620. fol. 13. & ex Commiſſione An. 1624. in Ukrainiam miſſâ. tit. Commiſſya Kozacka. conf. & Conſtit. 1628. tit. Obrona Ukrainy.* Poſthæc An. 1635. prohibitum eſt ſeverè in Comitiis, ne Coſaci infeſtent Turcas, *tit. Pohamowanie inkurſyi fol. 3. ſeq.* ſed repreſſa paululum leviſſimorum hominum licentia eo majori poſtea erupit impetu. Qva de cauſa Dn. Koniecpolski ſupremus Exercitus Polonici Dux exſtruxit ibidem munimentum fortiſſimum An. 1637. Hudak ſive Kudak dictum, eo in loco, ubi Samara in Boriſthenem ſe effundit, ut eò facilius Coſaci poſſent in Ordinem redigi. Dehinc An. 1638. Dux Coſacorum Paulukus Varſaviæ capitis ſupplicio affectus eſt, Coſacisqve omnia Privilegia cum oppido Trechtimirovvo erepta ſunt. *Vid.* Conſtit. *ejus anni fol. 6. ſeq.* His exaſperati Coſaci Nicolaum Potocki Polonici Exercitus Imperatorem peſſimè exceperunt cum exercitu venientem, & planè Polonis obedientiam denegarunt. *Vid.* Paſtorius *in Hiſtoria Scythico-Coſacica.* Hodie pars Coſacorum ſubeſt Magno Moſcoviæ Duci, pars Poloniæ Regi.

Vid.

Vid. qvæ hac de re diximus *lib. I. cap. 9. num. ult.* Pars etiam Coſacorum Duce Doroszenko contra Polonos non ita pridem Turcas & Tartaros in auxilium vocavit. Sed de his jam ſupra dictum eſt *lib. I. cap. 10. num. 6.*

XXI. Expoſitis omnibus militiæ generibus placet pauca de Polonorum Ducibus bellicis, Polonorumqve militum armis addere. Duces Exercituum generales, qvibus ſubeſt miles, ſunt duo. Alter eſt in Regno, & dicitur Dux Exercituum Regni Generalis (Polonicè *Hetman wielky Koronny*) Alter eſt in Magno Ducatu Lithvaniæ, & dicitur Dux Exercituum Magni Ducatus Lithvaniæ generalis (*Hetman wielky W. X. Lithewskiego*) Et hi ſunt ſummi moderatores belli ſecundùm Regem, & vicarii Regis, qvilibet in ſuæ gentis Exercitu. Hi ducunt Exercitum; capiunt locum caſtris; acies inſtruunt; dant ſignum pugnæ & receptus; commeatum & annonæ curam in bello gerunt; in delinqventes animadvertunt; & ut paucis reliqva complectar; in Exercitu & tempore belli indicti uterqve Autoritate ferè Regiâ utitur. His Ducibus Exercituum generalibus adduntur alii duo vicarii. Alter in Regno, qvi dicitur Dux campeſtris Regni (Polonis *Hetman Polny Koronny)* Alter in Magno Ducatu Lithvaniæ, qvi dicitur Dux campeſtris M. Duc. Lithvan. (Polonis *Hetman Polny W. X. Lithevv-*

ſkie-

ſkiego.) Hi excubiarum potiſſimum explorationumqve curam gerunt, mercenariis militibus, præſertim in Ducum generalium abſentia, præſunt, & jurisdictionem in exercitu eodem tempore exercent. *Vid.* Conſtitut. *An. 1601.* Conceſſa qvidem eſt An. 1653. eadem poteſtas Duci Campeſtri, qvam habet Dux ſupremus. *Vid. Conſtit. dicti anni fol.* 7. Sed Anno ſeqventi 1654. abrogata eſt illa Conſtitutio. *fol.* 5. Officia hæc Ducum generalium & Campeſtrium infra Senatoriam dignitatem cenſentur, hoc tamen plerumqve obſervatur, ut nonniſi Senatoribus ad majorem Autoritatem conciliandam conferantur. Hoc autem jam antiqvis temporibus obſervatum fuiſſe teſtantur Hiſtoriæ. Conferebantur etiam antehac Officia Ducum exercitus etiam ſupremis Regni Officialibus, ut Marſchalcis & Cancellariis & Theſaurariis. Sic qvondam Joannes Zamoſcius fuit ſupremus Regni Poloniæ Cancellarius & ſimul ſupremus Exercituum Regni Dux, cujus elogia vide apud Piaſec. *in Chron. fol.* 269. & Stanisl. Lubienski *in Paræneſi ad Thomam Zamoſcium Joannis hujus filium fol.* 223. *Operum.* Hodiernus qvoqve Rex Sereniſſimus Joannes III. antea munere Marſchalci ſupremi, ut & ſupremi Ducis Belli glorioſiſſimè functus eſt. In Lithvania non ita pridem Gonſievvski fuit Theſaurarius Regni & Campeſtris Dux Exercituum.

tuum. Sed recentioribus temporibus, ne qvis Senator munere hoc Ducis Exercituum auctus nimiam ſibi poteſtatem vendicare auſit, Reipublicæqve damnum aliqvod inferat, conſultatum eſt non raro in Senatu, qvibusnam modis potentia Ducum Belli ſit moderanda. Et qvidem An. 1666. in Comitiis Varſavienſibus decretum erat, ne dignitas Ducum Exercitus eſſet perpetua, ſed ut in triennium tantum concederetur. Conſtitutum etiam fuit, ut Illuſtriſſ. Dn. Potocki Dux Exercituum Generalis nomine Ordinum rogaretur, officio ſuo ut renunciaret, aliisqve bono exemplo præiret. Cùm verò hoc ob multa incommoda non procederet, conſtitutum tandem eſt, ne imposterum Dignitas Ducum Exercitus conferatur Archimarſchalcis, Cancellariis vel Theſaurariis. *Vid. Pacta Conventa Sereniſſ. Joannis III.* Præter hos Duces Belli habent qvoqve Coſaci proprium Ducem Belli, qvi unus eſſe debet, ſecundùm *Conſtitut. An. 1661. fol. 60.* Inter alios Præfectos Bellicos eminet etiam Generalis Artilleriæ Magiſter in Regno, & alter in M. D. Lithvan. qvi inſtituti ſunt An. 1637. à Ducibus tamen Belli dependent, *ut habetur in Conſtit. Anni 1638. fol. 14. ſeqq.* Debet autem Generalis Artilleriæ Magiſter eſſe poſſeſſionatus. *Conſtit. An. 1653. fol. 7.* Munus ipſius eſt armamentaria inſtruere, pulverem pyrium procurare, tor-

tormenta bellica ſub ſua habere inſpectione. *Conſtit. An. 1641. fol. 10.* Reliqvas dignitates bellicas hic recenſere nimis eſſet prolixum, illud ſaltem addemus de Officio Notarii Campeſtris, qvod eum oporteat ſingulis qvadrantibus anni numerum militum inire, & ſingulorum nomina notare, ita ut Catalogum eorum primò theſauro, deinde verò Marſchalco Nunciorum Terreſtrium tradere poſſit. *Conſt. An. 1654. fol. 5.* In Lithvania ſingulis menſibus nomina peditum Notarius Campeſtris conſignare, unumqve Catalogum Duci Belli, alterum Theſauro tradere debet. *Conſt. ejusdem anni fol. 30.*

XXII. Armis olim Poloni uſi ſunt magni ponderis, ut putant Hiſtorici Polonici. Cùm verò Boleslaus II. Audax cum Pruſſis Bellum gereret, & Poloni multi amnem Oſſam transmittere volentes, armorum pondere & aqvarum altitudine eſſent abſorpti: Cæteri verò exuti armis & loricis, qvæ magni ponderis erant antiqvitus, minori periculo tranaſſent, ex illo tempore gravioribus armis & loricis Poloni minus utuntur. Cromer. *lib. IV. fol. 456. pr.* Qvibus armis hodie utantur Poloni, optimè explicuit Simon Starovolſcius in Polonia ſua, ita ut etiam perſonato illi Franciſco Marinio in Patriam ſuam hanc ob rem injurius eſſe videatur, qvod Secreta Patriæ ſuæ evulgaſſet. Sic verò Starovolſcius: *Ex Eqvitibus*

bus alii ſunt gravioris armaturæ, & alii levioris, & qvi gravioris armaturæ dicuntur, alii ſunt haſtati & vulgò Huſſari vocantur, & alii ſclopetis tantum armati & vocantur Harcabuſſeri, utriqve autem iſti ferrreis thoracibus atqve galeis ſunt veſtiti. Levioris deinde armaturæ alii ſclopetis oblongis, alii autem pharetris & lanceis brevioribus ſunt armati: & utriqve loricis induti atqve communi nomine Coſachi appellati. Pedites verò alii vocantur Haiduci, qvi ſunt è Polonia aut Hungaria conſcripti: alii Coſaci Zaporohenſes, qvi è partibus Ruſſiæ vicinis Scythiæ, & Ducem ſuum proprium diſciplinamqve caſtrenſem habent. Omnes autem iſti frameis incurvis ſeu acinacibus & ſclopetis oblongis in prœlio utuntur, niſi qvod illi priores uniformi veſtium colore à Rege donantur: iſti rudi panno tecti eqvos ſinguli ferè atqve currus habent, qvibus deinde caſtra ſua muniunt &c. Hæc Starovolſc. *in Deſcript. Polon. pag. 282. ſeqq.* Plura forſan reperiet, cui ad manus eſt ejusdem Starovolſcii *Eqves Polonus ad Urbanum VIII. ſcriptus*, qvem mihi videre non contigit.

XXIII. *Qvantum ad MUNITIONES & FORTALITIA*, ait rurſus Starovolſcius, *candidè fatendum eſt, illa omnino in Polonia nulla existere, præter aliqvot caſtella privatorum: idqve ſparſim per provincias & Regnum, ut eſt Zamoſcium, Lancutum, Zbariſſium, Neſvizta,*

 Lacho-

Lachovicia, Medirecia, Dubna aliæqve munitiores populationes H. J. pag.305. In Conſtitutionibus Anni 1658. recenſentur fortalitia, ſeqventia: Cracovia, Leopolis, Varſavia, Camenecia, Poſnania, Lubovvla, Halicia, Czeſtochovia, Breſcia. Habuerunt Poloni etiam, alia firmiſſima propugnacula, ut Rigam, Smolenſcum, Kioviam, Kameneciam Podoliæ &c. ſed nunc illa in aliorum ſunt manibus. Modernus Rex Sereniſſimus Joannes III. promiſit, duo ſe fortalitia excitaturum propriis ſumptibus. *Vid. Pacta Conventa §. Fortece dwie.*

CAP. IX.

De *Forma Reipublicæ Polonicæ.*

I.

EX tribus Rectarum Rerumpublicarum, formis, de qvibus Ariſt. *lib.III. Polit. c. 7.* ſtatim ab ingreſſu in has oras Regia Rempubl. adminiſtrandi ratio Polonis placuit. Niſi fortè duo tempora excipias, videlicet unum poſt extinctum Lechum, alterum poſt voluntarium Vendæ Virginis Duciſſæ Poloniæ interitum

teritum, de qvibus ſupra *lib. I. cap. 2.* actum eſt. Cùm autem qvinqve ſpecies Regni enumerentur apud Ariſt. *lib.III. Polit. cap. 14. & 15.* paulò preſſius nobis inveſtigandum erit, ad qvamnam ſpeciem Regni Polonicum Imperium ſit reducendum. Prima ſpecies Regni apud Ariſtotelem eſt regnum HEROICUM, qvod Heroibus, qvi aliqvid Civitati ſalutare ſive pacis ſive belli tempore geſſerant, ſolebat conferri. Et talia Regna qvondam fuerunt illorum, qvos poſtea ut Deos credula coluit antiqvitas, ut fuit Saturnus Rex Italiæ, Jupiter Rex Cretæ, Vulcanus Rex Ægypti. Non erat tamen illorum poteſtas abſoluta, ſed certis legibus limitata, conſiſtens potiſſimum in jure ſacrorum, in jure belli, & in diſceptatione cauſarum Civilium, qvas judicabant alii jurejurando præſtito, alii ſine jurejurando & ſolummodo per elevationem ſceptri. Secunda ſpecies Regni apud Ariſtotelem eſt Regnum BARBARICUM, qvod exercebatur in gentes barbaras ad ſervitutem pronas. Conſtat enim fuiſſe & adhuc eſſe qvasdam gentes, qvæ non poſſunt vivere, niſi ſerviant, qvos juſto Dominio ſubjici non eſt injuſtum. Magis autem Aſiaticas gentes natura eſſe aptas ad ſervitutem, qvàm Europæas, tradit Ariſt. l.c. Tertia ſpecies eſt Regnum ÆSYMNETICUM, qvod qvidem abſolutam omnium habuit poteſtatem, non fuit tamen

perpetuum. Solebant enim olim liberæ gentes in ſtatu Ariſtocratico vel Democratico viventes ingruentibus ſubitis belli periculis, imperium ad unum devolvere. Viderunt enim, qvod plurium imperium bello ſit inutile. Simulac verò periculis illis Respubl. fuerat defuncta, abrogari ſolebat Æſymnetis Imperium. Tales Æſymnetæ fuerunt olim apud Romanos Dictatores, de qvibus *Vid.* Dionyſ. Halicarnaſſ. *lib. V. Antiq. Roman. cap. 79. & 83.* Qvarta Species eſt Regnum LACONICUM. Apud Lacedæmonios enim olim duo Reges erant ex duabus certis familiis electi, qvorum tamen poteſtas fuit exigua pacis tempore. Nam illas tantum ipſis prærogativas à populo fuiſſe conceſſas refert Herodotus, ut in Conviviis primi accumberent; duas partes, & qvidem lautiores, præ cæteris Convivis acciperent; libamina & coria immolatorum ſibi vendicarent; In ſpectaculis etiam certis præſiderent; duos eligerent Pythios, qvi Delphos mitterentur ad oracula conſulenda; ipſis etiam ad publicas cœnas non venientibus mitteretur certus cibus, & certa vini menſura. *Vid.* Herodotus *lib. VI. Hiſt. ante med. pag. 374.* Bellicis autem temporibus hi Reges vitæ & necis jus habebant, teſte *Ariſt. lib. III. Polit. cap. 14.* Confer. Cornelius Nepos *in Vita Hannibalis cap. 7.* Qvinta Species dicitur Παμβασιλεία i.e. Regnum, ubi unus ſu-

pre-

prema poteſtate prædictus nullisqve legibus adſtrictus, abſolutè imperat, & ad communem reſpicit utilitatem.

II. Ad harum qvinqve ſpecierum unam Regnum Polonicum pertinebit, aut ſaltem proximè ad illarum aliqvam accedet. Sed qvoniam Regnum Polonicum mille præter propter annos jam ſtetit, varias in illo contigiſſe mutationes, non eſt, qvod dubitemus, unde etiam, modò ad hanc, modò ad illam ex dictis ſpeciebus potuit reduci. Antiqviſſimis temporibus obtinuiſſe Regnum Barbaricum vel Dominatum poſſet aliqvis colligere ex Cromeri verbis, qvæ habet *lib. II. Deſcript. Polon. pag. 124.* ubi ait: *Fuit initio liberior Dominatus Principis Poloniæ & nullis propemodum legibus adſtrictus, infinitam non modò omnium rerum, ſed etiam vitæ necisqve omnium poteſtatem habens.* Verum Regnum Barbaricum, cùm ſit tantum inter illas gentes, qvæ ad ſervitutem pronæ ſunt, & propterea qvoqve dicatur Dominatus juſtus, Polonis antiqvis illud tribui non poteſt, qvi non ad ſervitutem, ſed ad Libertatem fuerunt nati. Audiamus de antiqvis Slavis, qvi tunc Orientalem adhuc Viſtulæ ripam accolebant, diſſerentem Procopium Seculi VI. Scriptorem. *Antarum*, ait ille, *Slavinorumqve nationes non ab homine aliqvo uno reguntur: Sed ab antiqvo plebeja communiqve libertate vivunt, &*

 idcir-

idcircò res omnes, qvæ vel utiles ſint, vel fortè difficiles in commune conſilium deducuntur. lib. III. *de Bello Goth. cap. VII. pag.542. Edit. Lugdun. An.1594.* Addc, qvæ ſupra diximus *lib.I. cap. 2. num.4.* Verò itaqve non eſt abſimile, Polonos, cùm in has oras, qvas jam poſſident, commigrare vellent, Ducem itineris ſibi præfeciſſe Lechum, qvi etiam introductâ in has provincias gente Principatum obtinuit. Jam verò perſvadere mihi non poſſum, Polonos Lecho ſervilem in modum ſeſe tum ſubjeciſſe. Affectarunt qvidem ſeqventibus temporibus Dominatum in libera hac gente Principes qvidam, ut Popielus junior; hoc tamen ad Dominatum illum juſtum, qvem ſupra l.c. deſcribit Ariſtoteles non poteſt applicari. Nam Popielus iſte liberæ genti jugum imponere voluit, adeoqve ad Dominatum injuſtum adſpiravit, qvem tamen non obtinuit, Deo ſcelera ipſius condignâ pœnâ ulſciſcente. Propius ad veritatem accedunt, qvi primis illis temporibus imperio Polonico Regnum Heroicum applicant. Hoc enim fuit, qvando ob ingentia in populum merita, Regnum ad unum deferebatur, ut ſupra audivimus. Jam verò Lechus, cum Polonos feliciter in has oras, ubi jam degunt, introduxiſſet, ingenti ipſos ſibi devinxit beneficio, qvo & ſibi, & (ut qvidam volunt, ſed minus rectè) poſteritati ſuæ peperit Imperium. In hac ſenten-

tentia eſt *Mich. Piccartus in Comment. ad lib. III. Polit. Ariſt. cap. 14. pag. 465.* Verùm neqve hæc regni ſpecies Regno veteri Polonico exactè reſpondet. Nam regnum Heroicum fuit legibus adſtrictum, nec infinitam omnium habuit poteſtatem; aſt Polonici Monarchæ, qvantum ex hodiernis Scriptoribus Polonicis conſtat, omnibus legibus fuerunt ſoluti. Convenientius itaqve eſt, ut dicamus, in Polonia tum fuiſſe Παμβασιλείαν vel Regnum ſimpliciter & propriè ita dictum, ubi Rex vel Principes, Patris inſtar, ſine ullis legibus, liberam omnium in libera gente habebat adminiſtrationem, omnia tamen ad communem omnium, ut filiorum, referebat utilitatem. Neqve objici poteſt, Cracum leges tuliſſe, ut diximus ſupra, adeoqve jam ſecundum leges imperaſſe, qvod Regno propriè ſic dicto non convenit. Nam adhuc dubitari poteſt, an Cracus ullas tulerit leges, cùm Dlugoſſus, & qvi eum hac in re ſeqvuntur, multò ſunt recentiores, qvàm ut de tam antiqvis rebus nobis indubitatam facere poſſint fidem. Deinde, poſito qvòd leges tulerit, eæ tamen fuerunt paucæ, nec Imperium Regium ullo modo limitarunt, ſed datæ fuerunt ſubditis, ut ſecundum illas vitam ſuam inſtituerent.

III. Cùm Poloni Religionem Chriſtianam ſuſcepiſſent, limitari cœpit hoc Regnum. Cùm enim Principes multa Privilegia ſubdi-

tis ſuis contuliſſent, ſine dubio in inauguratione ſua more aliorum Principum Chriſtianorum jurarunt, ſe Privilegia & libertatem Regni conſervaturos, adeòqve illa forma proximè accedebat ad illam ſpeciem, qvæ Ariſtoteli dicitur Regnum Heroicum, non qvidem ratione collationis, attamen ratione poteſtatis A Temporibus Caſimiri Magni & Ludovici Regum, jam cœpit miſceri Ariſtocratia cum Monarchia, ita tamen, ut Regnum prævaleret. Hodie magis adhuc poteſtas Optimatum crevit. Si itaqve qværamus, qvænam ex ſupra datis ab Ariſtotele ſpeciebus Poloniæ conveniat, reſpondit jam ante Seculum Martinus Cromerus *lib. II. Deſcript. Polon.* Regnum Poloniæ à veteri Lacedæmoniorum vel hujus temporis Venetorum non multum differre. Conſentit his Stanislaus Orichovius *in Orat. ad Proceres habitâ, qvæ præfixa eſt Corpori Conſtitutionum Regni Poloniæ à Jacobo Priluſio edito. Rex Poloniæ,* ait Orichovius, *nihil aliud eſt, qvàm os qvoddam Regni Veſtri vobiscum conjunctum, libero ac legitimo veſtro ſuffragio, ut is prorſus nihil agat, nihil moliatur, ac ne loqvatur qvidem, niſi id, qvod ex intimo ſenſu veſtrò publicè ſit profectum. Senator autem, qvem Majores Præſidem Libertatis atqve cuſtodem eſſe voluerunt, eâ ratione Regi adjungitur, ut cuſtos is ſit ac vindex illius cupiditatum, ac ut in ſententiis dicendis Regi præeat,*

eat, illumqve doceat, qvia illi pro communi veſtra ſalute agendum edicendumve ſit &c. Sed magnum adhuc diſcrimen intercedit inter Regnum Laconicum & hodiernum Polonicum. Spartani duos ſimul habuere Reges pari poteſtate ac dignitate ex Ariſtodemi filiis Procle & Euriſthene oriundos. Herod. *lib. VI. Hiſt.* Hinc Respubl. Laconica propius accedebat ad formam Ariſtocraticam, qvam Polonica, qvæ unum tantum habet Regem. Qvapropter etiam à Dionyſio Halicarnaſſ. Respubl. Laconica inter Respublicas Ariſtocraticas refertur. Hic enim dicit: Romæ cum Ariſtocratica forma introduceretur, exemplo Spartanorum duos Conſules eſſe creatos. *lib. IV. Antiqvit. cap. 79.* Deinde poteſtas Regum Spartanorum fuit perexigua. Pacis enim tempore duo ipſis Sacerdotia, more aliarum gentium, fuerunt commiſſa, nempe Jovis Lacedæmonii, & Jovis Cœleſtis. Inter Magiſtratus duos tantum Pythios eligere poterant, qvos ad conſulendum Oraculum Delphicum mitterent, ut & Proxenetas ſive Præſides hoſpitum publicè advenientium. v.g. Legatorum aliorumqve curam gerentes. Aſt Rex Poloniæ ſolus omnes ferè dignitates ſeculares & Eccleſiaſticas, qvarum ingens eſt numerus, confert, qvod non minimum eſt inter Majeſtatis Jura. Licet autem munus Sacerdotale non gerat, ut Spartani Reges; hoc

tamen Majeſtati ipſius non officit, cùm munus Sacerdotale hodie in omnibus Rebuspublic. Chriſtianis à Regio ſit disjunctum. In Bello verò major poteſtas Regum Laconicorum fuiſſe videtur. Teſtatur hoc Herodotus: *Jus Belli*, inqviens, *habent in qvamcunqve libuerit Regionem inferendi, ut id nulli Spartiatarum prohibere fas ſit. lib. VI. Hiſt.* Qvamvis neqve hæc ita ſimpliciter accipi poſſint. Nam bello navali Reges raro præficiebantur, idqve cum fiebat, non præficiebantur terreſtri, ut probat Nicol. Cragius *de Republ. Lacedæm. lib. IV. cap. 4. & 5.* Deinde non videntur Reges Lacedæmoniorum bellum ullum gerere potuiſſe, niſi eſſet prius à populo decretum. Id enim indicant verba Xenophontis: *Qvocunqve*, ait ille, *Civitas militum copias mitteret, Ducis munere fungebatur*. lib. de Republ. Lacedæm. circa fin. Ariſtoteles qvoqve dicit: Cùm Rex egreditur extra Regionem, imperium habet eorum, qvæ pertinent ad bellum. *lib. III. Polit. cap. 14.* Exutio itaqve tantum belli à Republ. decreti abſolutè competebat Regibus Spartanis, qva in re major ipſorum fuit poteſtas, qvàm hodie eſt Polonorum Regum, qvi in ipſo bello admittunt conſilium bellicum à Republica ſibi adjunctum *ex Conſtit. An. 1620. fol. 1. An. 1673. Vide ſupra lib. II. cap 2. num. 7.* Porrò alii honores Regibus Lacedæmoniorum exhibiti fuerunt

per-

perexigui; opes etiam mediocres, adeò ut his ante alios cives non excellerent, ut ex Herodoti & Xenophontis *ll. cc.* manifeſtum eſt. Præterea potuerunt Reges Laconici pecuniâ mulctari, ut Archidamus Rex à Republ. mulctatus eſt, eò qvod parvam Uxorem duxiſſet. *Plutarch. de educand. lib. in pr.* Potuerunt etiam in exilium ejici, ut Leotychides & Pauſanias experti ſunt. Imò etiam capite plecti potuerunt, exemplo nobis poteſt eſſe Agis, qvi ab Ephoris in carcere necatus eſt. *Vid.* Xenophon. *& Herod. ll. cc.* ut & Pauſanias *in Laconicis.* Juſtin. *lib. III. Hiſt. cap. 3.* Inde verè dixit Cornelius Nepos: Lacedæmonios habuiſſe duos Reges nomine magis, qvàm imperio. *in Vita Ageſilai in pr.* Aſt multò majores Polonorum Regibus exhibentur honores, ut qvivis animadvertit.

IV. Cùm Venetorum Republ. etiam non planè convenit Regnum Polonicum. Nam in duce Veneto, licet ſpecies qvædam Regiæ dignitatis reperiatur, verè tamen forma Reipublic. eſt Ariſtocratica. Annua Duci penſio perſolvitur aureorum ter mille nec non qvingentorum, ſed qvatuor temporibus ex his convivia debet celebrare. *Janottus de Republ. Veneta. pag. 197.* Duces etiam ſuos Veneti mulctare poſſút, cùm ignominia & exilio, tùm etiam cæde. Nicol. Craſſus *pag. 387. & 391.* In defuncti etiam Ducis vitam inqviritur,

ritur, & ſi minus rectè Rempublicam admini-ſtraverit, mulctam pecuniariam pendere co-guntur hæredes. Janott. *pag.168.* Et ut ver-bo omnia complectar: Dux Venetus in Re-publ. planè nullum ex majoribus Majeſtatis Juribus exercere poteſt ſolus. Sed in Polo-nia multò majorem Regum eſſe poteſtatem ex ſuperioribus elucebit. Teſtantur illud pas-ſim Scriptores. Audiamus Fredronem, qv Duces Venetos cum Regibus Poloniæ confe-rens, ait: *Illic* (Venetiis) *abeſſe fateberis cor-rumpendæ libertatis (ut ita dicam) venena, ab ea poteſtate Principis, qvæ parva eſt, cùm ille ſolo nomine ſit, reipſa verò primus Senator, pri-musqve Patricius, primusqve Republic. Civis. Nobis verò Polonis majoris authoritatis, tituli & potentiæ ſunt Reges, qvibus diviſa licet cum Republ. jubendi conſulendiqve poteſtas ineſt; Majeſtas tamen Regum alia. Tituli verò, ho-nores, munia Reipubl. & benè meritorum præ-mia in manu & arbitrio illorum ſunt.* Hæc Fredro *in Fragment. Polit. pag.187.* Conclu-dimus itaqve, Regnum Polonicum non eſſe qvidem prorſus idem cum Laconico, proximè tamen ex dictis Regni ſpeciebus ad Laconi-cum accedere, & eſſe Regnum ex Monarchia & Ariſtocratia mixtum.

V. Dices, Regnum Polonicum eodem mo-do eſſe ex Regno, Ariſtocratia & Politia mix-tum, ut fuit mixtum Laconicum Regnum.

In

In Polonia namqve Regia forma conſpicitur in Rege, Ariſtocratia in Senatu, Politia in Nunciis terreſtribus, qvi Ephororum inſtar libertatem populi propugnant. In hac Opinione eſt Simon Starovolſc. *in Polonia ſua pag. 246.* Idem etiam de Republ. Veneta aſſerit Joannes Cotovicus, qvod mixtionem omnium ſtatuum admittat: Videlicet dicit ibi conſpici Monarchiam, qvæ penes Ducem eſt; Ariſtocratiam, qvæ conſtat ex Senatu, Decemviris & Præconſultoribus; Democratiam, qvæ ex univerſo Patriciorum conſtat conventu. Verum hæc minus accuratè dicuntur. Nam ad Politiam, ſive ut alii vocant, Democratiam hoc reqviritur, ut & plebs ſit imperii particeps, ut Lacedæmone fuit, teſte Juſtino. Ibi enim Lycurgus *adminiſtrationem Reipubl. per Ordines diviſit. Regibus poteſtatem bellorum: Magiſtratibus judicia per annuas ſucceſſiones: Senatui cuſtodiam Legum: populo ſublegendi Senatum, vel creandi, qvos vellent, Magiſtratus poteſtatem permiſit: Fundos omnium æqvaliter inter omnes diviſit, ut æqvalia Patrimonia neminem potentiorem altero redderent. lib. III. Hiſt. cap. 3.* Sed in Veneta Republ. & præcipuè in Polonico Regno plebeji planè excluduntur ab adminiſtratione Reipubl. qvod adeò verum eſt, ut etiam plebeji ne Cauſidici qvidem eſſe poſſint in judiciis Nobilium, ut & in ſummis Regni

& M.

& M. Duc. Lithvaniæ tribunalibus. Mittunt qvidem in Polonia Civitates nonnullæ Nuncios ſuos ad Comitia, ut ſunt Cracovia, & Vilna; non faciunt tamen illæ diverſum Reipubl. ſtatum, ſed Nobilitati accenſentur, qvia Conſules (ſic dicuntur Senatores in Urbibus ad differentiam Senatorum Regni) in ejusmodi Urbibus conſecuti ſunt jura Nobilium. De Vilnenſibus & Cracovienſibus *Vid.* Aaron Alexander Oliſorovius *lib. II. de Politica hominum ſocietate cap. 1.*

VI. Si tandem qværatur, qvænam hoc tempore forma prævaleat, utrum Regnum, an verò Ariſtocratia? Non verebimur aſſerere, prævalere Ariſtocratiam in plerisqve. In aliis maximum Regibus ſuis deferunt honorem Poloni, adeò, ut non ex vano glorientur, nullam unqvam gentem tanto amore ſuos Reges proſecutam eſſe, qvanto Polonia ſuos proſeqvitur. Qvod ſi enim turbæ, tumultus & rebelliones aliarum gentium, ſæpius etiam cum cæde Principum conjunctæ perpendantur, felix hoc nomine prædicari poteſt Polonia, qvæ in maxima libertate, ita ſæpiſſimè turbas ciebat, ut tamen ſalvam erga Principes ſuos ſervaret reverentiam. *Vid. Auct. Defenſæ Poloniæ contra Barclajum*, apud qvem multa in hanc rem occurrunt. Illud etiam gloriam genti Polonicæ parit non exiguam, qvod Adamus de Kobilino Konarski Epiſcopus Posnanien-

nienſis ad Henricum Poloniæ Regem electum dicere potuerit: *Conſeſſurus es in eo ſolio, qvod non novit hucusqve nec veretur ſicarium, in eo, in qvo nusqvam captivi conſedere Reges*, apud Andream Maximilianum Fredro *in Hiſt. Henrici I. pag. 99. fin.* Non minus eleganter qvoqve Albertus Jnes *Part. 3. Lechiad.* in Henrico Valeſio: *Etſi*, ait, *aliqvos Regum, qvos ipſa impietas proſcripſerat è ſolio ejecimus, nullum tamen de vita.* Neqve exterorum deſunt teſtimonia, qvibus fides Polonorum erga Reges ſuos deprædicatur. Fridericus de Marſelaër dicit: Polonos Regibus ſemel ſumptis ſemper fidos eſſe. *lib. I. de Legat. cap. 29. pag. 159.* Et non ita pridem Samuel Schurzfleiſch. *Comitari Regem*, ait de Polonis, *in qvacunqve fortuna decus interpretantur. Multas gentes ferro ſæviſſe in ſuos Reges compertum. Poloni ſervatorum Regum gloriam tulerant. Diſſentiri qvidem & obniti indignariqve inſuper, ſæpè & edere irati animi ſigna non rarum. Sed manus Regum imbuere ſangvine & inſontes depoſcere ad necem generoſo hactenus populo piaculum fuit. Magna hæc fides, gloria autem fide major, pietas longè maxima.* Hæc ille, *in Lineamentis Sarmaticis num. 10.*

VII. Ut autem ferè nunqvam adeò felix ſuccreſcit ſeges, ut non ſimul infelix inveniatur lolium, ita etiam laudem hanc gentis Poloni-

lonicæ aliqvando fermè qvorundam ſubvertit ferocia. Conqveruntur ea de re Polonici Scriptores paſſim. *Vid.* Stanisl. Lubienski *in Diſſert. & Qverela de Statu rerum Poloniæ An. 1622. fol. 139. ſeqq.* Chriſtoph. Varſevicius *in libb. de opt. Statu Libert.* Sed hæc toti genti non poſſunt imputari: *Paucos excipimus*, ait iterum Schurzfleiſch, *qvibus ſenſum obſeqvii ſive innata ferocia ſeu pertinacia excuſſit. Hos rebus ſtuduiſſe novis, receſſiſſe à fide erga Reges, exuiſſe Reverentiam ſicut notum, ita univerſæ genti neutiqvam imputandum.* Hæc ille. Contigit An. 1620. ut Sigismundus III. à qvodam Michaële Piekarski vulneraretur, ſed hoc exemplum in opprobrium gentis non cedit, cùm Piekarſcius iſte fuerit mente motus, ſatisqve Poloni in hoc caſu indignationem ſuam oſtenderint. Res tota ſic ſe habet: Cùm Sigismundus III. Rex huic Piekarſcio, ut furioſo, Curatores aſſignaſſet, ille hanc injuriam reputans, Regem in templum euntem clavâ mucrone eminente munitam (*Czekan* Polonis dicitur) ſemel atqve iterum percuſſit. Statim Sicarius comprehenſus, qvæſtionibus ſubjectus, deinde ſententia Comitiorum damnatus, ignitis forcipibus laniatus, poſtea manu dextra & digitis articulatim præciſis, eqvis in diverſum incitatis à pedibus diſtra-

ctum

ctum carnifex flammis conſumpſit, ejusqve Cineres in profluentem Viſtulam abjecit. Bona qvoqve ſicarii in Fiſcum redacta ſunt; uti hæc omnia refert Paulus Piaſecius *ad dict. an. fol. 404.* Sed reſtant majora, qvæ forſan gloriam illam Polonorum infringent. Deteſtantur multi pernitioſiſſimum iſtud *Rokoſz*, qvod *vulgatum nomen eſt gentis teſſera, qvâ in tumultu aliqvo auditâ omnis, qvi cenſetur Nobilis, licet ſit alligatus obſeqvio alicujus Principis vel Nobilis, relicto eo ad communem concurrentis Nobilitatis cœtum venire pœnis gravioribus obligatur.* apud Piaſecium *in Chron. fol. 69.* Hoc verò nomen *Rokoſz* petitum eſt ab Hungaris, gente ad ſeditiones nata, ut dicit Stanislaus Lubienski *in vita Matthiæ Pſtrokonii Epiſcopi Wladislavienſis & Regni Cancellarii fol. 423.* Exemplum hujus rei (præter antiqvius illud ſub Ludovico Poloniæ & Hungariæ Rege) habemus tempore Sigismundi I. An. 1537. Tum enim etiam acclamatum eſt Rokoſz. Nobiles omnes Rege & Proceribus relictis invicem conjuncti ſeveriorem rationem adminiſtrationis Reipubl. ab ipſis reqvirebant, & Senatores qvosdam malorum Conſiliorum Auctores pene oppreſſerant. Piaſecius *in Chron. ad An. 1606. fol. 280.* Confer & Neugebauerum *lib. VII. Hiſt. Polon. ad An. 1537.* Confœde-

 ratio-

rationes qvoqve militum in Polonia qvis non novit? Imò inter ipſos Polonos communi proverbio jactatur illud: POLONIA CONFUSIONE REGITUR. Verùm neqve hæc gloriam inclytæ gentis hujus infringunt, cùm ſeditionum talium Exempla rara ſint, neqve apud alias gentes deſint. Ad proverbium illud reſpondet Illuſtriſſimus Andreas de Pilca Corycinius Caſtellanus Vislicenſis: *Multa,* inqviens, *mira paradoxa in hoc ævo legi. Illud verò eſt culmen omnium paradoxorum, in qvod conſentiunt moderna ora cum veteribus, & dicitur jam bis mille annis ab incunabulis hujus Regni;* CONFUSIONE REGITUR POLONIA. *Felix illa Confuſio dicenda, qvæ inter tot ſudata bella & pericula Virgo hujus gentis gloria eſt eluctata.* Hæc Coricinius *in Perſpectiva Politica cap. 6. pag. 103.*

TANTUM.

ADDEN-

ADDENDA.

CONſtitutiones Anni 1677. typis exſcriptæ ſunt, cùm jam opuſculum hoc ſub prælo ſudaret, adeò, ut omnia dicti anni decreta huc pertinentia ſupra non potuerint annotari. Hæc itaqve ex dictis Conſtitutionibus adjicienda ſunt.

Ad lib. I. cap. XI.

Auſtralis Livoniæ imperio Polonico ſubjectæ Ordinatio jam pridem promiſſa, hoc demum anno edita eſt, in qva Livonia neqve ad Regnum neqve ad M. Duc. Lithvaniæ refertur, ſed manet utriqve genti communis, habetqve peculiaria ſua jura & privilegia. In electione namqve Senatorum illud obſervari jubetur, ut primò eligatur Polonus, poſt ejus obitum Lithvanus, & tandem Livonus. Ordinarias verò contributiones Livoni alternis annis Theſauro Regni Poloniæ & Magni Duc. Lithvaniæ inferre jubentur. *Vid. Conſtit. fol. 32. ſeq. tit. Ordinatia.* Reliqva in jam jam ſeqventibus adjiciemus.

Ad lib. II. cap. III.

In Pactis Olivenſibus cum Svecis An. 1660. initis abrogatæ ſunt Dignitates Senatoriæ in Livonia; qvoniam tamen pars auſtralis Livoniæ Polonis per Pacta illa relicta eſt, inſtituti jam ſunt tres ibidem Senatores, videlicet Epiſcopus Palatinus & Caſtellanus, ſub titulo generali Ducatus Livoniæ, ita, ut dicantur Epi-

ſcopus Ducatus Livoniæ, Palatinus Ducatus Livoniæ & Caſtellanus Ducatus Livoniæ. *Conſtit. fol.32. ſeq.*

Ad lib. II. cap. IV.

In Palatinatu Podlachiæ inſtituitur Tribunus, daturqve ipſi locus poſt Enſiferum *fol.31.*

In M. Duc. Lithvan. inter Magiſtratus Diſtrictuum minores talis inſtituitur ordo; ut poſt Officium Caſtrenſe demum ſeqvantur Podczaſzy, Czeſnik, Horodniczy, Skarbnik, Lovvczy, Moſtovvniczy, Budovvniczy. *Inter Conſtit. Lithvan. fol. 18. tit. Opiſanie.*

Ad lib. II. cap. V.

Qvi antehac ad jura Nobilitatis admiſſi ſunt, non commendante eos Rege, neqve Ducibus Belli, prærogativâ hâc uti prohibentur, usqve ad deciſionem ſeqventium Comitiorum. *Conſtit. fol.42.*

Ad lib. II. cap. VI.

Promiſi in ipſo Opuſculo Conſtitutionem me additurum de Marſchalcis Nunciorum Terreſtrium, ſed nullam in Volumine Conſtitutionum hujus anni reperio; unde colligere licet, poſt multas controverſias ea de re agitatas nihil tandem certi determinatum eſſe.

Comitia Relationum Ducatui Zatorienſi An.1667. conceſſa, nunc approbantur. *Conſtit. fol. 16. tit. Aſſecuracya.*

Palatinatus Podoliæ ob deſtructam Haliciam Comitia Ante- & PoſtComitialia Leopoli habe-

habere debet, donec Halicia reſtauretur. *Conſtit. fol. 18. tit. Seymiki.*

Livoni Nuncios ad Comitia mittendos eligant Duneburgi. *Conſtit. fol. 33.*

Tertia Imperii Polonici Comitia generalia Grodnæ debent ordinariè celebrari. *Inter Conſtit. Lithvan. fol. 10.*

Ad lib. II. cap. VII.

Palatinatui Belzenſi duo conceduntur Deputati ad Tribunal mittendi. *Conſtit. fol. 12. tit. Declaracya.*

Ex Palatinatu Lublinenſi duo mittuntur ad Tribunal Deputati, ita ut ſemel uterqve ex dicto Palatinatu, deinde verò alter ex Palatinatu Lublinenſi, alter ex terra Lukovienſi eligatur. *fol. 12. tit. Deputat.*

Judicia Succameralia Terreſtria & Caſtrenſia ſtatis temporibus, etiam tempore Comitiorum generalium, exerceantur, ita tamen, ut illi, qvi in Comitiis cauſam aliqvam habent, eximantur usqve ad Comitia Relationum. Producere tamen debent à Marſchalco teſtimonium, qvod in Comitiis fuerint præſentes. *Conſtit. fol. 13.*

In Livonia, eodem modo, ut in Regno & M. Duc. Lithvaniæ, judicia debent exerceri. Officiales terreſtres & Caſtrenſes jusjurandum præſtare debent ſecundum formulam jurisjurandi à Lithvanicis judicibus præſtari ſoliti. Appellatio à dictis judiciis Livonicis,

Digitized by Google

ſi cauſa qvingentos excedit florenos, datur ad judicium Regium Aſſeſſoriale. Aſſidet tunc etiam Referendarius, vel Notarius Magni Ducatus Lithvaniæ, cui Livoni adhuc alium ſuæ Nationis ſub titulo Secretarii adjungere debent. Judicantur autem illæ cauſæ à Livonicis Judiciis ad judicium Aſſeſſoriale devolutæ Januario & Februario menſibus. Decreta ſignantur ſigillo Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ. *Conſtit. fol. 32. ſeq. tit. Ordinatia*.

INDEX RERUM.

Primus numerus nempè Romanus, notat librum; Secundus caput; Tertius ut & ſeqventes, numerum capitis.

A.

Abbatias concedit Rex. II. 2. 10. *pr.*
Abdicatio Regni ſpontanea. II. 1. 5.
prohibetur. *ibid.*
Abſtemius Rex Jagello, ejusqve Patruelis Witoldus. I. 2. 15.
Academia Cracovienſis. II. 2. 4. *fin.*
Vilnenſis. II. 2. 4. *fin.*

Samo-

Samoſcienſis. *ibid.*
Adalbertus Pruſſorum Apoſtolus. I.2.7.
Advocatiæ qvædam Nobilibus conferuntur. II. 2. 10.
Advocati Bonorum Eccleſiaſticorum,& ſecularium militare coguntur. II. 8.2.
Advocati ſ. Cauſarum Patroni in judiciis Nobilium ſunt Nobiles. II, 5.16.
Æqvalitas Nobilitatis Polonicæ. II. 5.10.
Æſymneticum Regnum. II.9.1.
Agraria Contributio. II.2.8.
Alternatio inter Senatores qvosdam. II. 3. 14. *ſeq.*
Alternatio Judicii Tribunalitii Minſcii & Novogrodci. II. 7.16.
Alternatio in eligendo Nunciorum Terreſtrium Marſchalco. II. 1. 10. & 12. II. 6. 12.
Alternatio Comitiorum. II.6.2.
Alternatio Comitiorum Pruſſiæ. II.6.10.
Appellationes à judiciis. II.2. 6. II. 7. 14. *ſeqq.*
Armorum jus qvomodo competat Regi. II. 2. 7.
Arma Polonorum. II.8.22.
Arces & fortalitia. II. 8.22.
Arma ſive inſignia Nobilium. II. 5.2.
Archiepiſcopi Polonici. II. 3. 2. & 12. *ſeqq.*
Archiepiſcopi Græcæ Religionis Senatores. II. 3.9.
Archiepiſcopus Gneſnenſis ejusqve Dignitas,

tas, Prærogativæ, titulus. II. 3. 12.
an præcedat Cardinalem. *ibid.* n.13.
eſt Canonicus Natus Plocenſis. *ibid.* n.12
Arreſtatio Bonorum Nobilium. II.5.13.
Arriani Polonia expulſi. II.2.4.
Aſſeſſoriale judicium. II.7.35.
Aſſiſtentes Regis in Coronatione. II.1.20.
Aſylum eſt cujusqve Nobilis domus. II. 5. 13.
Auriculis abſciſſis implentur novem ſacci. II. 1. 23.
Aurei Velleris Ordinem Rex Michaël recipit. II.1.23.
Auxilia externa Reges non accerſunt ſine conſenſu Reip. II. 2.7.
Auxilia aliis non mittunt Reges ſine conſenſu Reip. *ibid.*

B

Barbara Radzivilia conjux Regis Sigismundi Auguſti. II. 2.15.
Barbaricum Regnum. II. 8.1.
Barones in Polonia. II.5.6. & II.2.12.
Basko Scriptor Polonicus antiqvus ineditus. I.2.3.
Belli gerendi jus. II.2.7.
Bellum propriis ſumptibus gerit Nobilitas. II. 5. 19. II.8.1.
Bellum Sacerdotale in Pruſſia. II.2.10.
Bilungus habet Marchiam Brandeburgicam. I.5.2.

Bona

Digitized by Google

Bona Caduca Rex aliis confert. II. 2. 14.
Bona hæreditaria Rex an habeat. II. 2. 16.
Bona Terreſtria ſoli Nobiles poſſident, exceptis qvibusdam Civitatibus. II. 5. 18.
Bona Terreſtria Civitates Pruſſicæ poſſunt poſſidere. *ibid.*
Bonorum menſæ Regiæ auctio & diminutio prohibita. II. 2. 14.
Bonorum Regiorum reviſio tempore Interregni. II. 1. 10.
Bona ſpiritualium Terreſtria ſubſunt, Judicio Terreſtri & Tribunalitio. II. 7. 21.
Boleslaus I. Rex Polon. I. 2. 7.
Regiam coronam an acceperit ab Imperatore. I. 2. 7.
Boves integri aſſati in Coronatione. II. 1. 22. *fin.*
Brandeburgum. I. 5. 3.
Burggrabii. II. 4. 4.
Butovv Territorium. I. 6. 12.
Byki Barones. II. 5. 6.

C.

Caduca Bona Rex ſibi non retinet, ſed aliis confert. II. 2. 14. II. 6. 14.
Camenecia Podoliæ condita. I. 9. 10.
capta à Turcis. I. 10. 6.
Camerarii Palatinorum, Succamerariorum, Judicum & Subjudicum olim habuere jus ſententiæ dicendæ in judiciis Terreſtribus. II. 7. 3.

Digitized by Google

Camerarius Succamerarii judicia limitum exercet. II.7.12.
Caminenſis Epiſcopatus in Pomerania, an à Miecislao Principe Poloniæ conditus. II.3.2.
Cancellarii creantur in Comitiis. II.2.10.
Cancellariorum in Regno alter eſt Epiſcopus. II. 3. 17. & 18.
Cancellarii jam non poſſunt eſſe Duces Belli. II.3.17.
Cancellariorum munia. II.3.18. II.7.35. II.6.13.
Candidati Regni Poloniæ. II.1.13. & 14. in loco Electionis non adſunt. II. 1.14.
Canonicatus diſtribuit Rex. II.2.10.
Capitanei cum & ſine jurisdict. II. 1. 9. II. 4.4.
Capitanei Majoris Minorisqve Poloniæ generales. II.3.19.
Capitaneus Samogitiæ multos Palatinos præcedit. II.3.15.
Capitanei præcedunt officiales Terreſtres excepto Succamerario. II.4.4. II.6.7.
Capitanei Majoris Minorisqve Poloniæ exercent judicia Caſtrenſia. II. 7.8. In Lithvania non ubiqve. *ibid.*
Capitanei locum præparant Comitiolis & Judiciis. II.6. 6. II.7.20
Capituli Plocenſis Bona. II.3.14.
Captivari non poſſunt Nobiles, niſi jure victi. II. 5.14.
Captos ab hoſte Nobiles in Expeditione generali Rex redimit II.8.8.

Ca-

Capturalia judicia particularia & generalia. II. I.9. II. 7.33.
Capronæ Polonorum unde. I. 2. 11.
Cardinales an ſint in Polonia, & qvem locum habeant. II.3.13.
Caroli Chodkievicii laus. II. 8. 7.
Caſimirus I. ex monacho Rex. I.2.11.
Caſimiro II. colaphus à Conario infringitur. I. 2. 11.
Caſimirus Magnus excolit Poloniam per Germanos. I.2.11. *fin.*
Caſimirus Jagellonides Pruſſiam in Patrocinium ſuum recipit. I.7.9.
Caſtellani. II.3.3. & 16.
Caſtellanus Cracovienſis, cur omnes Palatinos præcedat. II. 3.15.
Caſtellani Vilnenſis & Trocenſis multos antecedunt Palatinos. II. 3.15.
Caſtrenſia judicia. II. 7. 8. *ſeq.*
Cenſus. II. 8. 5.
Cerâ rubrâ Nobilibus licet ſignare. II.5.19.
Cerâ viridi ſignant cives. ibid.
Chodkievicii Comites. II. 5.5.
Chodkievicii Caroli encomium. II. 8.7.
Cholbergenſis Epiſcopatus. II. 3. 2.
Chriſtoph. Pac Cancellarius. II.3.17.
Citationes ex judicio Terreſtri. II. 7. 6.
Citationes ex judicio qvod vocatur Poſitio Librorum. II. 7. 7.
Citationes ex judicio Caſtrenſi. II.7.10.

ex

Digitized by Google

ex Officio Succamerariali. II. 7.12.
ex aliis judiciis. *eod. cap.*
Civium judicia. II.7.34.
Cives non poſſident Bona Terreſtria. II. 4. 18.
Civitates Pruſſicæ poſſunt poſſidere Bona Terreſtria. *ibid.*
Civitates Pruſſicæ habent jus in Electione Regis. II 1.15. non eunt ad Comitia. II 6.10.
Civitates jura Nobilitim habentes, Cracovia & Vilna. II. 5.21.
Civuni. II.4.3. II 6.7.
Claves Urbis Cracovienſis Regi traduntur. I. 1.19. & 23.
Coli & Corcini Comitiola generalia. II.6.9.
Colaphus Caſimiro infractus. I.2.11.
Colloqvia generalia. II. 7. 14.
Commiſſarii. II.2.6. II.7.13. & 30.
Commiſſio ad ſtipendia militum exſolvenda. II.7.30.
Comites in Polonia. II.2.12. II 5.5. utrum fuerit officium judicis. II.5.7.
Comitiola. II.1.9. & 11. II.6.5.
Comitia Regni & Magni Duc. Lithvan. generalia. II.6.
Comitia Coronationis. II.1.19. & 24.
Comitia Electionis II.1.12.
Comitiorum tempus. II.6.3. & 4.
locus. II.6.2.
Comitia generalia ſingularum gentium, nempe

Digitized by Google

pe Majoris Poloniæ, Minoris Poloniæ, Maſoviæ, Pruſſiæ, Lithvan. II. 6.9
Comitiola Relationum. II. 6.19.
Comitialis morbus. II. 6.20.
Confuſione Regi Poloniā dicunt multi. II. 9.7.
Confœderatio generalis. II. 1.10.
Confœderatio dicitur Kaptur. II. 1.9.
Conjugium Regis. II. 2.15.
Conſilia PoſtComitialia. II. 6.20.
Conſilium Regis Senatorium, qvod in aula Regis reſidet. II. 6. *ult*.
Conſules & Senatores qvomodo differant. II. 5.21.
Conſtitutiones dicuntur, qvæ antea Statuta. II. 2.5.
ſcribuntur Polonicâ lingvâ, cùm antea ſcriptæ fuerint lingvâ latinâ. *in Præfat. ad Lectorem*. II. 2.5. II. 6.18.
Conſtitutiones ſolutis ſine fructu Comitiis non ſcribuntur. II. 6.18.
Contributiones, earumqve varia genera. II. 2.8
Conventus generales. II. 6.9.
Convocatio generalis tempore Interregni. II. 1.8. & 10. ejus cauſæ. *ibid.* duæ hebdomadæ ei deſtinatæ. *ibid.*
Coronatio Regis. II. 1.19. *ſeqq.*
Coronationis locus Cracovia. II. 1.20.
Coronatio Reginæ. II. 1.25.
Coſaci an eligant Regem. II. 1.15.

Coſa-

Digitized by Google

Coſacorum origio & militia. II.8.15. *ſeqq.*
Cracovia condita. I.2.5.
Cracoviæ Germani multa Privilegia adipiſcuntur. I.2.11. *fin.*
Cracoviæ Rex coronatur. II.1.20.
Credentiales literæ in Senatu, à qvo legantur tempore Interregni. II.1.13.
Croſnenſis Ducatus avellitur à Polonia. I.3.5.
Criminales cauſæ. II. 7.8.21.23.
Culmenſis Epiſcopus. II. 3.2.
Cunigundæ Reginæ Polon. conjugium. I.2.11
Curſus eqvorum inſtitutus. I.2.5.

D.

DEcreta Comitialia. II.6.18.
Denarius S. Petri. I. 2.11.
Deum qvæ ſibi reſervaſſe dixerit Stephanus Rex. I.2.14.
Deputati ad Tribunal. II.7.18.
Depoſitio ſive Dejectio Regum in Polonia. II.1.4.
Dignitates & Officia nec augentur nec minuuntur à Rege. II.2.10.
Dignitates & Officia conferuntur intra 6. hebdomadas, vel initio Comitiorum. II. 2.10. II. 6.14.
Dictatores Romani. II.9.1.
Diſſentientibus pax confirmatur in Pactis Conventis. II.2.4.

Diſſen-

Digitized by Google

Diſſentientium nomine qvinam appellentur. *ibid. poſt med.*
Diſtrictus in Polonia. I. 11. *ult.* II. 6. 5. II. 7. 4.
Diviſiones Poloniæ variæ. II. *cap. 11. per tot.*
Doroszenko II. 8. 20.
Drahimum. I. 5. 8.
Duces an creentur in Polonia. II. 2. 12. II. 5. 4.
Duces ex Regio ſangvine oriundi, an fuerint olim in Senatu. II. 3. 10.
Duces ex Regio ſangvine non poſſident Bona Terreſtria. II. 2. 16.
Ducum Belli poteſtas. II. 4. 1. II. 8. 6. & 21.
Duces Visnieviecii, Czartoryſcii, Radzivilii & alii. II. 5, 4.

E.

ECcleſiaſtica judicia. II. 7. 37. *ſeq.*
Eccleſiaſtica munera Rex confert. II. 2. 10.
Eccleſiaſticorum Bona terreſtria ſubſunt judicio Tribunalitio. II. 7. 21.
Eccleſiaſtici qvomodo militent in expeditione generali. II. 8. 3.
Electio in Polonia. I. 2. 12.
Elbingenſes habent jus monetæ cudendæ. II. 2. 9.
Eligendi Regis ritus non præſcriptus. II. 1. 6.
Electionis Regiæ locus. II. 1. 15.
Electio nunc libera. I. 2. 10. II. 1. 2. II. 2. 3.
Epiſcopi Polonici nutant in Religione. II. 2. 4.
Epi-

Digitized by Google

rationes qvoqve militum in Polonia qvis non novit? Imò inter ipſos Polonos communi proverbio jactatur illud: POLONIA CONFUSIONE REGITUR. Verùm neqve hæc gloriam inclytæ gentis hujus infringunt, cùm ſeditionum talium Exempla rara ſint, neqve apud alias gentes deſint. Ad proverbium illud reſpondet Illuſtriſſimus Andreas de Pilca Corycinius Caſtellanus Vislicenſis: *Multa,* inqviens, *mira paradoxa in hoc ævo legi. Illud verò eſt culmen omnium paradoxorum, in qvod conſentiunt moderna ora cum veteribus, & dicitur jam bis mille annis ab incunabulis hujus Regni;* CONFUSIONE REGITUR POLONIA. *Felix illa Confuſio dicenda, qvæ inter tot ſudata bella & pericula Virgo hujus gentis gloria eſt eluctata.* Hæc Coricinius *in Perſpectiva Politica cap. 6. pag. 103.*

TANTUM.

ADDEN-

ADDENDA.

COnſtitutiones Anni 1677. typis exſcriptæ ſunt, cũm jam opuſculum hoc ſub prælo ſudaret, adeò, ut omnia dicti anni decreta huc pertinentia ſupra non potuerint annotari. Hæc itaqve ex dictis Conſtitutionibus adjicienda ſunt.

Ad lib. I. cap. XI.

Auſtralis Livoniæ imperio Polonico ſubjectæ Ordinatio jam pridem promiſſa, hoc demum anno edita eſt, in qva Livonia neqve ad Regnum neqve ad M. Duc. Lithvaniæ refertur, ſed manet utriqve genti communis, habetqve peculiaria ſua jura & privilegia. In electione namqve Senatorum illud obſervari jubetur, ut primò eligatur Polonus, poſt ejus obitum Lithvanus, & tandem Livonus. Ordinarias verò contributiones Livoni alternis annis Theſauro Regni Poloniæ & Magni Duc. Lithvaniæ inferre jubentur. *Vid. Conſtit. fol. 32. ſeq. tit. Ordinatia.* Reliqva in jam jam ſeqventibus adjiciemus.

Ad lib. II. cap. III.

In Pactis Olivenſibus cum Svecis An. 1660. initis abrogatæ ſunt Dignitates Senatoriæ in Livonia; qvoniam tamen pars auſtralis Livoniæ Polonis per Pacta illa relicta eſt, inſtituti jam ſunt tres ibidem Senatores, videlicet Epiſcopus Palatinus & Caſtellanus, ſub titulo generali Ducatus Livoniæ, ita, ut dicantur Epiſco-

ſcopus Ducatus Livoniæ, Palatinus Ducatus Livoniæ & Caſtellanus Ducatus Livoniæ. *Conſtit. fol. 32. ſeq.*

Ad lib. II. cap. IV.

In Palatinatu Podlachiæ inſtituitur Tribunus, daturqve ipſi locus poſt Enſiferum *fol. 31.*

In M. Duc. Lithvan. inter Magiſtratus Diſtrictuum minores talis inſtituitur ordo; ut poſt Officium Caſtrenſe demum ſeqvantur Podczaſzy, Czeſnik, Horodniczy, Skarbnik, Lovvczy, Moſtovvniczy, Budovvniczy. *Inter Conſtit. Lithvan. fol. 18. tit. Opiſanie.*

Ad lib. II. cap. V.

Qvi antehac ad jura Nobilitatis admiſſi ſunt, non commendante eos Rege, neqve Ducibus Belli, prærogativâ hâc uti prohibentur, usqve ad deciſionem ſeqventium Comitiorum. *Conſtit. fol. 42.*

Ad lib. II. cap. VI.

Promiſi in ipſo Opuſculo Conſtitutionem me additurum de Marſchalcis Nunciorum Terreſtrium, ſed nullam in Volumine Conſtitutionum hujus anni reperio; unde colligere licet, poſt multas controverſias ea de re agitatas nihil tandem certi determinatum eſſe.

Comitia Relationum Ducatui Zatorienſi An. 1667. conceſſa, nunc approbantur. *Conſtit. fol. 16. tit. Aſſecuracya.*

Palatinatus Podoliæ ob deſtructam Haliciam Comitia Ante- & PoſtComitialia Leopoli habe-

habere debet, donec Halicia reſtauretur. *Conſtit. fol. 18. tit. Seymiki.*

Livoni Nuncios ad Comitia mittendos eligant Duneburgi. *Conſtit. fol. 33.*

Tertia Imperii Polonici Comitia generalia Grodnæ debent ordinariè celebrari. *Inter Conſtit. Lithvan. fol. 10.*

Ad lib. II. cap. VII.

Palatinatui Belzenſi duo conceduntur Deputati ad Tribunal mittendi. *Conſtit. fol. 12. tit. Declaracya.*

Ex Palatinatu Lublinenſi duo mittuntur ad Tribunal Deputati, ita ut ſemel uterqve ex dicto Palatinatu, deinde verò alter ex Palatinatu Lublinenſi, alter ex terra Lukovienſi eligatur. *fol. 12. tit. Deputat.*

Judicia Succameralia Terreſtria & Caſtrenſia ſtatis temporibus, etiam tempore Comitiorum generalium, exerceantur, ita tamen, ut illi, qvi in Comitiis cauſam aliqvam habent, eximantur usqve ad Comitia Relationum. Producere tamen debent à Marſchalco teſtimonium, qvod in Comitiis fuerint præſentes. *Conſtit. fol. 13.*

In Livonia, eodem modo, ut in Regno & M. Duc. Lithvaniæ, judicia debent exerceri. Officiales terreſtres & Caſtrenſes jusjurandum præſtare debent ſecundum formulam jurisjurandi à Lithvanicis judicibus præſtari ſoliti. Appellatio à dictis judiciis Livonicis, ſi cau-

Digitized by Google

ſi cauſa qvingentos excedit florenos, datur ad judicium Regium Aſſeſſoriale. Aſſidet tunc etiam Referendarius, vel Notarius Magni Ducatus Lithvaniæ, cui Livoni adhuc alium ſuæ Nationis ſub titulo Secretarii adjungere debent. Judicantur autem illæ cauſæ à Livonicis Judiciis ad judicium Aſſeſſoriale devolutæ Januario & Februario menſibus. Decreta ſignantur ſigillo Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ. *Conſtit. fol. 32. ſeq. tit. Ordinatia.*

INDEX RERUM.

Primus numerus nempè Romanus, notat librum; Secundus caput; Tertius ut & ſeqventes, numerum capitis.

A.

ABbatias concedit Rex. II. 2. 10. *pr.*
Abdicatio Regni ſpontanea. II. 1. 5.
prohibetur. *ibid.*
Abſtemius Rex Jagello, ejusqve Patruelis Witoldus. I. 2. 15.
Academia Cracovienſis. II. 2. 4. *fin.*
Vilnenſis. II. 2. 4. *fin.*

Samo-

Samoſcienſis. *ibid.*
Adalbertus Pruſſorum Apoſtolus. I. 2. 7.
Advocatiæ qvædam Nobilibus conferuntur. II. 2. 10.
Advocati Bonorum Eccleſiaſticorum, & ſecularium militare coguntur. II. 8. 2.
Advocati ſ. Cauſarum Patroni in judiciis Nobilium ſunt Nobiles. II. 5. 16.
Æqvalitas Nobilitatis Polonicæ. II. 5. 10.
Æſymneticum Regnum. II. 9. 1.
Agraria Contributio. II. 2. 8.
Alternatio inter Senatores qvosdam. II. 3. 14. *ſeq.*
Alternatio Judicii Tribunalitii Minſcii & Novogrodci. II. 7. 16.
Alternatio in eligendo Nunciorum Terreſtrium Marſchalco. II. 1. 10. & 12. II. 6. 12.
Alternatio Comitiorum. II. 6. 2.
Alternatio Comitiorum Pruſſiæ. II. 6. 10.
Appellationes à judiciis. II. 2. 6. II. 7. 14. *ſeqq.*
Armorum jus qvomodo competat Regi. II. 2. 7.
Arma Polonorum. II. 8. 22.
Arces & fortalitia. II. 8. 22.
Arma ſive inſignia Nobilium. II. 5. 2.
Archiepiſcopi Polonici. II. 3. 2. & 12. *ſeqq.*
Archiepiſcopi Græcæ Religionis Senatores. II. 3. 9.
Archiepiſcopus Gneſnenſis ejusqve Dignitas,

tas, Prærogativæ,titulus. II. 3. 12.
an præcedat Cardinalem. *ibid.* n.13.
eſt Canonicus Natus Plocenſis. *ibid.* n.12
Arreſtatio Bonorum Nobilium. II.5.13.
Arriani Polonia expulſi. II.2.4.
Aſſeſſoriale judicium. II.7.35.
Aſſiſtentes Regis in Coronatione. II.1.20.
Aſylum eſt cujusqve Nobilis domus. II. 5. 13.
Auriculis abſciſſis implentur novem ſacci. II. 1. 23.
Aurei Velleris Ordinem Rex Michaël recipit. II.1.23.
Auxilia externa Reges non accerſunt ſine conſenſu Reip. II. 2.7.
Auxilia aliis non mittunt Reges ſine conſenſu Reip. *ibid.*

B.

BArbara Radzivillia conjux Regis Sigismundi Auguſti. II. 2.15.
Barbaricum Regnum. II. 8.1.
Barones in Polonia. II.5.6. & II.2.12.
Basko Scriptor Polonicus antiqvus ineditus. I.2.3.
Belli gerendi jus. II.2.7.
Bellum propriis ſumptibus gerit Nobilitas. II. 5. 19. II.8.1.
Bellum Sacerdotale in Pruſſia. II.2.10.
Bilungus habet Marchiam Brandeburgicam. I. 5. 2.

Bona

Bona Caduca Rex aliis confert. II. 2. 14.
Bona hæreditaria Rex an habeat. II. 2. 16.
Bona Terreſtria ſoli Nobiles poſſident, exceptis qvibusdam Civitatibus. II. 5. 18.
Bona Terreſtria Civitates Pruſſicæ poſſunt poſſidere. *ibid.*
Bonorum menſæ Regiæ auctio & diminutio prohibita. II. 2. 14.
Bonorum Regiorum reviſio tempore Interregni. II. 1. 10.
Bona ſpiritualium Terreſtria ſubſunt, judicio Terreſtri & Tribunalitio. II. 7. 21.
Boleslaus I. Rex Polon. I. 2. 7.
Regiam coronam an acceperit ab Imperatore. I. 2. 7.
Boves integri aſſati in Coronatione. II. 1. 22. *fin.*
Brandeburgum. I. 5. 3.
Burggrabii. II. 4. 4.
Butovv Territorium. I. 6. 12.
Byki Barones. II. 5. 6.

C.

Caduca Bona Rex ſibi non retinet, ſed aliis confert. II. 2. 14. II. 6. 14.
Camenecia Podoliæ condita. I. 9. 10.
capta à Turcis. I. 10. 6.
Camerarii Palatinorum, Succamerariorum, Judicum & Subjudicum olim habuere jus ſententiæ dicendæ in judiciis Terreſtribus. II. 7. 3.

Digitized by Google

Camerarius Succamerarii judicia limitum exercet. II.7.12.
Caminenſis Epiſcopatus in Pomerania, an à Miecislao Principe Poloniæ conditus. II.3.2.
Cancellarii creantur in Comitiis. II.2.10.
Cancellariorum in Regno alter eſt Epiſcopus. II. 3. 17. & 18.
Cancellarii jam non poſſunt eſſe Duces Belli. II.3.17.
Cancellariorum munia. II.3.18. II.7.35. II.6.13.
Candidati Regni Poloniæ. II.1.13. & 14. in loco Electionis non adſunt. II. 1.14.
Canonicatus diſtribuit Rex. II.2.10.
Capitanei cum & ſine jurisdict. II. 1. 9. II. 4.4.
Capitanei Majoris Minorisqve Poloniæ generales. II.3.19.
Capitaneus Samogitiæ multos Palatinos præcedit. II.3.15.
Capitanei præcedunt officiales Terreſtres excepto Succamerario. II.4.4. II.6.7.
Capitanei Majoris Minorisqve Poloniæ exercent judicia Caſtrenſia. II. 7.8. In Lithvania non ubiqve. *ibid.*
Capitanei locum præparant Comitiolis & Judiciis. II.6. 6. II.7.20
Capituli Plocenſis Bona. II.3.14.
Captivari non poſſunt Nobiles, niſi jure victi. II. 5.14.
Captos ab hoſte Nobiles in Expeditione generali Rex redimit II.8.8.

Capturalia judicia particularia & generalia. II. 1.9. II. 7.33.
Capronæ Polonorum unde. I. 2. 11.
Cardinales an ſint in Polonia, & qvem locum habeant. II.3.13.
Caroli Chodkievicii laus. II. 8.7.
Caſimirus I. ex monacho Rex. I.2.11.
Caſimiro II. colaphus à Conario infringitur. I. 2. 11.
Caſimirus Magnus excolit Poloniam per Germanos. I.2.11. *fin.*
Caſimirus Jagellonides Pruſſiam in Patrocinium ſuum recipit. I.7.9.
Caſtellani. II.3.3. & 16.
Caſtellanus Cracovienſis, cur omnes Palatinos præcedat. II. 3.15.
Caſtellani Vilnenſis & Trocenſis multos antecedunt Palatinos. II. 3.15.
Caſtrenſia judicia. II. 7. 8. *ſeq.*
Cenſus. II. 8. 5.
Cerâ rubrâ Nobilibus licet ſignare. II.5.19.
Cerâ viridi ſignant cives. ibid.
Chodkievicii Comites. II. 5.5.
Chodkievicii Caroli encomium. II. 8.7.
Cholbergenſis Epiſcopatus. II. 3. 2.
Chriſtoph. Pac Cancellarius. II.3.17.
Citationes ex judicio Terreſtri. II. 7. 6.
Citationes ex judicio qvod vocatur Poſitio Librorum. II. 7. 7.
Citationes ex judicio Caſtrenſi. II.7.10.

ex

Digitized by Google

ex Officio Succamerariali. II. 7. 12.
ex aliis judiciis. *eod. cap.*
Civium judicia. II.7.34.
Cives non poſſident Bona Terreſtria. II. 4. 18.
Civitates Pruſſicæ poſſunt poſſidere Bona Terreſtria. *ibid.*
Civitates Pruſſicæ habent jus in Electione Regis. II 1.15. non eunt ad Comitia. II 6.10.
Civitates jura Nobilium habentes, Cracovia & Vilna. II. 5.21.
Civuni. II.4.3. II 6.7.
Claves Urbis Cracovienſis Regi traduntur. I. 1.19. & 23.
Coli & Corcini Comitiola generalia. II.6.9.
Colaphus Caſimiro infractus. I.2.11.
Colloqvia generalia. II. 7. 14.
Commiſſarii. II.2.6. II.7.13. & 30.
Commiſſio ad ſtipendia militum exſolvenda. II.7.30.
Comites in Polonia. II. 2.12. II 5.5. utrum fuerit officium judicis. II.5.7.
Comitiola. II.1.9. & 11. II.6.5.
Comitia Regni & Magni Duc. Lithvan. generalia. II.6.
Comitia Coronationis. II.1.19. & 24.
Comitia Electionis. II.1.12.
Comitiorum tempus. II.6.3. & 4.
locus. II.6.2.
Comitia generalia ſingularum gentium, nem-

pe

pe Majoris Poloniæ, Minoris Poloniæ, Maſoviæ, Pruſſiæ, Lithvan. II.6.9
Comitiola Relationum. II.6.19.
Comitialis morbus. II.6.20.
Confuſione Regi Poloniā dicunt multi. II.9.7.
Confœderatio generalis. II.1.10.
Confœderatio dicitur Kaptur. II.1.9.
Conjugium Regis. II.2.15.
Conſilia PoſtComitialia. II.6.20.
Conſilium Regis Senatorium, qvod in aula Regis reſidet. II.6. *ult.*
Conſules & Senatores qvomodo differant. II.5.21.
Conſtitutiones dicuntur, qvæ antea Statuta. II.2.5.
ſcribuntur Polonicâ lingvâ, cùm antea ſcriptæ fuerint lingvâ latinâ. *in Præfat. ad Lectorem.* II.2.5. II.6.18.
Conſtitutiones ſolutis ſine fructu Comitiis non ſcribuntur. II.6.18.
Contributiones, earumqve varia genera. II.2.8
Conventus generales. II.6.9.
Convocatio generalis tempore Interregni. II.1.8.& 10. ejus cauſæ. *ibid.* duæ hebdomadæ ei deſtinatæ. *ibid.*
Coronatio Regis. II.1.19. *ſeqq.*
Coronationis locus Cracovia. II.1.20.
Coronatio Reginæ. II.1.25.
Coſaci an eligant Regem. II.1.15.
Coſa-

Coſacorum origio & militia. II. 8. 15. *ſeqq.*
Cracovia condita. I. 2. 5.
Cracoviæ Germani multa Privilegia adipiſcuntur. I. 2. 11. *fin.*
Cracoviæ Rex coronatur. II. 1. 20.
Credentiales literæ in Senatu, à qvo legantur tempore Interregni. II. 1. 13.
Croſnenſis Ducatus avellitur à Polonia. I. 3. 5.
Criminales cauſæ. II. 7. 8. 21. 23.
Culmenſis Epiſcopus. II. 3. 2.
Cunigundæ Reginæ Polon. conjugium. I. 2. 11
Curſus eqvorum inſtitutus. I. 2. 5.

D.

DEcreta Comitialia. II. 6. 18.
Denarius S. Petri. I. 2. 11.
Deum qvæ ſibi reſervaſſe dixerit Stephanus Rex. I. 2. 14.
Deputati ad Tribunal. II. 7. 18.
Depoſitio ſive Dejectio Regum in Polonia. II. 1. 4.
Dignitates & Officia nec augentur nec minuuntur à Rege. II. 2. 10.
Dignitates & Officia conferuntur intra 6. hebdomadas, vel initio Comitiorum. II. 2. 10. II. 6. 14.
Dictatores Romani. II. 9. 1.
Diſſentientibus pax confirmatur in Pactis Conventis. II. 2. 4.

Diſſen-

Digitized by Google

Diſſentientium nomine qvinam appellentur. *ibid. poſt med.*
Diſtrictus in Polonia. I. 11. *ult.* II. 6. 5. II. 7. 4.
Diviſiones Poloniæ variæ. II. *cap. 11. per tot.*
Doroszenko II. 8.20.
Drahimum. I. 5.8.
Duces an creentur in Polonia. II.2.12. II.5.4.
Duces ex Regio ſangvine oriundi, an fuerint olim in Senatu. II. 3.10.
Duces ex Regio ſangvine non poſſident Bona Terreſtria. II.2.16.
Ducum Belli poteſtas. II.4.1. II.8.6. & 21.
Duces Visnieviecii, Czartoryſcii, Radzivilii & alii. II. 5.4.

E.

Eccleſiaſtica judicia. II. 7. 37. *ſeq.*
Eccleſiaſtica munera Rex confert. II.2.10.
Eccleſiaſticorum Bona terreſtria ſubſunt judicio Tribunalitio. II. 7. 21.
Eccleſiaſtici qvomodo militent in expeditione generali. II. 8.3.
Electio in Polonia. I.2.12.
Elbingenſes habent jus monetæ cudendæ. II. 2. 9.
Eligendi Regis ritus non præſcriptus. II.1.6.
Electionis Regiæ locus. II.1.15.
Electio nunc libera. I.2.10. II.1.2. II.2.3.
Epiſcopi Polonici nutant in Religione. II.2.4.

Epi-

Epiſcopatus confert Rex, cui vult. II.2.10.
Epiſcopatus in Polonia qvot ſint. II. 3. 2. & 14.
Epiſcopi an ſoli fuerint olim Senatores. II. 3.2. & 3.
Epiſcopus Cracovienſis eſt Dux Severiæ. II. 3. 14.
Epiſcopus Varmienſis eſt Princeps Varmienſis. *ibid.*
Epiſcopus Plocenſis eſt Princeps Pultovienſis. *ibid.*
Epiſcopi priores non poſſunt eſſe Cancellarii. II. 3. 17.
Eqvites dicuntur Nobiles. II.8.1.
Exercitus Polonici tarditas. II. 8.11.
Exeqviæ Regum. II. 1.3. & 19.
Exeqvutio Decretorum Capitaneis competit. II. 7. 22.
Exorbitantiæ. II. 1. 12. qvid ſint, & qvomodo judicentur. *ibid.*
Expeditio generalis. II.8.1. *ſeqq.* Rex ei ipſe præeſt. II. 8. 8.
Exteri an in Reges eligendi. II.1.14.
Exteri non admittuntur ad Dignitates. II.2.10.

F.

FAmiliæ Nobilium. II.5.1. ſeq. & 24.
Familiaritas Principis cum ſubditis nimia. I, 2. 11.
Faſcia linea in ſacris Polonorum. I.2,11.

Fer-

Digitized by Google

Ferreis ſoleis mos ocreas muniendi apud Polonos, unde originem trahat. I.2.5.
Fides Polonorum erga Reges. II.9.6.
Finium regundorum cauſæ pertinent ad judicium Succamerariale. II.7.12.
Fines ſ. termini Imperii Carolini. I.2.8.
Fines Poloniæ Seculo decimo tertio. I.2.11.
Firleji Barones. II.5.6.
Fiſci Regii cauſæ. II.7.25. & 35.
Fodinarum jus habent Nobiles Poloni in ſuo qvisqve fundo. II.5.13. *fin.*
Forma Reipubl. Polonicæ. II. 9. *per tot.*
Fortalitia Polonica. II.2.7. II.8. *ult.*
Franciſcus Erdmannus Dux Saxoniæ indigenatum accipit in Polonia. II.5.4.
Franciſcus Marinius notatus. I.2.8. II.1.2. & 14. II.2.15. II.8.11.
Fridericus Wilhelmus Elect. Brandeb. I.7.12.
Fumalis collecta. II.2.8.
Frauſtatenſe territorium. I.3.6.

G.

GAllus Scriptor Polonicus antiqvus nondum editus. I.2.3.
Gamratus Epiſcopus eluſus. II.5.15.
Gedanenſes habent jus rubrâ cerâ ſignandi. II.5.19. habent jus monetæ cudendæ. II.2.9. Habent jus in Electione Regis. II.1.15.

Generalis motio. II.8.1. *ſeqq.*
Generalia Comitia. II.6. *per tot.*
Gentes in Polonia duæ. I.11.2. alio reſpectu ſunt tres gentes. I.11.3.
Georgius Wilhelmus Elect Brandeb. I.7.11.
Germanicæ gentes antiqvæ. I.1.2.
Germanicis Imperatoribus an ſubjecta fuerit olim Polonia. I.2.8. & 9.
Germani excolunt Poloniam. I.2.11. *fin.*
Gothi eorumqve origo. I.1.2. *& ſeq.*
Gorcani Comites. II.5.5.
Græci Uniti & non Uniti. II.2.4.
Græci Epiſcopi in Senatu. II.3.9.
Grodnæ in Lithvania tertia qvæqve Comitia celebrari debent. II.6 2.
Grudenti & Mariæburgi alternatim habentur Comitia Pruſſiæ Generalia. II.6.9. & 10.

H.

HÆres Poloniæ. I.2.7.10.17.
Heroicum Regnum. II.9.1. *ſeqq.*
Hiſtoriæ Polonicæ Veteris veritas. I.2.2. *ſeq.*
Homagium Regi præſtatur. II.1.23.
Homicidia in Polonia qvomodo puniantur. II.5.17.
Horodniczy. II.4.3.
Hoſius Cardinalis & Epiſcopus Varmienſis ex plebejo genere. II.5.15.
Hoverbekii Barones. II.5.6.

Je-

I.

JEſuitæ expelluntur ex Svecia. I.2.14.
Imperium Polonicum olim abſolutum. II.2.1.
Incompatibilia. II.3.16. & 17. II.2.10. II.7.8. II. 8.21.
Indigenatus jus. II.2.12.
Indigenæ tantum ad officia promoventur. II.2.10.
Injuriæ ſimplices qvid ſint. II.7.2.
Inſignium Polonicæ Nobilitatis denominatio unde deſumpta. II.5.2.
Inſignia Nobilitatis Polonicæ coronata. II. 5. 19.
Inſtigator. II.4.2. II.7.25.
Interregnorum occaſiones. II.1.3.
Interrex Poloniæ eſt Archiepiſcopus Gneſnenſis. II.2.7.
Interregi qvidam adjunguntur. *ibid.*
Interregni promulgatio. II. 1.8.
Interregni ſecuritas. II. 1.9.
Interregnum qvomodo finiatur. II.1.24.
Interregna Polonorum duplicia. I. 2.15.
Joannes Caſimirus Monaſticâ vitâ relictâ Rex eligitur. I. 2.14.
Joannes Caſimirus Regno ſe abdicat. II. 1. 5.
Joannis Caſimiri cadaver ex Gallia transfertur in Poloniam. II.1.5.
Joannes III. Rex. I. 2.14.
Judæi in Polonia, qvando Privilegia ſint adepti. II. 2.4.

Judicium Terreſtrium Electio. II.2.10. II. 7. 3.
Judices ſive Aſſeſſores judicii Capturalis generalis qvis eligat. II. 1. 12.
Judicium ſummarium ſive Kaptur. II. 1.9. II. 7. 33.
Judicium Marſchalcale. II.1.10. II.7.32.
Judicium generale Kapturale. II.1.12.
Judicia Terreſtria, Caſtrenſia, Succameralia, Commiſſorialia, Tribunalitia, Comitialia, Aſſeſſorialia, Relationum & alia exponuntur lib.II. cap.VII.
Judiciaria poteſtas Regis. II. 2.6.
Judices Terreſtres, Judex, Subjudex & Notarius. II.7.3.
Judices Caſtrenſes. II.7.8. *ſeqq.*
Jus Magdeburgicum. II.2.5.
Judicia qvando ceſſent. II.1.9. II.8.2.
Jus Culmenſe in Civitatibus Pruſſicis. II.7.34.
Juſtitium tempore Interregni. II.1.9. tempore expeditionis bellicæ generalis. II.8.5. *fin.*
Jus Indigenatus. II. 2.12.
Belli. II.2.7.
Tributorum & Vectigalium. II.2.8.
Monetæ cudendæ. II. 2.9.
Magiſtratuum creandorum. II. 2.10.
Nobilitatis conferendæ. II.2.12.
Legatos mittendi. II. 2.13.
Comitia indicendi. II.2.14. & II. 6. 4.
Venationum. II. 2.14.
Fodinarum ſalis & metallorum habent Nobiles Poloni. II.5.13.

Jus vitæ & necis habent Nobiles in ſuos ſubditos. II.5.13.
Jusjurandum Senatorum. II.3.20.
Jusjurandum Regis. II. 1. 17. & 24.
Jusjurandum Electorum Regis. II.1.10.
Jusjurandum Marſchalci Ordinis Eqveſtris. II.1.12. II.6.12.

K.

KAptur unde dicatur. II. 1.9.
Kadlubkonis errores. I. 2.3.
Kadlubko hiſtoriam ſcribit juſſu Caſimiri Juſti. II. 2, 11.
Kiovienſes Duces. II.3.7.
Kmetones. II.1.1. II.5.13.
Kneſii. II. 5. 4. & 7.
Korecii Duces. *ibid.*
Koſaci. II.8.15. *ſeqq.*
jus prætendebant in Elect. Regum. II. 1. 15. Polonis, Moſcovitis, Turcis ſubſunt. I. 10. 6.

L.

LAconicum Regnum. II.9.1.
Latinæ lingvæ uſus in Polonia, cur adeò freqvens. I. 2. 13.
Lauenburg territorium. I.6.12.
Lechus. I.2.5.

Leſcus. I.2.5.
Leſcus. II. & III. *ibid.*
Legati exterorum Principum electioni Regum Poloniæ intereſſe non debent. II.i.13. qvomodo excipiantur. *ibid.* & II. 1.10.
Legum Conditor primus fuit Caſimirus Magnus. II. 2.5.
Leges latinâ olim, nunc verò Polonicâ lingvâ ſcribuntur. II. 2.5.
Leges Saxonicæ in Polonia. *ibid.*
Leges Rex jam non ſolus fert. *ibid.*
Legatos mittendi jus. II.2.13.
Leges in Conclavi Nunciorum prius concipiuntur. II.6.15.
Leges qvomodo ſcribantur. II.2.5. II. 6.18.
Legati à militia immunes. II. 8.2.
Legati à Reſidentia immunes. II. 6. *ult.*
Leſzczynſcii Comites. II.5.5.
Libri judiciorum. II.7.11. *ſeqq.*
Libertas Polonicæ Nobilitatis. II,5.13. *ſeqq.*
Lignicenſis Dux ultimus ex Piaſtea familia. I.2.11.
Limitatum Regnum. II.9.3.
Lipkovvie Tartari. I. 10,6.
Lipſcii Comites. II.5.5.
Lithvania fit Magnus Ducatus. I.9.8.
Lithvania ſub Vitoldo maximè floruit. I.9.15.
Lithvania unitur cum Polonia. I.9.14.
Lithvani prætendebant in aliqvot Palatinatus,

qvi jam ſunt Poloniæ adjuncti. *ibid.*
Lithvania convertitur. I.2.13. I.9. *per tot.*
Literæ univerſales, reſtes dictæ. II.8.7.
Livonia. I.8. *per tot.* pertinet ad Poloniam & Lithvaniam ſimul. I.11. *ult.*
Lubienski correctus. II.3.2.
Lublinenſe Tribunal. II. 7.16.
Lubomirſcius Princeps. II.5.4.
Lubomirſcius excuſat mitram Ducalem. II. 5. 10.
Lubuſſenſe Territorium. I.5.6.
Lucrum qvid ſit. II.7.20.
Luſatia. I.4. *per tot.*
Luſatiam ſibi ſubjecit Boleslaus Primus Rex Poloniæ. I.5.4.
Luſatiæ partem habuere Duces Sileſiæ. I.4.7.
Luſtrum provinciale. II.8.6. & 11.

M.

Magdeburgicum jus. II.2.5.
Magdeburgum olim provocabant Poloni. *ib.*
Magdeburgici juris cauſæ, ubi judicentur. II. 7.34.
Magiſtratus creandi jus. II.2.10.
Magiſtratus non poſſunt minui nec augeri. II. 2.10.
Magiſtratuum collatio tempore Interregni an fieri poſſit. II. 1.18.
Magiſtratuum collatio tùm aliàs, tùm initio

Camerarius Succamerarii judicia limitum exercet. II.7.12.
Caminenſis Epiſcopatus in Pomerania, an à Miecislao Principe Poloniæ conditus. II.3.2.
Cancellarii creantur in Comitiis. II.2.10.
Cancellariorum in Regno alter eſt Epiſcopus. II. 3. 17. & 18.
Cancellarii jam non poſſunt eſſe Duces Belli. II.3.17.
Cancellariorum munia. II.3.18. II.7.35. II.6.13.
Candidati Regni Poloniæ. II.1.13. & 14. in loco Electionis non adſunt. II. 1.14.
Canonicatus diſtribuit Rex. II.2.10.
Capitanei cum & ſine jurisdict. II. 1. 9. II. 4.4.
Capitanei Majoris Minorisqve Poloniæ generales. II.3.19.
Capitaneus Samogitiæ multos Palatinos præcedit. II.3.15.
Capitanei præcedunt officiales Terreſtres excepto Succamerario. II.4.4. II.6.7.
Capitanei Majoris Minorisqve Poloniæ exercent judicia Caſtrenſia. II. 7.8. In Lithvania non ubiqve. *ibid.*
Capitanei locum præparant Comitiolis & Judiciis. II.6. 6. II.7.20
Capituli Plocenſis Bona. II.3.14.
Captivari non poſſunt Nobiles, niſi jure victi. II. 5. 14.
Captos ab hoſte Nobiles in Expeditione generali Rex redimit II.8.8.

Ca-

Capturalia judicia particularia & generalia. II. 1.9. II. 7.33.
Capronæ Polonorum unde. I. 2. 11.
Cardinales an ſint in Polonia, & qvem locum habeant. II.3.13.
Caroli Chodkievicii laus. II. 8. 7.
Caſimirus I. ex monacho Rex. I.2.11.
Caſimiro II. colaphus à Conario infringitur. I. 2. 11.
Caſimirus Magnus excolit Poloniam per Germanos. I.2.11. *fin.*
Caſimirus Jagellonides Pruſſiam in Patrocinium ſuum recipit. I.7.9.
Caſtellani. II.3.3. & 16.
Caſtellanus Cracovienſis, cur omnes Palatinos præcedat. II. 3.15.
Caſtellani Vilnenſis & Trocenſis multos antecedunt Palatinos. II. 3.15.
Caſtrenſia judicia. II. 7. 8. *ſeq.*
Cenſus. II. 8. 5.
Cerâ rubrâ Nobilibus licet ſignare. II.5.19.
Cerâ viridi ſignant cives. ibid.
Chodkievicii Comites. II. 5.5.
Chodkievicii Caroli encomium. II. 8.7.
Cholbergenſis Epiſcopatus. II. 3. 2.
Chriſtoph. Pac Cancellarius. II.3.17.
Citationes ex judicio Terreſtri. II. 7. 6.
Citationes ex judicio qvod vocatur Poſitio Librorum. II. 7. 7.
Citationes ex judicio Caſtrenſi. II.7.10.

cx

ex Officio Succamerariali. II. 7. 12.
ex aliis judiciis. *eod. cap.*
Civium judicia. II. 7. 34.
Cives non poſſident Bona Terreſtria. II. 4. 18.
Civitates Pruſſicæ poſſunt poſſidere Bona Terreſtria. *ibid.*
Civitates Pruſſicæ habent jus in Electione Regis. II 1. 15. non eunt ad Comitia. II 6. 10.
Civitates jura Nobilium habentes, Cracovia & Vilna. II. 5. 21.
Civuni. II. 4. 3. II. 6. 7.
Claves Urbis Cracovienſis Regi traduntur. I. 1. 19. & 23.
Coli & Corcini Comitiola generalia. II. 6. 9.
Colaphus Caſimiro infractus. I. 2. 11.
Colloqvia generalia. II. 7. 14.
Commiſſarii. II. 2. 6. II. 7. 13. & 30.
Commiſſio ad ſtipendia militum exſolvenda. II. 7. 30.
Comites in Polonia. II. 2. 12. II. 5. 5. utrum fuerit officium judicis. II. 5. 7.
Comitiola. II. 1. 9. & 11. II. 6. 5.
Comitia Regni & Magni Duc. Lithvan. generalia. II. 6.
Comitia Coronationis. II. 1. 19. & 24.
Comitia Electionis II. 1. 12.
Comitiorum tempus. II. 6. 3. & 4.
locus. II. 6. 2.
Comitia generalia ſingularum gentium, nempe

Digitized by Google

pe Majoris Poloniæ, Minoris Poloniæ, Maſoviæ, Pruſſiæ, Lithvan. II. 6. 9
Comitiola Relationum. II. 6. 19.
Comitialis morbus. II. 6. 20.
Confuſione Regi Poloniā dicunt multi. II. 9. 7.
Confœderatio generalis. II. 1. 10.
Confœderatio dicitur Kaptur. II. 1. 9.
Conjugium Regis. II. 2. 15.
Conſilia PoſtComitialia. II. 6. 20.
Conſilium Regis Senatorium, qvod in aula Regis reſidet. II. 6. *ult*.
Conſules & Senatores qvomodo differant. II. 5. 21.
Conſtitutiones dicuntur, qvæ antea Statuta. II. 2. 5.
ſcribuntur Polonicâ lingvâ, cùm antea ſcriptæ fuerint lingvâ latinâ. *in Præfat. ad Lectorem*. II. 2. 5. II. 6. 18.
Conſtitutiones ſolutis ſine fructu Comitiis non ſcribuntur. II. 6. 18.
Contributiones, earumqve varia genera. II. 2. 8
Conventus generales. II. 6. 9.
Convocatio generalis tempore Interregni. II. 1. 8. & 10. ejus cauſæ. *ibid*. duæ hebdomadæ ei deſtinatæ. *ibid*.
Coronatio Regis. II. 1. 19. *ſeqq*.
Coronationis locus Cracovia. II. 1. 20.
Coronatio Reginæ. II. 1. 25.
Coſaci an eligant Regem. II. 1. 15.

Coſacorum origio & militia. II.8.15. *ſeqq.*
Cracovia condita. I.2.5.
Cracoviæ Germani multa Privilegia adipiſcuntur. I.2.11. *fin.*
Cracoviæ Rex coronatur. II.1.20.
Credentiales literæ in Senatu, à qvo legantur tempore Interregni. II.1.13.
Croſnenſis Ducatus avellitur à Polonia. I.3.5.
Criminales cauſæ. II. 7.8.21.23.
Culmenſis Epiſcopus. II. 3.2.
Cunigundæ Reginæ Polon. conjugium. I.2.11
Curſus eqvorum inſtitutus. I.2.5.

D.

DEcreta Comitialia. II.6.18.
Denarius S. Petri. I.2.11.
Deum qvæ ſibi reſervaſſe dixerit Stephanus Rex. I.2.14.
Deputati ad Tribunal. II.7.18.
Depoſitio ſive Dejectio Regum in Polonia. II.1.4.
Dignitates & Officia nec augentur nec minuuntur à Rege. II.2.10.
Dignitates & Officia conferuntur intra 6. hebdomadas, vel initio Comitiorum. II. 2.10. II. 6.14.
Dictatores Romani. II.9.1.
Diſſentientibus pax confirmatur in Pactis Conventis. II.2.4.

Diſſen-

Diſſentientium nomine qvinam appellentur. *ibid. poſt med.*
Diſtrictus in Polonia. I. 11. *ult.* II. 6. 5. II. 7. 4.
Diviſiones Poloniæ variæ. II. *cap. 11. per tot.*
Doroszenko II. 8. 20.
Drahimum. I. 5. 8.
Duces an creentur in Polonia. II. 2. 12. II. 5. 4.
Duces ex Regio ſangvine oriundi, an fuerint olim in Senatu. II. 3. 10.
Duces ex Regio ſangvine non poſſident Bona Terreſtria. II. 2. 16.
Ducum Belli poteſtas. II. 4. 1. II. 8. 6. & 21.
Duces Visnieviecii, Czartoryſcii, Radzivilii & alii. II. 5, 4.

E.

ECcleſiaſtica judicia. II. 7. 37. *ſeq.*
Eccleſiaſtica munera Rex confert. II. 2. 10.
Eccleſiaſticorum Bona terreſtria ſubſunt judicio Tribunalitio. II. 7. 21.
Eccleſiaſtici qvomodo militent in expeditione generali. II. 8. 3.
Electio in Polonia. I. 2. 12.
Elbingenſes habent jus monetæ cudendæ. II. 2. 9.
Eligendi Regis ritus non præſcriptus. II. 1. 6.
Electionis Regiæ locus. II. 1. 15.
Electio nunc libera. I. 2. 10. II. 1. 2. II. 2. 3.
Epiſcopi Polonici nutant in Religione. II. 2. 4.

Epi-

Digitized by Google

Epiſcopatus confert Rex,cui vult. II.2.10.
Epiſcopatus in Polonia qvot ſint.II. 3. 2. & 14
Epiſcopi an ſoli fuerint olim Senatores.II. 3.2 & 3
Epiſcopus Cracovienſis eſt Dux Severiæ. II 3.14
Epiſcopus Varmienſis eſt Princeps Varmienſis. *ibid.*
Epiſcopus Plocenſis eſt Princeps Pultovienſis. *ibid.*
Epiſcopi priores non poſſunt eſſe Cancellarii. II. 3. 17.
Eqvites dicuntur Nobiles. II.8.1.
Exercitus Polonici tarditas. II. 8.11.
Exeqviæ Regum. II. 1.3. & 19.
Exeqvutio Decretorum Capitaneis competit. II. 7. 22.
Exorbitantiæ. II. 1. 12. qvid ſint,& qvomodo judicentur. *ibid.*
Expeditio generalis.II.8.1.*ſeqq.* Rex ei ipſe præeſt. II. 8. 8.
Exteri an in Reges eligendi.II.1.14.
Exteri non admittuntur ad Dignitates.II.2.10.

F.

FAmiliæ Nobilium.II.5.1. ſeq. & 24.
Familiaritas Principis cum ſubditis nimia. I. 2. 11.
Faſcia linea in ſacris Polonorum.I.2.11.

Fer-

Digitized by Google

Ferreis ſoleis mos ocreas muniendi apud Polonos, unde originem trahat. I.2.5.
Fides Polonorum erga Reges. II.9.6.
Finium regundorum cauſæ pertinent ad judicium Succamerariale. II.7.12.
Fines ſ. termini Imperii Carolini. I.2.8.
Fines Poloniæ Seculo decimo tertio. I.2.11.
Firleji Barones. II.5.6.
Fiſci Regii cauſæ. II.7.25. & 35.
Fodinarum jus habent Nobiles Poloni in ſuo qvisqve fundo. II.5.13. *fin.*
Forma Reipubl. Polonicæ. II.9. *per tot.*
Fortalitia Polonica. II.2.7. II.8. *ult.*
Franciſcus Erdmannus Dux Saxoniæ indigenatum accipit in Polonia. II.5.4.
Franciſcus Marinius notatus. I.2.8. II.1.2. & 14. II.2.15. II.8.11.
Fridericus Wilhelmus Elect. Brandeb. I.7.12.
Fumalis collecta. II.2.8.
Frauſtatenſe territorium. I.3.6.

G.

GAllus Scriptor Polonicus antiqvus nondum editus. I.2.3.
Gamratus Epiſcopus eluſus. II.5.15.
Gedanenſes habent jus rubrâ cerâ ſignandi. II.5.19. habent jus monetæ cudendæ. II.2.9. Habent jus in Electione Regis. II.1.15.

Digitized by Google

Generalis motio. II.8.1. *ſeqq.*
Generalia Comitia. II.6. *per tot.*
Gentes in Polonia duæ. I.11.2. alio reſpectu ſunt tres gentes. I.11.3.
Georgius Wilhelmus Elect. Brandeb. I.7.11.
Germanicæ gentes antiqvæ. I.1.2.
Germanicis Imperatoribus an ſubjecta fuerit olim Polonia. I.2.8. & 9.
Germani excolunt Poloniam. I.2.11. *fin.*
Gothi eorumqve origo. I.1.2. *& ſeq.*
Gorcani Comites. II.5.5.
Græci Uniti & non Uniti. II.2.4.
Græci Epiſcopi in Senatu. II.3.9.
Grodnæ in Lithvania tertia qvæqve Comitia celebrari debent. II.6.2.
Grudenti & Mariæburgi alternatim habentur Comitia Pruſſiæ Generalia. II.6.9. & 10.

H.

HÆres Poloniæ. I.2.7.10.17.
Heroicum Regnum. II.9.1. *ſeqq.*
Hiſtoriæ Polonicæ Veteris veritas. I.2.2. *ſeq.*
Homagium Regi præſtatur. II.1.23.
Homicidia in Polonia qvomodo puniantur. II.5.17.
Horodniczy. II.4.3.
Hoſius Cardinalis & Epiſcopus Varmienſis ex plebejo genere. II.5.15.
Hoverbekii Barones. II.5.6.

Je-

I.

JEſuitæ expelluntur ex Svecia. I.2.14.
Imperium Polonicum olim abſolutum. II.2.1.
Incompatibilia. II.3.16. & 17. II.2.10. II.7.8. II. 8. 21.
Indigenatus jus. II.2.12.
Indigenæ tantum ad officia promoventur. II.2.10.
Injuriæ ſimplices qvid ſint. II.7.2.
Inſignium Polonicæ Nobilitatis denominatio unde deſumpta. II.5.2.
Inſignia Nobilitatis Polonicæ coronata. II. 5. 19.
Inſtigator. II.4.2. II.7.25.
Interregnorum occaſiones. II.1.3.
Interrex Poloniæ eſt Archiepiſcopus Gneſnenſis. II.2.7.
Interregi qvidam adjunguntur. *ibid*.
Interregni promulgatio. II. 1.8.
Interregni ſecuritas. II. 1.9.
Interregnum qvomodo finiatur. II.1.24.
Interregna Polonorum duplicia. I. 2.15.
Joannes Caſimirus Monaſticâ vitâ relictâ Rex eligitur. I. 2.14.
Joannes Caſimirus Regno ſe abdicat. II. 1. 5.
Joannis Caſimiri cadaver ex Gallia transfertur in Poloniam. II.1.5.
Joannes III. Rex. I. 2.14.
Judæi in Polonia, qvando Privilegia ſint adepti. II. 2.4.

Judicium Terreſtrium Electio. II.2.10. II. 7. 3.
Judices ſive Aſſeſſores judicii Capturalis generalis qvis eligat. II. 1.12.
Judicium ſummarium ſive Kaptur. II. 1.9. II. 7. 33.
Judicium Marſchalcale. II.1.10. II.7.32.
Judicium generale Kapturale. II.1.12.
Judicia Terreſtria, Caſtrenſia, Succameralia, Commiſſorialia, Tribunalitia, Comitialia, Aſſeſſorialia, Relationum & alia exponuntur lib. II. cap. VII.
Judiciaria poteſtas Regis. II. 2.6.
Judices Terreſtres, Judex, Subjudex & Notarius. II.7.3.
Judices Caſtrenſes. II.7.8. *ſeqq.*
Jus Magdeburgicum. II.2.5.
Judicia qvando ceſſent. II.1.9. II.8.2.
Jus Culmenſe in Civitatibus Pruſſicis. II.7.34.
Juſtitium tempore Interregni. II.1.9. tempore expeditionis bellicæ generalis. II.8.5. *fin.*
Jus Indigenatus. II. 2.12.
Belli. II.2.7.
Tributorum & Vectigalium. II.2.8.
Monetæ cudendæ. II. 2.9.
Magiſtratuum creandorum. II. 2.10.
Nobilitatis conferendæ. II.2.12.
Legatos mittendi. II. 2.13.
Comitia indicendi. II.2.14. & II. 6. 4.
Venationum. II. 2.14.
Fodinarum ſalis & metallorum habent Nobiles Poloni. II.5.13.

Jus vitæ & necis habent Nobiles in ſuos ſubditos. II.5.13.
Jusjurandum Senatorum. II.3.20.
Jusjurandum Regis. II. 1. 17. & 24.
Jusjurandum Electorum Regis. II.1.10.
Jusjurandum Marſchalci Ordinis Eqveſtris. II.1.12. II.6.12.

K.

KAptur unde dicatur. II. 1.9.
Kadlubkonis errores. I. 2.3.
Kadlubko hiſtoriam ſcribit juſſu Caſimiri Juſti. II. 2, 11.
Kiovienſes Duces. II.3.7.
Kmetones. II.1.1. II.5.13.
Kneſii. II. 5. 4. & 7.
Korecii Duces. *ibid.*
Koſaci. II.8.15. *ſeqq.*
jus prætendebant in Elect. Regum. II. 1. 15. Polonis, Moſcovitis, Turcis ſubſunt. I. 10. 6.

L.

LAconicum Regnum. II.9.1.
Latinæ lingvæ uſus in Polonia; cur adeò freqvens. I. 2. 13.
Lauenburg territorium. I.6.12.
Lechus. I.2.5.

Leſcus. I. 2. 5.
Leſcus. II. & III. *ibid.*
Legati exterorum Principum electioni Regum Poloniæ intereſſe non debent. II. 1. 13. qvomodo excipiantur. *ibid.* & II. 1. 10.
Legum Conditor primus fuit Caſimirus Magnus. II. 2. 5.
Leges latinâ olim, nunc verò Polonicâ lingvâ ſcribuntur. II. 2. 5.
Leges Saxonicæ in Polonia. *ibid.*
Leges Rex jam non ſolus fert. *ibid.*
Legatos mittendi jus. II. 2. 13.
Leges in Conclavi Nunciorum prius concipiuntur. II. 6. 15.
Leges qvomodo ſcribantur. II. 2. 5. II. 6. 18.
Legati à militia immunes. II. 8. 2.
Legati à Reſidentia immunes. II. 6. *ult.*
Leſzczynſcii Comites. II. 5. 5.
Libri judiciorum. II. 7. 11. *ſeqq.*
Libertas Polonicæ Nobilitatis. II, 5. 13. *ſeqq.*
Lignicenſis Dux ultimus ex Piaſtea familia. I. 2. 11.
Limitatum Regnum. II. 9. 3.
Lipkovvie Tartari. I. 10. 6.
Lipſcii Comites. II. 5. 5.
Lithvania fit Magnus Ducatus. I. 9. 8.
Lithvania ſub Vitoldo maximè floruit. I. 9. 15.
Lithvania unitur cum Polonia. I. 9. 14.
Lithvani prætendebant in aliqvot Palatinatus,

qvi

qvi jam ſunt Poloniæ adjuncti. *ibid.*
Lithvania convertitur. I.2.13. I.9. *per tot.*
Literæ univerſales, reſtes dictæ. II.8.7.
Livonia. I.8. *per tot.* pertinet ad Poloniam & Lithvaniam ſimul. I.11. *ult.*
Lubienski correctus. II.3.2.
Lublinenſe Tribunal. II. 7.16.
Lubomirſcius Princeps. II.5.4.
Lubomirſcius excuſat mitram Ducalem. II. 5. 10.
Lubuſſenſe Territorium. I.5.6.
Lucrum qvid ſit. II.7.20.
Luſatia. I.4. *per tot.*
Luſatiam ſibi ſubjecit Boleslaus Primus Rex Poloniæ. I.5.4.
Luſatiæ partem habuere Duces Sileſiæ. I.4.7.
Luſtrum provinciale. II.8.6. & 11.

M.

Magdeburgicum jus. II.2.5.
Magdeburgum olim provocabant Poloni. *ib.*
Magdeburgici juris cauſæ, ubi judicentur. II. 7.34.
Magiſtratus creandi jus. II.2.10.
Magiſtratus non poſſunt minui nec augeri. II. 2.10.
Magiſtratuum collatio tempore Interregni an fieri poſſit. II. 1.18.
Magiſtratuum collatio tùm aliàs, tùm initio

Comitiorum. II. 6. 14. II. 2. 10.
Marchia Budiſſinenſis. I. 4.3. & 4.
Marchia Brandeburgenſis. I.5. *per tot.*
Marchia Miſnenſis. I.4.3.
Marchia Nova, an Polonis fuerit ſubjecta. I.5.4
Marſchalcus Ordinis Eqveſtris. II.1.10. II.6.12.
Marſchalci publicare ſolent Electionem Regis. II.1.16.
Marſchalci Curiæ ſeqvuntur Cancellarios. II. 3.17.
Marſchalci Comitiolorum in Polonia & Pruſſia eliguntur ſingulis in Conventibus. In Lithvania verò multis in locis ſunt perpetui. II.6.6.
Marſchalcus Regni & M. Duc. Lithvan. II.3.17. & 18.
Marſchalcus Curiæ Regni & M. Duc. Lithvan. *ibid.*
Marſchalci ſive Præſides judiciorum Tribunalitiorum. II.7.20.
Marſchalci Diſtrictuum in Lithvania. II. 6.6.
Marſchalcalia judicia. II.7.32.
Mariæburgi Comitia generalia Pruſſiæ. II.6.9.
Maſovia traditur Conrado Duci. I. 10.2. dicitur à Maslao tyranno vel à Maſſagetis. *ibid.*
Maſoviorum jura circa Expeditionem generalem. II.8.5.
Maſſalſcii Duces. II.5.4.
Michalovienſis tractus. I.7.7.

Mie-

Digitized by Google

Miecislaus primus Princeps Chriſtianus. II. 2.4.
Miecislaus potius Mieszko vel Miſiko appellandus. I. 2.11.
Milites an ad Electionem pertineant. II. 1. 15.
Militia Polonorum. II. 8. *per tot.*
Militum ſtationes non in Bonis Nobilium. II. 4.13.
Militare propriis ſumptibus coguntur Nobiles Poloni. II.5.19. II.8.1.
Militia ſocia. II.8.13. mercenaria. II.8.12.
Miniſtri Regis & Senatorum, an à generali expeditione immunes. II.8.3.
Miniſtri aulæ Regiæ ſub jurisdictione ſunt Marſchalci Regni. II.2.18.
Miniſteriales. II.6.6. II.7.6.
Minſci Tribunal. II. 7.16.
Mixta Reſpublica. II.9.4. & 5.
Mniſcii Comites. II.5.8.
Moldavia. I.10.4. *ſeqq.*
Moſcovia. I.9.
Monetæ cudendæ jus. II.2.9.
Monetæ cudendæ jus, an competat Archiepiſcopo Gneſnenſi. II.3.12. Item Epiſcopo Poſnanienſi. II.3.14.
Motio generalis. II.8.1. *ſeqq.*
Myſzkovii Marchiones. II.5.4. & 8.

N.

NObilitatio. II.2.12. II. 5.21.

Nobilitatis vox unde. II. 5.1.
Nobilitatis Polonicæ inſignia. II.5.2.
Nobilitatis in Polonia gradus & Ordo unus. II.5.8. *ſeq.*
Nobilis domus aſylum eſt. II.5.14.
Nobilium privilegia. II.5.13.
Nobilitatem fingere periculoſum. II. 5.22.
Nobilitatis amiſſio. II. 5. 23.
Nobiles dicuntur Milites. II.8.1.
Nobilium in Expeditione generali numerus. II.8.6.
Nobiles in expeditione generali propriis ſumptibus militant. II.8.1. II.5.19.
Nobiles extra fines Regni belli cauſa non exeunt. II.8.9.
Notarii Campeſtres. II. 4.2.
Notarii Caſtrenſes. II.7.8.
Terreſtres. II.7. 3. & 7.
eorum electio. II.2.10.
Notarius Tribunalis. II.7.22.
Novogrodci Tribunal. II.7.16.
Nuncii Terreſtres ad Convocationem Regni generalem mittendi. II.1.9.
Ad Comitia Electionis. II.1.11.
Ad Comitia ordinaria. II.6.8.
Nuncius Regis ad Conventus Particulares. II.6. 6. *ſeq.*
Nunciorum Terreſtrium numerus in Comitiis. II.6.8.
Nuncii Terreſtres eliguntur ſecundum pluralitatem votorum. II.6.8.

Digitized by Google

Nuncii Terreſtres, qvando mitti cœperint ad Comitia. *ibid.*
Nunciorum Terreſtrium Delegati interſunt judiciis Criminalibus, qvando agitur de Crimine læſæ Majeſt. II.7.27.
Nunciaturæ Apoſtolicæ judicium. II.7. *fin.*
Nummi Polonici. II. 2.9.

O.

Obedientia qvando Regi præſtari non debeat. II.2.21.
Obedientia in exercitu Polonico deſideratur. II. 8.11.
Officia vel Dignitates Regni nec augeri nec minui poſſunt à Rege. II.2.10.
Officium Qverelarum. II.7.11.
Officiales Majores, an olim fuerint in Senatu. II. 3.8.
Oginſcii Duces. II. 5.4.
Omen victoriæ. I.2.13.
Ordines Poloniæ. II.1.1.
Ordo Senatorum. II.3.11. *ſeq.*
Ordo Senatorum Lithvaniæ antiqvus. II. 3.15.
Ordo inter Nobiles Polonos. II.5.12.
Orthodoxi Regis titulus ob expulſos Arianos. II.2.4.
Otto III. Imp. venit in Poloniam. I. 2.7.
Otto Bambergenſis Epiſcopus. I.6.8.
Oſſolynii Comites. II. 5.5.

Oſſo-

Digitized by Google

Oſſolinii Duces.II.5.4.
Oſtrogii Duces. II. 5.4.
Oſvviecienſis Ducatus.I.3.6.

P.

PActa Conventa.II.2. *per totum caput.*
quomodo & qvando conſcribantur. II.1.12. & 17.
Prælegùntur in Comitiis. II. 6.13.
Paciorum familia in Lithvania floret. II. 5. *ult.*
Pacius Cancellarius Lithvaniæ.II.3.17.
Pacius Epiſcopus Kioviæ. II.3.15.
Pæan bellicus. II. 8.8.
Palatinatus Poloniæ.I.10.7. II.1.14.
Palatini. II.3.1. & 15. II.8.7.
Palatinorum munia,tituli,&c. II. 3.15.
Palatini & Caſtellani non poſſunt eſſe Capitanei ejusdem loci,ubi ſunt Capitanei & Caſtellani. Exceptiones tamen qvædam dantur. II.3.16.
Palatinalia judicia in Pruſſia. II. 7.8.
Palatinus Moldaviæ jus Indigenatus accipit in Polonia. II.5.4.
Palatinus Plocenſis à Nobilitate debet eligi. II.2.10.
Paulukus Dux Coſacorum. II.8.20.
Pedites Polonici. II.8.3.
Petri denarius.I.2.11.

Pecu-

Pecunia Polonica. II. 2.9.
Peregrinatio Regis ad D. Stanislai.II.1.19.
Peregrinationes Regibus prohibitæ.II.2.17.
Perlucrum. II. 7. 22.
Petricoviæ judicia exercebantur. II.6.2.
Petricovienſe Tribunal. II. 7.16.
Piaſtus. I.2.11.
Piaſtea ſtirps extingvitur. *ibid.*
Piaſtus pro Rege incola.II.1.14.
Piekarski Sigismundum III. Regem ferit. II. 9.7.
Piaſecius notatus. II.3.8.
Plebeji ad dignitates non admittuntur.II.5.15. II. 2.10.
Plebeja mater non præjudicat Nobilitati. II. 4.21.
Podolia infeſtatur à Turcis. I. 10.6.
Podolia in Exped. generali ad Cameneciam progrediebatur.II.8.5.
Poloniæ fines antiqvi. I. 2 4. & 13. an Germanis fuerit ſubjecta. I.2.8. & 9.
Polonia minor præcedit Majorem.II.1.8.
Poloni unde dicti. I.2.1.
Poloniæ diviſiones. I. 11.
Polonorum Regum familiæ. I.2.1. *ſeqq.*
Podkovva Coſacus. II. 8.20.
Poſpolite Ruſzenie. II.8.1.
Poſitio librorum Terreſtrium.II.7.7.
Poſſeſſionatos eſſe oportet officiales & Dignitarios omnes, & qvidem iis in locis, ubi

ubi officio ſuo fungi debent. II.2.10. II.7.3. & 8.
Poteſtas Regum Poloniæ olim abſoluta, qvomodo decreverit. II.2.1.
Polubinſcii Duces. II.5.4.
Pomerania. I.6. *per tot.*
Præcedentia Cardinalium, Archiepiſcopi Gnesnenſis, Cancellariorum & aliorum. II.3.13. & 17. *ſeqq.*
Præfecti Majoris minorisqve Poloniæ. II. 3.19.
Privilegia Polonica, à qvo fluant. II.2.1.
Principis cum ſubditis ſuis nimia familiaritas. I. 2.11.
Proventus ex Bonis Regiis. II.2.8.
Provocatio extrema. II.2.6.
Provocatio ad Regem. II.7.15.
Pruſſia. I. 7. *per tot.*
Pruſſiæ Dux primus. I.7.10. hæreditaria facta. I.7.12.
Pruſſiæ Regiæ Delegati poſtulant, ut Pruſſia qvarta gens conſtituatur. II.1.10.
Pruſſia non niſi Indigenas Pruſſos ad Dignitates & officia admittit. II.2.
Pruſſiæ Duces, an ad Electionem fuerint admiſſi. II.1.15.
Pruſſiæ Conventus Mariæburgi & Grudenti & modus in iis conſultandi. II. 6. 9. & 10.
Pruſſiæ Palatini exercent judicia Caſtrenſia. II. 7. 8.

Pruſſi in expeditione generalem ad Oſſam amnem tantum progrediuntur. II. 8. 5.

Q.

QVarta. II. 7. 26.
Qvartiani milites à Qvarta parte redituum ex Bonis menſæ Regiæ ita dicti. II. 8. 14.
Qverelarum Officium. II. 7. 11.

R.

RAdivilii Duces in Lithvania. II. 5. 4.
Radivilius Dux Belli extra Senatum. II. 4. 2.
Radivilius Dux Candidatus Regni. II. 1. 14.
Radomienſe Tribunal. II. 7. 29.
Ravenſis Qvarta. II. 8. 14.
Reginæ coronatio. II. 1. 25.
Reginæ viduæ apanagium. II. 1. 25.
Regale Tributi genus. II. 2. 8. II. 5. 13.
Regia ſtirps excluditur ab Officiis & dignitatibus Regni. II. 2. 10.
Regina Conſiliis Reipublicæ non intereſt. II. 2. 19.
Regium titulum, an habuerit Boleslaus primus. I. 2. 7.
Regentes Cancellariæ. II. 4. 2.
Referendarii. II. 4. 2. II. 3. 19.

Reli-

Religionem Christianam ſuſcipiunt Poloni. I.2.6. II. 2.4. & cap.3.2.
Religioni Græcæ addicta Regina non coronatur. I.2.13.
Religioni Romanæ addictus fuit Sigismundus III. ab ipſa infantia. I.2.14.
Religio Ruſſorum Græca unde. II.2.4.
Religio in Polonia Romana. *ibid.*
Lutherana. *ibid.*
Reformata. *ibid.*
Armenica. *ibid.*
Mahumedana. *ibid.*
Judaica. *ibid.*
Religioni Lutheranæ favit Sigismundus Auguſtus Rex. II.2.4.
Rex Poloniæ olim abſolutum habuit Imperium. II.2.1.
Rex ſine conſenſu Ordinum Regno non egreditur. II.2.17.
Regnum qvotuplex. II.9.1.
Relationum judicium. II.7.35.
Remiſſa à Tribunalibus. II.7.24. *ſeqq.*
Reſidentes Senatores in aula Regis. II.6. *ult.*
Ringoldus primus Magnus Dux Lithvaniæ. I.9.8.
Reſtium literæ. II.8.7.
Robur corporis Sigism. I. Regis. I.2.13.
Rokoſz ſeditionis genus. II.9.7.
Rota Eqveſtris. II.1.12.
Rozinſcii Duces. II.5.4.

Ruſti-

Ruſticorum in Polonia conditio non optima II. 5. 12.
Ruſtici quando ex Conſtitutione Caſimiri Magni à Dominis ſuis poſſint fugere. II. 5. 12.
Ruſſia I. 9. *per tot.*

S.

SAcrorum jus. II. 2. 4.
Salinæ. 5. 19.
Sal Qvadrageſimalis. II. 5. 19.
Samogitia. Vid. *Lithvania.*
Samogitia convertitur. I. 2. 13.
Samoſcii encomium II. 5. 9.
Sancenſis præpoſitura I. 5. 7.
Sapieha titulum Principis recuſat. II. 5. 9.
Sarmatæ ubi habitarint olim. I. 1. 1.
Sarmatarum gentes variæ. ibid.
Swerinii Barones II. 5. 6.
Schopa. II. 1. 12.
Saxonici juris uſus in Polonia. Vid. *Magdeburgicum jus.*
Senatus Polonicus an olim conſtiterit ex ſolis Epiſcopis. II. 3. 2. & 3.
Senatores Ruſſiæ. II. 3. 4. ſeqq.
Lithvaniæ *ibid.* num. 5.
Pruſſiæ n. 6.
Livoniæ n. 9.
Senatores ex officialibus. II. 3. 8. & 17.

Senatores non poſſunt è Regno diſcedere ſine indultu. II. 3. 19.
Senatus lateri Regio adhærens. II. 6. *ult.*
Senatores & Conſules quomodo differant. II. 5. 21.
Securitas judiciorum II. 7. 23.
Secretarii Majores II. 4. 2.
Sedecim Viratus Senatorius inſtitutus, qui poſtea auctus. II. 6. 8.
Severienſis Ducatus I. 3. 6. & II. 3. 14.
Sigiſmundi Auguſti Regis periculum Regiomonti. I. 2. 13.
Sigillum Regis electi. II. 1. 18.
Signare rubra Cera Nobilibus licet. II. 5. 19.
Sigilla judiciorum. II. 7.
Sieniavii Comites. II. 5. 5.
Sileſiæ nomen, imperium, &c. I. 3. *per tot.*
Sileſia conceditur Vladislai II. poſteris. I. 2. 11.
Siro ex gente Grifforum. I. 6. 7.
Sinus Venedicus I. 1. 1.
Slavi I. 1. 1. Vid. *Venedi.*
Slavorum Reſpublica. I. 1. 3. I. 2. 4.
Slavi quando Poloniam ingreſſi. I. 1. 4.
Slavi unde dicti. *ibid.*
Slomini Conventus Lithvaniæ generalis. II. 6. 9.
Slucenſes Duces. II. 5. 4.
Spiritualium cauſæ ratione Bonorum Terreſtrium pertinent ad Tribunal. Vid. *Eccleſiaſtica Bona.*

Stanis-

Digitized by Google

Stanislaus Widzga Epiſcopus Varmienſis & Procancellarius Regni Poloniæ II. 3. 17.
S. Stanislaus Patronus Poloniæ I. 2. 11.
Starovolſcius notatus II. 3. 14.
Stationes militum in campis II. 8. 7.
Studioſi Cracovienſes diſcedunt. I. 2. 13.
Succeſſio an obtinuerit in Polonia. I. 2. 10. II. 1. 2.
Succeſſores a Regibus Poloniæ deſignati I. 2. 12. II. 1.2.
Succeſſio promiſſa Archiduci Auſtriæ II. 1.2.
Succamerarii II. 4. 3. II. 7. 12.
eliguntur à Nobilitate: in Pruſſia verò à Rege II. 2. 10.
Subjudex Terreſtris II. 7. 3.
electio ejus. II. 2. 10.
Subjudex Caſtrenſis II. 7. 8.
Svvandiborus Dux Pomeraniæ. I. 6. 6.

T.

TAnnebergenſis pugna. I. 2. 13.
Tarditas exercitus Polonici. II. 8. 11.
Tarnovii Comites. II. 5. 5.
Tartari in Magno Ducatu Lithvaniæ ſunt Religioni Turcicæ addicti. II. 2. 4.
Tartari in Polonia quomodo militent. II. 8. 12.

Tencinii Comites. II. 5. 5.
Tenutarii Bonorum Regiorum. II. 1. 19. II. 4. 4.
Terræ & Diſtrictus dantur præter Palatinatus. I. 11. *ult.* II. 6. 5. II. 7. 4.
Termini generales. II. 7. 14.
Terreſtres Nuncii. II. 6. 8.
Terreſtria judicia. II. 7. 2. *ſeqq.*
Termini Terreſtres ſunt judicia Terreſtria. II. 7. 2. *ſeqq.*
Theſauri reviſio. II. 1. 12.
Theſaurariorum munia. II. 3. 18.
Thorunienſes primum habent locum inter Civitates Pruſſicas. II. 6. 10.
Titulus Reipublicæ Polonicæ. II. 3. 13.
Titulus electi Regis. II. 1. 18.
Titulus Orthodoxi Regis. II. 2. 4.
Titulus Archiepiſcopi Gneſnenſis. II. 3. 12.
Epiſcoporum. II. 3. 14.
Palatinorum. II. 3. 15.
Caſtellanorum. n. 16.
Officialium. n. 17.
Tituli Ducum, Comitum & Baronum in Polonia repudiantur. II. 5. 8. & 9. quibus hodiè tribuantur. II. 5. 11.
Titulus Nunciis Terreſtribus à Senatoribus datus. II. 6. 15.
Titulus Senatorius à Marſchalco in diſtributione votorum dari ſolitus. II. 6. 10.

Digitized by Google

Tivuni ſive Civuni in Lithvania. II. 4. 3.
Trechtimirovv Koſakorum metropolis. II. 8. 15.
Tributum Tartari poſcunt â Polonis. II. 8. 13.
Tributa. II. 2. 8.
Tributarii an fuerint Imperatorum Romanorum Poloni. I. 2. 8. & 9.
Tributum pendere qualis ſubjectio I. 2. 9.
Tribunalia inſtituit Stephanus Rex. II. 2. 6. II. 7. 16. *ſeqq.*
Tribunalia Theſauri. II. 7. 29.
Tribuni non eunt in Bellum. II. 8. 4. *fin.*
Turcæ Podoliam & Cameneciam ſibi ſubjiciunt. I. 10. *fin.* II. 8. 20.
Turcas infeſtant Coſaci. II. 8. 20.
Turbæ & tumultus in Comitiis II. 6. 20.

V.

VAcantiæ. II. 6. 14.
Vacatio militiæ quibus detur II. 8. 4.
Valachia. I. 10. 4.
Valedictio poſt Electionem. II. 1. 17.
Vandali & Venedi differunt. I. 1. 3.
Vandalorum gentes. *ibid.*
Reſpublica. *ibid.*
Varnenſis pugna. I. 2. 13.
Varmienſis Epiſcopus eſt Princeps Provinciæ Varmienſis. II. 3. 14.

Digitized by Google

Varſaviæ Comitia Maſoviæ generalia. II. 6. 9.
Varſaviæ Comitia Regni & M. Duc. Lithvaniæ generalia. II. 6. 11.
Varſaviæ Coronatio Reginæ peracta. II. 1. 25.
Vaticinatio Foxii Mathematici. I. 2. 13.
Udo Marchio. I. 2. 9.
Venedicus ſinus. I. 1. 1.
Venetorum Reſpublica. II. 9. 4.
Vendere Officium ſuum an quis in Polonia poſſit. II. 2. 10. *fin.*
Vectigalia Nobiles Poloni non ſolvunt. II. 2. 8. II. 5. 13.
Vexilliferi diſtrictuum interſunt Coronationi Regum. II. 1. 9.
Vice-Capitanei immunes ab expeditione bellica. II. 8. 4.
Vice-Capitaneale judicium. II. 7. 11.
Vilna condita. I. 9. 9.
Vincentius Kadlubko cujus juſſu ſcripſerit Hiſtoriam. I. 2. 11.
Vincentii Kadlubkonis errores. I. 2. 3.
Viſnæ Comitia generalia Palatinatûs Ruſſiæ. II. 6. 9.
Viſnievviecii Duces II. 5. 4. unde originem trahant. I. 2. 14.
Viſniovviecius Regiomonti periit. I. 2. 13.
Viſniovviecius in Regem eligitur. I. 2. 14.
Vilnæ judicia Tribunalitia. II. 7. 16. *ſeqq.*

Digitized by Google

Vilnæ Tribunal Radomienſe. II. 7. 29.
Vladislaus IV. Rex & Tzar Moſcoviæ I. 2. 14.
Vladislaus Jagello fit Chriſtianus I. 2. 13. ejus pietas. *ibid*.
Vota plurima an eligant Regem. II. 1. 15. quomodo vota colligantur. II. 1. 16.
Vota colligit Marſchalcus II. 3. 18. II. 6. 17.
Vota quomodo dicantur. II. 6. 13. & 17.

W.

WEnda virgo. I. 2. 5.
Wieca. II. 7. 14.
Wici. II. 8. 7.
Wſzovienſe Territorium Regno Poloniæ adjungitur. I. 3. 6.

Z.

ZAmoſcii encomium. II. 5. 9.
Zatorienſis Ducatus. I. 3. 6.

SOLI DEO GLORIA.

Digitized by Google

Digitized by Google

DISSERTATIO,

De

ORIGINIBUS POMERANICIS.

I.

IN Origines Pomeranicas inquiſituri, tres Periodos ab aliis jam notatas, in ſequentibus obſervabimus. *Prima* eſt Veterum Germanorum. *Secunda* Slavorum. *Tertia* iterum Germanorum. Quod ad primam attinet Periodum, antiquitus ignorarunt Scriptores, quænam hunc tractum inhabitarint gentes. Herodotus certè (qui vixit tempore Artaxerxis Longimani Perſarum Regis, Olymp. 84.) *de extremitatibus Europæ, quod pro comperto referat, non habere ſe teſtatur*, niſi quod tenui & du-

Digitized by Google

biâ famâ quasdam gentes ad Eridanum fluvium habitantes, ſuccinum colligere ipſi relatum ſit. lib. III. qui dicitur Thalia mult. ſupr. med. p. 234. Quæ Pytheas poſt Herodotum de his gentibus tradiderit, alibi oſtendimus, cum de Originibus Pruſſicis ageremus. Julius Cæſar poſt hæc multa quidem de *Svevis* memoriæ prodidit lib. IV. Comment. in pr. quæ Johan. Micrælius ad ſuos quoque Pomeranos applicat; non poſſe tamen ea gentibus ad mare Balthicum habitantibus competere, probavit jam ante Philip. Cluverus lib. III. Germ. Antiq. cap. V. ibi enim oſtendit, per *Svevos* Julium Cæſarem intelligere *Chattos* (qui hodiè *Haſſi*) Ubiis conterminos. Imò malè & hos à Cæſare appellari Svevos multis evicit argumentis. Idem ille *Julius Cæſar*, referente Æthico in pr. Coſmographiæ, *cum conſulatus ſui faſces erigeret, ex SenatusConſulto cenſuit omnem orbem jam Romani nominis admetiri, per prudentiſſimos viros & omni Philoſophiæ munere decoratos: A Conſulatu Julii Cæſaris & M. Antonii usque in conſulatum Auguſti decimum*

annis

annis XXIX. menſibus VII. diebus X. à Theodoro ſeptentrionalis pars dimenſa eſt. Si hæc Æthici relatio vera eſt, confectæ fuerunt ſine dubio tabulæ Geographicæ, quæ has oras Septentrionales, earumque incolas oculis Romanorum ſubjicerent. Sed mihi res hæc ſuſpecta eſt, & quamvis authoritatem Æthici ſequatur Clariſſ. Micrælius lib. 1. Chron. Pomeran. n. 8. mihi tamen religio non erit, hoc ipſum negare. Ut enim jam illud præteream, Æthicum, ut dubiæ ætatis, & fidei Scriptorem, non poſſe nobis certum teſtimonium perhibere, de re tam antiqua, hoc tantum commemorabo, ex Strabone fide digno Scriptore, qui ſub Auguſto & Tiberio Imperatoribus floruit, contrarium probari poſſe. Hic enim ad ſua tẽpora has oras Romanis fuiſſe incognitas diſertis verbis teſtatur. lib. VII. Geograph. circa pr. fol. 291. ubi Druſum Germanicum perveniſſe refert, tantum ad inſulam, cui nomen Byrcanis, in Oceano Septentrionali. Poſtea quoque refert alias quoq; gentes potuiſſe innoteſcere, *ſi Auguſtꝰ militibꝰ permiſiſſet, ut transmiſſo*

Albi

Albi eo rebellantes perſequerentur. Sed promptius cenſuit Auguſtus, ſe bellum, quod erat præ manibus, confecturum, ſi populos ultra Albim ſitos ac nihil moventes miſſos faceret, neque irritatos maleficio ad ſocietatem cum hoſtibus ineundam invitaret. Et fol.294. *Quæ*, ait, *trans Albim ad Oceanum ſunt, nobis prorſus ſunt incognita: Nam neque priorum quempiam compertum habemus iſtud litus prætern avigaſſe verſus orientem usque ad Caſpii maris fauces: neque ultra Albim ſita Romani adiverunt: ſed ne terreſtri quidem itinere quispiam illa perluſtravit. Neque an tota illa in ora Oceani aliqua ſit portio, quæ vel ob frigus vel alia de cauſa habitari nequeat: item an aliud genus hominum Orientalibus Germanis & Oceano ſit interjectum, eadem ignoratio reliquorum deinceps ad Boream vergentium ab eo indicatur.* Ex quibus luce clarius elucet, non fuiſſe tempore Julii Cæſaris has oras Romanis cognitas. Addi his poteſt & Dio Caſſius, qui Druſum Albim tranſire & has gentes peragrare volentem ſpectrum prohibuiſſe refert. Etenim mulier quædam humanâ amplior

formâ

formâ ei obviam facta : *Druſe*, inquit, *quò tandem nullum cupiditati tuæ modum ſtatuens contendis? non tibi fatis conceſſum, hæc omnia videre.* Hæc Dio lib. LV. in princ. illud tamen concedimus Strabonem per *Butonas*, qui Moroboduo ſuppetias contra Romanos tulerunt, fortaſſis intellexiſſe noſtros *Gutonas* ſive *Gothos*, de quibus poſtea dicendi erit locus. Nam licet Romanis exactè non fuerit cognitum, quæ gentes, & qui mores ipſarum in his oris fuerint; potuerunt tamẽ à finitimis cognoviſſe vel etiam ex antiquis Scriptoribus hauſiſſe nomen Guthonum ſive Gothorum, quos hic habitaſſe crediderunt.

II. Cum itaque poſt Strabonis tempora Septentrionales Germaniæ partes innoteſcere cœpiſſent, compertum eſt, SVEVOS Pomeraniam hodiernam incoluiſſe. Manifeſtum illud eſt ex Taciti lib. de Morib. Germ. poſt med. Lucanus etiam de Svevis ita loquitur lib. II. verſ. 51.

Fundit ab extremo flavos Aquilone Svevos
Albis, & indomitum Rheni caput.

Vi-

Videlicet habitarunt Svevi, latiſſima gens, magnam hodiernæ Germaniæ partem *à Danubio* usque *ad mare Balthicum*; Trans mare quoque Balthicum *Blekingiam*, *Sconiam* & *Hollandiam*, *Svediam*, *Norvegiam*, *Botniam Occidentalem*, *Finmarchiam*, *Scritofinniam*, *Lappiam* & *Biarniam*, uti has aliasque regiones enumerat Cluverus lib. III. Germ. Antiq. cap. XXIV. Sic itaque generale nomen Pomeranorum, quod ipſis cum multis aliis gentibus commune fuit, cognovimus, quod antiquitus dicti ſint SVEVI. Probatur illud etiam exinde, quod mare Balthicum, cui adjacet Pomerania, olim dictum ſit *Svevicum*, teſte eodem Tacito lib. cit. cap. XLV. ſed etiam quod fluvius Pomeraniæ præcipuus dictus ſit olim *Svevus*, ut ex Ptolemæo patet, qui lib. II. Geogr. cap. XI. fol. 58. amnes in mare Balthicum ſe exonerantes hos enumerat: *Chaluſum*, *Svevum*, *Viadum*, *Viſtulam*. Hic quidem inter Eruditos non convenit, quis amnis per Svevum ſit intelligendus, dum alii ipſum Varnam eſſe contendunt, ex eo capite, quia Ptolemæus

lemæus à Chaluſo (Trawe) uſque ad Svevum dicit habitaſſe Pharodenus, per quos illi Varinos i. e. hodiernos Mechlenburgenſes intelligunt. Alii per Svevum intelligunt oſtium illud Oderæ, quod vocatur die Schſwiene. Micrælius autem intelligit illud oſtium, quod nomen habet der Gellen / cui urbs Stralſundenſis aſſidet. lib. I. Chron. Pom. num. 20. p. 28. ſeqq. Vid. de Svevis Wolffg. Lazius lib. VII. & VIII. de migrationibus gentium.

III. Specialia nomina horum populorum ad mare Balthicum habitantium fuerunt illa, quod dicti ſint VANDALI & GOTHI, qui deinde in alias gentes fuere diviſi: Ex his Vandali à Chaluſo præter propter porrigebant ſe usque ad Oderam. *Vandalos* enim Ulmerugis & Gothis conterminos facit Jornandes lib. de reb. Got. cap. IV. p. 613. GOTHI dicebantur, qui inter Oderam & Viſtulam mare accolebant. Colligi id etiam poteſt ex illis Pauli Diaconi verbis, quando ait: *Eodem tempore erant Gothi, & aliæ gentes multæ ac maximæ, trans Danubium*

in

Digitized by Google

in Hyperboreis locis habitantes, ex quibus rationabiliores quatuor ſunt: Gothi ſc. Hypogoti, Gepides & Vandali, nomen tantum & nihil aliud mutantes, unâque linguâ utentes. lib. XIV. Hiſt. Miſcellæ ante med. p. 429. Sed de Gothis fuſius agemus infra, hic de Vandalis notandum eſt, illos ſecundum communem opinionem dictos eſſe à Vandalo, qui Svevi filius fuiſſe perhibetur, teſtibus Beroſo, Aventino & aliis. Hoc nomen Vandalorum, licet non ſit adeò generale, ut prius illud Svevorum, complectebatur tamen præter hodiernæ Pomeraniæ partem occidentalem, etiam Varinos i. e. hodiernos Mechelburgenſes & alias etiam gentes, ut ex ſequentibus apparebit.

IV. Specialiſſima Pomeranicarum gentium nomina varia apud varios repeиuntur. Pomponius Mela, qui ſub Tiberio Imp. vixit, cum Sinum Codanum, quod eſt noſtrum mare Balthicum, deſcripſiſſet, addit: *In eo ſunt Cimbri & Teutoni: ultra ultimi Hermiones.* lib. III. de Situ Orb. cap. III. Ex quibus HERMIONES eſſe populos mare Balthicum accolen-

lentes, adeoque Pomeranos, probat Iſ. Voſſius in Animadverſ. ad l. c. Melæ. p. 137. Verum quomodo hæc cum Plinii & Taciti horum populorum deſcriptionibus conveniant, non apparet. Plinius enim ita hac de re loquitur: *Alterum genus Ingævones, quorum pars Cimbri, Teutoni à Cauchorum gente. Proximi autem Rheno Iſtævones, quorum pars Cimbri; Mediterranei Hermiones, quorum Svevi.* lib. IV. Nat. Hiſt. cap. XIV. Quamvis non neſciam ab aliis ita apud Plinium legi: *Iſtævones, quorum pars Cimbri mediterranei: Hermiones, quorum Svevi.* Tacitus verò qui in his ex antiquioribus accuratiſſimus eſt: *Manno*, ait, *tres filios aſſignant, è quorum nominibus proximi Oceano Ingævones, medii Hermiones, cæteri Iſtævones vocentur.* lib. de morib. Germ. cap. II. Si itaque Hermiones medii fuerunt inter Ingævones & Iſtævones, non potuerunt certè in hodierna Pomerania habitaſſe. Illud, quod Plinius de Svevis dicit, quod ſint pars Hermionum, ita intelligendum erit, quandam Sveviæ, latiſſimæ illius Provinciæ, partem mediterraneam fuiſ-

 ſe

Digitized by Google

ſe partem Hermionum, quod de illa Sveviæ parte dici poteſt, quæ adhuc hodiè cis Danubium Svevico nomine inſignitur. Multò enim latior fuit illis temporibus gens Svevica, ut patet ex Taciti lib. de Morib. Germ. cap. XLV. Plinius his in oris collocat *Vindilos* ſive *Vandalos*. Inter Vandalicas autem gentes numerat *Burgundiones*, *Varinos*, *Carinos*, *Guttones*, lib. IV. Nat. Hiſt. cap. XIV. *Varinos* hîc excludimus, qui in Mechelburgenſi Ducatu olim habitarunt, ut & Burgundiones, qui Poloniam Pomeraniæ hodiernæ finitimam incoluerunt. Relinqvuntur itaque in Pomerania ſecundùm Plinium CARINI & GUTONES. Ptolemæus ſic illas gentes deſcribit: *A Chaluſo fluvio usque ad Svevum tenent Pharodeni* (pro quibus Cluverus legendum putat Svardones) *poſt Sideni usque ad Viadum fluvium. Sub ipſis Ruticilii, usque ad fluvium Viſtulam. Interiores autem atque mediterraneæ gentes maximæ ſunt Svevi Angili, qui magis Orientales ſunt, quam Longobardi, protenſi ad ſeptentrionem usque*

que ad medium Albis fluvii. Tum Svevi Semnones qui habitabant poſt Albim à præfata parte verſus ortum usque ad Svevum fluvium. Præterea qui protenduntur ad Buguntes, qui cætera tenent, quæ inde ſubſeqvuntur usque ad Viſtulam, ſupra quos etiam ſub monte Aſceburgio Corcontæ. lib. II. Geogr. cap. XI. fol. 58. Ex his populis excludimus *Svevos Semnonas*, qui habitarunt in hodiernâ Marchiâ Brandenburgenſi. Item *Burguntas*, qui iidem ſunt cum Burgundionibus. Relinqvuntur itaque SIDENI, RUTICILII, CORCONTÆ, & forſan etiam Longobardi & Svevi Angili. Urbes his in oris apud Ptolemæum enumerantur: *Laciburgum, Virunum, Viritium, Rugium.* Ex quibus *Rugium* & *Viritium* Pomeraniæ adſcribimus. Tacitus fuſius recenſet has gentes. Numerat verò *Reudignos, Aviones, Anglos, Varinos, Eudoſes, Svardones* & *Nuithones*, quos *Hertham* i. e. terram matrem colere dicit, cui nemus caſtum in inſula quadam dicatum fuiſſe affirmat. Deinde cum à Danubio verſus Septentrionem habitantes in Germania populos

Digitized by Google

recenſens, jam *Marſignos Gothinos, Oſos, Burios, Helveconas* aliosque enumeraſſet, tandem ſubjicit : *Trans Lygios Gothones regnantur, paulò jam addictius, quam cæteræ Germanorum gentes, nondum tamen ſupra libertatem. Protinus deinde ab Oceano Rugii & Lemovii, omniumque harum gentium inſigne rotunda ſcuta, breves gladii & & erga Reges obſequium.* Hic iterum removemus Reudignos, Aviones, Varinos, qui partim in Mechelburgico, partim in Luneburgico Ducatibus habitarunt. Remanent ergo tandem in Pomerania EUDOSES, SVARDONES, RUGII, LEMOVII, GOTHONES ſive GOTHI, ut & ſecundum Micrælium, ANGLI & LONGOBARDI.

V. Jam populis illis, quos in Pomeraniâ hodiernâ olim habitaſſe diximus, ſingulis ſuæ ſunt aſſignandæ ſedes. Quod GOTHI, qui & GOTHONES dicuntur, habitarint in Pomerania orientali, à nemine poteſt dubitari. Probatum à nobis id eſt alibi. Hic tantùm illud addimus, *Gothorum* ſive *Gythonum* memoriam forſan adhuc durare in *Samogithis*

popu-

Digitized by Google

populis Lithvanicis. Cum n. ex Pomerania Gothi in Pruſſiam eſſent Progreſſi, facile ex Sambia Pruſſorum in Samogitiam hodiernam migrare potuerunt, quæ etiam eſt conjectura Beutheri in Comment. ad Tacit. lib. de morib. German. pag. 206. Si tamen hoc verum eſt, certè & mores & lingvam immutarunt, ab Alanis, ut & Pruſſi olim noſtri corrupti. Tenuerunt autem Gothi ſecundum Jornandem Pomeraniam orientalem (quam Germani ulteriorem vocant, nobis autem eſt citerior) ab Odera forſan usque ad Viſtulam. Paulatim verò, cum in Pruſſiam aliasque regiones migraſſent, locum reliquerunt aliis gentibus, adeò, ut tempora Taciti tantùm in Pomerellia ad Viſtulam amnem habitarint. Gothis contermini fuere LEMOVII, iis videlicet in locis habitantes, ubi *Lauenburg, Bütau, Hele, Puzik,* ut & urbs Pomeranica *Stolpe* dicta reperiuntur. *Lemoviorum* veſtigia deprehendas in urbe *Lauenburg,* ut & fluvio *Leve.* Eos à Scriptoribus poſt tempora Taciti viventibus appellatos fuiſſe HERULOS, probat

Cluverus lib. III. Germ. Antiq. c. XXXV. Paulus Fridebornius *Lemovios* ponit in *Pomerania Occidentali* inter *Panim* & *Vcram* lib. I. Chronic- Stetin. pag. 2. Idem etiam ſtatuit Ph. Cluver. in Introduct. Geogr. lib. III. c. 2. ſed ſententiam mutauit, ut conſtat ex lib. III. Germ. Ant. c. XXXV. Et certè, ſi Taciti verba penitius inſpiciantur, id aſſerendum eſſe videtur. Nam Tacitus incipiens ab Oriente, ſic populos illos recenſet: *Gothi, Rugii & Lemovii, Reudigni, Aviones, Angli, Varini.* Ubi *Gothos* inter & *Lemovios* adhuc ponit *Rugios*. Sed melius ponuntur in aſſignatis à nobis locis. Tacitus etiam conjungit Rugios & Lemovios, adeò ut ex verbis Taciti nihil certi poſſit elici. Tertii (poſt Gothos videlicet & Lemovios) verſus occidentem ſunt RUGII, quos Jornandes appellat *Ulmerugos*, ad differentiam aliorum Rugorum, qui dicti ſunt *Ethelrugi*, & ponuntur à Jornande inter Scantiæ populos cap. III. de Reb. Geticis p. 612. Edit. Hug. Grotii. *Ethelrugos* alii dictos volunt, quaſi die Edlen Rügen: Ulmerugos autem die Holm Rügen/ quod

quod iterum diverſimodè exponunt. Beutherus in Taciti Germ. p.206. vocem **Holm** Veteribus Germanis inſulam ſignificare vult, indè etiam urbem **Stockholm** nomen traxiſſe dicit. Illos itaque Ulmerugos dictos fuiſſe vult, quia ex *inſula* Rugia fuerunt progreſſi in oras Pomeraniæ maritimas. Micrælius verò Ulmerugos dictos eſſe putat, quaſi **Holm und Strandt Rugianer / ſo im feſten Lande gewohnet** / lib. I. Chron. Pom. num. 21. p. 35. Et certè melius ſentire videtur Micrælius. Nam licet **Holm** & inſulam & terram continentem poſſit ſignificare, cum in genere notet **einē außgepfälten Ort** in paludibus, quod & in inſula & in terra continente fieri poteſt; hi tamen Ulmerugi non in inſula, ſed in terra continente habitabant, unde quoque poſtea in inſulam, quæ hodiè Rugiæ nomen ſervat, commigrarunt, poſt tempora Taciti. Habitarunt Ulmerugi ad mare Balticum propè Vipperam amnem, qui eos dirimebat à Lemoviis, usque ad Oderam ſive Viadrum, ubi hodiè Rugenvvaldia, Coslinum, Colberga.

Digitized by Google

Treptovia. Urbis etiam *Rugii* nomen conſervari quidam volunt in urbe *Rugenwaldiâ*, vel alia *Regenwaldiâ* ad *Regam* fluvium ſitâ. Micrælius tamen ex longitudine & latitudine loci à Ptolemæo obſervata colligit, Rugium urbem in illo loco fuiſſe ſitam, ubi hodie urbs *Freyenwalde*, vel *Stargard* lib. I. Chron. Pom. num. 19. p. 28. Verùm neque hoc certò ex Ptolemæo probari poteſt, cum Micrælius ipſe concedat, Ptolemæum circa latitudinem maris Baltici, & per conſequens horum etiam locorum errare. lib. I. Chr. Pomeran. num. 20. p. 30. Conf. de Rugiis Wolffg. Laziuslib. XII. de migrationib. gentium fol. 630. ſeqq. *Rugios* ab auſtro contingebant CARINI, & qui *Carinis* ab occidente fuerunt contermini, SIDINI. Maxima pars *Carinorum* Veterum jam ſubiecta eſt regno Poloniæ, & forſan Pomeraniæ non niſi exigua particula Veterum Carinorum accenſetur: ea videlicet, ubi hodiè eſt urbs Newen Stetin. SIDINI in hodierno Ducatu Stetinenſi habitarunt, ut vel nomen ipſum indicat. Quamvis Cluverus *Sidinos* includat *Dra-*

go &

go & *Viadro* fluviis, qui etiam eam partem Pomeraniæ occidentalis, ubi hodiè viſuntur Stettin / Garz / Prenzlau / NVITHONES incoluiſſe contendit. EVDOSES Cluverus conjicit in illum locum, ubi hodiè *Wolgaſtum, Grypſwaldia, Stralesſundia*. SVARDONES in eo loco collocat Cluverus, ubi hodie Anclamenſes & Paſvvalcenſes. Alii *Svardones* antiquos apud *Sverinenſes* hodiernos in Mechelburgenſi Ducatu reperiri exiſtimant. Conf. Jodoc. Willichius in Tac. de Morib. Germ. Part. II. num. XIX. pag. 606. ſeqq. Sed certa hic indicia non adſunt, quibus hæc vel approbare vel imbrobare poſſimus. ANGLOS Micrælius collocat in illo loco, ubi urbs eſt *Anclam*, quos pedetentim in Ducatum Mechelburgicum ad Albim conceſſiſſe auguratur. Verum hæc mera tantum eſt conjectura, quæ non niſi levi convenientia *Anglorum* & *Anclamenſium* nititur. Aliud etiam verba Ptolemæi ſupra citata indicant, quæ Anglos ad Albim habitaſſe referunt. Tacitus etiam, licet inter ſeptem illas gentes etiam Anglos Hertham

coluiſſe referat; cum tamen ſingulis illis gentibus ſedes certas non aſſignet, nihil certi ex illo colligi poſſe videtur, adeoque hoc, quod Micrælius de Anglis aſſerit, in dubio relinquo. RUTICILII apud Ptolemæum poſt Sidinos memorantur usque ad Viſtulam. Videtur itaque per *Ruticilios* intelligere omnes Pomeraniæ Orientalis populos, præſertim cum non faciat mentionem *Rugior. Lemovior.* & *Gothorum*, qvos cis Viadrũ in orientali Pomerania collocavimus. Ibidem tamẽ etiã ad *Aſciburgium* montem Ptolemæus collocat CORCONTAS. Pars illius *Aſciburgii* montis in Pomerania dicitur der Goſſenberg. Cluv. lib. III. G. A. c. XXXII. Inſulam, in qua *Hertha* Dea collebatur à ſeptem illis populis, non inſignit certo nomine Tacitus. Sine dubio tamen fuit inſula, quæ hodiè RUGIA dicitur, in quam poſt tempora Taciti migrâſſe videntur *Rugii*. LONGOBARDOS quoque Micrælius trahit in Pomeraniam, ubi etiam urbem eos condidiſſe atque à ſuo nomine *Barth* appellâſſe refert. Probat

bat id ex inſignibus hujus urbis, in quibus caput humanum cum longa barba depictum viſitur, lib. VI. Chron. Pomer. pag. 609. Sed & hoc nullo nititur fundamento. Nam nemo Veterum Scriptorum Longobardos maris Balthici accolas fuiſſe tradit. Ptolemæus certè illos mediterraneos facit, ut ex ſupra citatis verbis ipſius apparet. Idem ex Taciti lib. de Morib. Germ. cap. XL. probari poteſt. Pauli Diaconi authoritas ab hac ſententia nos dimovere non poteſt, utpote qui Scriptor fuerit jam recentior. Ad hæc incertum adhuc eſt, an *Longobardi* dicti ſint *à longis barbis*, an verò aliunde nomen illud traxerint. A *longis* quidem *barbis* eos dictos eſſe, ſtatuunt Iſidor. lib. IX. Orig. cap. II. Otto Friſing. lib. II. cap. XIII. Guntherus lib. II. Ligurini, & alii. Sed alii Longobardos dictos eſſe volunt quaſi die Landwarter / quod cuſtodes ſint regionis. Alii à *longis barbis* i. e. bipennibus. Sed optimè ſentire videntur, qui eos derivant à Celtica gente *Bardis*, qui fuere confines Holſatis, quorumque mentionem facit Helmoldus lib. I. Chr.

Slav.

Digitized by Google

Slav. cap. XXV. conf. Cornutus, vel quicunque ille ſit Scholiaſtes in Juvenal. Sat. XVI. verſ. 13. Henr. Meibom. in Not. ad Hiſt. Bardevici. in pr. p. 152. Frider. Beſſel in Not. ad Eginharti cap. VI. pag. 27. ſeq.

VI. Inventis jam Veteribus Pomeraniæ populis, ſedibusque ipſorum cognitis, jam ordo poſtulat, ut origines illorum quæramus. Antiqui Germani putarunt ſe eſſe αὐτόχθονες ſive Aborigines i. e. gentem, quæ nulli alii genti originem ſuam debet, ſed quæ ex illa ipſa terra genita eſt. Veteres enim non putabant ex uno parente genitos eſſe omnes homines, ut nos ex ſacris literis docemur: ſed multas gentes opinabantur ex ipſa terra prognatas eſſe, quod apud ipſos honori ducebatur. In hac ſententia de Germanis Aboriginibus eſt Cornel. Tacitus lib. de Morib. Germ. cap. II. Sed, ut quilibet animadvertit, hæc ſententia Taciti nobis, aliter è Scriptura S. edoctis, placere non poteſt. Igitur ut omnes alias gentes à Noacho ex Aſia derivamus, ita etiam inde Germani noſtri ſunt deducendi.

Digitized by Google

di. Notum eſt Noachum poſt univerſale illud diluvium inter tres filios *Sem*, *Cham*, *Japhet*, diviſiſſe terrarum orbem. *Semo* obtigit Aſia, *Chamo* Africa, *Japheto* Europa noſtra. *Japheti* filius fuit *Gomer*, & hujus primogenitus *Askenas*. Hæc nobis ex Scriptura S. de Originibus Europæis innoteſcunt. Ex altera parte Germanorum Veterum ſententia fuit, quam etiam antiquis carminibus decantabant *Thviſthonem Deum terrâ editum & filium Mannum* originem genti dediſſe conditoresque ejus fuiſſe. *Manno tres filios aſſignant, è quorum nominibus proximi Oceano Ingævones, medii Hermiones, cæteri Iſtævones dicentur. Quidam autem licentiâ vetuſtatis plures Deo ortos, Marſos, Gambrivios, Svevos, Vandalos affirmant*, ut Tacitus loquitur l. c. Beroſus verò de Tviſthone ſive Tuiſcone refert, *Janum Patrem hunc Tuiſconem conſtituiſſe Regem Sarmatiæ à Ponto Euxino usq; ad Rhenum*. lib. 1. pag. 10. & lib. IV. pag. 30. a. Hæc alii cum Sacra Scriptura conciliare volentes *Tviſthonem* illum putant fuiſſe ipſum *Aſcenacem*, vel etiam *Aſcenacis filium*, qui

Ger-

Germanicam condiderit gentem. Vid. Aventin. lib.I. Annal. Bojor. Jodoc. Willich. in Comment. ad lib. Taciti de mor. Germ. pag. 423. Micræl. in Chron. Pomeran. lib. I. num. 22. ſeqq. Quæ cum nitantur conjecturis ſatis probabilibus, hinc illa negare non audemus, præſertim cum meliora proferre nequeamus.

VII. Cum verò Germania vetus adeò latè patuerit, ut etiam Daniam, Svediam & Poloniam hodiernam fuerit complexa, quæritur, utrum SVEVI in his ſedibus, in quibus illos collocat Tacitus, primi fuerunt incolæ, poſtquam ex Aſia huc ſe Noachi poſteri contulerunt, & utrum fines Veteris Sveviæ, ſtatim ab initio tam latè fuerint extenſi, atque ipſos extendit Tacitus: an verò ex aliqua parte Sveviæ Veteris progreſſi, aliis incolis prioribus expulſis, fines ſuos poſtea dilatarint. Sunt enim, qui neſcio quibus argumentis inducti, *Svevos* ex *Svedia*, ortos, Germaniam hodiernam intraſſe volunt, quod & non ita pridem aſſeruit Vir quidam Clariſſimus in Diſſertat. de Rebus SvevoGothicis num. 8.

Hic

Hic enim cum de geminis *Scanziæ* populis, *Gothis* videlicet & *Sveonibus*, aſſeruiſſet, quod *Gothi* varias ſuſceperint migrationes: *Sveones* verò in Scantia regnum ſuum ſtabiliverint, adjicit: *Nec tamen in ſolidum negabo antiquis illis temporibus migraſſe Sveones, ut quorum poſteros fuiſſe Svevos haut fas ſit dubitare. Finitimos coluiſſe Veteres tabulæ ſignant: propinquos fuiſſe hiſtoria demonſtrat.* Et antea num. 2. Rerum SveoGoth. dixerat: *Nec verò prætererimus, Svedos etiam quandoque ſedibus ſuis egreſſos regnum apud exteros condidiſſe ac Svevorum nomine veniſſe ævo Jornandis, qui p. 125. de Reb. Gothicis commemorat Theodorici Gothorum Regis cognatum, & ut plane loquar, ab una ſtirpe & gente oriundum fuiſſe: Aſſentiuntur ex Doctis Reunerus Reineccius. Franciſcus Gvillimannus. Joh. Stumpſius Viri inſignis judicii & accurationis, cumque bis fermè omnes rerum Svevicarum conditores. Peterm. Etterlinus. Felix Faber & Mart. Cruſius.* Hæc ille. Sed hæc probare nos non poſſumus. Si enim Svevi ab Askenace oriundi ſunt, certè Svediam hodiernam ingredi non potue-

potuerunt niſi per Germaniam. Etenim *Pruſſiam, Curlandiam, Livoniam, Finlandiam* antiquiſſimis temporibus tenuerunt *Venedæ* aliæque *Sarmaticæ* gentes, ut à nobis in Originibus Pruſſicis demonſtratum eſt, igitur Sveones per Sarmatas non potuerunt usque in *Svediam* hodiernam penetrare. Satius itaque eſt, ut dicamus, Svevos, poſtquam ex Aſia progreſſi ſunt, primò in Germania Ciſbalthiana, quam vacuam invenerunt, conſediſſe, ibique auctos mari Balthico transmiſſo Scandinaviam occupaſſe. Adeòque Sveones Germanis cisbaltianis, non verò Germani Sveonibus originem ſuam debent, uti hoc egregiè diducit Joh. Micræl. lib. I. Chron. Pom. num. 28. pag. 45. Neque nobis objici poteſt illud, quod ex Sabellico habet Joh. Bœmus Aubanus, videlicet *Svevos* primos fuiſſe *Pruſſiæ* incolas, lib. III. de Moribus Gentium cap. XVI. ideòque ex Pruſſia potuiſſe in Svediam commigrare, inde vero in Germaniam. Non poteſt, inquam, hoc objici, cum citati Scriptores multò ſint recentiores, quam ut ipſis fidem habere poſſi-

mus,

mus, de rebus adeò antiquis; præſertim cum aliis non deſint argumenta, quæ Venedas primos fuiſſe Pruſſiæ incolas evincunt. Allegatos â Viro Clariſſimo Scriptores evolvere non putavi eſſe operæ precium, præſertim cum mihi cognitum ſit, quosdam ex illis contrarium aſſerere. Certè Martin. Cruſius Part. I. Annal. Svev. lib. VI. cap II. fol. 135. diſertis verbis aſſerit, *Svevos Germanos tranſiiſſe in Svediam.* Reinerus Reineccius *Svevorum* populum facit *Sviones*, quos deinde Svecorum ſive Svedorum facit parentes. Part. III. Syntagmatis Heroici fol. 434. Addit ibidem ſequentia verba: *Nec dubitarim de Svedis & Sveonibus, nomen à Svevis eſſe, ſed prolatione ſeu ſono nonnihil variatum.* Etiamſi verò omnes illi pro Viro Clariſſimo facerent, liceret tamen nobis eosdem hîc ut recentiores rejicere. His omnibus inducti Svevos in Germania Cisbathiana agnoſcimus *αὐτόχθονας*, ſive Aborigines, non quidem eo ſenſu, quo *αὐτόχθονες* dicuntur, qui à nullo alio ſunt oriundi, ſed ex ipſa terra ſunt nati. (Novimus enim, Germanos fuiſſe à Noachi po-

ſteris ortos) Verum in alio ſignificatu, quat. Aborigines dici & illos in more poſitum eſt, qui licet Nepotibus Noachi Originem ſuam debeant, non ſunt tamen ab alterius Regni incolis prognati, ſive, ut Taciti verbis utamur, *qui minimè aliarum gentium adventibus & hoſpitiis mixti ſunt.* in lib. de Mor. Germ. cap. II.

VIII. In ſpecie verò de GOTHIS magna eſt controverſia, unde illi ſint oriundi. Alii *Gothos* deducunt ex *Sarmadia*, ut Matth. à Michov. lib. I. de Sarmat. Aſiana & Europ. cap. XI. fol. 131. Tom. I. in Corp. Hiſt. Polon. Jodocus Lud. Decius lib. I. de Vetuſtat. Polonorum. fol. 270. ut & Paul. Piaſecius in Chronico. fol. 56. (48.) Alii ex *Scandinavia*, officina illa Gentium & vagina Nationum, ut illam appellat Jornandes, Gothos deducunt, ut Jornandes lib. de Reb. Get. cap. IV. probatque illud non tantum ex Ablavio & Dexippo, ſed etiam ex antiquis Gothorum carminibus. Hunc ſequuntur alii magno numero Scriptores. Alii Gothos ex Scanzia oriundos eſſe negant, & per Conſeq. in Pomerania fuiſſe ipſos

αὐτόχθο-

αὐτόχθονας affirmant, ut Anton. Bonfin. Dec.I. Rer. Hung.lib.II.fol. 33. 35.41. Edit. Baſil. & Ph. Cluver. lib.III. Germ. Antiq. cap. XXXIV. Notatur propterea Cluverus noſter à Viro quodam Clariſſimo, qui ipſum in Diſſert. de Reb. Sveo-Goth. num. 6. *ſæpe intempeſtivè audacem Virum* appellat. Conf. &. n. 2. Diſſertationis citatæ. Verùm non eſt, ut Virum de Republ. literaria optimè meritum hîc inſectemur. Certè ut Svevorum in Svediam ingreſſum ex Germania aſſeruimus eſſe factum, ita etiam de Gothis idem aſſerere non veremur, cum nulla alia detur via, quâ commodius in Svediam tranſmittere potuerint. Deinde Gothos, jam ducentis antè Chriſtum natum annis in his oris ſuccinum collegiſſe, teſtatus eſt Pytheas apud Plinium. Quod verò Gothi eo tempore Svediam tenuerint, non probabitur ex ullo Scriptore, qui ante Chriſti tempora vixit. Dexippus & Ablavius, quos ſequitur Jornandes, multò ſunt Pytheâ juniores, Antiqua illa Carmina Gothorum, an habuerint aliquid de migratione ſuæ gentis è Scanzia ſive Scandi-

Digitized by Google

navia, adhuc incertum eſt, cum Jornandes illa Carmina tantum allegare videatur de migratione Pontica, quæ facta eſt ex Pomerania: hæc enim ſunt ejus verba: *Hæc igitur pars Gothorum, quæ apud Filimer dicitur in terras Ovim emenſo amne tranſpoſita optatum potita ſolum. Nec mora illico ad gentem Spalorum adinveniunt, conſertoque prælio victoriam adipiſcuntur: exindeque jam velut victores ad extremam Scytiæ partem, quæ Pontico Mari vicina eſt, properant: quemadmodum & in priſcis eorum carminibus penè Hiſtorico ritu in commune recolitur: quod & Ablatius deſcriptor Gothorum gentis egregius veriſſimâ atteſtatur Hiſtoriâ.* Jornand. cap. IV. de Reb. Geticis. Johannes Micrælius, ne Jornandis authoritatem prorſus in dubium vocet, mediam ſequitur ſententiam. Nimirum dicit, antiquiſſimis temporibus Gothos ex Germania migraſſe in Svediam, quoniam nulla alia via reperiri poteſt, quâ ingreſſi ſint in Scanziam: poſtea verò, quamvis dubiè concedit, partem quandam eorum ad cives ſuos regredi potuiſſe in Pomeraniam.

Digitized by Google

niam. lib. I. Chron. Pom. n. 32. p. 55. ſeq. Eâdem ratione LONGOBARDOS quidam ex Scanzia deducunt. Sequuntur hi Ducem Paulum Warnefridum Sec. IX. Scriptorem, qui hæc de Longobardis tradit lib. I. de geſtis Longobard. cap. II. Eadem habent Theophanes Græcus, ut & Conſtantinus Porphqrogenetus, citati ab Hug. Grotio in Proleg. ad Hiſt. Vandalicam, Longobardicam & Gothicam, cũ quibus & ipſe facit l.c. pag. 27. & ſeq. Verùm hæc faciliori adhuc negotio refutari poſſunt, quam ea, quæ de Gothis afferebantur, cum ea de re neque Jornandes, neque Procopius Sec. VI. Scriptores quicquam habeant. Paulus Diaconus, qui ab illis temporibus eſt remotior, non poterit ejus rei idoneus eſſe teſtis. Cum autem Longobardi in Pomerania non habitarint, plura de ipſis addere non attinet. Non defuerunt tandem, qui has gentes Pomeranicas etiam ex aliis oris accerſerent. Vt enim jam in Originibus Pruſſicis oſtendimus, non defuerunt, qui à MACEDONIBUS & ALEXANDRI M. poſteris Rugios aliasque gentes deducerent.

rent. Primum hujus fabulæ authorem fuiſſe Witechindum Corbejenſem Monachum deprehendo, qui hæc in pueritia audiviſſe ſe teſtatur lib. I. Rer. Saxon. in pr. quamvis de Rugiis nullam faciat mentionem, quos alii addunt, ut Abbas Stadenſis ad An 917. p. 99. a. Gobelinus Perſona in Coſmodr. æt. V. cap. 11. fol. 105. Horum ultimas Macedonas iter ſuum in Rugiam, Pruſſiam & Saxoniam navibus inſtituiſſe per mare Caſpium, craſſo ſanè errore, tradidit. Aliam adhuc viam Macedonas elegiſſe refert Godfridus Witerbienſis in Chron. Part. 15. fol. 421. cujus verſus licet incultos hîc dabimus. Sic autem ille:

Nunc benè procedo, dum tempora Saxonis edo,
Saxo velut credo, Patria fuit ante Macedo
Regis Alexandri miles ubique fuit.
Rege diem functo tulit à Babilone meatum
Circuit Italiam ratibus veniens Arelatum
Siciliaq; Pharon tranſit in Oceanum;
Inde

Inde per Oceanum Britannica litera tranſit

Gviſara Saxonica terminus ejus erat &c.

Sed hæc recenſere, refutare eſt. Prius enim coacti fuiſſent terreſtri itinere usque ad mare mediterraneum contendere, quod an ob illam cauſam, ob quam illi hanc migrationem inſtituiſſe dicuntur, fieri potuerit, valdè dubito. Cœtera jam lubens prætereo. Ex quibus iterum elucet, veteres Pomeraniæ populos non fuiſſe advenas, neque aliarum gentium adventibus mixtos.

IX. Jam pergimus ad Secundam Periodum, quam VENEDICAM ſive SLAVICAM fuiſſe diximus. *Slavi* enim ſive *Venedæ* in locum Svevorum & *Vandalorum* ſucceſſerunt. Horum migrationem in has oras ſtrictim commemorabimus. Habitarunt *Venedæ*, *Sarmaticæ gentes*, primis à Chriſto Nato Seculis in ripa Viſtulæ Orientali, usque ad Sec. VI. Nam eo adhuc Seculo Jornandes de ipſis loquitur. *Introrſus*, inquit, *Scythiæ Dacia eſt ad coronæ ſpeciem arduis Alpibus emunita.*

vita. juxta quorum ſiniſtrum latus, quod in Aquilonem vergit & ab ortu Viſtulæ fluminis per univerſa ſpacia venit, Winidarum natio populoſa conſedit. Quorum nomina licet nunc per varias familias & loca mutentur, principaliter tamen Sclavini & Antes nominantur. Sclavini à Civitate nova & Sclavino Rumnenſi, & lacu, qui appellatur Muſianus, usque ad Danaſtrum & in Boream Viſcla tenus commorantur. Antes verò, qui ſunt eorum fortiſſimi, qui ad Ponticum mare curvantur, à Danaſtro extenduntur usque ad Danubium. Hæc ille lib. de Reb. Get. cap. V. p. 615. Eodem Sec. VI. ſub Juſtiniano I. Imperatore Iſtro transmiſſo primas in Thraciam & Illyricum excurſiones fecerunt Slavi. Vid Jornand. lib. de ſucceſſ. Regnor. & temp. in. fin. prorſus. Procopius lib. III. de Bello Gothico paſſim: De iiſdem irruptionibus Blondus Flavius Forojulienſis: *Cum Slavi*, inquit, *Hiſtriæ imminerent, ejus Provinciæ Epiſcopis ſcribit:* (Gregorius I. Pont. Rom.) *Equidem de Sclavorum gente, quæ vobis imminet, & affligor vehementer & turbor. Quan-*

Quanquam verò Gregorius plura de hac Slavorum in Iſtriam irruptione non ſcribat, tamen nos compertum habemus, eam gentem, quam ultra Danubium ſedes habere & ſocerum filiumque Mauritii illis expoſitos fuiſſe diximus, tunc primum oram Adriatici ſinus dextri litoris occupaſſe, & ita habitationem in ea continuaſſe, ut quicquid prius Hiſtria & Dalmatia diceba-tur, ad tempora usque noſtra dicatur Sclavonia. Nec tamen omnis illa gens reliquit primas ad Danubium ſedes, quin iidem mutato nomine magnam obtinent partem illius regionis. Siquidem locutionis ſimilitudo ac penè proprietas oſtendit, eos, qui nunc Poloni & Bohemi dicuntur, ex Sclavinorum reliquiis fuiſſe: Hæc Blondus in Hiſt. ab Inclinatione Romanorum Decad. I. lib. VIII. circa fin. fol. 115. Edit. Baſil. An. 1559. Cum itaque Slavis in Thracia, Dalmatia, Iſtria benè res ſucceſſiſſent, videntur circa finem Sec. VI. aut principium Sec. VII. Germanorum Veterum provincias ad mare Balticum occupaſſe. Nam cum Sec. V. poſt Chriſtum Natum, *Gothi*, *Vandali*,

Digitized by Google

Rugii, *Angli*, *Burgundiones*, quos deinde ſecuti ſunt *Longobardi* ſedibus ſuis exciti, *Italiam*, *Galliam*, *Hiſpaniam*, *Africam*, *Britanniam* inundaſſent, totumque hunc tractum ad mare Balticum fermè vacuum reliquiſſent, facilè *Venedæ*, non advertentibus fermè aliis gentibus, illa loca potuerunt occupare. Vid. Cromer. lib. I. de Ortu & Reb. geſt. Polon. per. tot. Henricus Bangertus in Not. ad Helmoldi lib. I. Chron. Slav. cap. II.

X. Quo tempore Slavi Pomeraniam intrarint, probatum eſt à nobis. Cum verò quamplurimæ fuerint gentes Slavicæ, adeò, ut præter Polonos, Ruſſos, Bohemos, Hungaros aliosque, in ſola Germania hodierna Slavi fuerint in octodecim pagos ſive regiones diſtributi, teſtibus Adamo Bremenſi lib II. Hiſt. Eccl. cap. XIII. pag. 54. Helmoldo lib. I. Chron. Slav. cap. XIV. fin. & Alberto Stadenſi ad an. 984. pag. 110. b. ideò indicandum nobis eſt, quænam ex gentibus Slavicis hodiernam olim inſederint Pomeraniam. Optimè nos hoc edocere poteſt Adamus Bremenſis Sec. XI. Scri-

ptor.

ptor. *Populi Slavorum*, inquiens, *ſunt multi, quorum primi ab occidente confinis Transalbianis ſunt Waigrii* (Waigrii in hodierna Holſatia) *eorum civitas Aldenburg maritima. Deinde ſequuntur Obotriti* (*Mecbelburgenſes*) *Item verſus nos Polabingi* (Razeburgenſes) *ultra quos Lingones* (Lineburgenſes) *& Warnabi*) Roſtochienſes) *Mox babitant CHIZINI & CIRCIPANI, quos à THOLOSANTIBUS & RHETARIS fluvius Panis ſeparat & Civitas Dimine. Ibi eſt terminus Hamaburgenſis Parochiæ. Sunt & alii Slavorum populi, qui inter Albiam & Oderam degunt, ſicut Heveldi, qvi juxta Haliolam fluvium & Doxani, Liubuzi, Wilini & Stoderani cum multis aliis. Inter quos medii & potentiſſimi omnes ſunt RHETARII, civitas eorum vulgatiſſima RETHRE, ſedes Idololatriæ. Templum ibi conſtructum eſt dæmonibus magnum, quorum Princeps Redigaſt. Ultra LEUTICOS, qvi alio nomine WILZI dicuntur, Oddora flumen occurrit. Oddora vergens in Boream per medios Winulorum* (*Vendorum ſ. Vinidarum vel Slavorum*) *tran-*

tranſit populos, donec perveniat ad JUMINEM, ube POMERANOS dividit à WILZIS. lib. II. Hiſt. Eccl. cap XI. pag. 50. ſeq. Helmoldus quoque cum ibidem dixiſſet, *Odoram tranſire per medios Winulorum populos & dividere* POMERANOS *à* WILZIS. Addit inter alia: *Poſt Odoræ lenem meatum & varios Pomeranorum populos ad occidentalem plagam occurrit Winulorum provincia eorum, qui THOLENZI & RHEDARI dicuntur, civitas eorum vulgatiſſima Rethre ſedes Idololatriæ. Deinde venitur ad CIRCIPANOS & KIZZINOS, quos à THOLENZIS & RHEDARIS ſeparat flumen Panis & civitas DIMINE. Kizzini & Circipani cis Panim, Tholenzi & Rhedari trans Panim habitant. Hi quatuor populi à fortitudine WILZI ſive LUTIZI appellantur.* Deinde etiam Rugiam numerat inter inſulas Slavicas lib. I. Chron. Slav. cap. II. Conf. Alb. Cranzius lib. II. Wandal. cap. XX. fol. 38. Ex quibus jam patet, *Pomeraniam* antiquis temporibus dictam fuiſſe illam tantum Pomeraniæ hodiernæ partem, quæ eſt inter *Oderam*

ſ. Vi-

ſ. Viadrum & *Viſtulam*. In reliqua parte, Occidentali videlicet, habitabant *Wilzi* ſive *Lutici* in quatuor populos diviſi, ut in *Kizinos:* & *Circipanos:* item *Rhedarios* & *Tholenzios* diſtinctos à ſe invicem per fluvium Panim, qui tamen inter Pomeranicas gentes non cenſebantur. Niſi quod per varios Pomeranorum populos Helmoldus adhuc alios populos intelligere videatur, ut *Sidinos* aliosque. Hoc tandem addendum eſt, illam Pomeraniæ partem, quæ Viſtulam attingit, dictam fuiſſe à Slavis CASSUBIAM, cujus tamen nominis Adamus Bremenſis, Helmoldus, Albertus Stadenſis mentionem nullam faciunt, forſan propterea, quia ipſis hæc ora, ut remotior, non fuit benè cognita. Imò neque apud Vincentium Kadlubkonem Scriptorem Hiſtoriæ Polonicæ, qui ſec. XII. à Chr. N. vixit, illud nomen me legiſſe memini. Primus, niſi fallor, illius nominis mentionem facit Joan. Dlugoſſus. Sec. XV. ſub Caſimiro Jagellonide. Obiter hic notandum, non ſolos populos Venedicos in enumeratas Provincias Germanicas

nicas commigraſſe; nam cum Venedis ſine dubio huc etiam Pruſſi Veteres, (ſive illos ab Alanis, ſive à Finnis, ſive ab Herulis derives) ſunt ingreſſi, ut hoc evidenter probari poteſt ex lingua Werulorum in Meklenburgenſi Ducatu. Quod ſi enim Orationem Dominicam ipſorum (ut illam tradit Wolffgangus Lazius lib. XII. de Migr. gent. f. 628.) conferas cum oratione Dominica, quam nos, linguâ veteri Pruſſicâ expreſſam, dedimus, in Originibus Pruſſicis n. V. ſpontè fateberis, Werulos illos cum veteribus Pruſſis unam habuiſſe originem.

XII. Quid nomina illa *Pomeranorum, Caſſubianorum, Wilzorum* (qui & *Lutitii* & *Welatabi* dicebantur) ſignificent, jam paucis inquirere lubet. Circa nomen Pomeranorum Joannes Micrælius, neſcio qua de cauſa, Slavicas gentes averſatus, multa comminiſcitur, ut illud à Germanico derivare poſſit. Dicit enim, Pomeranos eodem modo, ut *Dithmarſos, Stormarſos, Wiſmarſos, Colmarſos* appellari. Marſer ſunt incolæ alicujus Regionis eines Mohres oder Landes.

Inde

Inde Pomeranos eosdem eſſe vultatque accolas arborum, quaſi dicas, **Bohm-marſer.** Producit etiam aliam adhuc conjecturam. Scilicet probabile eſſe dicit, Pomeranos ab antiquis Svevis dictos fuiſſe **Pohmarer** / quaſi dicas **Beym oder Peim Meere** / ex quo Vendos deinde feciſſe ſuum *Pomorska*, i. e. Pomerania, & *Pomorski* adjectivum. Ita hac de re diſſerit Micrælius lib. II. Chron. Pomer. & lib. VI. Chron. Pomer. n. 3. p. 380. Sed antiquum hoc fuiſſe gentis nomen à Svevis impoſitum, nemini forſan perſuadebitur, cum apud Veteres, qui has oras deſcripſerunt, nullum hujus nominis occurrat veſtigium. Et quomodo probare potuit Micrælius, apud quenquam, etiam ſequioris ævi Scriptorem, occurrere nomen *Bomarſorum* vel *Pomarorum*. Nomen quidem *Pomerii* occurrit apud Guntherum in Ligurino lib. IV. circa princ. fol. 364. ſed hoc propter metrum factum eſt; quamvis & Franc. Irenicus illo ſit uſus lib. XII. Germ. Exegeſeos fol. 220. b. in Lit. P. Sed de Bomarſis, quantum mihi conſtat, nihil reperitur.

periтur. Melius itaque hoc nomen exponunt alii, qui dicunt eſſe illud originis Slavonicæ & ſignificare *maritimos* populos ſive *maris accolas.* POMORZANIE, ait Dlugoſſus, *dicuntur eò, quod maris ſeptentrionalis oram maritimam incolebant, à quibus terra Pomeraniæ eſt denominata.* Tom. I. Annal. Polon. lib. I. fol. 44. Idem habet Matth. à Michovia lib. I. Chron. Polon. cap. II. fol. 8. ut & Cranzius, Chytræus, Carion & alii plurimi. Nec diſſentit Paul. Frideborn. Chronici Stetinenſis Scriptor, qui lib. I. Chron. Stetin. p. 8. Pomeranos dictos eſſe vult, quia habitarunt propè mare (nechſt am Meer.) Idem habet Dan. Cramerus lib. I. Chron. Pomer. Eccl. cap. IX. fol. 11. Imò quod hic maximè notabile eſſe exiſtimo, jam Sec. XII. poſt Ch. N. Poloni illud nomen non aliter intellexerunt. Nam Vincentius Kadlubko propterea Pomeraniam non raro ſimpliciter vocat MARITIMAM, ut lib. II. ep. XXIX. p. 222. lib. III. ep. V. p. 261. Ep. XV. p. 292. lib. IV. cap. II. p. 394. *Boleslaum* etiam *Crivouſtum* appellat invi-

ctiſſimum

ctiſſimum Polonorum & *Maritimorum* monarcham. lib.III, ep.V. pag. 260. Pomeranos etiam ſimpliciter appellat *Maritimos*, quæ propriè ex Slavonico hujus Provinciæ nomine translata ſunt. Sed objicit Micrælius, ex Polonis audiviſſe ſe, particulam *po* non eſſe idem, quod Germanicum bey / ſed bey eſſe Polonis *u*, adeoque bey dem Meer dicendum eſſe *u morza*, non verò *po morza*. Verum hæc ex ignorantia Linguæ Polonicæ fluunt. Et licet concederetur, *po* non ſignificare idem, quod bey / nihil tamen communi ſententiæ decederet, cum notum ſit, aliquando vocem aliud extra compoſitionem, aliud in compoſitione ſignificare. Ita ſi quis quæreret, utrum particula *in* ſignificet idem, quod *non*, neganda eſſet quæſtio, etiamſi in compoſitione maximè vim negandi habeat, ut in vocibus, *innocens*, *inconſtans*, *&c.* Sic etiam particula *po*, licet extra compoſitionem nihil aliud ſignificaret, quam auff / ut vult Micrælius (quod tamen Poloni aliter norunt) aſt in compoſitione idem poſſet ſignificare,

Digitized by Google

quod bey/ ut certè ſignificat in ſequentibus vocibus *Poziemny*, qui propè terram eſt, unde *fraga*, quæ ad terram naſcuntur, appellari ſolent *Poziemki*. Item *Polcotzny*, quod idem eſt, ac ille, qui in angulo latet. Similiter *Polabianie* (Polabrani Slavica gens ad Albim) dicuntur accolæ fluminis *Labe*, i. e. *Albis*. Non ſecus *Poruſſos* vel contractè *Pruſſos* dictos eſſe exiſtimo, quam quod fuerint accolæ *Ruſſorum*, ut alibi oſtenſum eſt. CASSUBIORUM nomen etiam Slavonicum eſſe, multi docent. *Kaſzubianie*, ait Dlugoſſ. *à plicatione rugarum in veſtimentis, quibus primum veſtiri conſueverunt. Huba enim in Polonico ſive Slavonico dicitur Ruga. Kaſz autem dicitur plica in modo imperativo* lib. I. fol. 44. Eadem habet Matth. à Michovia lib. I. Chron. Pol. cap. II. fol. 8. Tom. II. in Corp. Hiſt. Polon. Conſentiunt his Carion l. IV. Chron. non long. à pr. Micræl. lib. VI. pr. Tandem WILCI, qui & LUTICI, ſive etiam VELATABI dicti ſunt, nomen à fortitudine ſortiti eſſe referuntur, ut ſupra Helmoldum audivimus

Digitized by Google

vimus teſtantem; quâ ratione autem illud à fortitudine derivari poſſit, non ab re quiſpiam dubitaverit. Hoc quidem certum eſt, quod Slavis *Wilk* idem ſit, quod *lupus*, & in numero Plurali *Wilci*, idem quod *lupi*. Inde igitur poſſent derivari, ac ſi eſſent *lupinâ rapacitate*, vel etiam *robore* præditi: ſed obſtat Veterum Hiſtoricorum authoritas, qui à Francis eos fuiſſe *Wilzos* appellatos affirmant: à Slavis verò *Welatabos*. Sic enim Eginhardus, qui Sec. IX. floruit, loquitur: *His motibus ita compoſitis, Sclavis, qui noſtrâ conſuetudine Wilſi, propriè verò, hoc eſt ſuâ linguâ Welatabi dicuntur, illatum eſt bellum.* In Vita Caroli M. cap. XII. pag. 45. Gemina hic habet Conradus à Lichtenau, Abbas Urſpergenſis in Chron. ubi de Carolo M. agit fol. 176. Edit. Argentorat. An. 1537. Derivare igitur poſſumus vocem illam *Welatabi* à Slavonico *Wiele*, i.e. *multum*. ita, ut *Welatabi* dicantur iidem, qui *Wielodzieliri* i.e. *Magnifici*, & qui maximas res geſſerunt. Forſan etiam Franci hoc nomen *Wilci*, quod ſciebant eſſe Slavo-

nicum, his populis impoſuerunt, cùm tamen Slavi hoc nomen averſarentur, *Welatabos* ſeſe appellantes. Unde *Lutitiorum* nomen derivetur, vix poterit à quoquam determinari.

XIII. A Slavis itaque *Pomeraniæ* nomen Provinciæ huic impoſſitum eſſe, ex dictis, ut puto, manifeſtum erit. Sed & illud dubio non caret, quo tempore illud nomen huic Provinciæ fuerit impoſitum. Non fuiſſe nomen illud à primo Slavorum in has oras ingreſſu uſitatum, ſuſpicatus Vir quidam Clariſſimus in Diſſertat. cui titulum fecit: *Origines Pomeranicæ.* Sed quoniam quædam in ipſius verbis deſideramus, placet ipſa verba Viri Clariſſimi audire: *De Carolovingico, ait, ævo omnis poſteritas in manibus habet Chronica, Annales, Diplomata, in quibus nihil eſt invenire de vocabulo Pomeranorum. Occurrunt Abotriti, Sorabi, Hevelli, Wilzi, cumqve his Smeldingi ſive Simeldingi & Linoves ſeu Linones. A Franc. Pith. ad Ann. 808. & Scriptor Vitæ Caroli M. pag. 271. Suurbi. ib. p. 255. ſed de Pomeranis nihil ſcio, quod occur-*

occurrat. Neque eſt, cur aliter exiſtimem, de ſeculo, quod proximum eſt ſcil. X. niſi tamen omnis cura, qua in hoc excutiendo uſus ſum, me fallit, fulcitque ſententiam hanc, quod Pomeraniæ inſignior portio Slavania usq; ad Penem fl. dicta ſit. Alb. Stad. ad An. 971. idem ad An. 984. Winulos memorat, quorum primos vocat Pomeranos ſuâ ætate Helmoldus lib. I. c. 11. Nec multo poſt Slavos ſubjicit Stadenſis: altum verò ibi ſilentium eſt de Pomeranis. Et poſtquam nonnulla de Origine nominis Polonici ſubjeciſſet, addit: *At verò non attinet hæc declarari magis, qui non dubitemus amplius, ſub tempus Henrici IV. Imperatoris invaluiſſe hoc nomen & Sec. XXII. uſu magis tritum ad poſteros dimanaſſe.* Hæc ille. Hic primò dicimus, non ſatis firmiter concludi, nomen Pomeraniæ nondum Sec. IX. & X. fuiſſe exortum, quia à Germanicis Scriptoribus ejus nulla fit mentio. Nam ex ſuperioribus jam conſtat, Pomeraniam illis Seculis tantum dictam fuiſſe illam Pomeraniæ hodiernæ partem, quæ eſt inter Viadrum & Viſtulam: illos verò, qui occidentalem

Digitized by Google

partem hodiernæ Pomeraniæ incolebant, aliis fuiſſe inſignitos nominibus. Conſtat etiam ex eorum temporum hiſtoria, Pomeranos in ſpecie ita dictos non fuiſſe ab Impp. Romanis bello unquam petitos. *Wilzi* quidem ſive *Welatabi*, ſub quibus *Chizzini*, *Circipani*, *Redarii* atque *Tolenzii* comprehenduntur, à Carolo M. ut & aliis ſequentibus fuiſſe ſubjugati perhibentur: Vid. Eginhardus in Vita Caroli M. cap. XII. Witechindus Monachus Corbejenſis lib. I. de Reb. geſt. Saxon. mult. ſupr. med. fol. 16. Annales Francorum Fuldenſes Tom. I. apud Marqu. Freher. An. 1600. Francof. ad An. 789. Regino Prumienſ. l. II Chr. ad An. 789. f. 31. Guntherus in Ligurino lib. IV. circa princ. Abbas. Stad. p. 83. Abbas Vrſperg. in Car. M. fol. 176. Et alii. Sed quod Carolus M. aut ſucceſſores ejus Oderâ transmiſſo ad Pomeranos ſubigendos progeſſi ſint, non facilè apud authores antiquos invenias. Cum itaque illis temporibus Pomerani Germanis neque beneficio neque injuriâ fuerint cogniti, facilè eos præterire

po-

poterunt. Primus Imperatorum, cui aliquid negotii cum Pomeranis interceſſit, videtur fuiſſe *Otto* III. circa fin. Sec. X. qui cum *Boleslaum* I. Chrobri Regem Polon. inviſeret, Gneſnenſi Archiepiſcopo dicitur Reinbertum Sanctæ Cholbergenſis Eccleſiæ Epiſcopum ſubjeciſſe. Dithmar. Mersburg. lib. IV. Chron. p. 83. Edit. Helmſtad. Joach. Maderi. Sed quoniam de bellis, quæ *Boleslaus* & ipſius filius *Miſico*, ſive ut vulgò dicitur, *Miecislaus*, cum *Pomeranis* geſſerunt, nullam facit mentionem, itidem non eſt mirum, quod nomen Pomeraniæ apud ipſum non occurrat. Eodem autem Sec. XI. M. Adamus Bremenſis, dum de gentibus Slavicis ſibi ſcribere propoſuit, maximè Pomeranos etiam inter gentes Slavicas numerat, quem etiam, ut & in aliis, ſequitur Helmoldus, ut ſupra vidimus. Si itaque Adamus Bremenſis Sec. XI. & Helmoldus Sec. XII. Pomeranorum mentionem faciunt, cur igitur laudatæ diſſertationis Auctor miratur, apud Albertum Stadenſem, qui demum Sec. XIII. vixit, altum

Digitized by Google

eſſe de Pomeranis ſilentium? Quamvis neque hoc ſatis accuratam Viri Clariſſimi curam oſtendat. Nam Albertus Stadenſis loco cit. nihil peculiare de his gentibus, quæ inter Oderam & Viſtulam habitabant, recenſet, propterea ſufficiebat ipſi, hos populos omnes generali Winulorum titulo inſignire. Aliàs verò, quando de harum gentium converſione agit, non diſſimulat nomen Pomeranorum. Vid. ad an. 1118. p. 155. a. Ed. Reineri Reineccii Helmſtad. An. 1587.

XIV. Porrò neque hoc approbari poteſt, quod Vir Clariſſ. dicit, *Pomeraniæ*, inſigniorem portionem, usque ad Penem fluvium illis temporibus (Seculo videlicet poſt. Chr. Nat. IX. X. XI. & XII. de quibus temporibus ibi loquitur) dictam fuiſſe *Slavaniam*. Nam Pomerania circa illa tempora fuit à reliquis Slavanicis Provinciis, ut à *Wilzis*, aliisque, diſtincta: poſt hæc verò demum acceſſit Pomeraniæ. Soliciti quidem ſunt hac de re Scriptores Pomeranici, ut nobis perſvadeant, circa initium Sec. XII. Pomeraniæ fines fuiſſe usque ad *Gu-*

ſtroviam

ſtroviam urbem Mechelburgenſem extenſos. Sic enim Paulus Frideborn *Svantiborum* Ducem Pomeraniæ, à quo communiter ſtirps Ducum Pomeraniæ deducitur, à Viſtula usque ad Varnam fluvium ſine recognitione ſuperioris, regnaſſe ſcribit. lib. I. Chron. Stetin. p. 8. Dan. Cramerus *Wartislaum* I. Svantibori filium Pomeraniæ usque ad urbem Mechelburgenſem Guſtroviam præfuiſſe tradit lib. I. Hiſt. Eccl. cap. XI. fol. 18. ſeq. Micrælius verò videns, nullum hæc in antiquitate habere fundamentum, diſertis verbis fatetur, non poſſe ſe certum tempus determinare, quando Provinciæ Pomeranicæ coaluerint, (excepto Principatu Rugiæ & Güzkoviæ Comitatu, ubi certum tempus indicari poteſt, quô Pomeraniæ acceſſerint) exiſtimare tamen ſe ſcribit, ſub *Wartislao* I. id factum eſſe. lib. II. Chron. Pom. num. 65. p. 224. Nos exiſtimamus demum *Wartislai* I. filios *Boguslaum I.* & *Caſimirum I.* Wilzorum ſive Lutitiorum provinciis jugum impoſuiſſe. Nam *Henricus* Obotritarũ ſive Mechlenburgenſis

Princeps, qui eodem tempore cum Wartislao I. Duce Pomeranorum vixit, dicitur adhuc præfuiſſe ipſis Pomeranis. Sic enim eâ de re loquitur Helmoldus, qui poſt tempora Wartislai I. Pom. Ducis Chronicon ſuum ſcripſit, nempe An. 1140: *Servierunt*, ait ille, *Ranorum populi Henrico ſub tributo, quemadmodum Wagiri, Polabi, Obotriti, Kyzini, Circipani, Luticii, Pomerani, & univerſæ Slavorum Nationes, quæ ſunt inter Albiam & mare Balticum & longiſſimo tractu protenditur uſque ad terram Polonorum.* lib. I. Chron. Slav. cap. XXXVI. (XXXVII) Poſt Helmoldi igitur tempora *Boguslaus* I. Dux Pom. cùm Mechelburgenſes Principes inter ſe de ſucceſſione decertarent, præſertim cum *Pribislao* Nicloti filio ſuppetias tuliſſet, eumque in Ducatum Mechlenburgenſem reſtituiſſet, videtur ſibi Wilzos ſubjeciſſe, quamvis varia & poſt hæc tempora ob has provincias geſta ſint bella inter Principes Mechelburgenſes, Rugianos & Pomeranicos, ut ex Helmoldo, & ipſo Micrælio apparet. Errare autem mihi videtur Æneas

Digitized by Google

Sylvius, qui etiam *Roſtochium* atque *Wiſmariam* Pomeraniæ accenſet. In Statu Europæ ſub Friderico III. Imp. cap. XXIII. fol. 68. Tom II. Script. Germ. à Marqu. Frehero editorum. cujus veſtigia legit etiam Franc. Irenicus lib. XII. Germanicæ Exegeſeos fol. 220. b. in Lit. P. Et hæc ſufficiant de Slavis.

XV. Tandem, ut ad tertiam periodum SAXONICAM accedamus, lubet inquirere, quando metamorphoſis illa contigerit, ut Pomerani, qui antea fuerunt Slavicæ ſive Venedicæ gentes, Germanorum habitum, linguam, mores aſſumſerint. Nimirum cum Sec. XII. *Boguslaus I.* & *Caſimirus I.* Vartislai filii & Svantibori nepotes Duces Pomeraniæ, ex una parte ab *Henrico Leone* Duce Saxonum & Bavarorum, ex alterâ verò à Rege Daniæ *Valdemaro*, cui ſuppetias ferebat *Jaromarus* Princeps Rugiæ premerentur, ſolicitante Friderico I. Barbaroſſa Imperatore, facti ſunt An. 1181. Duces S. R. Imperii. *Fridericus Barbaroſſa*, ait Saxo Grammaticus, *Boguslaum & Caſimirum datis ſolenniter aquilis Slaviæ Du-*

ces

Digitized by Google

ces appellat. lib. XV. Hiſt. Dan. fol. 371. Edit. Hafnienſ. à Stephano Stephanio procuratæ. Alb. Cranz. lib. VI. Wandal. cap. XIV. Conf. Micræl. lib. II. n. 86. Ex eo tempore tantum Duces Pomeraniæ occidentalis in Slavos conceperunt odium, ut habitu in Germanicum mutato, è Pomerania Slavos eliminare conſtituerint. Eapropter è *Saxonia Brunſvicenſi* Ducatu ingentem multitudinem hominum evocarunt, quibus permiſerunt, magnis immunitatibus conceſſis, agros colere, commercia tractare, novasque urbes condere. Quin etiam latâ lege Slavos ab omnibus publicis muniis & dignitatibus arcendos voluerunt. Ea occaſione Slavi verſo pedetentim ſolo, translatisque coloniis ad extimos usque Pomeranorum commigragrunt, uti refert Joan Iſacius Pontanus lib. VI. Rer. Dan. ad an. 1188. fol. 280. Addit Paulus Friedborn, quod Germani, cum partim nova Pomeraniæ & Rugiæ loca inſediſſent, partim Slavis ſe hinc inde immiſcuiſſent, Veteres colonos intra LX. vel LXX. annos planè oppreſſerint. Legis

au-

autem à Ducibus latæ, de Slavis ab omnibus dignitatibus excludendis, non meminit, ſed Germanos hanc legem inter ſe conſtituiſſe docet. lib. I. Chron. Stetin. p. 6. Conf. Micræl. lib. III. Part. I. num. 6. pag. 309. Longiùs tamen uſum Slavicæ linguæ in Pomerania extendit Joan. Iſacius Pontanus, nempe usque ad Sec. XV. ad an. 1404. Dum autem hæc gererentur in Pomerania Occidentali, Pomerania interim Orientalis ſuos retinuit mores, & linguā. Imò Principes illius, averſati Principum Occidentalis Pomeraniæ facta, Poloniā reſpicere cœperunt, donec tamen ditiones illorum ſub imperium conceſſerunt Polonorum.

XVI. Hactenus *in genere* Populorum Pomeranicorum inquiſivimus Origines, jam ulterius pedem promovemus, *in ſpecie* originem *Principum*, *Nobilium*, *Urbium*, & tandem *Chriſtianiſmi* in Pomerania, inveſtigaturi. Ordiemur jam à PRINCIPIBUS Pomeraniæ. Antiquiſſimis temporibus, cum *Vandali Svevique* has obtinerent oras, utrum accolæ maris Baltici habuerint Reges, ſive Prin-

cipes

cipes ſuos, qui jure monarchico ſuis præeſſent, dubitari poteſt. Nam Julius Cæſar de Germanorum populis in genere ſcribit: *In pace Germanis nullum communem eſſe magiſtratum, ſed principes Regionum atque pagorum inter ſuos jus dicere controverſiasque minuere.* l. VI. de Bell. Gall. ante med. Verùm Corn. Tacitus, cui res Germanicæ fuerunt penitius cognitæ, Reges Germanis tribuit: *Reges*, inquiens, *ex nobilitate: Duces ex virtute ſumunt. Nec Regibus infinita aut libera poteſtas: & Duces exemplo potius, quam imperio, ſi prompti, ſi conſpicui, ſi ante aciem agant, admiratione præſunt.* cap. 7. de Morib. Germ. *Svevis* datum fuiſſe à Druſo Regem nomine Vannium, docet nos Tacitus lib. XII. Annal. cap. XXIX. quod tamen de noſtris Pomeranicis Svevis intelligendum non eſt, cum Druſus in has oras non penetrarit. Aſt lib. de morib. Germ. cap. XLIII. diſertis verbis teſtatur Tacitus, harum regionum incolas paruiſſe ſuis Regibus. Sic enim ait: *Trans Lygios Gothones regnantur paulò jam addictius, quam cætera Ger-*

manorum

Digitized by Google

manorum nationes; nondum tamen ſupra libertatem. Protinus deinde ab Oceano Rugii & Lemovii, omniumque harum gentium inſigne, rotunda ſcuta, breves gladii, & erga Reges obſequium. De Gothis eadem ſcribit Jornandes lib. de Reb. Geticis cap. IV. Ex quibus firmiter concludere poſſumus, *Vandalicas* has gentes habuiſſe Reges, quorum tamen valde limitata fuit poteſtas. Julii Cæſaris autem verba de quibusdam tantum populis Germanicis intelligenda erunt. Et hæc de prima periodo.

XVII. In ſecunda Periodo quæri poteſt, an à primo Slavorum in has oras ingreſſu, Pomerani Principes ſive Duces ſuos habuerint? Affirmant id Poloni, dum Pomeranos Regibus vel Ducibus Polonorum fuiſſe ſubjectos aſſerunt. Negat Joannes Micrælius, nixus teſtimoniis Dithmari Mersburgenſis & Helmoldi. Ille enim de *Lutitiis* agens diſertis verbis dicit: *Illis Dominus ſpecialiter non præſidet ullus. Unanimi Conſilio ad placitum ſuimet neceſſaria diſcutientes, in rebus efficiendis omnes concordant.* lib. VI. Chron.

Chron. p. 136. Hic verò, cum populos Slavorum enumeraſſet: *Rani*, inquit, *qui & Rugiani, gens fortiſſima Slavorum, qui ſoli habent Regem, extra quorum ſententiam nihil agi de publicis rebus fas eſt, adeò metuuntur propter familiaritatẽ Deorũ vel potius Dœmonũ.* lib. I. Chr. Slav. c. II. Nos noſtram ſententiam paucis aperiemus. Cum adhuc Slavi in Sarmatia degerent, non fuerunt ſubjecti Regibus, ſed populari imperio adminiſtrabant Reſpubl. ſuas, teſte Procopio lib. III. de Bell. Goth. cap. VII. p. 542. Edit. Baſil. in 8. Migraturi verò in Germanorum Provincias, veriſimile eſt, quod ſinguli populi Slavici, ſingulos ſibi elegerint migrationis Duces, ut *Poloni* Lechum, *Bohemi* Zechum, & ſic forſan alii alios. Occupatis Germanorum Provinciis, cum Slavi neminem reperirent, qui ipſis reſiſteret; plerique ipſorum imperium populare reduxerunt, aut Optimatibus, ut Poloni, Rempubl. gubernandam commiſerunt. Poſtea etiam ſimulac bellum cum aliqua gente ipſis erat exortum, creabant ſibi Deces belli, quorum poteſtas etiam fini-

finito bello finiebatur. Ex his Ducibus deinde quidam, rebus contra hoſtes ex voto geſtis, populari favore hæreditarios adepti ſunt Principatus, ut Obotritarum Dux Bilungus aliique. Jam quod in ſpecie ad *Pomeranos* hodiernos, quorum Origines inquirimus, attinet, inter illos *Wilzi* ſive *Lutitii*, qui in Pomerania Occidentali habitabant, à primo ingreſſu usque ad Sec. XI. quo Chronicon ſuum ſcripſit Dithmarus, non habuerunt Principes hæreditarios, ut teſtem audivimus Dithmarum Merſburgenſem, licet etiam ſuos aliquando habuerint belli Duces, ut fuit princeps ipſorum Wizan & alii. Reliqui Pomerani intra Viſtulam & Viadrum habitantes, qui tum ſoli Pomeranorum nomine celebrabantur, à primo in has oras ingreſſu, itidem proprium non habuere Ducem: an verò Polonorum Ducibus tunc fuerint ſubjecti, incertum eſt, nec quenquam hoc determinare poſſe exiſtimo, cum neque Polonis, neque Pomeranis ulla ſuperſint Veterum rerum monumenta: alii etiam eorum, ut remotiorum rarò memine-

Digitized by Google

rint. Sub illa verò tempora, quibus Dithmarus Chronicon ſuum ſcripſit, nempe Sec. XI. jam ſuos habuere Duces hæreditarios, ut Micrælius vult, quamvis alii à *Svantiboro* demum, qui anno Chr. 1107. obiit, hiſtoriam Pomeranicam ordiantur. Hinc etiam patet, verba Helmoldi (qui jam Sec. XII. circa an. 1140. adeoque poſt tempora Svantibori Chronicon Slavicum ſcripſit) paulò ante citata de Rugiis vel ita poſſunt intelligi, quod Rugii ſoli inter omnes Slavicas gentes tunc hodiernam Germaniam incolentes habuerint Reges (Hos enim populos tantum Slavorum nomine ſolent appellare illorum temporum Scriptores): vel etiam, quod ſoli Rugii habuerint Regem, qui ſuis abſolutè præerat. Quamvis fatear & hic eſſe, quæ Helmoldo objici poſſint.

XVIII. Porrò dubium eſt, utrum illi Pomeraniæ Duces à Svantiboro deſcendentes, ex Veteri *Vandalorum* & *Gothorum*: an verò ex Slavorum genere fuerint oriundi? Ab antiquis *Vandalis* vel *Gothis* eos deducit Joan. Micræl. lib. II.

Chron.

Chron. Pom. num. 207. ſeq. hâc conjectu-
râ motus, quod antiqui in inſignibus ſuis habuerint volantem draconem, ex quo Principes hi feciſſe videntur volantem gryphem; magisque fulcire ſententiam ipſius videtur illud, quod in inſignibus Uſedomenſium pingatur gryps cum cauda piſcis alicujus, quo gryps expreſſus dici poſſet. Et licet l. c. ſententiam hanc in medio relinquere videatur, alibi tamen, nempe lib. III. Part. I. num. I. pag. 304. ſimpliciter aſſerit, eos ex antiquo Svevorum genere oriundos. Verùm, ut Micrælius ubique ferè animum à Slavis abalienatum oſtendit, ita hic etiam eundem occultare non poteſt. Indecorum forſan tantis Principibus fore exiſtimat, ſi Slavis originem ſuam debere deprehenderentur. Sed quænam, quæſo, prærogativa hæc eſt, potius à barbaris Germanorum, quam à Barbaris Slavorum populis derivari. Neutra gens caret ſuis virtutibus, neutra ſuis vitiis. Et ſi comparatio inter has gentes eſſet inſtituenda, forſan Slavi Germani Veteribus virtute nunquam fuere ſe-

cundi. *Humanitatem* certè & *hoſpitalitatem*, *morumque honeſtatem* apud Slavos deprædicat Helmoldus lib.I.Chron. Slav. cap. II. Vitia quoque varia Germanorum averſatos fuiſſe quondam Slavos, teſtantur veterum monumenta. Saxonum avaritiam ipſis fuiſſe exoſam, notant Adam. Bremenſ. lib. III. Hiſt. Eccl. c.XXV. pag.98. & Helmold. lib.I.Chron. Slav. c. II. Furta quoque Germanorum fuiſſe cauſam, quod non adeò facilè Chriſto nomen dederint Slavi, agnoſcit etiam Dan. Cramerus lib. IV. Chron.Pomer. Eccl. pag. XXII. Ex quibus patet, *glorioſum* hoc *Slavorum* nomen tantis Principibus non fuiſſe indignum. Conjectura Beati Micrælii nihil probat, imò magis pro nobis facit. Si enim Principes illi ex Gothico ſanguine eſſent oriundi, retinuiſſent etiam illud ſignum draconis volantis: quoniam autem hoc mutarunt, indicio nobis hoc eſt, nihil illos cum Veteribus Gothis Svevisque voluiſſe habere commune. Deinde Duces antiqui Pomeraniæ Ducatum illum non obtinuerunt, à primo Slavorum in

Pome-

Pomeraniam ingreſſu. Micrælius enim ipſe propugnat, & quidem rectè, primis illis temporibus Slavicas gentes ſine Regibus & Ducibus vixiſſe. Non eſt igitur veriſimile, Slavos ſibi Principes fuiſſe ſumpturos ex antiquis Germanis, cum ſine dubio magna Slavonicæ gentis Nobilitas præſtò eſſet. Pro noſtra autem ſententia, qui exiſtimamus, Sereniſſ. illos Principes fuiſſe Slavicæ Originis, facit illud, quod linguâ Slavonicâ, habitu, moribusque Slavonicis fuerint uſi, ut concedit Micrælius lib. II. num. 57. p. 208. quod etiam eò usque verum eſt, ut Duces Pomeraniæ Orientalis, Occidentalibus ad Germanicos mores transeuntibus, Slavicos mores & habitum pertinaciter retinuerint; illos autem ob mutationem illam maximo proſecuti ſint odio, ut iterum teſtatur ipſe Micræl. lib. III. Chron. Ex dictis itaque concludimus, Sereniſſ. Duces Pomeraniæ ex Slavis fuiſſe oriundos.

XIX Verùm hic ſe iterum nobis inexplicabiles offerunt difficultates, à quonam Duces illi ſint conſtituti. An à Po-

Digitized by Google

meranis ipſis electi, an verò à Polonis gentibus his maritimis præfecti? Polonici Scriptores, quotquot typis exſcripti ſunt, omnes tradunt, Leſcum III. Ducem Polon. Sec. XI. habuiſſe præter Popielum alios viginti filios illegitimos, inter quos Regnum Polonicum, Provinciæque ad illud pertinentes, in quibus & Pomerania fuit, diviſa fuiſſe ferunt. Quamvis verò hos omnes Popielus tentaverit veneno è medio tollere, poſteritatem tamen eorum in provinciis illis imperium continuaſſe. Vid. Vincent. Kadlubko lib. I. Chron. Polon. epiſt. XVI. pag 77. ſeq. & Commentator ejuſdem. Dlugoſſus, Cromerus, Neugebauerus & alii. Quamvis inter hos primi ſibi non ſemper conſtent. Nam Dlugoſſus lib. II. Annal. fol. 151. de Boleslao I. Rege Polon. loquens ait: *Principabantur tunc in illis (Pomeranis) 20. Principum à Popiel extinctorum Nepotes, quos Boleslaus Rex de ſangvine Regio ſciens creatos & illos ſibi conſobrinos eſſe, innatâ tractavit munificentiâ & ſingulis liberalitatis ſuæ dona tribuens, nihil ſibi de illorum Principatibus &*

Re-

Regionibus, præter feudalem obedientiam ac ſubjectionem, reſervavit, rem non contemnendæ boneſtatis ponderisque exiſtimans, ſi regnum ſuum Poloniæ & ſuam integritatem, reſumeret & frequentiam tot Principum haberet feudalium ſubjectorum. Aſt ſub Miecislao II. filio Boleslai Chrobri nullâ Principum illorum mentione factâ: *Excutere* inquit, *jugum & ab obedientia Regis Miecislai & Regni Poloniæ ſe ſolvere Pomerani, aliorumque defectionem & exemplum ſecuti tentaverunt. Principali enim Nobilitati, & quæ apud illos opibus, Prudentia & felicitate præſtabat, faſces Regiminis deferunt, eumque ſibi in Principem creant & aſſumunt.* ad. An. 1032. lib. II. fol. 17. Sub Vladislao. Hermanno in fin. Sec. XI. Pomeranos omnes Præfectos à duce Poloniæ impoſitos trucidaſſe refert. lib. IV. ad an. 1091. fol. 288. Deinde à Boleslao Crzyvvouſti referunt Scriptores Polonici, datum eſſe Præfectum Pomeranis ex gente *Gryphorum*, à quo dicunt ortos eſſe Duces Pomeraniæ, qui adhuc Gryphem in inſignibus ſuis habent. Porrò Caſimi-

Digitized by Google

rus juſtus Dux Polon. filius Boleslai Crzyvvouſti natu minimus etiam alios Duces Pomeraniæ inſtituiſſe fertur. Sic enim de illo Vincentius Kadlubko: *Leſzkoni*, ait, *Provincias paterno relictas teſtamento confirmat. Præſidi eorundem omnibus prædito virtutibus, Principi Sironi ejus curam committit: Ejusdem Sironis Nepoti Samborio Gedanenſi Marchiâ inſtituto, quendam quoque, cui nomen Boguslaus ſive Bedoarius maritimis Ducem conſtituit.* lib IV. Chron. Polon. cap. IV. pag. 458. Hunc autem Boguslaum antea jam vocaverat *generum Miecislai Senis*, qui fuit frater Caſimiri lib. IV. cap II. pag. 394. Commẽtator Kadlubkonis, qui poſt tempora Vladislai Jagellonis vixit, ante Dlugoſſum tamen, pag. 460. dicit Caſimirum conſtituiſſe Boguslaum Marchiæ inferioris Ducem i. e. Pomeraniæ, quam Marchiam nominant inferiorem, ut alia dicta fuit Marchia Gdanenſis. Ante tempora verò Caſimiri Juſti Gnievvomirum quendam *Maritimæ Præſidem* à Boleslao Crivouſti fuiſſe conſtitutum, refert Kadlubko lib. III. Chron. Pol. epiſt. V.

p.

p. 261. Plures contradictiones producit ipſe Martin. Cromerus lib. VI. de Ort. & Reb. geſt. Polon. ſub Caſimiro Principe. Hæc ex Polonicis Scriptoribus. Pomerani hæc omnia negant. Micrælius Pomeranos ipſos ſibi creaſſe Principes refert. lib. II. Chr. Pom. num. XXXI. pag. 172. Ex his, quid ſit credendum, vix apparet. Dlugoſſo certè fides haberi non poteſt, qvi ſibi aperta fronte contradicit. Sed quid de Kadlubkone dicam, vix reperio. Hic enim, licet multa fabuletur de Veteribus Poloniæ Ducibus, ut de Leſconis ſive Leſci III. bellis cum Julio Cæſare geſtis, de M. Craſſo in Pruſſia à Parthis cæſo, aliisque nugis; hic tamen ipſi fides non videtur eſſe deneganda, cum ea de Caſimiro, & quod obſervatu dignum magis eſt, juſſu hujus Caſimiri, ſcribat, quæ ipſe oculis ſuis vidit. Nec potuit ferè tum malâ fide agere, cum omnia hæc in recenti omnium memoria hærerent. Quicquid tamẽ ejus rei ſit, relatio hæc Kadlubkonis, ſi ſimpliciter, prout verba ſonant, intelligatur, nullo modo tolerari poteſt. Poſtquam

enim Pomerani ad fidem Chriſtianam fuerunt converſi, innotuerunt ſtatim exteris, apud quos etiam illorum crebra eo tempore fit mentio. Inde etiam à Svantiboro, qui initio Sec XII. vixit, non interruptâ ſerie Duces Pomeraniæ à Scriptoribus numerantur. Hujus Svantibori filius, aut ex filio Vartislao Nepos, fuit Boguslaus ille, de quo Vincentium Kadlubkonem audivimus dicentem. Cum igitur hæc ex Helmoldo, Arnoldo Lubecenſi, aliisque, maximè ex monumentis Olivenſibus deduci poſſint, fides certê Kadlubkonis periclitatur. Martinus Cromerus inter Hiſtoriæ Polonicæ conditores facilè Princeps agnoſcit quidem perplexos hic eſſe Scriptores Polonicos; putat tamen illa conciliari poſſe eo ferè modo, ſi dicamus, Pomeraniam occidentalem jam antea ſuos habuiſſe Duces. Caſimirum verò in Ducatu Stolpenſi & diſtrictu Gedanenſi alios inſtituiſſe. Vid. Crom. lib. VI. de Ort. & Reb. geſt. Polon. fol. 507. ſeq. Forſan etiam dici poſſet, *conſtituere* apud Kadlubkonem idem eſſe, quod *confirmare*, cum notum

ſit,

ſit, illos Principes Svantiborum ejusque filios, Wartislaum, Boguslaum, Ratiborum & Svantipolcum fuiſſe Polonorum Ducibus aliquo modo obnoxios, ut fatentur Cramerus & Micrælius. Sed nobis non ſumimus tantas componere lites. Dolemus potius, ſtirpem tantorum Principum An. Chr. 1637. in Boguslao XIV. extinctam. In eo tamen nobis favit fortuna, quod ex hac ſtirpe per lineam maternam oriundum, *Sereniſſimum atque Celſiſſimum Dominum, Dominum* ERNESTUM BOGUSLAUM S.R.I. *Principem Croji & Arſchotti Ducem*, &c. &c. &c. adhuc nobis liceat venerari.

XX. His ita expeditis progredimur ad NOBILITATEM Pomeranicam, de qua tamen pauca. Certum eſt, fuiſſe primis illis Vandalorum temporibus multas Nobilium familias, ex quibus Reges etiam eligi ſolebant, non tantum apud cœteros Germanos, ſed etiam apud Pomeranos. Sic enim Tacitus: *Reges ex nobilitate, Duces ex Virtute ſumunt*. lib. de M.G. cap. VII. Et cap. XI. *De minoribus,*

bus, inquit, *rebus principes conſultant, de majoribus omnes, ita tamen, ut ea quoque, quorum penes plebem arbitrium eſt, apud Principes pertractentur.* (melius pertractentur) Item cap. XII. *Eliguntur*, ait, *in iisdem Conciliis & Principes, qui jura per pagos vicosque reddunt. Centeni ſingulis ex plebe comites, conſilium ſimul & auctoritas adſunt.* Si itaque Comites creabantur ex plebe principibus in jure dicendo adjungendi, utique Principes fuere nobiliori loco nati. Vid. Conring. Exercit. de Civib. Imp. num. XV. ſeqq. His præſuppoſitis quæritur, utrum adhuc hodiè ex illa Nobilitate quædam familiæ ſuperſint? Joannes Micrælius exiſtimat, omnes illos, qui jura Caſtri habent (die Schloßgeſeſſene dicuntur) aliosque nobiles habent ſubinfeudatos ſive ſubvaſallos, inter quos etiam quidam officia hæreditaria gerunt, ex antiqua Nobilitate Svevica, Vandalica & Gothica eſſe oriundos. Ejusmodi ſunt SWERINII Culinæ præfecti hæreditarii. MOLZANII Marſchalli hæreditarii in Ducatu Stetinenſi. FLEMMIN-

GII

GII hæreditarii Malſchalci Ducatus Pomeraniæ. BUGENHAGII Marſchalli hæreditarii in Principatu Rugiæ & Barth. quorum Subvaſalli ſunt die Hagenowen / die Ewerde. EIKSTEDII Camerarii hæreditarii, qui habent ſuos Subvaſallos in Marchia Brandeburgica, quæ dicitur media, etliche von den Pfülen und Köterizen. WUSSOVII Pocillatores hæreditarii. BORKII, quorum Subvaſalli ſunt die Usbecken / Lockſteten / Meſeriche / Droßdowen / Preußen / Melline zu Reiſekow / Prechel / Knuten / Zaſtrawē / Kettler. WEDELII, quorum Subvaſalli ſunt die Sager / Lenzen / Vogte. DEVITII, quorum Subfeudarii ſunt die Prechel / Hanowen / Weger / Süringe uñ Klempzowen. OSTII & *Blucberii*, quorum Subvaſalli die Borentine. MANTEVTELII, quorum Subvaſalli ſunt die Krieſen. KAMMELII Marſchalli hæredit. in Epiſcopatu Caminenſi Subvaſallos habent die Flattawen. ZOEZENOVII habent die Redeln Subvaſallos. RAMMINII, AUSTINII, NEUKIRCHII. SCHULENBURGII. Hos in-

inquam omnes Micrælius putat ex vetuſta Nobilitate Vandalica & Gothica oriundos lib. III. Chron. Pom. num. 35. & lib. VI. num. 43. Hæc verò illa ratione nixus aſſerit, quod nullibi allegentur ut advenæ. Verum, niſi hæc certioribus ſtabiliantur fundamentis, quis nõ videt, meras has eſſe conjecturas? Non enim veriſimile eſt, Venedos ſive Slavos, cum has oras eſſent ingreſſi, hic reperiſſe tot tamque potentes familias Veterum Germanorum, cum tot bellis, totque migrationibus in Italiam, Galliam, Hiſpaniam, ut & in Africam inſtitutis, dubio procul fuerint penitus exhauſtæ. Et licet illas inveniſſent, quis crederet, tantam Slavici populi Nobilitatem, quæque tot Hiſtoricis, imò ipſi etiam Micrælio celebratur, antiquis illis Vandalorum reliquiis fuiſſe ceſſuram? Veritati itaque magis conſonum eſt, ſi aſſeramus à Sec. VII. in Pomerania non niſi Slavonicas floruiſſe familias. Ex quarum una fuit ille *Gniewomirus*, qui in urbe ſua Vielun ſe contra Boleslaum III. Ducem Poloniæ defendit, cui poſtea Boleslaus urbem

urbem reddidit, Præſidemque eum Pomeraniæ conſtituit. Vincent. Kadlubko lib. III. ep. V. p. 261. & ep. VII. pag. 269. Deinde verò, cum Boguslaus I. & Caſimirus I. Duces Pomeraniæ facti eſſent Principes Imperii Germanici, Nobilitas Germanica ex variis Provinciis huc confluens efflorеſcere & Slavonica opprimi cœpit. Qui verò ex Slavonis abjuratis Slavonicis moribus ſe ſuis Principibus conformabant, eos veriſimile eſt, licet Slavi fuerint, ad majores dignitates evectos, aut ſaltem pari cum cœteris Germanis dignitate fuiſſe habitos. Rectius itaque alii Pomeranorum Scriptores notant, circa An. Chr. 1179. demum præcipuas ex Saxonia & Brunſvicenſi Ducatu huc commigraſſe familias, vel ut ipſe Micrælius fateri cogitur lib. VI. n. 42. Denominantur etiam quædam familiæ, quæ Sec. XII. huc commigrarunt, ut *Blankenburgii*, *Ramelii*, *Hornii*, *Plati*, *Lankii*, *Munchhuſii*, *Winterfeldii*, Micræl. lib. VI. num. 42. fol. 448. Paul. Friedebornius addit plures, ut die von der Leine/ von der Heine. lib. I. Chron. Stetin. p. 6.

Re-

Digitized by Google

Reliquas nobilium Pomeraniæ familias aliis peritioribus enumerandas relinquo, in quod ſtudium invigilare dicitur Alb. Elzovius, cujus *Speculum Nobilitatis Pomeranæ & Principatus Rugiæ* expectamus.

XXI. Progredimur jam ad URBES Pomeranorum Veterum. Extitiſſe quasdam urbes jam Julii Cæſaris tempore probare Micrælius annititur. Præſertim verò id de JULINO, quod hodiè *Wollinum* appellatur, probat, quod Julium Cæſarem authorem ſui nominis nuncupet; non quidem eo modo, acſi Julius Cæſar hanc Urbem à ſe conditam, à ſuo quoque nomine denominaſſet; ſed forſan, quia tempore Octavii Auguſti Domitius cum aliquot navibus ad inſulam Wollinenſem appulit, ibique in honorem Julii Cæſaris columnam, ut itineris ſui terminum erexit; ad quam deinde populi confluxu facto urbs condita, *Julinum* à columna dicta eſt: aut etiam, quia Vandalici quidam Principes apud Julium Cæſarem ſtipendia merentes, poſtea domum reverſi, in honorem Julii Cæſaris urbem

urbem illam condiderunt. Aut tandem, quod Vandali Veteres cum Romanis bella gerentes, virtute Julii Cæſaris, licet ſui hoſtis, capti, in illius honorem urbem hanc exſtruxerunt. Ut ſuſpicatur Micrælius lib. I. Chron. num. 70. p. 105. ſeqq. Probabilis hæc ſententia poſſet reddi ex eo, quod Julienſes *Julium* vel *Julii haſtam* coluerunt, ut refert Auctor Anonymus Vitæ S. Ottonis. Ab eodem Julio Cæſare WOLGASTUM urbem exſtructam eſſe, ideoque apud urbaniores ſuo tempore vocatam fuiſſe *Juliam Auguſtam*, refert Helmoldus lib. I. Chr. Slav. cap. XXXVIII. (XXXIX.) SUNDAM etiam, quæ Poſtea dicta eſt *Stralesundia*, conditam fuiſſe centum annis poſt Chriſtum Nat. à *Sunnone* Francorum Rege filio Richimeri Regis, tradit Trithemius lib. de Orig. Franc. p. 7. citante Micrælio lib. I. n. 72. p. 109. Adjungi his poſſunt Fabulæ Vincentii Kadlubkonis, qui Leſconem III. Regem Polon. cum Julio Cæſare bella geſſiſſe, eundemque ſuperaſſe refert, tandem *Juliam* Julii Cæſaris ſororem in uxorem duxiſſe,

à qua *Julinum* conditum eſt. lib. I. Chr. Polon. ep. XVI. p. 78. & 80. quamvis id de *Julino* intelligat, quod poſtea *Lublinum* appellatum eſt. Lublinum autem eſt oppidum in eadem Inſula Wollinenſi, quod Joannes Nauclerus appellat *Lubin*, Micrælius verò *Lebbin*, in Tabul. Geogr. *Lublini* ejusdem fit mentio & apud Authorem Anonymum à Valerio Jaſchio editum. Porrò Micrælius etiam tempore Vandalorum fuiſſe conditas refert urbes ſequentes *Barth*, *Chollenbergam*, *Lebenburgum*, *Freyenwaldiam*, *Damgartum*, *Grypſwaldiam*, *Greyffenbergam*, *Greiffenbagam* & alias. Idque in genere probat ex eo, quia tempore Slavorum jam ubique ab Authoribus citantur: A Slavis autem conditæ eſſe non poſſunt, quia Germanicis inſignitæ ſunt nominibus. De *Anklamo* civitate idem probat, quod Veterum *Anklorum* ſive *Anglorum* nomen referat. Verum vel ex antè dictis conſtat, hæc incerta, pleraque etiam falſa eſſe. Nam primò dictum eſt Num. I. tempore Strabonis has oras Romanis planè fuiſſe incognitas,

tas, quomodo igitur à Julio Cæſare, vel Auguſto potuerunt hic urbes exſtrui? Deinde idem Strabo diſertis verbis teſtatur, nullas ſuo tempore in Germania fuiſſe urbes. Hæc enim ſunt ejus verba: *Maxima eſt Svevorum Natio: nam & à Rheno ad Albim usque pertingit & trans Albim habitant pars eorum, ut Hermunduri & Longobardi, atque nunc quidem hi fugâ factâ omninò in ulteriorem regionem ſe conjecerunt. Certè omnium eſt, qui iſtis in locis degunt, facilis & expedita ſoli mutatio ob tenuitatem victus, & quod neque colunt agros neque fructus recondunt: Sed in caſis habitant, ſtructura in unum diem conſtantibus, cibus eis à pecore plurimus, ut & Nomadibus, quorum etiam imitatione rebus ſuis in currus impoſitis facilè cum pecore ſuo abeunt, quo viſum fuerit.* lib. VII. Geogr. fol. 290. ſeq. Imò cum jam ſeptentrionalia hæc loca Romanis innotuiſſent, idem tamen de Germanis in genere refert Cornelius Tacitus: *Nullas*, ait, *Germanorum populis urbes habitari ſatis notum eſt: ne pati quidem inter ſe junctas ſedes. Colunt diſcreti & diverſi, ut*

fons,ut campus, ut nemus placuit. lib. de Morib. Germ. c. XVI. Fuerunt quidem poſtea hinc inde pagi conditi,quos etiam urbes nominavit Ptolemæus, qui poſt Tacitum ſub Antonio Imp. ſuam ſcripſit Geographiam. Recenſet autem Ptolemæus in his locis, *Laciburgum,Bunitium, Viritium,Virunum,Rugium.* RVGIVM, quod fuerit in Pomerania ſitum, jam ſupra probavimus. VIRITIVM hodiernum *Piriz* eſſe quidam contendunt. LACIBVRGVM & BVNITIVM ad Ducatum Mechelburgenſem referuntur. VIRINVM ſitum fuit in Marchia Verana. Quod verò hæ non fuerint urbes muris cinctæ, ſed tantum vici,probatur non ſolum ex illorum temporum ſimplicitate,ſed etiam ex Herodiano,qui Sec. III. vixit. Hic enim lib. VII. Hiſtoriæ, cum dixiſſet: *vicos omnes incendendos diripiendosque militibus conceſſit*, addit: *Namque oppida eorum* (τὰς πόλεις αὐτῶν) *atque ædificia omnia ignis depaſcitur.* Conf. Herman. Conringius in Diſp. de Vrbib. German.num.*XXI.* ſeqq. Ex eo verò, quod temporibus Slavorum dictæ

urbes

urbes paſſim memorantur, non ſequitur, illas à Slavis non eſſe conditas, ſed à Vandalis. Nam à Sec. *VI.* usque ad *IX.* pauciſſima de Slavis apud Veteres Hiſtoricos leguntur, quo temporis ſpacio multa potuerunt condidiſſe caſtella, quibus ſe, ut advenæ, novique harum regionum incolæ, tutari poſſent contra finitimorum incurſiones. Neque tamen illud præfractè negaverim, fuiſſe Vandalorum temporibus quosdam vicos, qui ſucceſſu temporis à Slavis ſive Venedis in loca Vandalorum ſuccedentibus muris cincti ſunt, retentis antiquis Vandalicis nominibus. Non erunt itaque hæc abſurda, à Slavis conditas eſſe urbes, nomina tamen eſſe Germanica: quamvis de quibusdam meritò dubitari poſſit, an ſint Originis Germanicæ, ut poſtea videbimus.

XXII. A Slavis multas urbes eſſe conditas in Pomerania, non eſt, quod dubitemus. *Julinum* celeberrimum olim emporium (hodiè dicitur Wollinum) quando ſit conditum, dici non poteſt. Neque ex nomine illud colligi poteſt, utrum Germanis, an verò Slavis originem ſu-

hendere potui. *Belgard.* & *Stargard* à Slavis eſſe conditas, vel ipſa nomina teſtantur. *Starigrod* enim Slavis eſt *vetus caſtrum, ſive vetus arx.* Alb. Cranzius interpretatur magnam, nobilem & *antiquam* civitatem lib. III. Wandal. cap. IV. *Bialygrod* verò idem eſt, quod *caſtrum album.* Vnde etiamnum Polonis dicuntur *Sady Grodzkie* i. e. *Judicia Caſtrenſia*, Germani dicerent, die Schloß oder Burggerichte. In ſpecie *Starigrod*, quod veterem arcem ſignificet, cognoſcimus etiam ex alia urbe Slavorum in Wagria, Holſatiæ provincia, quæ itidem Slavis Starigrod, à Germanis verò Aldenburg dicebatur antiquitus. Per *Bialygrod*(quod deinde Germani corruperunt in Belgard) Veteres Slavos intellexiſſe Album caſtrum, cognoſcimus ex Vincentio Kadlubkone, qui *Belgardenſes* aliquoties appellat *Albenſes.* Nam de Boleslao III. Crivouſto verba faciens: *Peramplisſimis*, inquit, *Pomeranorum municipiis, bis adactis, illis ultrò ſeſe dedentibus, Albenſes reſiſtere contendunt, quos urbi famoſisſimæ, quæ eſt Pomeraniæ, centrum incluſos obſidione*

dione cingit, & obſeſſis duo ſcuta intentans unum album, rubrum alterum. Vtrumlibet, inquit? At illi album, quia hoc pacis in ſe blanditur candorem, illud terribile cruoris minatur aſperginem. Civibus ille ſanè. Si ergò Albam vultis eſſe Albam, deditione candidetur. &c. lib. III. ep. III. pr. p. 252. Conf. Cromer. lib. I. Chron. cap. XXVII. fol. 47. Hæc itaque, cum adeò clara ſint, miror, Beat. Micrælium eò fuiſſe ſtudio partium abductum, ut illa negaret, quod tamen eum feciſſe videmus in Præfat. ad lib. II. Chron. ubi omnibus modis contendit, hæc nomina ex Germanico deducere. *Colbergam* antiquitus dictam fuiſſe *Colobregam* quidam volunt, inter quos etiam eſt Vinc. Kadlubko lib. III. ep. III. p. 254. Micrælius pro ſuo in Germanos affectu eam ab antiquis Germanis deducit, quod ex Germanico nomine, Berg intelligi poſſe contendit, probatque ex Dithmaro Mersburgenſi, qui jam Sex. XI. poſt Chr. Nat. eam appellat *Salſam Cholbergienſem* lib. VII. p. 228. & ſanctam *Cholbergienſem* Eccleſiam lib. II. p. 84. Quod in medio relinquimus. Quamvis reſpon-

reſpondere poſſemus, Dithmarum, ut Germanum, potuiſſe facilè nomen Slavonicum in Germanicum, quod illi vicinum eſt, detorquere. *Stolpam* quod attinet, illa antiquitus Slavonico vocabulo dicta eſt *Slup*, quod columnam ſignificat. Hinc ipſe B. Joan. Micrælius antiqui Privilegii An. 1252. ſcripti producit exemplum, ubi ſubſcripſerunt more antiquo Polonico Comes Ceslaus, Tribunus Slupenſis, Comes Laurentius Subdapifer Slupenſis, Comes Pomortius Subdapifer Slupenſis. Micræl. lib. VI. p. 587. Ex quibus patet, Slavonicam hanc eſſe urbem. *Vſedomii* urbis jam Helmoldus meminit, ſed ſub nomine *Vznæ*, ubi dicit, inſtitutum fuiſſe Epiſcopatum. An per errorem hæc ſcripſerit, non liquet. lib. II. Chron. Slav. cap. IV. p. 222. Sed præter has urbes fuerunt & aliæ Slavorum tempore, quæ tamen deſtructæ ſemel non ſunt iterum reſtauratæ. Inter quas prima *Wineta* fuit ad oſtium Oderæ, quâ ſe exonerat in mare Balthicum. Fuiſſe hæc dicitur *maxima omnium, quas Europa claudit, civitatum*, ut inter alia ejus præ-

Digitized by Google

conia refert Helmoldus, qui etiam urbem hanc à quodam Danorum Rege deſtructam teſtatur lib. I. Chron. Slav. cap. II. Aquis eam obrutam & adhuc ſub aquis conſpici, memorat Micræl. lib. II. n. 15. p. 143. In inſula Rugia *Arcona* & *Carentium* deſtructæ ſunt à Danis circa med. Sec. XII. Vid. Cromer. lib. I. cap. XLVI. & ſeqq. Micræl. lib. II. n. 82. & n. 17. Perierunt & aliæ urbes Slavorum temporibus, ut *Rethre* apud Lutitios, ubi poſtea *Loyz* ad Panim. *Groſwynum* etiam ad Panim fl. non procul ab Anclamo ſitum fuit. Cujus crebra fit mentio Sec. XII. *Dodona* inter Inam & Regam. *Zozina* inter Perſante & Bra. *Mircho* ad fontes Lebe fluvii. *Lepzki* ad oſtia Lebe. Micræl. lib. II. num. 17. p. 146.

XXIII. Cum Principes Pomeraniæ Imperio Germanico ſe ſubjeciſſent, multosque ex Saxonia aliisque Regionibus Germanicis evocaſſent, multæ ab advenis illis conditæ ſunt urbes, aliæ etiam ſunt ab iis reſtauratæ & exornatæ. Numerantur verò inter illas Golnaw / Anklam /

klam/Ukermünde/Peukuhn/Freyenwalde/Regenwalde/Damm/Grimmen/ teſte Paulo Fridbornio lib. I. Chron. Stetin. pag. 6. Addit adhuc plures Joannes Iſacius Pontanus, nempe *Vrebedam*, itemque in extremis Pomeranis *Slothoviam*, *Colvizium*, *Coſlinum*, aliasque lib. VI. Rer. Dan. ad an. 1188. fol. 280. Nec quievere inter hæc Rugiani Principes, ſed & ipſi Saxones variis Privilegiis & immunitatibus allicere non deſtiterunt, qui etiam circa An. 1208. in inſula Rugia urbem Bergen condiderunt. Paul. Fridborn. lib. I. Chron. Stetin. p. 6. Micræl. lib. III. Part. I. n. 7. p. 310. Sequenti anno *Stralſundia* urbs ab iisdem Saxonibus, ſub auſpiciis Jaromari Principis Rugiæ, exſtructa eſt. Licet verò Micrælio Stralſundia à Sunnone filio Richimeri Regis Francorum centum annis poſt Chr. Nat. condita eſſe videatur, quod tradidit etiam Trithemius à Micrælio citatus, illud tamen nobis non fit veriſimile, cum deſtituatur ſententia hæc Veterum authoritate. Noſtram autem ſententiam proba-

bamus ex Alberto Cranzio, cujus verba hic adducemus: *An. poſt. Chr. Nat.* MCCIX. *Waldemarus Daniæ Rex miniſterio Jarimari Principis Rugianorum fundavit urbem nunc præcipuam Straleſundenſem: quæ nunc in cœteris urbibus Wandalicis non minima floret opibus, civibus plena, ædificiis exornata, quæ, unde nomen ſortita ſit, pauliſper intendamus. Danicæ linguæ vocabulum Sund inſinuat, ejus authorem fuiſſe Danum, aut Danis parentem: talis incunctanter tum fuit rerum ſtatus. Vocant autem Dani anguſtam maris faucem ſund. Nam cum Dania ſit tota inſularis præter Jutiam & Scaniam, quæ ſunt peninſulæ, multas eſſe fauces maris faciunt inſulæ ſibi objacentes. Inde Orſund, Gronſund, & ejus generis. Eundem in modum hæc urbs, quam ſcribimus, objacens Rugiæ Wandalorum inſulæ Stralſund eſt vocitata, quod proxima inſula Strela diceretur.* Hæc ille lib. *VII.* Wandaliæ cap. V. fol. 151. ſeq. Perfecta verò eſt urbis ſtructura An. Chr. 1230. unde verſus:

Annis

Annis ducentis (200) ter denis (30) mille retentis
Fit Stralſundenſis urbs eſt cûi nomen ab undis.

Conf. & Cromer. lib. *I.* cap. *XXXVIII.* Sec. *XIII.* circa An. 1222. conditæ ſunt duæ urbes in Pomerania, *Greiffenhaga & Gripſwaldia. Greiffenberga* etiam circa An. 1262. à Barnimo *I.* Principe muris cincta eſt. Micræl. lib. *VI.* p. 567. Priores etiam illas duas urbes tantum dicto tempore reſtauratas eſſe, vult Micræl. lib. *III.* part. 1. num. 11 p. 312. quibus aſſenſum præbere non abnuerem, ſi modò ſententiam ſuam ex antiquis monumentis ſtabiliviſſet. *Stolpam* certè fateor fuiſſe, antequam circa An. 1310. à Waldemaro *II.* & Joanne *IV.* muniretur, ut ex Num. ſuperiori patet. Conf. Micræl. lib. *VI.* Chron. Pom. p. 585. *Neoſtetinum* Anno 1309. conditum eſt à Wartislao, in finibus Pomeraniæ. Micræl. lib. *VI.* p. 615. Sed hæc ſufficiant de Vrbibus.

XXIV. Tandem etiam originem CHRISTIANISMI apud Pomeranos

nos paucis inveſtigabimus. Non agemus verò hic de *Hertba* (die Erde) Dea, (quam coluere ſeptem populi maritimi, teſte Tacito) aliisque Diis Vandolorum, Gothorumque, de quibus videri poſſunt. Phil. Cluv. lib. I. Germ. Antiq. cap. XXII. & Elias Schedius in Synt. De Diis Germanorũ. Neq; hic multis agemus de cultu, *Radegaslo* aliisq; Diis apud Slavos in his terris inſtituto. De quo videri poteſt Helmoldus lib. I. Chron. Slav. cap. LI. (LII.) & in hunc locum quæ annotavit Henricus Bangertus. Id nobis jam ſuffecerit, ſi initia religionis Chriſtianæ apud has gentes rudi penicillo adumbraverimus. Sec. IX. licet tempore Caroli M. etiam gentes in occidentali Pomerania habitantes fuerint ſubactæ, non leguntur tamen omnes ad fidem Chriſtianam fuiſſe converſæ. Et licet Imperator Hamburgenſem Eccleſiam Slavorum metropolim conſtituerit, religio tamen in hoc tractu maritimo non fuit propagata, niſi apud *Wagrios* in Holſatia & *Obotritos* in Mechlenburgenſi

genſi Ducatu, Vid. Eginhardus in Vita Caroli M. cap. XII. Adamus Bremenſis lib. I. Hiſt. Eccl. cap. XII. ſeq. Eodem Sec. IX. ſub Ludov. Pio Imp. *Rugiis* prædicarunt Evangelium *Monachi Corbejenſes* à Ludovico I. fundati, teſte Adamo Bremenſi lib. I. Hiſt. Eccl. cap. XV. p. 17. Quamvis poſtea ſtatim ad Paganiſmum defecerint, electo ſibi in Deum Sventi Vito i. e. Sancto Vito, quem Patronum antè habuerant, cum eſſent Chriſtiani. Quâ de re ſic loquitur Helmoldus. *Tenuis fama commemorat, Ludovicum Caroli filium, olim terram Rugianorum obtuliſſe Sancto Vito in Corbegia, eò, quod ipſe fundator extiterit Cœnobii illius. Inde egreſſi Prædicatores gentem Rugianorum ſive Ranorum ad fidem convertiſſe feruntur, illicque oratorium fundaſſe in honorem Viti Martyris, cujus venerationi Provincia conſignata eſt. Poſtmodum verò, ubi Rani, qui & Rugiani, mutatis rebus, à luce veritatis aberrarunt, factus eſt error pejor priore. Nam S. Vitum, quem nos ſervum Dei confitemur, Rani pro Deò colere*

colere cœperunt, ſingentes ei ſimulacrum maximum, & ſervierunt creaturæ potius, quam creatori. Adeò autem hæc ſuperſtitio apud Ranos invaluit, ut Zvantovith Deus terræ Rugianorum inter omnia Numina Slavorum primatum obtinuerit. lib. II. Chron. Slav. cap. XII. p. 235. Conf. lib. I. cap. VI. & cap. LII. (LXX.) Poſthæc Sec. X. Otto I. Magnus erexit Archiepiſcopatum Magdeburgenſem, cui ſubjecit populos Slavicos à ſe devictos ex parte Auſtrali usque ad Panim fluvium. Suffraganei ejus Archiepiſcopi fuerunt ſequentes Epiſcopi: Mersburgenſis & Cicienſis ad Salam. Miſnenſis ad Albim, Brandeb. & Havelburgenſis in hodierna Marchia Brandeburgica. Adam Bremenſ. lib. II. cap. VII. (59.) pag. 47. Conf. Helmold. lib. I. Chron. Slav. cap. IX. fin. Per eundem tamen Ottonem videntur *Chizzini* & *Circipani* ultra Panim ad Chriſtianiſmum converſi, & Archiepiſcopo Hamburgenſi ſubjecti eſſe usque ad fluvium Panim, adeò, ut Sec. X. omnibus populis Pomeranicis à parte occidentali

dentali Oderæ fluminis, ubi tum habitabant *Wilzi* ſive *Lutici*, lux Evangelii illuxerit. Permanſerunt etiam hi populi in fide Chriſtiana tempore Ottonum, ut diſertis verbis teſtatur Adam. Bremenſ. lib. *II.* cap. *XXXI.* (84.) p. 63. ubi ait: *Omnes igitur Slavi, qui inter Albim & Oderam habitant per annos LXX. & amplius Chriſtianitatem coluerunt, omni videlicet tempore Ottonum.* Hæc ille. Sed poſt tempora Ottonum à Chriſtianis plus juſto preſſi, ab Imperio defecerunt, ducibus Mizzedrog & Miſtivoi, uti cap. præcedente refert Albertus pag. 62. Poſt primam converſionem à Carolo M. & ſecundam ab Ottone *I.* factam, tertia converſio illorum Slavorum numeratur facta à Godeſchalco Principe initio Sec. *XI.* inter quos Slavos ex noſtris etiam *Chizzini* & *Circipani*, defecerant enim antè, converſi eſſe referuntur, eoque zelo id peregit Dux ille, ut *ſui Ordinis oblatus frequenter in Eccleſia ſermonem exhortationis ad populum fecerit, ea quæ myſticè ab Epiſcopis & Presbyteris di-*

 cebãt-

cebantur Slavonicis verbis cupiens reddere planiora, ait Adamus Bremenſis lib. *III.* Hiſt. Eccl. cap. *XXII.* pag. 96. Interea temporis etiam in Pomerania Orientali Chriſtianam religionem, annitentibus Poloniæ Ducibus, fuiſſe propagatam, Eccleſiasque conſtitutas, docemur à Dithmaro Mersburgenſi Epiſcopo; qui diſertis verbis teſtatur, *Cholbergæ* fuiſſe Epiſcopum inſtitutum, qui ut ſuffraganeus ſubjectus fuit Archiepiſcopo Gneſnenſi ab Ottone *III.* Imp. lib. *IV.* Chron. pag. 64. Sed neque Occidentales (qui Germanis citeriores, nobis autem ſunt ulteriores) neque orientales (qui nobis ſunt citeriores & Germanis ulteriores) conſtantes in fide perſtiterunt. Fluctuavit itaque Chriſtianæ Religionis in Pomerania ſtatus usque ad Sec. *XII.* nempe ad *Henrici V.* Imp. & *Boleslai III.* cognomento Crivouſti Ducis Polon. ut & *Heinrici Leonis* Ducis Saxoniæ, *Ottonisque* Bambergenſis Epiſcopi tempora.

XXV. Cui ex modò memoratis Principibus ſecundùm Deum laus converſæ Pomeraniæ debeatur, variæ ſunt Scriptorum, pro vario in ſuos Principes ſtudio, ſententiæ. Alii Henricum Leonem & Ottonem Epiſcopum hîc memorant, ut Gabriel Bucelinus Part. I. Germ. ad an. 1123. fol. 82. Conf. Paul. Friedborn. lib. I. Chron. Stetin. pag. 5. Alii autem, cum quibus & nos facimus, converſionem Pomeranorum adſcribimus Boleslao III. Crivouſto, Duci Pol. qui S. Ottonem ad hoc ſanctum opus evocavit, utpote jam antea in Polonia educatum & linguæ Slavonicæ peritiſſimum, ut referunt Scriptores Pomeranici. Vid. Dan. Cromer. lib. I. Chron. Pomer. cap. III. & IV. Cum enim Boleslaus hic jam antea tentaſſet, Pomeranos convertere per Bernhardum Monachum, qui Pomeraniam ingreſſus, ſummi Dei miniſtrum ſeſe appellavit, cumque tum Pomerani ex vili habitu divini miniſtri, Dei ipſius potentiam metientes, converſionem abnuerent, Boleslaus Ottonem virum ma-

Digitized by Google

gnæ exiſtimationis & auctoritatis ad eos convertendos evocavit, ne convertentis vilitate offenderentur. Dan. Crom. lib.I. Chron. cap. XI. fol. 18. ſeq. Factum id eſt Anno à reparata Salute 1124. ſecundum verſum:

Anno milleno centeno bis duodeno
Otto pius phanis fit Apoſtolus in Pomeranis.

S. Otto Pomeraniam ingreſſus converttiſſe dicitur Wartislaum Ducem Pomeraniæ. Sic enim hac de re Helmoldus: *Otto Bavebergenſis*, inquit, *Epiſcopus, qui invitante pariter & adjuvante Boleslao Polonorum Duce, Deo placitam adiit peregrinationem ad gentem Slavorum, qui dicuntur Pomerani, & habitant inter Oderam & Poloniam. Prædicavitque Barbaris verbum Dei cooperante & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis; omnemque gentem illam cum Principe eorum Wertislao convertit ad Dominum.* Lib. I. Chr. Slav. cap.XL. Et alibi, nempe Lib.II. cap.IV. *Wenceslaum per manus S. Ottonis Bavebergenſis Epiſcopi converſum eſſe*, ſcribit.

Gemi-

Gemina habet Albertus Stadenſis ad an. 1118. cujus verba ſunt: *In illis diebus claruit vir inſignis ſanctitate Otto Epiſcopus, qui invitante pariter & adjuvante Bolislao Polonorum Duce adiit peregrinationem ad gentem Slavorum, qui dicuntur Pomerani, prædicavitque Barbaris verbum fidei, omnemque gentem illam cum Principe eorum Wercislao convertit ad Dominum.* pag. 155. Conſentit his Alb. Cranzius lib. III. Wandal. cap. XXIIX. fol. 71. & lib. VII. Wandal. cap. XVII. fol. 157. Præſertim lib. V. Wandal. cap. XXXVI. ubi rudimenta fidei Chriſtianæ Wertislaum accepiſſe ab Ottone Bambergenſi refert. His tamen non obſtantibus, Pomeranici Scriptores Wartislaum Principem jam ante adventum Ottonis, ſacris Chriſtianis fuiſſe initiatum, in Germania referunt, idque probant ex Vita Ottonis Bambergenſis Anonymi cujusdam Scriptoris, cujus verba hac de re producemus. *Ipſe*, ait auctor ille, *Princeps Wartislaus in pueritia ſua captivus erat in Teutonicas regiones abductus,*

 ductus,

ductus, atque in oppido Merſburgenſi Baptiſmi gratiam conſecutus. apud Dan. Cromer. lib. I. Chron. Pom. Eccl. cap. XII. Conf. Micræl. lib. II. Chron. n. 69. pag. 230. Alius Anonymus Vitæ Ottonis Bambergenſis Scriptor hæc habet verba: *Per Bohemiam* (Otto) *Deo Duce, in Poloniam pervenit: moxque, tribus Presbyteris in cooperarios aſſumptis, Pomeraniam adit. Ei verò Chriſtiernus terræ illius Princeps, qui jam Chriſtianus erat, honorificè proceſſit obviam, &c.* apud Laurentium Surium Tom. IV. ad 2. Julii fol. 54. Conciliatio horum cum prioribus forſan elici poterit ex ſequentibus verbis modò laudati Auctoris: ubi fol. 55. *Effecit*, inquit, *præterea B. Otto vir Apoſtolicus, ut Dux Verceslaus viginti quatuor concubinis aut pellicibus ſuis propudiatis ſolam legitimam conjugem retineret.* Vita S. Ottonis, quam contractam & puriori latinitate donatam edidit Valerius Jaſchius, de adventu Ottonis ſic habet: *Dux Pomeranorum cum quingentis viris obvius Epiſcopo factus fidem*

dem Chriſtianam, quam hactenus clam habuerat, laudavit publicè. Poſtea refert, Wartislaum ſuaſu Ottonis pluribus uxoribus repudiatis, unam tantum retinuiſſe. Forſan itaque Princeps hic in Germania fonte Baptiſmatis fuit ablutus, poſtea verò in Pomeraniam rediens in gentiliſmum relapſus eſt, retinuitque concubinas ſuas usque ad adventum S. Ottonis, à quo plenè fuit converſus.

XXVI. Vrbes, quæ in prima hac Ottonis in Pomeraniam expeditione Chriſto nomen dederunt, Joannes Nauclerus numerat ſequentes: Piriz, Stetin, Wuilin, Gamen ſ. Caminum, Colberg, Belgradò, Lubin, Greſch (Garditia vocatur Auctori Vitæ Ottonis Apoſtoli Pomeranorum à Valerio Jaſchio edito) Volum. *II.* Generat. *XXXVIII.* circa med. fol. 745. Addit modò citatus Vitæ Ottonianæ Scriptor & Dodonam. Tunc Stetinenſium Deus *Triglaw.* i. e. triceps fuit everſus, caput verò ejus monſtroſum ab Ottone Romam fuit miſſum. Vid. Vita Ottonis à Valerio Jaſchio edita. Idem di-

cendum eſt de Wolgaſtenſium Diis *Hero-weit* & *Baroweit*, ut & de Obotritarum Deo *Ridegaſt*, quem Gentiles tunc refecerant. Jam enim tempore Ottonis Magni idolum Ridegaſt cum urbe Rethre, quæ tunc fuit idololatriæ ſedes, everſum eſt. Vid. Henr. Bangert. in Notis ad lib. *I.* Helmoldi cap. *LII.* (*LIII.*) pag. 127. & ex antiquis Witechindus lib. *III.* de reb. geſt. Sax. circa fin. fol. 46. & 49. Eodem etiam tempore Mizlaus Comes in Guzkovv baptizatus eſt. Cromer. lib. *I.* cap. *XXXIII.* fol. 55. Ne verò Pomerani rurſus in Paganiſmum relaberentur, inſtitutus eſt Epiſcopatus JVLINENSIS ab Ottone Bambergenſi, primusque Epiſcopus factus eſt Adalbertus Ottonis Comes & adjutor. Cromer. lib. *I.* cap. *XXXV.* Aſt Helmoldus Epiſcopatum illum, non Julinenſem, ſed VZNAM ſive VZNENSEM appellat. lib. *II.* Chron. Slav. cap. *IV.* pag. 222. Per Vznam autem Veteres intellexiſſe *Vſedomium*, putat Micrælius. Vnde dicendum eſſet, hunc Epiſcopatum primò inſtitutum fuiſſe

Vſe-

Vſedomii. An per errorem hæc Helmoldo exciderint, mihi non liquet. Quamvis exiſtimem, fidem ei, ut auctori συγχρόνῳ, non prorſus eſſe denegandam. His ita peractis Otto Bambergam contendit, ibique triennio detentus, in Pomeraniam iterum revertitur, multasque civitates ad Chriſtianam fidem pertrahit, ut *Vſedomiam*, *Wolgaſtum*, *Gotzgangiam* (Valerius Jaſchius hic *Guzkoviam* notari putat) alias verò jam antea converſas in fide confirmat. Vid. Auctor Vitæ Ottonis à Valerio Jaſchio editus. Poſt hæc, cum varia bella ex Dania Pomeraniæ imminerent, transtulit Pomeranicum Epiſcopatum Caſimirus I. Pomer. Princeps *Caminum*, ut in locum tutiorem, idque factum eſt An. 1176. ſedente Conrado Epiſcopo. Cromer. lib. *I.* cap. *XXXVI.* fol. 70. Huic Epiſcopatui hodiè feliciter præſidet Illuſtriſſ. atque Celſiſſimus Princeps Dominus, Dominus ERNESTVS BOGVSLAVS, Dux Croji & Areſchotti &c. &c. RUGIANI, licet poſt Monachos Corbejenſes,

eorum converſio ab Vnnone Archiepiſcopo Hamburgenſi & ab Ottone Bambergenſi tentata ſit, ſerius tamen Chriſtianiſmum ſuſceperunt. Videlicet vigeſimo anno poſt abitum Ottonis è Pomerania, orto inter Rugios & Pomeranos bello, Ratiborus tutor Caſimiri *I.* & Boguslai *I.* Ducum Pomeraniæ Rugiis ademit ditiones & urbes *Barth, Grimmen* & *Tribſees*, induxitque in eas religionem Chriſtianam. Factum id eſt An. 1148. ſub Conrado *III.* Cæſare. Poſthæc An. 1166. Waldemarus *I.* Rex Daniæ intulit bellum Principibus Rugiæ, conviciis laceſſitus, quo bello ſubacta eſt Rugia. Occupatâ enim urbe Carenz, idoloque Rugeviti, quod ſepticeps erat, everſo, ut & *Arconâ* ad deditionem coactâ, idoloque ejus quadricipiti confracto, Religio Chriſtiana in inſulam Rugiam introducta eſt per Bernonem, Svenonem & Abſolonem Epiſcopos. Vid. Helmold. lib. *II.* Chr. Slav. cap. *XII.* p. 234. Dan. Cromer. lib. *I.* Chron. à cap. *XLVI.* usque ad finem libri. Micræl. lib. *II.* num. 82. ubi talia

plu-

plurima occurrunt, quæ hic exſcribere vetat inſtitutum noſtrum. Sic itaque Pomerania tota Chriſtianam religionem recepit. His itaque peractis, reſtabat adhuc, ut ad amplificationem Eccleſiæ liberalium artium cura ſuſciperetur. Quapropter Wartislaus IX. Dux Pomeran. ſuaſu Doctoris Henrici Rubenovv, Conſulis Grypſvvaldenſis Academiam *Grypswaldiæ* An. 1456. inſtituit, & Rubenovium primum Rectorem Academiæ eſſe voluit. Confirmavit illam Academiam Calixtus III. Papa Rom. Vid. Dan. Crom. lib. II. Chr. XLII. fol. 107. ſeqq. Joan. Micræl. lib. III. Chr. n. 81. p. 228. Tandem etiam ſuperori Seculo *Pædagogium Stetinenſe* erectum eſt ſub auſpiciis Philippi & Barnimi Ducum Pomeraniæ An. 1541. qua de re vid. Dan. Cromer. lib. III. Chron. Eccl. Pomer. cap. XXXVIII.

DEO ſit laus, honor & gloria.

VITTORIO EMANUELE
Digitized by Google

W

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google